

Digitized by the Internet Archive
in 2013

<http://archive.org/details/corippiafricanig00cori>

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNV M LLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII Aevi

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMI III PARS PRIOR

VICTORIS VITENSIS HISTORIA

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXVIII

VICTORIS VITENSIS

HISTORIA

PERSECUTIONIS AFRICANAE PROVINCIAE

SVB GEISERICO ET HVNIRICO

REGIBVS WANDALORVM

RECENSUIT

CAROLVS HALM

BEROLINI

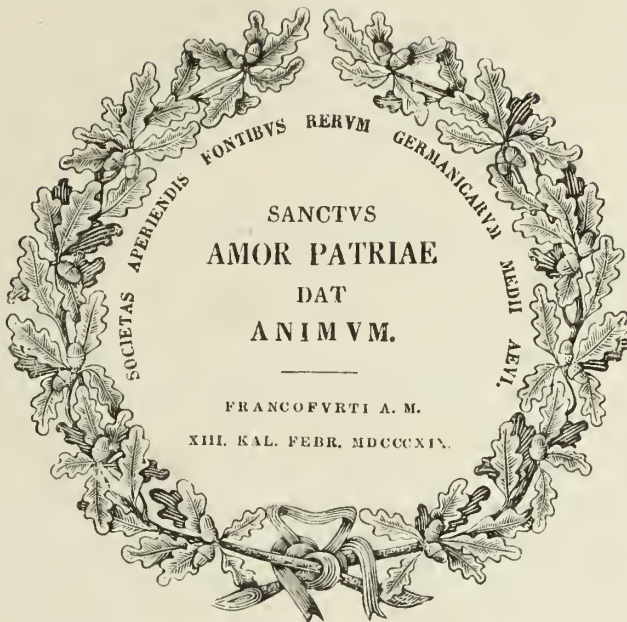
APVD WEIDMANNOS

MDCCCLXXVIII

~~Stack
DD 3
M8
ser
pt
v 3~~

DD
3.
M8
A9
v.3
pt.1

86535

Librorum manu scriptorum, qui Victoris Vitensis historiam continent, genera sunt duo, lectionum diversitate multum inter se distantia. Sed priusquam de his duabus familiis accuratius exponamus, codices indicandi sunt, quibus in verborum contextu constituendo usi sumus.

A = codex Laudunensis n. 113. saec. IX. Is non habet ex Victore nisi libellum ab episcopis catholicis ad Huniricum regem Wandalorum datum sive libri II §§. 56—101. Sequitur deinde notitia quae vocatur provinciarum et civitatum Africae, i. e. nomina episcoporum catholicorum, qui Carthaginem ad reddendam fidei rationem a. 484 convenerant. Hic index in codice Laudunensi solo servatus est; codex enim alter Ludovici Halleri de Hallerstein, quo Abrahamus Ortelius in Thesuro geographico usus est, non iam exstare videtur. Liber Landunensis pretiosissimus accurate descriptus est in 'Catalogue des manuscrits des Bibliothèques publiques des départements' tomi I p. 97 sqq. Parisiis 1849. 4°.

B = codex Bambergensis signatus E, 3, 4. saec. IX; cf. Pertz, Archiv VI, p. 40 sqq.

L = codex Berolinensis lat. quart. 1. saec. XII. Cf. Schrifttafeln von Wilh. Arndt (1874) tab. 21.

R = codex Bruxellensis num. 1794 saec. X.

V = codex Vindobonensis n. 583 (antea 'Univ. 239') saec. X.

Bern. = codex Bernensis n. 48 saec. XI. Is cum plerumque cum R conspiret, sed eo multo deterior sit, paucas lectiones, quas proprias habet, ex eo attulimus.

p = editio princeps Parisiis ab Iano Parvo (Iehan Petit Ludovico XII. regnante impressa. Sequitur in ea post passionem VII martyrum, quae in omnibus libris manu scriptis Victoris historiae adnexa est, sermo de S. Cypriano, ut in codice Bruxellensi. Editio Parisina bibliographis et editoribus Victoris ignota mansit, qui omnes, ut hoc statim moneam, Victoris historiam primum a Beato Rhenano editam esse existimant. Idem ipse quoque putaverat, cum Victorem cum aliis auctoribus historiae ecclesiasticae Basileae a. 1535 ex codice Berolinensis a nobis collati similimo publicaret.

Horum librorum, quos omnes ipsi excussimus, Laudunensis ut vetustissimus ita scripturae bonitate longe optimus est, eo quoque nomine aestimandus, quod homini critico quasi viam monstrat, qua hos libros emendaturo — indigent autem magno opere manu emendatrice — ingrediendum sit. Quid dicere velim accuratius explicandum est. Cum apparatus critico colligendo operam darem, primum incidi in codices Bambergensem et Vindobonensem, quos postea aliis libris inspectis familiae suae optimos esse cognovi. In quibus cum haud paucos locos rectius scriptos, quam cum in aliis exemplaribus tum in Ruinarti circumferuntur, deprehendissem, ut fere fit, prope erat ut his libris eorumque affinis nimium tribuerem. Vna tamen res monebat caute agendum esse, quoniam in hac codicum familia librarii negligentia, qui archetypum exaraverat, haud pauca vocabula omissa sunt, quae in altera codicum familia*), cuius longe optimus Bruxellensis est, integra inveniuntur: velut, ut leviores errores omitam, desunt in BLV verba a nobis uncinis circumscripta in his locis: I, 38 *qui cum e vicino currentibus [indomitis equis, plangentibus] Mauris sese nutuo conspicerent etc.* II, 7 *pecuniam apud eum [nunquam] mansisse probatur.* II, 8 *suggeriat [regi] de illo, ut suum nequaquam sederet thronum.* II, 38 *episcopo dirigit praeceptum [tali tenore conscription].* II, 53 *illa semper est grata collatio, ubi superba non dominatur [potestatis elatio.* II, 54 (qui locus in vulgatis pessime habitus egregie ex R emendari poterat) *notarius regis respondit: patriarcha Cyrila dixit [aliquos. Superbe et illicite sibi nomen usurpatum nostri detestantes dixerunt]: legatur nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrila adsumpsit.* II, 60 *ipse in evangelio dicit: [ego in patre et pater in me est] et 'ego et pater unum sumus'.* II, 64 *illa vero, quae de eo [secundum hominem] referantur, ista sunt.* II, 77 *David proinde [deo] aspirante testatur.* II, 79 *id in eodem opere sit [trinitatis] aperta cognitio.* II, 86 *vendiderat possessionem . . . subpressa parte pecuniae dolosus discipulus, reliquam pro toto ante pedes [posuit] apostolorum.* II, 88 *quid autem de sua ubique [praesentia] salvator in evangelio ait?* III, 2 *legem, quam dudum Christiani imperatores nostri contra eos et contra alios haereticos pro honorificentia ecclesiae catholicae [dederant], adversus nos illi proponere non erubuerunt.* III. 7 *ut tandiu essent clausae (ecclesiae), quamdiu mallent ad [conflictum] propositum pervenire.* ibid. *inductis secum in errorem imperatoribus [temporum] diversorum.* III, 29 *omnis simul civitas evectioe navali de proximo [ad Hispaniam] confugivit.* III, 49 *filius cuiusdam nobilis . . a parentibus separatus est, [matre] sine reverentia matronali . . post*

*) Qui codices ad hanc familiam pertineant, facile est cognitu cum ex communibus lacunis, tum ex charta in archetypo transposita, v. adnot. crit. ad III § 9 p. 42, 4.

raptores currente, infantulo clamante ut poterat: *Christianus sum, Christianus sum, per [sanctum Stephanum] Christianus sum.* III, 62 *et ubi adhuc noseuntur parcere subiectis, ad utendum servitiis eorum [parcunt].* III, 70 *prostrati rogamus, ut non spernatis vestros miseros peccatores [per eum] qui vos ad apostolicum culmen provexit humiles piscatores.* Etiam maiores laennae in altera codicum familia (Rp) deprehenduntur, sed in locis a nobis allatis hanc maiore fide dignam esse satis est manifestum. Idem de aliis quoque locis, quamquam in familia Rp interpolatoris quoque cuiusdam manus grassata est, statnendum esse nobis quidem exploratum videtur: velut, ut aliquot exempla ex duobus libris prioribus afferamus, R recte habet Prol. § 4: *speciem adhuc sordentem non cunctabor artificis iudicio igni (artifici iudicio ignis BV) examinandam contradere, i. e. artificis iudicio offerre ut eam igni examinaret, locutione ex Psalmo 65, 10 repetita.* I, 8 *ubi ministerium ignis minus valuerat (valuerit BV),* I, 9 *quas (basilicas) non destruxerant (destruxerunt BLV), suae religioni mancipaverunt.* I, 31 *adulescentulorum (adulescentularum BLV) saecularium more.* I, 35 *remanens itaque domina vidua (remansitque domina v. BLV) . . serros Christi Sersaoni offert.* I, 41 *presbyter . . congregatam secum armorum manum ad expugnandam herbam accendit innocentum (congregata s. a. manu ad e. t. accenditur i. BLV).* I, 43 *cuius cum diu ac saepius tibias torquendo timentibus (i. e. nostrum schwirrend, timentibus BV, tumentibus L) constringerent chordis et frontem . . discindentes (descendentes BLV) ac mugientes ostenderent etc.* I, 47 *qui cum multis insidiis premeretur ut catholicam amitteret (comitteret BV, omitteret L) fidem etc.* II, 4 *episcopi, qui apud (in BLV) Constantinopolim sunt.* II, 30 *mulierculam . . manu infantulum unum (uno BV, una L; cf. Indicem IV. sub voce unus) tenentem etc.* II, 32 *ad quos aliquando data ingentia munera (dutu i. m. BV, dantes i. g. L ex correctione) . . rix clam ulmissi sumus intrare, cf. Ind. IV s. v. Participia absoluta.* II, 34 *vobiscum et nos libebat (licebat BV) pergere, si liceret etc.* II, 39 *huius edicti tenorem universis coepiscopis tuis (episcopis tuis BLV) . . direximus.* II, 41 *qui (notarius) nobis merito religionis ac fidei (merito ac religionis fidei BV) praeceptum eius in ecclesia . . recensuit.* II, 44 *et ego scribo coepiscopis meis, quia catholicae universae una est causa (cura BLV).* II, 58 *quam vocem substantiae contemptam (contentam R, contam BV) terribili contestatione (intestatione BLV) increpans (deus) ad eundem prophetam loquitur dicens.* II, 73 *qui obicit deo, quia, si de se ipso genuit (deo qui de se ipso genuit BV) divisionis vitium pertulit, potest dicere, quia et laborem sensit etc.* II, 96 *quis me poterit ab eius cultu (vultu BLV) prohibere? Sufficiet haec exempla attulisse.* Contra familia, ad quam codex R pertinet, deterior est aut interpolatione corrupta in his locis. I, 8 ubi vulgo legitur: *sicut in Carthagine odii causa theatra, aedem Memoriae . . . funditus deleverunt, secundum codicem B certa emendatione scribendum est: sicut ibi (in R cf. III, 49 et III, 5) Carthagine odium (i. e. φῶδεῖον), theatrum (odio theatra R), aedem Memoriae . . funditus deleverunt.* I, 14 *inepte vulgatur: quarum (insularum) . . Siciliam Odoacro Italiae regi tributario inre concessit (Geisericus): ex qua ei Odoacer singulis quibusque temporibus ut domino tributa dependit, aliquam tamen sibi reservans partem. quasi, si quod donum datur, accipientis, non dantis sit aliquid sibi reservare. Scribendum esse: ex qua eis (i. e. Wandalis) O. s. q. t. ut dominis tributa dependit, aliquam t. sibi reservantibus partem, Bruxellensis quoque testis est, in quo quidem ei*

— *ut domino correctum, sed lectio reservantibus, in qua rei cardo vertitur, recte servata est.* — I, 16 *addidit adhuc ut pars clericorum . . . exilio truderetur (traderetur Rp), at v. I, 22, III, 34, Pass. 4).* I, 18 loco verborum '*quibus ille per internuntium rabido respondisse ore probatur*' R p nihil habent nisi hoc '*quibus dixit rex*'. I, 22 *hoc enim persecutionis genus agebatur . . . ut piorum nomen talibus insidiis interiret; in R p ad vocab. persecutionis interpolatione adiectum est: tempore.* I, 28 corrigendum est: *ordinator quondam memorati sacerdotis, nomine Thoma etc., i. e. Thoma, qui memoratum sacerdotem quondam instituerat atque consecraverat; in R p propter leve vitium ordinatur prave correctum est: ordinatur quondam sacerdotio nomine Thomas.* I, 31 *Maxima — namque iam deo sacra (sc. erat) — humanas nuptias refutabat (maximae iam etc. R p).* I, 34 pessima scriptura vulgata sic emendanda est: *post hoc artatur Maxima durae custodiae cuspidique crudeli extenditur. Cum scriba quidam non intellexisset maxima esse nomen proprium, in R perperam correctum est: artantur et extenduntur.* — I, 38 *vale sibi in angusto fugae (furore R) unusquisque ita dicebant.* I, 49 *advenit mulier ad locum . . . conscissis vestibis crineque soluto, secum (seque R comitantibus filiis etc. II, 2 dedit autem licentiam. Zenone imperatore atque Placidia, relicta Olybrii (i. e. vidua O., R p ex interpolatione: per edicta O.) rogantibus ut etc. II, 10 ubi isto modo fidei infringere non valuit murum (allum R p) etc. II, 32 in qua constipatione secedendi ad naturale officium nulla ratio sinebat loci, sed stercora et urinam ibidem faciebant (stercoris et urinae R p, unde locum stercoris et urinae vulgo ineptissime). II, 35 artabatur multitudo ad currendum, ut ubi canaba (ubi tunc navis R) erat praeparata, laboriosam caperent mansionem. II, 40 nullum invenit remedium imminens calamitas, nisi a sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur tali contextu conscripta. Ad vocab. rationabilis in R p interpolatione adiectum est: causa visa est. — II, 50 quem secum, quousque baptizaretur, ibi detinuit ob hoc. ne tanto miraculo populus excitatus virum contereret, qui receperat lumen. Cum in archetypo familiae R ne (post ob hoc) levi errore omissum esset, locus interpolatione sic foedatus est: ob hoc tanto miraculo populus excitatus comprimere virum, qui receperat lumen, coeperat. Laeunae quoque aequae atque in BLV in Rpprehenduntur, velut I, 14 post aufugant desunt verba: quodsi optione proposita exire tardarent, servi perpetui remanerent. I, 41 sagitta [in gutture] iaculatus . . . mortuus post cecidit ipse. I, 50 cui ille Iob sancti [voce] respondit. II, 2 propter quod magis [laudabilior] memoratus tyrannus videbatur. II, 4 liberam arbitrium habetis in ecclesiis vestris missas agere vel tractare [et quae legis vestrae sunt quemadmodum vultis facere]. II, 40 in provinciis a deo nobis concessis scandalum esse nolumus: [quasi diceret in provinciis nostris catholicos esse nolumus]. II, 61 Philippe, qui me vidit, vidit et patrem. [quomodo tu dicis: ostende mihi patrem?] II, 66 nam si alterius a patre substantiae est. [aut verus filius] non est [aut, quod nefas est dicere, sequior natus est. est enim] verus filius, sicut Iohannes ait. II, 67 ergo si aliunde substantiam habet, [de patre habet]. II, 68 divina enim generatio inenarrabilis est, non ignorabilis. nam usque eo non est ignorabilis etc. — II, 85 propter verbum praescire brevi intervallo bis positum in R p tres versus omissi sunt. II, 97 adorate, inquit, scabellum pedum eius. [Si religionis est adorare scabellum pedum eius,] quanto magis religiosum. si eius spiritus adoretur? ibid. si angeli eum cupiunt aspicere, [quanto*

magis nos homines mortales despiciere] non debemus. -II, 98 si . . . intret aliquis infidelis aut idiota, convincitur ab omnibus [examinatur ab omnibus]. ibid. cum adoramus patrem, credimus [et filium et spiritum sanctum adorare, quia et cum filium invocamus, patrem nos credimus] invocare. II, 99 ut Moyses homo dei appellatus est, sic a Christo Christiani nuncupamur, [sic etiam ab spiritu spirituales appellamur] etc.

Quae res cum ita se habeat, mirum profecto non videbitur, quod loci non desint, in quibus incertus haereas, utri codicum familiae maior fides sit habenda. Velut cum I, 17 in BLV scriptum sit *dum ista geruntur*, in R p *dum ista fierent*, quis praestabit, utra locutio a Victore profecta sit? Amator probae latinitatis priorem lectionem praeferet, sed is qui scriptoris usum ponderaverit (v. Indicem IV s. v. *dum*), alteram veram esse iudicabit. Res est sane molestissima in re critica tractanda certo duce, quem potissimum sequare, destitutum esse, sed in huius operis contextu constituendo aliam non posse rationem iniri, codicis Laudunensis omnium longe optimi testimonio comprobatur, cuius bonae lectiones modo in BV, modo in R inveniuntur. Is liber tanta est bonitate atque integritate, ut in parte quam habet (lib. II, § 56—101) nullum omnino vocabulum, quod in alterutra codicum familia scribarum incuria omissum est, in eo desideretur. Omissa sunt autem in hac parte singula aut plura deinceps vocabula in BV in duodeviginti fere locis, in R in viginti duobus. Similis est ratio locorum, quorum in scriptura BV et R discordant; in quindecim enim locis lectiones codicum BV, in viginti codicis R a Laudunensi confirmantur. Cum Ruinartus quoque hunc librum optimae esse notae intellexerit, in hac parte eius editio multo melior est quam in reliquis, nec tamen ausus est hunc ducem omni fide dignum constanter sequi, ne scilicet scripturam vulgarem nimium in modum commutaret.

Erunt fortasse qui mirentur, quod editionis quoque Parisinae lectionibus, quamquam multo deterior est codice Bruxellensi ex eodem fonte originem ducente, apparatus criticum onerare non dubitarimus. Hoc non propterea factum est, quod nemo editorum eam cognovisse videtur, sed quod multae lectiones pravissimae ex ea in textum vulgarem, in primis Ruinarti, propagatae sunt. Is enim permultum tribuit editioni admodum rarae, quae Coloniae apud Eucharium a. 1537 prodiit. Reinhardus Lorichius, qui eam curavit, in epistola ad Eberhardum a Dann, arcis Wartburgicae et Isenacensis urbis praefectum, praefixa ita loquitur, quasi Victoris historiam primus ediderit; ait enim: Scio, vir clarissime, te valde miraturum, quae causa fuerit, cur ego hanc Africanæ persecutionis historiam a finearum quibus arrodi videbatur iniuria vindicatam voverim sub auspicio tui nominis in publicum prodire. Haec verba eum facere non potuisse, si editionis Beati Rhenani, quae duobus ante annis prodiit, notitiam habuisset, ut per se patet, ita ex recensiois diversitate elucet; nec tamen illum Victoris libellum ex codice manu scripto fineis arroso deprompsisse, sed ex rarissima editione Parisina, utroque exemplo accurate inter se comparato, ex certissimis indiciis intelleximus. Cum exemplum, quo utebatur Lorichius, mendis omnis generis scateat, quaedam ille quidem feliciter sanavit, alia tamen etiam magis corripuit. Unde autem multi alii errores, quibus editio Ruinarti, hominis eruditissimi, sed in arte critica parum versati, laborat, originem duxerint, scrutari non curavimus, quoniam ex lectionibus complurium codicum, quos Ruinartus adhibuit aut ipsi inspeximus, nobis persuasimus nondum codicem manu

scriptum detectum esse, qui praeter codices ABR ad emendandum Victorem cum fructu adhiberi posset. Idem ex apparatu quoque critico a Bethmanno olim collecto, qui fere triginta codices partim ipse excusserat, partim ab aliis collectos acceperat, cognovimus.

Cum sermo quo utitur Victor plebeius sit eiusque dictio saepius obscura, in indice verborum et locutionum vocabula rara interpretari et nonnullos locos obscuriores explicare tentavimus.

Dabam Monachii mense Octobri a. 1878.

Carolus Halm.

NOTARVM INDEX.

A = codex Laudunensis n. 113. saec. VIII.

B = codex Bambergensis E, 3, 4. saec. VIII.

L = codex Berolinensis lat. quart. 1. saec. XII.

R = codex Bruxellensis n. 1794. saec. X.

V = codex Vindobonensis n. 583. saec. X.

Bern. = codex Bernensis n. 48. saec. XI.

p = editio princeps Parisina.

Lor. = editio Coloniensis a Reinhardo Lorichio Hadamario secundum Parisinam a. 1537 expressa: vide Praef. p. IX.

HISTORIA PERSECUTIONIS AFRICANAE PROVINCIAE

TEMPORIBVS GEISERICI ET HVNIRICI

REGVM WANDALORVM

SCRIBENTE SANCTO VICTORE EPISCOPO

PATRIA VITENSI.

PROLOGVS.

Quondam veteres ob studium sapientiae enucleare atque seiscitari assidue minime 1
desistebant, quae forte vel qualia prospere vel secus provinciis, locis aut regionibus
evenissent, de quibus vel in quibus exacerent stilum ingenii sui atque redolentes
magisterii flores ignaris historiae calathorum offerrent gratuito munere propinatos,
5 dabantque operam ut nequaquam lateret in totum quod in parte forte fuerat gestuum.
Sed illi fastu unndialis amoris inflati gloriam elationis suae longe lateque gestiebant 2
laudabiliter diffamari. 'At vero venerabilitas studii tui, historiam texere cupiens, in-
quirit simili quidem fervore, dispari tamen amore: et illi ut laudarentur in saeculo,
ipse ut praeclarus appareas in futuro et dicas: in domino laudabitur anima
10 mea: audiant mansueti et laetentur. Poteris, ut voluisti, quia omne
datum optimum et omne donum perfectum caelitus accepisti, eruditus a
tanto pontifice totoque laudis genere praedicando, beato Diadoco, eius ut astra lucentia
extant quam plurima catholici dogmatis monumenta dierum. Et sat est tibi ut ac-
quiperes doctrinam doctoris, quia satis est discipulo, ut sit quomodo magister eius.
15 Alim video Timotheum, ab inenarrabilis infantiae sacris litteris eruditum, nec non 3

9) Psal. 33, 3.

10) Iac. ep. 1, 17.

Historia (Historie *p*) persecutionis africanae (africae *Rp*) provinciae (prouintiae *R*) temporum (tempore *p*)
geiserici et hunerici (hunerici *B*, honorici *R*) regis (regnum *L*) unandalorum (Vandalorum regum *p*) scribente
(scribente ea *R*, scriptore *p*) sancto (beato *p*) uictore episcopo patriae vitensi (vitensis *LR*, viticensis *p*) *BLRp*,
Liber geiserici et hunerici regis unandalorum scribente sancto uictore episcopo patriae vitensi *V*; hunc titulum
habent post prologum *BLV* 2 qualia] aliqua *L* 3 de quibus
uel om. *p* 4 exacerentes stilum ingenii sui redolente magisterii flore *p et vulgo* 4 historiae *Lp*: hi-
storiiis *B corr.* *RV* (histori *B in fine versus*; vocabulum longius sequens in proximo versu prorsus euenit, ut
calathorum non iam legatur). galathorum *V*, galatorum *R*, calatos *p*, alacriter *L* gratitum *B*
5 in toto *LV* forte *BL*: om. *RVp* 6 fastum *B* lateque om. *V* 7 nenerabilitate studii
sui *L* cupiens *BLRV*: iubens *p et vulgo*. Apparet ab auctore alterum induci se alloquentem, quae pars
prologi pertinet usque ad § 4 inquiris *BLRVp*, inquis *Mommsen*, an inquit inquis? 8 similitu-
dinem feruore *Rp* amore est: illi *Mommsen* 10 poteris *R*, poteris inquis *p*, poteris, inquit *vulgo*
ut noles *p et vulgo* 11 donum] datum *p* 12 diadoco *BLV*: diacono *Rp* 13 monumenta *LVp*
equiperes *BLRV*, equipares *p* 14 quia] qui *B* est satis *vulgo* 15 a cunabilis *Lp* infan-
tiae] ecclesiae *p*

inter alios sublinem atque expeditum Lucam, arte medicum, apostoli Pauli discipulum.
 1 Ego namque inuentis imperio oboedientiae cervicem submittens, quae obvenerunt in
 partibus Africanis debacchantibus Arrianis sensim breviterque indicare temptabo, et
 quasi rusticanus operarius defatigatis ulnis aurum colligam de antris occultis, speciem
 vero adhuc sordentem atque confusam non emectabor artificis iudicio igni examinandam 5
 contradere, qui monetarios possit solidos picturare.

LIBER PRIMVS.

1 I. Sexagensimus nunc, ut clarum est, agitur annus ex eo quo populus ille crudelis
 ac saevus Wandalicae gentis Africae miserabilis attingit fines, transvadans facili trans-
 2 itu per angustias maris, quod inter Hispaniam Africanque aequor hoc magnam et
 spatiosum bis senis milibus angusto se limite coartavit. Transiens igitur quantitas uni-
 versa calliditate Geiserici ducis, ut famam suae terribilem faceret gentis, ilico statuit
 omnem multitudinem numerari, usque ad illam diem quam hinc luci uterus profunderat
 ventris. Qui reperti sunt senes, iuvenes, parvuli, servi vel domini, octoginta milia
 numerati. Quae opinio divulgata, usque in hodiernum a nescientibus armatorum tan- 15
 3 tas numerus aestimatur, cum sit nunc exiguus et infirmus. Invenientes igitur pacatam
 quietamque provinciam, speciositatem totius terrae florentis quaquaversum, impietatis
 agnibus impetebant, devastando depopulabantur, incendio atque homicidiis totum
 exterminantes. Sed nec arbustis fructiferis omnino parebant, ne forte quos antra
 montium aut praerupta terrarum vel seclusa quaeque occultaverant, post eorum trans- 20
 itum illis pabulis intrirentur: et sic eadem atque iterum tali crudelitate furentes, ab
 4 eorum contagione nullas reuansit locus innumis. Praesertim in ecclesiis basilicisque
 sanctorum, cymiteriis vel monasteriis secleratius saeviebant, ut maioribus incendiis
 domus orationis magis quam urbes emetaque oppida concremarent. Vbi forte venera-
 bilis aulae clausas reppererant portas, certatim ietibus dextralium aditum reserabant. 25
 ut recte tunc diceretur: quasi in silva lignorum securibus conseciderunt
 iannas eius in id ipsum: in securi et ascia deiecerunt eam: incende-

26 Psal. 73, 6 et 7.

I Lucam *p*: magistri gentium lucam *BLRV*; *incertum videtur num* *vv.* mag. gentium *ex glossa marginali in*
textum venerint an post Pauli transponenda sint Pauli *BLRV*: Pauli gentium doctoris *p et vulgo* 2 nam-
 que *om. p* 3 africanis *V*, Africae *vulgo* debacchantibus *BRp*, debacchantibus *V* arrianis *sic mei ubi-*
que cum duplici r (deb. arr. om. L) temptabo *Bp* 4 rusticanus *BLV*: rusticus *Kp* defatigans ulnas
Rp 5 sordidantem *p* artificis iudicio igni *Rp*. artillei iudicio ignis (ignis iudicio *L*) *BLV*; *cf. Psalm.*
65, 10 igne nos examinasti, sicut examinatur argentum; *ibid.* 11, 7 6 monetarius *Mommsen* picturare
BLRV: efformare *p et vulgo* 8 sexagensimus] *sic B ante rasuram* ex eo quo *R*: ex eo *BV*, ex quo *L*,
 quo *p* 9 mandalorum *Rp* miserabiles *Rp* transvadans *L*, transvadans *R*, *sed extrema a in rasura*
m. 1 10 quod *BRV*: quas *L*, quo *p*, qua *vulgo*; quod *est coniunctio* et *om. p* 11 limite se *p*
 cohartant *R*, coartant *p* universitatis *V* 12 geysirici *R* terribilem suae *L* 13 usque ad illam
 diem quam (quem *BRV*) hinc luci *BLRVp*, quam hinc luci ad illam usque diem *vulgo* 14 *vel om. V*
 15 quae opinio *BLRVp*: qua opinione *vulgo*; *cf. Ind. IV s. v. Participia absoluta* hodiernum diem *V*
 a nescientibus] anceps *p* 17 pronuntiam *LR* quaquaversum *BRV* 18 impetebant *p*: impen-
 debant *BLRV* populabantur *V (sic)* 19 omnino *BLRV*: omnimode *p et vulgo* atra *R* 20 pre-
 rupta *V* 21 ullis *V* crudelitati *R* furentes *BRV*: furentibus *Lp* 23 cymiteriis *BRV*:
 cimiteriis *Lp* ut] *et cum L* 24 domus *BR*: domos *LVp* 25 reppererant *p*. reppererunt *L*
 26 exiderunt *V* *solus et Vulgata* 27 ascia *R* eam *Rp et Vulgata*: ea *BLV*

raunt igni sanctuarium tuum: in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

II. Quanti tunc ab eis praecelari pontifices et nobiles sacerdotes diversis poenarum generibus extincti sunt, ut traderent si quid auri vel argenti proprium vel ecclesiasticum haberent! Et dum quae erant arguentibus poenis facilius ederentur, iterum crudelibus tormentis oblatores urgebant, autumantes quandam partem, non totum oblatum: et quanto plus dabatur, tanto amplius quempiam habere credebant. Aliis palorum veefibus ora reserantes foetidum caenum ob confessionem pecuniae faucibus ingerebant: nonnullos in frontibus et tibiis nervis remugientibus torquendo cruciabant: plerisque aquam marinam, aliis aetum, amuream liquamenque et alia multa atque crudelia, tanquam utribus inbutis ore adpositis, sine misericordia porrigebant. Non infirmior sexus, non consideratio nobilitatis, non reverentia sacerdotalis crudeles animos mitigabat, sed quin immo ibi exaggerabatur ira furoris, ubi honorem conspexerant dignitatis. Quantis sacerdotibus quantisque illustribus onera ingentia ut camelis vel aliis generibus iumentorum imposuerint, nequeo enarrare, quos stimulis ferreis ad ambulandum urgebant: quorum nonnulli sub fascibus miserabiliter animas emisere. Semilis maturitas atque veneranda canities, quae caesariem capitis ut lanam candidam dealbarat, nullam sibi ab hospitibus misericordiam vindicabat. Sed etiam parvulos ab uberibus maternis rapiens barbarus furor insontem infantiam elidebat ad terram. Aliis e regione pedes tenentes, a meatu prorsus naturali usque ad arcem capitis dissipabant: quando tunc forte Sion captiva cantabat: dixit inimicus incendere fines meos, interficere infantes meos, et parvulos meos elisurum ad terram.

III. In aedificiis nonnullis magnarum aedium vel domorum, ubi ministerium ignis minus valuerat, tectis admodum despiciatis pulchritudinem parietum solo acquabant, ut nunc antiqua illa speciositas civitatum nec quia fuerit prorsus appareat. Sed et urbes quam plurimae aut raris aut nullis habitatoribus incoluntur: nam et hodie si qua supersunt, subinde desolantur, sicut ibi Carthagine odium, theatrum, aedem Memoriae et viam, quam Caelestis vocitabant, funditus deleverunt. Et ut de necessariis loquar, basilicam maiorem, ubi corpora sanctarum martyrum Perpetuae atque Felicitatis sepulta sunt, Celerinae vel Scillitanorum et alias, quas non destruxerant, suae religioni licentia tyrannica mancipaverunt. Vbi vero munitiones aliquae videbantur, quas hostilitas barbarici furoris obpugnare nequiret, congregatis in circuitu castrorum in-

21) 4 Reg. 8, 12.

3 tunc *om. p* et praecelari *p* 4 ecclesiarum *L 1 m.* 5 dum haec quae erant *L*, dum querunt *V* arguentibus] *sic B et alias in hac voce* penis ut facilius *V* ederentur *BRp*: proderentur *L*, proderetur *V* 6 totam *Rp* oblatum *BRp*: esse oblatum *LV* 7 quando *L* alii *Rp* palorum] *additum in V s. l. i. e. cuspibus* 8 fetidum *BLRVp* caenum *BRV*, coenum *L* confusionem *R* 10 plerūque *BR* muream *R 1 m.* 11 ore adpositis *BRV*: ori impositis *L*, ore appposito *p*, ori apposita *vulgo* 13 sed *BRVp*: *om. L et vulgo* exaggerabatur *B*, exaggerebatur *V* ira *L* 14 dignitatis *om. L* uti *vulgo* camelis et aliis *L* 15 imposuerunt *Rp* enarrare *BLV*: narrare *Rp* 16 amisere *V* 17 canities *Vp* 18 ab ospitibus *R*, *om. p* 19 rapiens maternis *L* elidebat *BLR*: elidabat *V*, allidebat *p et vulgo*, *cf. v. 22* aliis *BR*: alii *LVp* 20 e regione pedes] parvulum pedibus *L*, pedibus parvulum *V* natali *R 1 m.* 21 syon *Vp* canebat *V* incendere se *p* 22 elisurum *mei*: se elisurum *vulgo* 23 minister *V* 24 uulnerit *BV* pulchritudinem *sic B* solo] *adiecta est in V glossa s. l. id est terrae* 25 appareat] ignoratur *V* 26 si quae *V* 27 desolabantur *p* ibi *BLV*: in *Rp*, *cf. 3, 49* chartagine *B* odium (*i. e. φῶξιν*) theatrum *scripsi*: odium theathru *B*, odio theatra *R*, nunc theatra *p* (cartagino theatro *V*, cartthagino dignam theatro *L*), odii causa theatra *ed. Ruin.* memoriae] memoriae dignam *V* 28 quam e. uocitabant *BLV*: quae e. uocabatur *Rp* 29 maiorem *Lp*: maiorum *BRV*; *cf. p. 7, 17* sanctorum *p* sepulta sunt destruxerunt. celerinae *V* 30 scillitanorum *L*, sicillitanorum *V* destruxerant *Rp*: destruxerunt *BLV* 31 manciparunt *vulgo*

numerabilibus turbis, gladiis feralibus cruciabant, ut putrefactis cadaveribus, quos
 adire non poterant arente murorum defensione, corporum liquescentium cecarent
 10 foetore. Quanti et quam numerosi tunc ab eis cruciati sunt sacerdotes, explicare quis
 poterit? Tunc enim et nostrae civitatis venerabilis Pampinianns antistes eandem
 ferri lamminis toto adustus est corpore: similiter et Mansuetus Vricitanns in porta 5
 incensus est Fornitana. Qua tempestate Hipporegiomm obsessa est civitas, quam
 omni laude dignus beatus Augustinus, librorum multorum confector, pontifex guber-
 11 nabit. Tunc illud eloquentiae, quod ubertim per omnes campos ecclesiae decurrebat,
 ipso metu siccatum est flumen, atque dulcedo sanivatis dulcius propinata in amaritu-
 10 dinem absynthii versa est, ut Davidicum praeconium conveniret: dum consisteret
 peccator adversum me, obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis.
 Usque ad illud tempus ducentos iam triginta et duos confecerat libros, exceptis in-
 numerabilibus epistulis vel expositione totius psalterii et evangeliorum atque tractatibus
 popularibus, quos Graeci homelias vocant, quorum numerum comprehendere satis in-
 possibile est.

12 IV. Quid multa? Post has truces impietatis insanias ipsam urbem maximam Car-
 thaginem Geisericus tenuit et intravit, et antiquam illam ingeniam ac nobilem liberta-
 tem in servitutem redegit: nam et senatorum urbis non parvam multitudinem capti-
 13 vavit. Deinde proponit decretum, ut unusquisque auri, argenti, gemmarum vestimen-
 torumque pretiosorum quodcumque haberet offerret, et ita in brevi avitas atque pa- 20
 ternas opes tali industria abstulit rapax. Disponens quoque singulas quasque pro-
 vincias, sibi Byzacenam, Abaritanam atque Getuliam et partem Numidiae reservavit,
 exercitui vero Zeugitanam vel proconsularem funiculo hereditatis divisit, Valentiniano
 adhuc imperatore reliquis licet iam exterminatas provincias defendente: post cuius 25
 mortem totius Africae ambitum obtinuit, nec non et insulas maximas, Sardiniam, Si-
 ciliam, Corsicam, Ebusum, Maioricam, Minoricam vel alias multas superbia sibi con-
 11 sueta defendit. Quarum unam illarum, id est Siciliam, Oduacro Italiae regi post-
 modum tributario iure concessit: ex qua eis Oduacer singulis quibusque temporibus ut
 dominis tributa dependit, aliquam tamen sibi reservantibus partem. Praeterea prae-
 cipere nequaquam cunctatus est Wandalis, ut episcopos atque laicos nobiles de suis 30
 ecclesiis vel sedibus nudos penitus aufugarent: quodsi optione proposita exire tarda-

10) Psal. 38, 2 et 3.

2 corporum *om. V 1 m.* 3 foetore *RV: factore L, fetore Bp* tunc *om. p* 1 et cuim *L*
 nostrae civitatis] *i. e. Vicensis* pampinianns *LV: pampinianns B, pampinias Rp; cf. Ruinarti notam 11*
de nomine huius martyris 5 lamminis *BLR: laminis Vp* totus *R* iuricitanns *Rp* 6 ippos
 [yppos] regionum *BRV*, ippone regionum *L*, hypona *p*, ypporegium *Bern.* 7 agustinus *B* 8 liber-
 tum *p* 9 amaritudine *B* 10 absynthii *BLRV* dauidicum *BLRVp* 12 duo *B* 13 psal-
 terii totius *V* 11 popularis *B*, popularis *V* quas *V*, quod *R* homelias *R: omelias BLVp*,
 homilias *vulgo* 16 truces *L* impietates *V* insanie [-iae *V*] *BV* chartaginem *B*, carta-
 ginem *V* 17 geysericus *R* 18 redigit *B* senatorum *et p* 19 deinde *BLRV: et imle p*
 proposuit *p et vulgo* 20 offerret *mei: afferret vulgo* brebi *B* abitas *B*, habitas *RV* 21 in-
 dndria] *adicta est glossa in V: i. e. calliditate* quascumque *p* 22 uizacenam *BLV*, bizacenam *R*
 id est diuisit
 23 exercitui] *i. e. genti, v. Ind. IV* eugitanam *R*, Eugetanam *p* heriditatis dissipavit *V* 21 de-
 fendentem *BRV* 25 optimit *R* 26 ebuso *BLV*, ebesum *R*, *om. p* maiorica minorica *BV*
 nel *mei: et vulgo, cf. Ind. IV de coniunctione* nel alias *pro et alias, s. v. nel* 27 odnaero *BV: odona-*
 acio *L*, obduacro *R*, Obdoacro *p* 28 eis [*i. e. Wandalis*] *BLV: ei Rp* odnaeer *R*, odnaear *B*,
 adonaear *V*, odonaer *L*, Obdoacer *p* 29 dominis *BLV: domino Rp* rependit *V* reservantibus
BLR: seruantibus V, reservans *p et vulgo* 30 est *om. p* layeos *R* 31 nel *BLRV: et p et*
vulgo sedibus] locis *p* aufugarent *mei: effugarent vulgo* quodsi . . remanerent *om. Rp*
 optione *L*

rent, servi perpetui remanerent. Quod etiam in plurimis factum est: multos enim episcopos et laicos, claros atque honoratos viros, servos esse novimus Wandalorum.

V. Tunc vero memoratae urbis episcopum, id est Carthaginis, deo et hominibus manifestum, nomine Quodvultdeus, et maximam turbam clericorum navibus fractis impositam nudos atque expoliatos expelli praecepit. Quos dominus miseratione bonitatis suae prospera navigatione Neapolim Campaniae perducere dignatus est civitatem. Senatorum atque honoratorum multitudinem primo exilio crudeli contrivit, postea transmarina in parte proiecit. Pulso namque episcopo, ut praefati sumus, cum clero venerabili, ilico ecclesiam nomine Restitutam, in qua semper episcopi commanebant, suae religioni mancipavit, atque universas, quae intra muros fuerant civitatis, cum suis divitiis abstulit. Sed etiam foris muros quascumque voluit occupavit, et praecipue duas egregias et amplas sancti martyris Cypriani, unam ubi sanguinem fudit, aliam ubi eius sepulchrum est corpus, qui locus Mappalia vocatur. Quis vero sustineat atque possit sine lacrimis recordari, dum praeciperet nostrorum corpora defunctorum sine sollennitate hymnorum cum silentio ad sepulturam perducere? Addidit adhuc, ut et pars clericorum quae remanserat poenali exilio traderetur. Et dum ista geruntur, qui supererant magni sacerdotes atque insignes viri memoratarum provinciarum, quas dividerat Wandalis, cogitaverunt supplicandi gratia regem adire. Qui dum, ut moris est, ad Maxulitanum litus exisset, quod Ligula vulgi consuetudine vocatur, amissis iam ecclesiis et rebus occurrere visi sunt supplicantes ut ad consolandum populum dei saltem habitandi facultas, Wandalis iam dominantibus, concederetur. Quibus ille per intermantium rabido respondisse ore probatur: decevi ego de nomine et genere vestro nullum dimittere, et vos audetis talia postulare? Quos etiam vicino mari voluit eadem hora demergere, nisi a suis diu, ne hoc faceret, rogaretur. Recedentes illi, tristitia et maerore confecti, coeperunt qualiter poterant et ubi poterant, ablatis ecclesiis divina mysteria celebrare. Subinde antea crescente opibus regio maior coepit et superbia propagari.

VI. Referam factum, quod ipso gestum est tempore. Fuit comes quidam Sebastianus, famosi illius gener comitis Bonifatii, acer consilio et strenuus in bello: cuius Geisericus sicut consilia necessaria habebat, ita eius praesentiam formidabat. Cupiens autem illum extinguere occasionem mortis de religione quaesivit. Cogitavit rex ut praesentibus episcopis atque domesticis suis Sebastianum taliter conveniret. Sebastianus, inquit, scio quia fideliter nobis adhaesisse iurasti, eius veritatem sacramenti labores tui vigilantiaque demonstrant. Sed ut nobis concixa semper ingisque maneat

1 perpetui *BLV*: perpetuo *vulgo* 2 episcopos *V* laicos *R* novimus esse *V* 3 carthaginis *V* 4 quodvultdeus (*vel* quod unlt dens) *mei*: Quodvultdeum *vulgo* turbam] urbem *L*
factis *p* impositam *BLRV*: impositos *p* 5 dominus *BLV*: deus *Rp et vulgo* 7 transmarina in parte *BLRp*. in transmarinam partem *V*, transmarinas in partes *Lor. et vulgo* 9 ecclesia *B* restituta *L* 10 civitatis fuerant *V* 11 foris muros (muro *B*) *BLRp*: quae foris muro erant *V*, quae foras muros erant *L* 12 martiris *LV* ibi *L* 13 eius *om. L* corpus sepultum *p* uocitatur] dicitur *Rp* 14 recordare *R* 15 sollempnitate *RV* ymnorum *LR* ad sepulturam] sepulturae *Rp* et *om. p* 16 exitio *p* traderetur *Rp*, at *cf.* 1, 22, 3, 34 geruntur *BLV*: fierent *Rp et vulgo*, ut *est II, 9* dum fieret 17 memoratorum *B* 18 ut *om. BRV* 19 maxulitanum *BV*: maxilitanuu *Rp*, massilitanum *L* exissent et quod *Rp* 20 visi sunt *libri*: ausi sunt *vulgo*; at *v. Ind. IV s. v. uideri* 21 saltim *LV* quibus . . probatur *BLV*: quibus dixit rex *Rp* 22 ore respondisse fertur *vulgo* ergo *V* 24 mergere *p* recedentes igitur illi *vulgo* 25 ceperunt *BLRp* 26 ecclesiis] ministris *p* 27 cepit *BLR* 28 Referam autem factum *vulgo* 29 famosi] familiaris *p* bonifatii *BV*: bonifacii *LRp* 30 ita eius (ei) *scripsi*: ita et (et ita *L*) *libri*, *cf. v. l. ad III. 68* 33 inquit *BV* adhaesisse *BLRV*: adhaerere *p et vulgo* 34 demonstravit *p*

- amicitia tua. hoc placuit praesentibus sacerdotibus nostris, ut eius efficiaris cultu religionis, quam et nos et noster populus veneratur. Cui Sebastianus, rem inveniens miram multisque necessariam, pro tempore acute respondit: quaeso domine rex, ut nunc mihi panis mundissimus ac simulacens adferatur. Qui cum ignorasset Geisericus Sebastiani victoriam, ilico iussit adferri. Adprehendens itaque Sebastianus mundissimum panem ita effatus est: Hic enim panis ut ad tantum decorem splendoris venisset et mensae reginae necessarius haberetur, discussa spiria furfuris ex massa simulaginis, conspersus per aquam transivit et ignem: ideo et aspectu clarus et esu suavis habetur. Ita et ego mola catholicae matris commolitus et cribro examinationis ut similia munda purgatus, rigatus sum aqua baptismatis et igne sancti spiritus coctus. Et ut hic panis de furno, ita et ego per officia sacramentorum divinorum artificie deo de fonte mundus ascendi. Sed fiat si velis, ut ipse propono. Iste panis confringatur in frusta, madidetur aqua et iterum conspergatur, mittatur in furnum: si melior exierit, faciam quae hortaris. Quam propositionem Geisericus cum omnibus qui aderant eum audisset, ita ligatus est, ut se solvere omnino non posset. Quem alius generis argumento postea bellicosum virum occidit.
- VII. Et ut ad id redeamus. inde digressi sumus, terret praeceptis feralibus, ut in medio Wandalorum nostri nullatenus respirarent neque usquam orandi aut immolandi concederetur gementibus locus: ut manifeste tunc prophetae vaticinium compleretur: non est in hoc tempore princeps aut propheta vel dux, neque locus ad sacrificandum nomini tuo. Nam et diversae calumniae non deerant cotidie, etiam illis sacerdotibus qui in his regionibus versabantur, quae regiones palatio tributa pendebant. Et si forsitan quispiam, ut moris est, dum dei populum admoneret, Pharaonem, Nabuchodonosor, Holofernem aut aliquem similem nominasset, obiciebatur illi, quod in persona regis ista dixisset, et statim exilio tradebatur. Hoc enim persecutionis genus agebatur, hic aperte, alibi occulte, ut piorum nomen talibus insidiis interiret. Qua de re plurimos sacerdotum tunc novimus relegatos, sicut Urbanum Girbensem, Crescentem metropolitanum Aquitanae civitatis, qui centum viginti praecerat episcopis, Habetdem Teudalensem, Eustratum Sufetanum, et Tripolitanos duos, Vicis Sabratenum et Creseonem Oensem, et Adrumentinae civitatis Felicem episcopum, ob hoc quod suscepisset quendam Iohannem monachum transmarinum, sed et alios multos, quos longum est enarrare. Quibus tamen in exilio positis dum obitus

20, Dan. 3, 38.

1 tua B s. l. cultu BLRV: cultor Bern. p et vulgo, cf. III, 17 ut . . . eius efficiamini religionis, cuius est ipse 2 quam et nos ipsi veneramur p populus] prepositus R veneratur BLRV: veneramur vulgo 1 mms om. p atque p simulacens R et corr. R: simulacens B ante rasuram, similitus LV, simulaginis p geysiricus R 6 affatus Rp enim mei. om. ed. Lor. et vulgo venisset BLV: veniret Rp 7 et mensae mei: quo mensae vulgo simulaginis BLV (idem libri II, 19 simulago 8 transit L 9 ut] et p simula BLV 11 forno R, item 13 torum pro officio p deo, dei de p 12 fiat] fac p ut BLV: quod Rp 13 conspargatur R mittatur BLRV: et mittatur Bern., mittaturque p et vulgo 14 quae mei: quod Lor. et vulgo geisiricus R 15 se om. p quem mei: quare Lor. et vulgo alius Lorichius: alio BLRVp 17 terrent p 18 usque quaque p 19 compelleretur L 20 aut dux p 22 quotidie R regiones LRp et corr. V: religiones BVL, regis vulgo 23 et si] ut si BV ammoneret BV, admoneret p 24 olofernem R 25 persona BRVp: personam L et vulgo tradebatur p 26 persecutionis BLV: persecutionis tempore R, tempore persee. p 27 religatos L 28 aquitanae BLRV: aquitanae p et vulgo 29 praecerat episcopis et viginti p abetdem BV Teudalensem p Sufectanum p et vulgo 30 vicis sabratenum BRVp: vicissabratenum L, Vincentem Sabratenum susp. Ruinat creseonem L, Creseonem p censum BV, oensem R, censum L, Nicenfem p, Oensem vulgo Adrumentinae p episcopum felicem L 31 iohannem p

obvenisset, non licebat alios eorum civitatibus ordinari. Inter haec tamen dei populus in fide consistens, ut examen apum cereas aedificans mansiones, crescendo melleis fidei calenlis firmabatur, ut impleretur illa sententia: quanto eos affligebant, tanto magis multiplicabantur et invalescebant nimis.

VIII. Post haec factum est, supplicante Valentiniano Augusto, Carthaginensi ecclesiae post longum silentium desolationis episcopum ordinari, nomine Deogratias: cuius si nitatur quisquam quae per illum dominus fecerit, paulatim excurrere, ante incipient verba deficere, quam ille aliquid valeat explicare. Illo igitur episcopo constituto factum est peccatis arguentibus, ut urbem illam quondam nobilissimam atque famosam quinto decimo regni sui anno Geisericus caperet Romam: et simul exinde regnum multorum divitias cum populis captivavit. Quae dum multitudo captivitate Africanum attingeret litus, dividentes Vandali et Mauri ingentem populi quantitatem, ut moris est barbaris, mariti ab uxoribus, liberi a parentibus separabantur. Statim satagit vir deo plenus et carus universa vasa ministerii aurea vel argentea distrahere et libertatem de servitute barbarica liberare, ut et coniugia foederata manerent et pigura genitoribus redderentur. Et quia loca nulla sufficebant ad capesendam multitudinem tantam, basilicas duas nominatas et amplas, Fausti et Novarum, cum lectulis atque straminibus deputavit, decernens per singulos dies quantum quis pro merito acciperet. Et quia plerosque insuetudo navigii et crudelitas captivitatis afflixerat, non parvus inter eos numerus fuerat aegrotorum, quos ille beatus antistes, ut nutrix pia, per momenta singula cum medicis circumibat, sequentibus cibis, ut inspecta vena, quid cui opus esset, illo praesente daretur. Sed nec nocturnis horis ab hoc opere misericordiae feriabatur, sed pergebat excurrere per singulos lectos, seiscitans qualiter quisquam haberet. Ita se tradiderat omnino labori, ut nec defessis membris nec cariosae iam senectuti parceret. Quo livore Arriani succensi dolis eum quam plurimis voluerunt saepius enecare. Quod, credo, praevidens dominus cito passerem suum de manibus accipitrum voluit liberare. Cuius exitum ita urbei captivi plauerunt, ut tunc se putarent magis tradi manibus barbarorum, quando ille perrexit ad caelum. Functus est autem sacerdotio annis tribus. Cuius amore et desiderio populus attentus potuerat membra digni corporis rapere, nisi consilio prudenti, dum avocatur, nesciente multitudine sepeliretur.

IX. Et quia tacendum semper non est de impietatibus haereticorum, nec vere-

3) Exod. 1, 12.

1 venisset V alios om. R, eorum civitatibus alios p ordinari mei: ordinari episcopos vulgo
 2 examen L: examina BRVp aedificantia p 3 calenlis R, sed prior i crasa, clauenlis p eos
 affligebant BLV: magis affligebantur Rp, quantoque eos opprimebant Vulgata 5 carthaginensi LRp
 7 quae per illum mei: quas per illum virtutes vulgo excurrere mei: excurrere vulgo 8 incipient
 L valeat aliquid p 9 ut om. BV 10 famosam BLRV: famatam p, famosissimam vulgo
 geysiriens R 11 populus L captivitate BLRV: captivorum p et vulgo 12 dividentes man-
 dali et mauri BV: dividentes mandalis et mauris LRp et vulgo 13 liberi BLV: et liberi Rp
 14 sataegit V ministerii vasa Rp 15 ut et Rp: et ut BLV 16 pigura] sic BRV ca-
 pesendam V, capiendam p 17 Novarum] Varii p 18 enim] eorum L quanto BV 19 pro
 om. p pleros L insuetudo] mansio p 20 afflixerat L numerus inter eos p aegro-
 torum] eorum p beatus om. p 21 cum medicis BLV: nice medici Rp circumibat ed. Lor.
 inspecta turba quod eni p 23 feriabatur BLV lectus BRV, om. p 24 quisquam haberet
 BLRV: quisque se haberet p et vulgo tradiderat BLV: huic tradiderat R, trad. huic p 25 nec
 aridae p 25 quo mei: Quare ed. Lor. et vulgo libere B quam plurimis enim V 26 prae-
 videns (pren-) LRp: pernicens B et Bern. 27 urbei ita L, urbis (om. ita) p 28 barbarum V
 29 est om. R 30 attentus (att-) BLRV: intensus p et vulgo 31 avocatur BLV: more avocatur R
 (ex morte avocatur?), mori avocatur Bern. pro more orationi avocatur p ex foeda interpolatione, item vulgo
 32 non est semper V

eundem poterit esse quod ad laudem proficit patientis. ordinator quondam memorati
sacerdotis, nomine Thoma, dum variis ab eis insidiis saepius artaretur, quodam tem-
pore venerabilem senem in publica facie catomos ceciderunt. Quod ille non ad ob-
29 probrum, sed ad mercedem computans gloriae suae in domino laetabatur. Unde factum
est, ut post obitum episcopi Carthaginiensis Zengitanae et proconsulari provinciae episcopos 5
interdiceret ordinandos, quorum erat numerus centum sexaginta quattuor. Qui paulatim
deliciens, nunc, si vel ipsi supersunt, tres tantum esse videntur. Vincentius Gigitanus,
Paulus Simaritanus, vere merito et nomine Paulus, et alius Quintianus, qui nunc per-
secutionem fugiens apud Edessam Macedoniae civitatem commanet peregrinus.

30 X. Sed etiam martyria quam plurima esse probantur, confessorum autem ingens 10
et plurima multitudo, ex quibus aliqua narrare temptabo. Erant tunc servi cuiusdam
Wandali [fuit hic Wandalus de illis, quos millenarios vocant], Martinianus, Saturianus,
et eorum duo germani: erat et conserva eorum quaedam, egregia Christi ancilla, no-
mine Maxima, corpore simul et corde decora. Et quia Martinianus artificator erat et
domino suo satis videbatur acceptus et Maxima universae domui dominabatur, credidit 15
Wandalus, ut fideles sibi magis memoratos faceret famulos. Martinianum Maximamque
31 coniugali consortio sociare. Martinianus adolescentulorum saecularium more coniugium
affectabat: Maxima [namque iam deo sacrata] humanas nuptias refutabat. At ubi
ventum est ut cubiculi adirentur secreta silentia et Martinianus, nesciens quid de illo
decreverat dens, maritali fiducia quasi cum coniuge cuperet cubitare, viva ei voce 20
memorata famula Christi respondit: Christo ego, o Martiniane frater, membra mei
corporis dedicavi, nec possum humanum sortiri coniugium, habens iam caelestem et
verum sponsum. Sed dabo consilium. Si velis, poteris et ipse tibi praestare, cum
32 licet, ut cui ego concupivi nubere, delecteris et ipse servire. Ita factum est domino
procurante, ut oboediens virgini etiam adolescens suam animam heraretur. Nesciente 25
igitur Wandalo spiritualis secreti commercium, compunctus atque mutatus Martinianus
etiam suis fratribus persuasit, ut thesaurum, quod invenerat, haberent utpote germani
commune. Conversus itaque cum tribus fratribus suis, dei quoque puella comitante,
nocte clam egredientes Tabraceno monasterio, cui praecerat tunc nobilis pastor Andreas,
33 sociantur. Illa vero haut procul monasterium incoluit puellarum. Sciscitante igitur 30
barbaro inquisitionibus et muneribus crebris, quod gestum erat celari non potuit. In-
veniens itaque iam non sua, sed Christi mancipia, coniecit vinculis et variis tormentis
dei famulos insectatur, agens cum eis non tantum ut pariter miserentur, sed, quod
gravius est, per rebaptizationis caecum fidei suae ornamenta turparent. Pervenit hoc

1 facit p ordinator L: ordinatur BRUp, ordinatus vulgo; simili vitio infra II, 35 consolatur pro
consolator scriptum est quidam p memorati sacerdotis BLV: sacerdotis Rp, sacerdos vulgo
2 thoma BLV: Thomas R, Thomas episcopus venerabilis p 3 publica mei: publico vulgo, at cf. 3, 21
catomos BRVp: catomis L et vulgo, cf. Ind. IV s. v. obprobrum RV 5 ut om. R cartha-
ginis episcopi Rp engitanae Rp proconsulari prouintiae V 7 deliciens BRV: deficientes Lp
et vulgo nel si p S silinaritanus R, sitmaritanus p nere] nere et L 9 edissam L,
adessam Rp machedoniae LV 10 etiam BLV: etiam tunc Rp et vulgo martyria quam plu-
rima mei: martyres quam plurimi vulgo esse BLRV: fuisse p et vulgo 11 aliqua BLV: aliquos
Rp et vulgo 12 fuit BLV: fuit autem Rp et vulgo marturianus BRV, Maturianus p 13 quae-
dam conserva eorum Rp 14 et om. p Maturianus p et sic deinceps artificator V 17 adu-
lescentularum BLV 18 maxima namque BLV Bern. maximaq; Rp et vulgo Ad ubi R 19 adi-
rent p 20 nubitare R noce ei vulgo 21 ego om. p 22 sortiri LRp: sortire BV
23 cum licet BLRV: cum scilicet p, dum licet vulgo 24 et om. p 25 adolescentie suae animam
heraretur p 26 commercium L, commertio R, commercia Bern. et p compunctus atque L habet ante
spiritualis secreti mutatus L 27 quod BRVp: quem L 28 fort. commune conuersis p
29 tabraceno I nobilis] nobis p 32 vinculis mei: in vinculis vulgo, cf. Ind. II s. v. datus
33 insectatus V 34 pro rebapt. caeco Rp ceum B turbarent p

ipsum usque ad notitiam Geiserici. Decernit rex, ut tamdiu implacabilis herus servos affligeret, quamdiu illius succumberent voluntati. Iubet in modum serrarum fustes robustos veluti palmatos cum stirpibus fieri, qui quatentibus tergis non solum ossa confringerent, sed etiam terebrantes aculei intrinsecus remanerent. Qui dum sanguis 34
5 efflueret et dissipatis carnibus viscera nudarentur, sequenti die Christo medente semper incolumes reddebantur. Hoc saepius ac multo factum est tempore, et nulla plagarum vestigia videbantur, sancto spiritu subinde curante. Post hoc artatur Maxima durae custodiae cuspidique crudeli extenditur. Cui cum dei servorum visitantium non deesset frequentia, videntibus enectis ingentium lignorum putrescens soluta est fortitudo. Miraculum hoc et voce omnium celebratur, et nobis, ad quem custodia pertinebat, cum sacramento testatus est ita fuisse.

XI. At ubi Wandalus virtutem neglexit cognoscere divinam, coepit in domo eius 35 vindicatrix ira grassari. Moritur ipse simul et filii; familiae atque animalium, quaecumque optima erant, pariter intereunt. Remanens itaque domina vidua, marito, filiis 15 et substantia destituta, servos Christi cognato regis Sersaoni gratia muneris offert. Qui cum eos utpote oblatos cum gratulatione nimia suscepisset, filios vel domesticos eius sanctorum merito male coepit daemon variis motibus agitare. Ex ordine ille cognatus, ut gestum erat, suggerit regi. Decernit statim rex cuidam gentili regi Maurorum, cui nomen inerat Capsur, relegandos debere transmitti. Maximam vero Christi 20 famulam confusus et victus propriae voluntati dimisit: quae nunc superest virgo, mater multarum virginum dei, nobis etiam nequaquam ignota. Pervenientes autem traduntur memorato regi Maurorum, commanenti in parte heremi, quae dicitur Caprapicti. Videntes igitur Christi discipuli multa apud gentiles et illicita sacrificiorum sacri- 36 legia, coeperunt praedicatione et conversatione sua ad cognitionem domini dei nostri 25 barbaros invitare, et tali modo ingentem multitudinem gentilium barbarorum Christo domino inieraverunt, ubi antea a nullo fama Christiani nominis fuerat divulgata. Tunc deinde cogitatur quid fieret, ut ager iam cultus et egraminatus vomere praedicationis evangelicum susciperet semen et imbre sacri baptismatis rigaretur. Mittunt legatos 37 per itinera distenta deserti: pervenitur tandem ad civitatem Romanam: rogatur episcopus, ut presbyterum et ministros credenti populo destinaret. Explet cum gaudio quod petebatur pontifex: dei construitur ecclesia, baptizatur simul multitudo maxima barbarorum, et de lupis grex fecundus multiplicatur agnorum. Hoc Geiserico relatione sua nuntiat Capsur. De qua re surgens invidia iubet famulos dei ligatis pedibus post

1 geysierici R decernit rex BLV: regis qui praecepit Rp et vulgo tamdiu torquerentur donec illius s. u. p herus nescio quis: ferus BLRVp 3 styrpibus R, stripibus L, stipitibus p 5 et om. Rp nudarent p medicante p 6 incolomes BL ac] et p tempore ut nulla . . uiderentur p 7 subinde] semper p artantur R, om. p (artantur maxime vulgo) 8 durae custodiae BLRV: dura custodia p et vulgo cuspidique BLRV: compedeque p et vulgo extenditur BLVp: extenduntur R et vulgo cui Lp: qui BRV, que V corr. quibus vulgo non deesset frequ. uisitantium L 10 nobis mei, item Bern, 1 m. nobis ille Bern, corr. et vulgo, cf. III, 27 ingratus existerem qui (ei qui vulgo) suam fidem mihi contulit creatori; fort. nobis is 12 Ast ubi vulgo 13 vindicatrix B crassari Rp et filii simul p 14 remanens itaque Rp: remansitque BLV 15 et om. Lp sersaoni LV 16 uel mei: et vulgo, cf. Ind. IV s. v. uel 17 eius Rp: om. BLV illo p 19 capsurum R, Capsus p relegandos R maxima . . famula B uero] namque Rp Christi om. p 20 propria voluntate Rp multarum mater p 21 etiam om. L 22 commanente R capra pieti BLV: capra pieta Rp 23 et BLV: om. Rp sacrilegia] genera p 24 sua L domini om. p 26 lucrati sunt p antea a nullo Rp: ante a (antea) nullo BV, antea nulla L nominata uel divulgata p 27 cogitatur BLRV: cogitant p et vulgo egraminatus BLRV: ingraminatus p et vulgo 29 perveniunt p 30 destinaret BV explet cum L et Bern. expletum BRV (expletur gaudio ob id quod p) 31 pontifex dei. Construitur R constituitur L simul Rp: om. BLV 32 geysirico R 33 nuntiat BLV: renuntiat Rp et vulgo capsu B, capso; R, Capsus p

- terga currentium quadrigarum inter spinosa loca silvarum pariter interire, ut ducta atque reducta dumosis lignorum aculeis innocentium corpora carperentur, ita delegans, ut exitum suum invicem perviderent. Qui cum e vicino currentibus indomitis equis, plangentibus Mauris, sese mutuo conspicerent, vale sibi in angusto fugae unus quisque ita dicebant: frater ora pro me: implevit deus desiderium nostrum: taliter pervenitur ad regnum caelorum. Itaque orando atque psallendo gaudentibus angelis pias animas emisere. Vbi usque in hodiernum non desinit ingentia miracula Iesus Christus noster dominus operari. Nam nobis beatus quondam Faustus Buronitanus episcopus adtestatus est, caecam quandam mulierem illuminatam fuisse, ubi ipse aderat praesens.
- XII. Accenditur post haec adversus dei ecclesiam Geisericus. Mittit Proculum quendam in provinciam Zeugitauam, qui coartaret ad tradendum ministeria divina vel libros cunctos domini sacerdotes, ut primo armis undaret, et ita facilius inermes hostis callidus captivasset. Quis se non posse tradere clauantibus, ipsi rapaci manu cuncta depopulabantur atque de pallis altaris, pro nefas! canisias sibi et femoralia faciebant. Qui tamen Proculus, huius rei exsecutor, frustatim sibi comedens linguam, in brevi turpissima consumptus est morte. Tunc etiam sanctus Valerianus Abensae civitatis episcopus, dum viriliter sacramenta divina ne traderet dimicasset, foris civitatem singularis iussus est pelli, et ita praeceptum est, ut nullus eum neque in domo neque in agro dimitteret habitare: qui in strata publica nullo tempore nudo iacuit sub aëre. Annorum erat plus octoginta, quem nos tunc indigni in tali exilio meminimus salutare.
- XIII. Quodam tempore paschalis sollempnitas agebatur: et dum in quodam loco, quae Regia vocatur, ob diem paschalis honoris nostri sibimet clausam ecclesiam reserarent, compererunt Arriani. Statim quidam presbyter eorum, Anduit nomine, congregatam secum armatorum manum ad expugnandam turbam accendit innocentium. Introerunt evaginatis spathis, arma corripunt: alii quoque tecta conscendunt et per fenestras ecclesiae sagittas spargunt. Et tunc forte audiente et canente populo dei, lector unus pulpito sistens alleluaticum melos canebat. Quo tempore sagitta in gutture iaculatus, cadente de manibus codice, mortuus post cecidit ipse. Nam et alii quam plurimi sagittis et iaculis in medio crepidinis altaris probantur occisi: nam qui gladiis tunc interempti non sunt, postea poenis adtriti regio iussu omnes paene necati sunt, praesertim maturioris aetatis. Alibi namque, sicut Tunuzada contigit, Galibus vicu

2 delegans *BLV Bern.* dis ligans *R*, eos ligans *p*, deligati *vulgo* 3 perviderent *vel* pviderent) *LRp* e vicino *BLV*: vicino *Rp*, iuncti *ed. Lor. et vulgo* indomitis equis plangentibus *Rp*: *om. BLV* 4 angusto *p* fugae] furore *Rp* 5 dicebant *BLV*: dicebat *Rp et vulgo* 6 atque *om. L* 7 hodiernum diem *Lp et vulgo, cf. I, I* dominus noster *L* 8 quondam beatus *p* faustinus buronitanus *Rp*, F. Buconitanus *suspiciatur Ruinart* 10 post *Rp*: propter *L et s. l. V, om. B, an per haec?* geisericus *R* 12 domini] dum *R* inermes *BRV* 13 captivasset *mei*: captivaret *Lor. et vulgo* quis (i. e. quibus) se non posse *scripsi*: qui se non posse *posset V, BV*, quibus se non posse *L*, quis enim posset *R*, Quis non posset *p* clamantibus sacerdotibus ipsi (ipsa *R*) *Rp et vulgo* ipse . . depopulabatur atque . . faciebat *L* 14 femoria *V¹* 15 frustratim *V* 16 etiam *nescio quis*: enim *mei* abensae *BV*, habensae *Rp*, abensis *L*, Abbenzae *ed. Ruin.* 17 foras *L et vulgo* civitate *B cf. III, 15* 18 usus est *L* 19 admitteret *p* strato publico *p* nudo *BLV*: nudus *Rp et vulgo, at cf. III, 16* dum gementes in crenitu murorum nudo sub aere iacerent 20 annos natus *p*, annorum autem *vulgo* plures *p* tunc *om. p* in *om. Rp* tali exilio *p post salutare habet* 21 quondam *L* paschali *BV* 22 quae *BR*: que *V^p*, qui *L et corr. V, vulgo* diem *mei*: diei *vulgo* honoris *BLVp*: honorem *R et vulgo* 23 conpererunt *BLV*: compererunt *R*, comperunt *p et vulgo* anduit *BV*: audiot *L*, adduit *R*, adiut *p* nomine in *R crasum* congregatam . . manum . . accendit *Rp*: congregata . . manum . . accenditur *BLV* 24 secum *om. Rp* innocentium *L et vulgo* introentes vaginati *p* 25 spatis *mei* 26 audiente *om. L* 27 pulpito *BRUp*: pulpite *L*, in pulpito *vulgo* alleluaticos *R* in gutture *BV*: in gutture et *L, om. Rp* 28 mortuus cecidit. Nam *p* alia *V* 31 tunuzada *B*: tunuzada *LV*, tinnuzada *R*, in tinnuzada *p* galibus *BLV*: galbus *Rp*, in magalibus *nici A. ceni. Ruinart*; verba sic iungenda sunt: sicut Tunuzada, Galibus *nici Ammoniae* vel aliis in locis contigit *nici BLV*: *nici vulgo* Vicuamoe vel aliis *p*; Galibus, Vicu Ammoniae *Mommsen*

Ammoniae vel aliis in locis, tempore quo sacramenta dei populo porrigebantur, introeuntes maximo cum furore, corpus Christi et sanguinem pavementis sparserunt et illud pollutis pedibus calcaverunt.

XIV. Ipso enim Geisericus praeceperat tempore suadentibus episcopis suis, ut
 5 intra anam suam filiorumque suorum nominis Arriani per diversa ministeria ponerentur. Inter alios ventum est tunc ad Armogastem nostrum. Cuius enim diu ac saepius fimbrias torquendo fumentibus constringerent cordis, et frontem, in qua Christus vexillum suae fixerat crucis, rugatam magisque aratam discidentes atque mugientes ostenderent, nervi ut fila aranearum, sancto caelum respiciente, crepabant. At ubi tortores nervicas
 10 cordas disruptas esse viderunt, allatis crebris fortioribus cordis atque canabinis, illo nihil aliud nisi Christi nomen invocante, illa omnia vanescebant. Sed et capite deorsum dum ad unum penderet pedem, dormire quasi super lectum plumis stratum omnibus videbatur. Quem cum Theodorici regis filius, qui eius dominus erat, poenis non
 15 valentibus capite truncari inisset, a suo prohibetur Inenndo presbytero, dicente sibi: poteris eum diversis afflictionibus interficere: nam si gladio peremeris, incipient eum Romani martyrem praedicare. Tunc Theodorici in Byzacenam provinciam ad fodiendas eum condemnat scrobes. Postea quasi ad maiorem obprobrium, hant procul Carthagine, ubi ab omnibus videretur, pastorem eum praecepit esse vaccarum. Inter haec
 45 dum domino revelante dormitionis suae proximum cerneret diem, advocat quendam Felicem, venerabilem Christianum, procuratorem domus filii regis, qui Armogastem ut apostolum venerabatur, dicitque illi: 'tempus meae resolutionis advenit. Obsecro te per fidem quam utrique tenemus, ut sub hac siliquae arbore me sepelire digneris, redditurus domino nostro, nisi feceris, rationem', non quod ille curaret, ubi aut qualiter suum sepeliretur corpus, sed ut illud demonstraretur, quod servo suo revelaverat deus.
 25 Respondit Felix et dicit: absit a nobis, confessor venerabilis, sed sepeliam te in una
 46 basilicarum cum triumpho et gratia qua mereris. Cui beatus Armogas: non, sed quod dixi facturum es. Ille timens dei hominem contristare, veraciter quod insserat promisit esse facturum. Statim intra paucissimos dies comes bonae confessionis de hac vita migravit. Festinavit Felix sibi delegatum sub arbore fodere sepulchrum. Cui cum
 30 intexti radices et soliditas aridae telluris moram faceret et labore angeretur, quod tardius sancti membra corporis humarentur, tandem abscisis radicibus multo altius terram cavantes conspiciunt sarcophagum splendidissimi marmoris praeparatum, qualem forte nullus omnino habuit regum.

1 introeunte maximino R 2 cum om. L pavementis BLV: pavimento Rp et vulgo 4 ipso (i. e. eodem) mei: ipse vulgo tempore suadentibus BLRVp: ita persuadentibus vulgo 7 tinnientibus R: timentibus BV, tumentibus Lp et vulgo, cf. I, 6 remugientibus nervis cordis mei: chordis vulgo et sic deinceps Christe L S rugam R magisq; BLRV: magis quam p et vulgo discidentes R: discidentes p, descendentes BLV ostenderunt R 9 caelo R 10 disruptas Vp cabalinis p 11 innocanti BV nanascebant R, enascebant vulgo 13 videbantur L Theodorici L: theodericus BVp, theudoricus R, sic item infra v. 16; cf. ad II § 12—14 14 iocundo RVP dicenti V 15 afflictionibus p 16 theodricus V nicazenam BLV, bizagenam Rp 17 condempnat BRV maiorem BRV: maius L (maius dedecus p) hant L: aut BV, ut R, hand p cartagine BV, a Carthagine p 18 eum pastorem Rp interim domino p 19 dormitioni R, eum dormitionis Lp 20 qui om. p 21 venerabilem habebat dixitque p 22 siliquae arbore (arbore BV) BLRV: ilice (que arbor est) p, ilice vulgo 23 domino BLV: deo Rp 24 deus BLRV: Christus p et vulgo 25 dicit BLRV: dixit Bern. p et vulgo 26 qua BV: quam LRp et vulgo armo-gas BLRV: Armogastes p et vulgo 27 contristrari p gesserat L 28 esse BLV: se esse Rp et vulgo bone BR (bone conf. comes p) 29 Felix festinavit p, festinavit igitur Felix vulgo eni] qui BRV 30 intexti BRV: intextae Lp et vulgo, ut 3, 58 antiquas radices solidatas R, solidate p faceret BRV: facerent Lp et v. cf. I, 19 extr. laborē BV angeretur p, angebatur BV 31 abscisis p et vulgo 32 canantes (canentes RV) conspiciunt BLRVp: canans conspiciit vulgo quale forte omnino nullus p

47 XV. Sed nec quendam archimimum, nomine Maseulan, debeo praeterire. Qui eum multis insidiis premeretur, ut catholicam amitteret fidem, ipse eum rex postea blandiendo affatibus saecularibus invitabat, promittens multis eum divitiis emulandum, si voluntati eius auditum facilem commodasset. Qui cum fortis atque invictus in fide maneret, iubet eum subire sententiam capitalem, ita tamen callidus occulte praecipiens, 5 ut si in illa hora vibrantis gladii pertimesceret ictum, magis eum occideret, ne martyrem gloriosum fecisset: si autem fortem in confessione conspiceret, a gladio temperaret. Sed ille ut columna immobilis Christo solidante fortis effectus, confessor revertitur gloriosus. Etsi martyrem invidus hostis voluit facere, confessorem tamen nostrum non potuit violare. 10

48 XVI. Novimus et alium ea tempestate, nomine Saturnum. Qui cum lucidum esset membrum ecclesiae Christi et pravitatem Arrianorum libertate catholica frequenter argueret (fuit hic procurator domus Hunirici), convenitur accusante Marivado quodam diacono, quem Huniricus infaustus singulariter honorabat, ut fieret Saturnus Arrianus. Promittantur honores et divitiae multae si faceret, praeparantur supplicia dira si nolle, 15 hae optione proposita, ut si regalibus iussis non oboediret, primo facta discussione, et ante amissa domo vel substantia, distractis omnibus mancipiis ac filiis, uxor eius ipso praesente camelario in coningium traderetur. Quod ille plenus deo magis ut velociter provenisset impios provocabat. Ob quam causam uxor eius inducias visa est ab his qui exsequebantur nesciente marito petisse. Accedit ad maritum alia Eva consilio 20 magistrata serpentis. Sed ille Adam non fuit, qui inlecebrosa vitiferae arboris poma contingeret, quia non indigens, sed Saturus vocabatur, saturatus ab ubertate domus dei et torrente deliciarum eius potatus. Advenit mulier ad locum, ubi maritus singularis orabat, conscissis vestibus crineque soluto, secum comitantibus filiis unaque infantulam, quae tunc lactabatur, manibus gestans: quam nescientis proiecit ad pedes ma- 25 riti, etiam ipsa suis genua complectitur nris, sibilans vociferatione draconis: miserere mei, dulcissime, simul et tui: miserere omnium liberis, quos conspicias ipse. Non subiaceant condicioni servili, quos claros prosapia reddidit generis nostri: non subiciam ego indigno et turpi coniugio vivente marito, quae mihi semper inter coevas plaudebam de Saturo meo. Cognoscit deus quia iustus facturus es hoc, quod forte volu- 30 tarie aliquanti fecerunt. Cui ille Iob sancti voce respondit: tamquam una ex insipientibus mulieribus loqueris. Formidarem, mulier, si sola esset huius vitae amara dulcedo. Artificio, coniux, diaboli ministraris. Si diligeres maritum, nunquam ad secundam mortem adtraheres proprium virum. Distrahant filios, separent uxorem,

31] Iob 2, 10.

1 quendam R archimimum BV: archimimum Rp, archimimum L maseulan BLV: maseulan R, Masculinum p pretereo (om. debeo) p 2 amitteret Rp: comitteret B, comittet V, omitteret L
3 saecularibus om. p promittit R cum multis p 4 noluntas p in fide Rp: om. BLV
5 ista tamen p 8 gloriosus reuertitur L 9 confessore L nostrum om. p 13 hunirici libri hic marinado B, Mauridano p quodam om. p 14 diacono R huniricus B, huniricus rell. 15 si om. R 16 obtione B ut om. p primo facta discussione L: primo discussione BV, prima discussione discussione R) Rp; cf. infra § 50 discutitur, expoliatur etc. fortasse post discussionem et ante] statim p 17 domi R ut videtur, domus (sine vel) p 18 in] ad Rp
19 provenisset BLRV: pervenisset p, perveniret Lor. proveniret vulgo prouacabat V ob hanc p indutias B 20 eua L 21 magistra cum virgula sup. a V illecebras p uitae R
22 saturatus BLV: satiatus R. saturnus p 23 torrente BV deliciarum V 24 secum BLV: seq; Rp, cf. II, 30 unaque infantulum qui p 25 gestiens p quam] que L ut videtur, quem p nescienti R, nescit p proiecit scripsi: proiecit BLV, proieciens Rp et vulgo 29 coenas BLR, coenas p
31 ille illud sancti Iob p voce om. Rp 32 mulier om. R 33 coniux LRp ministraris BRVp: ministraris L, ministras ed. Lor. et vulgo 34 detrahant p.

anferant substantiam: mei domini ego, securus de promissis, verba tenebo: si quis non dimiserit uxorem, filios, agros aut domum, meus non poterit esse discipulus. Quid ultra? Discedens mulier cum filiis refutata, confortatur Saturnus ad coronam, discentitur, expoliatur, poenis conteritur, mendicis dimittitur, interdicitur ei proeundi accessus. Totum ei tulerunt, stolam tamen baptismatis auferre non poterunt.

XVII. Post haec Geisericus ecclesiam Carthaginiensi claudi praecepit, dissipatis atque dispersis per diversa exiliorum loca, quia episcopus non fuerat, presbyteris et ministris. Quae vix reserata est Zenone principe supplicante per patricium Severum. et sic universi ab exilio redierunt. Quae vero in Hispania, Italia, Dalmatia, Campania, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Britiis, Lucania, Epiro vetus vel Hellada gesserit, melius ibi ipsi qui passi sunt miserabiliter lugenda narrabunt. Sed iam persecutionis nostrae, a Geiserico quanto sublimiter, tanto crudeliter gestae, iste sit finis. Duravit autem in regno annis triginta septem, mensibus tribus.

LIBER SECVNDVS.

I. Mortuo igitur Geiserico Hunerici maior filius patri succedit. Qui in primordia regni, ut habet subtilitas barbarorum, coepit mitius et moderatius agere, et maxime circa religionem nostram: ut etiam ubi antea sub rege Geiserico praedictum fuerat, ne spirituales fierent conventus, conventicula conerrent populorum. Et ut se religiosum ostenderet, statuit sollicitius requirendos haereticos Manichaeos, ex quibus multos incendit, plurimos autem distraxit navibus transmarinis: quos paene omnes Manichaeos suae religionis invenit, et praecipue presbyteros et diaconos Arrianae haereseos: unde magis erubescens amplius in illis exarsit. De quibus repertus est unus, nomine Clementianus, monachus illorum, scriptum habens in femore: Manichaeus discipulus Christi Iesu. Propter quod magis laudabilior memoratus tyrannus videbatur, in uno displicens, quia cupiditati insatiabili vehementius inhiabat et provincias regni sui variis calumniis atque indictionibus onerabat, ut de illo praecipue diceretur: rex egens redivitibus magnus est calumniator. Dedit autem licentiam, Zenone imperatore atque Pla-

1) Luc. 14, 26.

1 domini mei p	2 ant om. L	3 discedens mulier BRVp: [discedente muliere L et vulgo	4 et spoliatur p	5 ei] et R
cum filiis] consiliis p	confortatus p <i>haud scio an recte</i>	prespiteris L	10 in italia Rp (dalmatia italia L)	
ferre ei non vulgo	S fuerat BV: erat LRp	Lucania mei: Venetia, Lucania ed. Lor. et vulgo	hellada Rp: ellada BLV, hellade Bern.	
Campania om. L	11 brities BRVp, bries L	epi- uetus BLRV: Epironetus p, Epiro-neteri vulgo	nel om. Rp	
epi- uetus BLRV: Epironetus p, Epiro-neteri vulgo	12 melius sibi LRp	ipsis R	lugendo Rp et vulgo, ut est III, 69 filii tui gemunt lugendo captivi	
hellade Bern.	sed etiam L	13 cum sublimiter tum p	geste B, ingeste R	14 annis om. L
12 melius sibi LRp	mensibus BLV: et mensibus Rp et vulgo	14 EXPLICIT LIBER PRIMUS INCIPIT LIB. SECUNDUS DE HUNERICO (DE HONERICO SACRILEGO R, de hunerico sacrilego p) BRp, INCIPIT LIBER II. DE HUNERICO (HUNERICO L) LV		
16 geserico L, geisirico R	hunericus LV, hunericus R, hunericus mundrius L	primordia BRV: primordio Lp	18 ubi om. L	predicatum fuerat ne spirituales p
18 ubi om. L	predicatum fuerat ne spirituales p	20 ostenderet, sollicitus iubet esse requirendos p	hereticos manicheos mei, et sic alias	21 destruxit Rp
penes p	22 diaconos R	herese-s V	23 illis BRV: illos L, in illis om. p	reppertus BV
25 laudabilior om. Rp	tyrannus om. L	ludebat p	26 dispiciens L	qua (quia p) cupiditate Rp
27 redivitibus mei: om. ed. Ruin.	28 magnos (magno p) est calumniatus Rp			

cidia relicta Olibrii rogantibus, ut Carthaginensis ecclesia sibi quem vellet episcopum ordinasset, quae iam per viginti quattuor annos tali ornamento fuerat destituta.

3 II. Mittit ergo nunc ad ecclesiam Alexandrum illustrem, huiusmodi legationem ferentem, ut praesentia eius catholici populi dignum sibi peteret sacerdotem: destinans quoque per notarium suum, nomine Vitarit, edictum quod publice legeretur, hunc 5 continens modum: 'Iussit vobis dominus dei: quia imperator Zenon et nobilissima Placidia per Alexandrum virum illustrem scripserunt, petentes ut ecclesia Carthaginis religionis vestrae proprium episcopum habeat, hoc fieri praecepit, atque eis rescripsit vel legatis ab eis directis dei iussit, ut sicut petierunt, vobis episcopum quem volueritis ordinetis, sub eo ut nostrae religionis episcopi, qui apud Constantinopolim sunt et per 10 alias provincias Orientis, ex eius praecepto liberum arbitrium habeant in ecclesiis suis, quibus voluerint linguis populo tractare et legem Christianam colere, quemadmodum vos hic vel in aliis ecclesiis, quae in provinciis Africae constitutae sunt, liberum arbitrium habetis, in ecclesiis vestris missas agere vel tractare, et quae legis vestrae sunt, quemadmodum vultis, facere. Nam si hoc circa eos non fuerit observatum, tam episcopus qui ordinatus fuerit vel clerici, sed et alii episcopi cum clericis suis, qui in 15 Africanis provinciis sunt, iubentur inter Manros mitti'. Quod dum edictum nobis praesentibus quarto decimo Kalendarum Iuliarum universae ecclesiae legeretur, gemere coepimus misitantes, eo quod meditantibus dolis malorum esset futura persecutio praeparata. Et ita legato dixisse probamur: si ita est, interpositis his conditionibus periculosus haec ecclesia episcopum non delectatur habere: gubernat eam Christus, qui 20 semper dignatus est gubernare. Quam suggestionem legatus accipere neglexit. Simul et populus ut tunc fieret ut ignis exarsit, cuius erat clamor intolerabilis, qui nulla posset ratione sedari.

6 III. Ordinato itaque episcopo Eugenio, viro saucto deoque accepto, sublimis nata est laetitia et gaudium emulatum est ecclesiae dei, exultans multitudo catholica sub barbara dominatione de ordinatione pontificis reparati. Nam maximus iuvenum numerus atque adulescentularum, sibimet in commune congaudens, adtestabatur quod nunquam vidisset episcopum in throno sedentem. Porro ille vir dei, sacerdos Eugenius, coepit per conversationem operum bonorum venerabilis et reverendus haberi, etiam 30 ab eis qui foris sunt, et ita esse omnibus gratus, ut, si fas esset, animam suam pro eodem universos ponere delectaret. Elemosynas quoque tales per eum dominus dignatus est facere, ut incredibile videatur tanta eum impendere, ubi ecclesia, totum barbaris tententibus, ne unius nummi habere cognoscitur facultatem. Humilitatem in illo, cari-

1 relicta *BLV*: peredicta *Rp* olibri *BV*, libri *Rp* cartaginiensis *BV*, charthaginiensis *R*, carthaginiensis *Lp* 2 ordinasset *mei*: ordinaret *Lor. et vulgo* per *om. p* 3 nunc *BV*: tunc *LRp et vulgo* 4 praesentia *BLRV*: in praesentia *p et vulgo, cf. III, 32* 5 mitared *L*, Iutarit *p* 6 nobis *Rp* dominus *BV*: dominus *LRp*, dominus noster *ed. Ruin.* dicere *Rp, item v. 9* 8 nostrae *p* 10 sub eo *BRVp*: eo sub tenore *L*, sub eo tenore *vulgo* apud *Rp*: in *BLV* 11 liberum *Rp*: episcopi nostri (nostri *om. L*) liberum *BLV* 12 populos *p* 13 africae *Rp*: africanae *BV*, africanis *L et vulgo* 14 habeatis *p* et quae . . . facere *om. Rp* 15 quem ammodum *B* reservatum *Rp* tam] ita *L*, non tantum *p* 16 nel *mei*: quam *ed. Ruin.* illi tam *respondet* sed et, *illud nel autem idem est quod et]* clericis sed *B* 17 iubentur *BLRV*: iubebuntur *p et vulgo* quod dum *ed. Rp*: qui dum *ed. BV*, quod edictum dum *L* 18 Iuliarum *p* 19 misitantes *mei*: misitantes *Lor. et vulgo* insidiantibus *p* dolis *BRVp*: dolos *L et vulgo* 20 dixisse legato *p* conditionibus *V* 21 haec *om. Rp* gubernet *p* 22 dignatus est *Rp*: dignatur *BLV* 23 ut] ait *p* possit *L* 25 ordinatus *B*, ordinatur *V* 26 commulatum *B* exultans *BRVp*: exultat *L et vulgo* 27 numerus iuvenum *Rp* 28 gaudens *Rp* 31 ita esset *BV* omnibus *Rp*: ab omnibus *BLV* 32 eisdem universis *p* delactaretur *p* elemosinas *LVp*, elemosinas *R*, elemosynas *vulgo* 33 facere est *p* 34 ne *BLRV*: nec *p et vulgo* agnoscitur *R*, agnosceretur *p*

tatem, pietatem divinitus condonatum, si quisquam incipiat, non poterit explicare. Pecuniam apud eum nunquam mansisse probatur, nisi forte tali hora offerretur, quando iam sol diei explicans cursum nocturnis tenebris ordinem daret et locum. Tantum reservabat, quantum diei sufficeret, non quantum cupiditas expetisset, deo nostro subinde
 5 cotidie ingentia et maiora donante. Sed cum fama eius esset ubique celebris atque
 manifesta, coeperunt exinde Arrianorum episcopi invidia gravi torqueri, cotidianis et
 praecipue cum Cyrila calumniis insectantes. Quid plurimum? suggerant regi de illo,
 ut suum nequaquam sederet thronum, neque dei populo verbum faceret consuetum:
 deinde quoscumque mares vel feminas in habitu barbaro incedentes in ecclesia conspi-
 10 ceret, prohiberet. Ille respondit, ut decuit: 'domus dei omnibus patet, intrantes nullus
 poterit repellere': maxime, quia ingens fuerat multitudo nostrorum catholicorum in
 habitu illorum incedentium, ob hoc quod domui regiae serviebant.

IV. At ubi ab homine dei tale responsum accepit, statuit in portis ecclesiae col- 9
 locari tortores: qui videntes feminam vel masculum in specie suae gentis ambulantes,
 15 ilico palis minoribus dentatis ictis in capite crinibusque in eisdem colligatis, ac vehe-
 mentius stringentes, simul cum capillis omnem pelliculam capitis auferbant. Nonnulli,
 dum fieret, statim oculos amiserunt, alii ipso dolore defuncti. Mulieres vero post hanc
 poenam, capitibus pelle nudatis, praecone praecunte per plateas ad ostensionem totius
 civitatis ducebantur. Quod sibi magis quae patiebantur luerum maximum computabant.
 20 Quorum nos plurimos novimus, nec scimus eorum aliquem tunc, etiam poenis urgen-
 tibus, a recto itinere destitisse. At ubi isto modo fidei infringere non valuit murum, 10
 cogitat ut nostrae religionis homines in aula eius constituti neque ammonas neque sti-
 pendia solita potirentur. Addidit quoque et laboribus eos conterere rusticanis. Dirigit
 viros ingenuos et admodum delicatos ad campum Vticensem, ut sub ardentis solis in-
 25 cendio caespites messium desecarent: ubi omnes cum gaudio pergentes in domino lac-
 tabantur. In quorum contubernio quidam fuit aridam habens manum, quae per annos 11
 quam plurimos nullum ei praestiterat obsequium. Qui cum veraciter excusaret se
 operari non posse, magis violenter iussus est pergere. Sed ubi ad locum ventum est
 et praesertim pro eo orando ingemuerunt omnes, pietate divina illa arida incolumis
 30 confessoris restituta est manus. Hinc iam Hunirici persecutio doloris atque parturiti-
 nis nostrae sumpsit initium.

V. Ipse autem, qui sese iam dudum omnibus lenem ostenderat, desiderans post 12
 obitum suum filiis, quod non configit, regnum statuere, Theodoricum fratrem filiosque
 eius Gentunisque fratris nihilominus filios crudeliter coepit insequi. Quorum nullum

1 si quisquam] ***nisquam B incipiat mei: incipiat laudare ed. *Ruinarti* 2 nunquam Rp: om.
 BV, mansisse non probatur L quando] quondam L 3 explicat BV Unde tantum L
 4 subinde om. p 5 ubique R p: om. BLV 7 cum cyrila BLV: cyrilicas (cyrileis p) cum Rp
 plura p regi Rp: om. BLV, at cf. § 9 in. 8 suo . . throno p dei populo BLV: ad dei po-
 pulum Rp; cf. II, 4 populo tractare, II, 28 verbum admonitionis fratribus facere 9 quocumque R,
 quoque p ecclesiā V conspiciere Rp 11 expellere p 13 collocare L 14 ambulan-
 tem p 15 ictis BRV: iactis L p, fort. coniectis criminibusque V conlegatis V, collocatis p
 16 simul cum capillis etc.] de hoc poenae genere v. *Papencordt hist. Wand. p. 254 not. 1 et 4* aufer-
 rent p nonnulli autem ed. *Ruin.* 17 fieret BRV: hoc fieret L et vulgo, hec fierent p oculos
 amiserunt statim p defuncti BRVp: defuncti sunt L et vulgo 20 novimus nescimus eorum R p
 eorum aliquem tunc BLV: tunc (tamen p) aliquem eorum Rp 21 modo fieri L, fidelem modo p
 murum] ullum R p 22 ammonis neque stipendiis solitis ed. *Ruin.* 23 poterent Bern. peterent p
 conterere om. L 25 cespites mei mensium R 29 incolomis BLV 30 confessoris mei:
 confessori ed. *Ruin.* hunurici B, hunuri V, hunerici Lp 31 sumpsit L 32 ipso R at videtur
 lenem] bene R p (bene omnibus p) 33 filiis om. L contingit Rp theodoricum LR: Theu-
 doricum B, teudoricum V, Theodericum p 34 eius om. p gentunisque BRV: gentonisque L et
 vulgo, gentoniumque p

dimitteret, nisi ei mors desiderii sui voluntatem auferret. Primo sciens uxorem Theo-
 doriei fratris astutam, credo, ne forte maritum aut maiorem filium, qui prudens et
 sapiens videbatur, consiliis acrioribus adversus tyrannum armasset, crimine adposito
 13 gladio eam intereipi iubet. Post occiditur et ille filius magnis litteris institutus, cui
 secundum constitutionem Geiserici, eo quod maior omnibus esset, regnum inter nepotes 5
 potissimum debebatur. Accenditur adhuc crudelius aliquid perpetrare. Adstante vulgo
 in media civitate pro gradibus plateae novae episcopum suae religionis, nomine In-
 cundum, quem patriarcham vocitabant, praecepit incendio coneremari, ob hoc quod in
 domo Theodorici germani regis acceptissimus habebatur, cuius forte suffragio memorata
 domus regnum poterat optinere. In quo impietatis scelere futurum nobis adesse pro- 10
 speximus malum. aientes invicem singuli nobis: qui in suo ita crudelis effectus est
 11 sacerdote, quando nostrae religioni vel nobis parciturus est iste? Tunc et Gentunis
 maiorem filium, nomine Godagis, cum uxore absque solacio servuli aut ancillae crudeli
 exilio delegavit. Fratrem vero Theodoricum post occisionem uxoris et filii nudum
 atque destitutum similiter exulavit. Post cuius mortem filium qui supererat infantulum 15
 duasque filias eius adultas inpositas asinis longius affligendo proiecit. Sed et comites
 quam plurimos et nobiles gentis suae obiectionibus falsis insectans, ob hoc quod ger-
 mano faverent, alios incendit, alios iugulavit, imitator existens Geiserici patris,
 qui sui fratris uxorem ligato pondere lapidum in Amsaga fluvium Cirtensem famosum
 15 iactando demersit et post necem matris etiam filios interfecit. Sed et multos ei Gei- 20
 seriens pater moriens sacramento interposito commendaverat: quos ille immemor fidei
 et sacramenti violator diversis poenis et incendiis trucidavit. Nam Heldicam quandam,
 quem pater eius praepositum fecerat regni, iam annosum atque veteranum, cum dede-
 core capite detruncavit: eiusque uxorem cum alia, nomine Tencharia, in medio civi- 25
 tatis incendit. Quarum corpora per vicos et plateas trahi mandavit, quae tota die ia-
 centia rogatus a suis episcopis vix vespere sepeliri concessit. Gamnth namque Heldicae
 fratrem, quia ad ecclesiam eorum confugerat, occidere non potuit: quem tamen in loco
 16 latrinarum obscuro conclusit multoque eum ibi tempore degere statuit. Postea cum
 caprario quodam et rustico ad faciendas serobes vineis profuturas condemnavit: quos
 etiam duodecies per annum, id est per singulos menses, flagellis crudelibus dissipabat, 30
 vix modico aquae cibarioque pane concesso. Hoc per quinque vel amplius perpassi
 sunt annos: quibus haec supplicia proficere poterant ad aeternam mercedem, si catho-
 licis fuissent et fidei suae merito ista perferrent. Sed ideo istud silere nequimus, ut

1 theodorici LR, tendoriei BV, Theoderici p 2 qui BLV: quia Rp et vulgo 3 armasset mei: armaret Lor. et vulgo adposito BLV: imposito Rp et vulgo 4 intercipi BRV: interfici Lp et vulgo
 post BLRV: postquam p, post quam Lor. et vulgo magnis BLV: magnus Rp; laud dissimiliter Cicero in Orat. § 4 minus instructus magnarum artium disciplinis 5 geysirici R 6 astante Lp 7 incundum BR: incundum LVp et vulgo S cremari V 9 theodorici LR: tenderici BV, Theoderici p
 10 perspeximus R 11 aientes Lp: agentes BRV singuli inimicem L 12 gentunis BLRV: gentonii p, Gentonis vulgo 13 godagisum L servuli BLV: servili Rp, servi vulgo 14 theodoricum LR: theodricum V, theodericum Bp filium R 15 exulavit BLRV: relegavit p et vulgo
 17 germano BLRV: germanos p, germano suo ed. Ruin. 18 facerent p iugulavit BLV: gladio iugulavit Rp et vulgo geysirici R, item v. 20 geysiricus 19 uxoris BV amsaga R: ansaga BLV, Anisagam p, Amsagam ed. Ruin., cf. Ind. II geograph. cirtensem L, cirtense R fetilissum R, foetidum p 20 dimersit Rp interfecit filios p ei om. p 22 incendii R heldicam BLRV: Eldicium p, Heldicam ed. Ruin. quondam R, om. p 23 eius om. Rp quondam praepositum p neteranum atque annosum L et vulgo 24 detruncavit BLV: truncavit Rp et vulgo
 tenchariã BV, thencharia R, thencharia L, Themaria p 25 niens BV, item III, 48 B solus habet niens
 26 gamnth BLV: canuit R et vulgo, Canuit p heldice L: heldice BV, heldici R, eldici p 27 qui ad LRp loca V 28 temporeque eum ibi multo BLV 29 profuturas] presenturas V partim in casura 31 modico L: modicũ BRVp aqua R cibarioque mei: cibariique ed. Lor. et vulgo panis Rp et vulgo 33 ista] memorata p nequimus V

impietatem regis etiam in suis minime sileremus: qui non solum episcopum suum lu-
eundum, ut superius demonstravimus, flammis adussit, sed et presbyteros et diacones
suos, id est Arrianos, quam plurimos incendit nec non et bestiis mancipavit.

VI. Amputatis igitur in brevi omnibus quos timebat, et solidans sibi, ut putabat, 17
5 regnum, quod breve fuerat et caducum, omni ex parte otiosus atque securus universa
tela furoris in persecutionem ecclesiae catholicae, rugiens sicut leo, convertit. Ante
persecutionis tamen tempestatem multis praecursibus visionibus et signis imminens de-
monstratum fuerat malum. Nam ferme ante biennium quam fieret, vidit quidam Fausti 18
ecclesiam solito in ornatu fulgentem, cereis quoque fulgentibus palliisque velaminu
10 ac lampadibus rutilantem. Et dum laetaretur tanti fulgoris candore, subito, ait, lu-
minis illius concupiscibilis extinctus est fulgor ac tenebris succedentibus adversarius
naribus natus est fœtor: omnisque illa beatorum turba expellentibus quibusdam Aethio-
pibus minata est foras, ob hoc iugiter lamentantum, quod eam in claritate pristina ne-
quaquam viderit iterum restitutam: nam visionem istam nobis praecursibus sancto ret-
15 tulit Eugenio. Vidit et quidam presbyter ipsam Fausti refertam turbis innumerabilium
populorum, et post paululum evacuatam et repletam porcorum multitudinem atque capra-
rum. Item alius vidit arcam fruticeam ventilationi paratam, grauis adhuc ventilatoris 19
iudicio nedum a palea separatis: et dum ingentis massae, licet confusae, magnitudi-
nem miraretur, subito ecce turbo veniens tempestatis sonivago flatu coepit adventum
20 suum surgente pulvere demonstrare. Cuius impetu palea illa omnis omnino volavit, re-
manentibus granis. Post haec venit quidam procerus, splendido vultu habituque nitido
fulgens, et coepit grana vacua maculeuta atque similagini reprobata purgando proicere.
Quae diu examinans vix magnitudinem illius massae, licet probatae, ad acervum tamen
perduxit exiguum. Item alius ait: Stabat quidam praecelsus super montem, qui Zi- 20
25 quensis dicitur, et clamabat dextra laevaue: migrate, migrate. Alius conspicit rugiente
caelo atque turbato sulphureas nubes, quae ingentes coeperunt lapides iaculari: qui
lapides dum cecidissent in terram, plus accendebantur et maioribus flammis ardebant,
atque intrantes in penetralia domorum quos invenerant incendebant. Qui autem vidit,
ait, cum se in quodam cubiculo abscondisset, miseratione divina ad eum flamma non
30 potuit pervenire, reor, ut illud propheticum compleretur: claude ostium tuum et

30) Isai. 26, 20.

1 impietatem (impietates R) . . sileremus (siliremus V) BLRV: impietas . . sileretur p et vulgo
iocundum B: iocundum LRVp 2 adussit BV diacones BR: diaconos *rell. cf. II, 26 et Pass. § 15*
3 nec non et] sed insuper p 4 imbreui R 5 fuerat mei: futurum erat *Lorichius et vulgo; si lectio*
erat tradita esset, nemo offenderetur; atqui Victor formis eram et fueram fere promiscue utitur, velut I, 51
dispersis per diuersa exiliorum loca, quia episcopus non fuerat, presbyteris et ministris. II, 8 maxime, quia
ingens fuerat multitudo catholicorum in habitu illorum incedentium. III, 58 nec deerant cotidie ubique ex-
pirantium funera et non fuerat uirtus, quae miserationis impenderet sepulturam etc. omni om. p odio-
sus R 6 persecutionem L: persecutione BV, persecutiones (-nis R) Rp ecclesiae . . leo om. p
8 quidem p 9 solitu inornato BV, solito ornatu p palliisque (palleisque BV) uelaminum BLRVp:
palliorumque uelamine *ed. Ruin.* 10 et dum . . candore] *haec verba leguntur in BLRVp post illa ornatu*
fulgentem (v. 9), *huc transposuit P. Fr. Chiffletius, ut videtur candore tanti fulgoris Rp et vulgo*
11 fulgore R aduersariis L 12 fetor BRp beatorum BLV: oblatorum R, abbatum p, alba-
latorum *Ruin. cum 4 codd.* 13 minata] *eiecta p, at cf. Ind. IV iugiter BV: igitur LR, magis p*
lamentantum BLV: lamentandum Rp, lamentans *ed. Ruin.* pristina claritate L 14 uiderit se.
turba; an uiderint? rettulit] *sic BR* 15 ipsam Fausti (*i. e. eandem*) BRV: ipsam F. ecclesiam
L, ipsam F. basilicam p et vulgo turba p 16 porcorum multitudinē B, multitudine porcorum
(parcorum R) Rp 17 arcam L 18 magnitudine R 20 surgente om. L 21 abituque R
22 et BLV: om. Rp, qui *ed. Ruin.* cepitque p uacua grana L 23 magnitudine R
24 montem domini p qui om. p zequensis L 25 et] ei p conspicit BLRV: conspexit
p et vulgo rubente p 26 ac R, om. p turbatas Rp quae ingentes coeperunt mei: in-
gentes *ed. Ruin.* 28 penetralio BV 29 ait, quia cum *ed. Ruin.* 30 hostium R

- 21 abscondere aliquantulum, donec transeat ira dei. Vidit et venerabilis Paulus episcopus arborem usque ad caelos ramis florentibus extensam, quae etiam dilatatione sua omnem paene Africam opaeabat. Et cum universi eius magnitudine et speciositate gauderent, ecce subito, inquit, venit unus asinus violentus, qui defricans cervicem suam super robur radicem eius, impulsu suo cum ingenti sonitu illam mira-⁵
- 22 bilem arborem elisit ad terram. Sed et Quintianus honorabilis episcopus vidit se super quendam montem stare, de quo conspiciebat gregem innumerabilium ovium suarum, et in medio gregis duae erant ollae nimium bullientes. Aderant autem ovium occisores, quarum carnes ollis bullentibus demergebant. Et cum ita fieret, omnis illa magnitudo consumpta est gregis. Reor ego illas duas Sica Veneria et Laribus¹⁰ duas esse civitates, in quibus multitudo prima fuerat congregata, e quibus incendium initium sumpsit, aut Huniricum regem et Cyrilam episcopum eius. Sed de multis visionibus, quia brevitati consulendum fuit, haec dixisse sufficiat.
- 23 VII. Quid ultra? Censet primo tyrannus inssione terribili, ut nemo in eius palatio militaret neque publicas ageret actiones, nisi sese Arriannum fecisset. Quorum iugens¹⁵ numerus, vigore invicti, ne fidem perderet, militiam temporalem abiecit. Quos postea domibus proiectos omnique substantia expoliatos in insulas Siciliam et Sardiniam relegavit. Quodam tempore statim per totam Africam festinavit, ut nostrorum episcoporum defunctorum fisco sibi substantiam vindicasset: qui autem defuncto succedere
- 24 poterat, non autem ordinaretur, nisi fisco regali quingentos solidos optulisset. Sed hoc²⁰ aedificium ubi construere nisus est diabolus, statim illud destruere dignatus est Christus. Sugerunt ei domestici sui dicentes: si istud firmaverit praeceptio vestra, nostri episcopi in partibus Thraeciae et aliis regionibus constituti peiora incipient pati. Praecipit deinde sacras virgines congregari, dirigens Wandalos cum suae gentis obstetricibus ad inspicienda et contrectanda contra ius verecundiae verecunda pudoris, ubi nec²⁵ matres aderant nec aliqua matronarum: eremantes gravi suspensio atque ingentia pondera pedibus conligantes, lamminasque ferri ignitas dorso, ventri, mamillis et lateribus adponebant. Quibus inter supplicia dicebatur: dicite quoniam episcopi vobiscum concumbunt et clerici vestri. Quarum acerbitate poenarum plurimas tunc seimus extinetas: aliae, quae remanserunt, cutibus arescentibus factae sunt curvae. Nitebatur enim se-³⁰ mitam invenire, per cuius aditum publicam, sicut fecit, faceret persecutionem. Et ita faciens nullo modo investigare potuit, quomodo Christi ecclesiam macularet.

1 abscondere *Rp et Vulgata*: absconde te *BLV* aliquantulum *Rp*: pusillum aliquantulum *BLV*; modicum ad momentum *Vulgata* 2 dilatione *R* 3 paene *om. Rp*, pone *V* pacabat *R* magnitudini *BRV* 4 speciositati *BV* inquit *p post* asinus habet unus *BV. om. LRp et vulgo*, *cf. I, 20* unus panis, *II, 30* infantulum unum 6 et *om. Rp* venerabilis *p* 7 quondam *BV* suarum *BLRV: om. p et vulgo* 8 bulligentes *V* 9 quarum *mei*: qui earum *ed. Ruin.* 10 gregis consumpta est *ed. Ruin.* ergo *V* sicca veneria *BLV: siccensem (-sam R corr.) Rp* laribus *BLV: larensem laribus R, Laranssem p, Larensem vulgo; oppidum Laribus vulgo dictum esse docet Procopius de bello Wand. II, 23, qui nominativum Λάριβος inde fixit; nomina inclusa glossam esse vidit Mommensen* 11 e *BLV: et (pro ex?) R, et a p et vulgo* 12 huniricum *B, honoricum R* cyrilam *BV, Cyrillum p* 14 visionem *R* in *om. L* cuius *p* 15 militasset *L* 16 innicti *BRV: innictus L, inuito p, innicto Lorichius et vulgo* postea *om. L* 17 proiectos *om. p* insulis *BV, insulam L* 18 quodam tempore *BLRV: quin etiam p et vulgo* 19 fisco sibi et *p* vindicasset *BLRV: vindicaret p, vindicaret vulgo* 20 potuit *V* 21 nisus est *p* 22 sui *om. L* firmaverat *V* nostra, nostri *p* 23 Episcopi qui sunt in *ed. Ruin.* Thraeciae *mei* 24 suae genti *R* 25 inspicienda *V*, inspiciendum *p* contractanda *V*, trectanda *L*, contractandum *p* ius *Rp: iure BV, iura L et vulgo* verecunda *L: verecundia BV om. Rp* et pudoris *p* 26 adherant *R* aliqua *BLV: aliqua catholica Rp, aliqua catholicarum ed. Ruin.* eremantes *BRV: quas eremantes L, quas torquentes p et vulgo, cf. Ind. IV* 27 lamminasque *R: laminasque BVp, lamminas L, at v. Ind. IV s. v. coniunctio copulativa* dorsum *BV* 29 acerbitate *R* 31 feceret *B* 32 ecclesia *B*

VIII. Quibus autem prosequar fluminibus lacrimarum, quando episcopos, presby- 25
 teros, diacones et alia ecclesiae membra, id est quattuor milia nongentos sexaginta sex,
 ad exilium heremi destinavit? in quibus erant podagri quam plurimi. alii per aetatem
 annosam lumine temporali privati. In quorum erat numero beatus Felix Abbiritanus
 5 episcopus, habens iam in episcopatu quadraginta quattuor annos, qui paralyti morbo
 percussus nec sentiebat quiequam nec penitus loquebatur. De quo nos maxime cogi- 27
 tantes quod non posset inmento portari, suggestimus ut a suis rex peteretur, ut saltem
 enim, prope moriturum, Carthagini esse inisset, quod ad exilium nulla posset ratione
 perducere. Qui ita fertur tyrannus cum furore dixisse: si animali sedere non potest,
 10 inquantur boves indomiti, qui enim conligatis funibus trahendo perducant ubi ego prae-
 cepti. Quem ex traverso super burdonem vinetum, quasi quoddam ligni truncum, toto
 itinere portabamus.

IX. Congregantur universi in Siccensem et Larensem civitates, ut illuc occurren- 28
 tes Mauri sibi traditos ad heremum perduxissent. Supervenientes igitur comites duo
 15 subtilitate damnabili blandis sermonibus cum dei confessoribus agere coeperunt: quid
 vobis, inquit, videtur, ut ita pertinaces sitis et domini nostri praeceptis minime ob-
 temperetis, qui esse poteratis in conspectu regis honorabiles, si eius festinetis facere
 voluntatem? Statim illis clamantibus et dicentibus ingenti vociferatione: 'Christiani
 sumus, catholici sumus, trinitatem unum deum inviolabilem confitemur', includuntur
 20 graviori quidem, sed adhuc latiori custodia, ubi nobis copia dabatur et introire et ver-
 bum admonitionis fratribus facere et divina mysteria celebrare. Ibi et infantuli fuerunt 29
 quam plurimi, quos genitricibus materno sequebantur affectu, aliae gaudentes, aliae re-
 trahentes: aliae gaudebant se martyres peperisse, aliae moliendo diluvio rebaptizationis
 nitebantur a confessione fidei revocare. Nullum tamen tunc nec blandimenta vicerunt
 25 nec carnalis pietas aliquem inclinavit ad terram. Nam quaedam quid tunc fecerit anus,
 breviter referre delectat. Dum iter ageremus enim dei exercitum comitantes et forte 30
 magis noctibus promoveremus propter solis ardorem, conspiciamus mulierem sacculum
 et alia vestimenta portantem, manu infantulum unum tenentem atque in his sermoni-
 bus consolantem: curre, domne meus: vides universos sanctos quomodo pergunt et
 30 festinant hilares ad coronas. Quam nos cum increparemus, quod inopportuna videretur aut
 viris pro sexu iungi aut exercitui Christi sociari, respondit: benedicite, benedicite, et
 orate pro me et pro isto nepote parvulo meo, quia, etsi peccatrix, filia sum quondam Zu-

2 diacones BRV¹: diaconos LV corr. p, cf. ad II, 16 aliae R ecclesia B LXVI BLV:
 septuaginta sex Rp 3 inter quos p podagri BLRV: podagrici p et vulgo per mei: propter
 Lor. et vulgo 4 annosa B, annosum V, annorum L a lumine LV numero erat L ab-
 diritanus L 5 paralyti BV: paralisi Lp, paralysis R et vulgo 6 sentiebant BV quiquam R
 7 possit p saltim LV 8 chartagini BR, cartagini V iussisset mei: iuberet Lor. et vulgo
 quod] quia ed. Ruin. 9 qui BRV: Cui L, quibus p et vulgo; cf. Ind. IV s. v. pronomen relatum
 10 conligatis BLV: colligatum Rp et vulgo ubi] quo ed. Ruin. 11 traverso BV: transverso LR,
 transuersione p quoddam BVp: quodam R, quendam L et vulgo tota V 13 Siccensem p
 14 perduxissent mei: perducerent ed. Lor. et vulgo 15 dampnabili R 17 poteratis BLV: poteritis
 Rp et vulgo 18 illis ingenti vociferatione clamantibus et dicentibus Rp et vulgo 19 inviolabilem
 BLRV: inniolabiliter p et vulgo 20 quidem om. p copie dabantur R, dabatur copia p et
 ante introire om. p et vulgo, ante uerbum om. R introeundi . . faciendi . . celebrandi p 21 am-
 monitionis BV 22 plurimi qui p genitricibus BRV: genitrices Lp et vulgo aliae gaudentes
 mei: aliae gaudentes, aliae tristes ed. Ruin. trahentes R 23 moliendo Rp: moriendos BV, mori-
 turos L baptismationis R 24 nec om. p 25 aliquid R quid tunc BLV: tunc quae Rp,
 tunc quid ed. Ruin. 26 referri R agerimus V 27 prononemus BV, prononimus Rp, pro-
 moueremur L solis om. p sacculum V 28 unum Rp: uno BV, una L in om. p et
 vulgo 29 domne] sic BV 30 coronas BLV: coronam Rp et vulgo; eadem scripturae diversitas infra
 § 34 31 iungi BV exercitui R etiam (pro et) orate p 32 parvulo nepote ed. Ruin.
 peccatrix B zurinane p

ritanae civitatis episcopi. Cui nos: et quare ita abiecte ambulas, vel qua ratione de tam longo itinere hinc pergere demonstraris? Quae respondit: eum hoc servo vestro parvulo ad exilium pergo, ne inveniat eum solum inimicus et a via veritatis revocet ad mortem. Ad haec verba repleti lacrimis nihil dicere valimus nisi ut voluntas fieret dei.

- 31 X. Sed ubi adversarius, qui iam forte dicebat: 'partibo spolia, replebo animam meam, interficiam gladio meo, dominabitur manus mea' nullum potuit aucupari, inquit angusta et taeterrima loca, in quorum conclavibus dei exercitum coartaret. Tunc eis etiam visitationis humanae negata consolatio: puniuntur et custodes fistibus et graviter affliguntur, iactantur confessores Christi super invicem, angustia coartante, unus super alium, ut agmina locustarum et, ut proprie dicatur, ut
32 grana pretiosissima frumentorum. In qua constipatione secedendi ad naturale officium nulla ratio sinebat loci, sed stercorea et urinam urgente necessitate ibidem faciebant, ut ille tunc foetor et horror universa poenarum genera superaret: ad quos aliquando data ingentia munera Mauris, dormientibus Wandalis, vix clam admissi sumus intrare. 15 Qui introeuntes veluti in gurgite luti usque ad genna coepimus mergi, illud tunc Hieremiae videntes fuisse completum: qui nutriti sunt in croceis, amplexati sunt stercorea sua. Quid multa? praecepti sunt undique perstreptibus Mauris ad iter, ubi destinati fuerant, praeparari.
- 33 XI. Exeuntes itaque die dominica, linita habentes stercoreibus vestimenta, facies 20 simul et capita, a Mauris tamen crudeliter minabantur, hymnum cum exultatione domino decantantes: haec est gloria omnibus sanctis eius. Aderat enim ibi tunc beatus pontifex Cyprianus, Vuzibirensis episcopus, consolator egregius, qui singulos pio et paterno fovebat affectu non sine fluminibus eurrentium lacrimarum, paratus pro fratribus animam ponere et se ultroneum, si dimitteretur, talibus passionibus dare, qui 25 totum quod habuit egentibus fratribus in illa tunc necessitate expendit: quaerebat enim occasionem, qualiter confessoribus sociaretur, ipse animo et virtute confessor. Qui postea per multos agones et squalores carceris ad exilium, quod desiderabat, cum
34 exultatione perrexit. Quantae tunc multitudines de diversis regionibus et civitatibus ad visendos dei martyres occurrerint populorum, testantur viae vel semitae: quae agmina 30 venientium nequaquam capientes, per vertices montium et vallium concurrens turba fidelium inaeestimabilis descendebat. Cereos manibus gestantes suosque infantulos vestigiis martyrum proicientes ista voce clamabant: quibus nos miseros relinquitis, dum

6) Exod. 15, 9. 17) Thren. 4, 5. 22) Psal. 149, 9.

1 cui* B abbulas R 2 sermo nostro parvulo L, parvulo sermo nestro (meo p) Rp et vulgo
4 fieret voluntas dei L, voluntas dei fieret ed. Ruin. 6 partibo BRV: participor L, partiar p, partibor
ed. Ruin. diuidam Vulgata 8 aucupari Bernensis: accupari V, occupare BLRp et vulgo agusta V
deterrima L coartaret exercitum dei V 9 negata BL: negato V, negata est Rp et vulgo
11 locustarum B: locustarum *rell. et vulgo, cf. Roensch, Itala u. Vulgata p. 465* ut] in p 12 prae-
ciosa p naturalem V 13 loci sed BLRVp: sed locum Lor. et vulgo stercorea et urinam BLV:
stercoris et urinae Rp et vulgo necessitatem L 14 fetor BRVp orror BV 15 data R:
datu BV, dantes L, dando p (dato ingenti munere ed. Ruin.) ingentia munera] sic mei clam]
iam p ammissi BV 16 luti] lici V 17 fuisse om. p 19 destinati sunt L pro-
perare p 20 die om. L 21 ynum. BLRV decantantes domino p 22 tum ibi p
23 vuzibirinuensis R, vuzibilinuensis p 27 ipso p 28 squalores L in exilio p 29 tunc
BLRV: et tunc p et vulgo ciuitibus V 30 visendum R, ut est I, 39 ad tradendum libros
martyres dei concurrerint p quae om. p agmina u. n. capientes BRVp: cum agmina u. n. caperent
L et vulgo 31 venientium V, visentium p et vallium BLRV: om. p, et concana vallium ed. Ruin.
concurrentes turba f. inaeestimabilis descendebat BLRV: concurrente turba f. inestimabilis descenbat [sic] p,
concurrentes turbae f. inaeestimabiles descendebant ed. Ruin. 32 gestaus . . proiciens ita voce clamabat p

pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt parvulos fontis aquae perennis? qui nobis
 paenitentiae munus conlaturi sunt et reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum
 vineulis soluturi? quia vobis dictum est: quaecumque solveritis super terram,
 erunt soluta et in caelis. qui nos sollempnibus orationibus sepulturi sunt morien-
 tes? a quibus divini sacrificii ritus exhibendus est consuetas? vobiscum et nos libebat
 5 pergere, si liceret, ut tali modo filios a patribus nulla necessitas separaret. In his 35
 vocibus et lacrimis nullus iam pergere admissus est consolator, sed artabatur multi-
 tudo ad currendum, ut ubi cannaba erat praeparata, laboriosam caperent mansionem.
 Qui cum senes deficerent et alii forte etsi iuvenes delicati, coeperunt hastilium cuspi-
 10 dibus ad currendum et lapidibus tundi: unde magis deficientes amplius lassabantur.

XII. Post vero imperatum est Mauris, ut eos, qui ambulare non poterant, ligatis 36
 pedibus ut cadaver animalis mortui traherent per dura et aspera lapidum loca, ubi
 primo vestimenta, postea membra singula carpebantur, quia per gladios acutos petrarum
 hic caput conterebatur, alibi latera findebantur, et ita inter manus trahentium spiritum
 15 exalabant. Quorum numerum colligere nequaquam valuimus, multitudo coercente:
 exaltata tamen per totum aggerem publicum vilis sepultura sanctorum, loquentibus
 tumulis. Reliqui habiliores ad solitudinis loca perveniunt, in quibus collocati hordenu 37
 ad vescendum ut iumenta accipiunt. Vbi etiam venenatorum animalium atque scorpio-
 num tanta esse dicitur multitudo, ut ignorantibus incredibilis videatur, quae solo flatu
 20 etiam procul positus veneni virus infundat. Ab scorpium autem percussu nullum dicunt
 aliquando evasisse: quorum feritas virulenta usque ad praesens tempus, Christo de-
 fendente, nullum servorum eius nocuisse docetur. Sed cum illie aluntur hordiacis
 granis, postea et hoc ablatum est: quasi non poterat deus, qui pluerat patribus manna,
 pascere et nunc tali exilio mancipatos.

XIII. Cogitat acriora adversus ecclesiam dei, ut qui membra aliqua absciderat, 38
 totum laniando perderet corpus. Nam die ascensionis domini, legato Zenonis iuperato-
 ris Regino praesente, legendum media ecclesia episcopo Eugenio dirigit praeceptum,
 tali tenore conscriptum, quod etiam universae Africae veredis currentibus destinavit.

3) Matth. 18, 18.

1 coronam *Rp*, cf. ad II, 30 fontis *BRV*: fontibus *L* et vulgo, fonte *p* perhennis *Rp*
 2 poenitente *R* manus *p* indulgentia *LR*: indulgentie *BV*, indulgentiam *Bern.* et *p* 3 solui-
 turi *L* uobis *om. p* quodcumque *p* 4 erit solutum *p* 5 a quibus *mei*: aut a quibus *ed.*
Ruin. et nos *L* ante pergere habet libebat *Rp*: licebat *BV*, liceat *L*, libeat *ed. Ruin.* 7 et
 lacrimis *BLV*: et laudibus *Rp*, uel lachrymis et laudibus *ed. Ruin.* ammissus *BV* consolatur *BV*,
 consolatorum *p* 8 cannaba *BV*: cannaba *L*, tunc nauis *R*, tunc mauis *p* praeparata *BLV* (erat,
 praeparatam *Bethmann*) caperent *BLRV*: caperemus *p*, caperet *ed. Ruin.* 9 delicati *mei*: delicati
 corpore *ed. Ruin.* coeperunt primo *Rp* astilium *BV* 11 legatis *R* 12 ut *BLV*: uelut
Rp et vulgo cadauer *Rp*: cadauera *BLV* et vulgo animalium mortuorum *ed. Ruin.* traheren-
 tur *R* lapidum *om. Rp* 13 singula membra *p* quia *Rp*: qui *BV*, quibus *L* et vulgo
 14 hic *BRVp*: huic *L* capud *BV* alibi *BRVp*: alii *L* findebantur latera *p* trahentium
 manus *p* et vulgo 15 exhalabant *p* et vulgo colligere nec ualuimus *p*, nequaquam ualuimus colli-
 gere *L* et vulgo coarcente *R* 16 exaltata (*sc. est*) *scripsi*: exaltat *BV*, extat *Rp*, exaltatur *L* et
 vulgo uili sepultura *BR* 17 abiliores *B* ad uescendum ordeum *p* 18 uenatorum *V*
 19 etiam flatu *L* 20 positus *L*: positos *BRVp* *haud scio an recte, quamquam huius structurae ne apud*
poetas quidem exemplum exstare uidetur infundat *mei*: infundit *ed. Ruin.* ab *BLV*: a *R*, *om. p*
 scorpium *BLRV*: scorpione *p* et vulgo autem] enim *ed. Ruin.* percussus *p* et vulgo 21 tem-
 pus *om. Rp* 22 docetur nocuisset *p* illi *Rp* hordiacis *BV*, ordeaceis *R*, hordeaceis *L*, ordea-
 cis *p* 23 poterat *BLV*: posset *Rp*; cf. III, 46 quasi . . non aderat etc. 24 et nunc] etiam *p*
 mancipatis *BV* 25 aduersum *L* 26 totum *om. p* accensionis *L* legatus *L* 27 regi
 non *R*, regina *L* media *BRVp*: in media *L* et vulgo direxit *p* 28 tali tenore conscriptum
 (scriptum *p*) *Rp*: *om. BLV* uniuersae Afr. *om. p* ueredis currentibus *BR*: uere discurrentibus
LV, ueredariis currentibus *p* et vulgo

- 39 Rex Hunirix Wandalorum et Alanorum universis episcopis homousianis Non
semel, sed saepius constat esse prohibitum, ut in sortibus Wandalorum sacer-
dotes vestri conventus minime celebrarent, ne sua seductione animas subverterent
Christianas. Quam rem spernentes plurimi nunc reperti sunt contra interdictum missas
in sortibus Wandalorum egisse, asserentes se integram regulam Christianae fidei tenere. 5
Et quia in provinciis a deo nobis concessis scandalum esse nolumus, ideoque dei pro-
videntia cum consensu sanctorum episcoporum nostrorum hoc nos statuisse cognoscite,
ut ad diem Kalendarum Februariarum proxime futurarum, amissa omni excusatione
formidinis, omnes Carthaginem veniatis, ut de ratione fidei cum nostris venerabilibus
episcopis possitis inire conflictum, et de fide homousianorum, quam defenditis, de divi- 10
nis scripturis proprie adprobetis, quo possit agnoscī, si integram fidem teneatis. Huius
autem edicti teuorem universis coepiscopis tuis per universam Africam constitutis direxi-
mus. Data sub die tertio decimo Kalendas Iunias anno septimo Hunirici.
- 40 XIV. Cognoscentes igitur qui aderamur simulque legentes, contritum est extemplo
cor nostrum et contenebrati sunt oculi nostri, et vere tunc dies festi nostri conversi 15
sunt in luctum et cautica in lamentationem, dum edicti tenor indicaret futurae per-
secutionis furorem, et praesertim ubi dixit: 'in provinciis a deo vobis concessis scanda-
lum esse nolumus': quasi diceret 'in provinciis nostris catholicos esse nolumus'. Trac-
tatum est quid fieret. Nullum invenit remedium imminens calamitas, nisi a sancto Euge-
nio rationalis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur, tali textu conscripta. 20
- 41 'Quotiens animae vel vitae aeternae ac fidei Christianae causa tractatur, intrepide,
sicut regalis providentia compromisit, necesse est quod competet suggeratur. Nuper po-
testas regia per Vitarit notarium parvitate meam admonere dignata est, qui nobis
merito religionis ac fidei praeceptum eius in ecclesia praesente clero et plebe recen-
suit. Ex cuius tenore cognovimus, ad omnes coepiscopos meos praeceptum regium 25
similiter emanasse, ut die constituta pro disputatione fidei veniatur: quod nos venera-
biliter acceperisse suggestimus. Cui praefato notario humilitas mea suggestit, debere
etiam transmarinarum omnium partium, qui nobiscum sunt in una religione vel com-
munionem, consortes agnoscere, quia ubique regno eius obtemperant universi: maxime
42 quod totius mundi sit causa, non specialis provinciarum Africanarum tantummodo. Et 30
quia secundo responso suggerendam me promisi oblaturum, merito suppliciter peto
magnificentiam tuam, ut ad domni et elementissimi regis aures memoratam suggestio-
nem meam perferre digneris: quo eius clementia dignauerit agnoscat, nos disputationem

1 hunirix *BV*: huniricus *R*, hunericus *Lp* omousianis *Rp*, omusianis *BV*, emusianis *L* (*codex A II, 57 sqq. semper recte habet homous. cum h littera*) 2 consortibus *p* 3 nec sua seditione *Rp*
4 spernentes rem *p* nunc *Rp*: om. *BLV* sunt reperti *p* 5 egisse *BLV*: facere *Rp*; *supra II, 4* missas agere Christianae ac verae fidei *Lor. et vulgo* 6 ideoque *BRVp*: ideo *L et vulgo*, *cf. II, 24* colligantes lammasque ferri . . adponebant 7 cum sensu *V* 8 iannariarum *Bern. et p*
amisso *L*, omisso *Lor. et vulgo* omne *BV* 9 carthagine *BRV, V*, Carthagini *p* 10 ut et *p*
de fide *BLRV*: fidem *p* omousianorum *LR*, unousianorum *BV* de om. *p* diversis *Rp*
12 coepiscopis *Rp*: episcopis *BLV et vulgo*; *cf. v. 25 et p. 23, 13 et 17* 13 XIII *BL* septimo mei: sep-
timo regni *ed. Ruin.* hunirici *R*: hunirici *BV*, huerici *Lp et vulgo* 14 cognoscentibus . . legentibus
contrita sunt extemplo corda nostra *L* exemplo *V* 16 lamentatione *R* 17 provinciis *Rp*: provin-
ciis nostris *BLV, cf. supra v. 6* nobis a deo *Rp* 15 quasi diceret . . nolumus *om. Rp* 19 nisi
a *BLV*: Tunc *Rp*, nisi ut a *ed. Ruin.* sancti (*sic eugenio R* 20 rationalis *BLV*: rationalis
causa visa visa causa *p*) est *Rp* siccor *L* barbarorum *p* suggerendo si legenda daretur tali
textu epistola conscripta *Rp* 22 est ut quod *ed. Ruin.* 23 videndum *L*, vicarium *p* ammo-
nere *BV* 21 merito religionis ac fidei *Rp*: merito ac religionis fidei *BV*, de merito ac religione fidei *L*
et vulgo precepta *p* eius] ē *L* 28 transmarinum *V* partium omnium *L* nobis *L*
29 ubi in regno *L* eius *om. Rp* obtemporant *V* 30 sit *om. L* africanum *BV*, africa-
norum *L* 31 secundo] sancto *p*: secundum responsum *Mommsen* suggerendum *LR* precor
Rp 32 domni *BRV*: domini *Lp* 33 agnoscat *B*

legis cum adiutorio dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine universitatis adsensu nos non debere adserendae fidei nostrae causas adsumere. Quod petimus ut benignitate, qua tantus est, et iustitia sapientiae suae dignetur annuere'. Data ab Eugenio episcopo ecclesiae catholicae Carthaginis.

5 XV. Sed cum haec suggestio a beato Eugenio offerretur, ille iam qui conceperat 43
dolorem, urgebatur iniquitatem gravius parturire; et ita sancto viro Eugenio episcopo
per Obadam praepositum regni sui mandasse videtur: subde mihi univrsum orbem
terrarum, ut sub potestate mea totus mundus redigatur, et facio, Eugeni, quod dicis.
Ad quod beatus Eugenius respondit, ut potuit: Quod rationem, inquit, non habet, dici
10 non debuit. Sic est hoc quomodo si dicatur homini, ut per aëra feratur et volitet,
quod moris non est humanae naturae. Dixi enim, si nostram fidem, quae una et vera
est, potestas regis cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos: scribam et ego fratri-
bus meis, ut veniant coepiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostram
15 valeant demonstrare. et praecipue ecclesia Romana, quae caput est omnium ecclesia- 41
rum. Ad haec Obadus: ergo tu et dominus meus rex similes estis? Eugenius epi- 41
scopus dixit: ego non sum similis regis, sed dixi: si veram cognoscere desiderat fidem,
scribat amicis suis ut dirigant nostros catholicos episcopos, et ego scribo coepiscopis
meis, quia catholicae universae una est causa. Hoc agebat Eugenius, non quia de-
essent in Africa qui adversariorum obiecta refellerent, sed ut illi venissent, qui alieni
20 ab eorum dominatu maiorem fiduciam libertatis haberent, pariterque oppressionis
nostrae calumnias universis terris et populis nuntiarent.

XVI. Ille autem, qui nectabat dolos, audire noluit rationem, agens argumentatio- 15
nibus crebris, ut quoscumque episcoporum audierat eruditos, variis insectationibus agi-
taret. Iam ad exilium Vibianensem †secundi Donatianum impositis centum quinqu-
25 ginta fustibus miserat episcopum, nec non et Sufetulensem Praesidium, virum satis
acutum. Tunc et venerabiles Mansuetum, Germanum, Fusculum et multos alios fusti-
gavit. Dum haec geruntur, imperat, ut cum nostrae religionis illorum mensam nullus 46
communem haberet neque cum catholicis omnino vescerentur. Quae res non ipsis ali-
quod praestitit beneficium, sed nobis maximum contulit luerum. Nam si sermo eo-
30 rum, dicente apostolo, sicut cancer consuevit serpere, quanto magis commu-
nis mensa ciborum poterit inquinare, eum dicat idem apostolus, eum nefariis nec
cibum habere communem.

29) II Tim. 2, 17.

31) I Cor. 5, 11.

1 dei adiutorio *ed. Ruin.* 2 Propter quod *p* 3 qua tantus *Rp*: quantus *BLV* 4 Cartha-
ginensis *p* 5 suggestio hec *p* iam qui *BLRV*: qui iam *p et vulgo* 6 ut iniqu. gr. parturiret
ita *p* episcopo eugenio *L* 7 obadam *BLV*: cubadam *Rp* 8 eugeni *R*: o eugeni *BLV et vulgo*,
euangelinum *p* 10 hoc modo *Rp* uolitet] uolet et *R*, uolet *p* 11 uera est *BLV*: uera fides
est *R*, uera est fides *p* 12 agnoscere *p et vulgo*; *at cf. v.* 16 scribo *R* 13 episcopi *p*
mei] nostri *Rp* 14 ecclesie romane *p* capud *BV* 15 Cubadus *Rp et vulgo* dominus *B*:
dominus *LRVp* 16 regis (regi *p*) similis non sum *Rp*, similis regi non sum *ed. Ruin.* ueram]
uram *V* desiderat cognoscere *L* 17 episcopos n. catholicos *p* episcopis meis *Rp* 18 ca-
tholicae *BLRV*: catholicae fidei *p et vulgo* causa *Rp*: cura *BLV*, *cf. p.* 22, 30 agebat *V corr.* ex
agebat quia *BLV*: quod *Rp et vulgo* 19 africanam *B* aliena *p* 21 calumniam *Rp* ter-
ris et *om. p* 22 nectabat *BRV*: nectebat *Lp et vulgo* (*exemplum illius formae non videtur exstare*)
rationes *p* 24 uibianensem *BLV*: uuiianensem *R*, uuiianense *p* secundi *BRV*, secundo *L et vulgo*.
secundum *p*; *videtur in litteris* secundidonatianum *unum nomen latere* donationum *BV* 25 episcopos
nec non et sub fetulense *p* satis *om. Rp* 27 gerentur *V* (*ex gererentur?*) cum *om. LRp*
religionis *BVp*: religio *R*, religionis uiris *L et vulgo* mensa nullum *Rp* 28 haberent *p* ali-
quid *L* 31 cyborum *R*, *item v.* 32 cybum potuit *Rp*

47 XVII. Sed cum ignis iam persecutionis accenderetur et flamma infestantis ubique
 regis arderet, ostendit deus noster quoddam miraculum per servum suum fidelem
 Eugenium, quod praeterire non debeo. Fuit in eadem civitate, id est Carthagine,
 quidam caecus civis civitatisque notissimus, nomine Felix. Hic visitatur a domino di-
 citurque ei nocte per visum, dies enim Epiphaniarum inlucesebat: surge, vade ad ser- 5
 vum meum Eugenium episcopum, et dices ei, quia ego te ad illum direxi. Et illa
 hora qua benedicit fontem, ut baptizentur accedentes ad fidem, continget oculos tuos:
 15 aperientur et videbis lumen. Qui tali visitatione commotus, putans se, quomodo ad-
 solet, deludi per somnium, surgere noluit caecus. Sed cum iterum vergeretur in
 somnos, similiter ut ad Eugenium pergeret compellitur. Rursus negligit tertioque 10
 festinanter et graviter increpatur. Excitat puerum, qui ei solitus erat manum porri-
 gere. Pergit veloci agilitate ad Fausti basilicam: orat veniens cum ingentibus lacrimis,
 suggerit cuidam diacono, nomine Peregrino, ut eum episcopo nuntiaret, indicans se ha-
 19 bere aliquod secreti genus infimandum. Audiens episcopus iussit hominem introire:
 iam enim ob celebritatem festivitatis huius nocturni per totam ecclesiam canente po- 15
 pulo conerepabant. Indicat caecus antistiti ordinem visitationis suae dicitque illi: non
 te dimittam, nisi mihi, sicut a domino iussus es, reddideris oculos meos. Cui Euge-
 nius sanctus: recede a me, frater; peccator sum et indignus et super omnes homines
 50 delinquens, utpote qui et in haec tempora servatus sum. Ille autem tenens genua
 eius aliud non dicebat, nisi illud quod iam dixerat: sicut iussum est, redde mihi oculos 20
 meos. Adtendens quoque Eugenius in verecundam credulitatem, et quia iam tempus
 urgebat, pergit eum eo metante officio clericorum ad fontem. Vbi fixis genibus cum
 ingenti gemitu, pulsans singulifibris caelum, crispantem benedixit alveum fontis, et cum
 completa surrexisset oratione, ita caeco respondit: iam tibi dixi, frater Felix, peccator
 ego homo sum: sed qui te visitare dignatus est, praestet tibi secundum fidem tuam et 25
 aperiat oculos tuos: simulque vexillo crucis consignans oculos eius, statim caecus
 visum domino reddente recepit. Quem secum, quousque universi baptizarentur, ibi
 definivit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus virum contereret, qui receperat
 51 lumen. Fit postea manifestum ecclesiae universae. Proccedit ad altare enim Eugenio,
 sicut moris est, qui fuerat caecus, suae salutis oblationem domino redditurus. Quam 30
 episcopus accipiens altari imposuit. Fit strepitus gaudio metaute inrevocabilis popu-
 lorum. Statim nuntius pergit ad tyrannum. Rapitur Felix, inquiritur ab eo quid
 factum sit qualiterque receperit lumen. Dicit ille ex ordine totum, dicuntque Arriano-
 rum episcopi: hoc Eugenius per maleficia fecit. Et quia oppressi confusione lumen

2 dominus p	quoddam om. p	3 Eugenium om. Rp	cartagine B	4 caecus quidem p
civis BV: civis R, huius p, civibus L et vulgo		civitati R, civitatis p		5 dies . . . inlucesebat om. p
epiphaniarum L, epyphaniarum R	lucesebat R	surge (fuge p) et vade Rp		6 ego om. L
7 benedicit BLRV: benedixit p, benedicit ed. Ruin.	quos BRV: tuos et Lp et vulgo	8 aperiantur BV	quisitatione BLRV: uisione p et vulgo	
putat R, cogitat apud se p	9 voluit R	vergeretur in somnos BLRV: mergeretur somnio p, urgeretur in somnium ed. Ruin.		
	10 rursum Rp	12 orat et veniens p et vulgo		13 diacono R, subdiacono ed. Ruin.
14 aliquid R	15 celebritatem Lorichius: celeritatem BVp, sceleritatem LR			
festinantis p	ymni LR	16 increpabant Rp	antisti R	uisionis p et vulgo
Eugenius ed. Ruin.	19 dei linquentes p	qui et mei: et qui ed. Ruin.		17 sanctus hoc tempore Rp
genua] ianua R	21 in verecundam Mommsen: inuerecundam libri			22 ue-tante BRV: comitante Lp et vulgo, cf. Ind. IV s. voce
fontem Rp	25 homo ego p et vulgo	tibi BLVp: tibi dominus R et vulgo		23 alveum] acule R, aque p
28 ob hoc tanto miraculo (tantum miraculum p) p. excitatus comprimere virum qui receperat lumen coeperunt Rp	populos B	29 procedit] it p	30 mos p	31 metante BLRV: prouocante p et vulgo
inestimabilis p	32 rapitus V	33 recipit lumen. Dixit p	illi BLV	34 oppressionem con-
Rp	lumen om. L			

non poterant nubilare, eo quod Felix universae civitati manifestus esset et notus, tamen volebant eum, si fas esset, necare, quomodo Iudaei suscitatum Lazarum cupiebant occidere.

XVIII. Adpropinquabat iam futurus dies ille calumniosus Kalendarum Februariarum, ab eodem statutus. Conveniunt non solum universae Africae, verum etiam insularum multarum episcopi, afflictione et maerore confecti. Fit silentium diebus multis, quousque peritos quosque et doctissimos viros exinde separaret, calumniis adpositis enecandos. Nam unum ex ipso choro doctorum, nomine Lactum, strenuum atque doctissimum virum, post diuturnos carceris squalores incendio concremavit, aestimans, tali exemplo timorem incutiens, reliquos elisurum. Tandem venit ad disputationis conflictum, ad locum scilicet quem delegerant adversarii. Vitantes igitur nostri vociferationis tumultus, ne forte postmodum Arriani dicerent, quod eos nostrorum oppresserit multitudo, deligunt de se nostri, qui pro omnibus responderent, decem. Conlocat sibi Cyrila cum suis satellitibus in loco excelso superbissimum thronum, adstantibus nostris. Dixeruntque nostri episcopi: illa est semper grata collatio, ubi superba non dominatur potestatis elatio, sed ex consensu communi venit, ut cognitoribus discernentibus, partibus agentibus, quod verum est agnosceatur. Nunc autem qui erit cognitor, qui examiner, ut libra iustitiae aut bene prolata confirmet aut prava adsumpta refellat? Et cum talia et alia dicerentur, notarius regis respondit: patriarcha Cyrila dixit alios quos. Superbe et illicite sibi nomen usurpatum nostri detestantes dixerunt: legatur nobis quo concedente istud sibi nomen Cyrila adsumpsit. Et exinde strepitum concitantibus calumniari adversarii coeperunt. Et quia hoc nostri petierant, ut saltem, si examinare non licebat prudenti multitudini, vel expectare liceret, iubentur universi filii catholicae ecclesiae qui aderant centenis fustibus tundi. Tunc clamare coepit beatus Eugenius: videat deus vim quam patimur, agnosceat afflictionem, quam a persecutoribus sustinemus. Conversique nostri Cyrilae dixerunt: propone quod disponis. Cyrila dixit: nescio latine. Nostri episcopi dixerunt: semper te latine esse locutum manifesto novimus; modo excusare non debes, praesertim quia tu huius rei incendium suscitasti. Et videns catholicos episcopos ad conflictum magis fuisse paratos, omnino audientiam diversis cavillationibus declinavit. Quod ante nostri praevidentes libellum de fide conscripserant, satis decenter sufficienterque conscriptum, dicentes: si nostram fidem cognoscere desideratis, haec est veritas quam tenemus.

1 potuerunt Rp 4 iam] autem L ille et p 7 exinde BLRV: interim p et vulgo
 8 necandos Rp letum Lp 9 existimans malim 10 quod tali Rp timore BV in-
 cuteret p, excuteret R reliquiis (vel reliquis) elisurum, R, reliquisse lesurum Bern. reliquis et lesuram
 p, reliquos se elisurum ed. Ruin. 11 elegerant p euitantes L et vulgo nostrae R
 12 nostr. oppr. multitudo] aliquis nostrorum obpresserit Rp 13 diligunt R, eligunt L, an dilegunt ?
 de sese p colocat V 14 cyrilla L et sic idem atias satellibus V astantibus LRp
 15 illo Rp semper est ed. Ruin. tracta collocutio R, tractando locutio p 16 potestatis om.
 BLV 17 autem om. BLV qui . . qui BLRV: quis . . quis p et vulgo 18 ut] uel L
 librā RV prolata V prava adsumpta BV, prae assumpta L et vulgo, probra assumpta Rp
 19 talia aliaque L dicerent p aliquos (sc. qui rem cognoscerent) R: aliquos uestrum p, aliquis
 Bern. aliquos superbe . . dixerunt om. BLV; dixit. Ad quod superbe etc. ed. Ruin. 20 usurpasse p
 detestantes Bern. destanti R, testati p, detestati ed. Ruin. 21 cirila nomen R et om. V ci-
 tantes p 22 aduersario R petebant p 23 non licet p 25 Eusebius p agnoscat p
 afflictionem Rp: afflictionem persecutionem BLV, afflictionem et persecutionem ed. Ruin. 27 dixerunt
 episcopi Rp manifeste Rp 28 excusare mei: excusari ed. Ruin. 30 omnino . . declinavit
 BLRV: omnino uolebat . . declinare p et vulgo 31 conscripserunt R, scripserunt p

LIBER FIDEI CATHOLICAE.

- 56 I. Regali imperio fidei catholicae, quam tenemus, praecipimur reddere rationem, ideoque adgredimur pro nostrarum virorum mediocritate, divino fulti adiutorio, quae credimus vel praedicamus breviter intimare. Primum igitur de unitate substantiae patris et filii, quod Graeci homousion dicunt, exponendum nobis esse cognoscimus. 5 Patrem ergo et filium et spiritum sanctum ita in unitate deitatis profiteamur, ut et patrem in sua proprietatis persona subsistere, et filium nihilominus in propria extare persona atque spiritum sanctum personae suae proprietatem retinere fidei confessione fateamur, non eundem adserentes patrem quem filium, neque eundem filium confiten- 10 tes qui pater sit aut spiritus sanctus: neque ita spiritum sanctum accipimus, ut aut pater sit aut filius, sed iugenitum patrem et de patre genitum filium et de patre procedentem spiritum sanctum unius credimus esse substantiae vel essentiae, quia inge- 15 niti patris et geniti filii et procedentis spiritus sancti una est deitas, tres vero personarum proprietates. Et quia contra hanc catholicam vel apostolicam fidem exorta haeresis novitatem quandam induxerat, adserens filium non de patris substantia natum, 15 sed ex nullis extantibus, id est ex nihilo substituisse: ad hanc impietatis professionem, quae contra fidem emergerat, refellendam et penitus abolendam homousion sermo graecus positus est, quod interpretatur unius substantiae vel essentiae, significans filium non ex nullis extantibus nec ex alia substantia, sed de patre natum esse. Qui ergo putat homousion auferendum, ex nihilo vult adserere filium extitisse. Sed si ex 20 nihilo non est, ex patre sine dubio est, et recte homousion, id est unius cum patre substantiae, filius est.
- 58 II. Ex patre autem esse, id est unius cum patre substantiae, his testimoniis adprobatur, apostolo dicente: qui cum sit splendor gloriae et figura substantiae eius, gerens quoque omnia verbo virtutis suae. Et iterum ipse deus 25 pater incredulorum perfidiam obiurgans, qui praedicantis per prophetas filii vocem in sua substantia manentem audire noluerunt, dixit: non audierunt vocem substantiae meae: quam vocem substantiae contemptam terribili contestatione increpans, ad eundem prophetam loquitur dicens: super montes accipite planetum et super

24) Hebr. 1, 3.

27) Ierem. 9, 10.

29) ibid.

I EXPLIC. LIBER II [hacc om. L] INCIPIT LIBER (om. V) FIDEI CATHOLICAE BLRV, INC. LIBELLUS EPISCOPORUM CATHOLICORUM AD HUNERICUM REGEM UANDALORUM DATUM A, Liber catholicae fidei p; vulgo hic liber III incipit. Bene monet Papencordtius hist. Vand. p. 369 not. 3, hunc libellum posterius Victoris historiae insertum esse videri; argumentis ab eo prolatis hoc addendum est, libellum non continere fidei dogmata brevibus sententiis concepta, sed tractatum dogmaticum prolixum de una trinitate 2 tenemur B 3 fulti om. p auxilio A quae A: quod BLRV, quam p 5 homousion A: omousion BLRV (semper), homousiu p [sic plerumque] cognoscimur A 7 sua proprietatis persona ABLV: sua proprietate personae Rp, suae proprietate personae ed. Ruin. excitare V 8 retineri BV 9 neque eundem A: eundem om. BLRVp et vulgo 10 qui] quia R, qua p sit om. A ita om. Rp accipimus p 11 de patre ABLV: de patre et filio Rp et vulgo, cf. infra recapitulationem § 95 12 uel] et p 14 exhorta BRV 15 natum A: genitum BLRVp et vulgo 17 penitus abolendam R 18 quod] qui L essentiae B 19 nullis mei: ullis R corr. rasura, ed. Lor. et vulgo uatus B ergo mei: uero ed. Ruin. 21 id est om. p 23 abprobatur A 25 eius om. A gerens . . uocem in sua v. 26) om. p uerba V et Vulgata ipse iterum L 26 filii BL 27 substantia . . audierunt] et substantiam noluerunt audire heretici. Dixit alius propheta non audierunt p 28 meae A: om. BLRVp et vulgo (Vulgata habet: non audierunt uocem possidentis] contemptam Ap: contentam R, contam BV, cum tam L contestatione ARp: intestatione BLV 29 accipite A: accipe BLRVp; Vulgata habet: super montes assumam fletum et lamentum etc.

semitas deserti luctum, quia defecerunt, eo quod non sint homines: non audierunt voeem substantiae meae a volatilibus caeli usque ad pecorem. Et rursus eos, qui a professione unius substantiae declinantes in eadem fidei substantia stare noluerunt, increpat dicens: si stetissent in substantia mea et advertissent verba mea, avertissem utique eos a via sua mala et a pessimis cogitationibus suis. Et iterum non extra substantiam patris filium confitendum, sed in eadem fideliter mentis oculo contuendum apertissime declaratur, dum dicit propheta: quis stetit in substantia domini et audivit verbum eius? Patris ergo substantiam filium esse propheticis iam olim designatum est oralis, dicente Salomone: substantiam enim et dulcedinem tuam, quam in filio habes, ostendebas, quam in figura et imagine panis caelestis populo Israël caelitus apparet profluxisse. Quod ipse dominus in evangelio exposuit dicens: non Moyses dedit vobis panem de caelo, sed pater meus dat vobis panem de caelo, se utique panem esse designans, cum dicit: ego sum panis vivus, qui de caelo descendi: de quo etiam propheta David dicit: panem angelorum manducavit homo.

III. Namque ut adhuc evidentius patris et filii substantiae unitas et divinitatis aequalitas ostendatur, ipse in evangelio dicit: ego in patre et pater in me est; et: ego et pater unum sumus. Quod non ad unitatem tantummodo voluntatis, sed ad unam refertur eandemque substantiam, quia non dixit 'ego et pater unum volumus', sed 'unum sumus'. Ex eo enim quod sunt, non ex eo tantum quod volunt, paternae unitatis declaratur adsertio. Item Iohannes evangelista dicit: propterea ergo quaerebant eum Iudaei interficere, quia non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat deum, aequalem se faciens deo. Quod utique non ad Iudaeos est penitus referendum, quia evangelista veraciter dixit de filio, quia aequalem se faciebat deo. Item in eodem evangelio scriptum est: quae eumque pater facit, eadem et filius facit similiter. Et: sicut pater suscitatur mortuos et vivificat, ita et filius quos vult vivificat. Item: ut omnes honorificent filium, sicut honorificent patrem; aequalis enim honor non nisi aequalibus exhibetur. Item ibi filius ad patrem dicit: omnia mea tua sunt et tua mea. Item, Philippe, qui me vidit, vidit et patrem.

4) Ierem. 23, 22. 8) ibid. 23, 18. 10) Sap. 16, 21. 12) Ioan. 6, 32. 14) ibid. 6, 41.
 15) Psal. 77, 25. 18) Ioan. 10, 38 et 30. 22) ibid. 5, 18. 26) ibid. 5, 19. 27) ibid. 5, 21.
 29) ibid. 5, 23. 30) ibid. 17, 10. 31) ibid. 14, 9.

1 semitas *AL et corr. V*: semitę *BV¹*, semitã* *R*, semitam *p* deserte *B*, deserte *V¹*, desertas *V corr.* tactum *p* 2 nec audierunt *p*, non *om. R* meae *A*: *om. BLRVp et vulgo* 3 pe-
 corem *A*: pecore *BV¹*, pecora *LRp et vulgo*, pecus *V corr.* quia professio *BV¹* in eandem fidei
 substantiam noluerunt *A* 4 dicens] deus *p* 5 et advertissent verba mea *A*: *om. reliqui noti et edd.*
Vulgata habet: si stetissent in consilio meo et nota fecissent verba mea populo meo, avertissem etc. 6 sub-
 stantia *BV* 7 fideliter mentis oculo (oculis *BLV*) *ABL*: fideliter mente *R*, fidei mente *p*, fidei oculo
ed. Ruin. 8 dicitur per prophetam *Rp et vulgo* qui stetit *ARp* audiuit *A*: udidit *BLRVp*,
 uidit et audiuit *ed. Ruin. ut est in Vulgata* 9 substantia *B* prophetis *BV¹*, propheticis *p* de-
 stinatum *p* 10 substantia *B* in filio *Ap*: in filios *BLRV*, cf. *Ruinarti not. ad h. l.* 11 quia
 in figura *p* 13 panem nobis *V* 14 si] se *L* esse mei: ipse *ed. Ruin.* 15 David *om.*
Rp 17 Nam quo adhuc *p* substantiae *Ap*: substantia *BLRV* et *om. A* diuinitas *BLV*
 18 ego . . in me est *om. BLV* 19 et ego *BRVp*: ego enim *A*, ego *L*; cf. § 63 21 sed] quod *A*
 non eo (*om. ex*) *p* 22 idem *p* 23 ergo *om. BLV (non item Vulgata)* 25 est penitus *AR*:
 est penitus est *BV*, penitus est *L et corr. V*, est potius *p* de filio dixit *p* 26 deo se faciebat *Rp*
et vulgo eodem *A*: *om. reliqui et vulgo* 27 facit. Similiter et *B* 28 item in euangelio *A*
 29 sicut et patrem *om. L* 30 exhibetur *BV* ibi] in euangelio *A* et tua mea sunt *p* 31 me
 uidit uidit *ABV¹*: uidet me (me uidet *R*) uidet *Ip et Vulg. cf. p. 28, 18*

quomodo tu dicis: ostende vobis patrem? Hoc non dixisset, nisi patri per omnia fuisset aequalis. Item ipse dominus dicit: creditis in deum, et in me
 62 credite. Et ut adhuc unitatem aequalitatis demonstraret, ait: nemo novit filium nisi pater, neque patrem quis novit nisi filius et cui voluerit filius revelare. Et sicut filius cui vult revelat patrem, ita et pater revelat filium, sicut
 5 ipse Petro ait confitenti eum Christum filium dei vivi esse: beatus es, inquit, Simon Bar Iona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed pater meus, qui in caelis est. Et iterum filius dicit: nemo venit ad patrem nisi per me. Et: nemo venit ad me, nisi pater qui misit me adtraxerit eum. Unde claret aequalitas patris et filii, cum ad se invicem credentes adducunt. Item dicit: 10 si cognovissetis me, et patrem meum utique cognovissetis, et a modo cognoscetis eum, et vidistis eum.

63 IV. Verum quia dominus in filio profitebatur esse naturas, id est deum verum et hominem verum, corpus et animam habentem: quicquid ergo excellenti sublimitatis potentia de eo referunt scripturae, admirandae eius divinitati tribuendum sentimus: et 15 quicquid infra honorem caelestis potentiae de eodem humiliter enarratur, non verbo deo, sed homini deputamus adsumpto. Secundum divinitatem ergo est hoc, quod superius diximus, ubi ait: ego et pater unum sumus, et: qui me vidit, vidit et patrem et: omnia quaecumque pater facit, eadem et filius facit similiter, vel
 61 cetera quae superius continentur. Illa vero, quae de eo secundum hominem referuntur, 20 ita sunt: pater maior me est, et: non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, et: pater, si fieri potest, transeat a me calix iste: vel cum de eodem dicit: deus, deus meus, quare me dereliquisti? et iterum ex persona filii propheta dicit: de ventre matris meae deus
 25 meus es tu, vel cum minor angelis indicatur, et quam plura his similia, quae studio brevitas non inseruimus. Filius ergo dei nullis condicionum necessitatibus obstrictus, sed libera divinitatis potentia, ita quae nostra sunt mirabili pietate adsumpsit, ut a suis, quae divina sunt, omnino non destiterit, quia divinitas nec augmentum admittit nec patitur detrimentum. Unde gratias agimus eidem domino nostro Iesu Christo, qui propter nos et propter nostram salutem de caelo descendit et sua passione 30

2 Ioan. 14, 1. 3) Matth. 11, 27. 6) ibid. 16, 17. 8) Ioan. 11, 6. 9) ibid. 6, 44.
 11) ibid. 11, 7. 21) ibid. 14, 28. 6, 38. 22) Matth. 26, 39. 23) ibid. 27, 46.
 24) Psal. 21, 11. 25) ibid. 8, 6.

1 quomodo . . . patrem om. Rp 2 dicit ABRVp: dixit L et vulgo creditis in deum Ap: credite in
 d. BLRV 3 ut adhuc ARP: ut om. BV, adhuc ut L et corr. V 4 quis novit om. p 5 ita
 et patrem B et, ut videtur, V¹ 6 esse A: om. BLRVp inquit om. ed. Ruin. Symon BLRVp
 S est in celis p 9 pater mei et Vulg. pater meus ed. Ruin. qui misit om. p eum] ad eum
 V¹ 10 claret aequalitas patris et filii, cum ad se invicem credentes adducunt A: claret aequalitatem pa-
 tris et filii (filii BV¹) ad se invicem credentes adducere BLRVp, dicitur Rp 11 et ammodo p
 12 cognoscetis Ap: nostis BLRV 14 habentem conflentes A ergo mei, item A, sed in hoc voc.
 crasum est: om. ed. Ruin. excellenti ABLV: excellentis Rp, de excellenti ed. Ruin. verba sic con-
 struenda sunt: quicquid sublimitatis excellenti potentia 15 ad memorandam eius divinitatem p
 16 enarrantur BV¹, narratur Rp verbo deo ABV¹: verbo dei LRp et vulgo, verbo deo V corr. sententia
 esse videtur: verbo quod est dens 17 homine BV deputamus A: reputamus BLRVp et vulgo
 divinitate B hoc om. LV 18 me nudit nudit ABV¹: nudit me videt L, cf. p. 27, 31 19 ea-
 dem facit filius ed. Ruin. 20 vere BV¹ secundum hominem ARP: om. BLV 21 ita AR:
 ista BLVp 22 sed eius qui me misit patris p 23 dixit ed. Ruin. 24 iterum] tamen p
 filii ABV¹ 25 indicatur Vp quam plura et R 26 brevitatis B ergo] enim p con-
 ditionum A 27 astrictus p itaq: nostra R 28 non om. V¹ augmentum ammittit A
 29 eidem A: om. reliqui noti 30 de caelo om. Rp descendit et A: descendit BLRVp et vulgo

nos redemit, sua morte vivificavit, sua ascensione glorificavit: qui sedens ad dexteram patris venturus est iudicare vivos et mortuos, iustus aeternae vitae praemium largiturus, impiis atque incredulis merita supplicia redditurus.

V. Profitemur itaque patrem de se ipso, hoc est de id quod ipse est, sempiternae 66
 5 atque ineffabiliter filium genuisse, non extrinsecus, non ex nihilo, non ex aliqua sub-
 iacente materia, sed ex deo natum esse. Et qui de deo natus est, non aliud est quam
 id quod pater est, et ideo minus substantiae est, quia veritas nativitate diversita-
 tem non admittit generis. Nam si alterius a patre substantiae est, aut verus filius
 non est aut, quod nefas est dicere, degeneratus est. Est enim verus filius, sicut 67
 10 Iohannes ait: ut simus in vero filio eius. Non est etiam degener, quia deus 67
 verus de deo natus est vero, sicut idem Iohannes evangelista exsequitur dicens: hic
 est verus deus et vita aeterna. Et ipse dominus in evangelio: ego sum via,
 veritas et vita. Ergo si aliunde substantiam non habet, de patre habet: si de
 patre habet, unius substantiae cum patre est. Sed si unius substantiae non est, ergo
 15 non est de patre, sed aliunde est, quoniam unde est, inde substantiam habeat necesse
 est: omnia enim ex nihilo, filius vero de patre. De duobus eligat quisque quod velit:
 aut det ei substantiam de patre, aut fateatur ex nihilo substituisse.

VI. Sed prophetici forsitan obicitur testimonium: generationem autem eius 68
 quis enarrabit? Cum ergo non dixerim: enarra mihi modum vel qualitatem divinae
 20 generationis et tanti secreti arcanum humanis verbis enuntia, quoniam unde vatus sit,
 non quemadmodum natus sit requisivi; divina enim generatio inenarrabilis est, non
 ignorabilis. Nam usque adeo non est ignorabilis, id est non ignoratur unde sit, ut et
 pater de se ipso genuisse et filius de patre se natum saepissime protestetur, quod
 uullus omnino ambigit Christianus, sicut in evangelio demonstratur, ipso filio dicente:
 25 qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine uni-
 geniti filii dei. Item Iohannes evangelista dicit: et vidimus gloriam eius,
 gloriam tanquam unigeniti a patre. Ergo professionem nostram brevi ser-
 mone concludimus. Si vere de patre natus est, unius substantiae est et verus filius 69
 est: sed si unius substantiae non est et si verus filius non est, nec verus deus est.
 30 Aut si verus deus est, et tamen de patris substantia non est, ingenuus ergo et ipse
 est. Sed quia ingenuus non est, factura ergo est, ut putatur, aliunde subsistens, si
 de patris substantia non est. Sed absit hoc ita credere. Nos enim unius substantiae

10) I ep. Ioan. 5, 20. 11) ibid. 12) Ioan. 14, 6. 18) Isai. 53, 8. 25) Ioan.
 3, 18. 26) ibid. 1, 14.

1 dextram BRV¹p 4 de id BRV¹p, item A (sed in hoc corr. de eo): de eo L V² et vulgo cf. § 70
 5 genuisse ABLRV: genuisse, filium p et vulgo aliqua A: alia rell. noti et vulgo subiacente Rp:
 subiacenti A, genuisse BLV 8 a patre alterius p substantiae est (esset p) non est (esset p) ue-
 rus filius sicut iohannes ait Rp 10 ait Iohannes ed. Ruin. sumus p uerus deus p 11 vero
 natus est L sequitur ABRV¹p 12 Deus uerus ed. Ruin. sum ABRV¹p: sum inquit L et vulgo
 uia et ueritas p et Vulgata 13 de patre habet (ante si) om, Rp si] sed p 14 unius est s.
 cum patre ed. Ruin. 15 non est de A: non de BLRV¹p et vulgo quoniam] Qui p 16 enim
 om. p de patre uero L ex duobus p quisque ARp: quis BLV 18 autem ABRV¹p: om.
 L et vulgo, item Vulgata 19 enarrauit B ergo ABRV¹p: ego L et vulgo; ad prothesin 'cum non
 dixerim' deest apodosis; oratio videtur continuari verbis ergo professionem etc. v. 27 20 et in tanti V
 archanum LRp 21 non quemadmodum natus sit A: om. reliqui noti 22 nam . . est ignorabilis
 om. Rp et ut L 25 credit ARp: credit BLV quia non credit A unigeniti om. V
 filii B 27 tanquam] quasi Lp et Vulg. 28 sicut uere A 29 sed om. p, sed si unius s. non
 est om. A et si uerus filius non est A: om. reliqui noti; nec uerus filius est, et si uerus filius non est
 ed. Ruin. ex interpolatione 30 est (ante et tamen) om. A 31 factura est L ut putetur Rp
 et corr. A (ex putatur) 32 hoc absit p

cum patre filium profiteamur, detestantes Sabellianam haereseam, quae ita trinitatem confundit, ut eundem dicat esse patrem quem filium, eundemque credat esse spiritum sanctum, non servans tres in unitate personas.

- 70 VII. Sed forsitan obicitur: Cum ingenuus pater sit, genuus filius, non fieri posse unam eandemque esse substantiam geniti atque ingenui, cum utique, si sicut ingenuus pater est, ingenuus esset et filius, tunc magis diversa posset esse substantia, quia unusquisque a se ipso subsistens communem substantiam cum altero non haberet. Cum vero ingenuus pater de se ipso, id est de id quod ipse est (si quid illud est aut dici potest, immo quia, ut est, dici omnino non potest) filium generavit, apparet unam esse gignenti genitque substantiam, quia deum de deo, lumen de lumine filium esse vera-
- 71 citer profiteamur. Nam lucem esse patrem Iohannes apostolus testis est, dicens: quia deus lux est et tenebrae in eo non sunt ullae. Item de filio ait: et vita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt. Et infra: erat lumen verum, quod inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Unde apparet patrem et filium unius esse
- 72 substantiae, dum lucis et luminis diversa non potest esse substantia, eius scilicet quae de se gignit et quae de se gignente existit. Denique ne aliquis inter patrem et filium diversitatem naturalis luminis introducat, ideo apostolus de eodem filio dicit: qui cum sit splendor gloriae et figura substantiae eius: in quo evidentius et coaeternus patri et inseparabilis a patre et unius cum eo esse substantiae perdocetur, dum luci splendor semper est coaeternus, dum splendor a lumine numquam est separatus, dum splendor a luce natura vel substantia numquam potest esse diversus. Qui enim splendor lucis est, idem et dei patris virtus est: sempiternus ergo propter virtutis aeternitatem, inseparabilis propter claritudinis unitatem. Et hoc est quod nos fideliter profiteamur, filium de patris substantia natum, sicut ipse pater deus apertissimum perhibet testimonium. Qui ut de sua ineffabilis naturae substantia proprium se filium genuisse monstraret, ad instruendam fragilitatis nostrae imperitiam, ut nos ex visibilibus ad invisibilia erigeret, terrenaevocativum ad divinaevocativum traxit exemplum dicens: ex utero ante luciferum genui te. Quid clarius, quid lucentius effari divinitas dignaretur? quibus iudiciis, quibus existentium rerum exemplis proprietatem generationis potuit intimare, quam ut per uteri appellationem proprietatem generationis ostenderet? non quia corporeis compositus est membris aut aliquibus artuum lineamentis distinctus; sed quia nos aliter veritatem divinaevocativum auditu mentis percipere non possemus, nisi humani uteri provocaremur vocabulo, ut

11) ep. 1, 1, 5. 12) Ioan. 1, 4 sq. 14) ibid. 1, 9. 15) Hebr. 1, 3. 29) Psal. 109, 3.

1 hereseam A¹BRV¹, heresim A²LV²p et vulgo ita sanctam trinitatem ed. Ruin. 2 patrem
om. p quem filium eundemque credat esse om. Rp 3 servans ARp: servantes BLV 4 sit
pater p unam posse p 5 eademque BV¹ esse mei: om. ed. Ruin. si om. BV sicut]
ut p 6 esset et mei: et om. ed. Ruin. possit BLV¹ 7 uniusquisque L 8 de id A¹BRV¹:
de eo A corr. LV²p et vulgo, cf. ad § 66 est (post illud) om. p 9 quia ut dici p omnino
ARp: omnia BLV una . . substantia BV 10 geniti gignentisque p 11 iohannis A¹B
quia om. Rp, quoniam Vulgata 15 patrem et filium apparet p esse om. p 16 esse non po-
test L 17 de se gignente A: se om. BLRV, de se om. p extitit L, constat p 20 a om.
BV¹ cum deo esse p 21 luci A corr. LR: lucis BVp et A ante rasuram est semper L
a luce n. separatus est L 22 vel A: om. BLV, a R, ac Bern. et p substantiam B, substantiae L
esse om. BV 23 lucis est et virtus. Sempiternus p 26 ineffabili p se ARp: om. BLV
27 imperitiae BV¹ 29 lucentis A 30 affari Rp 31 potuit intimare . . generationis om. p et
Bern. 32 generationis ABLRV: genitricis ed. Ruin. non qua BV¹ 33 artium p lineam-
entis mei: lineamentis ed. Lor. et vulgo

ambigi ultra non possit, de dei substantia natum esse, quem constat de patris utero extitisse.

VIII. Credentes ergo deum patrem de sua substantia impassibiliter filium generasse, non dicimus ipsam substantiam aut divisam esse in filio aut diminutionem pertulisse in patre, et per hoc vitio passionis potuisse subiacere. Absit enim a nobis, ut talia vel opinemur vel cogitemus de deo, quia nos perfectum patrem, perfectum filium sine sui diminutione, sine aliqua derivatione, sine omni omnino passionis infirmitate genuisse fideliter profiteamur. Nam qui obicit deo, quia, si de se ipso genuit, divisionis vitium pertulit: potest dicere quia et laborem sensit, quando universa condidit, et ob hoc die septima ab omni suo opere requievit. Sed nec in generando de se ipso passionem vel diminutionem aliquam sensit nec in condendo universa fatigationem aliquam pertulit. Namque ut et evidentius nobis divinae generationis impassibilitas insinuaretur, deum ex deo, lumen ex lumine filium profitendum accipimus. Si ergo in efficientia visibilis ac mundani luminis tale aliquid non invenitur, ut lumine ex lumine sumpto et per quandam generationis nativatem exorto, ipsam luminis originem, quae ex se lumen aliud dedit, nec minuit, nec illum omnino detrimentum ministrati ex se luminis perpeti potuit: quanto rectius et melius de divini et ineffabilis luminis natura credendum est, quae ex se ipsa lumen generans minui omnino non potuit? Vnde aequalis est patri filius, non natus ex tempore, sed gignenti coaeternus, sicut splendor ab igne genitus gignenti manifestatur aequaevus. Haec de patris et filii aequalitate vel de substantiae unitate, quantum brevitatis ratio sivit, dixisse sufficeat.

IX. Superest ut de spiritu sancto, quem patri ac filio consubstantivum credimus, coaequalem et coaeternum, dicamus et testimoniis adprobemus. Licet enim haec veneranda trinitas personis ac nominibus distincta sit, non tamen ob hoc a se atque a sua aeternitate discrepare credenda est: sed manens ante saecula divinitas in patre et filio et spiritu sancto vere ac proprie creditur, nec dividi nostris interpretationibus potest, nec rursus versa in unam personam trinitas ipsa confundi. Haec fides plena, haec nostra credulitas est. Ideo deos nec existimari patimur nec vocari, sed unum deum in praedictis personis ac nominibus confitemur. Inenarrabilis enim divinitas non, ut concludi aut adprehendi vel vocabulis possit, intra nomina personasque se praestitit: sed ut id quod erat esse nosceretur, intelligentiam sui ex parte, quam capere humanae

1 posset *ed. Ruin.* ex patris *ed. Ruin.* 3 impassibiliter *R*, inseparabiliter *p*, impassibiliter . .
ipsam substantiam *om. A* 4 in patrem *p* 5 vitio passionis potuisse *A*: passionis pot. vitio *BLRVp*
et vulgo a *om. R* 6 cogitemus *mei*: cogitemus vel credamus *ed. Ruin.* 7 derivatione *ARp*
omni *om. A* 8 quia si de se ipso *ARp*: qui de ipso *BLV*, quod si de se *i. ed. Ruin.* 9 et ab
hoc *BV* 10 opere suo *Rp* quievit *A in initio novi folii* 11 in *om. p* condenda *R*
aliquam *om. V* 12 ut et *BLRV*: ut *Ap* passibilitas *p* insinuaretur *mei*: demonstraretur *ed.*
Ruin. 13 de deo *V* de lumine *Vp* accipimus *A*: accepimus *rell. noti et vulgo* effi-
cientiam *A* 14 visibilis luminis mundi *p* non invenitur *ABL*: invenitur *Rp et vulgo* 15 ip-
sam l. originem *ABLRV*: ipsam l. generans originem *p*, ipsa l. origo *ed. Ruin.* 16 minuit *A*: minui
rell. noti et vulgo; est *anacoluthon in sententiae conformatione, cum ita loquatur auctor, quasi illa verba 'non*
invenitur ut' non antecesserint; sententia enim haec videtur: si in efficientia mundani luminis lumen ex lu-
mine sumptum ipsam luminis originem (i. e. lumen primum) nec minuit nec illud . . detrimentum capere
potuit etc. illum (*i. e. illud*) *A*: ullum *rell. noti et vulgo* 18 quae *ABLRV*: quod *p et vulgo*
19 pater et filius *A* gignendi *L* igni *R* 20 gignitus *L* manifestetur *BV*¹, manifestetur
A (a videtur ab eadem manu esse) aequaevus *Ruinart*: aequibus *A*, equibus *BV*, coaeuus *Rp*, aequalis
L filii *BV* 21 brevitati *A* sicut *BRV*: sibi *A*, sinit *Lp* 22 ut de *ABL*: ut aliquid
de (*ex R*) *Rp* consubstantivum *ABLRV* consubstantivalem *p et vulgo* 23 adprobemus *BV*
24 hac nominis *BV*¹ dist. est *p* atque sua *A* 25 nec] non *L* existimari *Rp*: aestimari *A*,
estimare *BLV* nec vocari *om. Rp* 29 ut non *p* 30 praevidendi *L* vel *ABRV*: *om. p*,
velut *L et vulgo* possit *ARp*: posset *BLV et vulgo* inter *Vp* nominatas personas sese *p*,
nomina persona quae se *V*¹ 31 id *om. Rp* intelligentiam *A*

mentis angustiae praevalabant. credentibus dedit. propheta dicente: nisi credideritis, non intellegetis. Una est ergo trinitatis deitas, et in huius vocabuli appellatione significatio est unius substantiae, non unius personae. Ad quam rem fidelibus comprobandam in testimonium sui divinitas ipsa multis et ereberrimis contestationibus semper adfuit. Liceat ergo brevitatis compendio ex multis pauca proferre, quoniam 5 vere probatio maiestatis, tametsi habet pluralitatem testimoniorum, pluralitate tamen non indiget, quoniam credenti pauca sufficiunt.

77 X. Primum igitur de veteris testamenti libris, post etiam novi, patrem et filium et spiritum sanctum minus docebimus esse substantiae, libro Genesis sic inchoante: In principio fecit deus caelum et terram: terra autem erat invisibilis et 10 inconposita, et tenebrae erant super abyssum et spiritus dei superferrebatur super aquas. Ille principium est, qui Iudaeis quis esset interrogantibus, dixit: principium, quod et loquor vobis. Superferrebatur autem dei spiritus super aquas, utpote creator, virtute potentiae suae continens creaturam: ut ex his viva omnia producturus ipse rudibus elementis ignis proprii fomenta praestaret, et iam tunc 15 mysterio emicante baptismatis virtutem sanctificationis liquoris natura perciperet, primaque ad vitam corpora animata prodneret. David proinde, deo aspirante, testatur: verbo domini caeli firmati sunt et spiritum oris eius omnis virtus eorum. 78 Vide quam plena sit brevitatis et quam clare in sacramentum unitatis recurrit. Patrem in domino, verbi significatione filium ponens, spiritum sanctum ex ore altissimi nuncupavit. Et ne vocis editio acciperetur in verbo, caelos per eum adserit esse firmatos. Ne autem flatus in spiritu reputetur, caelestis in eo virtutis plenitudinem demonstravit. Nam ubi virtus, ibi necesse est persona subsistens: ubi omnis, non ablata a patre et filio, sed consummata significatur in spiritu sancto: non ut solus habeat quod in patre et filio est, sed ut totum habeat cum utroque. 25

79 XI. Et iterum cum de vocatione gentium dominus loqueretur, intra unum divinitatis nomen spiritum sanctum praedicans ait: euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris et filii et spiritus sancti. Et iterum dum caelestia Corinthiis praedicat apostolus, haec subdidit: gratia domini nostri Iesu Christi et caritas dei et communicatio spiritus sancti eum omnibus 30

1) Isai. 7, 9. 9) Gen. 1, 1 sq. 13) Ioan. 8, 25. 18) Psal. 32, 6. 27) Matth. 28, 19. 29) II Cor. 13, 13.

1 praevalabant] parum valebant *sententia requirere videtur, si quam ad intellegentiam referendum est*
 2 intellegetis RV: intellegitis B, intelligitis AL, intellegitis p; *Vulgata habet: non permanebitis, sed textus graecus οὐδὲ μὴ συνήτε*
 3 significatis p At quem A 4 comprobandum p 5 ergo ob
 brevitatis BLV compendia L et corr. V (ex compendio, 6 vere ABV: vere L, vera Rp et vulgo
 tamsi A, ita et si L haberet A pluralitatem ALp: pluralitatem BRV pluralitate ALp: plurali-
 tate B, pluritate R, pluralitate V S neteri AV post ABLRV: postmodum p et vulgo etia A
 et om. ed. Ruin. 9 docemus B inchoante B 10 creavit deus p 11 superferrebatur ABV:
 ferrebatur LRp et vulgo 12 illud Rp est A: om. rel. noti et vulgo qui ARp: quid BV,
 princ. est qui om. L 13 quod ABV: quia R, qui Lp et vulgo, item *Vulgata, at textus graecus ὅτι καὶ*
λαλοῦ ἑμῶν spiritus domini L, Spiritus Dei ed. Ruin. 14 virtutē BV suae om. A
 15 elementi signis proprii A, elementi signis propria ed. Ruin. inepte etiam tunc ABRV 16 mi-
 sterio L, ministerio p nirtutum A primaque ABV, primaque Rp 17 deo om.
 BLV 18 spiritu] sp̄s A 19 in sacramento unitas Rp 20 uerbi mei: in uerbi ed. Ruin.
 significationē AB sanctum spiritum B solus altissimi ex ore L et vulgo 21 nuncupavit A
 asserit per eum p 22 firmandos L flatus ALV²p: flatu BRV¹ reputetur mei: putaretur ed.
 Ruin. 24 consumata BLV servatur in s. s. p 25 sed totum Rp cum utroque habeat p
 28 dum A: om. reliqui noti et vulgo 29 corinthiis A, chorintiis BV, chorintiis R praedicat AL:
 precatur B, precatur (-tus corr.) V, precatur R, predicando p, praedicans ed. Ruin. 30 karitas R
 sancti spiritus Lp et vulgo, sancti spiritus sit *Vulgata*

vobis. Et ut apertius in hac trinitate unitatem substantiae fateamur, illud etiam nobis est intuendum, quomodo deus, cum de mundi et hominis creatione disponeret, sacramentum trinitatis ostenderit dicens: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Cum dicit nostram, ostendit utique non unius, cum vero
 5 imaginem et similitudinem profert, aequalitatem distinctionis personarum insinuat; ut in eodem opere sit trinitatis aperta cognitio, in quo nec pluralitas cassa est nec dissimilitudo dissentiens, dum et consequentia sic loquuntur: et dixit deus et fecit deus et benedixit deus. Et necesse est ut creationis totius auctor deus
 10 unus sit. Quam fidei rationem antiqua denique per Moysen benedictio pandit et comprobat, 80 qua benedicere populum sacramento trinae invocationis iubetur. Ait enim deus ad Moysen: sic benedices populum meum, et ego benedicam illos: benedicat te dominus et custodiat te: inluminet dominus faciem suam super te et misereatur tui: adtollat dominus faciem suam super te et det tibi pacem. Quod hoc ipsud propheta David confirmat dicens: benedicat nos
 15 deus, deus noster, benedicat nos deus et metuant eum omnes fines terrae. Quam trinitatis unitatem supernae angelorum virtutes hymno venerantur, et ter numero 'sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth' indesinenti
 20 apertius fidelium sensibus inculcetur, caelestium mysteriorum conscium produci- 81 mus Paulum. Ait enim: divisiones autem donationum sunt, idem autem spiritus, et divisiones ministeriorum sunt, idem autem dominus, et divisiones operationum sunt, idem vero deus, qui operatur omnia in omnibus. Et certe has divisionum differentias pro qualitate ac merito participantium spiritum sanctum docuit operari, cum ipsarum gratiarum differentias partiretur: in ul-
 25 timis intulit dicens: haec autem omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens propria unicuique prout vult. Vnde nullus ambiguitatis relinquitur 82 loens, quin clareat spiritum sanctum et deum esse et suae voluntatis auctorem, qui cuncta operari et secundum propriae voluntatis arbitrium divinae dispensationis dona largiri apertissime demonstratur, quia ubi voluntaria gratiarum distributio praedicatur,
 30 non potest videri condicio servitutis: in creatura enim servitus intellegenda est, in trinitate vero dominatio ac libertas. Et ut adhuc luce clarius unius divinitatis esse cum patre et filio spiritum sanctum doceamus, Iohannis evangelistae testimonio comprobatur.

3) Gen. 1, 26. 7) Gen. 1, 3. 25. 28. 11) Num. 6, 23 sq. 14) Psal. 66, 8.
 17) Isai. 6, 3. 20) I ad Cor. 12, 4 sq. 25) ibid. 12, 11.

1 in hanc trinitatē A 3 ostenderit AR: ostenderet BLVp 4 nostram om. R cum dicit . .
 et similitudinem om. Rp utique AL et corr. V: non utique BV¹ 5 distinctionis ABLV: distinc-
 tiones Rp; cum vero . . similitudinem, profert aequalitatem, distinctiones p. insinuat ed. Ruin. 6 opere
 om. p trinitatis om. BLV pluraliter BV¹ cassa ABLV: cansa Rp 7 dissimilitudo A:
 similitudo *rell. noti et edd.* sic consequentia V locuntur LR 8 fecit et (om. deus) BRV¹
 9 antiquā A mosen R 10 enim om. L 11 meum om. R, tuum L 12 faciem suam do-
 minus p, dominus faciem tuam A 13 tui] tibi p 14 ipsud AB et Bern. ipsud LRV(?)p et vulgo,
cf. Roensch Itala u. Vulg. p. 276 adfirmat BLV 15 deus (ante et metuant) om. BV 16 sn-
 perne Bp virtutes angelorum L ymno R neneratur BV¹ 18 cantantes p fasti-
 gio p eius om. Bern. et p exaltat A, exultant BRV¹ 19 misteriorum L, ministeriorum p
 20 dominationum autem L, autem om. p sunt donationum V 21 et diuisiones . . dominus om. p
 ministeriorum A: misteriorum R, ministratorum BV et Vulg. miseracionum L 23 omnibus ABLRV:
 omnibus etc. p et vulgo et certe om. p 24 cum] et sic p 26 nullus B, nullius R am-
 bignitatis mei: ambiguitati ed. Ruin. 27 quin clareat et spiritum A 30 conditio A intelli-
 genda A 31 ac] an BV¹ 32 et filio et spiritum A iohannes B testimonium R

Ait namque: tres sunt qui testimonium perhibent in caelo, pater, verbum et spiritus sanctus, et hi tres unum sunt. Numquid ait: tres in differenti aequalitate scimeti aut quibuslibet diversitatum gradibus longo separationis intervallo divisi? sed, tres, inquit, unum sunt.

83 XII. Ut autem adhuc magis magisque sancti spiritus cum patre et filio una divinitas in creandis rebus omnibus demonstratur, habes creatorem spiritum sanctum in libro iob: spiritus, inquit, divinus est, qui fecit me, et spiritus omnipotentis qui docet me. Et David dicit: emitte spiritum tuum et creabuntur et renovabis faciem terrae. Si creatio et renovatio per spiritum erit, sine dubio et principium creationis sine spiritu non fuit. Post creationem igitur ostendamus, quia vivificat etiam spiritus sanctus, sicut pater et filius. Et quidem de persona patris refert apostolus: testor in conspectu dei, qui vivificat omnia. Vitam vero dat Christus: oves, inquit, meae vocem meam audiunt, et ego vitam aeternam do illis. Vivificamur vero ab spiritu sancto ipso domino dicente: spiritus est qui vivificat. Ecce una vivificatio patris et filii et spiritus sancti aperte monstrata est. 15

84 XIII. Praescientiam rerum omnium in deo esse et occultorum cognitionem, licet nemo Christianus ignoret, tamen ex Danielis libro monstrandum est. Dens, inquit, qui occultorum cognitor es, qui praescinses omnium antequam nasceantur. Haec eadem praescientia in Christo est, sicut refert evangelista: ab initio autem sciebat Iesus quis esset eum traditurus, vel qui essent non credentes in eam. Quod sit autem occultorum cognitor, ex hoc manifestum est, cum obscura consilia Iudaeorum traducens dicebat: quid cogitatis nequam in cordibus vestris? Similiter praescire omnia spiritum sanctum, ipse manifestavit dicens ad apostolos: cum venerit spiritus veritatis, docebit vos omnia et ventura annuntiabit vobis. Qui ventura nuntiare perhibetur, praescire omnia non dubitatur, quia ipse scrutatur altitudines dei et novit omnia quae in deo sunt, sicut memorat Paulus dicens: spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudines dei. Item in eodem loco: sicut nemo scit hominum quae sunt hominis, nisi spiritus qui in ipso est, ita nemo scit quae sunt dei, nisi spiritus dei. 20 25 30

1) I ep. Ioan. 5, 7. 7) Iob 33, 4. 8) Psal. 103, 30. 12) I ad Tim. 6, 13.
13) Ioan. 10, 27 sq. 15) ibid. 6, 61. 18) Dan. 13, 12. 20) Ioan. 6, 65. 23) Matth.
9, 1. 25) Ioan. 13, 16. 28) I Cor. 2, 10. 29) ibid. 2, 11.

1 tres sunt qui etc.] *Haec verba, quae in nonnullis SS. Bibliorum codicibus translatorum infidelitate excidisse conquirunt S. Hieronymus, vel quisvis alius auctor, qui sub huius s. doctoris nomine Prologum edidit in epistolas Canonicas, religiosius in codicibus Africanis conservata fuisse patet, ubi Patres Africani in unum congregati pro emittenda fidei professione ea adhibuerunt' etc.* Ruinart *verbum*] et filius Rp 2 sanctus om. A hii BVp in differentiae] qualitate A, in differentie qualitate Rp, in differenti* (as syllaba crasa, aequalitate V 3 quilibet p I tres om. p 5 magis magisque adhuc p, adhuc om. L una dignitas p 6 demonstraretur L 7 iob ABP: iob primo BLV 8 dimitte p 9 creatio et renonatio ARp: renonatio et creatio LV, renonatio et recreatio B 10 dubium B spiritum L 11 quia] quod p et quidem LRp: equidem ABV et vulgo 12 qui] quoniam p 13 audient L 14 ab ABRV: a Lp et vulgo saucto ipso om. A, ipso om. p domino dicente A: dicente domino rell. et vulgo 15 una om. p 16 monstrata ABLRV: demonstrata p et vulgo 17 praescientia AB, praesentiam Lp omnium rerum p in deo A: in domino BLRV, om. p oculorum L, item v. 19 et 22 18 danielis p et vulgo 19 antequam] quam L 20 haec autem eadem V 21 non om. Rp 23 quod V 24—27 similiter spiritus praescire omnia non dubitatur [mediis omis- sis] Bern. Rp 25 docuit . . annuntianit B 26 nuntiare ABLV: annuntiare ed. Ruin. 27 scrutator V altitudinis BV 28 dicens] apostolus L 30 spiritus eius qui ed. Ruin.

XIV. Ad intellegendam vero potentiam spiritus saucti pauca de terribilibus pro- 86
feramus. Vendiderat possessionem, ut scriptum est in actibus apostolorum, subpressa
parte pecuniae dolosus discipulus, reliquum pro toto ante pedes posuit apostolorum:
offendit spiritum sauctum, quem putabat se latere. Sed quid ad eum dixit continuo
5 beatus Petrus? Annania, quare satanas replevit cor tuum, ut mentitus
esses spiritui saucto? Et infra: non es mentitus hominibus, sed deo.
Atque ita percussus virtute eius, cui mentiri volnerat, expiravit. Quid hic vult beatus
Petrus intellegi spiritum sauctum? Vtique clarum est, cum dicit: non es mentitus
hominibus, sed deo. Manifestum est ergo, quoniam qui mentitur spiritui saucto,
10 deo mentitur: et qui credit in spiritum sauctum, credit in deum. Tale aliquid, immo 87
fortius quiddam dominus in evangelio ostendit dicens: omne peccatum et blas-
phemia remittetur hominibus: qui autem blasphemat in spiritum
sauctum, non remittetur ei neque in hoc saeculo neque in futuro.
Ecce terribilis sententia: inremissibile dicit esse peccatum ei, qui in spiritum sauctum
15 blasphemaverit. Compara huic sententiae illud, quod scriptum est in libro Regnorum:
si peccando peccaverit vir in virum, orabunt pro eo: si autem in deum
peccaverit, quis orabit pro eo? Si ergo blasphemare in spiritum sauctum et
peccare in deum simile, id est inexpiabile crimen est, iam quantum sit spiritus sauctus
unus quisque cognoscit.

XV. Deus quod ubique sit praesens et impleat omnia, ore discimus Esaiiae: ego, 88
inquit deus, adproximans et non de longinquo: si absconditus fuerit
homo in absconditis, ergo ego non videbo eum? nonne caelum et ter-
ram ego impleo? Quid autem de sua ubique praesentia salvator in evangelio ait?
ubiqueque fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, ibi et ego
25 sum in medio eorum. De spiritu adaeque saucto quod adsit ubique, dicit pro-
pheta ex persona dei: ego in vobis et spiritus meus stat in medio vestrum.
Et Salomon ait: spiritus domini replevit orbem terrarum et hoc, quod
continet omnia, scientiam habet vocis. Item David dicit: quo ibo ab Spi-
ritu tuo et a facie tua quo fugiam? si ascendero in caelum, tu illic
30 es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas in di-
rectum et habitavero in extremo maris, etenim illuc manus tua de-
ducet me et continebit me dextera tua.

2) Act. 5, 2. 5) ibid. 5, 3. 6) ibid. 5, 4. 11) Matth. 12, 31 sq. 16) I Reg.
2, 25. 20) Ierem. 23, 23 sq. 24) Matth. 18, 20. 26) Ezech. 36, 27. 27) Sap. 1, 7.
28) Psal. 138, 7 sq.

I intelligendum Ap sancti] dei L 2 possessionem V corr. ex passionem in actis V
3 reliquam A pro totum ABV¹ posuit ARV²p: om. BV¹, ponens L et vulgo 4 se ARp: om.
BLV 5 annania ABV: anania LRp et vulgo mentitus esses A: mentires BRV¹, mentireris Lp et
corr. V, vulgo 8 intelligi AR, om. V cum] quod Rp mentitus es p et vulgo 9 qui
mentitus V 10 in deum (deō R) credit Rp 11 dicens ARp: om. BLV 12 remittetur ARp
et Vulgata: remittitur BLV blasphemat ABLRV: blasphemauerit p et vulgo 13 ei om. R in-
fituro V 14 terribilis ARp: terribili BLV et vulgo 15 blasphemauerat V¹ Compora V
regum Rp; Ruinartus in adnot. 127 docuit Afros saepius titulum Regnorum libris Regum attribuisse
16 si autem . . . pro eo om. A 17 oravit BV¹ ergo] autem V 18 id om. p 20 et om.
BLV implet Rp Esaiac (ysaye p) mei: Ieremiae edd. videtur error ipsius auctoris 23 implebo
BLV de sua] deus sit L praesentia om. BLV ait ubiqueque A: ubiqueque ait BV, item L
(sed hic ait post fuerint), dicit. Ubiqueque ait Rp et vulgo 25 ad quae R, itaque L, quoque p
absit L, sit A haud scio an recte propheta dicit Rp 27 replebit AR 28 scientia habet voces
B ibo ab ABV: ibo ad R, ibo a Lp 29 et] aut quo p 30 es et si A (non item Vulgata)
ad infernum Lp si recipiam A pinnas A, penes V meas directum BV 31 extremo
ABLRV: extremis p et vulgo 32 contineuit B, tenebit p

- 89 XVI. Habitat deus in sanctis suis secundum promissionem qua dixerat. habitabo in illis. Quod vero dominus Iesus dicit in evangelio: manete in me et ego in vobis, probat hoc Paulus dicens: an nescitis quia Iesus Christus est in vobis? Hoc autem totum in spiritu habitatione adimpletur, sicut memorat Iohannes: ex hoc, inquit, scimus quia in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis. Similiter et Paulus: nescitis quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis? Et iterum dicit: glorificate et portate deum in corpore vestro. Quem deum? utique spiritum sanctum, cuius templum esse videmur.
- 90 XVII. Nam et quod arguat pater, arguat filius, arguat spiritus sanctus, ita probandum est. In psalmo quadragesimo nono legitur: peccatori autem dicit deus, et infra: arguam te et statuam contra faciem tuam. David similiter orans dicit ad Christum: domine, ne in ira tua arguas me, quia ipse venturus est arguere omnem carnem. Quid vero de spiritu sancto salvator in evangelio? cum venerit, inquit, paraclitus, ille arguet mundum de peccato et de iustitia et de indicio. Hoc providens David clamabat ad dominum: quo ibo ab Spiritu tuo et a facie tua quo fugiam?
- 91 XVIII. Nam et quod bonus sit pater, bonus filius, bonus spiritus sanctus, sic probatur. Dicit propheta: bonus es tu, domine, et in bonitate tua doce me iustificationes tuas. De se autem ipse unigenitus: ego sum pastor bonus. De spiritu aequo sancto David in psalmo dicit ad deum: spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam.
- 92 XIX. Quis autem illam dignitatem spiritus sancti possit tacere? Antiqui enim prophetae clamabant: haec dicit dominus. Haec vocem Christus adveniens in suam personam revocavit dicens: ego autem dico vobis. Novi autem prophetae quid clamabant? sicut Agabus propheta in actibus apostolorum: haec dicit spiritus sanctus. Et Paulus ad Timotheum spiritus, inquit, manifeste dicit. Quae vox omnino demonstrat indifferentiam trinitatis. Et Paulus quidem dicit se a deo patre et Christo vocatum fuisse et missum: Paulus, inquit, apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum et deum pa-

1) II Cor. 6, 16. 2) Ioan. 15, 4. 3) II Cor. 13, 50. 5) I Ioan. 4, 13. 6) I Cor. 3, 16. 7) ibid. 6, 20. 11) Psal. 19, 16 et 21. 11) ibid. 6, 2. 14) Ioan. 16, 8. 16) Psal. 138, 7. 19) ibid. 118, 68. 20) Ioan. 10, 11. 21) Psal. 142, 10. 25) Matth. 5, 22. 26) Act. 21, 11. 27) I Tim. 4, 1. 29) Gal. 1, 1.

I quam A habitatio V¹ 10 et ARp: om. BLV et vulgo arguat spiritus. Spiritus sanctus BV 11 dicit deus mci: dicit Deus. Quare tu enarras iustitiam meam et assumis testamentum meum per os tuum? ed. Ruin. at verendum est ut verba Quare — tuum recte ex psalmo suppleta sint; nam locus non affertur nisi propter verba quae sequuntur arguam te etc. 12 statuam te R ante faciem A solus 14 in evangelio ABLV: in euang. dicit Rp et vulgo 15 paraclitus ABR, item infra, sed A bis terve paraclitus et (post peccato) om. BR 16 praenidens p et vulgo clamat p ibo ab ABV: ibo a LRp et vulgo et quo a p 17 tua om. BV 18 bonus est spiritus V probator A 19 domine om. p 20 ipse autem L unitus (unicus p ait ego Rp 21 sancto aequo R, sancto quoque p ad deum A: om. BLRVp, ad dominum ed. Ruin. 22 in viam A: in terram rell. et Vulgata; illud verum esse docet textus graecus LXX, qui habet: τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν τῇ εὐθείᾳ. 23 dignitatem illam ed. Ruin. 24 dominus deus p 25 innocuit p prophetiae BV¹ 26 qui A clamant Rp, clamassent L propheta om. L, propheta Agabus ed. Ruin. actibus ALRp: actis BV 28 et Paulus quidem dicit se A: dicit se paulus BLRVp 29 Christo] filio p Paulus i. apostolus om. p 30 Iesum om. Rp et] ad A dominum patrem BL

trem. In actibus autem apostolorum legitur quod ab spiritu sancto sit segregatus et missus. Sic enim scriptum est: haec dicit spiritus sanctus: segregate mihi Barnaban et Saulum in opus, quod vocavi eos. Et paulo post ipsi, inquit, missi ab spiritu sancto descenderunt Seleuciam. Item in eodem libro: attendite vobis et universo gregi, in quo vos spiritus sanctus constituit episcopos.

XX. Ne quis autem spiritum sanctum, quia paraclitus dictus est, contemptibile aliquid aestimet: paraclitus enim advocatus est, vel potius consolator secundum latinam linguam, quae appellatio etiam filio dei communis est, sicut docet Iohannes: haec, inquit, scribo vobis, ut non peccetis; sed et si quis peccaverit, paraclitum habemus apud patrem Iesum Christum. Nam et ipse dominus cum dicit ad apostolos, alterum paraclitum mittet vobis pater, sine dubio cum dicit alterum paraclitum, se quoque paraclitum manifestat. Sed neque a patre hoc nomen paracliti alienum est; beneficentiae enim nomen est, non naturae. Denique ad Corinthios Paulus ita scribit: benedictus deus et pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum et deus omnis consolationis, qui nos consolatur. Et cum consolator dicitur pater, consolator dicitur filius, consolator etiam spiritus sanctus, una tamen nobis consolatio a trinitate praestatur sicut et una remissio peccatorum, apostolo affirmante: abluti, inquit, estis et iustificati, et sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi et in spiritu dei nostri. Possemus plura adhuc de divinis scripturis proferre testimonia, quae iuxta baptismi sacramentum trinitatem minus gloriae, operationis ac potentiae manifestant, sed quia ex his plenus est sapientibus intellectus, multa praeterivimus studio brevitatis.

XXI. Faciamus ergo recapitulationem dictorum nostrorum. Si de patre procedit spiritus sanctus, si liberat, si dominus est et sanctificat, si creat eum patre et filio, si vivificat, si praescientiam habet eum patre et filio, si ubique est et implet omnia, si habitat in electis, si arguit mundum, si indicat, si bonus et rectus est, si de eo clamatur 'haec dicit spiritus sanctus', si prophetas constituit, si apostolos mittit, si episcopos praeficit, si consolator est, si cuncta dispensat prout vult, si abluet et iustificat, si temptatores suos interfecit, si is qui eum blasphemaverit non habet remissionem neque in hoc saeculo neque in futuro, quod utique deo proprium est: haec cum ita sint, cur de eo dubitatur, quod deus sit, cum operum magnitudine quod est ipse manifestet? Non utique alienus est a patris et filii maiestate, qui non est ab operum

2) Act. 13, 2. 3) *ibid.* 13, 4. 5) *ibid.* 20, 28. 9) I ep. Ioan. 2, 1. 12) Ioan. 14, 16. 15) II Cor. 1, 3 sq. 19) I Cor. 6, 11.

I in actis *BV* apostolorum autem *p* legitur *A*: *om. reliqui noti* ab *ABRV*: *om. p, a L et vulgo* 3 Barnabam *p et vulgo* paulum *A* quod *A*: quo* *B*, quo *LRVp et vulgo*; ad quod *repetas* in, *similiter Vulgata*: in opus ad quod assumpsit eos inquit ipsi *p* 4 ab] a *p* seleuciam *ALRp* 8 aliquid *A* aestimet (*vel estimet*) *mei*: existimet *ed. Ruin.* potius *ARp*: positus *BLV* 9 docet *AR*: dicit *BLVp et vulgo* 10 ut non *A et Vulgata*: ne *BLRVp* sed si *V* 11 Christum *mei*: Christum iustum *ed. Ruin.* (iustum *adiectum ex Vulg.*) 15 choriinthios *BV* domini *mei p* 16 omnis] totius *Lp* 17 consolatur nos *p* 20 in spiritu *A et Vulg.* in *om. BLRVp* 21 adhuc plura *Lp* 22 iuxta] secundum *A solus* 23 manifestavit *L* sed qui *A* sapientibus *mei*: sapientium *ed. Ruin.* 26 est *om. V* 27 si vivificat *A*: et si vivit, *BLRVp*, et vivit. *ed. Ruin.* praesentiam *LR*, praesentiam *p* 30 praefecit *ABLV* 31 si his qui *AB* 33 quoniam *BV* deus non sit *L* cum o. magnitudine *AL*: cum (eum *B*) o. magnitudinem *BV* (*item A* magnitudinē *ante rasuram*), cum eum o. magnitudo *Rp et vulgo* 34 alienum esse *ABL* filii *B*, filio *V* operum virtute *ARp*: opere virtutum *BLV*

96 virtute alienus. Frustra illi nomen divinitatis negatur, cuius potestas non potest ab-
negari: frustra prohibeor eum cum patre et filio venerari, quem exigo cum patre et
filio confiteri. Si ille mihi cum patre et filio confert remissionem peccatorum, confert
sanctificationem et vitam perpetuam, ingratus sum nimis et impius, si ei non cum patre
et filio referam gloriam. Aut si non est cum patre colendus et filio, ergo nec confi- 5
tendus in baptismo est: si autem omnimodo confitendus secundum dictum domini et
traditionem apostolorum. ne semiplena sit fides, quis me poterit ab eius cultu prohi-
bere? in quem enim credere inbeor, ei etiam debite supplicabo. Adorabo ergo patrem,
97 adorabo et filium, adorabo et spiritum sanctum, una eademque veneratione. Quod si
quis durum hoc putat, audiat quomodo David ad culturam dei fideles hortatur: ado- 10
rate, inquit, scabellum pedum eius. Si religionis est adorare scabellum pedum
eius, quanto magis religiosum, si eius spiritus adoretur? Ille utique spiritus, quem
beatus Petrus in tanta sublimitate praedicavit dicens: spiritu sancto misso de
caelis, in quem concupiscunt angeli prospicere. Si angeli cum cupiunt
aspicere, quanto magis nos homines mortales despicere non debemus, ne forte et nobis 15
dicatur, sicut dictum est ad Iudaeos: vos semper spiritui sancto restitistis,
sicut et patres vestri.

98 XXII. Quod si haec tanta et talia non inclinant animum ad venerandum spiritum
sanctum, accipe adhuc aliquid fortius. Sic enim Paulus instruit prophetas ecclesiae,
in quibus utique et per quos spiritus sanctus loquebatur: si, inquit, omnes pro- 20
phetaverint, intret autem aliquis infidelis aut idiota, convincitur
ab omnibus, examinatur ab omnibus, occulta quoque cordis eius ma-
nifesta fiunt: et tunc cadens in faciem adorabit deum, pronuntians
quia vere deus in vobis est. Et utique in eis spiritus sanctus est, qui prophetat.
Si ergo infideles cadunt in faciem et adorant spiritum sanctum perterriti et confitentur 25
inviti, quanto magis fidelibus expedit, ut voluntarie et ex adfectu adorent spiritum
sanctum? Adoratur autem spiritus sanctus non quasi separatim more gentilium, sicut
nec filius separatim adoratur, quia in dextera patris est, sed eum adoramus patrem,
credimus et filium et spiritum sanctum adorare, quia et eum filium invocamus, patrem
nos credimus invocare, et eum patrem rogamus, a filio nos exaudiri confidimus, sicut 30

10) Psal. 98, 5.

13) 1 ep. Pet. 1, 12.

16) Act. 7, 51.

20) 1 Cor. 11, 24 sq.

1 diuinitatis in B bis scriptum est 2 prohibeo resum A, prohibere eum BV¹ 3 si ille om. A
4 sum] sim? impius ABLV: impiissimum R, impiissimus p ei om. p non eum p. et f. A: eum
p. et f. non rell. noti et vulgo 5 referam ARp: refero BLV et vulgo colendus et filio AR: et filio colendus
BLVp et vulgo 6 est in baptismo ed. Ruin. omnino L confitendus ABLV: confitendus est
Rp et vulgo 7 eius multo BLV 8 etiam ei Rp, ei om. A debite (deute BV, deinde L) sup-
plicabo ABLRV: debeo supplicare p et vulgo 9 adorabo (ante et filium) om. Rp et (ante filium)
om. V 10 hoc durum L danit R 11 si religionis . . pedum eius om. LRp 12 quanto
m. sit religiosum si adoretur eius ille utique p eius spiritus AL: eius populus BV, spiritus om. R
spiritus sanctus quem p quam beatus R 13 spiritui V 14 cupiunt angeli p eum con-
cupiunt p 15 aspicere] prospicere A quanto . . despicere om. Rp despicere ABLV: eum de-
spicere ed. Ruin. non denegemus eum ne Rp 16 spiritu p restitistis V, resistitistis Vulgata
(textus graecus ἀντιπύπτει) 18 talia et tanta L inclinet p 19 accipe ABRV: accipite Lp
et vulgo huc BV 20 per quo B si] nisi B profetauerint A 21 aliquis om. V
22 examinatur ab omnibus om. Rp 23 fiunt AR et Vulgata: sunt BLVp in facie A, om. p
adorauit B dominum dñm] A [textus graecus: προσκυνησεν τῷ θεῷ] 21 quia] quod Rp do-
minus p sanctus spiritus R prophetat ABRV: prophetant Lp et vulgo 25 in faciem cadunt
infideles V 26 iniuncti p 27 sanctus om. A 28 in dexteram p 29 credimus A: credi-
mus nos BLV et vulgo; et filium . . nos credimus om. Rp et filium eum V patre rogamus A

ipse dominus dixit: quicquid petieritis patrem in nomine meo, ego faciam, ut honorificetur pater in filio. Et si spiritus sanctus adoratur, ille utique adoratur, cuius est spiritus. Illud autem nullus ignoret, quia divinae maiestati nec 99 addi quicquam nec minui humanis supplicationibus potest, sed unusquisque secundum 5 propositum voluntatis suae aut gloriam sibi acquirit fideliter venerando aut confusionem perpetuam pertinaciter resistendo. Certum est enim, quia contentio et superbia damnat, honorificentia vero fructum devotionis expectat. Quare autem fideles non honorificent integre trinitatem, ad quam se pertinere confidunt? cuius nomine se renatos, cuius servos se nominari gloriantur. Nam sicut ad nomen dei patris homines dei appellantur, ut Helias homo dei dictus est, ut Moyses homo dei appellatus est: sic a Christo Christiani nuncupantur, sic etiam ab spiritu spirituales appellamur. Si igitur vocetur quis homo dei et non sit Christianus, nihil est: qui si Christianus vocetur et non fuerit spiritalis, ne sibi satis de salute confidat.

XXIII. Sit ergo nobis secundum salutaris baptismi confessionem fides integra tri- 100
15 nitatis, sit una devotio pietatis, nec more gentilium potestatum diversitates opinemur, aut creaturam quantum ad deitatem in trinitate suspicemur. Sed nec Iudaeorum scandalo moveamur, qui filium dei negant, qui spiritum sanctum non adorant, sed potius perfectam trinitatem adorantes et magnificantes, sicut in mysteriis ore nostro dicimus, ita conscientia teneamus: 'sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth'.
20 Ter dicentes sanctus unam omnipotentiam confitemur, quia una est religio, una glorificatio trinitatis, ut audiamus ab apostolo, sicut audierunt Corinthii: gratia domini nostri Iesu Christi et dilectio dei et communicatio spiritus sancti enim omnibus vobis. Haec est fides nostra, evangelicis et apostolicis traditionibus 101
25 societate fundata, in qua nos per gratiam dei omnipotentis permanere usque ad finem vitae huius confidimus et speramus. Amen.

Explicit libellus directus sub die XII. Kalendarum Maiarum per Ianuarium Zattarensem, Villaticum de Casis Medianis episcopus Numidia, et Bonifatium Foratianensem et Bonifatium Gratianensem provinciae Byzacena.

1) Ioan. 14, 13. 2) II Cor. 13, 13.

1 ego] hoc p 2 ille utique adoratur om. A 3 cuius est. illud p ignoret A: ignorat
rell. noti et vulgo 4 sed] sic p 5 acquirit Lp confessionem R 6 contentio et superbia
ABLV: superbia et contemptio Rp et vulgo damnant p S ad] at A 9 ad nomen mei: a no-
mine ed. Ruin. 10 elias B 11 nuncupantur p sic . . appellamur om. Rp a spiritu L
et vulgo 12 nocetur om. p 13 ne A: nec rell. noti et vulgo 16 aut creaturam om. A
scandalo B 17 mouemur A sanctum om. BV 18 et om. p 19 conscientie tenemus A,
conscientiam nostram teneamus p sabaoth L 21 ab apostolo AL: apostolos BRV, apostolum p
corinthi AR, chorinthii B 22 sancti spiritus sit p 24 atque auct. firmata A: om. reliqui noti
hoc ABLV: om. Rp et vulgo 25 gratia B 26 uite huius terre p amen A: om. rell. et vulgo
27 Explicit libellus directus A: Directa BLRVp sub die A: om. rell. noti duodecimo (XII L)
BLRVp: XVII A Maiarum libri: Martiarum Papencordt, *Gesch. der Vand.* p. 115, not. 3, recte, si liber
idem est, qui Hunirico est traditus; cf. tamen adnot. ad p. 26, 1 IANVARIANVM A zatterensem
Rp 28 DE CASIS A: acasis rell. noti episcopis BLRVp, epise. Numidia om. A numediae BV
et om. R BONIFATIUM A: bonifatio (-cio RVp) BLRVp, sic item v. 29 foratianense (-si L) BLRVp.
'Licet alii tres episcopi hic memorati recenseantur in Notitia Africana, ibi tamen desideratur Bonifacii Gratia-
nensis nomen, quod sane mirum est: nisi si ipse sit, cuius primo loco (inter episcopos prov. Byzacena) memo-
rati nomen excidit, tuncque pro Vassinassensis, ut ibi habetur, legendum esset Gratianensis'. Ruinart
29 GRATIANENSEM A: gatianense (-si L) LV, gacianense B, gazanense R, gazanenense p PROVINTIAE
BYZACENAE A: episcopis uizacenis BLRVp, episcopos prou. Byzacena ed. Ruin. Sequitur deinde in BLRVp:
EXPL. LII. II. INCIPIT LIBER (om. R) TERTIUS.

LIBER TERTIUS.

- 1 1. Qui enim noster libellus legeretur oblati, veritatis lumen nequaquam sufferre
caecis oculis poterunt, insanientes vocibus inferendis graviterque ferentes, quare nos
nomine nostro catholicos dixerimus. Staturumque mentientes suggerunt regi de nobis,
eo quod strepitum fecerimus audientiam fugientes. Qui eadem hora accessus et cre- 5
dens mendacio festinavit facere quod volebat. Et iam conscriptum decretum habens
et oculis cum eodem decreto per diversas provincias suos homines dirigens episcopis
Carthagine positus una die universae Africae ecclesias clausit universamque substan-
tiam episcoporum et ecclesiarum suis episcopis munere condonavit. Nesciens quoque
quid loqueretur neque de quibus affirmabat, legem, quam dudum Christiani imperato- 10
res nostri contra eos et contra alios haereticos pro honorificentia ecclesiae catholicae
dederant, adversum nos illi proponere non erubuerunt, addentes multa de suis, sicut
placuit tyrannicae potestati. Haec est enim series datae et propositae legis.
- 3 II. Rex Hunerix Wandalorum et Alanorum universis populis nostro regno subiectis.
Triumphalis maiestatis et regiae probatur esse virtutis, mala in auctores consilia re- 15
torquere. Quisquis enim aliquid pravitatis invenerit, sibi imputato quod incurrit. In
qua re nutum divini iudicii elementia nostra secuta est, quod quibusque personis, prout
eorum facta meruerint, seu bona seu forte talibus contraria, dum facit expendi, simul
etiam provenit compensari. Itaque his provocantibus qui praeeptionem inclitae recor-
dationis patris nostri vel mansuetudinis nostrae crediderint esse temendam, censuram 20
severitatis admittimus. Auctoritatibus enim cunctis populis fecimus innotesci, ut in
sortibus Wandalorum nullos conventus hominiani sacerdotes adsumerent, nec aliquid
mysteriorum, quae magis polluant, sibi vindicarent: quod cum videremus esse ne-
glectum et plurimos esse repertos, dicentes se integram regulam fidei retinere, post-
modum universos constat fuisse commonitos, spatio temporis praerogato mensuum 25
novem novae contentioni, si quid ab eorum proposito posset aptari, ut ad Kalendas
5 Februarias anni octavi regni nostri sine metu aliquo convenirent. Qui dum huc ad
Carthaginensem confluerent civitatem, post moram temporis praestituti aliam quoque

2 Cumque noster *p* oblati *mei*: legeretur, oblatum ver. lumen *ed. Ruin.* sufferre] intueri *p*
3 inferendis *BLV*: inferentes *Rp*, inferentes *Loricarius et vulgo* 4 direximus *BL* 5 strepitum *V*
ora *BV* 6 mendatio *Lp* etiam *BLRp* decretum *om. p* 8 cartagine *BV* ecclesias
clausit] *Appendix Chron. Carthag.*: quae ecclesiae fuerunt clausae annis x mensibus vi diebus v, hoc est ab
octavo anno Hunerici, id est ex die vii Id. Febr. usque in decimum annum regis Guntamundi in die iv Id.
Aug. 9 munera *Bern.* 11 per honorificentiam *p* 12 dederant *R*: dederunt *p*, promulgaverunt
L, om. BV 13 praepositae [pre . .] *BR* legis] quae composita est ex legibus de haereticis in codice
Theodosiano XVI, tit. 5 11 hunerix *BRV*: hunerici *Lp*, Hunerix *ed. Ruin.* 15 maiestatis et *ed.*
Ruin. et maiestatis [magestatis *R, BRVp*, et maiestatis et *L* 16 pravitatis aliquid *p* imputato
Monmsen: imputat *BLRVp*, imputet *Loricarius et vulgo* quid *V* 17 nutu *p* est quod] pro *p*
quibus *p*, quibus usque *R* 18 dum . . compensari *om. p* expendi *V*, expendit *R* etiam si-
mil *V* 19 praeeptionem *BLRV*: contra praeeptionem *p et vulgo* 20 nostri patris *V* ere-
diderunt *p* temendam *L*: temendam *V*, tenendam *B*, retenendam *R*, renitendum *p et vulgo*
21 ignotesci *R* 22 nullus *R* hominiani *p* 23 neglectum *BV* 24 fidei re-
gulam *p et vulgo* custodire vel retinere *p* postmodum *om. p* 25 spatio . . praerogato *L*,
spatia [ad spatia *p*] . . praerogata *BRVp, fort. spatio . . prorogato* mensuum *R*: mensum *R*, mensium
Lp et vulgo 26 novem novae contentioni *scripsimus*: novem quae contentionis *libri, nisi quod BV* novem
pro novem *et Lp* quae pro quae habent; novem novaeque contentionis *ed. Ruin. et vulgo*, in qua scriptura con-
iunctio quae non ferenda est ab eorum proposito *BLRV*: ad eorum proposita *p et vulgo* possit *Rp*
27 februarias *B*, scilicet februarias *p* aliquid *BV* 28 carthaginensem *R*: carthaginensem [cartag-
BV] *BLVp* civitate *B*

dilatationem aliquantum dierum dedisse cognoscimur. Et dum se conflictui paratos adstruerent, primo die a ueuerabilibus episcopis nostris eis uidetur esse propositum, ut homonsiou, sicut admoniti erant, ex diuinis scripturis proprie adprobarent, aut certe quod a mille et quot excurrunt pontificibus de toto orbe in Ariminensi concilio vel
 5 apud Seleuciam amputatum est, praedamarent. Quod nequaquam facere uoluerunt, 6
 uersa ad seditionem per se concitati populi reuocantes. Quin immo et secunda die, dum eis mandaremus ut de eadem fide, sicuti propositum fuerat, responderent, hoc uidentur adsumpsisse temeritate transacta, ut seditione et clamoribus omnia perturbantes ad conflictum facerent minime perueniri.

10 Quibus hoc provocantibus, statuimus ut eorum ecclesiae clauderentur, hac illis 7
 condicione perscripta, ut tandiu essent [clausae], quamdiu mallent ad conflictum propositum peruenire. Quod ea obstinatione facere noluerunt, quam prauis uidentur adsumpsisse consilijs. Adeo in his est necessarium ac iustissimum retorquere, quod ipsarum legum continentia demonstratur, quas inductis secum in errorem imperatoribus
 15 temporum diuersorum tunc contigit promulgari. Quarum illud uidetur tenere conceptio, 8
 ut nulla exceptis superstitionis suae antistitibus ecclesia patuisset: nulli liceret alijs aut conuictus agere aut exercere conuentus, nec ecclesias aut in urbibus aut in quibusdam parvissimis locis penitus obtinere neque construere, sed praesumpta fisci uiribus imgerentur: sed etiam et eorum patrimonia, ecclesijs suae fidei sociata, suis antistitibus
 20 provenissent: nec commorari ad quaecumque loca talibus licentia patuisset, sed extorres omnibus urbibus redderentur et locis: nec baptismatis haberent omnino aliquam facultatem, aut forte de religione disputarent; et nullam haberent ordinandi licentiam, sive episcopos sive presbyteros vel alios, quos ad clerum pertinere contingeret, proposita severitate uindictae, ut tam hi, qui se paterentur huiusmodi honores accipere,
 25 quam etiam ipsi ordinatores denis libris auri singuli multarentur, eo adiecto, ut nullus eis locus esset vel aditus supplicandi, sed etiam si qua specialia meruissent, minime praevalerent: et si in hac pernicie perdurarent, et de proprio solo ablati in exilium sub prosecutione idonea mitterentur. In populos quoque praefati imperatores similiter saevientes, quod eis nec donandi nec testandi aut capiendi vel ab alijs

1 et om. p, ut R 2 astruerent Bp, asstruerent L 3 homousiu p moniti ed. Ruin.
 4 quot] quod BRV, quotquot p, qui id L ariminensi Bern. corr. arimensi BLV, arimense R, arun-
 nensi p consilio p 5 seletiam LV, selentium p 6 concitati populi mei: concitato populo
 ed. Lor. et vulgo 5 uidentur BV, euidenter L assumpsere L temeritate transacta BLRVp:
 ad temeritatem transactam ed. Ruin. 10 hoc BLRV: om. p et vulgo prouocantes BLV 11 per-
 scripta mei: praescripta Lorichius et vulgo, cf. III, 13 praescripta poena clausae L et corr. V, om.
 BRVp mallent mei: nollent ed. Ruin. quamdiu est idem quod donec ad conflictum om. BLV
 12 noluerunt BLRV: uoluerunt p et vulgo uidentur] dentur BV 13 his BRVp: hos L et vulgo
 14 induxisse cum terrore Rp errore BV 15 temporum om. BLV, diuersorum temporum ed. Ruin.
 contextio p 16 excepto superstitionis Rp et Bern. 1 m. super exceptis institutionibus BLV, exceptis
 institutionis Bern. corr. et vulgo suis L antestitibus B, item v. 19 ecclesiae R patuis-
 set Rp: paruisset BLV, pateret ed. Lor. et vulgo alijs BLRV: alias p, alii ed. Ruin. et vulgo 18 mi-
 nimis locis p poenitus optinere R uiribus BLR: iuribus V(?)p et vulgo; at v. Ind. IV sub uoce
 uires 20 prouenissent BLRV: prouenient p, prouenirent ed. Ruin. commorari Bern. corr.
 commemoras BV, commemorans R et Bern. 1 m. commemorari L, comaeandi p et vulgo at BV, om. L
 patuisset mei: pateret ed. Lor. et vulgo 21 baptizandi p 22 religioni B disputandi p et
 vulgo ordinandi haberent L et vulgo 23 seu . . seu Rp clerum R: clericum p, cleros BLV
 24 uindicta B, uindicta V, uindicate R, fort. seuera uindicta 25 auris B adlecto R 26 spe-
 cialia om. p meruissent] minuisse R, minus p 27 et de BLRV: etiam de p, et om. ed. Ruin.
 solo om. BLV 28 sub] super p prosecutione BV: persecutione LRp et vulgo, cf. cod. Theod. XVI,
 tit. 5, 52 ablati de africano solo . . in exilium . . sub idonea prosecutione mitterentur populo R 29 do-
 nandi BRVp: donandi libertas L et vulgo

derelictum penitus ius esset, non fideicommissi nomine, non legati, non donationibus aut relictione, quae mortis causa appellatur, vel quolibet codicillo aliisque forsitan scripturis, ita ut etiam qui suis palatiis militarent, condemnationi gravissimae pro dignitatis merito facerent subiectos, ut omni honoris privilegio expoliati infamiam incurrerent et publico crimini huiusmodi personae se cognoscerent esse subiectos, officialibus etiam iudicum diversorum triginta argenti pondo poena proposita: quam si quinque vicibus in errore perdurantes contigisset inferre, tum demum tales convicti atque subiugati verberibus in exilium mitterentur. Deinde codices universos sacerdotum, quos persequerentur, praeceperant ignibus tradi: quod de libris huiusmodi, quibus sibi nominis illius errorem persuasit iniquitas, praecipimus faciendum. Haec enim, ut dictum est, pro singulis quibusque personis illi observanda praeceperant, ut illustres singillatim auri pondo quinquagena darent, spectabiles auri pondo quadragena, senatores auri pondo tricena, principales auri pondo vicena, sacerdotales auri pondo tricena, decuriones auri pondo quina, negotiatores auri pondo quina, plebei auri pondo quina, circumcelliones argenti pondo dena: et si qui forte in hac perniciem permanerent, confiscatis omnibus rebus suis exilio multarentur. Ordines autem civitatum, sed et procuratores et conductores possessionum tali poena videbantur affligere, ut si forte tales celare diligerent et minime publicassent et retentos iudicio non facerent praesentari, ipsi tenerentur ad poenam, conductoribus etiam regalium praediorum hac multa proposita, ut quantum domni regiae inferrent, tantum etiam fisco poenae nomine cogentur exsolvere, ut generaliter in omnibus conductoribus vel possessoribus, qui in eadem superstitione crediderint perdurandum, constituimus observari: iudicibus etiam, qui huic rei instantissime non imminabant, poena proscriptionis et sanguinis supplicium poneretur: sed et de primatibus officiorum tres numero punirentur, aliis viginti librarum auri condemnatione multandis.

Quare his necesse est constitutionibus obligari hominianos omnes, quos huiusmodi malae persuasionis constat tenuisse et tenere materiam: quos ab omnibus supra dictis abstinere decernimus, in persecutionem venturis per ordines civitatum urbium,

1 derelictum *BL*: directum *V*, relictum *Rp* et vulgo poenitus *BRV* ius esset *Loricinus*: subiaceret *BLRVp*, fort. ius maneret fidei commissae *L* delegati *Rp* dominationibus *L*
 2 relictio neq; mortis *R* quodlibet *R* 3 ita aut *BV*¹ qui suis *BLRV*: quiuis *p*, qui in *ed. Lor.* qui in suis *ed. Ruin.* palatiis *L*, placatis *V* condemnationis *BRVp* dignatis *V*
 4 merito . . superiori (*p.* 43, 15): haec verba leguntur in *Rp*, etiam in *Bern.* post confessionem *p.* 44, 17 meriti *Rp* et ut *p* honoris sui *p* expoliato *p* 5 crimine *Rp* subiectos mei: subiectas *ed. Ruin.* 6 triginta *Rp*: xxx *BLV*, tricena *ed. Ruin.* propositū *R* 7 perdurantes *BRVp*: perdurantibus *L* et vulgo tunc demum *Rp* 9 praeceperunt *Rp* quot *R* eiusmodi *R* 10 praecipimus] pretium *Rp* hoc enim *BRp*, fort. hoc . . observandum 11 per singulis *BR* illius tres *R* singuli *p*, singulatim *ed. Ruin.* 12 auri pondo quinquagena darent spectabiles *om. Rp* 13 principales *Gothofredus* ad *cod. Theodos.* *XVI, tit. 5, 52*: populares libri sacerdotales mei: sacerdotes *ed. Ruin.* 14 terquina *p* negotiatores auri *p.* quina *om. Rp* plebei *L*, plebes *p* circumcelliones *V* 15 argenti *Rp*: ari *B.* auri *LV*; lectio argenti firmatur *codice Theodos. l. cit.* si quis *Bern.* 16 autem *om. p* 17 circumductores *p* videbantur mei: iubebantur *ed. Ruin*; illud est: constabat illos imperatores in ordines civitatum talem poenam statuuisse; *cf. Ind. IV s. v.* uideri 18 celere *BV* diligerent *BRVp*: deligerent *L* et vulgo retentos *V* 21 ut *BRVp*: id *L* et vulgo 22 constituimus *BRV*: constituerunt *p*, constituerunt *L* et vulgo iudicibus *BLRV*: de iudicibus *p* 23 supplicium poneretur *BLV*: punirentur *Rp*, supplicio punirentur *ed. Ruin.* 24 officiarum *BV*¹; *cf. cod. Theod. 16, 5, 46*: officium (*sc.* iudicium) quoque suum, quod salutem propriae contempta suggestionem defuerit, punitis tribus primatibus, condemnatione viginti librarum auri plectendum viginti] ni *B* 25 multandi *p* 26 hic *R* conditionibus *p* hominianos *BLRV* 27 malae persuasionis vulgo: mali persuasionis *L*, mali per sua signis (persuasus ignis *R*) *BRV*, malis persuasos ignis *p* ab hominibus *BLRVp* 28 obtinere *p* persecutionem *Rp*: prosecutionem (-ne *BL*) *BLV* et vulgo venturis] ne expectes venturos, *cf. p.* 19 v. 18 sq.

sed etiam iudices, qui †superius neglecta dira supplicia diversis intulisse mon-
 strantur. Omnes ergo supra dictae fidei homousion erroribus implicatos, quae cuncto
 praedamnata est concilio tantorum numero sacerdotum, universis rebus praedictis et
 contractibus praecipimus abstineri, quod nihil sibi noverint esse permissum, sed uni-
 5 versos similis poena maneat et astringat, si ad veram religionem, quam veneramur et
 colimus, intra diem Kalendarum Iuniarum anni octavi regni nostri conversi non fue-
 rint. Diem autem praestitutum adeo pietas nostra constituit, ut praedamnantibus erro-
 rem indulgentia non negetur et obstinatos animos supplicia digna coherceant. Qui 13
 autem in eodem errore permanserint, seu domus nostrae occupati militia, seu forsitan
 10 diversis titulis necessitatibusque praepositi, pro gradibus suis decursas superius mul-
 tarum inflationes cogantur exicipere, nihil valituris quae forsitan per subreptionem quem-
 quam talium configit promereri. In privatos etiam vel cuiuscumque gradus et loci
 personas hoc nostra promulgatio praecipit observandum, quod circa tales supra dictis
 legibus videbatur expressum, ut poenae congruae subderentur. Iudices autem provin-
 15 ciarum, quod statutum est neglegentes exsequi, superiori poena, quae talibus prae-
 scripta, constituimus obligandos. Veris autem maiestatis divinae cultoribus, id est 14
 sacerdotibus nostris, ecclesias universas vel totius cleri nominis supradicti quibuscum-
 que terris et regionibus constitutas, quae propitia divinitate imperii nostri regimine
 possidentur, una cum rebus, quae ad easdem pertinent, hoc decreto statuimus debere
 20 proficere, non dubitantes quod plus alimoniae inopum proficeret, quod sacrosanctis
 pontificibus iuste conlatum est. Hanc ergo legem fonte iustitiae profluentem cunctis
 praecipimus innotescere, quatenus nullus sibi ignotum esse quod praecipitum est possit
 obtendere. Optamus vos bene valere. Data sub die VI. Kal. Mart. Carthagine.

III. Post haec edicta feralia veneno toxicato transversa iubet cunctos episcopos, 15
 25 qui Carthagine fuerant congregati, quorum iam ecclesias, domos et substantiam ceperant,
 in hospitibus quibus erant expoliari et expoliatos foris muros propelli. Non ani-
 mal, non servus, non mutanda quae ferebant vestimenta penitus dimittuntur: addens
 adhuc, ut nullus quempiam illorum hospitio reciperet aut alimoniam praestitisset: qui
 autem hoc miserationis causa facere temptasset, cum universa domo sua incendio ere-
 30 maretur. Sapienter tunc etiam proiecti episcopi fecerunt, ut licet mendicantes exinde 16
 non abirent, quia si recederent, non tantum violenter omnino revocarentur, et menti-
 rentur eos, sicut mentiti sunt, fugisse conflictum: maxime, quia ubi reverterentur iam
 nequaquam fuerat, ecclesiis, substantia vel domibus occupatis. Dum ergo gementes

1 superius neglecta BRV, superius negligisse p, superioribus neglectis L dyra BV, dura p
 aduersis R, aduersantibus p intulisse BRVp: non intulisse L; fort. qui superius edicta (vel decreta)
 dira supplicia non intulisse m. monstratur R 2 ergo Rp: om. BLV omousiu p impli-
 catis BRVp cuncta p 3 numerū BV, at v. supra p. 42, 24 supradictis p 4 abstineri
 BLRV: abstinere p et vulgo permissum esse L 5 stringat p 7 adeo mei: ideo Lor. et vulgo;
 cf. p. 41, 13 praedamnantibus Rp: praedamnatis BLV errorum L 8 coerceant Lp 9 er-
 rorē B domos BV occupati] aucupet R, occupent p militiā Rp 10 propositi BLV
 decursas R: decurias B, Decura: V, dictarum L, declarata p, descriptas ed. Ruin. 11 surreptionem L
 12 contingit promoueri p priuatus B 1 m. corr. ex priuatus, priuatus ed. Ruin. et loci om. p, et
 duci R 13 promulgatio B praecipit Rp: praecipit BLV, cf. p. 42, 10 et 28; 43, 3 et 22
 14 poene (pene V) congrue BV, poenis congruis ed. Ruin. 15 talibus est praescripta L et vulgo
 20 quod BRVp: om. L et vulgo proficeret p: proficere BLRV 21 fonte mei: e fonte ed. Ruin.
 profluente BRV 22 praecipimus BLV: fecimus Rp quatinus LRp innotum B 23 obta-
 mus L data om. Rp sexta V marci V cartagine BV, Carthagini p 25 cartagine
 V, carthagini Rp ceperant BV: ceperat LRp et vulgo 26 foras L et vulgo muros LRp: muro
 BV 28 praestitisset LRp: praestitissent BV, praestaret ed. Lor. et vulgo 29 hoc om. p 31 ha-
 bierent R, abierent p nonnumquam omnino p et mei: sed et ed. Ruin. 32 ubi om. p
 33 ecclesiae Rp substantiē BV omnibus p occupatus BV

in circuitu murorum nudo sub aëre iacerent, factum est ut rex iupius ad piscinas exisset. enim universi occurrere maluerunt, dicentes: 'ut quid taliter addigimur? pro quibus malis forte commissis ista perpetuimur? Si ad disputationem congregati sumus, quare expoliati, quare traduemur, quare differimur, et sine ecclesiis et domibus nostris foris civitate fame et nuditate laborantes mediis stercoribus volutamus?' Quos 5 ille torvis oculis aspiciens, priusquam suggestionem eorum audisset, iussit super eos cum sessoribus equos dimitti, ut tali violentia possent non solum conteri, verum etiam necari. Quorum tunc multi contriti sunt, et praecipue senes et infirmi.

- 17 IV. Tum deinde iubentur ad quendam locum, qui dicitur aedes Memoriae, illi viri dei occurrere, frandem sibi nescientes aptatum. Vbi cum venissent, carta eis ostenditur involuta diciturque illis ista subtilitate serpentis: dominus noster rex Hunirix, licet doleat, quod fueritis contemptores et adhuc eius voluntati oboedire tardetis, ut eius efficiamini religionis, cuius est ipse, nunc tamen bonum de vobis cogitavit. Si iuraveritis ita ut quod ista carta continet faciatis, dimittit vos ecclesiis et domibus vestris. Ad quod universi episcopi responderunt: semper dicimus et diximus et dicituri sumus: Christiani sumus, episcopi sumus, apostolicam fidem unam et veram tene- 15 mus. Factoque post confessionem fidei silentio modico illi, qui a rege fuerant destinati, festinabant extorquere episcopis sacramentum. Tunc beati viri, Hortulanus et Florentianus episcopi, pro omnibus et cum omnibus dixerunt: nunquid animalia nos irrationabilia sumus, ut nescientes quid carta contineat, facile aut temere iuremus? 20 Adecleraverunt quoque illi a rege destinati scripturae eis propalare tenorem, qui huiusmodi sermonibus fuerat coloratus. Sic enim calumniosa series continebat: iurate, si post obitum domini nostri regis eius filium Hildirith desideratis esse regem, vel si nullus vestrum ad regiones transmarinas epistulas dirigit: qui si sacramentum huius rei dederitis, restituet vos ecclesiis vestris. Cogitavit tunc multorum pia simplicitas 25 etiam contra prohibitionem divinum sacramentum dare, ne dei populus in posterum diceret, quod vitio sacerdotum, qui iurare noluerunt, non fuerint ecclesiae restituta. Alii quoque astutiores episcopi sentientes dolum fraudis nequaquam iurare voluerunt, dicentes prohibitum fuisse evangelica auctoritate, ipso domino dicente: non iurabis in toto. Quibus ministri regis: secedant in parte, inquirunt, qui iurare disponunt. 30 Qui cum secederent, notariis scribentibus quis quid diceret et ex qua civitate fuisset, similiter factum est et de illis, qui minime iuraverunt: statimque pars utraque enstodiae mancipatur.

29 Matth. 5, 34.

3 perpatimur L	4 expoliati mei: exspoliamur ed. Ruin.	differimur BRV	5 foras L et vulgo
ciuitate BRV: ciuitatem Lp et vulgo	stercoris BV	uolutamus BRV: uolitamur p, uolutamur L et vulgo	6 respiciens p et vulgo
7 et infirmi om. Rp	9 tum BRV: tunc Lp et vulgo	10 charta R, cartha p, sic item infra	11 inuolutaque (sine dicitur) p
12 sitis p	et adhuc L: ut adhuc BRVp	oboedire] sic BRV	non tardetis Rp
13 efficiamini V	de uobis bonum Rp	14 dimittet Rp et vulgo	16 sumus (post christiani) om. p
et unam et ueram Rp	17 factumque est ut post Rp	18 hortolanus Rp	19 florentinianus BL, cf. Ruinarti adnot. 157
20 irrationabilia nos p	22 fuerat om. L	23 hildirith BV: hilderith R, hilderith p, hilderidum L, Hilderich ed. Ruin.	24 regionem R
dirigat R, item V corr. ex dirigat	25 astutiores om. p	26 prohibitionem B	27 iudicio p
28 quis quid BLRV: quid quisque p et vulgo	29 iurabitur p et vulgo	30 notarius scribentibus B, notarii scribebant p	31 notarius scribentibus B, notarii scribebant p
quis quid BLRV: quid quisque p et vulgo	32 minime] non Rp	33 diceret et LRp: diceretur BV	ex mei: de ed. Ruin.
fuisse BRVp: fuisse exceptum est L et vulgo			

V. Post vero fraus quae celabatur apparuit. Iurantibus dictum est: quare contra 20
praeceptum evangelii iurare voluistis, iussit rex ut civitates atque ecclesias vestras
numquam videatis, sed relegati colonatus iure ad excolendum agros accipiatis, ita
tamen ut non psallatis neque oretis aut ad legendum codicem in manibus gestetis:
5 non baptizetis neque ordinetis aut aliquem reconciliare praesumat. Similiter non in-
rurantibus ait: quia regnum filii domini nostri non optatis, ideo iurare noluistis. Ob
quam causam inssi estis in Corsicanam insulam relegari, ut ligna profutura navibus
dominiis incidatis.

I. Addidit itaque bestia illa, sanguinem sitiens innocentum, episcopis necdum adhuc 21
10 in exilium directis per universas Africanæ terrae provincias uno tempore tortores cru-
delissimos destinare, ut nulla remansisset domus et locus, ubi non fuisset eiulatus et
luctus, ut nulli aetati, nullo pareceretur sexui, nisi illis qui eorum succumberent volun-
tati. Hos fustibus, illos suspendio, alios ignibus concremabant: mulieres et praecipue
nobiles contra iura naturae nudas omnino in facie publica cruciabant. Ex quibus unam 22
15 nostram Dionysiam cursim ac breviter nominabo. Cum viderent eam non solum anda-
cem, sed etiam matronis ceteris pulchriorem, ipsam primo nisi sunt fustibus expoliatam
aptare. Quae cum pateretur diceretque de domino suo secura: qualiterlibet cruciate,
verecunda tamen membra nolite nudare, amplius illi magis turentes celsiori loco vesti-
mentis exutam consistunt, spectaeulum eam omnibus facientes. Quae inter ictus vir-
20 garum, dum rivali sanguinis toto iam corpore fluitarent, libera voce dicebat: ministri
diaboli, quod ad obprobrium meum facere computatis, ipsa laus mea est. et quia esset
scripturarum divinarum scientia plena, artata poenis et ipsa iam martyr alios ad mar-
tyrium confortabat. Quae suo sancto exemplo paene universam suam patriam liberavit.
Quae cum suum unicum filium, admodum adhuc tenerae aetatis et delicatum, timore 23
25 poenarum formidolosum conspiceret, verberans eum nutibus oculorum et inrepans
auctoritate aeterna ita confortavit, ut matre multo fortior redderetur. Cui inter erude-
lia verbera constituto ita dicebat: memento, fili mi, quia in nomine trinitatis in matre
catholica baptizati sumus. Non perdamus indumentum nostrae salutis, ne veniens in-
vitor vestem non inveniat nuptialem et dicat ministris: mittite in tenebras ex-
30 teriores, ubi erit fletus oculorum et stridor dentium. Illa poena timenda
est, quae numquam finitur, illa desideranda vita, quae semper habetur. Talibus ita-
que filium solidans verbis velociter martyrem fecit. Venerabilis vero adulescens, Ma- 24
ioricus nomine, in certamine confessionis spiritum reddens cursum palmiferum con-

29) Matth. 22, 13.

1 post *BLRV*: postmodum *p et vulgo* Iurantibus itaque dictum est *ed. Ruin.* quare *BLRV*:
quia *p et vulgo* 3 colonias *Rp* agrum *Rp* accipietis *R* 4 in *om. Rp* 6 ait *mei*:
aiunt *ed. Ruin.* filii *BV¹* domini *B*: domini *rell. et vulgo* obtatis *L* 7 relegare *V¹*
8 dominis *R, om. p*; post incidatis in *editionibus incipit liber V* 10 exiliis *R* uniuersis *BV*
11 ululatus *Rp* 12 nulli aetati *LRp*: nullo aetati *BV, in qua scriptura nullo ex sequenti nullo sexui*
praeceptum videtur nullo *BRVp*: nulli *L et vulgo* illos qui eorum succumberet *BV, fort. illo (sc.*
et aetati et sexui) qui e. succumberet 13 cremabant *V* mulieres uero et *ed. Ruin.* 14 natu-
rae iura *V* 15 dionysiam *R*, dionysiam *BLV* audacem esse sed *p et vulgo* 16 matrimoniis
R pulchriorem *LRp* iussi sunt *p* 17 aptare *LRp*: apatre *BV*, appetere *ed. Ruin.* pa-
teretur *Rp*: peteret *BLV* deo *p* suo] sum *Rp* 19 exuta *B* consistunt *mei*: constituunt
ed. Ruin. facientesq: inter *B* 20 riuilis *BV* fluitaret *V ex correctione* 21 ad *om. p*
laus mea est *Rp*: est *om. BV*, est laus mea *L* esset *Rp*: est *BV*, erat *L et vulgo* 22 artata *L*:
artatu *BV*, aptatis artata *Rp et vulgo* ad martyrum *V* 23 confortabat *B* paene *om. BLV*
26 aeterna *R*: eterna *BVp*, materna *L et vulgo* 28 catholica *mei*: Ecclesia catholica *ed. Lor. et vulgo*
sunt *L* 29 tenebris *B* 30 illa, filii, poena *ed. Ruin.* 31 et illa *p* 32 uero *om. p*
adulescens *B* 33 professionis *p*

summavit: amplexansque illa hostiam suam, quantis potuit vocibus domino gratias agens, ad gaudium spei futurae in sua domo maluit sepelire, ut quotiens super sepulchrum eius trinitati preces effudit, alienam se a filio nunquam esse confidat. Quanti igitur per eam in illa civitate, ut fati sumus, acquisiti sunt deo, longum est enarrare. Nam et eius germana, nomine Dativa, atque Leontia, filia sancti Germani 5 episcopi, cognatusque Dativae, venerabilis Emilius medicus, religiosus quoque Tertius trinitatis confessione praecelarus, vel Sibidensis Bonifatius quanta pertulerint qualibusque cruciatibus evisceratae vel eviscerati sint, qui valet ex ordine dicat.

25 II. Servi quoque Tuburbitanae civitatis maioris, generosi et nobilis viri, pro Christo quas pertulit quis explicet poenas? Qui post caedes innumerabilium fustium, 10 trocleis frequentibus elevatus, dum tota die per urbem penderet, nunc in sublime tollentes, iectu celeri demissis iterum cannabinis super silices platearum pondere corporis veniens ut lapis super lapides conruebat. Sed et saepius tractum et lapidibus acutissimis defricatum, ut cutibus separatis pelles corporis lateribus dorsoque videres et ventri pendere. Iste iam temporibus Geiserici non valde dissimilia pertulerat, ne amici 15 cuiusdam sui secreta nudaret: quanto magis nunc, ut suae fidei sacramenta muniret? Et si hominis gratia fideliter exhibuit fidem, quantum debuit illi, qui redditurus est pro fide, mercedem?

26 III. In civitate vero Culusitana non valeo quae gesta sunt nuntiare, quia et ipsam quantitatem martyrum vel etiam confessorum impossibile est homini supputare. Vbi 20 quaedam matrona, auctrix sui nominis Victoria, dum in conspectu vulgi continuato suspensio eremaretur, a marito iam perduto filiis praesentibus taliter rogabatur: quid pateris coniux? si me despicias, vel horum quos genuisti miserere impia parvulorum, quare oblivisceris uteri tui et pro nihilo ducis quos cum gemitu peperisti? ubi sunt foedera coniugalis amoris? ubi societatis vincula, quae inter nos dudum honestatis iure 25 tabulae conscriptae fecerunt? Respice, quaeso, filios ac maritum et regiae iussionis implere festina praeceptum, ut et imminencia adhuc tormenta luereris, simul et mihi doneris et liberis nostris. Sed illa nec filiorum fletus nec serpentis audiens blandimenta, adfectum multo altius elevans a terra, mundum cum suis desideriis contemnebat. Quam cum iam continuatione suspensio avulsis humeris etiam qui cruciabant 30 conspicerent mortuam, deposuerunt prorsus omni parte exanimam. Quae postea retulit

1 illa om. L, illam R quantum p 2 malluit B 3 effudit R, effundat p et V corr.
 manu 2 aliena B 4 in ea civ. L fati LRp: fa-ti BV, praefati ed. Ruin. acquisiti sint
 ed. Ruin. 5 et eius] etiam p 6 emelius L 7 sibiddensis R. an Sicilibbensis? cf. Morcelli
 Afr. christ. I p. 279 Bonifacius p et vulgo pertulerunt p 8 uel uiscerati p 9 serui
 BLV: seruus Rp et vulgo; est Seruus nomen proprium, ut recte in I. super serui 'pro .ñ.' scriptum est
 maioris R generosi et nobilis uiri BRVp: generosus et nobilis uir L (sed hic generosis) et vulgo
 10 pertulerit p explicit BV 11 trocleis BLRV: trocheis p, trocleis vulgo frequentibus R
 tota die per urbem] tota [toto V¹] per urbe BV, tota per urbem R, totam per urbem p, totus prae urbe L,
 ed. Ruin. sublimes B, sublime V, sublime se L tollente L, sublatus p 12 demissis R:
 dimissis BLV et vulgo, demissus p cannabinis mei: funibus cannabinis ed. Ruin. pondore B
 14 ut cutibus BRVp: et cutibus L et vulgo lateribus dorsoque] lateribusque R, de lateribus p
 uirides L 15 uentre Lp geysirici R, geysirici p 16 ut] in p sua R muniretur p
 17 hominis gratia scripsi: hominis grati BV, hominis gratiae L, homini grati Rp et vulgo; cf. I, 35 gratia
 muneris (i. e. pro munere), III, 33 consolationis gratia debuit Rp (illi debuit p): debet BLV, forti
 debebat 20 impossibili B 21 dum om. p cum continuato p 22 concremaretur Rp
 iam om. p 23 coniunx p miserere quos genuisti ed. Ruin. 25 societas BV¹ 26 scriptae
 fuerunt p filios queso L 27 festina implere p ut et BLV: ut Rp 29 multo BL: om.
 V, oculorum Rp ad terra B, ad terrā V I m. 30 continuatione B, continuato Rp suspensio
 Rp avulsis Rp: uulsis BLV, an euulsis, ut est p. 48, 20? 31 exanimam BV: exanimem L, ex-
 animatam Rp et vulgo retulit R

quandam sibi virginem astitisse atque tetigisse membra siugula. et ilico fuisse san-
natam.

IV. Qualiter autem Adrumetinae civitatis civem Victorianum, tunc proconsulem 27
Carthaginis, praedicem, nescio deficientibus verbis. Quo in Africae partibus nullus
5 ditior fuit, qui etiam apud impium regem pro rebus semper sibi commissis fidelissimus
habebatur. Mandatur ei a rege familiariter diciturque quod eum habiturus esset prae
omnibus, si eius praecepto facilem commodasset adsensum. Sed ille vir dei missis ad
se talem dedit cum fiducia magna responsum: securus de Christo deo et domino meo
dieo quae regi dicitis: subrigat ignibus, adigat bestiis, exeruciet generibus omnium
10 tormentorum: si consensero, frustra sum in ecclesia catholica baptizatus. Nam si haec
praesens vita sola fuisset et aliam, quae vere est, non speraremus aeternam, nec ita
fecissem ad modicum atque temporaliter gloriari, et ingratus existerem, qui suam fidem
mihi contulit, creditori. Ad quod tyrannus excitatus quantorum temporum et quantis
eum afflixerit poenis, humanus sermo non poterit explicare. Qui tripudians in domino
15 feliciterque consummans martyrialem coronam accepit.

V. Apud Tambaïensem quoque civitatem gesta quis queat certamina martyrum 28
explicare? Vbi duo germani Aquisregiensis civitatis sibi securi de domino invicem iura-
verunt, ut rogarent tortores, ut una poena parique supplicio torquerentur. Et dum
primo suspensio, molibus lapidum pedibus alligatis, tota die penderent, unus illorum
20 petivit sese deponi et sibi indutias dari. Cui frater alius, metuens ne fidem negaret,
ei de suspensio clamabat: noli, noli frater: non ita iuravimus Christo. Accusabo te,
eum ante thronum eius terribilem venerimus, quia super corpus et sanguinem eius iura-
vimus, ut pro eo invicem patiamur. Ista dicens et alia multa confortavit germanum
ad proelium passionis, qui clamans ingenti voce dicebat: adigite suppliciiis quibus
25 vultis, et poenis Christianos artate crudelibus: quod frater meus facturus est, hoc
etiam ego. Quantis iam lamminis ignitis adusti sunt, qualibus unguis exarati, quibus
eruciatibus torti, ipsa res docet, quod eos ipsi tortores a sua facie proiecerunt dicen-
tes: istos imitatur universus populus, ut nullus ad nostram religionem penitus conver-
tatur; et praecipue quia nulli livores, nulla poenarum vestigia in eis penitus vide-
30 bantur.

VI. In Tipasensi vero quod gestum est Mauritaniae maioris civitate ad laudem 29
dei insinuare festinemus. Dum suae civitati Arrianum episcopum ex notario Cyrilae

1 quondam V¹ salutam Rp 3 adrumitanae Rp, adrumentinae L 4 cartaginis V prae-
dicere p quo Rp: quod BLV 6 prae omnibus mei: prae omnibus domesticum ed. Ruin.
7 eius praecepto LRp: et (et in V erasum) praeceptum BV S talem BRV: tale Lp et vulgo, cf.
Roensch, Itala p. 92 securus BLRV: securus ego sum p et vulgo de deo et Christo domino meo
BLV 9 dico BLV: om. Rp et vulgo quae BLRV: haec p et vulgo fort. subigat omnium
tormentorum genere (generibus p) Rp 10 consensero LR et corr. V: cons+ero B, consero V¹, cesserō p
11 vera est p 12 fecissem ad BLRV: fecissem ut p, facerem ut ad ed. Lor. et vulgo gloriari BLRV:
gloriarer p, gloriarer Lor. et vulgo existere BL, at respondet et i, existerem praecedenti nec i, fecissem,
a quibus verbis apodosis incipit; cf. p. 55, 28 qui mei: ei qui ed. Ruin. cf. p. 9, 10 et p. S, 24 13 cre-
ditori BRV: creditor L, creatori p et vulgo quantorum tormentorum p 14 eum om. L afflixit ed.
Ruin. in domino L et in marg. V: in quo BV¹, om. Rp 15 consumans BLR 16 tambadensem Rp,
tabiniensem L quisque ad BV¹ 17 germani mei: germani fratres ed. Ruin. aquastregiensis p
18 ut rogarent BRp: et (ut V¹) rogauerunt LV ut una Lp et corr. V: et una BRV¹ supplicia
BV¹ 20 sese BLV: se Rp et vulgo inducias LRp Cuius p 21 ei Rp: et BV, om. L
et vulgo 22 eius om. V eius et sanguinem L et vulgo, eius et sanguinem eius V iuramus p
23 patimur BV¹, fort. pateremur multa om. Rp 24 praelium BLV addicite R, adicite p
quibus et vultis R 25 christianos artate penis L hoc etiam ego mei: hoc ego etiam ago ed. Ruin.
26 lamminis p et vulgo adusti sunt ignitis p quibus (corr. quibus) V, quibusue p singuli Rp
exarari L 27 res ipsa ed. Ruin. facie sua L 28 poenitus R ut plerumque 29 libores
B 31 Typasensi ed. Ruin. mauretaniae B, mauretanae V 32 insinuare om. Rp cyrilae
BV: cyrile R, cyrilā L, arile p

- ad perdendas animas ordinatum vidissent, omnis simul civitas evectioe navali de proximo ad Hispaniam confugivit, relictis paucissimis qui aditum non invenerant navigandi. Quos Arrianorum episcopus primo blandimentis, postea minis compellere coepit, ut eos faceret Arrianos. Sed fortes in domino non solum suadentis insaniam inriserunt, verum etiam publice mysteria divina in domo una congregati celebrare coeperunt. Quod 5
- 30 ille cognoscens relationem occulte Carthaginem adversus eos direxit. Quae cum regi innotuisset, comitem quendam cum iracundia dirigens praecepit ut in medio foro, congregata illuc omni provincia, linguas eis et manus dextras radicitus abscidisset. Quod cum factum fuisset, spiritu sancto praestante ita locuti sunt et loquuntur, quomodo antea loquebantur. Sed si quis incredulus esse voluerit, pergat nunc Constantinopolim, 10 et ibi reperiet unum de illis, subdiaconem Reparatum, sermones politos sine ulla offensione loquentem. Ob quam causam venerabilis nimium in palatio Zenonis imperatoris habetur, et praecipue regina mira eum reverentia veneratur.
- 31 VII. Sed quis congruo sermone possit exsequi aut coacervare diversitates poenarum, quas ex iussu regis sui etiam ipsi Vandali in suos homines exeruerunt? In 15 ipsa quoque quae gesta sunt Carthagine si nitatur scriptor singillatim astruere, etiam sine ornato sermonis nec ipsa nomina tormentorum poterit edicere. Quae res hodieque posita in promptu demonstrat. Alios sine manibus, alios sine oculis, alios absque pedibus, alios truncos naribus auribusque intendas, aliosque videas nimio suspendio palis evulsis, caput, quod eminere solebat, in medio scapularum fuisse demersum, dum 20 iugiter in altis aedibus suspendio cruciantes, impulsione manuum funibus agitatae, per vacuum aerem huc atque illuc faciebant vagari pendentem. Qui nonnumquam disruptis funibus de illa altitudine suspensionis icu valido conruentes, plurimi arcem cerebri cum oculis amiserunt: alii contractis ossibus spiritum continuo reddiderunt, alii post paululum exalaverunt. Sed qui hoc fabulosum putat, Uranium Zenonis legatum inter- 25 roget, cuius praesentia praecipue gesta sunt, illa scilicet causa, quia veniens Carthaginem sese pro defensione ecclesiarum catholicarum venisse iactabat. Et ut illi ostenderet tyrannus neminem formidare, in illis plateis vel vicis plures tortores et crudeliores statuit, in quibus legatis moris est ascendendo ad palatium et descendendo transire: ad obprobrium videlicet ipsius reipublicae et in nostri iam deficientis 30 temporis faciem.
- 32 VIII. Tunc igitur et quaedam uxor cuiusdam cellaritae regis, nomine Dagila, quae temporibus Geiserici multotiens iam confessor extiterat, matrona nobilis ac delicata, flagellis et fustibus omnino debilitata, exilio arido et invio relegatur, ubi nullus hominum forte consolationis gratia veniendi haberet accessum, relinquens cum gaudio 35

1 nauali de] nalide R, ualde p	2 proxima p	ad Hispaniam om. BLV	confugivit BRV:
confugit Lp et vulgo	quia dictum V ¹	4 in domino mei: in domino permanentes ed. Ruin.	
5 celebrare congregati V ¹	6 carthagini Rp	dixerit p	7 innotuissent R
8 omne BV ¹ , omnia R	dexteras p et vulgo	abscidisset, et spiritu Rp	9 loquuti BV
10 locuti LR			11 repperiet BRV
	subdiaconem BLV: subdiaconum Rp	12 nimis p	14 exequi LV ¹
16 quoque om. p	quae om. BV	cartagine B	17 dicere Rp
18 hodie cuique proposita p			19 truncatos Lp
20 palis BV: pilis L, spatulis Rp et vulgo	dimersum L	22 pendentem BLRV: pendentes p et vulgo	
qui nonnumquam] nonnulli p	disruptis Rp et vulgo	23 corruerunt et p	24 contractibus BV ¹
25 paululum exhalauerunt ed. Ruin.	uranium BLV: anium R, Auium p	26 cuius mei: in cuius	
ed. Lor. et vulgo, at cf. II, 3	praesentia eius = eo praesente	causam B	qua p
carthagini Rp	27 ut et Rp	28 neminem BLRV: neminem se p, se neminem ed. Ruin.	in om. Rp
uel om. p	plures BRV: plures Lp et vulgo, cf. Roensch, Itala p. 278	29 ascendo V ¹	
descendo RV ¹	30 uidelicet om, p	et in BLV: et Rp et vulgo	nostris BV
32 cellariti p	dagillum qui R, dagilli qui p	33 geysirici R	multociens V
			confessor B

domum, maritum simul et filios. Cui postea oblatum esse dicitur, ut in mitiori heremo translata frueretur, si vellet, solacio sociorum. Illa vero ingentem sibi adesse credens gaudium, ubi nullum humanum esse consolantis affectum, ne fieret supplicavit.

IX. Tunc etiam Eugenio pastore iam in exilio constituto, et universus clerus 34
 5 ecclesiae Carthagini caede inediaque maceratus, fere quingenti vel amplius. Inter quos quam plurimi erant lectores infantuli: gaudentes in domino procul exilio crudeli traduntur. Sed libertatem tunc, dum media urbe caederentur, Murittae diaconi ceteris liberio-rem tacere non debeo. Fuit quidam Elpidoforus nomine nimium crudelis et ferus, cui fuerat delegatum membra confessorum Christi suppliciis grassantibus laniare. Hic
 10 enim dudum fuerat apud nos in ecclesia Fausti baptizatus, quem venerabilis Muritta diaconus de alveo fontis susceperat generatum. Post vero dum apostataret, tantae exitit feritatis adversus ecclesiam dei, ut superior omnibus exsecutor persecutionis fuisset inventus. Quid multa? Dum primo presbyteri suppliciis macerandi ordine citarentur, 35
 post archidiaconum Salutarem artatur poenis memoratus Muritta: fuit enim secundus
 15 in officio ministrorum. Qui cum Elpidoforo sedente et fremente honorabilis senior coepisset extendi, priusquam exueretur, clam forte nescientibus cunctis, illa, quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat, sabana baiulabat. Quibus ventilatis simulque in ostensione cunctorum extentis, in his verbis totam ad fletum et lacrimas commovisse dicitur civitatem. Haec sunt linteamina, Elpidofore minister erroris, quae 36
 20 te accusabunt, dum maiestas venerit indicantis. custodientur diligentia mea ad testimonium tuae perditionis, ad demergendum te in abyso putei sulphurantis. Haec te immaculatum cinxerant de fonte surgentem: haec te acrius persequuntur, flammantem gehennam cum coeperis possidere, quia induisti te maledictionem sicut vestimentum, scindens atque amittens veri baptismatis et fidei sacramentum. Quid facturus es,
 25 miser, cum servi patris familias ad cenam regiam congregare coeperint invitatos? Tunc te aliquando vocatum, terribiliter indignatus exitum stolam rex conspiciet nuptialem dicebitque tibi: amice, quomodo huc venisti vestem non habens nuptialem? Non video quod contuli, non cognosco quod dedi. Perdidisti militiae clamidem, quam in tela virgineorum membrorum decem mensibus texui et tendiculae crucis ex-

27) Matth. 22, 12.

I domi p filium Rp oblitum BV¹ in om. p mitiori heremo BRVp: mitioreum heremum L et vulgo 2 ingentem B, item V pr. m. ut videtur: ingens LRp et V corr. 3 nullum humanum esse (esset R, haberet p) consolantis affectum BRVp, nullus humanus esset eous. affectus L et vulgo
 4 et BRV: om. Lp et vulgo 5 maceratur L et vulgo 6 qui gaudentes L et vulgo 7 traduntur Rp: traduntur BLV, cf. I, 16 et 22, Pass. 4 libertatem Lp: libertate R, liber tamen BV dum
 mei: cum ed. Ruin. 8 ederentur p murittae (-tte BV) BRV: murittae L, mirite p 8 quidem epidophorus p 9 crassantibus BV 10 enim om. ed. Ruin. fuerat apud nos dudum Rp
 apud B mirita venerabilis p 12 adversus] in p exsecutor Lp 13 presbytero V¹, presbytero B 14 post] primo post p archidiaconum B, archidiaconum R artatur BLV: aptatur Rp
 et vulgo, cf. Ind. IV s. v. artare 16 cepisset LRp exnerciaretur p 17 baiolabat L
 18 cunctorum BLRV: cunctis p et vulgo extensis B, sed -tis I m. corr. in om. p verbis
 mei: verbis loqui exorsus ed. Ruin. totum BV¹ 19 dicitur commonisse p civitati B
 minister errans erroris p 20 dum mei: eum ed. Ruin. custodiente L 21 demergendum R,
 mergendum p abisso L, abyssum Rp et vulgo te mei: te, infelix ed. Ruin. 22 cinxerant
 BLV: cinxerunt Rp et vulgo te mei: te, miserrime ed. Ruin. persequente BV¹ 23 cum
 ceteris possidere p 25 cenam V congregari R 26 stolam . . nuptialem BLRV: stola . . nuptiali p et vulgo
 conspiciet BLV: conspiciens Rp et vulgo 27 dicebitque BRV: dicetque L et Bern. dicet p et vulgo, cf. Roensch l. cit. p. 291 28 cognosco mei: agnosco ed. Ruin. clamidem mei: chlamydem Lor. et vulgo
 29 in tela BLRVp: in tutela ed. Lor. et vulgo ineptissime virgine horum V membrorum gestator (gessi p) decem Rp texui Bern. corr. texi BLRVp et I m. Bern. tendiculae
 BV: tendiculae R, tendiculas L, tendicula p et vulgo crucis quas extendens L, crucis excudens p

- teudens aqua mundavi et purpura mei sanguinis decoravi. Non conspicio cultum signa-
 37 culi mei, caracterem non video trinitatis. Talis interesse non poterit epulis meis. Ligata
 eum pedibus et manibus funiculis suis, quia se ipse voluntarie separare voluit a catho-
 licis dudum fratribus suis. Ipse funes extendit continuatos in laqueum, quibus et semet
 ipsum vinxit et alios, ne ad istud venirent convivium, impedivit. Iuxta semitam multis
 5 scandalum posuit, quem nunc cum rubore perpetuo et dedecore sempiterno de convivio
 meo proieci. Haec et alia Muritta dicente, igne conscientiae ante ignem aeternum
 obmutescens Elpidoforus torrebatur.
- 38 X. Parentes itaque universi dorsa sua verberibus alacres ad exilium pergunt.
 Quibus adhuc in itinere longioris viae constitutis destinantur, episcopis Arrianorum 10
 suggerentibus, homines inhumani ac violentes, ut illud, quod eis forte misericordia
 Christiana victui contulerat profuturum, crudeliter auferretur: quando unusquisque
 eorum libentius forte cantabat: nudus exivi de utero matris meae, nudum etiam
 me oportet ad exilium pergere, quia dominus novit esurientibus cibum porrigere et in
 deserto vestire. Nam et Wandali duo, sub Geiserico saepius confessores, comitante 15
 39 matre contemptis omnibus divitiis suis cum eisdem clericis ad exilium perrexerunt. De
 multitudine autem pergentium confessorum, id est ecclesiae Carthaginiensis clericorum,
 suggerente quodam exlectore Tenchario perditio, quos ille noverat vocales strenuos atque
 aptos modulis cantilenaе, designatione sua debere dicit duodecim infantulos separari,
 quos ipse, dominus catholicus esset, tunc discipulos habuit. Statim illo suggerente sub 20
 festinatione viro dimittuntur, et vi barbarici furoris bissems numerus puerorum de iti-
 nere revocatur. Segregantur corpore, non spiritu a grege sanctorum, qui timentes
 praecipitium cum suspiriis lacrimarum, ne divellerentur, constringebant manibus genua
 sociorum, quos violentia tamen haeretica, minacibus separans gladiis, Carthagini re-
 10 vocavit. Sed dum cum eis, quasi cum tali aetate, non blanditiis ageretur, superiores suis 25
 inventi sunt annis, et ne obdormirent in mortem, lucernam sibi evangelici luminis ac-
 cenderunt. Indignantur ob hoc graviter Arriani et se superatos a pueris erubescunt.
 Unde accensi subdi iterum fustibus iubent, quos iam ante paucissimos dies variis ver-
 beribus dissipaverant. Imprimuntur vulneribus vulnera, et rursus poena restaurata
 crudescit. Factum est domino confortante, ut nec aetas minor deficeret in dolore, et 30
 magis animus cresceret roboratus in fide. Quos nunc Carthago miro colit adfectu et
 quasi duodecim apostolorum chorum conspiciet puerorum. Una degunt, simul vesentur,
 pariter psallunt, simul in domino gloriantur.
- 41 Illis diebus et duo negotiatores, Frumentius et alius Frumentius ipsi eiusdem

13) Job 1, 21.

1 aquam *BLV* purpura *L*: purpuram *BRV*, purpurea *p* decoravi *B* conspicio cultum
 multum *p*; signaculi *Rp*: conspiciunt oculi *BLV* 2 caractere *B* non video] nouñdō *V* (ñ in rasura)
 3 manibus et pedibus *Rp et vulgo* suis funiculis *p et vulgo* ipsum *p* 4 dudum *om. Rp* qui-
 bus ut semet *R* 5 nerent] nerent *BV¹* 6 robore *BV¹* 7 alia irrita dicente *p* 9 paren-
 tes *BV* igitur *p* 10 destinatur *BV¹* 11 violentes *BV*: violenti *LRp et vulgo* 12 con-
 tulerant *BV¹* 13 etiam *om. BLV* 15 nam et wandali *BRVp*: wandali namque *L et vulgo*
 geiserico *Rp* saepius facti confessores *ed. Ruin.* 17 confessores *V* 18 tenchario *BV*: theu-
 chario *L*, theucario *R et vulgo*, Theucario *p* 19 cantilinae *V* separare *V¹* 20 ille *L* dum]
 eum *ed. Ruin.* 21 niro *L*: nero *BRV*, niri *p* mittuntur et barbarico furore *p* bissems nu-
 meros *BV* 21 minacibus *L* gladii *BV¹* carthagini (carta- *B* *BLRVp*: Carthaginiem *Lor. et*
vulgo, cf. III, 60 suis prononeis singulos imperat renocari renocat *p* 25 dum *om. BLV* non
 blanditiis *BLRVp*: iam blanditiis *Ruinart* 26 mortem *BRVp*: morte *L et vulgo* 28 iterum *Rp*:
 igitur *BV, om. L* iubentur *p* 29 dissipant *Rp* restaurat *BV¹* 30 crudescit *mei*: re-
 crudescit *ed. Ruin.* 34 negotiatores *B* ipsi eiusdem *Rp*: ipsi *om. L et vulgo*, ipsiusdem *BV* *hauđ*
socio an recte, ut sit idem quod eiusdem

urbis, egregio martyrio coronati sunt. Tunc et septem fratres, non natura sed gratia, simul in monasterio commanentes, confessionis certamine expleto, immarcescibilem pervenerunt ad coronam, id est Liberatus abba, Bonifatius diaconus, Servus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus monachus, Septimus monachus et Maximus monachus.

5 XI. Nam illo tempore crudelius Arrianorum episcopi, presbyteri et clerici quam 12
rex et Waudali saeviebant. Nam ad persequendum ipsi cum suis clericis ubique gla-
diis accincti currebant: sicut quidam episcopus, inter illos ceteris crudelior, Antonius
nomine, qui tam nefaria et incredibilia in nostris exereunt, ut narrari non queant.
Fuit iste in quadam civitate proxima heremo, quae Tripolitanæ provinciae vicinatur,
10 qui, ut bestia insatiabilis, catholicorum sitiens sanguinem huc illucque ad rapiendum
rugiens excurreret. Nam impius Huniricus sciens Antonii ferocitatem in ipsis heremi 43
partibus voluit sanctum Eugenium relegare. Quem dum custodiendum Antonius acce-
pisset, ita eum artiori custodia ciuxit, ut nullum ad eum introire permitteret, insuper
variis insidiarum atque poenarum suppliciis extinguere cogitaret. Sed Eugenius sanctus,
15 dum nostrae persecutionis defleret incommoda et asperitate cilicii senile adtereret
corpus, nudamque super humum cubitans stratum sacci sui rigaret imbribus lacrimarum.
aliquando sensit infestum paralysis morbum. Quo nuntio in gaudio conversus Arrianus 44
pergit festinus ad cubile exilii hominis dei: et eum videret, urgente passione, verum
pontificem balbutientia verba producere, cogitavit simul extinguere quem superesse
20 nolebat. praecepit ut acetum asperum nimisque acerrimum quaeretur: cui cum fuisset
allatum, venerabilis senis recusantibus et nolentibus faucibus ingerebat. Nam si com-
munis domuius, qui ad hoc venerat ut potaret, cum gustasset noluit bibere, quanto
magis iste servus et confessor fidelis omnino nollet, nisi haeretica feritas ingessisset?
Ex quo aceto, praesertim illi passioni noxio, morbus accepit augmentum. Cui pietas
25 Christi misericorditer subveniens postea sanum exhibuit.

XII. Alio autem nostro episcopo Habetdeum similiter relegato Tamallumensis ci- 45
vitatatis, in qua Antonius fuerat, quantum potuerit infestari res ipsa demonstrat. Nam
cum diversis eum persecutionibus affligeret nec posset facere Arrianum, videretque
Christi militem semper in confessione constantem — promiserat enim suis dicens: nisi
30 eum nostrae fecero religionis, non sit Antonius: — at ubi in sua promissione minor in-
ventus est, suggerente sibi diabolo cogitat aliud. Pedibus manibusque ligatis vinculis 46
ingentibus artat episcopum, oreque obturato, ne lingua clamaret, aquam corpori, ut
putabat, rebaptizationis spargit: quasi valeret conscientiam ligare eum corpore, aut
non aderat qui audit gemitus compeditorum et cordis secreta rimatur, vel superare

2 inmarcescibilem *p et vulgo* 3 abbas *L* bonifacius *LRp et vulgo* Servus subd. *L: om.*
BRVp, cf. infra Pass. § 7 4 septimus *B, Sept. monachus om. Rp* 5 presbyterici *B* et
om. p 6 rege *BV¹, reges L* uuandalos *BV¹* ipsi] episcopi *p* 8 in nostros *L et vulgo*
9 vicina est *p* 11 rugiens *Rp: fugiens BLV* huniricus *V: uniricus B, honoricus R, hunericus Lp*
antoni *BV* 12 relegare *mei: relegari ed. Ruin.* dum] cum *ed. Ruin.* 13 acriori *p*
14 extinguere cogitaret *BRVp: ext. cogitavit L, cogitabat eum extinguere ed. Ruin.* 15 senile *BV¹*
16 saccis irrigaret *R, sacris irrigaret p* 17 paralysis *Lp, parilysis BV* quo nuntiato *ed. Ruin.*
gaudio *BRV: gaudium p, gaudia L et vulgo* 18 cubile *BV¹ haud scio an recte, cf. Roensch l. cit. 266*
exilii *BRV(?)p: eximii L et vulgo* arcente passione *p* 19 balbutientia *Lp et vulgo* 20 ut
om. p cui *L: qui BV, quod Rp et vulgo* 21 venerabilis senis *Lp: uenerabili senis BV, uenerabili*
seni *R* si] sicut *R* 24 ille passionis noxiae *L* accipit *R* 25 sanum] salutem *p*
exibuit *R* 26 alio autem nostro episcopo . . relegato (relegato *R*) *BLRVp: Alium autem nostrum episco-*
Ruin. tamallumensis (tamallunensis *p*) civitatis *mei: Tamallumensi civitate ed.*
27 potuerit *R: potuerat BLV, potuit p et vulgo* infestare *ed. Ruin., cf. Ind. IV s. v. in-*
festari 28 eum *om. L* posse *B* eum facere *L et vulgo* 29 enim *BRVp: om. L et*
vulgo 30 sit] sum *p* 31 cogit *B* 32 opturato *R* aqua *B* 33 conscientia *B*
34 non aderat *mei: non adesset Lorichius, non ibi adesset ed. Ruin.*

posset aqua mendax tantae voluntatis propositum. quem iam homo dei metantibus lacrimis miserat legatum in caelum. Exiit statim virum vinculis et tali quasi gaudens prosequitur voce: ecce iam, frater Habetdenm, noster Christianus effectus es. quid ultra facere poteris. nisi ut voluntati consentias regis? Cui Habetdenm: illa est, impie Antoni, mortis damnatio, ubi voluntatis tenetur adsensio. Ego fidei meae tenax, 5 vocibus confitens crebris, quod credo et credidi, clamando defendi. Sed et posteaquam catenis vinxisti et oris ianuam obpilasti. in praetorio cordis violentiae meae scribentibus angelis gesta confeci et lectitanda imperatori meo transmisi.

47 XIII. Erat quaedam generalis ista violentia tyrannorum: nam Waudali pro hac re ubique fuerant destinati, ut transeuntes itinera sacerdotibus suis adducerent iugulandos. At ubi eos fallacis aquae gladio peremissent, iudicium eis perditionis scriptura teste tradebant, ne alibi simili violentia traherentur, quia non licebat sive privatis sive negotiatoribus alicubi transire, nisi descriptam caracteris iudicio suam miseri ostenderent mortem: quam per revelationem servo suo Iohanni olim iam ostenderat Christus, ubi dicit: nulli licebit aliquid emere vel vendere, nisi qui habuerit ea- 15 racterem bestiae in fronte sua et in manu sua. Nam et episcopi atque presbyteri illorum cum armatorum manu nocturnis temporibus vias vel oppida circuebant, et sic despiciatis postibus ianuarum, aquam gladiumque gestantes, animarum praedones intrabant: et quos domi reppererant, alios forte in lectulis soporatos imbre igneo atque fulmineo respergentes, daemonica vociferatione Christianos suos ipsi pariter vocitabant, 20 ut ludum prorsus suae haereseos quam aliquam religionem ostenderent. In quo minus capaces et ignavi impletum in se pollutionis sacrilegium imputabant: prudentiores vero nihil sibi, quod nolentibus atque dormientibus ingestum est, obesse gaudebant. Nam et multi eadem hora ciuerem capitibus suis iniecerunt, alii sese, vel quia factum est, cilicio lugubri texerunt, nonnulli caeno foetido linierunt, et lintamina violenter imposita per fila considerunt atque in latrinis foetidisque locis manu fidei proiecerunt. 25

49 XIV. Tali violentia, nobis videntibus, ibi Carthagine filius cuiusdam nobilis annorum circiter septem iussu Cyrillae a parentibus separatus est, matre siue verecundia matronali solutis crinibus post raptore tota urbe currente, infantulo clamante ut poterat: Christianus sum, Christianus sum, per sanctum Stephanum Christianus sum. Cui 30

15] Apoc. 13, 16 sq.

1 praepositum *R* quem *BR*: quod *LV(?)p*; *genus relativi praedicato legatum accommodatum est, ut I, 41 in loco, quae . . Regia vocatur mittentibus p* 2 ligatum *R* exuet *BV¹* vinculis virum *ed. Ruin.* 3 ecce iam] ecclesiae *Rp* nostrae *R* 4 quid ultra . . regis *om. Rp* 5 impie *B* antonii *BV¹* mortis *om. L* 6 et credi *BV¹* et (*post sed*) *om. L* 7 catenis vinxisti *R* ianua *B* scribentibus *BLV*: subscribentibus *Rp et vulgo* 8 lectitanda *BRV¹p*, lectitanda *Bern.* 9 quaedam *scripsi*: quidam *BLRV*, quidem *L²* (*generalis quidem p*) 10 erant destinati *ed. Ruin.* 11 ad ubi *B* scripturae *V¹* 12 simili *Rp*: sicut *B*, sibi *V*, sua *L* siue negotiatoribus siue privatis *ed. Ruin.* 13 descriptam *B*, scriptam *L* miseris *R*, a miseris *p* 14 quam *mei*: quod *ed. Ruin.* per *om. p* Iohanni *p* iam *om. L* ostenderet *V¹* 15 dixit *p* licuit *B* 17 necus *B* nel *mei*: et *ed. Ruin.* 18 despiciatis postibus *Rp*: despiciatis *BLV*, *cf. I, 8* 19 reppererant *BV*: repererant *Rp*, reperebant *L* aliis *BV¹* 20 daemonica *BLV*: dominica *R*, simonica *p*, daemonica *ed. Ruin.* ipsi] nisi *L* 21 prorsus *BLRV*: potius *p et vulgo* quam aliquam] quam *V*, aquam quam *p* 22 ignavi . . imputabant *BLRVp*: ignari . . putabant *ed. Ruin.* 23 nolentibus *R* 24 horam *B* suis capitibus *Rp* 25 texerunt *BLV*, at *III, 35* iidem recte texerat. *cf. III, 16 ubi inverso errore texti pro textui traditum est* ceno *LRp* foetido *BLV*, foetido *Rp* 26 perfida *p* conscinderunt *R* latrinis (*laternis p*) foetidisque locis *mei*: latrinis foetidaque loca *ed. Ruin.* 27 ibi *BLRV*: in *p et vulgo, cf. I, 8* 28 iussu *B* cyrile *LRp* matre *om. BV*, post matronali habet *p* 29 currente *BV* (*currente ac clamante p*) 30 christianus sum *semel habet p* per *s. stephanum Rp*: per *BV*, per *s. Steph. om. L et vulgo* cui et os *BLRVp*: Cui, Trinitatem in his tenuis nocibus declarantem. os *ed. Ruin.*

et os obturantes insontem infautiam in suum gurgitem demerserunt. Ita de filiis me- 50
 dici venerabilis Liberati factum esse probatur. Nam cum inssu regis cum uxore et
 liberis ad exilium mitti iuberetur, cogitavit impietas Arriana a parentibus parvulos
 filios separare, ne posset per pietatis affectum etiam virtutem prosternere genitorum.
 5 Disiunguntur a parentibus tenera pignera filiorum. Qui cum vellet Liberatus lacrimas
 emittere, auctoritate uxoria increpatus, in ipso meatu exitus sui ilico lacrimae siccaverunt.
 Ait enim ei coniunx: et propter filios, Liberate, perditurus es animam tuam?
 Computa eos non fuisse natos: nam et ipsos omnino vindicaturus est Christus. Nonne
 vides eos clamantes et dicentes, Christiani sumus? Sed haec mulier quid in conspectu 51
 10 iudicium egerit, tacendum non est. Nam cum ipsa vel maritus licet seorsum, carceris
 tamen custodia tenerentur, ita ut se penitus non viderent, mandatur mulieri diciturque
 illi: solve iam duritiam tuam: ecce vir tuus paruit imperio regis et noster factus est
 Christianus. Aitque illa: videam illum et faciam et ego quod voluerit deus. Educta
 15 igitur de carcere invenit virum suum stantem cum ingenti multitudine pro tribunalibus
 conexum, et verum aestimans quod fluxerant inimici, iniecta manu adprehendens ora
 vestimentorum eius gutturi proxima, videntibus omnibus suffocabat eum dicens: per-
 dite et reprobe, gratiae dei et misericordiae eius indigne, quare voluisti ad modicum
 gloriari et in aeternum perire? quid tibi proderit aurum? quid argentum? numquid
 liberabunt te de camino gehennae? Dixit et alia multa. Cui maritus respondit: quid
 20 pateris mulier? quid tibi videtur aut quid forte de me audire potuisti? Ego in no-
 mine Christi catholicus permaneo, nec amittere potero aliquando quod teneo. Vbi haec
 reticuli mendacii sui conscii et detecti fallaciam suam colorare minime potuerunt.

XV. Et quia superius de violentia inhumanitatis eorum breviter diximus, hanc plu- 52
 rimi metuentes, alii in speluncis, alii in desertis locis viri vel feminae nullo sibi
 25 conscio sese claudabant: et ibidem nulla succurrente sustentatione ciborum fame vel
 frigore victi contritum et contribulatum spiritum exalabant, inter haec ad afflictionis in-
 commoda inviolatae secum fidei securitatem portantes. Sic enim Cresconius presbyter
 Mizitanae civitatis in spelunca Ziquensis montis repertus est, putrescente iam solutus
 cadavere.

XVI. Et quia de sancto Habetdeum praefati iam sumus, pergit tunc ad Cartha- 53
 ginem, adire censuit nefarium regem, ut conscientiam suam, quam semper familiarem
 trinitatis habuit et amicum, etiam hominibus faceret manifestam. Nec cum retinere
 potuit Antonius propter verecundiam suam. Offert impiissimo regi libellum in hac
 similitudine verborum: 'Quid quaeso iam cum proiectis habetis? quid cum eis, quos

1 opturantes *BR*, obdurantes *L* insontes *V*¹ gurgite *B* dimerserunt *LR*, demersere *p*
 medici filiis *p* 2 cum *om.* *p* ex iussu *ed. Ruin.* 3 iubetur *Rp* 4 filios parvulos *L et*
vulgo ne *BV*¹: non *R*, quo *L*, si *p*, ut *V corr. et vulgo*; ne videtur nostrum 'ob nicht' etiam
om. *p* 5 disconiunguntur *BV*¹ a parentibus *om. BLV*, ergo a parentibus *ed. Ruin.* pignora
Lp et vulgo qui cum mei: Cumque *ed. Ruin.* Liberatus *om. BLV*, cf. *Ind. IV s. v. Pronom. relat.*
 6 mittere *Rp* uxoris *p* increpatur et in *L et vulgo* meatu *BV*¹ siccate sunt *p* 7 ei
L: et BRVp coniunx *Lp* et *BRVp*: en *L et vulgo* 8 est] esset *BV* 10 iudicium *p*
 uel *BLRV: et p et vulgo* 11 tamen *om. ed. Ruin.* ut *om. p* 12 christianus factus est *p*
 13 et ego *om. L, et om. ed. Ruin.* Et ducta illa de c. *p* 15 fluxerant *R: finxerunt p, fecerant*
BLV ora . . proxima *BV: ora om. Rp, oram . . proximam L et vulgo* 16 uestimenta *p* 17 gra-
 tia *p* misericordia eius *Rp* 18 gloriare *BV*¹ Quod *V*¹ 21 aliquando amittere potero *p*
 ubi *BRVp*: tunc *L et vulgo* 24 alii se in spel. *BRVp* nullos *V ante rasuram* 25 succurrentes *BV*¹,
 ibi succurrente *p* 26 et] uel *L* 27 securitate *BV* cresconus *R*, cresonius *L* 28 mizeit-
 anae *BLRV: mizetane Bern. mireitane p, Myzentinac ed. Ruin.* quizensis *Rp* reppertus *R*
 putrescenti *Rp* 30 peruenit ad *p* cartaginem *B*, chartaginem *R* 32 trinitatis *R: trinitas BLV*,
 diunitatis *p* habuerat *ed. Ruin.* 34 proiectis *Rp* quos] quod *B*

exilio relegastis, cotidie dimicatis? Abstulistis substantiam, ecclesiis, patria domibusque privastis: sola anima remansit, quam captivare contenditis. O tempora, o mores! univ-
 54 Dum haec et his similia pontifex dei dixisset, secleratus tyrannus hoc ei mandasse perhibetur: Vade ad episcopos nostros, et quod tibi dixerint sequere, quia ipsi huius rei habere noseuntur per omnia potestatem. Sed neque Antonium haec res ab insania potuit revocare, sciens se magis imperioso regi ob hoc multum posse placere. Habet-
 10 deum vero episcopus gaudens bono conscientiae suae ad locum exilii maluit remeare.

55 XVII. Ea tempestate facta est incredibilis fames et coepit Africam totam una de-
 populatione vastare. Nullus tunc adfuit imber, nulla prorsus gutta de caelo profluxit: nec frustra, sed vero et iusto iudicio Dei, ut ubi persequentibus Arrianis caenosi gur-
 15 gitis aqua ignis et sulphuris bulliebat, indulgentiae caelestis, quae semper adfluenter
 aderat, pluvia negaretur. Lurida remanserat terrae facies omnis: non vitis tegebatur aestate paupincis opacata virgultis, non sata respersa vultus caespitum viridabant, non
 olea semper viridis folliisque repleta iucundis decoris sui consuetum tegmen habebat, non pomorum virgulta maritante tellure gemmas produserant florum, postea fructus, ut
 56 adsolent, edituras. Tristitia fuere taetraque omnia, et par pestilentiae clades Africam
 confuderat onnem. Non hominibus, non iumentis germinantis herbae ediderat tellus omnino virorem. Aruerant dudum currentium impetu praecipiti alvei fluminum, fon-
 tiumque crispantes peremitate subtracta pariter siccaerant venae. Oves et boves uni-
 20 versi, insuper et pecora campi simulque bestiae silvarum inedia consumente nusquam penitus visebantur. Et ubi forte graminosus caespis, humida tunc in valle locatus,
 25 pallentem potius quam virentem nascentis foeni coeperat proferre colorem, ilico urens et igneus flatus aderat, totum torrendo desiccans, quia pulverea tempestas arido sub aëre
 57 deoquens cuncta omnem nebulaverat locum. Nullum gestum est tempore illo com-
 mercialium: nullum caespitem terrae iuvenis trahentibus scindens vertit aratrum, quia nec boves suberant nec castra omnino remanserant. Sed et rusticorum manus alia
 30 interierat, et subinde quae forte supererat, iam sepulturam quaerebat. Et quia ur-

1 religastis <i>BV</i> , relegatis <i>R</i>	domicatis <i>R</i>	substantiam abstulistis <i>p</i> , abstulistis substantias
<i>ed. Ruin.</i> 2 priuatis <i>R</i>	sola autem anima <i>p</i>	contempnitis <i>R</i> o tempora etc.] <i>secundum</i>
<i>Cicronis or. in Catil. I, § 2</i>	3 mundus haec <i>L</i>	sequitur <i>L</i> 4 tenes <i>Rp</i> vere <i>BRp</i>
fide imbra <i>B</i> , fide imbrā <i>V</i>	5 in hoc saeculo <i>ed. Ruin.</i>	6 saltim <i>L</i> 7 dei <i>om. L</i>
9 habere huius rei cognoscuntur <i>Rp</i>	omnem <i>R</i>	10 sciens se <i>BLRV</i> : sciense se <i>p</i> , scientem se
<i>Lorichius</i> , scientem <i>ed. Ruin.</i>	imperioso regi <i>scripsi</i> : imperio regi <i>BRV</i> , imperio regis <i>Lp et vulgo</i>	
posse <i>om. p</i> 11 uere <i>BV</i>	episcopum <i>BLV</i>	gaudentem <i>L</i> scientie <i>p</i> 12 incredibiles
<i>BV</i> ¹ 13 affuit <i>LRp</i>	14 uero et <i>om. p</i> , iusto et uero <i>R</i>	caenosi <i>B</i> , cenosi <i>p</i> 15 sulpho-
ris <i>B</i> 16 adherat <i>R</i>	17 paupincis <i>BV</i>	opagata <i>R</i> cultus <i>p</i> uiridebant <i>V</i> , uiridabat
<i>Rp</i> 18 iocundis <i>L</i> , iocundi <i>p</i>	20 edituras <i>scripsimus</i> : editurae <i>BLV</i> , redditurę <i>R</i> , reddituras <i>p et</i>	
<i>vulgo</i> tristitia <i>BV</i>	terraque <i>BV</i> , tristaque <i>R</i> , tristiaque <i>p</i>	et] ut <i>L</i> pars <i>Rp</i> et
clades <i>p</i> 21 confuderat <i>Rp</i> : confunderet <i>BLV</i>	germinantis <i>R</i> : germinantes <i>BLV</i> ¹ <i>p</i> , germinans <i>V</i>	
corr. herbas <i>L et corr. V</i>	22 uirorem <i>R</i> : uirorum <i>B</i> , uirori- <i>V</i> , uirores <i>L</i> , nigorem <i>p</i>	ar-
guerant <i>L</i> impetus <i>Rp</i>	praecipitati <i>p</i>	23 perhennitate <i>R</i> siccaerant <i>mei</i> : siccaetae erant
<i>ed. Ruin.</i> , at <i>cf. III, 50</i>	uenas <i>L</i> uniuerse <i>p</i>	24 peccora et <i>L</i> , et peccara <i>V</i> 25 fortes
<i>B</i> geminosus <i>p</i> cespis <i>BRVp</i> , cespes <i>L</i>	26 nascenti <i>BV</i> ¹	fęni <i>LR</i> , feni <i>p</i> cepe-
rat <i>L</i> , ceperat <i>Rp</i> , coeperant <i>BV</i>	27 pulverea <i>BLRV</i> : puluerulenta <i>p et vulgo</i>	harido sub aere <i>R</i> ,
aridos ubere <i>BV</i> 28 deuoquens <i>BV</i> , deuoquens <i>R</i>	30 supererant <i>p</i>	neccastra <i>LR</i> : neccastra
<i>BV</i> , nec aratra <i>p</i> , nec rastra <i>ed. Ruin. incepte</i> ; castra <i>idem videtur quod uici</i>		usquam omnino <i>Rp</i> sed
et <i>BLRVp</i> : Inter haec omnia autem mala et <i>ed. Ruin.</i>	31 superat <i>B</i>	sepultura <i>B</i>

guente famis incommodo neque commercia, ut fati sumus, consuetudini neque cultura reddebatur debita terris, iuvenum senum, adulescentium atque adulescentularum, puerorum vel etiam puellarum agmina simul et funera, ubi potuerant, quomodo poterant, passim diffundeabantur, circumcunctes oppida, vicos vel singulas urbes. Conversi enim in arcem perversum atque iritantes deum ad aquam contradictionis famem patiebantur ut canes, non ut comederent panem, sed ut infensam sentirent quam negaverant trinitatem. Alii diffusi per campos, alii silvarum secreta petebant, antiquas radices herbarum vel quisquilia alia requirentes. Nonnulli eum domo viterentur egredi, in ipso lumine conruentes catervatim fame debellante cadebant; stratae vero vel semitae cadaveribus repletae exalantium foetore mortuorum gradientes vivos omni ex parte necabant. Nec deerant cotidie ubique expirantium funera et non fuerat virtus, quae miserationis impenderet sepulturam. Neque enim sufficebant ad sepeliendum vivi, fame dominante et ipsi post paululum morituri. Cupiebant singuli libertatem suam filiorumque suorum perpetuae servituti redigere, et non poterant invenire. Montes et colles, plateae civitatum, viae vel semitae unum omnibus fecerant ubique sepulchrum, quibus inedia depascens denegaverat victum. Wandali autem ipsi, quos et postea frequentia multarum provinciarum spolia, et retentio Africae primo fecerant divites, maiore magis inopia torquebantur. Et quanto sibi videbantur servorum adgestione superbi, tanto amplius deficiebant fame torquente defecti. Nullus filium, nullus coniugem, nullus proprium tenuit servum: sed exiens unusquisque, non ubi voluit, sed ubi valuit, aut statim defecit aut numquam omnino redivit. Urgebatur infelix multitudo ad ipsam se urbem Carthaginem congregare. Et dum illuc catervatim adhuc animata cadavera confluerent, ubi rex inferendarum mortium vidit strages, pelli urbe omnes ilico iubet, ne contagio deficiente communc pararet etiam exercitui eius quoque sepulchrum. Suis ergo provinciis et domibus singulos imperat revocari. Sed nec erant qui reverterentur, dum uterque sepulturam suam in vultu portarent. Et ideo forte maior rebaptizatorum perditio potuit provenire, quia, dum promittitur ab Arrianis praesentis transactio vitae, nec illud obvenit et mors sequens prima secundam praevenit. In tantum sibi devastans vindicavit famas dominium, ut loca nonnulla et admodum populosa habitatoribus extinctis alto nunc silentio, paricibus solis extantibus, conquiescant.

XVIII. Sed quid ego iam iam immoror in hoc quod explicare non queo? Nam si

1 incommoda *R* commercia *BV* consuetudini *mei*: pro consuetudine *ed. Ruin.* 3 nel *om.*
Rp ubi potuerant *BLRV*: ubi poterant *p et vulgo* 5 perversum *BLRV*: pravum et perversum *p et vulgo, at cf. Psalm. 77, 57* ad aquam *BLRV*: ad aquas *p et vulgo, ut est in Psalm. 105, 32*
fame *B* 6 pane *B* infensam *R* trinitatem quam negaverant *p* 7 silvarum secreta *BLV*: secreta silvae *Rp*, s. silvarum *ed. Ruin.* 8 quisquilia alia *BV*: quisquilia alias *R*, quisquillas alias *L*, quisquillas aliquas *p et vulgo, cf. Petr. Sat. 75; de coniunctione autem uel . . alia v. exempla in Ind. IV s. v. nel* domū . . ingredi *p* 9 famem *B* strata *p* 10 repleta *B* ex omni parte *p* 11 fuerat *mei*: erat *ed. Ruin.* 12 sufficebat *L* ad sepeliendum *om. L* 15 ubique *om. p* 16 india *L* 17 postea *BLRV*: prius *p et vulgo; expectares*: quos et retentio Africae primo et postea frequentia *m. prouinciarum spolia fecerant diuites, nisi error est ipsius scriptoris* frequens *V, item B m. 2 in rasura* primos *R* fecerat *Rp* 18 magis *mei*: *om. ed. Ruin.* 20 exigens *om. Rp et vulgo* 21 defecit *BV* rediit *L*, rediret *p* 22 urgebatur etiam tunc infelix *m. ed. Ruin.* se 23 adhuc cateruatim illuc (illie *p*) *Rp* infandarum *p* 24 defleuit *BV* communē *BR* 25 examini eius *R*, suis ipse *p* quoque *BRVp*: *om. L et vulgo* 26 renocari iubet *p* erat *BLV* reuerteretur *L et corr. V* uterque *BLRV*: quisque utique *p et vulgo* 27 portarent *BRV*: portaret *Lp et vulgo* et cum ideo *p* maior *om. p* potui *BV¹* 29 primam *BRp* secunda *R* praenuenit *LRp et corr. V*: peruenit *BV¹* sibi *mei*: igitur sibi *ed. Ruin.* dominum *Rp* 30 populosa *L*: populos *BRV*, populis *p* 32 iam iam *BLV*: iam *Rp et vulgo* inmemor *L* nequeo *V* uam et si *ed. Ruin.*

mune superessent vel eis fari de talibus rebus licuisset. et Tullianae eloquentiae fluvius
 siccaretur et Sallustius elinguis omnimodis remaneret. Et. ut alienos indignos rei
 tantae praeteream, si Caesariensis surgeret Eusebius ad hoc opus idoneus, aut eius
 translator Graecae facundiae Latinisque floribus Rufinus ornatus: et quid multa? non
 Ambrosius, non Hieronimus, nec ipse noster sufficeret Augustinus. Audite haec 5
 omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem. quique
 62 terrigenae et filii hominum, simul in unum dives et pauper. Nonnulli
 qui barbaros diligitis et eos in condemnationem vestram aliquando laudatis, discutite
 nomen et intellegite mores. Numquid alio proprio nomine vocitari poterant nisi ut
 barbari dicerentur, ferocitatis utique, crudelitatis et terroris vocabulum possidentes? 10
 Quos quantisumque muneribus foveris, quantisumque delinieris obsequiis, illi aliud
 nesciunt nisi invidere Romanis: et quantum ad eorum adinet voluntatem, semper cu-
 piunt splendorem et genus Romani nominis nebulare nec ullum Romanorum omnino
 desiderant vivere. Et ubi adhuc uoscuntur parcere subiectis, ad utendum servitiis illo-
 63 rum parent: nam nullum dilexerunt aliquando Romanum. Si disputare nitetur de 15
 fide nobiscum barbara ferocitas, et haeresis Arriana rationabiliter disputaret — sed
 quando tenuit rationem, quae a patre deo deum filium separat salvatorem? — quare
 dolis et calumniis egerunt, et velut spiritus tempestatis procella sui furoris totum sub-
 vertere voluerunt? Si disputatio necessaria fuerat episcopalis, quare suspensio, quare
 ignes, quare ungulae simul et cruceae? quare Arrianorum serpentina proles contra in- 20
 nocentes genera talia tormentorum invenit, qualia nec ipse Mezentius exquisivit? Dimi-
 cavit contra innocentiam cupiditas furoris et avaritia crudelitatis, ut et animas perderet
 et substantiam arpagaret. Si conlatio desiderabatur, quare rapinae rerum alienarum
 non tantum sacerdotum, verum etiam omnium laicorum? Sed illi expoliati laetati sunt
 et rapinam rerum suarum cum gaudio susceperunt. 25
 64 XIX. Adsit iam quaeso omnis aetas, omnis sexus omnisque condicio: adsit, ob-
 secro, omnis turba catholici nominis, quae gremio materno toto orbe gestatur, quia
 sola germanum commodare novit adfectum, quae didicit a Paulo magistro et gauden-
 tibus conlaetari et eum lugentibus lamentari: convenient simul ad domum
 nostri doloris et paribus oculis fundamus flumina lacrimarum, quia causae et fidei 30
 65 nostrae unum est negotium. Nullum volo ad condoleendum necum haereticum con-
 venire, qui forte addere conepiseit super dolorem vulnerum meorum et gratulatur
 cotidie malis meis. Nolo, nolo ego extraneum, sed fraternum quaero adfectum, nolo
 filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniqui-

5) Psal. 48, 2 sq.

28) Rom. 12, 15.

1 rebus talibus R, rebus variis talibus p, rebus om, ed. Ruin. 2 salustius Lp et linguis R
 3 caesariensis BLP opus non esset idoneus p 4 secundiae B latineque (i. e. latinaeque) p
 ordinatus L 5 ieronimus L 6 gentes Rp et Psalmista (48, 2): om. BLV omnes om. Rp
 7 dives om. L 8 condemnatione Rp uestra BRp laudatis Rp 9 proprio om. Rp
 nocitare BV, uocari p 10 ferocitatis itaque uocabulum et crudelitatis et terroris p possidentis R
 11 illi autem nesciunt aliud p 13 nebulare mei: obnubilare ed. Lor. et vulgo 15 parcent om.
 BLV nullum illorum L romanum BRV: romanorum Lp et vulgo 16 nobiscum de fide ed.
 Ruin. arriana om. V 17 tenuit mei: tenet ed. Ruin. quae] quando Rp 18 gerunt Rp
 furoris sui V 19 fuerat necessaria L, fuerat om. p 20 crucis BV¹ sempiterna p 21 me-
 zientius R 22 furoris cupiditas Rp avaritia crudelitatis mei: avaritiae crudelitas ed. Ruin. ani-
 mam Rp 23 arpagaret BLV: arriperet Rp, harpagaret vulgo 26 obsecro om. L 27 paterno
 Rp quia BRV: quae Lp et vulgo 28 commulare p 29 lamentare BL 30 flumina B
 l m. 31 necum ad condoleendum Rp 32 quia R, sed a punctatu conepiseit addere p
 33 ego] ego non R, non ego p quaero] habere p 34 filiorum BRV: affectum filiorum p, aliquem
 filiorum L et vulgo dextera eorum dextera V

tatis: quia filii alieni semper mentiti sunt mihi, qui inveteraverunt et claudicaverunt a semitis suis. Isti dicunt mihi cotidie: ubi est deus tuus, dum adfligitur populus pretioso agni sanguine comparatus? Inter quorum obprobria ego ad flagella paratus cantare non desisto domino flagellanti: amove a me flagella tua, quia defeci, non a
 5 fortitudine manus tuae, sed a persecutione haeresis Arrianae. Adveniant omnes, qui 66
 mecum angustae viae carpunt iter et propter verba labiorum dei vias custodiunt duras, et videant si est dolor, sicut dolor meus. Quoniam vindemiata sum in die irae furoris domini, aperuerunt super me os suum omnes inimici mei, sibilaverunt et fremuerunt dentibus, dixerunt: devorabimus eam. En ista est dies quam expectabamus:
 10 invenimus, vidimus. Adestote angeli dei mei, qui nunquam deestis constituti in mi- 67
 nisterio vestro, propter eos qui hereditatem capessuri sunt aeternae salutis, et videte Africam totam. dudum tantarum ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolata: tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modo sedentem viduam et abiectam. Sacerdotes eius et seniores in desertis locis et in insulis defecerunt quaerendo sibi escas
 15 ad manducandum, et non inveniunt. Considerate et videte, quia Sion civitas dei nostri facta est vilis, facta quasi polluta menstruis inter inimicos suos. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia vidit gentes invadere et ingredi atria sua, de quibus praeceperas ne introirent ecclesiam tuam. Viae eius lugent, eo quod
 20 nemo conveniat in die festo. Egressus est a facie eius omnis decor et deliciae: didi- 68
 cerunt vias asperas ambulare virgines et iuvenes eius, in aulis educati monasteriorum, abierunt in captivitatem Maurorum, dum lapides sancti eius disperguntur, non tantum in capitibus omnium platearum, sed etiam in locis squalidis metallorum. Dicite deo nostro susceptoris eius, habentes fiduciam supplicandi, quoniam tribulatur et venter illius turbatus est a fletu eius, quia sedit inter gentes et requiem non invenit, nec est qui
 25 consoletur eam. Quaesivit a patribus Orientis qui simul contristaretur, et non fuit, et consolantem, et non invenit, dum manducaret in esca sua fel et in siti sua potaretur aceto, sponsi et domini sui passiones imitando, qui ideo passus est pro ea, ut sequatur vestigia eius.

XX. Preceamini patriarchae, de quorum stirpe generis nata est, quae nunc la- 69
 30 borat in terris: orate sancti prophetae cognoscentes adflictam, quam antea vaticinante praeconio cecinistis: estote apostoli suffragatores eius, quam ut congregaretis, univ-
 sum orbem ascendente in vobis domino ut equi velocissimi cursitastis. Praecipue tu, Petre beate, quare siles pro ovibus et agnis, a communi domino magna tibi cautela et

1 semper] super Rp qui om. p inueterati sunt *Vulgata Psal. 17, 46* 2 isti om. p, et
 R mihi dicunt L 3 sanguini BV¹ 4 non desisto cantare domino flagellato p quia mei:
 quia ego *ed. Ruin.* non defeci L 5 sed ad BV persecutionē V omnes BLV: mihi omnes
 Rp, igitur nunc omnes *ed. Ruin.* 6 angustiae BV¹, angustum (om. viae) p carpiunt BLV¹p:
 carpunt R et corr. V, *vulgo* custodiunt vias *ed. Ruin.* 7 sicut meus V vindemiata mei (sc.
 Ierusalem sive potius hoc loco ecclesia catholica): vindemiatus *ed. Ruin. verba ex Ierem. Thren. 1, 12 petita*
sunt, item sequentia fere omnia irae R: om. *rell. et vulgo* (in die irae furoris sui *Ierem. l. c.*) 8 ap-
 peruerunt BV¹, aperuere p siuilaerunt B 9 dentibus suis p deuorauimus BLRVp en]
 enou BV¹ expectauimus L 10 adestote LRp: adeste BV, cf. v. 31 11 capti sunt sal-
 lutis p 12 tota L 13 tanti BV¹ modo om. p 14 et insulis BLV sibi om. p
 15 syon RVp 16 facta est quasi polluta Rp 19 ueniat L facie eius omnis decus eius p
 et deliciae om. Rp 20 uirgines mei: uirgines eius *ed. Ruin.* 21 abiecerunt R captiuitatem
 aurorum BV, captiuitate maurorum R lapidem BV¹, lapidibus p sancti mei: sanctuarii *ed. Ruin.* ;
verba petita sunt ex Ierem. Thren. 4, 1, ubi textus graecus habet ἐξερύθησαν λίθοι ἀγροί etc. 22 deo]
 domino L, om. p 23 nostro om. Rp eius Rp: et B, om. LV quoniam] quando p
 24 eius] ē L sedet p 25 quesitui p et consolantem BRVp: consolantem L et *vulgo*
 29 sanctissimi patriarchae *ed. Ruin.* 30 uaticinando Rp 31 aggregaretis *ed. Ruin.* 32 ascen-
 dentes p cursitastis LRp: cursitatis BV 33 beate Petre *ed. Ruin.* domino mei: magno do-
 mino *ed. Ruin.*

sollicitudine commendatis? Tu, sancte Paule, gentium magister, qui ab Hierusalem usque ad Illyriam praedicasti evangelium dei, cognosce quid Wandali faciunt Arriani, et filii tui gemunt lugendo captivi: universique ingemiscite sancti simul pro nobis apostoli. Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista, quae evenerunt nobis ad probationem, non quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed et pro malis orate iam filiis, quia et Christus oravit etiam pro inimicis Iudaeis. Sufficiant castigationi quae in te indata sunt nobis et iam iamque delinquentibus venia postuletur: dicatur angelo percutienti: sufficit, iam colibe manum tuam. Quis ignoret haec nobis probrorum nostrorum scelera procurasse, aberrantibus a mandatis dei et in lege eius volentibus ambulare? Sed prostrati rogamus, ut non spernatis vestros miseros peccatores, per eum qui vos ad apostolicum culmen provexit humiles pisces.

71 XXI. Tenuit sceleratissimus Hunericus dominationem regni annis septem, mensibus decem, meritorum suorum mortem consummans. Nam putrefactus et ebulliens vermibus, non corpus, sed partes corporis eius videntur esse sepultae. Sed et ille legis datae transversor ex Donatianorum haeresi ad eos veniens quondam Nicasius in brevi simili morte periit.

2 ad om. Rp ylliricum BLR, illiricum p agnosce quod p arriani mei: et Ariani ed. Ruin. 3 captivi] adiecta sunt in ed. Ruin. nescio ex quo codice petita haec verba: Tu Petri germane, et non in passione dispar, gloriose Andrea, qui interpretaris virilis, quoniam viriliter certasti, considera gemitum Africani populi, et non displiceat tibi, sed interveni pro nobis ad Deum. 4 est om. R quae venerunt BLVp, qua evenerunt R vobis om. V 5 ad probationem non R: non om. BV, ad probat. om. p, non ad probationem L et vulgo 6 qui et BV¹ 7 ad castigationem p et om. p S dicaturque ed. Ruin. ignoret mei: ignorat ed. Lor. et vulgo 9 et om. L 10 volentibus p precatores coni. Ruinartus 11 per eum Rp: om. BLV; suppletum est in nonnullis libris teste Ruinarto: ut illum pro nobis deprecari dignemini, qui etc. humiles peccatores R 12 hunericus R, hunericus Lp et vulgo septem et mensibus p 13 morte Rp consumans LR, consummatus p putrefactum L bulliens Rp 14 sed et Rp: sed BLV, Sicut ed. Ruin. 15 legis data (dator L) et transverso rex (transversor ex L) donatianorum (donationorum V) heresim (heresi L) ad eos veniens quondam nicasius BLV¹, legis datae transgressor rex donationorum heresim ad eos veniens quondam nicasius R, illa lege data et transversa rex donatistarum heresi ad eos veniens quondam nicasius V corr. m. 2, legis datae transgressor rex donatio nonarum heresim adueniens quondam ut asinus p, legis datae transgressor Rex quondam ut asinus sepultus est, ita iste ed. Ruin. ineptissime. Quae post lamentationem (§ 64—70) de Hunerici morte (§ 71) adiecta sunt, postea addita videntur, ut recte monuit Ebert, *Gesch. der christlich-latein. Literatur* p. 434 not. 3: quod si verum est, notitia quasi extemporalis de illo Nicasio minus mira videbitur. 16 brevis B periit EXPLIC. B, periit. EXPLIC. LIB. III. Lp; RV subscriptione carent; in omnibus meis sequitur passio VII martyrum.

PASSIO BEATISSIMORVM MARTYRVM

qui apud Carthaginem passi sunt sub rege Hunirico
vi. Nonas Iulias.

I. Praedicaturus triumphos martyrum beatorum ad enarranda quae gesta sunt 1
5 auxilium exposco divinum, ut qui illis praestitit superaudi victoriam, mihi indigno et
inmerito quantulacumque verborum porrigat ornamenta. Tunc etenim valebo quae de-
siderata sunt indicare, si ipsi dignentur pro me misero domino supplicare.

II. Septimus namque agebatur annus crudelissimi atque impiissimi regis Hunirici, et 2
ecce antiquus hostis, veterosus utique anguis, trisulcis linguae venena vibraus, Cyrila
10 quodam Arriomanitarum episcopo ministro usus est, subvertens et obtinens animum
regis eruenti, ut ita suaderet, non posse eum pacatum atque longaevum obtinere regnum,
nisi nomen perderet innocentum. Qui tamen dei iudicio post non multos dies turpissima
morte praeventus scatenus vermibus exspiravit. Insectari coepit ore eruento omnem 3
catholicorum multitudinem, quae per totam provinciam Africanam in modum, sicut
15 praedictum est Abrahae patriarchae, harenae maris fuerat multiplicata, ut eam rebap-
tizationis sauciaret machera, atque stolam illam singularis et puri baptismatis, quam
Christus vino carnis suae purificans, prelo exprimens crucis fecerat dealbatam, tactrae
nigredius turparet iulvie sordulenta. Accipiens quoque tyrannus, ut erat docibilis et
ferus, serpentinam suggestionem, feralibus edictis uno tempore totam coepit Africam
20 commovere. Primo sacerdotum et ministrorum copiosissimam et maximam turbam in 4
longinquis et extremis regionibus exilio crudeli detrusit. Quibus bis acutum genus
frumenti, quod iuuentis solis edere concessum est, nequaquam industria molari cou-
tritum, sed manente furfuris cortice loricatum pro miseratione dari praecepit. Post
vero, crescente impietatis insania, etiam hoc auferri crudelissimus imperavit. Post 5
25 modicum quoque temporis universas simul ecclesias, praedictis venerabilibus portis,
caementis ingentibus claudi mandavit. Univera namque monasteria virorum vel puell-
larum sanctarum gentilibus, id est Mauris, cum habitatoribus donari praecepit. Unus
fuit omnibus ciulatus, unus pro Christo moriendi integer et plenus affectus. Paria
currebant flumina lacrimarum, quia permiserat dominus cibari eos pane lacrimarum.

1 beatissimorum *om.* V martirum V 2 cartaginem *BV* sub imperio rege Hunirico *B*, sub
hunirico rege *V*, sub imperio regis hunirici *L* 3 non. iul. *BV*, non. iulii *L*; *inscriptione carent Rp*:
eius loco habet *p*: Incipit liber quartus 4 triumphos *om.* *L* beatorum martirum *p* 7 dignan-
tur *p* 8 hunirici *Lp et vulgo* 9 trisulcis *BV*: trisulci *Rp*, trisulcae *L et vulgo* lingua *Rp*
cyrila *R*: chirila *BLV*, cirila *p* 10 quodam *Lp et corr. V*: quendam *BRV1*; fort. quodam arriani-
tarum *R*, Ariomanitarum *ed. Ruin.* episcopū *BRV1* 13 expiravit *LRp* 15 habrahae *V* ha-
renae *BRVp*: arenae *L et vulgo* eam] etiam *R* 16 sautiaret *V* machera *mei*: machaera *vulgo*
17 nino sue carnis *p* prelo *Rp*, proelo *BV*, prodo *L* fuerat *R* thetre *R* 18 iulnię *BV*
sordidulenta *L* docibilis *R*: ducibilis *BLV*, docilis *p* 20 in longinquis et extremas regiones *ed.*
Lor. et vulgo 22 solum *R* molarum *Rp* contritum *om.* *Rp* 23 luricatum *BRV1* dare
L 26 cementis *BLRp* virorum monasteria *L* 27 gentibus *Lp* donari *Rp*: donare *BLV*
29 panē *B*; locus sumptus est ex *Psal.* 79, 6: cibabis nos pane lacrimarum et potum dabis nobis in lacri-
mis in mensura?

6 et potari eos in lacrimis in mensura. aut forsitan sine mensura. Et si reperta est
 exiens de area inhians cadaveribus mortuis pars aliqua pereunthum corvorum, maior
 est tamen in nomine trinitatis numerus felicium columbarum. Quanti nobiles et optimi
 viri, ampli et lati caespitis domini, terram cum caelo commutaverunt et simul corpus
 cum substantia tradiderunt, atque delicatae et nobilissimae feminae contra verecundiam 5
 naturae spectante vulgo virgis caesae variisque tormentis cruciatae, victricia trophea
 portarunt! quanti infantuli iuridentes edicta feralia ante mundum contempserunt, prius-
 quam inlecebrosam eius semitam introirent!

7 III. Tunc adprehensi sunt et septem fratres, quantum continet ad concordiam do-
 minicae servitutis, in monasterio habitantes in unum, quia bonum est et iucundum ha- 10
 bitare fratres in unum: id est Bonifatius diaconus, Servus subdiaconus, Rusticus sub-
 diaconus, Liberatus abba, Rogatus monachus, Septimus monachus et Maximus monachus,
 in numero scilicet Machabaeorum germanorum, quos una mater ecclesia catholica ge-
 muerat et per viscera fontis aeterni salubriter pepererat, de territorio Capsensis civi-
 tatis, cui praefuit sanctus Vindemialis, sacerdos egregius et Christi fidelis antistes. 15
 S Qui adtracti ad urbem Carthaginiensem. primo eis inlecebrosus blandimentis serpens
 voluit sibilare, promittens honores caducos et divitias ingenium voluptatum necnon et
 regis amicitias vel alia multa, quae solent insipientium animas ancupante diabolo visco
 mundiali captare. Sed haec omnia milites dei aesi contagia respuerunt, clamantes uno
 ore: unus dominus, una fides, unum baptisma. Nec poterit in nobis adiuvante do- 20
 mino iterari, quod in sancto evangelio semel praeceptum est dari: quia qui semel lotus
 est, non habet necesse iterum lavari, quia mundus est totus. Facite quod vultis, in-
 ferte poenas corporibus nostris: melius est temporalia ad modicum sufferre supplicia
 quam aeterna pendere et subire tormenta. Habete quae promittitis, cum ipsis divitiis
 post paululum peritari. Nobis vero nullus de postibus frontium valebit evellere, quod 25
 in uno baptismate artifex trinitatis dignatus est titulare.

9 IV. Quid multa? Dum tali constantia divinitus munirentur, iussi sunt carcerali
 custodiae mancipari, et ita crudelius onerati ferri ponderibus tenebrosis deputati sunt
 locis, ubi nulla miseratio adrideret lenitatis. Sed populus ille memoratae urbis, in
 domino semper fidelis, dato munere carcerariis die ac nocte Christi martyres frequen- 30
 tabat, et ita ab eis doctrina et virtute fidei roborabatur, ut talia etiam ipsi pro Christi
 nomine plena delectatione perferre cuperent et capulo persequentis facilia subponerent
 10 colla. Hoc autem tyrannicas pervenit ad aures: qui ebrietate furoris accensus iubet
 eos adhuc inauditis suppliciis adigi et maioribus vinculis onerari, navemque imperat

1 inmensurā *B*, mensurarum *L* 2 archa *p* 3 in nomine *mei*: in honore *ed. Ruin.* 4 do-
 mini *BRVp*: dominici *L et vulgo* commutante *p* 5 delicate *B* 6 spectante *Rp*: expectante
BLV victricia *BLV*: victoricae *Rp et vulgo* tropaea *ed. Ruin.* 7 contempere *p* prius-
 quam *BRVp*: quam *L et vulgo* 8 inlecebrosam *BLRV*: in illecebrosam *p et vulgo* 9 et *om. R*
 continet *BV*: *om. Rp*, pertinet *L et vulgo* 11 bonifatius *BV*: bonifacius *LR*, bonefacius *p* Servus *p*
 12 abbas *L*, alba *p* septimius *R*, Septimus *p* et Max. monachus *om. Rp* 13 machabeorum
LRp germanorum *om. p* 14 territorio *BV* 15 sanctus *om. L* vindemialis *p* an-
 testis *BV* 16 qui adtracti *BV*: qui acti *Rp*, quibus attractis *L et vulgo* carthaginiensem *Lp et*
vulgo in illecebrosus *p* 17 nec non] necessario *p* 18 amicitias *mei*: amicitiam *ed. Ruin.*
 19 milites dei *BLV*: milites Christi *Rp*, Christi milites *ed. Ruin.* respnerent *L* 20 unus deus *p*
 baptismum *Rp* 21 semel *om. p* 22 poenis *B* admodum *p* 23 pendere *BLV*: pati *Rp*
 quae] quod *p* 24 fontium *p* 25 trinitatis dignatus *BLRV*: trinitas dignata *p et vulgo* 26 en-
 custodia *Rp* onerati *BLV*: artautis *R*, aretatis *p*, fort. artati *cf. III, 46* 27 ille *BLV*: iste *Rp*,
om. ed. Ruin. 28 doctrinae virtute *R* roborati *p* tali *R* 29 ferre *Rp* persequenti
Rp facili *R*, facile *p* 30 navimque *L et vulgo*

lignorum aridorum manipulis adimpleri, atque in eadem omnibus alligatis in medium pelagus igne supposito coneremari.

V. Eductisque illis de custodia multitudo populi dei bellatores trinitatis quasi agnos innocuos ad victimam deducebat, et rugientium pondera catenarum quasi quaedam monilia pervidebat, quia non fuerunt illa vincula, sed potius ornamenta. Incedebant itaque cum fiducia ad supplicium, quasi ad epulas concurrentes, una voce per ambitus platearum domino decantantes: gloria in excelsis deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Votiva nobis haec dies est et omni sollemnitate festivior. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, quando pro fide domini dei nostri perferimus praeparatum supplicium, ne amittamus adquisitae fidei indumentum. Sed et populis publica voce clamabant: ne timeatis, o populi dei, neque formidatis minas atque terrores praesentium tribulationum, sed potius moriamur pro Christo, quomodo et ipse mortuus est pro nobis, redimens nos pretio sui sanguinis salutaris. Unum tamen vehementi conatu, qui inter eos infantulus videbatur, nomine Maximum, cupiebant auctores malorum a sanctorum consortio separare dicentes: infantule, quid festinas ad mortem? dimitte eos, insaniunt, et audi consilium nostrum, ut possis invenire vitae remedium et tanti regis adire palatium. Tunc ille, aetate quidem puerili, senili tamen maturitate, clamabat: nemo me separat a sancto patre meo Liberato abbate et a fratribus meis, qui me in monasterio nutrierunt. Cum ipsis sum in timore dei conversatus, cum ipsis desidero passionem suscipere, cum quibus credo me et futuram gloriam invenire. Nolite putare, quia potestis seducere pueritiam meam: simul nos dominus septem voluit congregare, simul dignabitur omnes uno martyrio coronare. Quomodo nemo perire potuit de septenario illo numero felicium Maechabaeorum, ita etiam septenus nostrae congregationis numerus nullum inveniet detrimentum. Nam si negavero eum, et ipse negabit me, quoniam ab ipso dictum est: qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram patre meo, qui est in caelis: et qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo, qui est in caelis.

VI. Perducti itaque cum festinatione ad navale supplicium pro voluntate infandi regis vel crudelium ministrorum, extensis manibus et pedibus clavati feruntur potius quam ligati. Qui dum ignis fuisset lignis iniectus, statim imperio divino videntibus cunctis extinetus est, et dum saepius renovaretur nutrientibus pabulis, iterum atque iterum extinguebatur rogi globus flammarum. Et cum exinde magis tyrannus furore simul esset et rubore repletus, iussit eos remorum vectibus enecari, et ita singulos in modum eorum cerebris comminutis extingui. Qui tali genere mortis debitum spiritum feliciter domino reddiderunt, nec expaverunt lignis quatientibus mortificari, quibus

25) Matth. 10, 32 sq.

1 adque L in R: om. BLV¹p, per V corr. medium pelagus BLRVp: medio pelago ed. Ruin.
 3 eductis L 4 rugientium ed. Ruin. 5 munilia BV preuidebat p potius om. ed. Ruin.
 8 sollemnitate R, festiuitate L 10 proferimus BRp 11 o om. Rp 12 praesentium] precium p
 13 et om. L pretio sanguinis sui L, pretio sanguine R, precioso sanguine p 14 tamen] tantum p
 16 et] sed p nostrum om. p 17 palacium Lp 18 abbate liberato Rp 19 et fratribus
 ed. Ruin. 20 sustinere et suscipere p 21 potestis BLRV: poteritis p, possitis ed. Ruin., at cf.
 Ind. IV s. v. quia 23 potuit perire p machabeorum LRVp 24 numerus n, congregationis p
 25 negauerit me p 27 me om. p coram fratribus p 29 Educti p nauale BV¹ 30 cla-
 uati BV: eleuati Lp et vulgo, eleuatis R potius feruntur (ferantur p) p et vulgo 31 qui BLRV:
 quo p et vulgo inlectus R 32 papulis R 33 extinguebantur Rp et corr. V rogi globus
 scripsimus: rogi globo BRV, rogi globo L ut videtur, ignei globi p, rognis globo vulgo 35 mortis genere L

15 semper fuit spes omnis in ligno. Sed cum in mari venerabilia corpora iactarentur, ilico, quod contra naturam est aequoris, eadem hora inlaesa corpora pelagus litori reddere maturavit: nec ausum fuit, ut moris est, tridua dilatione in profundo retinere. ne praecepto dominico minime parisset. Ad quod miraculi gemis et ipse tyrannus licet impaenitens, ut fertur, expavit. Gaudens autem quae aderat multitudo corpora 5 sanctorum martyrum diligenti tradidit sepulturae, praeunte clero venerabili Carthaginiensis ecclesiae: ubi etiam et praedicandi diacones. tertio iam confessores effecti. Salutaris et Muritta. geruli reliquiarum adferunt.

16 VII. Humatae sunt igitur cum hymnis sollemnibus lipsanae beatae sanctorum in monasterio Biguae contiguo basilicae. quae dicitur Celerinae. Et sic in confessione 10 trinitatis beatissimi martyres passi sunt et speciosum cursum certaminis sui coronante domino perfecerant: cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

1 omnis spes *p et vulgo* 3 ausus *B corr. ex ausum* dilatatione *L* in profunda *p*
 detinere *Rp* 5 inpenitus (-tes *corr.*) *V* 6 charthaginiensis *R*, carthaginensis (cart-) *BLVp* 7 dya-
 conis *R*, dyaconi *p* tertio *om. p* confessoris *Rp* S murittae *R*, mirite *p* reliquie *p*
 9 ymnis *R* lypsanae *BLRV*, lypsane reliquie *p* 10 Biguae *om. Rp* continuo *L* celeri-
 nae *R*, celerine *p*, celebrinae *BLV*, *cf. I § 9* 12 Amen. Explicit historia africana *V*, Amen. Explicit
 liber quartus *p*

NOTITIA

PROVINCiarVM ET CIVITATVM AFRICAE.

Incipiunt nomina episcoporum catholicorum diuersarum prouintiarum qui Carthagine ex praecepto regali uenerunt pro reddenda ratione fidei. die KL Februarias anno sexto regis Humerici.

Nomina episcoporum prouintiae proconsularis uel qui in exilium missi sunt.

- 1 Eugenius carthaginiensis Tāalleni.
Felix abaritanus. exilium.
Paulus simarensis. exilium.
Felix piensis corsica. exil.
- 5 Marianus hippzaritēnsis ut sp̄.
Pascasius gunclensis ut sp̄.
Saceonius uzialensis ut sūp̄.
Bonifatius membrositanus. fuḡ.
Gulosus beneuentensis corsic̄.

- 10 Reparatus utimuiensis ut sp̄.
Pastinatus puppitanus ut sp̄.
Reparatus puppianensis.
Fortunatianus araditanus. corsic̄.
Deumhabet thelensis. corsica.
- 15 Liberatus Mullitanus ut sp̄.
Manuceius duassedemsai.
Hirundinus missuensis. corsic̄.
Iona lapdensis. ut sp̄.
Peregrinus assuritanus in exil. hic.
- 20 Quintianus ureitanus.
Cresconius tennonensis. pr̄bt̄.

Incipiunt] *hic incipit codex Laudumensis n. 113 (= A), quem accuratissime expressimus, omnibus siglis quibus scriba usus est repetitis; H = codex Lud. Halleri ab Hallerstein, quo libro non iam superstite, ut videtur, Abr. Ortelius in Thesouro geographico (Antverpiae a. 1596) usus est anno sexto] anno VIII Chiffletius, cf. Ruin.*

- 1 Tamalleni *sc. in exilio, cf. Vict. III, 45*
- 2 Aboritanus *coni. Ruin. at v. Vict. I, 13 et Plin. 16, 172 Abaritana harundo*
- 3 Sinuaritensis *coll. Carth. 133, cf. Patrol. lat. ed. Migne XI, 1223 sqq.*
- 4 Picensis *coni. Ruinart*
- 5 Hipzaritensis *H, cf. Ortel. s. v. Hippon*
- 6 Gunclensis *H*
- 7 Uzialensis *AH: Uzalensis August. de civ. dei 22, 8, coll. Carth. 204*
- 8 Bonifatius *ed. Ruin., item alias in hoc nomine*
- Membresitanus *H; Membro itin. Ant. p. 22 ed. Wess. inter Hipponem Zaritum et Uticam, qui locus magis quadrare videtur quam notior Meubresa (conc. Carth. sub Cypriano n. 62, in ed. Hartelii I, p. 433 sqq.) sive Membressa (it. Ant. p. 45 etc.)*
- 9 Benentensis *H, at v. episc. de ciuitate Beneuentina coni. Arelat. a. 314*
- 10 Utimiensis *H, Utimminensis Baluzius, cf. coll. Carth. 126 episc. plebis Utimari*
- 14 Thelensis *AH: Telensis coll. Carth. 208 etc.*
- 16 Duassedemsai *AH: Duas-Senemsal, i. e. duarum Senemsalsensium Baluzius, fort. Duassedemsal, i. e. Duassedemsalensis (an Duassenemsalensis? cf. coll. Carth. 201); nominatur episc. Senemsalensis prou. proc. in conc. Carth. a. 525, ecclesiae duarum Senepsalitanarum vel Senemsalitanarum in conc. Lateranensi*
- 18 Labdensis *coll. Carth. 198*
- 19 in exilium *ed. Ruin.*
- hic] *cf. Papencordt, Gesch. der Vandal. Herrsch. p. 371*
- 20 Uracitanus *H; cf. Vict. I, 10 Mansuetus Uricitanus, coll. Carth. 187 Urugitanus*
- 21 episc. Tennonensis *conc. Carth. a. 525; notum est nomen Victoris Tunnunensis*
- pr̄bt̄] *de hoc siglo aperte vitioso (nam significat periit, v. Papencordt l. c. p. 372*

- Florentinus uticensis. corsic̄.
 Pascasius migirpensis ut sp̄.
 Carissimus gisipensis. in exil.
 25 Gaius uzitensis pr̄bt.
 Exitiosus uerensis. corsic̄.
 Cresces eiesitanus. in exil.
 Bonifatius bolitanus. corsica.
 Felix carpitanus ut sup̄.
 30 Careadius maxulitanus ut sp̄.
 Cyprianus bonustensis.
 Dahmatius finnisensis. corsic̄.
 Aemilianus culsitanus. corsic̄.
 Felix bullensis. pr̄bt.
 35 Clementinus neapolitanus. corsic̄.
 Felix curbitanus ut sp̄.
 Deuterius simminensis ut sp̄.
 Aurelius clipiensis ut sp̄.
 Coronius meglapolitanus ut sp̄.
 40 Benenatus timidensis ut sp̄.
 Vincentius ziggensis. in exil.
 Florentius seminensis. corsica.
 Honoratus tagaratensis pr̄bt.
 Uindemius altuburitanus. exil.
 45 Cyprianus cellensis in exil.
 Augustus uzipparitanus. in exil.
 Cassosus ausanensis. hic.
 Maximinus naraggaritanus. hic.
 Felix muznensis.
 50 Iohannes bullensium regionum.
 Cresciturus titulitanus.

- Benenatus tuburbitensis.
 Victor eudalensis.
 Pascasius tulanensis.
 Sunt numero LIII.

Nomina episcoporum prouintiae Numidiae.

- 1 Felix bereeritanus.
 Augustus gazaufalensis. pr̄bt.
 Quodaultdeus ealaunensis.
 Honoratus castellanus.
 5 Leontius burensis.
 Firmianus centurianensis. pr̄bt.
 Rufinianus uadensis.
 Paulus nibensis. pr̄bt.
 Martialis girensis.
 10 Victor euiculitanus.
 Cresconius amporensis.
 Adeodatus fesseitanus. pr̄bt.
 Uitalianus boconiensis.
 Dummirialis damateorensis. pr̄bt.
 15 Donatus ausuceurensis.
 Palladius idierensis. pr̄bt.
 Gaudentius putiensis.
 Victor suggitanus.
 Benenatus lamuiritanus.
 20 Timotheus tagurensis.
 Melior fossalensis. Nā.
 Frumentius tubusicensis.
 Felix iamsortensis.

25 Bolitanus] coll. Carth. 128 ecclesia Volitana
 33 Culsitanus AH, cf. Vict. III, 26
 36 Curubitanus coll. Carth. 198
 37 Simminensis II, Siminensis conc. Carth. 525
 39 Meglapolitanus A. Megapolitanus II. at v. coll. Carth. 133
 40 Timidiensis II; episc. Timidensium regionum conc. Carth. a. 525
 41 idem episcopus apud Vict. I, 29 Gigitanus vocatur
 43 Tagarensis II, at v. coll. Carth. 128
 44 Altuburitanus II, ep. plebis Altiburitanae coll. Carth. 128
 46 Uzipparensis conc. Lateran. ep. Uzipparitanorum coll. Carth. 131
 47 Ausafensis con. Ruinart.; cf. ab Ausafa conc. Cypr. n. 73 et Mansi coll. III, 847 et 858
 48 Naraggaritensis II, naraggaritanus A, at v. Liv. 30, 29, 9, it. Anton. p. 41, tab. Peut. etc.
 50 regio A, cf. coll. Carth. 135 plebs Bullensium regionum etc.
 53 Eudalensis AH: Theudalensis vel Teud-) con. Ruinart cum Baluzio, cf. Vict. I, 23

1 Bereeritanus II
 2 Gazaufalensis AH, at cf. conc. s. Cypr. n. 76. August. de bapt. 2. 40 etc.
 5 Bursensis II
 6 Centurianensis AH: Centurionensis coll. Carth. 202
 8 Nobensis con. Ortelius
 9 Guirensis coll. Carth. 121?
 11 Amphorensis coll. Carth. 198
 13 Bucconiensis coll. Carth. 198
 11 episc. Bamaccorensis (vel Vam-) coll. Carth. 128
 19 Lamuiritanus edd. lamuiritanus AH; cf. Lambridi tab. Peut. Lambridin an. Ravennas 3, 6, Lambiritensis coll. Carth. 206, Lambiriditanus Rev. Africaine 1877 p. 42
 20 Tagorensis coll. Carth. 133
 21 Fnsala castellum prope Hipponem August. ep. 209. territorium Fnsalense idem de civit. dei 22, 8, sed Φώσλα cod. ms. Procopii de aedif. VI, 7 in loco nondum edito
 Nā] de hoc siglo obscurissimo, quod infra n. 49 recurrit, tacent editores; an depravatam est ex hoc = non occurrit?
 22 Tubusicensis AH: Tubursicensis coll. Carth. 143 et 201 (Tubursico Numidarum rectius, cf. Renier Inscr. n. 100 Tubursi(=) Numidarum)
 23 iamsortensis AH, sed Lamfort. coll. Carth. 149 et 163, conc. Carth. a. 525

- Abundius tididitanus. prbt.
 25 Valentianus montesis. prbt.
 Adeodatus nobabarbarensis.
 Adeodatus idassensis.
 Florentius nobagermaniensis.
 Billatiens de casis medianensis.
 30 Eusebius susiciensis.
 Victorinus de noba caesaris.
 Uitalianus vazaritanus.
 Iunior tigillabensis.
 Uigilius ressanensis. prbt.
 35 Leporius augurensis.
 Pascentius octabensis.
 Petrus madensis.
 Felix matharensis prbt.
 Florentius centenariensis.
 40 Felix gilbensis prbt.
 Florentianus midilensis.
 Fluminus tabudensis.
 Optantius casensi calanensi.
 Peregrinus pudentianensis prbt.
 45 Felix nobasparsensis prbt.
 Felicianus metensis.
 Domnicus caesariensis prbt.
 Candidus nobasinensis prbt.
 Quodmildens caelianensis. nam.
 50 Iannarius iacterensis.
 Victorinus de castelli tituliani.
 Fructuosus de giru marcelli.
 Cresconius tharasensis.
 Maximus sillitanus prbt.
 55 Uigilius hizirzadensis prbt.
 Uictor mmicipensis.
 Sernus arsicaritanus.
 Felix cassennigrensensis.
 Donatians neselitannus.
 60 Pudentius madaurensis.
 Donatus rusticianensis.
 Donatus milladegensis.
 Cresces buffladensis prbt.
 Adeodatus sistrionianensis prbt.
 65 Rustiens tipasensis.
 Simplicius tibilitannus.
 Stephanus sinitensis.
 Pascentius cethaquensusea.
 Donatians teglatensis.
 70 Cresconius zabensis.
 Antonianus mustitanus.
 Reparatus tubniensis.
 Anastasius aquenobensis.
 Victorinus babrensensis prbt.
 75 Felix tebestinus.
 Domninus moxoritanus metallo.
 Secundus tamogaziensis prbt.
 Uictorinus legiensis.
 Quodmildens respectensis.
 80 Iannarius nelefitanus.
 Benenatus mazacensis prbt.
 Donatus ingurensis prbt.
 Uictor circensis prbt.
 Pardalins macomadiensis.
 85 Ianuarius legensis prbt.

24 Tiditanus II 25 Montesis A: Montensis II, cf. limes Moutensis Not. dign. p. 175 ed. Seeck.
 episc. Montenens coll. Carth. 121 27 Idacensis II, at v. coll. Carth. 182 28 Nobagermanensis H
 29 Villatiens ed. Ruin. 30 Susiciensis II 32 Vizaritanus II ut videtur, v. Ortel. s. v. Bazarita-
 num, ep. plebis Bazaritanae coll. Carth. 129, sed ibid. 188 Vazar. 34 Resianensis coll. Carth. 126
 35 ecclesia Augurritana coll. Carth. 126 40 Gibbensis coll. Carth. 201? 41 Midlensis ibid. 192
 43 Casensicalanensis ed. Ruin. ad casensi supplendum loco, v. coll. Carth. 133 episcopus loci Casensis Cala-
 nensis 44 Pudentianensis con. Ruinart ex coll. Carth. 201 45 Nobasparsensis II, cf. it. Ant. p. 32
 Nova sparsa 48 Novasinnensis coll. Carth. 121 50 episc. Zactarensis conc. Carth. a. 525, Zatta-
 rensis Vict. II, 101 (ubi idem episcopus nominatur) et coll. Carth. 128 rectius 51 castelli tituliani A:
 castello titulitano II 52 episc. Marcellianensis coll. Carth. 133 53 Tharassa conc. s. Cypr. n. 56
 55 cassennigrensensis A: Cassenigrensensis H, ep. Casensium nigrensium coll. Carth. 149 et 157, Casennigrens
 ed. Ruin. 59 Vesolitannus II, Vegeselitannus Ruinart coll. it. Ant. p. 33 et coll. Carth. 135 62 Villa-
 degensis AH: Villaregensis con. Ruinart v. coll. Carth. 128 63 ecclesia Bofetana coll. Carth. 120
 66 Tibilitanus II, Thibilitani Renier inscr. n. 2576 68 Cataquensis (vel Cathaquensis) Baluzius, cf. August.
 epist. 97, coll. Carth. 143 et 202 72 Tubaniensis H, at v. Not. dign. p. 176 ed. Seeck, limes Tubni-
 niensis 73 Aquanovensis coll. Carth. 198 75 Tebestinus AH: fort. Thevestinus 76 Maxo-
 ritannus II metallo scil. punitus 77 Tamogadensis coll. Carth. 128 78 legiensis A, sed infra n. 85 le-
 gensis, II utroque loco Legiensis; nam ait Ortelius 'episcopi' in Numidia; erravit igitur Ruinartus ad n. 85
 80 nelefitanus A distincte: Velesitanus II et Ruin. cf. tab. Peut. segm. III, f. Velefi 82 Ingurensis AH:
 Lugurensis ed. Ruin. ut ex A 83 vulgo Cirtensis, sed Circensis etiam August. epist. 139

Quoduultdens ad turres concordi.
 Maximus iamfuensis prbt.
 Marcellinus nagrautensis.
 Domucosus figisitamus.
 90 Donatus gilbensis.
 Fortunius regianensis prbt.
 Donatus silensis.
 Uictor gaudiabensis.
 Ianuarianus marculitanus.
 95 Ianuarius ceuturiensis.
 Felix suabensis.
 Crescentianus germauiensis.
 Annibonius uadesitanus.
 Ianuarius gaurianensis prbt.
 100 Fortunatianus narateatensis.
 Maximus lamiggigensis.
 Felix garbensis prbt.
 Inlius uagarmelitanus.
 Ponticanus formensis prbt.
 105 Uictor de turres ammemiarum.
 Seruus belesasensis.
 Honoratus fatensis.
 Mensor formensis.
 Peregrinus muliensis.
 110 Gedalius ospitensis.
 Fulgentius uagadensis prbt.
 Secundinus lamasuensis.
 Crescentius taearatensis.
 Benenatus mileuitanus.

115 Quoduultdens ullitams.
 Proficius seleutianensis prbt.
 Proficius uadensis prbt.
 Ianuarius tagastensis prbt.
 Donatus maximianensis.
 120 Adeodatus zaradtansis prbt.
 Felicianus de girutarasi.
 Cardelus lamiggigensis.
 Flabianus uicopacensis.
 Suut numero CXXV.

Nomina episcoporum provinciae Byzacenaë.

Uassinassensis
 Et aquis.
 1 Liberatus prbt amudarsensis.
 Mansuetus afufeniensis.
 Paseasius septimnicieusis.
 Hortulams benefensis.
 5 Uictorinus anensensis.
 Eubodius nudiditanus.
 Terentianus tubullacensis.
 Rogatianus nadenfinianensis.
 Bonifatius maselianensis.
 10 Uictorinus seberianensis.
 Uictor narensis.
 Leonfius decorianensis.
 Seruusdei tambeitanus.
 Lactus neptitanus.

86 Turris Concordiæ II 87 iamfuensis AII: Lamfuensis *Ruinart de scriptura in A dubitans, sed in eo distincte prima littera est i*; Lamfuensis conc. Carth. a. 525, Lampuensis coll. Carth. 133 93 Gazabianensis coll. Carth. 201? 94 Marculitams AII: Masenlitanus con. *Ruinart, ut habet coll. Carth. 128 et 201, Mascula it. Ant. p. 33 et conc. s. Cypr. n. 79* 96 Suauensis II, item coll. Carth. 133
 100 Narateatensis A et conc. Carth. a. 525: Narateatensis (?) II 101 Lamiggigensis II, Lamiggigensis coll. Carth. 133, 187, 198 103 Vagormelitanus II, Magarmelitanus *Baluzius, ut habet coll. Carth. 126 et 198* 105 Turres Sammeriarum II 106 Balesasensis II, Belalittensis coll. Carth. 126? 107 Facensis *Ortelius ex II in Mauritania Sitifensi, ubi simile nomen in A non occurrit* 110 Hospitensis coll. Carth. 133 111 Vagradensis II 112 vulgo Lamasbensis 113 Tagartensis II 115 Villitams II, unde *Holstenius coniecit Vallitanus; inuuo, si quid mutandum, Ululitanus, cf. conc. s. Cypr. n. 54 ab Ululis* 116 Seleuciamensis II, Seleucianensis *Ruin., ut habet coll. Carth. 120 et 206* 118 Tagartensis II 120 Zaradtansis AII: Zaraitensis coll. Carth. 128 et 203, Zaradtensis ed. *Ruin.* 123 Vi-cuspacensis II, Viopacatensis ex Numidia legatus conc. Carth. a. 525 numero CXXV] *si numerus verus est, duo nomina desunt*

Nomina . . Byzacenaë om. A parvo spatio relicto; hoc titulo item codicem II curuisse inde concludi licet, quod *Ortelius locis, quae ex hac parte affert, non provinciae nomen, sed solum 'in Africa' adscribere solet* Uassinassensis A: *Vassitanum locum Africae affert Ortelius ex II; Gratianensis suspicatur Ruinartus ad Victorem II, 101, quia Bonifatius Gratianensis ibi nominatus in tabulo episcoporum non occurrit* Et aquis] *huene pertinet Crescens metropolitanus Aquitanae ciuitatis, quem Victor I § 23 centum viginti episcopis praefuisse tradidit?* 6 Meditlitanus II, Miditensis coll. Carth. 142 7 Tubolbacensis II, at v. coll. Carth. 126 Vadaciniensis II 9 Masdianensis (?) II, at v. coll. Carth. 208 12 Detorianensis conc. Lateran. 13 Tambeiensis coll. Carth. 198, sed *ibid. 128 Tambaisensis, cf. Viet. III, 28* 11 Letus A Nabbitams coll. Carth. 197

- 15 Felix custrensis prbt.
 Flabianus bulelianensis.
 Decimus theuzitanus.
 Serbandus putiensis.
 Restitutus thagamutensis.
- 20 Praesidius sufetulensis in exil.
 Eustratius sufetanus.
 Secundinus garrianiensis prbt.
 Praefectianus abaradirensis prbt.
 Sabinieus octabiensis.
- 25 Adelfius maclaritanus.
 Restitutus aquiabens[is].
 Antacius medianensis.
 Mensius turrensis.
 Filtiosus aggaritanus.
- 30 Fastidiosus egnatiensis.
 Germanus peradauiensis.
 Donatus ermianensis.
 Paseasius tenitanus.
 Dominus tarazensis.
- 35 Hilarinus trofinianensis.
 Fortunatianus leptiminensis.
 Honoratus tagariatanus.
 Albinus octabensis.
 Aurelius feradinauiensis.
- 40 Felix erepedulensis.
 Cyprianus unuzibirensis.
 Innocentius muzucensis.
 Possidius massimanensis non occurrit.
 Victor uitensis non occurrit.
- 45 Victorinus seebatianensis.
 Adeodatus pederodianensis.
 Athenius circinitanus.

- Florentinus tuziritanus.
 Uindieianus marazianensis.
- 50 Adelfius mattaritanus.
 Adeodatus praeausensis.
 Restitutus aquis albensium.
 Felix irpinianensis.
 Uictorinus usuleusis.
- 55 Habetdeus tamallumensis.
 Concordius cululitanus.
 Servus menefessitanus.
 Quintianus casulis carianensis.
 Restitutus acolitanus.
- 60 Uindemialis eabsensis.
 Quoduultdeus durenensis prbt.
 Eliodorus cufrutensis.
 Marcellinus tasbaltensis.
 Fortunatianus cilitanus.
- 65 Honoratus tiziensis.
 Bonifatius fortianensis.
 Sernius arsuritanus.
 Felix forontoniauensis.
 Succensianus febianensis.
- 70 Iulianus uararitanus.
 Bonifatius frontonianensis.
 Secundianus mimianensis. in exil.
 Donatus boanensis.
 Bonifatius maraguiensis.
- 75 Pirasius nationensis.
 Faustus praesidiensis.
 Rustieus teteitanus.
 Primianus gurgaitensis.
 Bonifatius filacensis.
- 80 Honoratus maerianensis prbt.

15 Custensis <i>H</i>	16 Bulelianensis <i>H</i>	17 Zteuzitanus <i>H</i>	18 <i>i. e.</i> Servandus, <i>ut supra</i>
Flabianus, <i>i. e.</i> Flav.	19 Tagamutensis <i>coll. Carth. 126</i>	21 Eustratius <i>Victor I, 23</i> : Enstrasius <i>A.</i>	22 Garriensis <i>H</i>
<i>'episcopum Eustrathium Sufetanium habet H in Africa'</i> Ortelius	28 Turensis <i>coll. Carth. 121 et 197</i>	31 Paradamiensis <i>H fort. rectius coll. Hirt b, Afr. 87</i> oppidum Parade	26 Aquiabens <i>A.</i> , <i>sed s. erasa</i>
35 locus Octavensis <i>Optatus de schism. Donat. III, 4 coll. Carth. 126 et 133</i>	32 Hermianensis <i>concilia saepius</i>	33 Teuitanus <i>H, at v. coll. Carth. 120 et 201</i> , Thenitani <i>inscr. Grut. p. 363</i>	36 Leptimiensis <i>H</i>
45 Sebastianensis <i>coni. Ortelius</i>	35 Trofinianensis <i>coll. Carth. 133</i>	39 episc. plebis Feraditanae maioris et minoris	37 Zteuzitanus <i>H</i> , <i>at v. Strabo XVII p. 834</i> Κέρκιονα νήσος
52 ep. Aquaealbensis <i>ibid. 197</i>	40 Creperulensis <i>ibid. 133</i>	41 Unuzibirensis <i>Victor II, 33 et conc. Lateran.</i>	48 Tu-
zuritanus (Tusur-) <i>coll. Carth. 120. 187. 207</i>
55 Habetden <i>A.</i> , Habetdeus <i>edd. at v. Vict. III, 45 sq.</i>	47 Circitanus <i>H, at v. Strabo XVII p. 834</i>	49 Marazanensis <i>ibid. 133</i>	50 Mataritanus <i>ibid. 133</i>
52 ep. Aquaealbensis <i>ibid. 197</i>	48 Circitanus <i>H, at v. Strabo XVII p. 834</i>	53 Hierpinianensis <i>ibid. 133</i>	54 Usulensis <i>aut Usilensis concilia</i>
55 Habetden <i>A.</i> , Habetdeus <i>edd. at v. Vict. III, 45 sq.</i>	49 Marazanensis <i>ibid. 133</i>	54 Usulensis <i>aut Usilensis concilia</i>	56 Cullitanus <i>coll. Carth. 126 et 201, cf. Κοῦ-
λοῦλις Procop. de aedif. 6, 6</i>
52 ep. Aquaealbensis <i>ibid. 197</i>	53 Hierpinianensis <i>ibid. 133</i>	54 Usulensis <i>aut Usilensis concilia</i>	59 opp. Acholitanum <i>Plin. 5, 30</i>
55 Habetden <i>A.</i> , Habetdeus <i>edd. at v. Vict. III, 45 sq.</i>	54 Usulensis <i>aut Usilensis concilia</i>	59 opp. Acholitanum <i>Plin. 5, 30</i>	60 Capsensis <i>vulgo</i>
52 ep. Aquaealbensis <i>ibid. 197</i>	59 opp. Acholitanum <i>Plin. 5, 30</i>	60 Capsensis <i>vulgo</i>	61 Dru-
tensis <i>coll. Carth. 197</i>
55 Habetden <i>A.</i> , Habetdeus <i>edd. at v. Vict. III, 45 sq.</i>	62 Cufratensis <i>H</i>	63 Thasbaltensis <i>H (s. v. Tabaltha apud Ortel.)</i> , Tasfal-
tensis <i>coll. Carth. 128</i>	62 Cufratensis <i>H</i>
52 ep. Aquaealbensis <i>ibid. 197</i>	63 Thasbaltensis <i>H (s. v. Tabaltha apud Ortel.)</i> , Tasfal-
tensis <i>coll. Carth. 128</i>	64 ep. plebis Cillitanae <i>coll. Carth. 128 et 187</i>	63 Thasbaltensis <i>H (s. v. Tabaltha apud Ortel.)</i> , Tasfal-
tensis <i>coll. Carth. 128</i>
55 Habetden <i>A.</i> , Habetdeus <i>edd. at v. Vict. III, 45 sq.</i>	64 ep. plebis Cillitanae <i>coll. Carth. 128 et 187</i>	65 Tigiensis <i>ibid. 120</i>	64 ep. plebis Cillitanae <i>coll. Carth. 128 et 187</i>
52 ep. Aquaealbensis <i>ibid. 197</i>	65 Tigiensis <i>ibid. 120</i>	66 Fortianensis <i>A</i> : Forianensis <i>H</i> , Foratianensis <i>Ruinart, ut libri (item A) apud Victorem II, 101 habent</i>	65 Tigiensis <i>ibid. 120</i>
55 Habetden <i>A.</i> , Habetdeus <i>edd. at v. Vict. III, 45 sq.</i>	66 Fortianensis <i>A</i> : Forianensis <i>H</i> , Foratianensis <i>Ruinart, ut libri (item A) apud Victorem II, 101 habent</i>	68 Ferontonianensis <i>H, cf. n. 71</i>	66 Fortianensis <i>A</i> : Forianensis <i>H</i> , Foratianensis <i>Ruinart, ut libri (item A) apud Victorem II, 101 habent</i>
52 ep. Aquaealbensis <i>ibid. 197</i>	68 Ferontonianensis <i>H, cf. n. 71</i>	71 Protontianensis <i>H</i>	68 Ferontonianensis <i>H, cf. n. 71</i>
55 Habetden <i>A.</i> , Habetdeus <i>edd. at v. Vict. III, 45 sq.</i>	71 Protontianensis <i>H</i>	74 Maraguiensis <i>H</i>	71 Protontianensis <i>H</i>
52 ep. Aquaealbensis <i>ibid. 197</i>	74 Maraguiensis <i>H</i>	75 Gurgitensis <i>coni. Ruinart, cf. conc. sub Cyp. n. 74 a Gurgitibus</i>	74 Maraguiensis <i>H</i>
55 Habetden <i>A.</i> , Habetdeus <i>edd. at v. Vict. III, 45 sq.</i>	75 Gurgitensis <i>coni. Ruinart, cf. conc. sub Cyp. n. 74 a Gurgitibus</i>		75 Gurgitensis <i>coni. Ruinart, cf. conc. sub Cyp. n. 74 a Gurgitibus</i>

- Frumentius teleptensis.
 Honorius oppennensis.
 Fortunatianus tagarbalensis.
 Simplicius careabianensis.
 85 Donatus rufinianensis.
 Liberatus aquarum regiarum prbt.
 Victorianus questorianensis.
 Rufinianus victorianensis.
 Maximus gummitanus.
 90 Peregrinus materianensis.
 Fortunatus mozoteoritanus.
 Pacatus niceateirensis.
 Proficius sublectinus.
 Saturnus irensis.
 95 Mangentius ficualtensis.
 Uillaticus auzezerensis.
 Cresconius temoniarensis prbt.
 Paulus turreblandinus prbt.
 Restutus segermitanus in exil.
 100 Victor gauuaritanus.
 Donatianus eliensis.
 Stephanus rufensis.
 Uinitor talaptulensis.
 Hortensius autentesis.
 105 Tertullus iuncensis.
 Ensebius iubaltianensis prbt.
 Seruifins unuricopolitanus.
 Donatus aggaritanus.
 109 Uigilins tapsitanus.
 Sunt numero CVII.

Et cathedrae quae episcopos non habuerunt

- 110 Madassuma
 Donisiana
 Sulianis. Orrea caelia.
 Cunculiana.
 115 Ticibus. Sunt numero v.

Nomina episcoporum Mauř Caesariensis.

- 1 Glorinus iuncensis.
 Teberianus quidiensis.
 Victor sufaritanus.
 Syrus corniculianensis.
 5 Lneius itensis.
 Honoratus timicitanus.
 Donatus nobicensis prbt.
 Patera milianensis.
 Reparatus girmmontensis.
 10 Auus altabensis.
 Donatus pamatoriensis.
 Martialis columnatensis.
 Subdatius sicardensis.
 Subitanus idensis prbt.
 15 Donatus tifiltensis.
 Felicianus idensis.
 Onesimus fidolomensis.
 Victor taborentensis.
 Uerecundus nobensis.
 20 Stephanus zucabbaritanus.

82 Opemiciensis II 83 Tagarbolensis II 85 Ruflianensis II 87 Questorianensis AII: Quac-
 storianensis ed. Ruin. 92 Vicoateirensis A: Vicoateriensis Ruinart cf. coll. Carth. 198 a Vico Ateri
 93 Sullectinus conc. a. 394 94 ep. Hirenensis coll. Carth. 133, Hirenensis conc. Later. a. 649
 95 Tignalensis coll. Carth. 126 et 187 96 Anzezerensis AII: Anzezerensis coll. Carth. 208, Anzeze-
 rensis ed. Ruin. 97 Temoniarensis AII: Temonianensis Ruin. ut habet coll. Carth. 126 98 Ortelius
 affert ex II Turris-Blandini et Turris Blansis (?) 99 Restutus A: Restitutus Ruinart; idem nomen infra
 ter occurrit, ubi bis ab eo non est mutotum 100 Gaunaritanus II, Gaguaritanus coll. Carth. 128
 102 Rufensis II, Ruspitensis coll. Carth. 121 103 Taleptulensis II, cf. Ὑαλέπτουζης not. imp. Leonis a
 Goare edita p. 352 104 Auteniensis II 106 Iubalcianensis II, at v. coll. Carth. 128 107 Unu-
 recopolitanus II CVII A: CXXI Chiffletius, quod praeter 109 episcopos, qui nominantur, duorum nomina in
 initio intercederint quae] CXXI A 110 Madysumma II, Madarsuma it. Ant. p. 48 sq. episc. Man-
 dasumitanus coll. Carth. 187 111 Donisiana AII: Dionysiana Ruin. ut habet conc. s. Cypr. n. 48 et
 coll. Carth. 198 112 Suliana II, ep. Sulitannus coll. Carth. 201, Sululitannus ibid. 135 113 Orrea
 caelia] sic eodem versu A, vulgo Horrea Caelia, sed conc. s. Cypr. n. 67 ab Horreis Caeliae 114 ep. Cen-
 culianensis coll. Carth. 128, sed Κορυζούλης not. prov. s. Leone p. 352

2 Tiberianus edd. ante Ruinartum 3 Sufaritanus A hic et infra n. 87, Sufaretanus II altero loco,
 altero Susaritanus, fortasse ex Sufasaritanus, ut habet coll. Carth. 135 ep. plebis Sufasaritanac, cf. it. Ant.
 p. 31 et 38 Sufasar 8 Malianensis coll. Carth. 135 9 Girmmentensis II 12 limes Columna-
 tentis Not. dign. p. 175 et 184 ed. Seck. 19 Nobensis AII. i. e. Novensis 20 Zugabbaritanus
 coll. Carth. 135 et 182, municipium Sugabarritanum Ann. Marc. 29, 5, 20

- Apocorius caesariensis.
 Felix rusubritanus.
 Donatus subbaritanus.
 Ianuarius aquensis.
 25 Martianus murustagensis prbt.
 Claudius vagalitanus.
 Passitanus tigusitanus.
 Salo fallabensis.
 Donatianus usinadensis.
 30 Paulus flumen zeritanus.
 Nicetius castello minoritanus.
 Restutus florianensis.
 Mensius alamiliarensis.
 Maxentius tigramibenensis prbt.
 35 Urbanus amaurensis prbt.
 Cresees sestensis prbt.
 Donatus ternammensis.
 Fortis caput cillensis.
 Ianuarius nashincensis prbt.
 40 Palladius bacariensis.
 Balens willenobensis.
 Passinatus masuccabeusis prbt.
 Longinus pamariensis.
 Honorius benepotentis.
 45 Bureo uardimissensis prbt.
 Felix ambiensis.
 Emilius mediensis.
 Arator eatulensis.
 Cecilius minneusis.
 50 Lucius cartemitanus.
 Uictor regiensis.
 Rogatianus uannidensis prbt.
 Primus caprensis.
 Meteon rusueeuritanus.
 55 Rufus sfasferiensis.
 Eusebius obbitanus.
 Sceurus timidansensis.
 Donatus frontensis.

- Uictor icositanus.]
 60 Quoduultdeus tablensis prbt.
 Restutus lapidiensis prbt.
 Donatus uoneariensis.
 Bonifatius rusguniensis.
 Benantius oppidonobensis prbt.
 65 Mattasius castelli iabaritanus.
 Felix aquisirensis.
 Uictor ealtadriensis prbt.
 Cresees tigusitanus.
 Idonius rusaditanus.
 70 Gelianus reperitanus.
 Ingenuus ubabensis.
 Petrus oboritanus.
 Faustus castraseberiauenensis.
 Uitalis castranobensis.
 75 Petrus castellanus prbt.
 Quintasius mutecitanus.
 Paulinus rubicariensis.
 Pascasius mammillensis.
 Tacanus albulensis.
 80 Emptacius siccesitanus.
 Talasius gratinopolitanus.
 Uictor manaccenseritanus prbt.
 Pannonius bitensis.
 Felix flenneletensis prbt.
 85 Campanus bidensis.
 Ualentinus castelli mediani.
 Romanus sufaritanus.
 Secundus maurianensis.
 Reparatus bulturiensis.
 90 Lucius maturbensis prbt.
 Caccilius balianensis.
 Rogatus screddelitanus.
 Mingin nobensis prbt.
 Reparatus castellitatroportensis.
 95 Filo arsimaritanus.
 Uassinus elfantariensis prbt.

22 Rusubus ab Ortelio ex H affertur 23 Subarritanus H 29 Usidanensis H, colonia Usinazensis Renier n. 3659 32 Restutus A: Restitutus edd. v. supra ad n. 99 37 Ternamusensis coll. Carth. 180 38 limes Caputcellensis Not. dign. p. 175 et 185 39 Narbincensis H 41 Balens (i. e. Valens) A: Balens H 42 Mazuccabensis H 44 Benepotentis A: Benepotentis H et ed. Ruin. ut ex A Benepota affertur ex nol. prov. s. Leone p. 352, sed ibi textus graecus habet Βεπτόν) 45 Bardimisiensis coll. Carth. 135 49 Minuensis H 57 Timidianensis H 58 Fortensis Not. dign. p. 184? 61 Restitutus edd. ante Ruin. 64 Oppidonebensis (sic) A, Opidonobensis H (s. v. Nova apud Ortel.) 65 Castellum-Aboritanum affert Ortelius ex H 66 Adquesirensis coll. Carth. 188 69 Rusadiranus (vel Rusadiritanus) conl. Harduinus, cf. Plin. 5, 18 et it. Ant. p. 4 71 Ubadensis H, Uvazensis coll. Carth. 126 et 198 74 Castronobensis H 76 limes Mutecitanus Not. dign. p. 185 81 ep. plebis Gratianopolitanæ coll. Carth. 135 87 Sufaritanus] cf. not. ad n. 3 93 Nibensis (?) H, cf. Ruin. notam ad h. l. 95 Filo A: Philo edd.

- Patera catabitanus.
 Vincemalos baparensis.
 Reparatus tipasitanus $\overline{\text{prbt.}}$
 100 Romanus tamadempsis $\overline{\text{prbt.}}$
 Uictor uonearianensis.
 Maddanius murconensis.
 Crispinus tababearensis.
 Quoduultdens summulensis $\overline{\text{prbt.}}$
 105 David tadamatensis.
 Candidianus catrens $\overline{\text{prbt.}}$
 Reparatus eissitanus.
 Poequarius tasaccurensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Quintus tabuniensis $\overline{\text{prbt.}}$
 110 Maximus tuscaniensis.
 Auxilius gunagitanus $\overline{\text{prbt.}}$
 Reparatus sitensis.
 Saturninus uissalsensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Felix maxitensis $\overline{\text{prbt.}}$
 115 Gaius adsinnadensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Cresces satafensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Saturninus sertensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Uictor numidensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Cerealis castelloripensis.
 120 Lucius tamazucensis.
 Sunt $\overline{\text{N.}}$ cxx.
 et cathedrae quae episcopos non habuerunt
 maucensis maurensis.
 nabalensis tingariensis.
 tubunensis oboritanus.
 $\overline{\text{N.}}$ lll.

Nomina episcoporum prouin. Maū. Sitif̄.

- 1 Rufinus tamallumensis.
 Donatus sitifensis.
 Maximus couiensis.
 Domitianus igilgitanus.

- 5 Honorius aquae albensis.
 Festus satafensis.
 Uictor horrens.
 Maximus thugusubditanus.
 Uictor ierafitanus.
 10 Uadius lesuitanus.
 Pacatus equizotensis.
 Felix castellanus $\overline{\text{prbt.}}$
 Constantius gegitanus.
 Uictor eminentianensis.
 15 Saturnius sociensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Iacobus lemefensis.
 Creseiturus cellensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Emeritus maerensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Redux nobalicianensis.
 20 Argentius zallatensis.
 Uindemius lemfoctensis.
 Abus ficensis.
 Restutus maerianensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Uitalis assafensis.
 25 Uictor flumenpiscensis.
 Inventinus maronanensis.
 Romanus molieuuzensis.
 Uictorinus serteanus $\overline{\text{prbt.}}$
 Montanus cedamusensis.
 30 Clemens thamagristensis.
 Adeodatus priuatensis.
 Rogatus parteniensis.
 Uillaticus mozotensis.
 Honoratus tamaseaniensis $\overline{\text{prbt.}}$
 35 Iustus acufidensis $\overline{\text{prbt.}}$
 Emilius asuoremixtensis.
 Uzulus thuccensis.
 Afidius suristensis.
 Uictorinus perdicensis.
 40 Possessor zabensis.
 Pascasius salditanus.
 Flauianus uamallensis. sunt n. xliiij.

98 Vincemalos A: Vincemalus *edd.* 100 Tamadempsis A: Tamadensis II *et ed. Ruin.* 102 Nurconensis *coll. Carth. 135* 103 Tababearensis II, Tabazagensis *coll. Carth. 197* 104 Summulensis II
 105 Tadamatensis II 110 Tuscaniensis II 111 Gunagitanus A: Gunnaitanus II, Gunnigitanus *ed. Ruin. secundum Plin. 5, 20 (Gunnigi) et it. Ant. p. 15 (Gunnens)* 113 Vissalensis II 117 Zertensis *coll. Carth. 201* 118 Nuoidensis (*sic*) II, Numidiensis *coll. Carth. 188* 120 Tamazensis II
 s. iii.] *ex hoc numero patet scribam non nomina, sed versus numerasse*

4 Igillitanus II 8 limes Tubusubditanus *Not. dign. p. 175, a Tubusuptu coll. Carth. 187* 9 Gerallitanus II 10 = Lesbitanus 11 Equotensis II, Equizetensis *coll. Carth. 201* 16 Lemellefensis *alias* 21 Lamfoctense *opp. Ann. Marcell. 29, 5, 13* 23 Restitutus *edd. ante Ruin.*
 24 Assabensis *coll. Carth. 198* 26 Maronensis II 29 Ceramusensis *coll. Carth. 133?* 30 Tamagristensis II *et coll. Carth. 128* 31 Priuatensis AH: Pribatensis *ed. Ruin.* 32 Bartanensis *coll. Carth. 126?*

Nomina episcoporum prouîu tripolitanae.

- 1 Calipides leptimagnensis.
- Leo sabratensis.
- Faustinus girbitanus.
- Creseouius ocusis.
- 5 Sernilius tacapitanus. sunt n. v.

Nomina episcoporum iusulae Sardiniae.

- 1 Lucifer calaritanus.
- Martinianus de forn troiani.
- Bouifatius de saufer.
- Maecarius de minorica.
- 5 Uitalis sulcitanus.

Felix de turribus.

Helias de maiorica.

Opilio de euuso. sunt ñ. viii.

Ac sic fiunt omnes episcopi diuersarum prouintiarum numero CCCCLXVI.

Ex quibus perierunt ñ. LXXXVIII. id est de proconsula. num̄ iii.

5 de prouinẽ numidie num̄ XXXIII.

de prouinẽ. Maurif. caesa. num̄ XXXII permanserunt num̄ CCCLXXVIII.

Corsica relegati num̄ XLVI.

Hic relegati num̄ CCCII.

10 Fugerunt num̄ XXVIII.

Passus num̄ i.

Confessor num̄ i.

2 Sabathra memoratur ab Ortelio ex H 4 ab Oea coll. Carth. 201, alias Oeensis. — 2 (Sard.) de foro Traiani edd. ante Ruin. rectius, nisi nomen in sermone vulgari corruptum est; cf. Ind. geogr. S de Ebuso vulgo

2 CCCCLXVI] non memorantur plus quam CCCCLXI, nisi addantur duo Numidae et aliquot Byzaceni, quorum fortasse nomina exciderunt. Ruinart 3 perierunt] siglum prbt adiectum est 89 nominibus, 4 in prov. proc., 34 in Num., 10 in pr. Byz., 33 in Maur. Caes., 8 in M. Sitif. 5 numero XXXIII] addidit post haec Ruinartus: De provincia Byzacena numero x. 6 xxxii] addidit idem: De provincia Mauritanie Sitifensis numero viii. 7 CCCCLXXVIII A 8 Corsica relegati etc.] notae nominibus supra adiectae non quadrant; sunt enim haec: Cors. 23, exil. 16, exil. hic 3, Tamalleni semel, fug. semel, non occurrit bis, nam bis, metallo semel.

I. INDEX LOCORVM CITATORVM.

Pass. = Passio pag. 58 sqq.

N = Notitia provinciarum pag. 63 sqq.

Ubi nulla littera adiecta est, libri tres historiae significantur.

Gen. 1, 1	II, 77	Matth. 10, 32 sq.	Pass. 13
1, 3	II, 79	11, 27	II, 62
1, 25. 26. 28.	II, 79	12, 31 sq.	II, 87
Exod. 1, 12	I, 23	16, 17	II, 62
15, 9	II, 31	18, 18	II, 31
Num. 6, 23 sqq.	II, 80	18, 20	II, 88
Regg. 1, 2, 25	II, 87	22, 12	III, 36
IV, 8, 12	I, 7	22, 13	III, 23
Iob 1, 21	III, 38	26, 39	II, 61
2, 10	I, 50	27, 46	II, 61
33, 4	II, 38	28, 19	II, 79
Psal. 6, 2	II, 90	Luc. 14, 26	I, 50
8, 6	II, 64	Ioan. 1, 4 sq.	II, 71
21, 11	II, 64	1, 9	II, 71
32, 6	II, 77	1, 14	II, 68
33, 3	Prol. 2	3, 18	II, 68
48, 2 sq.	III, 61	5, 18	II, 60
49, 16	II, 90	5, 19. 21. 23	II, 61
49, 21	II, 90	6, 32	II, 59
66, 8	II, 80	6, 38	II, 61
73, 6 sq.	I, 4	6, 41	II, 59
77, 25	II, 59	6, 44	II, 62
98, 5	II, 97	6, 64	II, 83
103, 30	II, 83	6, 65	II, 81
109, 3	II, 72	8, 25	II, 77
118, 38	II, 91	10, 11	II, 90
138, 7	II, 90	10, 17 sq.	II, 83
138, 7 sq.	II, 88	10, 30	II, 60
142, 10	II, 91	10, 38	II, 60
149, 9	II, 33	11, 1	II, 61
Sap. 1, 7	II, 88	11, 6	II, 62. 67
16, 21	II, 59	11, 7	II, 62
Isai. 6, 3	II, 80	11, 9	II, 61
7, 9	II, 77	14, 13	II, 98
26, 20	II, 20	14, 16	II, 93
53, 8	II, 68	14, 28	II, 61
Jerem. 9, 10	II, 58	15, 4	II, 89
23, 18	II, 59	16, 8	II, 90
23, 22	II, 58	16, 13	II, 85
23, 23 sq.	II, 88	17, 10	II, 61
Thren. 1, 5	II, 32	Act. ap. 5, 2—1	II, 86
Ezech. 36, 27	II, 88	7, 51	II, 97
Dan. 3, 38	I, 22	13, 2 et 4	II, 92
13, 42	II, 81	20, 28	II, 92
		21, 11	II, 92
		ad Rom. 12, 15	III, 64
Matth. 5, 22	II, 92	1 Cor. 2, 10 sq.	II, 85
5, 34	III, 19	3, 16	II, 89
9, 4	II, 81	5, 11	II, 46

I Cor. 6, 11	II, 94	I Tim. 6, 13	II, 83
6, 20	II, 89	II Tim. 2, 17	II, 46
12, 4 sqq.	II, 80	Hebr. 1, 3	II, 58, 71
12, 11	II, 81	Iae. 1, 17	Prof. 2
14, 24 sq.	II, 98	I Petr. 1, 12	II, 97
II Cor. 1, 3 sq.	II, 94	I Ioan. 1, 5	II, 71
6, 16	II, 89	2, 1	II, 93
13, 13	II, 79, 100	4, 13	II, 89
13, 50	II, 89	5, 7	II, 82
Gal. 1, 1	II, 92	5, 20	II, 66, 67
I Tim. 4, 1	II, 92	Apoc. 13, 16 sq.	III, 47

II. INDEX GEOGRAPHICVS.

Nominibus adiectivis nomina urbium locorumve, quae nota sunt, adscripsimus.

- Abaradirensis *N. Byz.* 23.
 Abaritanus *N. pr. proc.* 2; Abaritana provincia I, 13, *cf. Papencordt p. 181.*
 Abbiritanus (*pr. proc.*) II, 26 (*Abbir conc. s. Cypr. n. 16.*)
 Abensa civitas I, 40.
 Aeolitanus *N. Byz.* 59 (*Acholla Strabo et Ptolem.*).
 Aeufidensis *N. Maur. Sit.* 35.
 Adrumetina civitas I, 23. III, 27.
 Adsinmadensis *N. Maur. Caes.* 115.
 Aethiopes II, 18.
 Africa I, I, II, 21, 23, 39. *Pass.* 3; fame ingenti vastata III, 55 *sqq.* provinciae Africae II, 4.
 Africana provincia *Pass.* 3, Africanae provinciae II, 4, 41. Africana terra III, 21.
 Afufeniensis *N. Byz.* 2.
 Aggaritanus *N. Byz.* 29 et 108, *episcopi duorum urbium huius nominis (Aggar et Aggar Seluepte tab. Peut. V, e.*)
 Alamiliariensis *N. Maur. Caes.* 33 (*Ala miliaria cf. Boecking ad Not. dign. I p. 322.*)
 Alani II, 39. III, 3.
 Albulensis *N. Maur. Caes.* 79 (*ad Albulas it. Ant. p. 36 Wess.*).
 Altabensis *N. Maur. Caes.* 10 (*Altaba it. Ant. p. 27, sed in Numidia.*)
 Altuburitanus *N. pr. proc.* 44 (*Altuburos tab. Peut.*).
 Amaurensis *N. Maur. Caes.* 35.
 Ambiensis *N. Maur. Caes.* 46.
 Ammonia I, 42 *cf. adnot. crit.*
 Amporensis *N. Num.* 11.
 Amsaga (*Ampsaga vulgo*) fluvius Cirtensis II, 14. *Scriptura Amsaga firmatur titulo Africano (Recueil de not. et mémoires de la Soc. archéol. de Constantine 1868 p. 122): GENIO NUMINIS CAPVTAMSAGAE SACRVM.*
 Amudarsensis *N. Byz.* 1 (*Amudarsa it. Ant. p. 46 ed. Wess.*).
 Anconsensis *N. Byz.* 5.
 Apulia I, 51.
 Aquisensis *N. Maur. Caes.* 24 (*Aquis inter Sufasar et Caesareum it. Ant. p. 3.*)
 Aquis albensium episcopus *N. Byz.* 52.
 Aquae Albensis *N. Maur. Sit.* 5.
 Aquenobensis *N. Num.* 73.
 Aquae regiae *N. Byz.* 86, Aquisregiensis civitas III, 28.
 Aquisirensensis *N. Maur. Caes.* 66 (*Aquae Sirenses Renier Inscr. n. 3722.*)
 Aquitabensis *N. Byz.* 26.
 Aquitana civitas I, 23; *fortasse huc pertinet Aquis N. Byz. init. p. 66.*
 Araditanus *N. pr. proc.* 12.
 Arsicaritanus *N. Num.* 57.
 Arsinnaritanus *N. Maur. Caes.* 95 (*Arsennaria Plin. 5, 19 etc.*).
 Arsuritanus *N. Byz.* 67 *cf. Assuritanus.*
 Assafensis *N. Maur. Sit.* 24 (*Ad Sava tab. Peut. it. Ant. p. 39.*)
 Assuritanus *N. pr. proc.* 19 (*Assuras it. Ant. p. 17, plebs Assuras consistens Cypr. ep. 65.*)
 Asvoremixtensis *N. Maur. Sit.* 36.
 Angurensis *N. Num.* 35.
 Ansanensis *N. pr. proc.* 47.
 Ausucurrensis *N. Num.* 15.
 Autentensis *N. Byz.* 104 (*Autenti it. Ant. p. 46 et Corippi Iohann. 3, 319.*)
 Auzegegensis *N. Byz.* 96.
 Babrensis *N. Num.* 74.
 Bacanariensis *N. Maur. Caes.* 40.
 Balianensis *N. Maur. Caes.* 91.
 Baparensis *N. Maur. Caes.* 98 (*Babba India campestris colonia Augusti Plin. 5, 5. (Ὠάβαρ Ptolem. 4, 2, p. 255 ed. Wilb.)*).
 Belesasensis *N. Num.* 106.
 Benefensis *N. Byz.* 4.
 Benepotentis *N. Maur. Caes.* 41.
 Beneventensis *N. pr. proc.* 9.
 Berceritanus *N. Num.* 1.
 Bidensis *N. Maur. Caes.* 85 (*Bida Ptol. 4, 2, p. 259, Bidil it. Ant. p. 39.*)
 Bignae monasterium *Pass.* 16.
 Bitensis *N. Maur. Caes.* 83.
 Boanensis *N. Byz.* 73.
 Bocconiensis *N. Num.* 13.
 Bolitanus *N. pr. proc.* 28 (*Ὠόλα Ptol. 4, 3, p. 269.*)
 Bonustensis *N. pr. proc.* 51.
 Britii I, 51.
 Buffadensis *N. Num.* 63.
 Bulelianensis *N. Byz.* 16.
 Bullensis *N. pr. proc.* 34 (*a Bulla conc. s. Cypr. n. 61, Bullae (Bullensis) campus Procop. de b. Vand. 1, 25. August. ep. 65.*)
 Bullenses regii *N. pr. proc.* 50 (*Bulla regia Plin. 5, 22.*)
 Bulturiensis *N. Maur. Caes.* 89.
 Bircensis *N. Num.* 5 (*Buruc conc. s. Cypr. n. 27 et August. de bapt. 6, 34.*)
 Buronitanus I, 38.
 Byzacena provincia I, 13, 44 II, 101.
 Cabsensis *v. Capsensis.*
 Caelestis via Carthagine I, 8.
 Caelianensis *N. Num.* 49.

- Caesariensis *N. Maur. Caes.* 21 (oppidum Caesarea, antea vocitatum Iol, Iubae regia a D. Clandio coloniae iure donata *Plin.* 5, 20).
- Caesariensis *N. Num.* 17.
- Calabria I, 51.
- Calamensis *N. Num.* 3 (Calama s. Kalama).
- Calaritannus *N. ins. Sard.* 1 (Calaris).
- Caltadriensis *N. Maur. Caes.* 67.
- Campania I, 15, 51.
- Caprapicti in eremo I, 35.
- Caprensis *N. Maur. Caes.* 53.
- Capsensis civitas *Pass.* 1, episc. Cabsensis *N. Byz.* 60 (Capsa).
- Caput Cillensis *N. Maur. Caes.* 38 (Caput Cilani *it. Ant.* p. 31).
- Carcabianensis *N. Byz.* 54 (Carcavia *August. epist.* 108).
- Carpitanus *N. pr. proc.* 29 (Carpi *Plin.* 5, 24. *Καρπί;* *Ptol.* 4, 3, p. 262).
- Cartennitanus *N. Maur. Caes.* 50 (Cartenna *Plin.* 5, 20 *etc.*).
- Carthago I, 5 sq. *ibi* basilica Celerina I, 9. *Pass.* 16; bas. Fausti I, 25. II, 18, 28. III, 34, bas. maior I, 9, b. Novarum I, 25, b. Scillitanorum (sc. martyrum) I, 9; ecclesia Restituta I, 15; Memoriae aedes I, 8. III, 17; via Caelestis I, 8; porta Fornitana I, 10; regia I, 41.
- Carthaginiensis ecclesia I, 24, clerus *Pass.* 15, urbs *Pass.* 8.
- Casae Medianae II, 101; Decasismedianensis *N. Num.* 29.
- Casensi Calanensi (episcopus) *N. Num.* 43.
- Cassennigrensensis *N. Num.* 58 (Casae nigrae).
- Castellanus *N. Maur. Caes.* 75 (Castellum *Anon. Ravennas* 3, 8).
- Castellanus *N. Maur. Sit.* 12.
- Castellanus *N. Num.* 4.
- Castelli Iabaritanus *N. Maur. Caes.* 65.
- Castellitatroportensis *N. Maur. Caes.* 91.
- Castello Minoritanus *N. Maur. Caes.* 31.
- Castello Ripensis *N. Maur. Caes.* 119.
- Castellum Medianum *N. Maur. Caes.* 86 (*cf. Anon. Marc.* 29, 5, 45).
- Castellum Titulianum *N. Num.* 51.
- Castranobensis *N. Maur. Caes.* 71 (Castrum nova *it. Ant.* p. 37).
- Castrascherianensis *N. Maur. Caes.* 73.
- Casulis Carianensis *N. Byz.* 58 (apud Casulis *inscriptio apud Mabillon de re diplom.* p. 355).
- Catabitanus *N. Maur. Caes.* 97.
- Catrensis *N. Maur. Caes.* 106.
- Catulentis *N. Maur. Caes.* 48 (Cartili *it. Ant.* p. 11).
- Cedamnensis *N. Maur. Sit.* 29.
- Cellensis *N. Maur. Sit.* 17 (Cellae *it. Ant.* p. 30).
- Cellensis *N. pr. proc.* 45 (Cellae Picentinae *it. Ant.* p. 50).
- Centenarius *N. Num.* 39 (ad centenarium *tab. Peut.*).
- Centurianensis *N. Num.* 6.
- Centuriensis *N. Num.* 95 (Centuria *Proc. de b. Vand.* II, 13).
- Cethaquenseusa *N. Num.* 68.
- Ciesitanus *N. pr. proc.* 27 (Cicisa *tab. Peut.* Cigisa *it. Ant.* p. 11).
- Cilitanus *N. Byz.* 64 (Cilio *it. Ant.* p. 54).
- Circensis *N. Num.* 53, Amsaga fluvius Cirtensis II, 14 (Cirta).
- Circinitanus *N. Byz.* 47 *Κέραινα νήσος Strabo* p. 534, insula Cercenna *it. Ant.* p. 518).
- Cissitanus *N. Maur. Caes.* 107 (Cissi vel Cisi *tab. Peut. it. Ant.* p. 16, *Κισσί;* *Ptol.* 4, 2, p. 254).
- Clipiensis *N. pr. proc.* 38 (Cliepa s. Clupea).
- Columpnatensis *N. Maur. Caes.* 12.
- Constantinopolis II, 4. III, 30.
- Corniculansensis *N. Maur. Caes.* 4.
- Corsica I, 13. *N. pr. proc.* 1, item *alias*, Corsicana insula III, 20.
- Coviensis *N. Maur. Sit.* 3 (Coba, Choba, Cova *it. Ant. tab. Peut. An. Rav.* 3, 7).
- Crepedulensis *N. Byz.* 40.
- Cufritensis *N. Byz.* 62.
- Cuiculitanus *N. Num.* 10 (Cuiculi *it. Ant.* p. 29).
- Culsitanus v. Culusitanus.
- Cululitanus *N. Byz.* 56 (*Κούλουτες Procop. de aedif.* 6, 6).
- Culsitana civitas III, 26; episc. Culsitanus *N. pr. proc.* 33.
- Cunculiana *N. Byz.* 114 (*Κουκούλη;* *Not. prov. s. Leone* p. 352).
- Curbitanus *N. pr. proc.* 36 (Curubis *Plin.* 5, 24 *etc.*).
- Custrensensis *N. Byz.* 15.
- Dalmatia I, 51.
- Damatcorensis *N. Num.* 14 (Bamacorra *conc. s. Cypri.* n. 33?).
- Decasismedianensis v. Casae Med.
- Decorianensis *N. Byz.* 12.
- Donisiana (Dionysiana) *N. Byz.* 111.
- Dnassedemsai (-salensis?) *N. pr. proc.* 16.
- Durensis *N. Byz.* 61.
- Ebusus insula ad Baleares pertinens I, 13; de Ebuso *N. Sard.* 7.
- Edessa Macedoniae civitas I, 29.
- Egnatiensis *N. Byz.* 30.
- Elfantariensis *N. Maur. Caes.* 96 (Hiclepantaria *Anon. Rav.* 3, 8).
- Eliensis *N. Byz.* 101 (Eliae *it. Ant.* p. 55. *Aeliae tab. Peut.*).
- Eminentianensis *N. Maur. Sit.* 14.
- Epirus vetus I, 51.
- Equizotensis *N. Maur. Sit.* 11.
- Ernianensis *N. Byz.* 32 (*Ερμιόνη;* *Proc. b. Vand.* I, 14 *etc.*).
- Eudalensis *N. pr. proc.* 53, *cf. Tendalensis.*
- Fallabensis *N. Maur. Caes.* 21.
- Fatensis *N. Num.* 107.
- Febianensis *N. Byz.* 69.
- Feradiimaiensis *N. Byz.* 39.
- Fesseitanus *N. Num.* 12.
- Ficensis *N. Maur. Sit.* 20 (ad Ficium *tab. Peut. it. Ant.* p. 40).
- Fidolomensis *N. Maur. Caes.* 17.
- Filaecensis *N. Byz.* 79.
- Flenneletensis *N. Maur. Caes.* 81.
- Florianensis *N. Maur. Caes.* 32 (*Φλωρίνα;* *Ptol.* 4, 2; *Φλωρεντασί;* *cod. ms. Procopii de aedif.* 6, 7 in loco nondum edito).
- Flumenpiscensis *N. Maur. Sit.* 25.
- Flumenzeritanus *N. Maur. Caes.* 30 (*Σέρβη;* *πρωταρχός;* *Ptol.* 4, 2?).
- Foratianensis II, 101; Fortianensis *N. Byz.* 66.
- Formensis *N. Num.* 101 et 108, duo episcopi *diversarum sedium, cf. Morcelli Afr. christ.* I, 160 sq.
- Fornitana porta Carthagine I, 10 *sic dicta ab oppido vicino Furnis, cf. Cypri. ep.* 1.
- Forontonianensis *N. Byz.* 68, *cf. Fronton.*
- Fortianensis v. Foratianensis.
- Forum Troiani *N. Sard.* 2 (*rectius F. Traiani it. Ant.* p. 83 et *Proc. de aed.* 6, 7 *Τρατανός πρωτόρον*).
- Fossalensis *N. Num.* 21 (Fussala castellum prope Hipponem *August. ep.* 209. *Φώσαλα;* *Procop. cod. ms. de aedif.* 6, 7).
- Frontensis *N. Maur. Caes.* 58.
- Frontonianensis *N. Byz.* 71, *cf. Foront.*
- Gaetulia I, 13.
- Gales vicus Ammoniae I, 12? *cf. adnot. crit.*
- Garbensis *N. Num.* 102 (Garbe *August. c. Crescou.* 3, 27).

- Garrianensis *N. Byz.* 22 (Garra *Ptol.* 4, 2, *sed in Maur-etania*).
 Gatianensis *v. Gratianensis*.
 Gaudiabensis *N. Num.* 93.
 Gaurianensis *N. Num.* 99, *cf. Garrian*.
 Gauvaritanus *N. Byz.* 100.
 Gazaufalensis *N. Num.* 2 (Gazaufala *Aug. de bapt.* 2, 20; Gasanfala *it. Ant.* p. 42, Gasanfala *tab. Peut. etc.*).
 Gegitanus *N. Maur. Sit.* 13, *cf. Gigitanus*.
 Germaniensis *N. Num.* 97 (ad Germani *tab. Peut. Germaniciana conc. s. Cypr. n.* 42 *et it. Ant.* p. 55).
 Getulia *v. Gaetulia*.
 Gigitanus I, 29 (*idem episcopus in N. pr. proc.* 41 *nominatur Ziggensis*).
 Gilbensis *N. Num.* 40 *et* 90, *duo episcopi diversarum sedium* (Gilva *it. Ant.* p. 13, *sed in Mauritania*).
 Girbensis *prov. proc.* 1, 23 (Girba *conc. s. Cypr. n.* 10), *cf. Morcelli* I p. 170.
 Girbitanus *N. Trip.* 3 (insula Girba).
 Girensis *N. Num.* 9.
 de Giru Marcelli *N. Num.* 52 (a Marcelliana *conc. s. Cypr. n.* 66, *Aug. de bapt.* 7, 30).
 Girumontensis *N. Maur. Caes.* 9.
 de Giru Tarasi *N. Num.* 121.
 Gisipensis *N. pr. proc.* 21.
 Gratianensis (*al. Gatian-*) II, 101.
 Gratinopolitanus *N. Maur. Caes.* 81.
 Gummitanus *N. Byz.* 99.
 Guncelensis *N. pr. proc.* 6.
 Gungitanus *N. Maur. Caes.* 111 (Gungugi *Plin.* 5, 20; Guncucus *it. Ant.* p. 15).
 Gurgaitensis *N. Byz.* 78 (a Gurgitibus *conc. s. Cypr. n.* 74).

 Hadrumetum *v. Adrumetum*.
 Hellas (Hellada) I, 51.
 Hierusalem III, 69.
 Hipporegii I, 10 (Hippo regius).
 Hippzaritensis *N. pr. proc.* 5 (ex Hippone Diarryo *sive Zarito conc. s. Cypr. n.* 72, *Aug. de civ. dei* 16, 8 *etc.*).
 Hispania I, 1, 51.
 Hizirzadensis *N. Num.* 55.
 Horrens *N. Maur. Sit.* 7 (Horrea *it. Ant.* p. 31).
 Horrea (Orrea) Caelia *N. Byz.* 113.
 Hospitensis *v. Ospit*.

 Iacterensis *N. Num.* 50 (*apud Vict.* II, 101 *idem episcopus vocatur Zattarensis*).
 Iamfuensis (Lamfuensis?) *N. Num.* 87.
 Iamsortensis *v. Iamsort*.
 Iamviritanus *v. Iamvir*.
 Icositanus *N. Maur. Caes.* 59 (Icosium).
 Idassensis *N. Num.* 27.
 Idensis *N. Maur. Caes.* 14 *et* 16 *duo episcopi diversarum sedium*.
 Idierensis *N. Num.* 16 (Idieri *it. Ant.* p. 28).
 Ieraftanus *N. Maur. Sit.* 9.
 Igilgitanus *N. Maur. Sit.* 4 (Igilgili *Plin.* 5, 20 *etc.*).
 Illyricum III, 69.
 Irens *N. Byz.* 94.
 Iripinianensis *N. Byz.* 53.
 Italia I, 14, 51.
 Itensis *N. Maur. Caes.* 5.
 Iubaltianensis *N. Byz.* 106.
 Iugurensis *N. Num.* 82.
 Iuncensis *N. Byz.* 104 (Ἰούγκη *Not. prov. sub Leone* p. 352).
 Iuncensis *N. Maur. Caes.* 1.

 Lamasvensis *N. Num.* 112 (Lamasba *it. Ant.* p. 35; Lamasbua *tab. Peut.*).
 Lamfuensis *v. Iamfuensis*.
 Lamiggigensis *N. Num.* 101 *et* 122, *duo episcopi diversarum sedium*.
 Lamsortensis *N. Num.* 23.
 Lamviritanus *N. Num.* 19 (Lambiridi *tab. Peut.*).
 Lapidensis *N. pr. proc.* 18.
 Lapidienensis *N. Maur. Caes.* 61 (Λαπίδια *Ptol.* 1, 2).
 Laribus Lares II, 22; Larensis *civitas prov. proc.* II, 28; *cf. Corippi Iohann.* 6, 143: *urbs Laribus mediis surgit tissima silvis*.
 Legensis *N. Num.* 85.
 Legiensis *N. Num.* 78.
 Lemefensis *N. Maur. Sit.* 16.
 Lemfoctensis *N. Maur. Sit.* 21.
 Leptimagnensis *N. Trip.* 1 (Leptis magna).
 Leptiminensis *N. Byz.* 36 (Lepti minus *it. Ant.* p. 58, *tab. Peut. etc.*).
 Lesvitanus *N. Maur. Sit.* 10 (Lesbi *it. Ant.* p. 32).
 Ligula *sive* Maxulitanum litus I, 17.
 Lucania I, 51.
 Lugurensis *v. Iugurensis*.

 Macedonia I, 29.
 Macomadiensis *N. Num.* 84 (a Macomadibus *conc. s. Cypr. n.* 22, *it. Ant.* p. 27).
 Macrensis *N. Maur. Sit.* 18 (Macri *it. Ant.* p. 30).
 Maerianensis *N. Byz.* 80.
 Maerianensis *N. Maur. Sit.* 23.
 Maetaritanus *N. Byz.* 25 (a Maethari *conc. s. Cypr. n.* 38).
 Madasumma *N. Byz.* 110.
 Madaurensis *N. Num.* 60 (Madaura *August. confess.* II, 3 *etc.*).
 Madensis *N. Num.* 37.
 Maiorica insula I, 13, *N. Sard.* 7.
 Maiucensis *N. Maur. Caes.* 121.
 Mammillensis *N. Maur. Caes.* 78.
 Manaccenseritanus *N. Maur. Caes.* 82.
 Mappalia, *locus extri Carthaginem* I, 16.
 Maragaritanus *v. Naragg*.
 Maraguiensis *N. Byz.* 74.
 Marazianensis *N. Byz.* 49 (a Marazana *conc. s. Cypr. n.* 46, *Marazanis it. Ant.* p. 47).
 Marculitanus (Masc-?) *N. Num.* 94 (Mascula *it. Ant.* p. 33, *conc. s. Cypr. n.* 79).
 Maronanensis *N. Maur. Sit.* 26.
 Masclianensis *N. Byz.* 9 (Masclian *it. Ant.* p. 55).
 Massimanensis *N. Byz.* 43.
 Masuccabensis *N. Maur. Caes.* 42.
 Materianensis *N. Byz.* 90.
 Matharensis *N. Num.* 38 (castellum Mastar *Annuaire de la soc. arch. de Constantine* 1858 p. 209).
 Mattaritanus *N. Byz.* 50.
 Maturbensis *N. Maur. Caes.* 90.
 Maurensis *N. Maur. Caes.* 124 (Maura *Anon. Rav.* 3, 11?).
 Mauretania Caesariensis *sive* maior III, 29. (*ubi ex BV Mauretanae pro Mauritanica corrigendum est*) *N. p.* 68.
 Mauretania Sitifensis *N. p.* 70.
 Mauri I, 25, 35, 38. II, 5, 28 *sqq.* 33, 36. III, 68.
 Maurianensis *N. Maur. Caes.* 88.
 Maximianensis *N. Num.* 119.
 Maxitensis *N. Maur. Caes.* 114.
 Maxulitanus *N. pr. proc.* 30, Maxulitanum litus I, 17 (Maxula *Plin.* 5, 24 *etc.*).
 Mazacensis *N. Num.* 79.
 Medianensis *N. Byz.* 27 (a Medianis Zabuniorum *coll. Carth.* 203).
 Mediensis *N. Maur. Caes.* 47 (munimentum Medianum *Amm. Marc.* 29, 5, 45).
 Meglapolitanus *N. pr. proc.* 39.
 Membrositanus *N. pr. proc.* 8 (Membro *inter Hippo-nem Zaritum et Ulicam it. Ant.* p. 22, *qui locus magis quadrare videtur quam notior Membresa*).

- Menecessitanus *N. Byz.* 57 (Menecese *Proc. de b. Vand.* II, 23).
 Metensis *N. Num.* 16.
 Mididitanus *N. Byz.* 6 (Mididi *vita Fulgentii c.* 12).
 Midilensis *N. Num.* 11 (a Midili *conc. s. Cypr.* n. 15).
 Migirpensis *N. pr. proc.* 23 (Migirpa *conc. s. Cypr.* n. 2. *Aug. de bapt.* 6, 6).
 Milevitanus *N. Num.* 114 (Mileum *it. Ant.* p. 28 *conc. Cypr.* n. 13 etc.).
 Milianensis *N. Maur. Caes.* 8 (Malliana *it. Ant.* p. 38?).
 Mintianensis *N. Byz.* 72.
 Minnensis *N. Maur. Caes.* 19 (Mina *it. Ant.* p. 37).
 Minorica insula I, 13. *N. Sard.* 1.
 Missnensis *N. pr. proc.* 17 (Missna *it. Ant.* p. 193. Misua *Plin.* 5, 21. *tab. Peut.*).
 Mizeitana civitas III, 52.
 Mollicunzensis *N. Maur. Sit.* 27.
 Montesis *N. Num.* 25 (Monte *tab. Peut.*).
 Moxoritannus *N. Num.* 76.
 Mozoteoritannus *N. Byz.* 91.
 Mozotensis *N. Maur. Sit.* 33.
 Muliensis *N. Num.* 101.
 Mullitanus *N. pr. proc.* 15.
 Munnipensis *N. Num.* 56.
 Mureonensis *N. Maur. Caes.* 102.
 Murustagensis *N. Maur. Caes.* 25.
 Mustianus *N. Num.* 71 (Musti *it. Ant.* p. 11).
 Mutecitanus *N. Maur. Caes.* 76.
 Muzucensis *N. Byz.* 42.
 Muzuensis *N. pr. proc.* 49.

 Nabalensis *N. Maur. Caes.* 122 (Nabia *Anon. Rav.* 3, 11?).
 Naraggaritanus *N. pr. proc.* 18 (Naraggara *Liv.* 30, 29, 9. *it. Ant.* p. 41 etc.).
 Naratcatensis *N. Num.* 100.
 Narensis *N. Byz.* 11 (Nara *it. Ant.* p. 48).
 Nasbincensis *N. Maur. Caes.* 39.
 Nationensis *N. Byz.* 75.
 Neapolis Campaniae civitas I, 15.
 Neapolitanus *N. pr. proc.* 35 (*Plin.* 5, 21 etc.).
 Neptitanus *N. Byz.* 14 (Nepte *Anon. Rav.* 3, 5).
 Nibensis *N. Num.* 8.
 Nobabarbarenensis *N. Num.* 26.
 Nobacaesaris *N. Num.* 31.
 Nobagermaniensis *N. Num.* 28 (Nova Germania *cod. can. ccel. Afric. cap.* 100).
 Nobalicianensis *N. Maur. Sit.* 19.
 Nobasinensis *N. Num.* 18.
 Nobasparsensis *N. Num.* 45 (Novasparsa *it. Ant.* p. 32).
 Nobensis *N. Maur. Caes.* 19 et 93, duo *episcopi diversae sedis* (ad Novas *it. Ant.* p. 24).
 Nobicensis *N. Maur. Caes.* 7.
 Numidensis *N. Maur. Caes.* 118.
 Numidia I, 13. Nuur. provincia *N. p.* 61.

 Obbitanus *N. Maur. Caes.* 56 (ab Obba *conc. s. Cypr.* n. 17).
 Oboritannus *N. Maur. Caes.* 72 et 126, duo *episcopi diversarum sedium*.
 Octabensis *Not. Byz.* 38 et *Num.* 36 (ab Octavu *conc. s. Cypr.* n. 78); locus Octavensis *Optutus de schism. Donut.* 3, 4).
 Octabiensis *N. Byz.* 24.
 Oeensis I, 23. (Oensis *N. Trip.* 4 (ab Oea *coll. Carth.* 201, Oea *i. e.* Ocea *it. Ant.* p. 62).
 Oppensis *N. Byz.* 82.
 Oppidonobensis *N. Maur. Caes.* 61 (Oppidum novum *Plin.* 5, 20 etc.).
 Oriens III, 68, Orientis provinciae II, 4.
 Orrea v. Horrea.
 Ospitensis *N. Num.* 110 (ab Hospitiis *coll. Carth.* 198).
 Pamariensis *N. Maur. Caes.* 13.
 Panatoriensis *N. Maur. Caes.* 11.
 Parteniensis *N. Maur. Sit.* 32.
 Pederodianensis *N. Byz.* 16.
 Peradamensis (Parad- *cod. II.*) *N. Byz.* 31 (oppidum Parade *Hirt.* 87?).
 Perdicensis *N. Maur. Sit.* 39 (Perdices *it. Ant.* p. 36. Picens *N. pr. proc.* 1).
 Praecaesensis *N. Byz.* 51.
 Praesidiensis *N. Byz.* 76 (Praesidium *Anon. Rav.* 5, 5).
 Privatensis *N. Maur. Sit.* 31.
 Pumentianensis *N. Num.* 14.
 Puppianensis *N. pr. proc.* 12.
 Puppitanus *N. pr. proc.* 11 (Pudput *tab. Peut.* Pudput *it. Ant.* p. 52).
 Putiensis *N. Byz.* 18 (Putea *Ptol.* 4, 3, p. 270, Putea Pallene *tab. Peut.*).
 Pntiensis *N. Num.* 17.

 Questorianensis *N. Byz.* 87.
 Quidiensis *N. Maur. Caes.* 2 (Quiza *Plin.* 5, 19 etc.).

 Regia locus in Africa I, 41.
 Regianensis *N. Num.* 91.
 Regiensis *N. Maur. Caes.* 51 (ad Regias *it. Ant.* p. 36).
 Reperitanus *N. Maur. Caes.* 70 (Repetiniana *Anon. Rav.* 3, 5?).
 Respectensis *N. Num.* 79.
 Ressianensis *N. Num.* 34.
 Romana civitas I, 37.
 Rubicariensis *N. Maur. Caes.* 77 (Subicarensis castellum *Amn. Marc.* 29, 5, 55?).
 Ruflianensis *N. Byz.* 85.
 Rusaditanus *N. Maur. Caes.* 69 (Rhsadder opp. et portus *Plin.* 5, 18. Rusadder *it. Ant.* p. 1).
 Rusfensis *N. Byz.* 102 (Ruspe *tab. Peut.* Ρουσπα *Ptol.* 1, 3 etc.).
 Rusguniensis *N. Maur. Caes.* 63 (Rusguniae colonia *Plin.* 5, 20; *it. Ant.* p. 15).
 Rusticianensis *N. Num.* 61 (Rustici *tab. Peut.*).
 Rusubiritannus *N. Maur. Caes.* 22 (Rusippisir *tab. Peut.* Rusubbicari *it. Ant.* p. 16, Ρουσιπιζαρ *Ptol.* 4, 2).
 Rusucurritannus *N. Maur. Caes.* 54 (Rusucurrium *Plin.* 5, 20; Rusucurro *it. Ant.* p. 16 etc.).

 Sabratenus I, 23 sive Sabratensis *N. Trip.* 2 (Sabrata *Plin.* 5, 25 etc.).
 Salditanus *N. Maur. Sit.* 41 (Saldae *Plin.* 5, 20 etc.).
 Sanafer *N. Surd.* 3.
 Sardinia I, 4, 51; II, 23. *N. p.* 71.
 Satafensis *N. Maur. Caes.* 116.
 Satafensis *N. Maur. Sit.* 6 (Satafi *it. Ant.* p. 40).
 Seebatianensis *N. Byz.* 45.
 Scillitanorum (martyrum) basilica Carthagine I, 9.
 Seberianensis (sive Sever-) *N. Byz.* 10.
 Segermitannus *N. Byz.* 99 (a Segermis *conc. s. Cypr.* 9).
 Seleucia III, 5.
 Seleutianensis *N. Num.* 116.
 Seminensis *N. pr. proc.* 12.
 Senempkala cf. Duassedemai.
 Septimunicensis *N. Byz.* 3 (Septiminicia *it. Ant.* p. 48).
 Sereddellitanus *N. Maur. Caes.* 92.
 Sertecitanus *N. Maur. Sit.* 25.
 Sertensis *N. Maur. Caes.* 117.
 Sertensis *N. Maur. Caes.* 36 (Σερταρτα ζυρα *Ptol.* 4, 1, p. 251?).
 Sfasferiensis *N. Maur. Caes.* 55.
 Sibidensis III, 24 (Sicillia *it. Ant.* p. 45?).
 Sicca Veneria II, 22; Siccensis civitas II, 28.
 Siccesitanus *N. Maur. Caes.* 80.
 Sicilia I, 14, 51; II, 23.
 Silensis *N. Num.* 92 (Sila).

- Sillitanus *N. Num.* 54.
 Siminensis *N. pr. proc.* 37 (Siminina *Anon. Rav.* 5, 5?).
 Siniensis *N. Num.* 67.
 Sinnaritanus I, 29 *sive* Sinnarensis *N. pr. proc.* 3 (munici-
 pium Sinna *Concilium quintum generale.*)
 Sion III, 67.
 Sistrionianensis *N. Num.* 64.
 Sitensis *N. Maur. Caes.* 112.
 Sitifensis *N. Maur. Sit.* 2 (SitiŃ).
 Sociensis *N. Maur. Sit.* 15.
 Suabensis *N. Num.* 96.
 Subbaritanus *N. Maur. Caes.* 23 (Σοββορρ *Ptolem.* 1, 1,
 p. 252).
 Sublectinus *N. Byz.* 93 (Sullecti *tab. Peut.* Sublecto
Anon. Rav. 3, 5 et 5, 5 etc.).
 Suceardensis *N. Maur. Caes.* 13.
 Sufaritanus *N. Maur. Caes.* 3 et 87, duo episcopi di-
 versae sedis (Sufasar *it. Ant.* p. 31 et 38).
 Sufetanus I, 23, *N. Byz.* 21 (a Sullbus *conc. s. Cypr.*
 n. 20, *it. Ant.* p. 47 etc.).
 Sufetulensis *N. Byz.* 20 (Sufetula *it. Ant.* p. 48, *conc.*
s. Cypr. n. 19).
 Sugzitanus *N. Num.* 18.
 Sulcitanus *N. Sard.* 5 (Sulci *Pomponius Meta etc.*).
 Sulianus *N. Byz.* 112.
 Summulensis *N. Maur. Caes.* 101 (Suptu *Ptol.* 4, 2,
 p. 260?).
 Suristensis *N. Maur. Sit.* 38.
 Susiciaensis *N. Num.* 30.
 Tabadcarensis *N. Maur. Caes.* 103.
 Tablensis *N. Maur. Caes.* 60.
 Taborentensis *N. Maur. Caes.* 18.
 Tabracenum monasterium (in *prov. Numidia*) I, 32
 (Tabraca *vel* Thabraca).
 Tabudensis *N. Num.* 12 (Thabudeos *tab. Peut.*).
 Tabuniensis *N. Maur. Caes.* 109 (Θιβνίς *Ptolem.* 4, 2,
 p. 259?).
 Tacapitanus *N. Trip.* 5 (Tacapa *Plin.* 5, 25 etc.).
 Tacaratisensis *N. Num.* 113 (Tacatna *Plin.* 5, 22; *it.*
Ant. p. 29 etc.).
 Tadamatensis *N. Maur. Caes.* 105.
 Thagamntensis *N. Byz.* 19.
 Tagaratisensis *N. pr. proc.* 43.
 Tagarbalensis *N. Byz.* 83.
 Tagariatanus *N. Byz.* 37.
 Tagastensis *N. Num.* 118 (Tagaste *it. Ant.* p. 44 etc.).
 Tagurensis *N. Num.* 20 (Thagura *it. Ant.* p. 41, Tha-
 cora *tab. Peut. etc.*).
 Talaptulensis *N. Byz.* 103 (Ταλέπτυς *Not. prov. s.*
Leone p. 352).
 Tamadempis *N. Maur. Caes.* 100 (flumen Tamnda
Plin. 5, 18?).
 Thamagristsensis *N. Maur. Sit.* 30 (Tamaricetum praes-
 sidium *it. Ant.* p. 38).
 Tamallumensis civitas III, 45, episcopus *N. Byz.* 55.
 Tamalleni (sc. exul) *N. pr. proc.* I (Turris Tamal-
 leni *it. Ant.* p. 74).
 Tamallumensis *N. Maur. Sit.* 1 (Tamannna *tab.*
Peut.?).
 Tamascaniensis *N. Maur. Sit.* 34 (Tamascani *tab.*
Peut.).
 Tamazuccensis *N. Maur. Caes.* 120 (Thamusida *it. Ant.*
 p. 7, Ταμούστυα *Ptol.* 4, 1).
 Tambaliensis civitas III, 28; Tambeitanus *N. Byz.* 13
 (a Tambeis *August. de bapt.* 7, 44, a Thambis *conc.*
s. Cypr. n. 80).
 Tamogazienis *N. Num.* 77 (Tamugadi *it. Ant.* p. 34
 etc.).
 Tapsitanus *N. Byz.* 109 (Thapsus).
 Tharasensis *N. Num.* 53 (Tharassa *conc. s. Cypr. n.*
 56, Thasarte *it. Ant.* p. 78?).
 Tarazensis *N. Byz.* 34.
 Tasacurrensis *N. Maur. Caes.* 108 (Tasacorra *it. Ant.*
 p. 37).
 Tasbaltensis *N. Byz.* 63 (Thasvalte *conc. s. Cypr.* 35,
 Tabalta *it. Ant.* p. 48 et 50).
 Tebestinus *N. Num.* 75 (Theveste).
 Teglatensis *N. Num.* 69 (Teglata *tab. Peut.*).
 Thelensis *N. pr. proc.* 14.
 Teleptensis *N. Byz.* 81 (Telepte *sive* Thelepte).
 Temoniarensis *N. Byz.* 97.
 Tenitanus *N. Byz.* 33 (Thena *Plin.* 5, 25, a Themis
conc. s. Cypr. n. 29 etc.).
 Tennonensis *N. pr. proc.* 21.
 Ternammensis *N. Maur. Caes.* 37 (Taranamusa castra
it. Ant. p. 38).
 Tetcitanus *N. Byz.* 77.
 Teudalensis I, 13 (Theudalis immune opp. prope Hip-
 ponem Diarytum *Plin.* 5, 23. Θεοδαλίς *Ptol.* 4, 3,
 p. 268).
 Theuzitanus *N. Byz.* 17 (oppidum Theudense *Plin.*
 5, 30?).
 Thracia II, 24.
 Tibilitanus *N. Num.* 66 (Thibili *tab. Peut. etc.*).
 Ticibus *N. Byz.* 115 (civitas Ticibus *concl. Lateran.*).
 Ticaltensis *N. Byz.* 95.
 Tididitanus *N. Num.* 21 (Τίτιτυ *Not. prov. s. Leone*
 p. 353).
 Tifiltensis *N. Maur. Caes.* 15.
 Tigabitanus *N. Maur. Caes.* 68 (Tigavae *Plin.* 5, 21,
 Tigava *it. Ant.* p. 38 etc.).
 Tigamibenensis *N. Maur. Caes.* 34.
 Tigillabensis *N. Num.* 33.
 Tigititanus *N. Num.* 89 (Thiges *tab. Peut. segm.* 5, d,
 Τίγιστ *Proc. b. Vand.* 11, 13).
 Tigititanus *N. Maur. Caes.* 27 (Tigisi *it. Ant.* p. 39,
tab. Peut. segm. 1, e).
 Timicitanus *N. Maur. Caes.* 6 (Timici *Plin.* 5, 21).
 Timidanensis *N. Maur. Caes.* 57.
 Timidensis *N. pr. proc.* 40 (Timida regia *conc. s.*
Cypr. n. 58).
 Tingariensis *N. Maur. Caes.* 124.
 Tinnisensis *N. pr. proc.* 32 (Τίννις *Polyb. etc. hodie*
 Tunis).
 Tipasensis *N. Num.* 65 (Tipasa *it. Ant.* p. 48 etc.?).
 Tipasensis civitas Mauritaniae maioris III, 29. Tipa-
 sitanus *N. Maur. Caes.* 99 (Tipasa *Plin.* 5, 20,
it. Ant. p. 15).
 Titulitanus *N. pr. proc.* 51 (*ep. plebis* Tituli *coll.*
Carth. 126).
 Tiziensis *N. Byz.* 65.
 Tripolitanus I, 23; Tripolitana provincia III, 42. *Not.*
 p. 71.
 Trofinianensis *N. Byz.* 35.
 Tubulbacensis *N. Byz.* 7.
 Tubunensis *N. Maur. Caes.* 125 (Θουβούνα *Ptol.* 4, 2,
 Tubonis *tab. Peut.*).
 Tubuniensis *N. Num.* 72 (a Thubunas *conc. s. Cypr.*
 n. 5).
 Tuburbitana civitas maior III, 25; Tuburbitensis *N.*
pr. proc. 52 (colonia Thurburbi *Plin.* 5, 29, a Thu-
 burbo *conc. s. Cypr. n.* 18 etc.).
 Tubusicensis (Tubursicensis?) *N. Num.* 22 (Tubursico
 Numidarum *coll. Carth.* 201; Θουβουρσίτυα *Ptol.*
 4, 3, p. 267 etc.).
 Thuccensis *N. Maur. Sit.* 37 (Tucca impositum mari
 et flumini Ampsagae *Plin.* 5, 21. *Ptol.* 4, 2).
 Thugsubditanus *N. Maur. Sit.* 8 (Tubusupta *Plin.*
 Tubusuptus *it. Ant.* Tubusuptum *Anm. Marc.*).
 Tulanensis *N. pr. proc.* 54.
 Tunuzada in *Numidia* I, 42.
 Turreblandinus *N. Byz.* 98 (ecclesia Turreblandis *con-*
cil. Lateran.).
 Turrensis *N. Byz.* 28.
 Turres Ammenianarum *N. Num.* 105.
 ad Turres Concordi *N. Num.* 86.
 Turres *N. Sard.* 6.

- Tuscamiensis *N. Maur. Caes.* 110.
 Tuziritanus *N. Byz.* 48.
- Ubabensis *N. Maur. Caes.* 71.
 Ullitanus *N. Num.* 115 (ab Ullis conc. s. *Cypr. n.* 51).
 Unizibirensis II, 33; Unuzibirensis *N. Byz.* 11 (Uli-
 sippira tab. *Peut.* opp. Ulusubbaritannu *Plin.* 5, 30, Οὐλιζίβιρα *Ptol.* 4, 3, p. 270; an ad Uzipparitana-
 nus?).
 Umricopolitanus *N. Byz.* 127.
 Urcitanus *N. pr. proc.* 20; Urcitanus I, 10.
 Unisadensis *N. Maur. Caes.* 29.
 Usulensis *N. Byz.* 24 (Usula it. *Ant. p.* 59. Usilla
 tab. *Peut. et Ptol.*).
 Uticensis campus II, 10; episc. Uticensis *N. pr.*
proc. 22.
 Utimmirensis *N. pr. proc.* 10.
 Uzialensis *N. pr. proc.* 7 (Uzelis *Renier Inscr. n.*
 2323 sqq.).
 Uzipparitannus *N. pr. proc.* 46, cf. Unizibirensis.
 Uzitensis *N. pr. proc.* 25 (Ucitana duo mains et mi-
 nus *Plin.* 5, 29. Uci mains coll. *Carth.* 133).
- Vadensis *N. Num.* 7 et 117, duo episcopi diversae se-
 dis (a Vadis conc. s. *Cypr. n.* 15).
 Vadentianensis *N. Byz.* 8.
 Vadesitanus *N. Num.* 98.
 Vagadensis *N. Num.* 111.
 Vagalitanus *N. Maur. Caes.* 26 (Vagal it. *Ant. p.* 37).
 Vagarmelitanus *N. Num.* 103.
 Vagrantensis *N. Num.* 88.
 Vauallensis *N. Maur. Sit.* 42.
 Vannidensis *N. Maur. Caes.* 52.
 Vararitanus *N. Byz.* 70 (Βάρρατος *Ptol.* 1, 3).
 Vardimissensis *N. Maur. Caes.* 45.
 Vassinassensis *N. Byz. pag.* 66.
- Vazaritanus *N. Num.* 32 (Vatari tab. *Peut.*).
 Velellitanus *N. Num.* 80 (Velell tab. *Peut. segm.* III. f).
 Verensis *N. pr. proc.* 26.
 Veselitanus *N. Num.* 59 (Vegesela it. *Ant. p.* 33).
 Vibianensis (episcopus?) II, 15 (Vivio in *Sardinia*
Anon. Rav. 5, 26? *Bibium Gaidonis geogr. p.* 500? .
 Vicoateirensis *N. Byz.* 92 a Vico Ateri coll. *Carth.*
 198).
 Vicopacensis *N. Num.* 123.
 Vicus Ammoniae I, 42? cf. *adnot. crit.*
 Victorianensis *N. Byz.* 88 (Victoriana conc. s. *Cypr.*
n. 51).
 Villadegensis *N. Num.* 62.
 Villenobensis *N. Maur. Caes.* 11.
 Vissalsensis *N. Maur. Caes.* 111 (Visalta tab. *Peut.*,
sed in Numidia).
 Vitensis *N. Byz.* 11.
 Vonearianensis *N. Maur. Caes.* 101.
 Vonearianensis *N. Maur. Caes.* 62.
- Zabensis *N. Maur. Sit.* 40 (Zabi it. *Ant. p.* 30, Ζάβη
 ἡ γῶρα . . . μητρόπολις Σιταίων ἐργουσα *Procop. b.*
Vand. II, 20).
 Zabensis *N. Num.* 70.
 Zallatensis *N. Maur. Sit.* 20.
 Zaradtansis *N. Num.* 120 (Zarai it. *Ant. p.* 35).
 Zattarensis (in *Numidia*) II, 101; cf. Iactarensis.
 Zeugitana provincia I, 39; Zeng. provincia vel (= et)
 proconsularis I, 13; Z. et proconsularis provincia
 I, 29.
 Ziggensis *N. pr. proc.* 41 (Cigisa it. *Ant. p.* 41?,
 cf. Gigitanus).
 Ziqenensis mons II, 20. III, 52.
 Zucabiaritanus *N. Maur. Caes.* 20 (Suchabar *Plin.* 5,
 21, municip. Sugabarritanum *Amm. Marc.* 29, 5, 20,
 Ζουγαβάρτα *Ptolem.* 4, 2).
 Zuritana civitas (in *proc. proc.*) II, 30.

III. INDEX NOMINVM ET RERVM.

- Abraham patriarcha *Pass.* 3.
 Abundius episc. Tididitanus *N. Num.* 21.
 Abus ep. Ficensis *N. Maur. Sit.* 22.
 Adam I, 49.
 Adduit v. Anduit.
 Adellus ep. Mactaritanus *N. Byz.* 25.
 Adellus ep. Mattaritanus *N. Byz.* 50.
 Adeodatus ep. Fesseitanus *N. Num.* 12.
 Adeodatus ep. Idassensis *N. Num.* 27.
 Adeodatus ep. Nobababarensis *N. Num.* 26.
 Adeodatus ep. Pederodianensis *N. Byz.* 46.
 Adeodatus ep. Praecausensis *N. Byz.* 51.
 Adeodatus ep. Privatensis *N. Maur. Sit.* 31.
 Adeodatus ep. Sistrionianensis *N. Num.* 61.
 Adeodatus ep. Zaradtansis *N. Num.* 120.
 Aemilianus ep. Culsitanus *N. pr. proc.* 33.
 Aemilius v. Emilius.
 Agabus propheta II, 92.
 Albius ep. Octabensis *N. Byz.* 35.
 Alexander vir illustris, Zenonis legatus II, 3.
 Anastasius ep. Aqenobensis *N. Num.* 73.
 Andreas monasterii Tabraeceni praesul I, 32.
 Anduit (Adduit v. L.) presbyter Arrianorum I, 41.
 Annibonius ep. Vadesitanus *N. Num.* 98.
 Antacius ep. Medianensis *N. Byz.* 27.
 Antonianus ep. Mustitanus *N. Num.* 71.
 Antonius, crudelis episc. Arrianorum III, 42 sqq. 53 sq.
 Apocorius ep. Caesariensis *N. Maur. C.* 21.
- Arator ep. Catulensis *N. Maur. C.* 48.
 Argentius ep. Zallatensis *N. Maur. Sit.* 20.
 Ariminense concilium III, 5.
 Armogas I, 43 sqq.
 Arriani multi haeretici Manichaeis adhaeserunt II, 1;
 Arrianorum episcopi et presbyteri rege crudelius in
 catholicos saeviebant III, 41 sqq.
 Arriomanitae *Pass.* 2.
 Athenius ep. Circinitanus *N. Byz.* 47.
 Aufidius ep. Suristensis *N. Maur. Sit.* 38.
 Augustinus ep. Gazaufalensis *N. Num.* 2.
 Augustus ep. Uzipparitanus *N. pr. proc.* 46.
 Augustinus beatus I, 10; clarus eloquentia III, 61;
 quot libros confecerit I, 11.
 Aurelius ep. Clipiensis *N. pr. proc.* 38.
 Aurelius ep. Feradimaiensis *N. Byz.* 39.
 Auxilius ep. Gunagitanus *N. Maur. C.* 111.
 Avus ep. Altabensis *N. Maur. C.* 10.
- Balens (i. e. Valens) ep. Villenobensis *N. Maur. C.* 41.
 Benantius ep. Oppidonobensis *N. Maur. C.* 61.
 Benenatus ep. Lamviritanus *N. Num.* 19.
 Benenatus ep. Mazacensis *N. Num.* 81.
 Benenatus ep. Milevitannus *N. Num.* 111.
 Benenatus ep. Timidensis *N. pr. proc.* 40.
 Benenatus ep. Tuburbitensis *N. pr. proc.* 52.
 Billaticus (i. e. Villaticus) ep. Decasismedianensis *N.*
Num. 29.

- Bonifatius comes I, 19; *cf. Pupencordt Gesch. d. Vand.*
p. 54 sqq. et 65 sqq.
 Bonifatius diaconus III, 41. *Puss. 7.*
 Bonifatius ep. Bolitanus *N. pr. proc. 28.*
 Bonifatius ep. Filacensis *N. Byz. 79.*
 Bonifatius ep. Foratianensis (Fortianensis) II, 101; *N. Byz. 66.*
 Bonifatius ep. Frontonianensis *N. Byz. 71.*
 Bonifatius ep. Gratianensis (Gatian. l. v.) II, 101.
 Bonifatius ep. Maraguiensis *N. Byz. 74.*
 Bonifatius ep. Masclianensis *N. Byz. 9.*
 Bonifatius ep. Membrositanus *N. pr. proc. 5.*
 Bonifatius ep. Rusguniensis *N. Maur. C. 63.*
 Bonifatius ep. de Sanafer *N. Sard. 3.*
 Bonifatius ep. Siboldensis III, 24.
 Burco ep. Vardimissensis *N. Maur. C. 45.*

 Caeceilius ep. Balianensis *N. Maur. C. 91.*
 Ceceilius ep. Minnensis *N. Maur. C. 49.*
 Caelestis via Carthagine I, 8, *cui nomen dedit templum*
Caelestis ibidem situm, cf. Liber de promissionibus
p. 187.
 Calipedes ep. Leptimagnensis *N. Trip. 1.*
 Campanus ep. Bidensis *N. Maur. C. 85.*
 Candidianus ep. Catrensis *N. Maur. C. 106.*
 Candidus ep. Nobasiniensis *N. Num. 48.*
 Capsur Maurorum rex I, 35. 37.
 Carcaidius ep. Masclitanus *N. pr. proc. 30.*
 Cardelus ep. Lamiggigensis *N. Num. 122.*
 Carissimus ep. Gispipensis *N. pr. proc. 24.*
 Carthago devastata I, 8.
 Cassosus ep. Ansanensis *N. pr. proc. 47.*
 Celerinae martyris basilica Carthagine I, 9. *Puss. 16.*
 Cerealis ep. Castelloripensis *N. Maur. C. 119.*
 Christus Iesus II, 2; oravit pro inimicis Iudaeis III, 70.
 Claudius ep. Vagalitanus *N. Maur. C. 26.*
 Clemens ep. Thamagrastensis *N. Maur. Sit. 30.*
 Clementianus Manichaeus II, 2.
 Clementianus ep. Neapolitanus *N. pr. proc. 35.*
 colonatus in re agri ad excolendum dati III, 20.
 concilium Ariminense III, 5; apud Selenciam III, 5.
 Concordius ep. Cululitanus *N. Byz. 56.*
 Constantius ep. Gegitanus *N. Maur. Sit. 13.*
 Coronius ep. Meglapolitanus *N. pr. proc. 39.*
 Creseus metropolitans Aquitanae civitatis I, 23, *cf.*
Cresec.
 Crescentianus ep. Germaniensis *N. Num. 97.*
 Crescentius ep. Tacaratensis *N. Num. 113.*
 Cresecus ep. Buffadensis *N. Num. 63.*
 Cresecus ep. Ciesitanus *N. pr. proc. 27.*
 Cresecus ep. Satafensis *N. Maur. C. 116.*
 Cresecus ep. Sestensis *N. Maur. C. 36.*
 Cresecus ep. Tigabitanus *N. Maur. C. 68.*
 Cresciturus ep. Cellensis *N. Maur. Sit. 17.*
 Cresciturus ep. Titulitanus *N. pr. proc. 51.*
 Cresconius ep. Amporensis *N. Num. 11.*
 Cresconius ep. Oeensis I, 23. *N. Trip. 4;* in deserto
 mortuus III, 52.
 Cresconius ep. Temoniarensis *N. Byz. 97.*
 Cresconius ep. Temnonnensis *N. pr. proc. 21.*
 Creseonius ep. Tharasensis *N. Num. 53.*
 Cresconius ep. Zabensis *N. Num. 70.*
 Crispianus ep. Tabadcarensis *N. Maur. C. 103.*
 Cnbadus v. Obadus.
 Cypriani martyris ecclesia (extra Carthaginem) I, 16.
 Cyprianus ep. Benustensis *N. pr. proc. 31.*
 Cyprianus ep. Cellensis *N. pr. proc. 45.*
 Cyprianus ep. Unizibirensis (Unuz-) II, 33. *N. Byz. 41.*
 Cyrila episcopus Arrianorum II, 8. 22. III, 49. *P. 2;*
 eius superbia II, 53; patriarchae nomen usurpat
 II, 53. 54.

 Dagila matrona nobilis III, 33.
 Dalmatius ep. Tinnisensis *N. pr. proc. 32.*
 Dativa III, 24.

 David ep. Tadamatensis *N. Maur. C. 105.*
 Decimus ep. Theuzitanus *N. Byz. 17.*
 Deogratias ep. Carthagine I, 24.
 Denmhabet ep. Thelensis *N. pr. proc. 14.*
 Denterius ep. Simminensis *N. pr. proc. 37.*
 Diadocus (Diadochus) *Prot. 2.*
 Dionysia cruciata III, 22 *sqq.*
 Domitiannus ep. Igilgitanus *N. Maur. Sit. 4.*
 Domnicosus ep. Tigrisitanus *N. Num. 89.*
 Domnicus ep. Caesariensis *N. Num. 47.*
 Dominus ep. Moxoritanus *N. Num. 76.*
 Domninus ep. Tarazensis *N. Byz. 34.*
 Donatianorum (i. e. Donatistarum) haeresis III, 71.
 Donatianus (?) II, 45 *cf. adnot. crit.*
 Donatiannus ep. Eliensis *N. Byz. 101.*
 Donatianus ep. Teglatensis *N. Num. 69.*
 Donatianus ep. Usinadensis *N. Maur. C. 29.*
 Donatianus ep. Veselitannus *N. Num. 59.*
 Donatus ep. Aggaritanus *N. Byz. 108.*
 Donatus ep. Ausucurrensis *N. Maur. C. 15.*
 Donatus ep. Boanensis *N. Byz. 73.*
 Donatus ep. Ermanensis *N. Byz. 32.*
 Donatus ep. Frontensis *N. Maur. C. 58.*
 Donatus ep. Gilbensis *N. Num. 90.*
 Donatus ep. Ingurensis *N. Num. 82.*
 Donatus ep. Maximianensis *N. Num. 119.*
 Donatus ep. Nobicensis *N. Maur. C. 7.*
 Donatus ep. Panatoriensis *N. Maur. C. 11.*
 Donatus ep. Rufinianensis *N. Byz. 85.*
 Donatus ep. Rusticianensis *N. Num. 61.*
 Donatus ep. Silensis *N. Num. 92.*
 Donatus ep. Sitifensis *N. Maur. Sit. 2.*
 Donatus ep. Snbbaritanus *N. Maur. C. 23.*
 Donatus ep. Ternamunensis *N. Maur. C. 37.*
 Donatus ep. Tifliltensis *N. Maur. C. 15.*
 Donatus ep. Villadegensis *N. Num. 62.*
 Donatus ep. Voucariensis *N. Maur. C. 62.*
 Dumvirialis ep. Damatocensis *N. Num. 14.*

 Eliodorus ep. Cufrutensis *N. Byz. 62.*
 Elpidoforus III, 24 *sqq.*
 Emeritus ep. Macrensus *N. Maur. Sit. 18.*
 Emilius ep. Asvoremixtensis *N. Maur. Sit. 36.*
 Emilius ep. Mediensis *N. Maur. C. 47.*
 Emilius medicus III, 24.
 Emtaciuss ep. Sicesitanus *N. Maur. C. 80.*
 Eubodius ep. Mididitanus *N. Byz. 6.*
 Engenius ep. Carthagine II, 6. 48. 38; suggerenda
 ab eo Hunirico regi data II, 40 *sqq.* per eum dens
 miraculum ostendit II, 47 *sqq.* exulatur III, 34,
 Tamalleni in exilio *N. pr. proc. 1.*
 Eusebius Caesariensis III, 61.
 Eusebius ep. Iubaltianensis *N. Byz. 106.*
 Eusebius ep. Obbitannus *N. Maur. C. 56.*
 Eusebius ep. Susicziensis *N. Num. 30.*
 Eustratius ep. Sufetanus I, 23. *N. Byz. 21.*
 Eva I, 49.
 Exitiosus ep. Vercensis *N. pr. proc. 26.*

 Iames ingens Africam vastat III, 55 *sqq.*
 Fastidiosus ep. Egnatiensis *N. Byz. 30.*
 Fausti basilica I, 25. II, 17. 48. III, 34.
 Faustinus ep. Girbitannus *N. Trip. 3.*
 Faustus ep. Buronitanus I, 38.
 Faustus ep. Castraseberianensis *N. Maur. C. 73.*
 Faustus ep. Praesidiensis *N. Byz. 76.*
 Felicianus ep. de Giru-Tarasi *N. Num. 121.*
 Felicianus ep. Idensis *N. Maur. C. 16.*
 Felicianus ep. Metensis *N. Num. 46.*
 Felicitas martyr I, 9.
 Felix caecus Carthaginiensis II, 47 *sqq.*
 Felix ep. Abaritanus *N. pr. proc. 2.*
 Felix ep. Abbitannus II, 26.
 Felix ep. Adrumetanus I, 23.
 Felix ep. Ambiensis *N. Maur. C. 46.*

- Felix ep. Aquisirensis *N. Maur. C.* 66.
 Felix ep. Berceritanus *N. Num.* 1.
 Felix ep. Bullensis *N. pr. proc.* 31.
 Felix ep. Carpitanus *N. pr. proc.* 29.
 Felix ep. Cassenuigrensensis *N. Num.* 58.
 Felix ep. Castellanus *N. Maur. Sit.* 12.
 Felix ep. Crepedulensis *N. Byz.* 40.
 Felix ep. Curbitanus *N. pr. proc.* 36.
 Felix ep. Custrensis *N. Byz.* 15.
 Felix ep. Flenucletensis *N. Maur. C.* 84.
 Felix ep. Forontonianensis *N. Byz.* 68.
 Felix ep. Garbensis *N. Num.* 102.
 Felix ep. Gilbensis *N. Num.* 40.
 Felix ep. Irpinianensis *N. Byz.* 53.
 Felix ep. Lamsortensis *N. Num.* 23.
 Felix ep. Matharensis *N. Num.* 38.
 Felix ep. Maxitensis *N. Maur. C.* 114.
 Felix ep. Muzuensis *N. pr. proc.* 49.
 Felix ep. Nobasparsensis *N. Num.* 45.
 Felix ep. Piensis *N. pr. proc.* 4.
 Felix ep. Rusubiritanus *N. Maur. C.* 22.
 Felix ep. Suabensis *N. Num.* 96.
 Felix ep. Tebestinus *N. Num.* 75.
 Felix ep. de Turribus *N. Sard.* 6.
 Felix procurator domus filii Geiserici I, 45.
 Festus ep. Satafensis *N. Maur. Sit.* 6.
 Filo *i. e.* Philo, ep. Arsinuaritanus *N. Maur. C.* 95.
 Filtiosus ep. Aggaritanus *N. Byz.* 29.
 Firmianus ep. Centurianensis *N. Num.* 6.
 Flabianus ep. Buldianensis *N. Byz.* 16.
 Flabianus ep. Vicopacensis *N. Num.* 123.
 Flavianus ep. Vamallensis *N. Maur. Sit.* 12.
 Florentianus ep. Midilensis *N. Num.* 41, III, 18.
 Florentinus ep. Tuziritanus *N. Byz.* 48.
 Florentinus ep. Uticensis *N. pr. proc.* 22.
 Florentius ep. Centenariensis *N. Num.* 39.
 Florentius ep. Nobagermaniensis *N. Num.* 28.
 Florentius ep. Seminensis *N. pr. proc.* 42.
 Fluminus ep. Tabudensis *N. Num.* 42.
 Fortis ep. Caput cillensis *N. Maur. C.* 38.
 Fortunatianus ep. Araditanus *N. pr. proc.* 13.
 Fortunatianus ep. Cilitanus *N. Byz.* 61.
 Fortunatianus ep. Leptiminensis *N. Byz.* 36.
 Fortunatianus ep. Naratcatensis *N. Num.* 100.
 Fortunatianus ep. Tagarbalensis *N. Byz.* 83.
 Fortunatus ep. Mozotcoritanus *N. Byz.* 91.
 Fortunius ep. Regianensis *N. Num.* 91.
 Fructuosus ep. de Gira Marcelli *N. Num.* 52.
 Frumentii duo negotiatores III, 41.
 Frumentius ep. Teleptensis *N. Byz.* 81.
 Frumentius ep. Tubuscensis *N. Num.* 22.
 Fulgentius ep. Vagadensis *N. Num.* 111.
 Fusulus episcopus II, 45.
 Gaius ep. Adsinmadensis *N. Maur. C.* 115.
 Gaius ep. Uzitensis *N. pr. proc.* 25.
 Gamuth frater Haldicae II, 15.
 Gaudentius ep. Putiensis *N. Num.* 17.
 Gedalus ep. Ospitensis *N. Num.* 110.
 Geisericus rex Wandalorum gentem suam numerari iubet I, 2; Carthaginem occupat I, 12; provincias Africae disponit I, 13; Romam xv. anno regni sui capit I, 21; eius persecutio I, 15 *sqq.* crudelitas II, 12 *sqq.* constitutio de successione in regno II, 13; duravit in regno 37 annis I, 51 (*forma Geisericus saepius in codd. a nobis adhibitis invenitur; in eumine epico Corippi rex plerunque Geisirich vocatur.*)
 Gelianus ep. Reperitanus *N. Maur. C.* 70.
 Gentu frater Hunirici II, 12; eius maior filius cum uxore exulatus II, 14.
 Germanus episcopus II, 45, III, 24.
 Germanus ep. Peradamienensis *N. Byz.* 31.
 Glorinus ep. Iuencensis *N. Maur. C.* 1.
 Godagis Gentunis filius in exilium missus II, 11.
 Graeci I, 11; Graeca facundia III, 61.
 Gulosus ep. Beneventensis *N. pr. proc.* 9.
 Habetdeum ep. Tamallumensis *N. Byz.* 55.
 Habetdeum ep. Teudalensis I, 23; relegatus III, 45 *sqq.* ex exilio ad Carthaginem pergit et Hunirico libellum offert III, 53.
 Haldica praepositus regni II, 15.
 Helias ep. de Maiorica *N. Sard.* 7.
 Helias homo dei dictus II, 99.
 Hieremias II, 32.
 Hieronymus III, 61.
 Hilarius ep. Troflianensis *N. Byz.* 35.
 Hildirit filius Hunirici III, 19.
 Hirundinus ep. Misueusis *N. pr. proc.* 17.
 Ilofernes I, 22.
 Honoratus ep. Castellanus *N. Num.* 4.
 Honoratus ep. Patensis *N. Num.* 107.
 Honoratus ep. Macrianensis *N. Byz.* 80.
 Honoratus ep. Tagaratensis *N. pr. proc.* 43.
 Honoratus ep. Tagariatanus *N. Byz.* 37.
 Honoratus ep. Tamascanienensis *N. Maur. Sit.* 31.
 Honoratus ep. Timicitanus *N. Maur. C.* 6.
 Honoratus ep. Tiziensis *N. Byz.* 65.
 Honorius ep. Aquae Albensis *N. Maur. Sit.* 5.
 Honorius ep. Beneventensis *N. Maur. C.* 41.
 Honorius ep. Oppennensis *N. Byz.* 82.
 Hortensius ep. Autentensis *N. Byz.* 104.
 Hortulanus ep. Benefensis *N. Byz.* 4, III, 18.
 Hunirix (Huniricus) maior filius Geiserici patri succedit II, 1; Manichaeos persequitur II, 1; catholicos persequitur II, 8 *sqq.* II, 17 *sqq.* P. 3, episcopus catholicos variis insectationibus agit II, 45; eius rescriptum ad episcopos hominianos II, 39 *sqq.* eius crudelitas in consanguineos II, 12 *sqq.* crudelitas in homines suae gentis III, 31; filius post obitum suum regnum statuere studet II, 13; moritur III, 71. P. 2.
 Iacobus ep. Lemelefensis *N. Maur. Sit.* 16.
 Ianuarius ep. Aqueusis *N. Maur. C.* 24.
 Ianuarius ep. Centuriensis *N. Num.* 95.
 Ianuarius ep. Gaurianensis *N. Num.* 99.
 Ianuarius ep. Zattarensis (*al. Iacterensis*) II, 101. *N. Num.* 50.
 Ianuarius ep. Legensis *N. Num.* 85.
 Ianuarius ep. Marcullitanus *N. Num.* 94.
 Ianuarius ep. Nasbiucensis *N. Maur. C.* 39.
 Ianuarius ep. Tagastensis *N. Num.* 118.
 Ianuarius ep. Yelefitanus *N. Num.* 80.
 Ionius ep. Rusaditanus *N. Maur. C.* 69.
 imperatorum catholicorum lex contra haereticos III, 2.
 Ingenuus ep. Ubabensis *N. Maur. C.* 71.
 Innocentius ep. Mizucensis *N. Byz.* 42.
 Inventinus ep. Maronanensis *N. Maur. Sit.* 26.
 Iob sanctus I, 50.
 Iohannes apostolus III, 47.
 Iohannes ep. Bullensium regionum *N. pr. proc.* 50.
 Iohannes monachus I, 23.
 Iona ep. Lapidensis *N. pr. proc.* 18.
 Israel populus II, 59.
 Iuendus presbyter Arrianorum I, 44; iussu Hunirici couerematur II, 13.
 Iudaei II, 51, III, 70; Iudaeorum scandalum II, 100.
 Iulianus ep. Vararitanus *N. Byz.* 70.
 Iulius ep. Vagarmelitanus *N. Num.* 103.
 Iunior ep. Figillabensis *N. Num.* 33.
 Iustus ep. Acufidensis *N. Maur. Sit.* 35.
 Laetus episcopus II, 52.
 Laetus ep. Neptitanus *N. Byz.* 14.
 Lazarus II, 51.
 Leo ep. Sabratensis *N. Trip.* 2.
 Leontia filia Germani episcopi III, 24.
 Leontius ep. Burensis *N. Num.* 5.

- Leontius ep. Decoriaensis *N. Byz.* 12.
 Leporius ep. Augurensis *N. Num.* 35.
 Liberatus abba III, 41, *Pass.* 7, 12.
 Liberatus ep. Amudarsensis *N. Byz.* 1.
 Liberatus ep. Aquarum regiarum *N. Byz.* 86.
 Liberatus ep. Mullitanus *N. pr. proc.* 15.
 Liberatus medicus III, 50.
 Longinus ep. Pamariensis *N. Maur. C.* 43.
 Lucas, Pauli discipulus, arte medicus *Prot.* 3.
 Lucius ep. Cartennitanus *N. Maur. C.* 50.
 Lucifer ep. Calaritanus *N. Sard.* 1.
 Lucius ep. Itensis *N. Maur. C.* 5.
 Lucius ep. Maturbensis *N. Maur. C.* 90.
 Lucius ep. Tamazucensis *N. Maur. C.* 120.
- Macarius ep. de Minorica *N. Sard.* 4.
 Macchabaei germani *P.* 7, 13.
 Maddanius ep. Murconensis *N. Maur. C.* 102.
 magistratus *v. dignitates in Ind.* IV.
 Maiorinus, filius Dionysiae, martyr factus III, 23 sq.
 Mangentius ep. Ticualtensis *N. Byz.* 95.
 Manichaei haeretici II, I sq.
 Mammucius ep. Dnassedemsi (. . salensis?) *N. pr. proc.* 16.
 Mansuetus ep. Afufeniensis *N. Byz.* 2.
 Mansuetus ep. Uricitanus I, 10, II, 45.
 Marcellinus ep. Tasbalensis *N. Byz.* 63.
 Marianus ep. Hippzaritanus *N. pr. proc.* 5.
 Marivadus diaconus I, 48.
 Martialis ep. Columpnatensis *N. Maur. C.* 12.
 Martialis ep. Girensis *N. Num.* 9.
 Martianus ep. Murnstagensis *N. Maur. C.* 25.
 Martinianns ep. de Foru Troiani (Traiani?) *N. Sard.* 2.
 Martinianns servus I, 30 sq.
 Masculas archimimus I, 47.
 Mattasius ep. Castelli-iabaritanus *N. Maur. C.* 65.
 Maxentius ep. Tigamibenensis *N. Maur. C.* 34.
 Maxima serva I, 30 sqq. 35.
 Maximinus ep. Naraggaritanus *N. pr. proc.* 48.
 Maximus ep. Coviensis *N. Maur. Sit.* 3.
 Maximus ep. Gummitanus *N. Byz.* 89.
 Maximus ep. Lamfuensis (Lamf-?) *N. Num.* 87.
 Maximus ep. Lamiggigensis *N. Num.* 101.
 Maximus ep. Sillitanus *N. Num.* 54.
 Maximus ep. Thugsubditanus *N. Maur. Sit.* 8.
 Maximus ep. Tuscamiensis *N. Maur. C.* 110.
 Maximus monachus III, 41, *P.* 7, 12.
 Melior ep. Fossalensis *N. Num.* 21.
 Memoricae aedes I, 8, III, 17.
 Mensius ep. Alamiliarensis *N. Maur. C.* 33.
 Mensius ep. Turrensis *N. Byz.* 28.
 Mensor ep. Formensis *N. Num.* 108.
 Metcuu ep. Ruscurritanus *N. Maur. C.* 54.
 Mezentius, Tyrrenhorum rex III, 63.
 milleuarii apud Wandalos I, 30; *cf. Papencordt p.* 225.
 Mingiu ep. Nobensis *N. Maur. C.* 93.
 Montanus ep. Cedamensis *N. Maur. Sit.* 29.
 Moyses homo dei appellatus II, 99.
 Muritta diaconus III, 34 sqq. *Pass.* 15.
- Nabuchodonosor I, 22.
 Nicasius ex Donatianorum haeresi III, 71.
 Nicetus ep. Castellominoritanus *N. Maur. C.* 31.
 Novarum basilica I, 25.
- Obadus (*v. l.* Cubadus) praepositus regni sub Hunirico II, 43.
 Oduacar Italiae rex I, 4.
 Olybrius (Anicius) II, 2; *cf. Papencordt p.* 97 et 105.
 Onesimus ep. Fidlolomensis *N. Maur. C.* 17.
 Opilio ep. de Ebuso *N. Sard.* 8.
 Optantius ep. Casensi-calanensi *N. Num.* 43.
- Pacatus ep. Equizotensis *N. Maur. Sit.* 11.
 Pacatus ep. Vicoateirensis *N. Byz.* 92.
- Palladius ep. Bacanariensis *N. Maur. C.* 49.
 Palladius ep. Idicrensis *N. Num.* 16.
 Paupinianns antistes Vitensis I, 10.
 Pannonius ep. Biteusis *N. Maur. C.* 83.
 Pardalius ep. Maconadiensis *N. Num.* 84.
 Pascasius ep. Guelensis *N. pr. proc.* 6.
 Pascasius ep. Mammillensis *N. Maur. C.* 78.
 Pascasius ep. Migirpensis *N. pr. proc.* 23.
 Pascasius ep. Salditanus *N. Maur. Sit.* 41.
 Parcasius ep. Septimuniensis *N. Byz.* 3.
 Pascasius ep. Tenitannus *N. Byz.* 33.
 Pascasius ep. Tulanensis *N. pr. proc.* 51.
 Pascentius ep. Cethaquensuca *N. Num.* 78.
 Pascentius ep. Octabensis *N. Num.* 31.
 Passiuatus ep. Masuccabensis *N. Maur. C.* 12.
 Passitanus ep. Tigisitanus *N. Maur. C.* 27.
 Pastinatus ep. Puppitanus *N. pr. proc.* 11.
 Patera ep. Catabitanus *N. Maur. C.* 97.
 Patera ep. Miliaueusis *N. Maur. C.* 8.
 patriarcha apud Arrianos II, 13, 54.
 Paulinus ep. Rubicariensis *N. Maur. C.* 77.
 Paulus gentium magister *Prot.* 3, III, 64, 69.
 Paulus ep. Flumenzeritanus *N. Maur. C.* 30.
 Paulus ep. Nibensis *N. Num.* 8.
 Paulus ep. Sinnarensis (Sinnaritanus) I, 29, II, 21.
 Paulus ep. Turreblandinus *N. Byz.* 98.
 Peregrinus diaconus II, 48.
 Peregrinus ep. Assuritanus *N. pr. proc.* 19.
 Peregrinus ep. Materincensis *N. Byz.* 90.
 Peregrinus ep. Muliensis *N. Num.* 109.
 Peregrinus ep. Puentianensis *N. Num.* 11.
 Perpetua martyr I, 9.
 Petrus beatus III, 69.
 Petrus ep. Castellanus *N. Maur. C.* 75.
 Petrus ep. Madensis *N. Num.* 37.
 Petrus Oboritanus *N. Maur. C.* 72.
 Pharao I, 22.
 Pirasius ep. Nationensis *N. Byz.* 75.
 Placidia Olybiis relicta (= vidua) II, 2, 3.
 Poequarius ep. Tasaccurensis *N. Maur. C.* 108.
 Ponticaus ep. Formensis *N. Num.* 104.
 Possessor ep. Zabensis *N. Maur. Sit.* 40.
 Possidius ep. Massimanensis *N. Byz.* 43.
 Praefectianus ep. Abaradiensis *N. Byz.* 23.
 Praesidius ep. Sufetulensis II, 45, *N. Byz.* 20.
 Primianus ep. Gargaitensis *N. Byz.* 78.
 Primus ep. Caprensis *N. Maur. C.* 53.
 Proculus I, 39.
 Proficius ep. Seleutianensis *N. Num.* 116.
 Proficius ep. Sublectinus *N. Byz.* 93.
 Proficius ep. Vadensis *N. Num.* 117.
 Pudentius ep. Madanrensis *N. Num.* 60.
- Quintasinus ep. Mntecitanus *N. Maur. C.* 76.
 Quintianus ep. Casulis-Cariaensis *N. Byz.* 58.
 Quintianus ep. Urcitanus I, 29, *N. pr. proc.* 20; eius visio II, 22.
 Quintus ep. Tabuniensis *N. Maur. C.* 109.
 Quodvultdeus ep. Caelianensis *N. Num.* 49.
 Quodvultdeus ep. Calauensis *N. Num.* 3.
 Quodvultdeus ep. Carthaginiensis I, 15.
 Quodvultdeus ep. Durensis *N. Byz.* 61.
 Quodvultdeus ep. Respectensis *N. Num.* 79.
 Quodvultdeus ep. Summuleusis *N. Maur. C.* 104.
 Quodvultdeus ep. Tablensis *N. Maur. C.* 60.
 Quodvultdeus ep. ad Turre Concordi *N. Num.* 86.
 Quodvultdeus ep. Ullitanus *N. Num.* 115.
- Redux ep. Nobalicianensis *N. Maur. Sit.* 19.
 Reginus legatus Zenonis imperatoris II, 38.
 Reparatus ep. Bulturiensis *N. Maur. C.* 89.
 Reparatus ep. Castellatroportensis *N. Maur. C.* 94.
 Reparatus ep. Cissitanus *N. Maur. C.* 107.
 Reparatus ep. Girmontensis *N. Maur. C.* 9.
 Reparatus ep. Puppianensis *N. pr. proc.* 12.

- Reparatus ep. Sitensis *N. Maur. C.* 112.
 Reparatus ep. Tipasitanus *N. Maur. C.* 99.
 Reparatus ep. Tubuniensis *N. Num.* 72.
 Reparatus ep. Utinimirensis *N. pr. proc.* 10.
 Syrus ep. subdiaconus III, 30.
 Restituta ecclesia Carthagine I, 15; *cf. Baronii Annales ad a.* 397.
 Restitutus ep. Acolitanus *N. Byz.* 59.
 Restitutus ep. Aquiabensis *N. Byz.* 26.
 Restitutus ep. Thagamutensis *N. Byz.* 19.
 Restutus ep. Florianensis *N. Maur. C.* 32.
 Restutus ep. Lapidensis *N. Maur. C.* 61.
 Restutus ep. Macrianensis *N. Maur. Sit.* 23.
 Restutus ep. Segermitanus *N. Byz.* 99.
 Rogatianus ep. Vadinianensis *N. Byz.* 8.
 Rogatianus ep. Vannidensis *N. Maur. C.* 52.
 Rogatus ep. Parteniensis *N. Maur. Sit.* 32.
 Rogatus ep. Sereddelitanus *N. Maur. C.* 92.
 Rogatus monachus III, 41. *P.* 7.
 Roma a Geiserico capta I, 24; *cf. Papencordt p.* 314.
 Romana civitas I, 37; eius episcopus I, 37; ecclesia R. caput omnium ecclesiarum II, 44.
 Romani = catholici I, 44.
 Romanus ep. Molincunzensis *N. Maur. Sit.* 27.
 Romanus ep. Sfaritanus *N. Maur. C.* 57.
 Romanus ep. Tamadempis *N. Maur. C.* 100.
 Rufinianus ep. Vadensis *N. Num.* 7.
 Rufinianus ep. Victorianensis *N. Byz.* 88.
 Rufinus ep. Tamallumensis *N. Maur. Sit.* 1.
 Rufinus Eusebii translator III, 61.
 Rufus ep. Sfasferiensis *N. Maur. C.* 55.
 Rusticus ep. Tetcitanus *N. Byz.* 77.
 Rusticus ep. Tipasensis *N. Num.* 65.
 Rusticus subdiaconus III, 41. *P.* 7.

 Sabelliana haeresis II, 69.
 Sabinicus ep. Octabiensis *N. Byz.* 24.
 Saconius ep. Uzialensis *N. Num.* 7.
 Sallustius historicus III, 61.
 Salo ep. Fallabensis *N. Maur. C.* 23.
 Salutaris archidiaconus III, 35. *P.* 15.
 Saturianus servus I, 30.
 Saturnianus ep. Sertensis *N. Maur. C.* 117.
 Saturninus ep. Vissalsensis *N. Maur. C.* 113.
 Saturninus ep. Soeiensis *N. Maur. Sit.* 15.
 Saturnus ep. Irensensis *N. Byz.* 94.
 Saturnus procurator domus Humirici I, 48 sq.
 Scillitanorum martyrum ecclesia Carthagine I, 9; *cf. Ruinart, Acta martyrum p.* 75.
 Sebastianus comes I, 19 sq.; *cf. Papencordt p.* 75.
 Secundianus ep. Mimianensis *N. Byz.* 72.
 Secundinus ep. Gariensis *N. Byz.* 22.
 Secundinus ep. Lamasnensis *N. Num.* 112.
 Secundus ep. Maurianensis *N. Maur. C.* 88.
 Secundus ep. Tamogaziensis *N. Num.* 77.
 Securus ep. Timidanensis *N. Maur. C.* 57.
 Septimus monachus III, 41. *P.* 7.
 Serbandus (i. e. Servandus) ep. Putiensis *N. Byz.* 18.
 Sersaon regis Geiserici cognatus I, 35.
 Servilius ep. Tacapitanus *N. Trip.* 5.
 Servitius ep. Unuricopolitanus *N. Byz.* 107.
 Servius ep. Arsuritanus *N. Byz.* 67.
 Servus ep. Arsicaritanus *N. Num.* 57.
 Servus ep. Belesasensis *N. Num.* 106.
 Servus ep. Menefessitanus *N. Byz.* 57.
 Servus nobilis vir Tuburbitanae civitatis III, 25.
 Servus subdiaconus III, 51. *P.* 7.
 Servusdei ep. Tambeitanus *N. Byz.* 13.
 Severus patricius I, 51; *cf. Papencordt p.* 105 sq.
 Siella a Geiserico Odoacro tributario iure concessa I, 14.
 Simplicius ep. Carabianensis *N. Byz.* 84.
 Simplicius ep. Tibilitanus *N. Num.* 66.
 Stephanus sanctus III, 49.
 Stephanus ep. Rusfensis *N. Byz.* 102.
 Stephanus ep. Simitensis *N. Num.* 67.
 Stephanus ep. Zucabiaritanus *N. Maur. C.* 20.
 Subdatius ep. Suardensis *N. Maur. C.* 13.
 Subitanus ep. Idensis *N. Maur. C.* 16.
 Succensianus ep. Febianensis *N. Byz.* 69.
 Syrus ep. Corniculansensis *N. Maur. C.* 4.

 Tacams ep. Albulensis *N. Maur. C.* 79.
 Talasius ep. Gratinopolitanus *N. Maur. C.* 81.
 Teberianus ep. Quidiensis *N. Maur. C.* 2.
 Terentianus ep. Tubulbacensis *N. Byz.* 7.
 Tertius confessor III, 21.
 Tertullus ep. Inncensis *N. Byz.* 105.
 Tencharia II, 15.
 Tencharius exlector III, 39.
 Theodoricus Geiserici filius I, 44; Humirix frater enim eiusque filios insectatur II, 12; eius vxor et filii ab II, occisi II, 12 sq. a fratre in exilium missus II, 14.
 Thoma I, 29.
 Timotheus *Prot.* 3.
 Timotheus ep. Tagrensis *N. Num.* 20.
 Tulliana eloquentia III, 61.

 Uranius Zenonis legatus III, 32.
 Urbanus ep. Amaurensis *N. Maur. C.* 35.
 Urbanus ep. Gibensis I, 23.
 Uzulus ep. Thuccensis *N. Maur. Sit.* 37.

 Vadus ep. Lesuitanus *N. Maur. Sit.* 10.
 Valentianus ep. Montes N. *Num.* 25.
 Valentiniannus imperator I, 13; V. Augustus I, 24.
 Valentinus ep. Castelli Mediani *N. Maur. C.* 86.
 Valerianus episcopus I, 40.
 Vassinus ep. Elfantariensis *N. Maur. C.* 96.
 Verecundus ep. Nobensis *N. Maur. C.* 19.
 Vice (?) I, 23.
 Victor ep. Caltadriensis *N. Maur. C.* 67.
 Victor ep. Circensis *N. Num.* 83.
 Victor ep. Cuiculitanus *N. Num.* 10.
 Victor ep. Eminentianensis *N. Maur. Sit.* 14.
 Victor ep. Eudalensis *N. pr. proc.* 53.
 Victor ep. Flumenpiscensis *N. Maur. Sit.* 25.
 Victor ep. Gaudiabensis *N. Num.* 93.
 Victor ep. Gauvaritanus *N. Byz.* 100.
 Victor ep. Horrensensis *N. Maur. Sit.* 7.
 Victor ep. Icositanus *N. Maur. C.* 59.
 Victor ep. Ieraftitanus *N. Maur. Sit.* 9.
 Victor ep. Manaccenseritanus *N. Maur. C.* 82.
 Victor ep. Municipiensis *N. Num.* 56.
 Victor ep. Narensis *N. Byz.* 11.
 Victor ep. Numidensis *N. Maur. C.* 118.
 Victor ep. Regiensis *N. Maur. C.* 51.
 Victor ep. Sfaritanus *N. Maur. C.* 3.
 Victor ep. Suggitanus *N. Num.* 18.
 Victor ep. Taborentensis *N. Maur. C.* 18.
 Victor ep. de Turres Ammeniarum *N. Num.* 105.
 Victor ep. Vitensis historiam suam (exul ut videtur) conscripsit a. 188 p. Chr. I, 1; inter episcopos ad reddendam de fide rationem Carthaginem vocatus non occurrit *N. Byz.* 41.
 Victor ep. Voncarianensis *N. Maur. C.* 101.
 Victoria matrona III, 26.
 Victorianus ep. Questorianensis *N. Byz.* 87.
 Victorianus proconsul Carthagine III, 27.
 Victorinus ep. Ancusensis *N. Byz.* 5.
 Victorinus ep. Babrensis *N. Num.* 74.
 Victorinus ep. Legiensis *N. Num.* 75.
 Victorinus ep. de Nobacaesaris *N. Num.* 31.
 Victorinus ep. Perdicensis *N. Maur. Sit.* 39.
 Victorinus ep. Seebatianensis *N. Byz.* 45.
 Victorinus ep. Seberianensis *N. Byz.* 15.
 Victorinus ep. Serteitanus *N. Maur. Sit.* 28.
 Victorinus ep. Usulensis *N. Byz.* 54.
 Vigilus ep. Hizirzadensis *N. Num.* 55.
 Vigilus ep. Ressenansensis *N. Num.* 34.
 Vigilus ep. Tapsitanus *N. Byz.* 109.

- Villaticus ep. Anzeigerensis *N. Byz.* 96.
 Villaticus ep. de Casis Medianis II, 101.
 Villaticus ep. Mozotensis *N. Maur. Sit.* 33.
 Vincemalos ep. Baparensis *N. Maur. C.* 98.
 Vincentius ep. Gigittanus I, 29.
 Vincentius ep. Ziggensis (*idem qui superior, ut videtur*)
N. pr. proc. 41.
 Vindemialis ep. Cabsensis *N. Byz.* 60.
 Vindemialis sacerdos *P.* 7.
 Vindemius ep. Almburitanus *N. pr. proc.* 44.
 Vindemius ep. Lemfocensis *N. Maur. Sit.* 21.
 Vindicianus ep. Marazianensis *N. Byz.* 49.
 Vinitor ep. Talaptulensis *N. Byz.* 103.
 Vitalianus ep. Bocconiensis *N. Nam.* 13.
 Vitalianus ep. Vazaritanus *N. Nam.* 32.
 Vitalis ep. Assafensis *N. Maur. Sit.* 21.
 Vitalis ep. Castranobensis (*i. e. Castrorum novorum*)
N. Maur. C. 74.
 Vitalis ep. Suleitannus *N. Sard.* 5.
 Vitarit notarius Zenonis II, 3. 41.
 Wandali Arriani III, 69; barbari III, 62; iussu regis
 poenas gravissimas in suos homines exercuerunt
 III, 31; eorum odium in Romanos III, 62.
 Wandalica gens in Africam transgressa I, 1.
 Zeno imperator I, 51. II, 35. III, 30 et 32; eo
 rogante ecclesiae Carthaginiensi permissum est ut
 episcopum quem vellet ordinaret II, 2 sq.

IV. INDEX VERBORVM ET LOCVTIONVM.

- Ablativus casus sine praepositione insolentias positus:*
Prol. 1 quae prospere vel secus provinciis, locis aut
 regionibus evenissent, I, 6 utribus ore adpositis, I, 11
 tunc illud eloquentiae . . ipso meatu siccatum est
 flumen. I, 41 lector pulpito sistens, II, 27 si ani-
 mali sedere non potest, III, 22 celsiori loco vestibus
 exutam consistunt. I, 42 corpus Christi . . pavimen-
 tentis sparserunt, III, 9 qui suis (*i. e. in suis*) pal-
 latii militarent. III, 22 dum rivuli sanguinis toto
 corpore fluitarent. III, 4 auctoritatibus (*i. e. per*
 auctoritates) cunctis populis fecimus innotesci. III, 6
 hoc videntur adsumpsisse temeritate transacta, *i. e.*
 ad temeritatem. (*Vix vera est lectio meliorum libro-
 rum* II, 39 nos statuisse cognoscite ut . . omnes
 Carthagine veniat.)
ablativus secundae declinationis in u: I, 42 vien, *item*
sacpius in Not. Prov. ut castelli Titulianu, de gira
(i. e. gyro) Marcelli, de gira Tarasi etc. et in titulis
*Africanis cf. C. G. Moelleri tit. Afr. orthogr. (Gry-
 phisw. 1875) p. 45.*
 adeo = ideo: III, 12 dieu praestitutum adeo (= ad
 eum finem) pietas nostra constituit, ut *etc. item* III,
 7 = propterea.
 adstruere: III, 5 dum se conflictui paratos adstruerent,
i. e. declararent. III, 31 si nitatur scriptor quae
 gesta sunt Carthagine singillatim adstruere, edicere
 non poterit.
 alius = alter: I, 16 duas ecclesias Cypriani, unam
 ubi sanguinem fudit, aliam ubi sepultus est. III, 28
 cui frater alius de suspensio clamabat. III, 41 duo
 negotiatores, Frumentius et alius Frumentius. I, 49
 accedit ad maritum alia (*i. e. altera*) Eva.
 alio casu dativo III, 45.
 alleluaticum melos I, 41.
anacoluthon: III, 19 Quibus ministri regis, secedant
 in parte, inquit, qui iurare disponunt. Qui cum
 secederent, notariis scribentibus (*pro:* notarii scrip-
 serunt) quis quid diceret et ex qua civitate fuisset,
 simuliter factum est et de illis, qui minime iurave-
 runt. III, 25 sed et saepius tractum et lapidibus
 acutissimis defricatum, ut cutibus separatis, pelles
 corporis lateribus dorsoque videres pendere. III, 31
 alios videas nimio suspensio palis evulsis, caput,
 quod eminere solebat, in medio scapularum fuisse
 demersum. III, 45 cum . . videret Christi militem
 semper in confessione constantem — promiserat
 enim suis dicens: nisi eum nostrae fecero religionis,
 non sit Antonius — at ubi in sua promissione minor
 inventus est, cogitat aliud *etc.* I, 2 transiens quan-
 titas universa calliditate Geiserici ducis, ut famam
 suae terribilem faceret gentis, ilico statuit (Geiseri-
 cus) omnem multitudinem numerari; *cf. etiam adnot.*
ad II, 74.
 angustum fugae I, 35.
 apostatare III, 34.
 aptare: III, 17 fraudem sibi nescientes aptatam, *i. e.*
 paratam: III, 22 ipsam primo nisi sunt fustibus
 aptare.
 argumentatio = praetextus II, 45.
 armifactor I, 30.
 arpagare, *i. e. harpagare* III, 63.
 artare: III, 22 artata (mulier) poenis, III, 28 poenis
 Christianos artate crudelibus, III, 35 artatur poenis
 Muritta; III, 46 vinculis ingentibus artat episcopum.
 I, 28 Thoma dum variis ab eis insidiis artaretur *etc.*
 II, 35 artabatur multitudo ad currendum *cf. coar-*
tare.
 arx: I, 7 (alios) a meatu naturali usque ad arcem
 capitis dissipabat. III, 31 plurimi arcem cerebri
 eum oculis amiserunt.
 avaritia crudelitatis III, 63 = vehemens crudelitas.
 avocari: I, 27 dum avocatur, *i. e. dum morte abri-*
pitur, nisi ex lectione (in R) more uacatur scriben-
dum est: dum morte avocatur.
 caespis casu nominalivo III, 56; caespes = fundus
Pass. 6.
 cannaba: II, 35 ut, ubi cannaba erat praeparata, labo-
 riosam caperent mansionem (canaba *scribitur in in-*
scriptionibus).
 capessere: III, 67 qui hereditatem capessuri sunt
 aeternae salutis *etc.*
 captivare I, 12.
 captivitas = captivi I, 25.
 capulus = gladius *Pass.* 9.
 carceralis custodia *Pass.* 9.
 carcerarii *Pass.* 9.
 cariosa senectus I, 26.
 carpere: III, 66 carpunt (? carpunt *R*) iter.
 castra = vici? III, 57.
 catholica = catholica fides *vel c. ecclesia* I, 21. II, 44.
 catomos: I, 25 venerabilem senem catomos ceciderunt,
i. e. in humeros sublatis nates ceciderunt. Dicitio
catomos, cuius loci alias catomis caedere invenitur, in
sermone vulgari ex Graeco κατ' ὤμων ducta videtur;
cf. Forcell. Lex. s. v. catomidiare, Dacange Gloss.

- ed. Hensch.* II, 245 sq. *Talis flagellatio efficta est in tabula Pompeiana, edita ab O. Jahnio in Abhandl. der sächs. Ges. d. Wiss. vol. V, tab. I, c cum adnot. 135 pag. 296.*
- cellarita *i. e.* cellarinus; regis III, 33.
- clavati *Pass.* 14.
- coartare = cogere I, 39 mittit Proculum, qui coartaret ad tradendum ministeria divina sacerdotes *cf. supra s. v. artare.*
- coercere = impedire II, 36 quorum numerum colligere nequaquam valuimus multitudine coercente.
- cogitat ut = decernit ut II, 10, 1, 19.
- cognoscere = II, 7 ecclesia, totum barbaris tenentibus, ne minus nummi habere cognoscitur facultatem, *i. e.* *ζάβεται ἔργονα.* III, 5 cognoscitur dilationem aliquantum dierum dedisse, *i. e.* dedimus, ut constat *cf. noscere, demonstrare, videre.*
- collatio = congressio, disputatio III, 63.
- comes bonae confessionis de hac vita migravit I, 46 *i. e.* cum bona confessione.
- comitari = sequi, simul ire I, 49 advenit mulier secum comitantibus illis. II, 30 dum iter ageremus . . cum dei exercitum comitantes.
- commanere: I, 15 in qua (ecclesia) semper episcopi commanebant, I, 29 persecutionem fugiens apud Edessam commanet peregrinus. I, 35 traduntur regi Manrorum, commanenti in parte heremi. III, 41 septem fratres, simul in monasterio commanentes *etc.*
- concremare = III, 21 hos fustibus, illos suspensio, alios ignibus concremabant, *i. e.* cruciabant *cf. cremare.*
- concupiscibilis II, 18.
- confector librorum multorum I, 10.
- conflictus = disputatio: II, 39 ut de ratione fidei cum nostris episcopis possitis inire conflictum. II, 53 videns catholicos episcopos ad conflictum magis fuisse paratos, omnino audientiam declinavit. III, 5 dum se conflictui paratos adstruerent. II, 53 tandem venit ad disputationis conflictum, ad locum scilicet quem delegerant adversarii.
- confugivit III, 29 *a forma fngire, de qua v. Roensch, Italia p. 285.*
- congandere II, 6.
- coniunctio copulativa praecedente participio: II, 24 cremantes (cas) gravi suspensio atque ingentia pondera pedibus colligantes lamminasque ferri ignitas dorso . . adponebant. II, 39 quia in provinciis a deo nobis concessis scandalum esse nolumus, ideoque . . hoc nos statuise cognoscite.
- coniunctivus plusquamperfecti: I, 20 hic panis ut ad tantum splendorem venisset et mensae regiae necessarius haberetur. I, 39 ut armis (sacerdotes) nudaret et ita facilius inermes captivasset. I, 47, 49, II, 2, 12, 23, 25, 41. III, 8, 11, 15, 16, 21, 27, 30, 61. *Pass.* 15; *cf. K. Foth, die Verschiebung lat. Tempora in den roman. Sprachen 1876) p. 3 sqq. cf. s. fuisse.*
- consistere *sensu activo:* III, 22 celsiori loco vestibula exuta consistunt (constitunt *vulgo*).
- consubstantivus II, 75.
- consummare = III, 27 qui tripudians in domino feliciterque consummans (*scil.* mortem, *ut est* III, 71 martyrialem coronam accepit.
- contenebrati sunt oculi nostri II, 40.
- contingere: III, 5 sive episcopus sive presbyteros vel alios, quos ad clerum pertinere contingeret, *i. e.* qui forte pertinerent. III, 9 quam (poenam) si quinque vicibus . . contigisset inferre, *i. e.* si forte intulissent.
- contradere *Prolog.* 3.
- contribulatum et contritum spiritum exalabant III, 52.
- convenire: I, 19 cogitavit rex ut Sebastianum taliter conveniret *i. e.* alloqueretur. I, 48 convenitur Saturnus *i. e.* compellatur) accusante Marivado . . ut fieret Arriannus.
- conversatio: II, 6 coepit Eugenius per conversationem *i. e.* exercitationem operum bonorum venerabilis haberi.
- credere = cogitare, decernere: I, 30 credidit Wandalus . . Martinianum Maximamque coniugali consortio sociare.
- credulitas = Gläubigkeit II, 50, 75.
- cremare *i. e.* cruciare, ut alias *nrere metaphoricè dicitur:* II, 24 cremantes gravi suspensio, III, 26 Victoria dum . . continuato suspensio cremaretur *contra* III, 31 suspensio cruciantes); *cf. concremare.*
- crepare = cum sonitu dirumpi (*frangi*): I, 43 nervi ut fila araneorum crepabant *cf. Vergil. Aen. V, 205.* cursitastis universon orbem III, 69.
- dativus casus cum passivis: *Pass.* 3 ut praedictum est Abrahae patriarchae.
- dativi usus insententior a loco praepositionis in cum accusativo: exilio aliquem trudere I, 16, 22. III, 34, exilio detrudere *Pass.* 4, exilio delegare II, 14, exilio relegare III, 32; quos vicino mari voluit demergere I, 18; conicit (eos) vinculis I, 33; tenebrosis deputati sunt locis *Pass.* 9; artatur Maxima durae custodiae cuspidique crudeli extenditur I, 34; *cf.* III, 36 quam (chlamydem) tendiculae crucis extendens aqua mundavi. — cupiebant singuli libertatem suam . . perpetuae servituti redigere III, 58; suis provinciis singulos imperat revocari III, 60, quos (pueros) violentia haeretica Carthagini revocavit III, 39; quam (multitudinem) huic luci . . uterus profuderat ventris I, 2; b) loco praepositionis ad: trinitati preces effundit III, 24, infantulos vestigiis martyrum (*i. e.* ad pedes) proicientes II, 34, edictum universis episcopis direximus II, 39, suos homines dirigens episcopis III, 2; (*contra* II, 47 ego te ad illum direxi); Maximam propriae voluntati dimisit I, 35; dimittit vos ecclesiis et domibus vestris III, 17; ne maritum consiliis acroribus (= ad consilia) adversus tyrannum armasset II, 12; dei populo (= ad populum) verbum facere II, 8, verbum admonitionis fratribus facere II, 28; populo tractare II, 4. *Etiā insolentiora sunt haec* III, 46 aquam corpori spargit, III, 25 pelles corporis lateribus dorsoque videres et ventri pendere *etc.*
- dealbare I, 7.
- debite: II, 96 in quem credere inbeor, ei etiam debite supplicabo.
- decursae (*i. e.* descriptae, enumeratae) superius multarum inlationes III, 13.
- defendere = obtinere, sibi vindicare: I, 13 Valentiniano adhuc imperatore reliquas licet iam exterminatas provincias defendente: post cuius mortem totius Africae ambitum obtinuit (Geisericus) nec non et insulas maximas . . superbia sibi consueta defendit.
- demonstrare: II, 30 quare ita abiecte ambulans; vel qua ratione huc pergere demonstraris? = *ζάβη.*
- deorsum I, 43 capite deorsum (*i. e.* *kopfbwärts*), dum ad unum penderet pedem *etc.*
- despicere, *i. e.* dirumpere, efringere (*italicum* spezzare?) I, 5 ubi ministerium ignis minus valuerat, tectis admodum despiciatis pulcritudinem parietum solo aequabant. III, 45 presbyteri eorum cum armatorum manu nocturnis temporibus vicos vel oppida circumabant, et sic despiciatis postibus ianuam . . animarum praedones intrabant; *simillime Rufinus (Eusebii eccles. hist. III, 6) repente despiciatis foribus praecipites irruerant. In glossario mediae et infimae latinitatis (II, p. 850 ed. Henschel) citatur s. v. Despicare Papius: Despicatus, decoratus (decoratus?), ruptus.*
- dextrales sc. securae I, 4.
- diacones in casu accusativo II, 16, 26. *Pass.* 15, item subdiaconem III, 30; *cf. Roensch, Italia p. 262.*
- diebit *i. e.* dieet III, 36.
- dignanter: II, 42 quo eius elementia dignanter *gnūdig* agnoscat *etc.*
- dignitates, magistratus, officia: comites I, 19, II, 14 (comites et nobiles). II, 28; decuriones III, 10. do-

- mestici regis I, 19; honorati I, 15. illustres I, 7. II, 3. III, 10; notarius regis II, 3 *et* 54; officiales iudicium III, 9; ordines civitatum *sive* urbium III, II, 12; praepositi regni II, 15. 43; primates officiorum III, 11; principales III, 10; procurator domus regis *et* domus filii regis I, 48. 45; proconsul Carthagini III, 27; senatores I, 12. 15. III, 10; spectabiles III, 10.
- dilatatio II, 21.
- diligere: III, 11 si tales celare diligerent, *i. e.* velent.
- dimittere = sinere: I, 40 praecceptum est ut nullus eum neque in domo neque in agro dimitteret habitare. I, 18 decrevi ego de nomine et genere vestro nullum dimittere, *i. e.* hic habitare sinere. III, 15 non animal, non servus . . . penitus dimittuntur. III, 39 viro (pueri) dimittuntur, *i. e.* traduntur. II, 33 si dimitteretur, *i. e.* si sibi potestas daretur. I, 40 Maximam propriae voluntati dimisit. II, 49 non te dimittam (*i. e.* a te recedam), nisi mihi reddideris oculos meos. *Pass.* 12 dimitte eos, *i. e.* separa te ab eis.
- dirigere = mittere II, 10. 24. 38. 39. 44. 47. III, 2 (per universas provincias suos homines dirigens *etc.*) III, 29. 30.
- discussio, *i. e.* examen, perscrutatio I, 48; *cf.* § 50 discutitur.
- disponere: III, 19 secedant in parte qui iurare disponunt, *i. e.* parati sunt; II, 55 proponere quod disponis, *i. e.* in animo habes; I, 13 disponens (*i. e.* distribuens) singulas provincias sibi Byzacenam . . . reservavit.
- disputatio fidei II, 41 *i. e.* de fide; II, 42 disp. legis.
- dissipare aliquem flagellis crudelibus II, 16; variis verberibus III, 40.
- distrahere = vendere I, 25. 48.
- doceri: II, 37 quorum (scorpionum) feritas virulenta . . . nullum servorum Christi nocuisse docetur, *i. e.* traditur.
- dominabatur Maxima universae domui I, 30.
- dormitio de morte dicta I, 45.
- dubitare quod III, 14; *cf. Ind. III ad Salvianum s. v. ducibilis (lenksam) Pass.* 3.
- dum *ferè ubique vias coniunctionis cum gerens ea vel frequentius invenitur eandemque sequitur structuram. velut* I, 16 quis possit sine lacrimis recordari, dum praeciperet nostrorum corpora defunctorum cum silentio ad sepulcrum perducere? II, 9 nonnulli, dum fieret, statim oculos amiserunt. III, 34 libertatem tunc, dum caederentur, diaconi tacere non debeo, II, 20 qui lapides dum caecidissent in terram, plus accendebantur. III, 36 quae te accusabant, dum maestas venerit iudicantis. *Usus vulgaris rarissimus est, ut* II, 46 dum haec geruntur, imperat ut *etc. item* II, 79. *Incertu est lectio* I, 17 dum ista geruntur (dum ista fierent *Rp.*). — dum = ut: I, 5 et dum quae erant urgentibus poenis facilius ederentur, iterum crudelibus tormentis oblatores urgebant.
- egraminatus vomere ager I, 36.
- elatio = compositio: *Prolog.* 2 illi (scriptores) fastu mundialis amoris inflati gloriam elationis suae longe lateque gestiebant laudabiliter diffamari.
- eleemosynas facere, *i. e.* *Werke der Barmherzigkeit üben, Almosen spenden* II, 7.
- essentia II, 56. 57.
- exarari unguis III, 28.
- excurrere: I, 24 cuius si nitatur quisquam quae per illum dominus fecerat paulatim excurrere (*i. e.* enarrare), ante incipient verba deficere quam ille aliquid valeat explicare. II, 26 pergebat excurrere (*i. e.* circumiens) per singulos lectos, seiscitans qualiter quisquam haberet. III, 5 a mille et quot excurrunt pontificibus, *i. e.* ab amplius mille pontificibus.
- exercitus = gens I, 13. III, 60, *cf. Gregor. Turon.* II, 27. III, 11 *etc.*
- exlector III, 39, *i. e.* olim lector ecclesiasticus.
- exterminare: I, 3 provinciam agminibus impetebant . . . incendio atque homicidiis totum exterminantes. I, 13 Valentiniano . . . reliquas licet iam exterminatas (*i. e.* abalienatas) provincias defendente; *cf. Roensch, Italia p.* 365.
- exuere: III, 36 exutum te stolam nuptialem rex conspiciet *cf.* induere.
- exulare = in exilium mittere II, 14.
- facere: I, 24 factum est . . . episcopum ordinari, *item* II, 70; = curare *sive* iubere: III, 4 cunctis populis fecimus innotesci, III, 3 clementia nostra . . . quibusque personis, prout eorum facta memnerint . . . dum facit expendi (*i. e.* dum eis par pari referendum curat), simul etiam provenit compensari; III, 6 ut ad conflictum facerent (*i. e.* efficerent) minime perveniri; III, 11. 27; — III, 27 nec ita fecissem ad modicum et temporaliter gloriari, *i. e.* nec in animum induxissem gloriari.
- facies = conspectus: I, 28 in publica facie senem catosos ceciderunt. III, 21 mulieres nudas in f. publica cruciabant. III, 28 eos ipsi tortores a sua facie proiecerunt. III, 53 liceat gaudere consortio bestiarum eis, quos abiecistis a facie omnium populorum.
- fas: II, 51 volebant eum, si fas esset (*i. e.* si fieri posset) necare. II, 6 *extr.*
- femoralia I, 39.
- feriari: I, 26 nec nocturnis horis ab hoc opere misericordiae feriabatur, *i. e.* cessabat.
- ferre = tollere, auferre: I, 50 totum ei tulerunt, stolam tamen baptismatis auferre non potuerunt.
- foris: I, 16 sed etiam auferi muros quascumque (ecclesias) voluit occupavit. I, 40 foris civitatem (civitate B) iussus est pelli. III, 15 foris muros propelli. III, 16 foris civitate (civitatem *codd. deteriores*) fame laborantes.
- forte: I, 46 sarcophagum splendidissimi marmoris, qualem forte nullus omnino habuit regnum. II, 31 adversarius, qui iam forte dicebat *etc.* II, 30 dum iter ageremus et forte (*i. e.* fere) magis noctibus promoveremus, II, 35 qui cum senes deficerent et alii forte etsi iuvenes delicati, III, 26 nec baptismatis haberent omnino aliquam facultatem, aut forte de religione disputarent. III, 16 pro quibus malis forte commissis ista perpetimur? III, 51 quid forte de me audire potuisti?
- fuisse et fuisset pro esse *et* essem: I, 38 caecam illuminatam fuisse, III, 31 caput fuisse caecum, III, 19. 26; II, 16 si catholici fuissent et . . . perferrent. III, 34 ut . . . fuisset inventus. III, 21 ut nulla remansisset domus, ubi non fuisset eiulatus, III, 30 quod cum factum fuisset *etc.* *Similiter saepius invenitur fuerat pro erat, ut* II, 9. 17. III, 18. 47. 58 *etc.*
- funiculus: I, 13 Zeugitanam (provinciam Geisericus) exercitui funiculo hereditatis divisit, *i. e.* in divisione Africae sortem attribuit; *cf. Grimm, D. Rechtsalterth. p.* 479 *et* 541 *ed. II. et Gesenii Thes. s. v. hēbel.*
- fustigare II, 45.
- futurum activi: I, 46 quod dixi facturum es, *i. e.* facies. II, 13 quando nobis pariturus est iste? III, 17 seuper dicimus et diximus et dicturi sumus, *et sic item* I, 49. II, 34. 65. 90. III, 25. 28. 36. 50.
- futurum passivi: II, 34 a quibus divini sacrificii ritus exhibendus est consuetus? *i. e.* exhibebitur. I, 47 promittens multis eum divitiis cumulandum, *i. e.* cumulatum iri.
- gaudium ingentem III, 33.
- genetivus insolentior more graeco: III, 55 caenosi gur-

gitis aqua ignis et sulphuris (*i. e.* igni et sulphure) bulliebat. II, 34 qui hos baptizaturi sunt fontis [fontibus *tibri deteriores*] aquae perennis?

gerandiam pro participio praesentis: I, 38 orando atque p-ellendo = orantes atque psallentes) animas emiserunt. I, 47 rex eum blandiendo affatibus saecularibus invitabat. II, 11 pro eo orando ingemuerunt omnes. II, 14 post cuius mortem illum duasque illas eius . . longius affligendo proiecit. II, 14 sui fratris uxorem in fluvium . . iactando demersit. II, 27 iungantur boves, qui eum trahendo perducant tibi ego praeecepi. II, 29 aliae gaudebant se martyres peperisse, aliae moliendo (*i. e.* molientes, *si vera est lectio*) diluvio rebaptizationis nitebantur a confessione illdei revocare. III, 32 in quibus (plateis) legatis moris est ascendendo ad palatium et descendendo transire. III, 16 quod credo et erediti, clamando defendi. III, 67 sacerdotes eius (ecclesiae) . . defecerunt quaerendo sibi escas ad manducandum, et non invenerunt. III, 68 dnm manducaret in esca sua fel . . domini sui passiones imitando. *Praeterea notanda est constructio* I, 39: ad tradendum ministeria divina.

gladii acuti petrarum II, 36.

habere = se habere: I, 26 sciscitans qualiter quisquam haberet. II, 1 ut habet subtilitas barbarorum.

habere *verbi auxiliaris vicem gerens*: II, 48 habeo secretum intinandum.

Hellada = Hellas I, 51; *cf. Corippi Iohann. 3, 294* spectabat Leucada pugnas et *Roensch, Itala p. 25S.* in hodiernum se. diem: I, 2 et 38 usque in hodiernum. hospites = hostes I, 7.

iacere: II, 9 palis ictis in capite.

iamiam: II, 61 sed quid ego iamiam (*i. e.* etiam nunc) inmoror in hoc quod explicare non queo? III, 70 iam iamque delinquentibus venia postuletur.

illo casu dativo III, 21; illum = illud II, 74, *cf. Roensch, Itala p. 276.*

immolare dictum de sacrificio missae I, 22.

imperfecti conianctivas: II, 12 quorum nullum dimitteret (Huniricus), nisi ei mors desiderii sui voluntatem auferret, *i. e.* dimissurus erat vel dimittere cogitavit.

in *praeposito a) cum accusativo* II, 1 qui in primordia regni coepit vitius agere. *Pass.* 10 in medium pelagus concremari, *cuius loci similis videtur ille* II, 4 qui in Constantinopolim sunt, *ubi tamen Rp rectius apud C. habent.* b) *cum ablativo*: II, 9 palis ictis (*i. e.* iactis) in capite. I, 41 sagitta in gutture iaculatus. II, 17 tela furoris in persecutione (*al. persecutionem vel persecutiones*) ecclesiae convertit. III, 7 inductis secum in errore? errorem (*Lp*) imperatoribus (*item incertus est locus* III, 12 in persecutionem venturis). III, 19 secedant in parte qui iurare disponunt. III, 33 in mitiori heremo translata, III, 34 Eugenio in exilio constituto, III, 36 ad demergendum te in abyssos putei, III, 44 Huniricus in ipsis heremi partibus voluit Eugenium relegare, III, 44 in gaudio conversus, III, 48 linteamina in latrinis proiecerunt. III, 7 in his (= adversus hos) retorquere. *Pass.* 4 in longinquis regionibus . . exilio crudeli detrusit. *Atius generis sunt hi ablativi*: I, 22 obieciatur illi, quod in persona regis ista dixisset, II, 1 amplius in illis exarsit, II, 13 qui in suo ita crudelis effectus est sacerdote, II, 16 impictas regis in suis, III, 42 nefaria in nostris (nostros *v. l.*) exercuit. c) in *insolentius positum*: II, 30 conspicimus muliereculam, manu infantulum tenentem atque in his sermonibus consolantem. II, 35 in his vocibus et lacrimis nullus iam pergere admissus est consolator. III, 35 in his verbis totam ad fletum commovit civitatem. III, 53 offert regi libellum in hac similitudine verborum. *Pass.* 5 cibari pane lacrimarum et potari in lacrimis.

Pass. 5 nobis nullus de postibus frontium valebit evellere, quod in nno baptismate artifex trinitatis dignatus est titulare.

inaequalitas modorum: III, 46 quasi valerent conscientiam ligare eum corpore aut non aderat qui . . cordis secreta rimatur, vel superare posset aqua mendax tantae voluntatis propositum *etc.* III, 63 si disputare nitebatur de fide nobiscum barbara ferocitas et haeresis Arriana rationabiliter disputaret . . quare dolis et calumniis egerunt? *item temporum*, ut III, 58 nec deerant cotidie funera et non fuerat virtus, quae impenderet sepulturam.

incendere homines = comburere, ut I, 10 Mansuetus in porta incensus est Fornitana. II, 1. 14. 15. 16; *pariter incendium saepius usurpat de combustione*. ut II, 15 quos ille diversis poenis et incendiis trucidavit, III, 15 qui hoc miserationis causa facere temptasset, (edixit) cum universa domo sua incendio cremaretur.

incidere = caedere III, 20 iussi estis relegari, ut ligna profutura navibus dominicis incidatis.

incolere: I, 32 illa monasterium incoluit (*i. e.* constituit, condidit) puellarum.

incurrere infamiam III, 9, *i. e.* infamem fieri; III, 3 quisquis aliquid pravitatis invenerit, sibi imputato quod incurrit, *i. e.* quod ei accidit.

indicativus: II, 37 quasi non poterat deus, III, 46 quasi . . non aderat qui cordis secreta rimatur. II, 34 vobiscum et nos libebat pergere, si liceret.

indifferentia II, 92.

indignus cum genetivo III, 51. 61.

induisti te maledictionem sicut vestimentum III, 36;

cf. exuere.

inferre cum accusativo: III, 9 quam (poenam) si quinque vicibus in errore perdurantes contigisset inferri, ex quo loco *lectio librorum a nobis in dubium vocata defendi videtur* II, 37: quae multitudo scorpionum solo flatu etiam procul positos veneni virus infundat.

infestari, *i. e.* infestum reddi: III, 45 alio autem episcopo nostro . . relegato Tamalimensis civitatis, in qua Antonius fuerat, quantum poterit infestari (*i. e.* quam infestus in alium factus sit) res ipsa demonstrat.

infinitivus: a) *post substantiva* II, 4 liberum arbitrium habeant in ecclesiis suis populo tractare, *ibid.* liberum arbitrium missas agere, II, 28 copia dabatur introire, III, 8 commorari licentia (*sed paulo post ordinandi licentiam*). b) *in sententia finali et consecutiva* I, 24 factum est episcopum ordinari; *item* II, 70 in. II, 13 accenditur perpetrare. III, 28 petivit sese deponi. III, 27 nec ita fecissem ad modicum atque temporaliter gloriari, *i. e.* ut gloriarer. c) II, 35 nullus iam pergere (*i. e.* ad pergendum) admissus est consolator. II, 10 addidit quoque laboribus eos contere rusticanis. III, 21 addidit illa bestia tortores destinare. II, 30 quam nos cum increparemus, quod importuna videretur aut viris pro sexu iungi aut exercitui Christiano sociari *etc.* II, 65 venturus est indicare vivos et mortuos, *sic item* II, 90. d) *in sententia relativa in oratione obliqua* III, 33 *extr.*

infinitivus perfecti in isse pro praesentis: I, 19 deliditer nobis adhaesisse iurasti. II, 39 reperi sunt missas egisse.

infundere *v. s.* inferre.

inmarcescibilis corona III, 41.

innotescere: III, 4 cunctis populis fecimus innotesci, ut *etc.* *cf.* III, 14 hanc legem cunctis praecipimus innotescere.

inpassibiliter II, 73.

inremissibilis II, 87.

instantissime = severissime II, 11.

insuetudo navigii *ungevolhnte Meeresfahrt*, I, 26.

intendere = videre: III, 31 alios sine manibus, alios sine oculis . . intendas; *cf. Roensch l. c. p. 371.*

- inter: II, 4 iubentur inter Mauros mitti.
 ipse = idem I, 19 referam factum, quod ipso gestum est tempore, *item* I, 43 *init.*; vidit quidam ipsam Fausti (*i. e.* eandem Fausti ecclesiam) referam turbis. III, 41 ipsi eiusdem urbis.
 iter agere II, 30 *cf.* *Wissensch. Monatsblätter* VI, 154.
 iungeri? *sic* BV II, 30, *sed* LRp iungi.
 laudabiliter (*i. e.* cum laude) diffamare aliquid *Prol.* 2.
 libertas = liberi homines *sive* corpora: I, 25 sategit vir deo plenus libertatem de servitute barbarica liberare. I, 12 antiquam illam ac nobilem libertatem in servitute redegit. III, 58 cupiebant singuli libertatem suam (*i. e.* libera corpora sua) filiorumque suorum perpetuae servituti redigere; *cf.* I, 25 multitudo captivitatis, *i. e.* captivorum.
 lipsanae sanctorum, *i. e.* reliquiae *Pass.* 16.
 lucravunt ingentem multitudinem barbarorum Christo domino I, 36.
 lucusta II, 31 *cf.* *Corp. Insc. Lat. vol. V p. 1143 et Roensch, Itala p. 465.*
 magis = potius: II, 9 quod sibi magis quae patiebantur lucrum maximum computabant. I, 43 frontem rigatam magisque aratam discidentes *etc.* magis *sive* potius *omissum*: III, 45 ut ludum prorsus suae haereseos quam aliquam religionem ostenderent.
 magistrare: I, 49 accedit ad maritum alia Eva consilio magistrata serpentis.
 magistratus *v.* dignitates.
 magnis litteris institutus II, 13.
 mancipare = tradere, dare: I, 15 ecclesiam . . suae religioni mancipavit, *sic item* I, 9; II, 16 bestiis mancipare, II, 37 exilio, III, 19 *et Pass.* 9 custodiae.
 meatus: I, 7 (alios) a meatu naturali (*i. e.* ab ano *sive* natibus) usque ad arcem capitis dissipabant.
 meditari *intransitive*: II, 5 genere coepimus, eo quod meditantibus (*i. e.* insidiantibus, imminentibus, *ut videtur*) dolis malorum esset futura persecutio praeparata.
 merere: I, 40 quem nos tunc indigni in tali exilio meruimus (*i. e.* nobis contigit) salutare.
 merito = propter *vel* causa: I, 35 filios eos sanctorum merito male coepit daemon agitare. II, 16 quibus haec supplicia proficere poterant ad aeternam mercedem, si . . fidei suae merito ista perferrent. II, 41 (notarius) nobis merito religionis ac fidei praeceptum eius (regis) in ecclesia recensuit; *cf.* *Roensch l. c. p. 395.*
 metari = sequi, pergere, comitari: II, 50 pergit cum eo metante officio clericorum ad fontem. II, 51 fit strepitus gaudio metante inrevocabilis populorum. III, 46 metantibus lacrimis.
 millenarii I, 30 *cf.* *Papencordt p. 223 sqq. et 293.*
 minare = agere, abigere: II, 18 turba expellentibus quibusdam Aethiopicis minata est foras. II, 33 a Mauris crudeliter minabantur, hymnum domino decantantes; *cf.* *Roensch l. c. p. 236.*
 minime = non *Prol.* I, 11, 16, 28, 39, III, 6, 8, 11, 19, *Pass.* 15 *etc.* *cf.* nequaquam.
 ministeria divina, *i. e.* res ad cultum divinum pertinentia I, 39.
 ministraris (*i. e.* duceris) artificio diaboli I, 50.
 miserere mei, dulcissime, miserere communibus liberis I, 49; *de dativo cf.* *Roensch l. c. p. 413.*
 missas agere II, 4, 39.
 ad modicum = *in breve tempus*: III, 27 ad modicum atque temporaliter gloriari, III, 51, *Pass.* 8.
 monetarii *sc.* nummi *Prol.* 3, *cf.* *lumen adnot. crit.*
 monstrare: III, 12 indices, qui . . dira supplicia diversis non intulisse monstrantur, *i. e.* quos apparet non intulisse; *cf.* demonstrare.
 multus: II, 7 quid plurimum? (= quid multa?) II, 8, ne = ne — quidem: II, 7 ecclesia . . ne unius nummi habere cognoscitur facultatem; ne = *ob nicht* III, 50.
 nebulare: III, 62 semper cupiunt splendorem Romani nominis nebulare, *i. e.* obscurare.
 nequum adhuc = nondum III, 21, II, 19.
 necessarius: I, 9 ut de necessariis loquar, *i. e.* de *his quae omnino praetermitti non possunt*: I, 20 rem inveniens miram multisque necessariam, *i. e.* quae multis accidere poterat.
 nectare (*i. e.* nectere) dolos II, 45.
 nequaquam = non I, 35, II, 5, 15, 34, III, 6, 16, 19, *Pass.* 4; *cf.* minime.
 nervicae cordae (chordae) I, 14.
 nihilominus = pariter II, 12 Theodoricum fratrem filiosque eius Gentumisque fratris nihilominus filios crudeliter coepit insequi. II, 56 ut et patrem in sua proprietatis persona subsistere et filium nihilominus in propria extare persona . . fateamur.
 nimius = ingens I, 35.
 nimium *vel* nimis = admodum, vehementer, *ut* II, 22 ollae nimium bullientes, III, 34 nimium crudelis et ferus, III, 44 acetum asperum nimisque acerrimum, III, 30 *etc.*
 nocere *constructum ut* $\beta\lambda\alpha\pi\epsilon\tau\upsilon$: II, 37 quorum feritas . . nullum servorum eius (Christi) nocuisse docetur.
 non tantum — et (= sed etiam) III, 16.
 noscere: III, 62 ubi noscuntur (barbari) parere subiectis (*i. e.* ubi apparet eos parere), ad utendum servitiis illorum parant. III, 54 quod tibi dixerint (episcopi nostri) sequere, quia huius rei habere noscuntur potestatem, *i. e.* constat eos habere.
 nudo sub aëre, *in freier Luft* I, 40, III, 16.
 nullo *in casu dativo* III, 21.
 oblatores = offerentes I, 5.
 obprobrium maiorem I, 44.
 odium, *i. e.* $\psi\delta\epsilon\tau\omicron\nu$ I, 5.
 officia *v.* dignitates.
 officium clericorum: II, 50 pergit cum eo (episcopus) metante officio clericorum (*die Geistlichkeit*) ad fontem.
 ora: III, 51 apprehendens ora vestimentorum gutturi proxima (oram . . proximam libri deteriores) *i. e.* *die Ränder.*
 orationis domus = ecclesia (*Haus des Gebets*) I, 4.
 ordinator sacerdotis, *i. e.* qui sacerdotem instituit et consecrat I, 28, III, 8.
 ostensio: II, 9 mulieres . . ad ostensionem totius civitatis ducebantur. III, 35 quibus (sabanis) . . in ostensione cunctorum extentis *etc.*
 pallia velaminum II, 18.
 participia absoluta: I, 2 quae opinio divulgata (qua opinione d. ed. *Ruin.*) usque in hodiernum a nescientibus armatorum tantus numerus aestimatur. I, 3 sic furentes (furentibus *Lp*) ad eorum contagione nullus remansit locus immunis. I, 25 dividentes Wandali et Mauri (dividentibus Wandalis et Mauris *LRp*) ingentem populi quantitatem, mariti ad uxores separabantur. I, 29 qui (numerus) paulatim deficiens (qui p. deficientes *Lp*) nunc tres tantum esse videntur. I, 37 de qua re surgens invidia iubet (Geisericus) *etc.* I, 50 discendens mulier (discedente muliere *L*) cum filiis refutata, confortatur Saturnus ad coronam. II, 6 gaudium cumulatam est ecclesiae dei, exultans (exultat *L*) multitudo catholica de ordinatione pontificis. II, 32 data (dantes *L*) ingentia munera Mauris — clam admissi sumus intrare. II, 34 quae (viae) agmina venientium nequaquam capientes (quae cum a. v. n. caperent *L*), per vertices montium turba descendebat. II, 40 cognoscentes qui aderamus . . contritum est cor nostrum. II, 50 consignans (consignante *L*) oculos eius (episcopus), statim caecus visum recepit. III, 2 nesciens (rex) quid

loqueretur . . . illi proponere non erubuerunt. III, 9 quam 'poenam' si quinque vicibus in errore perdurantes (perdurantibus *L.*) contigisset inferre, tum deum etc. III, 15 non animal, non servus . . . dimittuntur, addens adhuc ut etc. III, 25 nunc in sublime tollentes . . . super silices plateauum pondere corporis veniens . . . couruebat. III, 50 auctoritate vxoria increpatus (increpatur et *L.*) . . . ilico lacrimae siccauerunt. III, 54 neque Antonium haec res ab iusania potuit revocare, sciens scientem *ed Ruin.*) se . . . posse placere. III, 71 profectus et ebulliens verbis, non corpus, sed partes corporis eius videntur sepultae. *Pass.* 8 qui adtracti (quibus attractis *L.* ad urbem . . . eis serpens voluit sibilare. *Neque tamen ausi sumus* III, 4 *lectionem vulgarem* spatio temporis praerogata in illam spatia t. praerogata *mutare, quia in hac pluralis quoque numerus displicet. Ablativi quoque absoluti hi notandi sunt:* II, 28 statim illis clamantibus . . . includuntur graviori custodia. III, 12 quos ab omnibus supra dictis abstinere decernimus, in persecutionem venturis etc. *Pass.* 10 in eadem navi omnibus alligatis . . . igne supposito concremari eos imperat).

parturitio = malorum perpassio, passio; II, 11 hinc Iluiriici persecutio doloris atque parturitionis nostrae snupsit initium.

parvissimus III, 8, cf. *Roensch p.* 279.

percussus (*Stich*) scorpionum II, 37.

pervidere = considerare: *Pass.* 10 pondera cateuarnum quasi quaedam monilia pervidebat.

picturnare = figurare, efformare *Prolog.* 3.

pleonasmus: II, 10 addidit quoque et, III, 8 etiam et, III, 60 etiam — quoque, I, 13. II, 16, *Pass.* 8 nec non et; II, 19 et III, 21 nequum adhuc (*noch nicht*); I, 8 et III, 49 ibi Carthagine, cf. III, 5 huc ad Carthaginiensem civitatem; III, 28 cui frater alius, metuens ne fidem negaret. *ei* de supendio clamabat. — II, 2 magis laudabilior, III, 22 amplius illi magis furentes, III, 59 maiore magis inopia torquebantur (cf. *Roensch l. c. p.* 279), *similiter* I, 4 etc. III, 44 acetum nimis acerrimum; *Pass.* 6 ante — prinsquam, I, 3 eadem atque iterum tali crudelitate furentes etc.

pluriores III, 32, cf. *Roensch l. c. p.* 278.

postquamperfectum, v. coniunctivus.

populi = laici III, 9, *Pass.* 11.

posse per abundantiam quandam: II, 23 qui autem defuncto succedere poterat (*i. e.* succederet, non ante ordinaretur, nisi etc. II, 39 omnes Carthagineum veniatis, ut de ratione fidei cum nostris episcopis possitis inire (*i. e.* ineatis) conflictum. III, 45 alio nostro episcopo . . . quantum potuerit infestari (Antonius) res ipsa demonstrat. III, 51 quid tibi videntur aut quid forte de me audire potuisti? III, 54 potuit revocare, III, 60 potuit provenire, *Pass.* 13 perire potuit etc. cf. *infra* velle.

potatus *getrönkt* I, 49. *Pass.* 5.

potiri annonas, *i. e.* accipere II, 10.

praedilicare: *Pass.* 5 ecclesias praedilicatis portis caementis ingentibus claudi mandavit. *Sententia videtur: postquam antea de portis iudicatum erat* (cf. II, 1 *sub init.*) *ne aditum ad ecclesias praebarent, has caementis obstrui iussit.*

praepositio *enuntiatio praeposita*: II, 66 profitemur patrem de se ipso, hoc est de *id quod ipse est*, filium gemisse, *item* II, 70.

praesens loco *futuri*: II, 5 si hoc non fuerit observatum . . . iubentur inter Mauros mitti. III, 17 si iraveritis . . . dimittit vos.

praesentia eius = eo praesente II, 3; cuius praesentia III, 32.

praevallere: II, 76 intelligentiam sui ex parte, quam capere humanae mentis angustiae praevalebant (*i. e.* quam partem capere poterant) credentibus dedit.

primates officiorum III, 11.

primordium II, 1 qui in primordia (primordio *dell.*) regni sui coepit mitius agere.

pro: II, 11 praecipuum ut die constituta pro (= ad) disputatione fidei veniatur. *Pass.* 4 frumentum pro miseratione dari praecipit.

probatur = dicitur, fertur, constat: I, 18 rabido respondisse ore probatur. I, 30. 42. II, 6 ita legato dixisse probatur, *i. e.* nos dixisse constat. II, 7 pecuniam apud eum nunquam mansisse probatur (constat) III, 3. 50.

pronomini relativi usus peculiaris: I, 20 qui cum ignorasset Geisericus. I, 21 quem alius generis argumento postea bellicosum virum occidit. I, 39 quibus se non posse tradere clamantibus sacerdotibus ipsi . . . cuncta depopulabantur. *ibid.* qui tamen Proculus etc. II, 27 qui ita fertur tyrannum dixisse. II, 32 qui introeuntes . . . coepimus mergi. II, 35 qui cum senes defecerent. II, 45 qui . . . surgere noluit caecus. III, 50 qui cum vellet Liberatus lacrimas emittere. I, 14 quarum unam illarum (insularum) Odoacro concessit. — I, 26 quo livore (*i. e.* cuius rei l.) Arriani successi dolis eum voluerunt enecare. I, 34 qui dum sanguis efflueret, *i. e.* eum inde sanguis effl. *etiam audacius scripsit Victor in Pass.* 14: qui dum ignis fuisset lignis iniectus, *i. e.* cum ignis destinatus (§ 10 *extr.*) lignis iniectus esset.

propalare = palam facere III, 18.

prosecutio = comitatus (custodia) militaris III, 8 si in hac pernicie perdurarent, in exilium sub prosecutione idonea mitterentur.

provenire = commodo esse, zu statten kommen: III, 8 ut eorum patrimonia . . . suis antistibus provenissent. III, 3 simul etiam provenit compensari.

quandiu = donec: I, 33 decernit rex ut tandiu herus servos affligeret, quandiu illius succumberent voluntati. III, 7 ut tandiu essent clausae ecclesiae, quandiu mallent ad conflictum propositum pervenire, quo loco *perperam correctum est* quandiu nollent.

quam plura = compluria II, 61.

quanti = quam multi s. quot I, 5. 7. 10 (quanti et quam numerosi). III, 24. 28. *Pass.* 6 cf. tantus.

quantitas = multitudo I, 2. 25. III, 26.

quare: III, 1 graviter ferentes, quare nos dixerimus. III, 20 quare (*i. e.* quia) contra praecipuum evangelii iurare voluistis, inquit rex ut etc.

quatenus = ut: III, 14 hanc legem cunctis praecipimus innoscere, quatenus nullus sibi ignotum esse . . . possit obtendere.

quia: I, 8 ut nunc antiqua illa speciositas civitatum nec quia fuerit prorsus appareat. I, 19 scio quia iurasti, *item* III, 70, I, 49 cognoscit deus quia iustus facturus es hoc, II, 17 dices ei quia ego te ad illum direxi. II, 99 certum est quia. III, 23 memento, fili mi, quia baptizati sumus. III, 67 videte quia Sion . . . facta est vilis II, 3. 73. 83. *Pass.* 13 nolite putare quia potestis etc. cf. quoniam.

quidam: III, 8 nec ecclesias aut in urbibus aut in quibusdam (*i. e.* ullis) parvissimis locis obtinere.

quin immo: I, 6 non consideratio nobilitatis . . . erudeles animos mitigabat, sed quin immo exaggerabatur ira, ubi honorem conspexerant.

quis: III, 19 notariis scribentibus quis quid (= quid quisque) diceret.

quisquam = quisque I, 26 sciscitans qualiter quisquam haberet.

quodcumque *substantive positum*: I, 12 unusquisque auri argenti gemmarum . . . quodcumque haberet offerret.

quoniam: II, 25 dicite quoniam episcopi vobiscum concubant. II, 86 manifestum est ergo, quoniam qui mentitur spiritui sancto, deo mentitur. III, 68.

quosque = donec II, 50. 52.

radices intexti (intextae *codd. dett.*) I, 46, *sed* III, 58 antiquas radices.

reconciliare *sensu ecclesiastico*: III, 20 non baptizetis neque ordinetis aut aliquid reconciliare praesumat, *i. e. aliquem peccatis absolvere dataque eucharistia salvare* (Pupencordt p. 281 not. 1 *locum prave intellexit*); *cf.* II, 34 qui nobis paenitentiae munus collaturi sunt et reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi?

e regione aliis pedes tenentes, *i. e. ex aduerso*, contra I, 7.

relictæ = vidua II, 2.

relictio, quae mortis causa appellatur III, 9.

resolutio = mors (*Auflösung*) I, 45.

responsum talem (?) dedit III, 27.

Romani = catholici I, 44; *cf. etiam* III, 62.

sabanum III, 35.

sacerdotales III, 10; *cf. Marquardt Röm. Staatsverw.* I, 369.

satagere: I, 25 statim satagit vir deo plenus universa vasa ministerii . . . distrahere.

satis = prorsus, admodum: I, 11 satis impossibile est. I, 30 satis acceptus, II, 45 satis acutus.

sedere thronum II, 8, *i. e. in throno, ut est* II, 6.

seniores = presbyteri III, 67; *cf. Ruin. ad h. l.*

si: II, 39 quo possit agnosci, si integram fidem teneatis. II, 40 nisi a sancto Eugenio rationabilis, si cor barbarum molliretur, suggerenda daretur. III, 19 iurate, si . . . desideratis. III, 66 videant si est dolor sicut dolor mens.

siccare *intransitive*: III, 50 ilico lacrimae siccaverunt, *item* III, 56.

signaculum: III, 37 non conspicio cultum signaculi mei, *i. e. crucis.*

siliquae arbor I, 45 *i. e. Johannisbrot-Baum.*

singularis foris civitatem iussus est pelli I, 40; venit (mulier) ad locum, ubi maritus singularis orabat I, 49.

sonivagus flatus II, 19.

spuria furfuris I, 20.

strata (*sc. via*) publica I, 40. III, 58.

sub eo = ea condicione II, 4; ut sub potestate mea totus mundus redigatur II, 43.

subdiaconus *cf. diaconus.*

per subreptionem, *i. e. per fraudem* III, 13 *cf. Dirkseni Man. Lat. s. v.*

subrigat ignibus, adigat bestiis III, 27, *i. e. ignibus torqueri me iubeto, si lectio est integra. (an subigat?)*

suggestere: I, 35 ex ordine ille cognatus, ut gestum erat, suggerit (*i. e. refert*) regi. II, 8 suggerunt (*i. e. suadent*) regi de illo, ut suum nequaquam siceret thronum. II, 24 suggerunt ei domestici sui dicentes. II, 27 suggestimus ut a suis rex peteretur, II, 41 quod (praeceptum) nos venerabiliter accepisse suggestimus, *i. e. respondimus*. II, 48 suggerit (Felix) cuidam diacono, ut eum episcopo nuntiaret. III, 45 suggerente sibi diabolo cogitat aliud. III, 38, 39 *etc.*

suggestio = suggestio: II, 40. 42.

suggestio: *Pass.* 3 accipiens tyrannum . . . serpentinam suggestionem (= consilium, *Einflüsterung*) feralibus edictis uno tempore totam coepit Africam commovere. II, 6 quam suggestionem (*i. e. declarationem*) legatus accipere neglexit. II, 43 cum haec suggestio offerretur. III, 16.

superstitio = religio *sive* fides III, 8.

suspensionis altitudo = alta suspensio III, 31.

tam — sed et: II, 5 tam episcopus qui ordinatus fuerit . . . sed et alii episcopi . . . iubentur inter Mauros mitti.

tanti = tot III, 67 *cf. quanti.*

tendicula, *i. e. instrumentum (lignum) quo vestimenta suspenduntur*: III, 36 perdidisti clamidem (chlamydem), quam in tela virgineorum membrorum decem

mensibus texui et tendiculae (*i. e. in tendicula*) crucis extendens aqua mundavi; *cf. Senecae Nat. quaest.* I, 3, 2 idem videbis accidere, si quando volueris observare fullonem: cum os aqua implevit et vestimenta tendiculis diducta leviter adspersit, apparet varios edi colores in illo aëre adperso.

teneri ad poenam *i. e. puniri* III, 11.

texi et texui *confusa* III, 36 chlamydam, quam in tela texi (*sic libri pro texui*). *contra* BLV III, 48 alii sese . . . cilicio lugubri texuerunt, *at iidem* III, 35 *recte* texerat.

thesaurum: I, 32 snis fratribus persuasit, ut thesaurum, quod invenerat, haberent utpote germani communem (commune?) *cf. Roensch Itala p. 271.*

titulare = inscribere *Pass.* 8.

tractare populo II, 4 = ἑμὲ εἶν τῶν πλῆθους, *apud populum contionari; item absolute ibid.* liberum arbitrium habeatis in ecclesiis vestris missas agere vel (*i. e. et*) tractare (*predigen*); *cf.* I, 11 tractatus populares, quos Graeci homelias vocant.

transvadans facili transitu per angustias maris I, 1; *cf. Ezech.* 7, 5 (*secundum Vulg.*) qui (torrens) non potest transvadari.

transversor (*v. l. transgressor*) legis III, 71.

triduanus *Pass.* 15.

trisuleis, *i. e. trisuleus* *Pass.* 3.

trudere aliquem exilio I, 16. 22. III, 34 (detrudere exilio *Pass.* 4).

truncare capite, *i. e. caput praecidere* I, 44.

truncum quoddam (*casu accusativo*) II, 27.

ubi = quo: II, 10 ubi omnes cum gaudio pergentes, II, 27 qui cum perducant ubi ego praecipi, II, 32 ad iter, ubi destinati fuerant, praeparari. III, 16 ubi reverterentur iam nequaquam fuerat. III, 17 ubi cum venissent. — III, 47 ubi (*i. e. cum*) eos peremissent. — III, 51 ubi (*i. e. tunc*) haeretici mendacii sui conscii fallaciam suam colorare minime potuerunt.

ultroneum se . . . talibus passionibus dare II, 33, *cf. Roensch, Itala p. 123.*

unus pleonastice additum *sive* articuli indefiniti *vicem gerens* I, 20 quaeso ut nunc unus panis mundissimus adferatur, I, 41 lector unus; II, 21 ecce subito venit unus asinus. II, 30 conspiciamus mulierculam . . . manu infantulum unum tenentem; *cf. Roensch, Itala p. 425.* — in unum = simul, una *Pass.* 7.

urbici captivi. *i. e. captivi Roma abducti* I, 27; *cf. Optat. de schism. Don.* I, 9 a Zephyrino urbico, *i. e. Romanae urbis pontifice.*

ut: II, 28 quid vobis videtur, ut (= quod, cum) ita pertinaces sitis?

ut quid (= ὅτι τί) taliter affligimur? III, 16; *cf. Roensch l. c. 253.*

uterque = quisque III, 60.

vanescere = irritum fieri I, 43.

vel = et: II, 8. III, 52 mares (viri) vel feminae, II, 19 feminam vel masculum, III, 51 cum ipsa vel maritus carceris custodia teneretur, *Pass.* 5 monasteria virorum vel puellarum sanctorum, I, 2 et 4 servi vel domini, I, 35 filios vel domesticos; II, 34. III, 55 viae (stratae) vel semitae, III, 32 in illis plateis vel vicis, II, 48 vicus vel oppida circuibant, III, 48 circumnantes oppida, vicus vel singulas urbes, I, 5 magnarum aedium vel domorum, I, 14 de suis ecclesiis vel sedibus; I, 7 cameli vel alia genera iumentorum, I, 13 insulas maximas, Sardiniam, Siciliam . . . vel alias multas . . . defendit. I, 42 Tunuzada, Galibus vicu Ammoniae vel aliis in locis, III, 58 radices herbarum vel quisquilia alia requirentes, *Pass.* 8 promittens honores . . . vel alia multa; III, 26 quantitate martyrum vel etiam (= et etiam, *ut est* III, 8) confessorum impossibile est homini supputare. III, 57 iuvenum, senum . . .

- puerorum vel etiam puellarum agmina; *Prol.* 1 quae vel qualia . . . de quibus vel in quibus *etc.* I, 9 basilicam . . . Celerinae vel Scillitanorum, I, 25 vasa aurea vel argentea, I, 39 ad tradendum ministeria divina vel libros cunctos, I, 51 in Hispania . . . Epiro vel Hellada, II, 4 tam episcopus, qui ordinatus fuerit, vel clerici, sed et alii episcopi cum clericis suis, II, 41 in una religione vel communione consortes, II, 42 declinare vel fugere, II, 56 quae credimus vel praedicamus, II, 56 minus substantiae vel essentiae, III, 3 praeceptum patris nostri vel mansuetudinis nostrae, III, 5 in Ariminensi concilio vel apud Selenciam, III, 8 locus vel aditus supplicandi, III, 13 in privatos vel cuiuscumque gradus personas, III, 16 ecclesiis, substantia vel domibus occupatis *ut est* I, 48 amissa domo vel substantia, *sed* III, 15 quorum ecclesias, domos et substantiam ceperat, III, 19 iurate si . . . vel si *etc.* III, 34 fere quingenti vel amplius (*i. e.* fere plus quingenti), III, 61 si nunc superessent vel iis dari licuisset, *Puss.* 8 pro voluntate regis vel crudelium ministrorum *etc.* *Sic etiam verba* I, 13 exercitui Zeugitanae vel pro-sularem divisit *intelligenda videntur coll.* I, 29 Zeugitanae et proconsulari provinciae.
- velle *abundanter additum*: I, 27 quod praevidens dominus cito passerem suum de manibus accipitrum voluit liberare, *i. e.* liberavit. III, 6 facere voluerunt, *Puss.* 8 serpens voluit sibilare *etc. cf.* posse.
- verecunda pudoris, *i. e.* partes verecundae II, 24; verecunda membra nudare III, 22.
- vicinari: III, 42 heremo, quae Tripolitanae provinciae vicinatur.
- vicus: vicu *casu ablut.* I, 42 *cf. s. v.* ablativus; *incerta est forma vicius accusativi pluralis cf. var. lect. ad* II, 15 *et* III, 57.
- videri = apparere, constare: I, 17 amissis ecclesiis et rebus occurrere (regi) visi sunt supplicantes *etc.* II, 43 ita Eugenio . . . mandasse videtur, III, 5 primo die a venerabilibus episcopis nostris cis videtur (*i. e.* constat) esse propositum, III, 6 hoc videntur (*i. e.* apparet) adsumpsisse *etc.* III, 8 quarum (legum) illud videtur tenere conceptio, *ut etc.* III, 11 ordines civitatum . . . tali poena videbantur affligere *ut etc. i. e.* constat eos adfixisse. III, 13 videbatur expressum.
- vinculis aliquem conicere I, 33.
- vindictrix ira (?) *sic* I, 35 *B solus pro vindicatrix.*
- vires fisci: III, 8 praesumpta fisci viribus iungerentur, *cf. Dirksenii Man. Lat. p.* 1008, *qui citat cod. Theod.* VII, 18, 7 fundum . . . fisci nostri viribus esse nectendum; *ib.* VIII, 8, 4 auri libram unam fisci viribus inferre cogatur *etc.* *Addit Mommsenius C. I. L. V, n.* 8755: si quis eam (arcam) apere voluerit, dabit fisci viribus argenti pondo decem.
- visitatio = visio II, 48. 49.
- volutare *intransitive*: III, 16 mediis stercorebus volutamur (volutamur *codd. dett.*).

- I **A**lbanne pontifice hancus succo diademate
 coronatus imperator officium et tenuit
 ut adquis ppter uocib' cum sofo paret laudib'
 offeruntur.
- II **Q**uibus ueris hanc tenuit ad loquens pota
 quum solum contemdia imp'ru.
- III **I**usant magno scapunt et tenuit in p'li cu
 res p'p'm d'con' du q'on' d'orum ue fu autis
- IV **I**donis ad loquitur.
- V **I**uramuni imperatoris singuliu credia oris
 lusani uulabus cum lucimus resp'or'cia
 q' b' ille miseratus de uiam p' uoluita uinuculi
 ua quemulata criminib' implicuadr uca ueruli
 lubea curadua reluxuri.

E a laudana fucatoris opus. si. s. cepatu acrie .s.
M et romana lubes. solumq' ascendere pugis. .s.
S iabi conplacua populor mih i credere auctos. .s.
V ello auum fuc posse m'm. au subicis or aet. .s.
C ollu sup uox furia aq' p'ccatu frangis. .s.
Q uisq'et se uis fucis. du posse uolentia .s.
V a fuciam pluciatu m'abi. plucuse p'atna .s.
O tunas p' uerba uiri. q'at' q' p'ccant' .s.
A nnuia et et' regnator sp'i. Inquit. .s.
V op' uenadi q'at' fia no au p'ccat' .s.
H onfite n'is cu di uox illa lubes. .s.
V p' etiam summi consoss cas' aissima regni. .s.
V irginis et matris exemplum sublime p'ccat' .s.
C ulus ad oru aum lumen felici aet In d'ant' .s.
A nae p'ios uulcus et p'ansis candida pulmis. .s.
C onficia ia et p'ionis supple' h' se uulab' In fia .s.
V it q' o'ccu'at' q'at' q'at' scissimum mundi .s.
E t' celsi regina poli. specialia' una .s.

Dep're uox et d'bn
 lusani colugis
 qui corum p'i
 et' et' et' et' et'
 dete p'ccat'
 d'cc' et'
 et' u' p'

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI

AVCTORVM ANTIQVISSIMORVM TOMI III PARS POSTERIOR

CORIPPI LIBRI

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCLXXVIII

CORIPPI

AFRICANI GRAMMATICI

LIBRI QVI SVPERSVNT

RECENSUIT

IOSEPHVS PARTSCH

ADIECTA EST TABVLA

BEROLINI

APVD WEIDMANNOS

MDCCCLXXVIII

I.

Vandalorum gentem vigore inſito magis quam numero valentem centum fere per annos Africae dominationem bello arreptam tenuisse nemo non mirabitur, qui et hostium non semel per mare advolantium opes et indigenarum, quos Vandali oppresserant, naturam, mores, vires pernoverit. Atque Afri quidem non modo bonorum magnae partis possessione deturbati, sed propter fidem veterem catholicam constanter retentam acerbissime vexati quanto in odio Vandalos habuerint, Victoris Vitensis historia docet. Mauros, qui ne Romano quidem imperio florente Africae regiones egregie cultas vastare veriti erant, invasionibus nec paucis neque infelicibus primum provincias longius remotas Mauretanicas Numidiaequae partem meridionalem Vandalis surripuisse, deinde Tripolitanae etiam Byzaeanaeque temptantes Vandalorum opes tantis eladibus labefactasse, ut civili discordia debilitata gens haec fortissima a parvo Belisarii exercitu superari subigique posset, brevibus admodum ac fere in transeursu factis scriptorum paucorum mentionibus constat¹⁾. Sed unum librum fortuna prospera nobis servavit, e quo eum Africae totius qui fuerit Vandalorum dominatione collabente collapsaque status, comperiamus, tum populorum Mauricorum, qui Vandalicæ gentis interitus primi præcipue auctores fuerunt, de sedibus, opibus, moribus notitiam uberiores hauriamus: Corippi Iohannidem. Quem librum Vandalorum res perquirentibus minime neglegendum cum ab hoc corpore abesse noluerint viri doctissimi et illustrissimi, qui historiae

1) Procop. de b. Vand. I S. 9. Ioh. Malal. Chronogr. XVIII p. 459 ed. Dind.

Germanicae fontes studiis iteratis colligere limpidioresque litterarum studiosis tradere curant, e re me facturum speravi, si Corippi libris recens — nam ne alterum quidem eiusdem carmen in laudem Iustini compositum a Iohannide recte separari potuit — non modo pauca de vita auctoris et de codicibus ad hanc editionem adhibitis, sed etiam rerum, quae Iohannide adumbrentur, narrationem succinctam praemissem. Ac temporibus quidem et locis maxime, quibus Vandali, Mauri, Byzantii inter se conflixerint, indagandis operam dedi, cum et chronologiam et topographiam rerum tunc in Africa gestarum crepusculis quibusdam ac paene tenebris obfusam esse in Corippo legendo satis superque intellexissem.

Belli Maurici quae sit origo, quaerenti Iohanni magistro militum Caecilides tribunus longiore illa in oratione (Ioh. III 54—IV 246), qua res ante Iohannis adventum in Africa gestae enarrantur, respondet Vandalis dominantibus diu florentem Africam non modo bello, sed belli etiam suspicione liberam fuisse, donec Antalas, Maurorum Byzacenorum regulus, Africae pestis nasceretur. Qui cum ab anno vitae septimo decimo rapinas agere coepisset (III 156), triginta annos natus Africam populationibus tantis vexavit, ut tunc iam mergi Africae fortunae viderentur.

III 73 usque ad ter denos Antalae floruit annos
nascens.

Quod tempus his verbis poeta indicaverit, dubitare vix possumus versibus, qui paullo infra sequuntur, inspectis:

III 184 iam tempus miseros *scil.* Vandalos] fatis urgebat acerbis,
regnaque centeno properans iam fregerat (*i. e.* frangebat] anno.
tunc primum in nostris urbes succedere terris
et populare casas et campis currere Frexes
coeperat.

195 tempore Vandalici perierunt gaudia regni
nostra.

Insequitur (III 198—261) descriptio cladis illius maximae, qua Hilderici regis exercitum Antalas afflixit. Ab ea igitur Africae calamitates incepisse Corippus sibi persuaserat. Iam vero cum pugnam illam a. p. Chr. n. 530 commissam esse satis constet, Antalam anno 500 natum esse, anno 517 primum ad populationes descendisse putabimus²⁾.

Antalae victoria Hilderici regnum subvertit. Vandalorum enim exercitus victus ubi Carthaginem revertit, regi senectute confecto imperium abrogavit eiusque in locum Geilamirum³⁾ elegit. Subitam hanc rerum Vandalicarum mutationem iure factam esse

2 Aliter Corippi locum III 73 accepit Mazzucchellius, qui poetam de Africae malorum initio loquentem Solomonis magistri militum exitum respexisse arbitratus Antalam anno 513 natum esse, anno 530 ad agros populandos processisse eodemque iam anno Vandalorum exercitum magnum fudisse, anno denique 543 Solomonem oppressisse contendit. Cui sententiae Corippi ipsius verba adversantur. Neque enim a. 543, sed a. 544 Solomonem periisse e Iohannidos II 35 III 290 elucet. Quamquam hoc errore intellecto tota viri doctissimi computatio corrui, altero etiam eam pede claudicare demonstrasse iuvabit. Annos septemdecim natum Antalam iam Hilderici exercitum vicisse nos credere vetat poeta ipse, qui a. aetatis septimo decimo puerum primum ovilia temptasse, oves singlas rapuisse, pedetemptim deinde ad furta maiora processisse narrat. III 171 'tempore iam ex illo saevis adulescere furtis incipit'. Annis demum compluribus peractis cum maiore praedonum manu Byzavii agros vastare et vel Vandalorum cum catervis configere ausus est.

3 Nominis haec forma Geilamir, qua Corippus utitur, in nummis etiam Vandalorum exarata est. Vt huius ita aliorum nominum Vandalicorum formas genuinas a Corippo servatas esse intellexerunt Fr. Dietrich Die Aus-

negans Iustinianus Geilamiro, qui pacis condiciones omnes reiecerat, bellum intulit⁴⁾. Vandalorum exercitu duobus proeliis victo, rege ipso Geilamiro capto totum regnum Vandalicum ita imperio Byzantio adiecit, ut dioeceseos in formam redactum in septem provincias divideret: Zeugitanam, Carthaginiensem, Byzacenam, Tripolitanam, Numidiam, Mauretianam, Sardiniam. Praefecto praetorio Africae, qui totam dioecesim administrabat, et consulares, qui quattuor, quas priores nominavi, provinciis praefuerunt, et ceterarum trium praesides parebant. Armatae militiae, quae fines a Maurorum incursionibus defendebat, provinciarum singularum limiti adiacentium duces praefuerunt. Ac ducem quidem Tripolitanae provinciae in Leptimagnensi civitate, Byzacena Capsae et in altera Lepte, Numidiae Constantinae, Mauretaniae Caesareae interim sedes habere imperator iussit⁵⁾. Byzacena provinciae duci sedes duas imperatorem dedisse, alteram limitaneam, maritimam alteram provinciae huius magnitudine situque perpensis non est quod miremur. Sed Leptim minorem, quod oppidulum et natura parum munitum et difficili navigantibus aditu fuisse constat⁶⁾, ceteris oppidis maritimis praetulisse Iustinianum brevi post paenituit. Neque enim dubitari potest, quin ducis Byzaceni sedes in urbem provinciae splendidissimam, Hadrumetum, translata sit, quae egregie a Iustiniano munita eius in honorem Iustinianopolis appellata est⁷⁾. Hadrumeti anno 545 Himerium Byzacii ducem (τὸν πάντων ἄρχοντα τῶν ἐν Βυζακίῳ στρατιωτῶν) constitutum esse Procopius et Corippus testantur⁸⁾. Eandem urbem milites omnes Byzaceni, qui Guntaritho Africae dominationem usurpante fidem imperatori servaverant, tennerunt. Etiamtum unum ducem (Marcentium) Byzacio toti praefuisse e Procopii narratione satis elucet⁹⁾. Anno autem insequenti Byzacii limitem, eni et ab occidente sole et a meridie hostes imminebant, Iohannes magister militum duobus ducibus custodiendum tradidit. Iohannidos enim VI 49 praesidia per provincias disponentem magistrum haec dicentem facit Corippus:

Byzacii geminis ducibus sit maxima cura
 Massylas acies acie turbare sequaci,
 sollicitis tristes gladiis arguere phalanges,
 et procul a nostris expellere finibus hostes.

sprache des Gothischen während der Zeit seines Bestehens. Marburg 1862 p. 43. 53. 65. 72. 78 et Maur. Haupt Opusc. philol. III p. 616.

4) Ioh. III 262—266 I 366—391 III 14—22 Proc. b. Vand. I 9. 10.

5) Cod. Iust. I 27 de officio praefecti praetorio Africae et de omni dioeceseos statu 1. 2. Enuntiatum, quo septem provinciae nominantur, sic constituendum esse arbitrator: 'septem provinciae cum suis iudicibus disponantur, quarum Zeugi et, quae proconsularis antea vocabatur, Carthago et Byzacium ac Tripolis rectores habeant consulares; reliquae vero id est Numidia et Mauretania et Sardinia a praesidibus cum dei auxilio gubernentur'. Quamquam Zeugitanam et Carthaginiensem provinciam secretas esse nemo non mirabitur, tamen lectioni 'Zeugi et quae' codices omnes ita favent, ut, num iure editor doctissimus Paulus Kruegerus coniecturam 'Tingi et quae' receperit, vehementer dubitem. Satis quidem constat (Cod. Iust. I 27, 2. Proc. b. Vand. II 5) anno 534 post Geilamiri cladem Iohannis armigeri expeditione castellum Saepum, quod prope Tingim ad fretum Gaditanum situm erat, a Byzantiis occupatum esse. Cum autem soli huic castello nomen 'provinciae Tingitanae' inditum virumque consularem praefectum esse credere nequeam, provinciae Mauretaniae hanc arcem additam esse suspicor. Proconsularis autem provincia in provincias duas Zeugitanam et Carthaginiensem divisa esse videtur.

6) Stad. mar. magni § 113 Geogr. Gr. min. ed. C. Mueller I p. 469 πόλις μικρά ἐστὶ καταφανῆ ἐχει βράχη· καὶ ἡ καταγωγὴ ἐστὶν ἐπὶ τῇ πόλει δύσκολος πάνυ.

7) Proc. de aedif. VI 6.

8) Proc. b. Vand. II 23 Cor. Ioh. IV 8. 64.

9) Proc. b. Vand. II 27 Μαρκέντιον, ὃς τῶν ἐν Βυζακίῳ καταλόγων ἦρχεν.

Quorum duorum alterum Hadrumeti resedisse non est quod negemus, alterius sedem in limitis ipsius urbe quadam munita, forsitan in una e quattuor illis, quas Procopius memoravit¹⁰), fuisse suspicari licet.

De finibus provinciarum Africanarum aetatis Iustinianae paene comperta habemus. Non ubique Iustiniano id quod expetebat contigisse, ut ad fines veteres imperii Romani limes proferretur, constat. Mauretianam enim non Tingitanam tantum, sed etiam Caesariensem totam praeter ipsam urbem Caesaream Mauri tenebant, ut ne via quidem pedestris, qua Caesaream iter facerent, Byzantium esset, sed navibus tantum inter hanc urbem, eius moenibus provincia Mauretania tota conclusa erat, et Carthaginem commercium fieret¹¹). Mauretianam Sitifensem anno p. Chr. n. 539 Solomone veetigalem fecit, enim bello prospero montis Aurasii regem Iaudam superasset. Sed regio illa longius a Carthagine distans nescio an paullo post Solomone interfecto plenam libertatem recuperaverit. Ceterarum provinciarum maior sane pars, quae regiones maritimas, agros planos culturae aptissimos urbesque fere omnes continebat, a Poenis et Romanis per longa saecula occupata Byzantiis parere nunquam recusavit. Sed Mauri, qui asperioribus maxime et montanis locis medias per provincias dispersi habitabant, bello ingruente non semel cum barbaris limitem transgressis agros depopulati esse, milites insidiis temptasse, quin etiam acie instructa eum Byzantiis conflixisse videntur. Non modo ultra limitem, sed mediis in provinciarum finibus hostes illos sedes habuisse, quibus eum vario Marte Iustiniani exercitus saepe arma contulerint, eum aliis e testimoniis comperimus, tum e Corippi loco eo, ad quem explicandum iam transeo.

Populorum Mauricorum nomina, sedes, mores indaganti nescio an nullus veterum locus plaris faciendus sit initio libri secundi II 28—161 Iohannidos, quo Corippus gentes rebelles recenset¹²). Neque enim nominum eam quodam congestorum mixtorumque farraginem effundit, sed via atque ordine certo procedens gentes affinitate, sedibus, moribus inter se in metas complectitur, diversas separat. Ne obiter quidem versus illos insipientem latere posse arbitror, in tres partes a poeta gentes omnes dividi. Duobus enim locis, post versum 84 et post versum 137, oratio ita inciditur, ut ad aliam terrarum Mauricarum partem transire Corippus videatur. Iam vero singula quaeque, in quantum possumus, perquirentes facile intellegemus primum II 28—84

10, Procop. de aedif. VI 6 κατά δὲ τὴν μεσόγειον ἐς τῆς γῶρας τὰ ἔσχατα, ἵνα δὴ αὐτὴν βάρβαροι προσκοκοῦσι Μαυροῦσι, ἐπιτεγίσματα κατ' αὐτῶν πεποιήται δυνατότατα, ἐξ ὧν δὲ οὐκέτι οἴσι τέ εἰσι καταθεῖν τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. πόλεις τε γὰρ τὰς ἐνταῦθα οὖσας ἐν ἔσχατι τῆς γῶρας ἐκάστη τείχεσιν ἐγγυροῖς ἄγαν περιβαλὼν, αἷς αἱ προστηγοῦσαι Μάμμης τε καὶ Τελεπτή, Κόλλουλις, καὶ φρουρίον τευχισάμενος, ὕπερ καλοῦσιν οἱ ἐγγύρωσι Λύμετέρα, ἐγγυροῦς ἐνταῦθα φρουροῦς στρατιωτῶν κατεστήσατο.

11, Proc. b. Vand. II 20 fin.

12, Loci totius partitione et conexu parum perspectis primum Mazzucchellius in editionis adnotationibus, deinde Comes Car. Oct. Castiglioni Mémoire géographique et numismatique sur la partie orientale de la Barbarie suivi de recherches sur les Berbers Atlantiques Milan 1826 p. 91—120 versus nonnullos ita interpretari conabantur, ut locorum situs gentiumve sedum parum curiosi, nominum similitudines solas captantes, quidquid cogitantibus in mentem inciderat, in medium proferrent. Quam explicandi rationem quamvis iam anno 1874 improbaverim, quo totum locum eiusque divisionem in Hermae volumine nono Beiträge zur Erklärung und Kritik der Iohannis des Corippus p. 293 sq. illustrare studii, tamen quibusdam in rebus tunc modo Mazzucchellii lectionibus perversis modo mea audacia in errores inductus sum. Ne nimis haec disputatio incresceret, nec meos illos neque aliorum interpretum lapsus nunc memoravi, sed ubicunq; res peracta ac bene stabilita mihi videbatur, interpretationem verani protulisse satis habui.

Mauros Zeugitanos, Byzacenos Syrtisque minoris aecolas, deinde II 85—138 Mauros Syrtis maioris litora habitantes enumerari, addi postremum II 140—161 Numidiae meridionalis regionisque Arzugitanae populos.

Initium, ut par erat, a belli Mauriei auctore potissimo poetae capit, Antala eiusque a populo Frexensi, cuius nomen in regionibus Byzacii interioribus ne nunc quidem prorsus evanuit. In confiniis enim regni Tunctani et provinciae Algeriae inter Thevesten (Tebessam) et Thelepten (Hauseh el Kima prope Ferianam) etiamvne populus Mauricus Frasehisch vagatur¹³). Antalas regnum parvum a patre Guenfan acceptum callide auxit. Cum enim ceterae gentes Mauricae Byzaciiu incoleutes rebellionibus irritis vires exhaurirent et vel sedibus suis cedere eogerentur, ipse decem per annos plenos Byzantiis ita fidem servavit, ut Maurorum omnium in Byzacio commorantium dominatio ei confingeret¹⁴). Veri igitur simillimum est e populis Mauricis, quos post Frexes Corippus memorat, complures Antalae paruisse. Ae de ceteris quidem, quorum nomina (Silvaizan, Sileadenit) neque apud Corippum alibi neque apud alium ullum scriptorem inveniuntur, pro certo quidquam statuere quis ansit? Sed unum saltem populum Naffur, quem Corippus cum Frexensi iunctum memorare fere solet (Ioh. II 43. 52 III 187. 189 VII 384 VIII 648?), Antalae dominationi addicere nemo dubitabit. In Byzacii enim parte orientali et meridionali hic populus saeculo etiam p. Chr. n. IX° exeunte sedes habuit¹⁵).

Sequuntur — nescio, an quis miretur — Mauri Zeugitani,
qui Gurubi montana colunt vallesque malignas,
Mercurios colles.

Mercurii promontorium (nunc Ras Addar)¹⁶) oppidumque inde haud longe distans Curubim (nunc Gurba)¹⁷) his versibus denotari iam Mazzuehellus intellexit. At populi, quos exinde v. 62. 66 poeta nominat (Silvaizan, Macares, Silzaetae, Caunes) utrum ad eandem provinciam Zeugitanam pertinuerint nec ne, equidem prorsus ignorare me fateor. Nominum similitudines captantem iuvabit forsitan Mauretaniae Caesariensis Maceuras et Machures, Mauretaniae Tingitanae Caunos Oceano vicinos apud Ptolemaeum invenisse¹⁸). Sed aliis interpretandi adiumentis destitutus solis his nominibus confidere ego non audeo¹⁹). Immo, num vere populos illos Mauritanos Corippus

13) H. Barth. Wanderungen durch das pun. und kyren. Küstenland Berlin 1849 p. 240. 284. V. Guérin Voyage archéologique dans la régence de Tunis Paris 1862 I p. 307. Cb. Féraud Notes sur Tébessa Rev. Afr. XVIII 1854 p. 453. Carte de l'Algérie d'après les cartes de l'état major et les documents du ministère de la guerre. 1 : 1,100000 Paris 1862.

14) Proc. b. Vand. II 12 fin. II 21 Ἀντάλας δὲ, ὄπερ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθη, ἄτε Ῥωμαίοις πιστοῦ διαμεμενηχότος, καὶ δι' αὐτὸ μόνου ἐν Βυζακίῳ Μαυρουσίῳ ἀρχοντος.

15) al Iaqubi ed. vert. de Goeje. Lugd. Bat. 1860 p. 56 'Tripoli relicta intras in regionem tribus Nafusa, quae ex termino meridionali ditionis Tripolitanae ad viciniam Al Kairoanis se extendit'.

16) Mela I 34 Plin. n. h. V 4, 24 Ptol. IV 3, 8 Proc. b. Vand. I 6.

17) Col. Iul. Curubis in inser. Wilmanns 2332. Plin. n. h. V 4, 24. It. Ant. p. 56, 7 57, 5. Guérin Voyage arch. dans la régence de Tunis II p. 241—244.

18) Ptol. IV 1, 10 Καῦνοι. IV 2, 19 Μακκοῦρα. IV 2, 20 Μυχοῦρες. — Ceterum Macares memorantur Timothei Gazaei περὶ ζῳων fragmento. Haupt Opusc. pbilol. III p. 300 εἰσὶν ἄλλα μικρὰ (σφίγγες) περὶ τῆν γῆν τῶν Μακάρων.

19) Non temere gentium nomina similia confundenda esse uno exemplo demonstrasse sufficiat. Populi Frexensis sedes indagantes nescio an Fraxinensis gentis in Mauretania Caesariensi habitantis mentionem (Inscr. Wilmanns 69. 1636) arripissent, nisi certo Procopii testimonio Antalae gentem Frexensem in Byzacio sedisse constaret.

designaverit, vehementer dubito. E regionibus enim tam longinquis, quas Byzantium exercitus multos per annos ne attigerant quidem, Mauros in provinciam Byzacenam praedationibus diuturnis exhaustam accurrisse vix crediderim. Erunt forsitan, qui de Mauretania hic loqui Corippum e versibus insequentibus demonstrare posse sibi videantur, quibus montium quorundam altorum, Agalumni

‘nubibus in mediis celsum qui ferre cacumen cernitur’,

et Maebii ‘caeli sidera sustentantis’ poeta mentionem facit. Satis quidem constat tota regione Zeugitana montem nullum metris 1400 altiorem inveniri, Numidiae montes usque ad metrorum 2500, Mauretaniae Tingitanae usque ad 3500 metrorum altitudinem eminere. Sed verbis, quibus poeta utitur, montium illorum, quos scriptorum aliorum nemo nominavit, altitudo non tam accurate definitur, ut Zeugitanae Numidiaeque montes poetam denotasse negare liceat. Ac mihi quidem — quamquam hanc quaestionem profligatam exhaustamque non censeo — tres causae hand spernendae, quominus ad Mauretanium Corippi hos versus referam, obstare videntur. Primum Mauretaniae populos bellis, quae Mauri Byzaceni et Syrtici cum Byzantiis tunc gesserunt, sese immiscuisse nec Procopius aliisque ullus scriptor memoriae prodidit, nec rebus omnibus perpensis per se veri simile videtur. Deinde mirum sane esset Corippum, qui gentes Mauricas recensens non semel, quam longe remotis e regionibus Romanorum hostes accurrissent, adnotavit²⁰⁾, Mauretaniae Tingitanae populos, qui omnium longissime a Byzacio aberant, ita memorasse, ut nec spatium ingens eos permigrasse adderet, nec Oceano tenuis Mauros tantum non omnes Romanis infestos fuisse memoraret. Oceani autem Atlantici, Atlantis montis, Mauretaniae Tingitanae certam ac manifestam mentionem tota Iohannide frustra quaesiveris. Denique loci totius, in quo explicando versamur, naturam respiciens quis non viderit, quam arte et cum Zeugitanis, qui ante, et cum Syrtis minoris aecolis, qui post eos memorantur, populi isti, quorum de sedibus ambigimus, a poeta coniungantur? Mauris enim, qui Mercurii promontorium Curubimque incolebant, memoratis ne verbo quidem illo iam ad aliam prorsus terrarum Mauricarum partem se transilire poeta indicat. Item montibus illis Agalumno et Maebio breviter descriptis eodem in enuntiato statim ad populos, qui Byzacii Tripolisque in confinio Syrtis minoris ad oras sedes habebant, se convertit.

E populis enim quattuor, quorum nomina versum 75 complect,

Astrices, Anacutasur, Celianus, Imaclas

duorum sedes sat bene novimus. Nominis Imaclas si primam litteram *i*, qua praefixa Mauri pluralem numerum significant²¹⁾, dempseris, facillime intelleges gentis eiusdem hic mentionem fecisse poetam, quam ipse III 410 Meeales²²⁾. Herodotus Machlyes, Ptolemaeus Machryes appellavit²³⁾. Machlyes autem inde a temporibus antiquissimis

20) Ioh. II 74. 85.

21) Hanoteau. Essai de grammaire de la langue Tamachek. Paris 1860 p. 15.

22) Corippum eiusdem nominis formis duabus (Imaclas, Meeales) usum esse ne quis miretur, iam hic memorare liceat similiter populum Syrticum celeberrimum modo Ilaguas, modo Laguantan a poeta appellari. cf. p. XII.

23) Herod. IV 178. Ptol. IV 3, 26.

inter Syrtim minorem et Tritonis lacum habitasse inter omnes constat. Eandem fere regionem Astrices incoluisse, quos Syrti minori vicinos iam Ptolemaeus novisse videtur²⁴⁾. ipsa Iohannide certiores finis. Pugnam enim, qua Astricum in finibus Iohannes magister militum a populis Syrticis victus est, iuxta Syrtis minoris litora haud procul a Tacape commissam esse p. XXXII demonstravi, ubi de Iohannis expeditionibus agens versus II 77—84, qui ad cladem illam Byzantium pertinent, explicavi.

Versu deinceps 85 poëta novo quasi impetu ad aliam gentium Mauricarum partem recensendam pergat, ad populos Marmaridum (v. 138) Syrtis maioris accolas, quos cum alibi tum hoc nostro loco a ceteris Mauris ita separat, ut non sedibus tantum, sed etiam origine, moribus, superstitione inter se artius quam aliis cum Mauris coniuncti fuisse videantur. Non Antalam, Byzacenorum regem, summum ducem sequuntur, sed Ierna, dei Gurzil sacerdos²⁵⁾, eoque interfecto Carcasan²⁶⁾ Marmaridis omnibus praest. Scorsum a ceteris Mauris pugnam et parant²⁷⁾ et ineunt²⁸⁾. Nec ceteris Mauris — Corippo si fidem habemus — cadem, quae Marmaridis, erat castrorum muniendorum bellandique ars. Apud Corippum enim Marmaridae soli camelis, bobus, pecoribus colligatis vivos illos castrorum muros construunt, in quibus magnam victoriae salutisque spem Mauri ponebant²⁹⁾. Maior forsitan differentia inter Marmaridas Maurosque occidenti magis soli obnoxios appareret, si accuratius Maurorum religiones novissemus. Constat sane Mauros omnes Ammonem summum deum coluisse³⁰⁾. Sed ceterorum deorum, quos Corippus nominat, cultus utrum apud omnes Mauros an apud partem tantum viguerit, parum exploratum est. Ac saepius quidem paullo ceteris³¹⁾ Gurzil deus, Ammonis filius, memoratur. Nec casu factum putaverim, ut ubique Marmaridae, nunquam Mauri Byzaceni Zeugitanive hunc deum coluisse dicantur. Marmaridum rex Ierna summo Gurzil dei sacerdotio fungitur³²⁾, deique huius simulacrum ne post cladem quidem acceptam deserit, sed fugiens secum domum auferre contendit³³⁾. Ierna interfecto cum Gurzil dei simulacrum a Romanis combustum esset³⁴⁾. nihil antiquius Marmaridae habuere quam ut simulacrum novarent dei que violati maiestate fisci novis viribus bellum repeterent³⁵⁾. Quibus perpensis nescio an Gurzil deum Marmaridum peculiarem fuisse statuere liceat³⁶⁾.

24) Ptol. IV 3, 27 ὑπὸ δὲ τοῦ Νιγίτιμους (qui inter Cinithios et Lotophagos a Cinype fluvio occidentem versus Syrtis oram accoluerunt) Ἀστάρχουρες.

25) Ioh. II 109. IV 597. 667. 1013. 1155. 1164.

26) Ioh. VI 143.

27) Ioh. IV 597. 619.

28) Ioh. IV 627 processit geminis acies Maurusia signis.

29) Ioh. II 93—99. IV 597—618. Procopius bis huius pugnandi generis mentionem fecit: b. Vand. I 8, ubi Cabao, Maurorum Syrticorum rex, magnam de Vandalis victoriam reportasse narratur, et II 11, ubi Mauri Byzaceni contra Solomonem male rem gessisse feruntur.

30) Non modo Marmaridum dux Carcasan (Ioh. VI 145—176), sed Antalae quoque pater Guenfan Ammonis oraculum adit (III 81).

31) Mastiman, Sinifere Ioh. IV 651. 682. VIII 305—309.

32) Ioh. II 109. IV 667.

33) Ioh. IV 1138—1144.

34) Ioh. IV 1145—1146. VI 116.

35) Ioh. VI 207.

36) Tauxier La religion des taureaux divins en Afrique Rev. Afr. XXI 1877 p. 185—197.

Marmaridum inter populos primum locum is tenet, qui tenacius omnibus bellum Maurieum aluit, crebriusque ceteris a Corippo memoratur. Cuius gentis nomen formis pluribus a poeta usurpatur. Atque una quidem

Leucada Ioh. III 294

non plus semel invenitur. Saepius multo duae aliae formae occurrunt varie a librariis corruptae. Quarum altera, littera *i*, qua Mauri pluralem numerum significant³⁷⁾, praeposita, quattuor prioribus libris ubique

Ilagnas II 478 IV 374 sive

Hilagnas II 87. 96. 106. 210. 345,

tribus posterioribus semper

Ilasgnas VI 108. 195. 238. 437. 454. 462. 469. 604 VII 383 VIII 580. 647.

scribitur. Tertia forma, quae littera *n*, alio pluralis numeri signo³⁸⁾, terminatur,

Lagnantan I 467 VII 535

Lagnanta IV 48

Ilagnaten IV 797

Languantan IV 85. 629 in margine. VIII 474

Languantan I 144

Languatan IV 629. 815 VIII 434

scribitur. Ac Mazzucchellius quidem arithmetica computatione facta formas Ilasgnas et Languantan ceteris praetulit. Mihi vero in tanta codicis inconstantia primum id tenendum videtur, ne nominis eiusdem formae duae nimis inter se discrepent, deinde ut cum formis ab aliis scriptoribus usurpatis conveniant. Iam Procopii codices, quorum de lectionibus vir doctissimus Guilelmus Meyerus Monacensis me certiores fecit, plerumque Λεωᾶθαι vel Λεωάθαι, semel (b. Vand. II 21 p. 502) Λεουάθαι, semel (hist. arc. 5 p. 41) Λεωέθαι exhibent. In codicibus deterioribus singulis locis lectiones Λεβάνθαι, Λεβάνθαι, Λεμάνθαι, Λεμάθαι inveniuntur. Scriptores Arabes omnes Luata vel Lewata vel Lowata scribunt³⁹⁾. Quibus formis perlustratis nomina a Mazzucchellio sanecta Ilasgnas et Languantan cum inter se parum convenire, tum a formis ab aliis scriptoribus commendatis nimis abhorrere ratus ego formas Ilagnas *adj.* Ilagnantensis VI 166. 278) et Lagnantan potiores habui, quae formae in prioribus Iohannidis libris valent, in posterioribus demum mendis inveterascentibus obscurantur.

Sedes populi Ilagnantensis Iustiniani tempore magnae Syrtis litorum partem certe maiorem complectebantur. 'Finibus occiduis' Tripolitanam provinciam attingebant⁴⁰⁾. Haud longe a Lepti magna hos fines afuisse inde forsitan colligere licet, quod Ilagnantenses cum Romanis de pace confirmanda acturi hanc urbem magno cum exercitu

37) Hanoteau Essai de grammaire de la langue Tamachek p. 15.

38) Hanoteau ibidem p. 19.

39) al Iaqubi ed. vert. de Goeje p. 28. 58. Maçoudi Les prairies d'or. texte et trad. par Barbier et Meynard et Pavet de Courteille Paris 1864 III p. 241. el Bekri trad. par de Slane. Journ. Asiat. V série. tome XII p. 423. 456. Ibn Khaldoun trad. par de Slane I p. 171. 232. IV p. 576.

40) Procop. b. Vand. II 28 οἱ Λεωᾶθαι αὐθις στρατῶν μεγάλων ἐκ τῶν ἐπὶ Τριπόλεως χωρίων ἐς Βυζάντιον ἀφικόμενοι. Cor. Ioh. VI 224

finibus occiduis equitum iam currere turmas
et Tripolis vastare casas.

petiverunt⁴¹). Orientem versus quo usque populi pollentis agri se extenderint, parum exploratum est. Saeculo quidem IX° p. Chr. n. exeunte Laguantensium fines per totam fere regionem Barcaeam ab Agdabija usque ad Catabathmum magnum pertinuisse feruntur⁴²). Sed tam late nomen Laguantense Iustiniani temporibus patuisse non videtur. Praeter Laguantenses enim etiam alios populos, qui inter Syrtim maiorem et Catabathmum habitabant, Corippus memorat, Austurianos, Ifuraces, Barcaeos, Nasamones.

Artissime cum Laguantensibus apud Corippum iungi solet populus Austur⁴³), qui iam ducentos fere per annos modo Leptitanorum, modo Cyrenensium fines latrocinii infestaverat⁴⁴).

Tertius populus Syrticus Ifurac⁴⁵), cuius regulus Carcasan Ierna interfecto Marmaridum omnium dux summus creatus est⁴⁶), ab aliis scriptoribus veteribus non nominatur. Saeculo p. Chr. n. XII° cum Laguantensibus mixti Ifuraces in regione Barcaea habitasse videntur⁴⁷).

Priusquam ad ultimos Barcaeos⁴⁸), quos non sine causa v. 123 post ceteros omnes populos Syrticos nominat, poeta transit, minores quasdam gentes enumerat, v. 116 Mutunianos vel Muctunianos aliunde non notos, quos Tripolis deserta coluisse dicit, v. 117 Gadabitanos, quos Lepti magnae vicinos fuisse Procopius tradit⁴⁹), Digidigae denique, quod oppidulum Syrticum itineraria nominant⁵⁰), incolas.

Tot populorum Syrticorum inter nomina obscura ac praeter Corippum vix ulli veterum nota frustra clarissimi populi Syrtici, Nasamonum, nomen requirimus. Cuius populi neque haec in recensione gentium Mauricarum neque alio ullo librorum quinque priorum loco mentionem fecisse Corippum iure nostro miraremur, nisi poeta ipse libri VIⁱ v. 195—200 Nasamones primum bello abstinuisse, post Iernae denum cladem mortemque arma cepisse enarrasset. Atque inde ab hoc tempore saepissime Nasamonum nomine Corippus utitur. Nec vero gentem certam aliquam, sed gentes omnes Syrticas hoc nomine complecti solet⁵¹). Qua re Laguantenses, Austurianos, Ifuraces, Nasamones illos, qui belli participes esse aliquamdiu noluerant, omnes denique hos populos Syrticos partes tantum distinctas magnae illius nationis Nasamonicae fuisse suspicior, quae inde a temporibus antiquissimis Syrtim maiorem aecoluerat⁵²). Est

41) Proc. b. Vand. II 21.

42) al Iaqubi ed. vert. de Goeje p. 28. 40.

43) Cor. Ioh. II 89. 91. 209. 345. IV 816.

44) Amm. Marc. XXVI 4, 5. XXVIII 6, 2. 13 Austuriani. Synes. epist. 57. 78. 104. catastasis p. 193. 224. 245. 300. 303 ed. Petav. Ἀύσουριανοί. Prisci Panitae Fragm. ed. C. Mueller Frgm. hist. Graec. IV p. 98 Ἀύσουριανοί.

45) Ioh. II 113. III 412. IV 641. VIII 490. 648.

46) Ioh. VI 143.

47) el Bekri trad. par de Slane Journ. Asiat. V série. XII tôme p. 424.

48) Herod. III 13. Scylax 108 (Geogr. gr. min. ed. C. Mueller I p. 83). Ptol. IV 4, 9. Steph. Byz. s. v. Βάρχη.

49) Proc. de aedif. VI 4.

50) It. Ant. p. 65 W. Tab. Peut. VII E. F.

51) Ioh. VI 552. 589. 593. 692. VII 465. 510. VIII 95. 177. 234. 248. 274. 423. 428. 446. 639. I. Partsch. Beiträge zur Erklärung und Kritik der Iohannis des Corippus. Hermes IX p. 296.

52) Veterum de Nasamonibus locos collegit et interpretatus est Vivien de St. Martin. Le Nord de l'Afrique dans l'antiquité Paris 1863 p. 45—48.

sane vir doctus, qui saeculo p. Chr. n. II° e desertis, quae Syriae et Arabiae interiacent, gentem Laguantensem in Africam immigrasse, per Aegyptum in terras Marmaricas processisse et gentes antiquitus his in regionibus sedentes oppressisse sibi persuaserit⁵³. Sed migrationis talis cum neque apud scriptores temporis illius testimonia nec temporibus posterioribus vestigia ulla inveniuntur, audaciam, qua somnia pro studiis veneunt, miraberis magis quam probabis.

Iam vero, ut ad Iohannidos libri secundi exordium explicandum redeamus, versu 138 gentium Syrticarum recensio finitur:

Marmaridas gentes tot pertulit Africa bellis.

Verbis deinde insequentibus se aliam prorsus terrarum Mauricarum in partem non orienti soli, sed occidenti magis obnoxiam transilire poëta diserte profitetur:

quis miseram superesse putet? non sufficit istud,
o superi! iam audax alternis surgit ab oris
adversa de parte fremens dux ille ruinas,
quas illi Romana manus per vulnera Martis
ante dedit.

Quem Maurorum regulum cladibus gravibus a Byzantiis afflictum hic Corippus significet, quaerentes nullum invenimus nisi laudam, Aurasii montis (Dj. Aurès) principem, quem a. 535 et 539 expeditionibus duabus felicissimis Solomo pacaverat⁵⁴. Tamen utrum hunc an alium quendam poëta denotaverit, dubitari posset, nisi enuntiato proximo

innumerae gentes illum comitantur euntem,
quae Gemini Petram, quae Zerquilis horrida rura (colunt)

castella duo montis Aurasii memorarentur, quibus in bello cum Solomone gesto laudas maxime confisus erat⁵⁵. Quin melius etiam laudae regnum versu 149 indicatur:

Aurasitana manus celsis descendit ab oris.

Regulo eidem paruisse dicuntur gentes,

quae nefanda colunt tristis montana Navusi
desertosque locos; nutrit quos horrida tellus
Arzugis infandae.

Quare nec montana illa Navusi longe a monte Aurasio afuisse⁵⁶, et Arzugitanam regionem (Belad el Djerid), quae Byzacio meridiem versus contigua inde a Tripolitanae provinciae finibus 'per longum Africae litem' extendebatur⁵⁷, usque ad Aurasii montis radices pertinuisse putaverim.

53) L. Tauxier La religion des taureaux divins en Afrique Rev. Afr. XXI 1877 p. 185—197.

54) Proc. b. Vand. II 13. 19. 20.

55) Proc. b. Vand. II 19 Ζεφβόκλη. II 20 Γεμνιανοῦ πέτρα.

56) Ne quis Tripolitanae provinciae montem Dj. Nefusa eundem esse atque montem Navusum credat, montem illum a populo Maurico Nefusa vel Nafusa (apud Corippum: Naffur) nomen duxisse meminerit.

57) Oros. I 2 'Tripolitana provincia, quae et Subventana vel regio Arzugum dicitur, ubi Leptis magna civitas est, quamvis Arzuges per longum Africae litem generaliter vocentur'. Aurelius episc. Carthag. apud Dionys. Exig. in Synod. Carth. can. 49 'in Tripoli et in Arzuge interiacere videntur barbarae gentes'. can. 52 'Tripolitani et Arzugitani fratres'. apud Harduinum (Acta Concil. I p. 1232) extat Epistula Aurelii Carthaginiensis episcopi ad omnes episcopos per Byzacenam et Arzugitanam provinciam constitutos. Augustini Epist. 46 (epistula Publicolae). 'in Arzugibus, ut audivi, decurioni qui limiti praest vel tribuno solent iuvare barbari, iurantes per daemones suos'.

Postremos Maurorum omnium, quibuscum in Byzacio Iohanni concertandum erat, Corippus v. 156 Vadenses memorat:

quique Vadis tepidae⁵⁸⁾ messes bis tondet in anno
Maurus arans.

Numidiae episcopi Vadenses dno diversae sedis in Notitia provinciarum Africae nominantur. Alterius dioecesis ubi fuerit ignoratur, alter vero eum Numidiae meridionalis locum tenuisse videtur, qui nomine antiquo usque ad nostra tempora servato nunc Badis appellatur⁵⁹⁾. Qui vicus quoniam ea ipsa in regione situs est, de qua Corippum hic agere constat, vix audaciae nimiae arguar, si ad eum Iohannidos versum II 156 retulerim.

Nunc, quoniam, quae Corippus et de provinciis Byzantium Africanis et de populis Mauricis tradit, quantum fieri potuit, aliorum scriptorum locis collectis illustravimus, ad brevem rerum in Africa gestarum, quae Iohannide memorantur, narrationem accingamur⁶⁰⁾.

Vandalorum opes cum a. p. Chr. n. 533 corruiissent, decem per annos plenos⁶¹⁾ Solomo (a. 534—536, 539—543) et Germanus (a. 537—539) rebus prospere gestis Africam dioecesim a Maurorum incursionibus defenderunt. Iaudas, Aurasii montis regulus, qui solus latrocinii Numidiam provinciam laessere ausus erat, felici Solomonis expeditione a. 539 oppressus exinde pacem servavit⁶²⁾. Ne Stutias quidem rebellis, qui perfugarum Romanorum dux Africae dominationem appetebat⁶³⁾, diuturno tunc tumultu pacem provinciae turbavit. A Belisario enim a. 536 ad Membressam⁶⁴⁾, a

58) Trivultianus codex 'teptide' exhibet. Bekker 'teptide' scripsit, quam coniecturam ego in textum recepi. Sed iure optimo Theodorus Mommsenus monet versum medicina nequaquam egere, dummodo 'teptide' scribatur.

59) Ragot Le Sahara de la province de Constantine. Recueil des notices et mémoires de la soc. arch. de la prov. de Const. XVI 1874 p. 294 scriptorum veterum et Arabum de vico Badis locos collegit. Ptol. IV 6, 32 Βαδίαθ. Tab. Peut. III F Badias. Not. Dign. Occ. XXV praepositus limitis Bazensis (i. e. Badiensis). Cyprian. ed. Hartel I p. 443 libri manuscripti nonnulli 'Dativus (episcopus) a Vadis', alii 'a Badiis' exhibent.

60) Rerum, quas Corippus Iohannide retulit, narrationem accuratam, succinctam, elegantem invenies apud Fournel. Les Berbers I p. 95—104 Paris 1875. De opusculo alio, cuius locos paucos in notas recepi, legentibus iudicium relinquo. Inscibitur Tauxier. Notice sur Corippe et sur la Iohannide Rev. Afr. XX 1876 p. 289—299.

61) Cor. Ioh. III 289 florens haec gaudia sensit
nostra decem tellus plenos laxata per annos

62) Cor. Ioh. III 302 asper et ille semel bellum temptavit Iaudas
et tulit, ante tamen campos quam vidit apertos,
et mediis tremuit Romanos currere silvis.

Accuratius bellum Aurasitanum Procopius b. Vand. II 19, 20 descripsit.

63) Causas, quibus Stutiae seditio nata sit celeriterque increverit, Procopius b. Vand. II 14 exposuit.

64) Cor. Ioh. III 311 hunc (Stutiam) Membressa suis vidit concurrere campis,
hunc eadem petiisse fugam, cum maximus hostes
fudisset modicis victor Belisarius armis.

v. 313 pro inani codicis lectione 'mediis' Mommsenus 'modicis' restituit. Duobus enim milibus militum victoriam hanc reportasse Belisarium Procopius b. Vand. II 15 testatur. Ceterum Membressam urbem in Bagradae ripa positam m. p. L a Carthagine afuisse idem Procopius tradit. Cui cum et Itinerarium Antonini p. 45, 2—5 W. et Tab. Peut. assentiantur, ubi Membressa sita fuerit, dubitari nequit. Reliquiae oppidi nunc Medjez el Bab vocantur. Guérin Voyage arch. dans la régence de Tunis II p. 172—176.

Germano a. 537 ad Cellas Vaturi⁶⁵ fugatus aliquot annos in Mauretania latuit⁶⁶. Quamquam ne prima quidem haec Byzantium dominationis tempora perturbationibus bellicis omnino caruerant, tamen postea Afri calamitatibus continuis mersi summis laudibus annorum illorum felicitatem celebrabant⁶⁷.

Miseriae, quae Africae imminerebat, quasi nuntius primus et auctor morbus perniciosus comparuit. Inguinum enim pestilentia illa, quae a. 541 in Aegypto orta a. 542 Asiae provincias et imperii sedem Constantinopolim vexaverat⁶⁸, Occidentem etiam totum pervasit. Atque in Africam quidem ex Aegypto non recta via per Cyrenae Syrtiumque oras pestis processisse videtur⁶⁹. Gentes enim Mauricias, quae Byzantium provincieis Africanis interiacebant, a pestilentia immunes mansisse Corippus testatur⁷⁰. Veri igitur simillimum, ne dicam certum, est, ut in Italiam, ita in Africam morbi semen Constantinopoli translatum esse. Quae urbs eum vere et aestate anni 542 aegrotaverit, pestem eodem forsitan anno Africae oram maritimam attingisse, anno

65) Cor. Ioh. III 316

similique viros virtute necabas

Germano spargente ferum victumque tyrannum.

te Cellas Vaturi miro spectabat amore,

te Autenti saevos mactantem viderat hostes.

Proc. b. Vand. II 17 οἱ στασιῶται (e regione Carthaginiensi) ἀνεχώρησαν ἐς τὴν Νομίλιας ἀπέλαυνον. ἐνθα καὶ ὁ Γερμανὸς παντὶ τῷ στρατῷ οὐκ ἐς μακρὰν ἦλθε. καταλαβὼν τε τοὺς ἐναντίους ἐν χωρίῳ, ὃ οὐκ Καλλασβάταρος καλοῦσι Ῥωμαῖοι, τὰ ἐς τὴν παράταξιν ἐξήρπυετο. In Tabulae Pent. segm. III F Numidiae vicus Vaturi nominatur. cuius rudera prope 'Fedj-Souïoud, sur le versant nord-nord-est du Dj. Tergnelt' invenisse sibi visus est Dewulf Annaire de la soc. arch. de la prov. de Constantine 1868 p. 210—213. — Pugnae apud Autentos, Byzacii oppidum (It. Ant. p. 46, 7 W. Not. prov. Byz. 104), commissae praeter Corippum scriptorum nemo mentionem fecit. Parum igitur constat, utrum Stutiam, an gentes quasdam Mauricias hoc proelio Iohannes profligaverit.

66) Proc. b. Vand. II 17 fin.

67) Cor. Ioh. III 28—34. 283—292. 320—336.

68) Cum ne nunc quidem viri docti de tempore, quo pestilentia haec exorta sit, et de anno, quo Constantinopolim vastaverit, inter se consentiant, e libello parum noto, quo quaestio haec iam dudum dirempta est, pauca describo. Val. Seibel Die grosse Pest zur Zeit Justinians Diligenz 1857 p. 24 adn. 3. 'Nach Procop (Pers. II 20 und 22), welcher zur Zeit des Pestausbruches in Constantinopol anwesend war, erfolgte derselbe in jener Stadt in dem Jahre, als Chosroës zum dritten Male in das Römische Gebiet einfiel. Der erste Feldzug aber desselben, bei welchem Antiocheia erobert ward, fand Statt, wie Procop (Pers. II 5) angiebt, nach vollendetem 13., also im Laufe des 14. Jahres der Regierung Justinians, oder nach Marcellin und Marius unter dem Consulate Justins des Jüngeren, d. i. 540. Der dritte Feldzug des Chosroës, da derselbe seitdem jedes Jahr das Römische Gebiet überzog, fällt somit in das Jahr 542. — Hiemit vollkommen übereinstimmend lässt Enagr. (hist. eccles. IV 29) die Pest zwei Jahre nach der Einnahme Antiocheias auftreten. Da er den Ort nicht näher bezeichnet, hatte er wohl sein Vaterland Syrien im Sinne, wohin die Pest aus Aegypten gelangte, wahrscheinlich gleichzeitig mit ihrer Ankunft in Constantinopol. — Desgleichen Malalas XVIII p. Oxf. 224 'im 5 Ind. Jahre'. — Wenn Theophanes p. P. 188 angiebt, die Pest sei im Oktober 541 in der Hauptstadt aufgetreten, so liegt hierin noch kein Widerspruch mit obigen Angaben, da einzelne Krankheitsfälle in Folge des Seeverkehrs mit Aegypten recht wohl schon im Herbste jenes Jahres vorgekommen sein mögen. — Nur die Stelle bei Agathias V 10 scheint von dieser Angabe gänzlich abweichend. Er sagt: 'Die Pest ist zum ersten Male im 5. Regierungsjahre Justinians in unsern Länderkreis eingedrungen'. Offenbar ist jedoch diese Zahlangebe durch Irrthum der Abschreiber aus τ' = 15. verderbt, so dass, wenn dem Schriftsteller sein Eigenthum zurückgestellt wird, damit ganz richtig das erste Auftreten der Pest in Aegypten, welches in das 15. Regierungsjahr Justinians = 541 fällt, bezeichnet ist'.

69) Pestilentiam non Africae oras legisse iam e Procopii verbis colligi potest. b. Pers. II 22 ἤρξατο μὲν (ἡ νόσος) ἐξ Αἰγυπτίων, οἱ ἤρχονται ἐν Πηλουσίῳ. γενομένη δὲ δίχα πῆ μὲν ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ τῆς ἄλλης Αἰγύπτου ἐχώρησε, πῆ δὲ ἐπὶ Παλαιστίνους τοὺς Αἰγυπτίους ὁμόρους ἦλθεν, ἐντεῦθεν τε κατέλαβε τὴν γῆν σύμπασαν.

70) Cor. Ioh. II 388 gentes non laesit amaras

Martis amica lues.

videtur, 544. cum Sergius auxilium petiturus ad Solomonem patrum Carthaginem profectus esset, Lagnantenses permagno exercitu Tripolitanae provinciam transgressi Byzacium petierunt, ubi socium belli potentem invenerunt. Antalas enim, qui decem per annos Romanis fidem servaverat, tunc Solomoni succensebat, quippe qui et fratrem eius Gnarizilam tumultus cuiusdam in Byzacio exorti auctorem supplicio affecisset⁷⁹ et ipsi munera sollemnia, quae ab Africae praefecto accipere consueverat, recusasset. Qua re castris cum Lagnantensibus inietis tunc Antala duce Mauri omnes Byzaceni provinciae Romanis bellum intulerunt. Tanto subito periculo ingruente Solomone quidquid Romanis in Africa virum erat, in unum colligere contendit. Ac Procopius quidem Solomonis tantum fratris filios, Sergium et Cyrum Tripolitanae et Pentapolitanae praesides, patrum adfuisse memorat. Sed gentes etiam Mauricas nonnullas Solomonem adiuvisse e Corippi Iohannidos III 405—412 discimus.

et mit ecce volans, aequo non Marte coetus,
 Maurorum ductor, miseri Solomonis amicus
 Romanis rebus nimium semperque fidelis
 Cusina Mastracianis secum viribus ingens,
 qui Tripolis tunc ductor erat, conveit et audax
 Pelagius: sed gentiles duosque Mecaes
 secum ad bella trahens fessis non viribus ibat.
 Ifuraces fictos suscepit nescius artis⁸⁰.

Pelagium igitur, qui Sergio duce absente limiti Tripolitano praefuisse videtur, Mecaes, Syrtis minoris accolae, et Ifuraces, populus Syrtis maioris, sequebantur. Praeterea Maurorum regulus is, quem Romanis fidissimum Iohannidos locis multis Corippus praedicat, Cusina Solomoni adfuit. Cusinae gentem primum in Byzacio habitasse, deinde anno 535 a Solomone pulsam ad Iaudam, Aurasii montis regem, confugisse Procopius narrat⁸¹. In radicibus igitur septentrionalibus huius montis, in regione Tamugadensi vel Lambaestana Cusinae exinde populum Mastracianum⁸² sedes habuisse suspicari licet. Cusinae

79 Cor. Ioh. II 25 primus init bellum, fraterna morte coactus (Antalas).

III 354 hic fratris mortem concussa mente dolebat.

IV 364 res publica certe
 fida satis. sanguisque tuus, germane, fatetur,
 Guarizila, ducis iussu qui fusus iniqui est.

80 Iohannidos hos versus vereor ne parum intellexerit Tauxier Notice sur Corippe et sur la Iohannide Rev. Afr. XX 1876 p. 295, 296, qui hanc rerum narrationem sibi finxit: Salomon se porta sur l'ennemi en appellant à lui Coutzinas, chef des Mastrakes et commandant des indigènes fédérés de l'ouest, ainsi que le duc de la Tripolitaine Pelagius. Le rendez-vous était à Theveste. Pélagius accourut à ses ordres; mais, serré de près par les Mecaes, tribu de la Tripolitaine, il se laissa prendre dans une embuscade et périt avec tous les siens. Coutzinas de son côté fut aussi battu en route et n'arriva auprès de Solomon qu'avec de faibles débris de sa troupe.

81 Proc. b. Vand. II 10 quattuor Maurorum duces, Cuzinam, Esdilasam, Iuphruthem et Medisinisam nominat, qui a. 535 tribus proclis cum Romanorum exercitu in Byzacio concertarunt. In monte Burgaone a Solomone victi hi duces omnes praeter Esdilasam, qui ipse Romanis se dedit, effugerunt. II 12 flu. τὸ μὲν οὖν Ῥωμαίων στρατεύμα ἦν τε τῆς λείας καὶ τῆς Ἐσθιδάσας ἐς Καρχηδόνα ἐσίλαντον, τῶν δὲ βαρβάρων ὄσοις μὴ ἀπολωλέναι ἔυμβέβηκεν, ἐν Βυζακίῳ μὲν ἰδρῶσθαι ἀδύνατα εἶδαι εἶναι, ὅπως μὴ ὀλίγοι ὄντες πρὸς Αἰβύρων τῶν σφίσι ὁμόρων βιάζωνται. ἦν δὲ ἄρχουσι τοῖς σφετέροις εἰς Νοσημίαν ἀφικόμενοι ἐκείτοι γίνονται Ἰάβδα, ὅς τῶν ἐν Αἰρασίῳ Μαυρουσίῳ ἔργε.

82 Nomen gentis ab aliis scriptoribus non memoratum uno tantum Iohannidos versu, cuius lectio parum certa videtur, occurrit.

auxilio ne privaretur. Solomonis plurimum interfuisse et Corippi e loco eo⁸³, quo triginta milia virorum huic regi parnisse comperimus, et ex itinere, quo Solomo Carthagine hostibus obviam ivit, collegeris. Neque enim via litorali Hadrumetina Byzacium petivit, sed Bagradae per vallem Thevesten, urbem Numidiae meridionalis munitissimam⁸⁴), profectus hic cum Cusina, quem hostes magnis iam copiis pressisse videntur⁸⁵), castra innoxit. Deinde primum quidem Maurorum rebellium numero ingenti territus cum Laguantensibus de pace componenda agere coepit. Cum autem hostes victoriae spe erecti condiciones omnes reiecerent, pugnam paravit. Occasione usus partem exercitus Maurici praeda magna oneratam oppressit. Sed paullo post cum hostium copiis universis congressus Byzantium exercitus, quamquam fortissime aliquamdiu restiterat, tandem multitudine superatus terga dedit. Solomo ipse, qui armigeris fidis stipatus diutius ceteris hostium impetum sustinuerat, sero in fugam conversus periit. Pugnae huius fatalis descriptionem simplicem et sinceram Procopio debemus. Non defuisse, qui non hostium numero, sed Maurorum foederatorum perfidia vel Guntarithi prodicione Romanos profligatos esse asseverarent. Corippi e Iohannide discimus⁸⁶). Sed rumoribus talibus, quibus exercitus victi solacium vanum captantes infirmitatem dissimulare fere solent, fidem habiturum credo neminem. At uno e fonte Procopii narrationi addi aliquid posse censeo, Victoris Tannunensis e loco, quem mendis quidem lacunisque inquinatum editiones exhibent⁸⁷), genuinum vero in libris manu scriptis nunc primum excussis Ewaldius invenit. Qui cum e schedis suis Mommseno, professore illustrissimo, petente quidquid ad Iohannidem explicandam pertinebat, mecum communicaverit, iam emendatum Victoris locum adscribere mihi contigit.

post consulatum Basilii v. c. anno III. Stuzas tyrannus gentium multitudine adunata Solomoni magistro militiae ac patrio Africae ceterisque⁸⁸) Romanae militiae ducebus Cilio occurrit. ubi congressione facta peccatis Africae Romanae reipublicae militia superatur, Solomon utriusque potestatis vir strenuus proelio moritur.

Quamquam in eo quidem Victor erravit, quod Stntiam Mauris tunc praefuisse dixit, haud tamen spernendam crediderim loci, quo pugnatum sit, mentionem. Neque enim perperam oppidi illius parum celebris nomen scriptori in mentem venisse veri simile est, et situs eius optime cum Procopii narratione convenit. Cilium enim vel — ut inscriptionis

83) Ioh. VII 266. 267.

84) Ch. Féraud Notes sur Tébessa Rev. Afr. XVIII 1874 p. 437. 438.

85) Ioh. III 405.

86) Cor. Ioh. III 412 Ifuraces fictos suscepit nescius artis.

mens obscura manet, quotiens, Fortuna, minaris.
heu, Solomon miserande, tuis hos iungere castris
debueras.

III 428 Guntarith infelix nostrum conterruit agmen.

non victum fortuna, minax non presserat hostis,
non metus acer agens; sed vertens mente maligna
signa refert fugitque.

87) Vict. Tun. ed. Roncalli II p. 370.

88) Africae ceterisque *scripsi*, Afri ceterisque *codices duo Matritenses saec. XIII et XVI*, africae aeducisque *cod. Escorialensis saec. XVI*, Africae Aeducique *ed. Scal.*, Africae ducique *ed. Ronc.*

antiquae [C. I. L. VIII 210] orthographiam sequamur — Colonia Cillitana nunc Kasrin) itineris, quod Theveste per Suffetulam Hadrumetum tulit, mansio ita in triviis sita erat⁸⁹⁾, ut Mauri primo proelio prope Thevestem fusi huc se recipere et copiis omnibus undique celeriter collectis Solomonem expectare possent. In magna igitur planitie, quae Cillitanae coloniae subiacet, Solomonem a. 544 a Mauris victum caesumque esse arbitror. Diindicata belli fortuna ne Mauri quidem foederati Romanis victis pepererunt, sed cum victoribus mixti provincias depopulari coeperunt⁹⁰⁾. Byzantii et exercitus magna parte et duce egregio privati cum acie configere non auderent, oppida pauca munita tenuerunt, agros omnes Mauris praedantibus concesserunt. Qui cum anno vergente praeda omni domum rediissent, anno insequente (545) novas rapinas acturi iterum in Byzacium convenerunt⁹¹⁾. Iam Stutias quoque, qui rebus Romanis florentibus in Mauretania quietem egerat⁹²⁾, provinciarum Romanarum parte potiri se posse sperans, paucis sectatoribus Vandalisque quibusdam stipatus Antalae se adiunxit, brevique post rei bene gerendae copiarumque augendarum occasionem nactus est.

Iohannes enim Sisinnioli filius, Romanorum dux strenuus, qui Byzacium a barbaris defensurus exercitum tunc colligebat, cum alia oppidorum munitorum praesidia ad se vocavit, tum Himerium, qui Byzacii dux Hadrumeto (Iustiianopoli) praeerat, Menephesem⁹³⁾. Byzacii in vicum quendam, tempore definito secum convenire iussit. Cum autem illo ipso loco hostes castra posuisse certior factus esset, altero nuntio alium, quem peteret, locum Himerio denotavit. Casu factum est, ut nuntius hic sero Hadrumetum veniret, Himerius prioribus mandatis obsecutus prope Menephesem in Antalae et Stutiae exercitum incideret, et multitudine circumventus caperetur. Bene sic rem Procopius exposuit. Minor fides Corippo habenda, qui non a Iohanne duce, sed a Stutia epistolam illam, qua Himerius ex urbe evocatus sit, scriptam fuisse, nec casu quodam, sed Stutiae calliditate in hostium insidias Romanos pellectos esse argutatur⁹⁴⁾. Ceterum sat bene utriusque scriptoris narrationes inter se conspirant. Turmam equi-

89) It. Ant. p. 54 W. Morcelli Africa Christ. I p. 139. Guérin Voyage arch. dans la régence de Tunis I p. 322—326. Locorum natura perpensa dubitari nequit, quin a magno itinere, quo Theveste cum Suffetula et Hadrumeto iungebatur, Scillitana in colonia via alia deverterit, quae meridiem versus per Theleptem (Hansch el Kima prope Ferianam) Capsam (nunc Gafsa) petebat. Cuius viae pars dimidia inter Theleptem et Capsam sita in Tab. Peut. picta extat.

90) Ioh. III 442—444.

91) Proc. b. Vand. II 23 Ἀντάλας δὲ καὶ ὁ τῶν Μαυρουσίων στρατὸς ξυνελέγοντο αὐθις ἐν Βυζακίῳ.

92) Proc. b. Vand. II 17 fin. μόνος τε ὁ Στόπτας (a Germano victus) σὺν Βανδύλοις ὀλίγοις τισὶν ἐς Μαυριτανίαν ἀνεχώρησε, καὶ παῖδα τῶν πινος ἀρχόντων γυναῖκα λαβὼν αὐτοῦ ἔμεινε. Vict. Tnn. ed. Roncalli II p. 368 'Basilio v. c. eos. (a. 541) Stuzas apud Africam regnum in Eremi partibus cum tyrannide assumit'.

93) Proc. b. Vand. II 23 Μενεψέση non confundenda est cum statione Menegese, quam Thevestae vicinam It. Ant. p. 47, 1 W. indicat. Locus enim, quo Himerius captus est, propius multo ab Hadrumeto affuisse videtur.

94) Ioh. IV 11

(Himerio, urbe sedenti

blandior infausto mandatur epistula versu,
nomine scripta ducis; milesque Sinonius intrans
esse Iohannis ait, legimus mandata yranni
credentes mandata ducis.

tum unam, quae sola manus cum hostibus conseruerat, in castellum quoddam parum firmum confugisse, sed paullo post eum ceteris omnibus Himerii militibus Stutiae se dedidisse et Procopius et Corippus referunt⁹⁵). Victoriae huius incruentae fructum maximum Mauri Hadrumeto occupato percepere, cuius portas Himerius ipse hostium, quorum in manibus erat, minis territus per prodicionem reseravit⁹⁶). Quamvis haud ita multo post et Hadrumetum Romani recuperarent et militum captorum, qui Stutiam sequebantur, pars magna ad imperatoris exercitum reverteretur, tamen rebus adversis fracti Romani in campos apertos procedere non audebant, sed oppidis munitis se continebant. Neque enim Sergius, quem Solomone mortuo Iustinianus Africae praefecerat, militibus neque milites Sergio confidebant. Mauri autem, quibus nemo occurrebat, omnes per provincias Africanas vagabantur. Tandem Africae laboranti subveniendum esse intellexit Iustinianus. At nou exercitum, sed magistrum militum alterum misit, Ariobindum, senem rerum militarium parum peritum⁹⁷). Iam copiis, quibus unus Sergius praefuerat, diuisis Sergio Numidia provincia, Ariobindo Byzacena defendenda obvenit. Ae Sergius quidem statim in Numidiam perrexit. Ariobindus autem eum Antalam et Stutiam prope Siccam Veneriam (nunc el Kef)⁹⁸), castra posuisse audisset, nihil moratus Iohannem Sisinnioli filium cum delecta militum manu eo progredi iussit, a Sergio, ut copias cum Iohanne iungeret et una cum eo hostes aggredere, litteris petiuit. Quas cum Sergius prorsus neglexisset, Iohannis exercitus parvus solus cum hostibus numero longe superioribus confligit. Procopii si historii solis uteremur, prope Siccam pugnam commissam esse seire satis haberemus. Sed alio e fonte paullo accuratius pugnae locum designabimus, Victoris Tununnensis loco, quo oppiduli ad quod exercitus congressi sunt, nomen memoriae traditum est⁹⁹):

‘post consulatum Basilii v. c. anno V (545) Stuzza tyrannus apud Africam portu Taceae congressione facta Ioannis Romanae militiae ducis iaculo percussus est parique vice et Ioannes Stuzae, qui confestim alterutro utriusque gladio ceciderunt et dominico die, quo pugna facta est, moriuntur’.

Vbi Tacea sita fuerit, dubitari nequit. In Tabula enim Peutingerana Thacia memoratur, quod oppidum in via Carthaginiensi situm et m. p. XXVI a Sicca distans¹⁰⁰) eundem fere locum tenuit, quem nunc vicus Bordj Massudi¹⁰¹). Ceterum non apud

95) Ioh. IV 41 ardua castra gerit campis Cebar addita apertis.

Hoc versu nomen castelli scriptoribus ceteris ignotum Corippus memoriae tradidisse videtur.

96) Proc. b. Vand. II 23. Cor. Ioh. IV 64.

97) Proc. b. Vand. II 24. Cor. Ioh. IV 82—86.

98) Guérin Voy. arch. dans la régence de Tunis II p. 53—71.

99) Vict. Tun. Roncalli II p. 371.

100) Cum viae antiquae, qua Mustis veteres Siccam meabant, vestigia extent (Grenv. Temple Excursions in the Mediterranean II p. 282. Barth Wanderungen im pun. und kyren. Küstenland p. 221. Rev. Afr. I p. 371), de viae huius longitudine certum iudicium proferre licet. Recte Itinerarii Antonini p. 45, 2 XXXII m. p. inter Siccam et Mustos interfuisse feruntur. In Tab. Peut. IV E, ubi olim certe haec legebantur: Musti — VII — Thacia — VII — Drusiliana — VII — Siguese — XII — Sicca Veneria — XXX — Naraggara, librarii errore manifesto numeri XII et XXX inter se commutati sunt. I. Partsch Africae Veteris itineraria explicantur et emendantur. Vratislaviae 1874 p. 53.

101) Guérin Voyage arch. dans la régence de Tunis II p. 97.

aliam ullam urbem Taciensem¹⁰², sed prope ipsam illam, quae Siccensi in regione sita esset, Iohannem et Stutiam arma conseruisse satis constat.

Iam ad ipsam pugnae descriptionem si convertimur, nullum scriptorem cum ceteris omnino convenire intellegimus. Corippus solus duobus proeliis cum hostibus Iohannem certasse memorat¹⁰³. Atque e priore quidem propter ductorum Ariobindi et Sergii discordias Romanos inferiores discessisse, altero primum Mauros fugatos esse, donec perfugarum manus Stutia duce accelerans pugnam restitueret. Acerrimo hoc cursu quamquam Stutias ipse Iohannis sagitta transfixus cecidisset, in fugam coniectos esse Romanos, fugientium partem magnam rivuli alveo altissimo impeditam periisse. Dubitari nequit, quin eiusdem rivi in ripis Iohannem ducem ab hostibus oppressum esse Corippus narraverit, quamquam Iohannidos versus hic III 201 non pauci interciderunt. Iohannidos enim lacunam Procopii haec verba resarciunt: *χῶρος δὲ τις ἦν κατάντης ἐν-
ταῦθα, οὗ δὲ αὐτὸν ἀποβάλλει ὀκλάσας ὁ ἵππος. ἐφ' ὃν αὐθις αὐτὸν ἀναθρόωσειν περιώ-
μενον καταλαμβάνοντες οἱ πολέμιοι κτείνουσιν. ἄνδρα γενόμενον δόξῃ τε καὶ ἀρετῇ μέγαν*. Ceterum non Stutiae ipsius¹⁰⁴, sed alius perfugae, armigeri forsan Stutiani¹⁰⁵ manu Iohannem occisum esse Procopii Corippique consensu satis constat.

Pugnae Taciensis exitu nuntiato cum ne Iustinianum quidem lateret exercitus Africani imperio bipartito provinciam funditus perdit, Sergio, in quem cladis gravissimae culpam omnes contulerunt, revocato toti militiae Africanae Ariobindum magistrum praefecit. Qui senex ignavus ne suorum quidem insidias comprimere valens duobus mensibus post a Guntaritho Numidiae duce seditioso, imperio privatus obruncatur¹⁰⁶. Guntarithus non diu dominationem, qua potitus erat, tenuit. Tricesimo sexto enim tyrannidis die ab Artabano Armenio inter caenam trucidatus est. Caedis auctorem Athanasium senem, consilii tantum ministrum Artabanum Corippus praedicat¹⁰⁷. At totam facinoris laudem Artabano ceterisque Armeniis Procopius impertit¹⁰⁸. Cui si fides habenda, Athanasius, qui Africae praefectura functurus cum Ariobindo Carthaginiem venerat¹⁰⁹, vilique deinde adulatione a Guntaritho imperium usurpante, ut sibi par-

102 Plures eiusdem nominis urbes fuisse inde colligas, quod 'Taciae Montanae', provinciae Africae proconsularis oppidi, episcopi memorantur. cf. Morcelli Afr. Chr. I p. 296. Vtrum ad oppidum, cuius in agro pugnatum est, cognomen hoc pertinuerit nec ne, parum constat.

103 Cor. Ioh. IV 103 ductorum iussu, merito fortisque Iohannis temptavere feros aequis non partibus hostes.
sed victi petiere fugam, discordia mentis vicit amare viros, rursus dux ipse Iohannes signa movens densos vadit moriturus in hostes.

104 Viet. Tununn. ed. Roncalli II p. 371.

105 Marcellinus comes ed. Roncalli II p. 330 'post consulatum Basilii anno IV (545). In Africa Iohannes irruens super tyrannum Stotzam interimit eum et ipse ab eius occiditur armigero'.

106 Proc. b. Vand. II 25. 26. Cor. Ioh. IV 222—226.

107 Cor. Ioh. IV 231—242.

108 Proc. b. Vand. II 27. 28.

109 Proc. b. Goth. II 22 anno 539 Athanasium Italiae praetorio praefectum esse testatur. Ἀθανάσιον μὲν ὑπαρχὸν τῶν ἐν Ἰταλίῳ πραιτωρίῳ καταστραφέντος. b. Vand. II 24 ξὺν αὐτῷ (scil. Ἀρεοβίνδῳ Ἀθανάσιον ὑπαρχὸν ἄρτι ἐξ Ἰταλῶν ἔρχοντα ἔστειλε (scil. Carthaginiem).

ceretur, impetraverat¹¹⁰), coniurationis Armeniorum ne particeps quidem fuit, sed tyranno demum interfecto in aerario tuendo Artabanum adiuvit¹¹¹). Quae narratio mihi multo magis arridet. Veri enim admodum simile videtur Corippum Athanasio, qui Guntaritho occiso Africae praefecturam receperat¹¹²), laudes iusto maiores tribuisse.

Iam alio de Iohannidos loco indicium ferendum, quo Antalas, Maurorum Byzacenorum regulas, nisi sua ope adiutum Artabanum Guntarithi caedem perpetrare non potuisse gloriatur¹¹³). Antalam, qui primum Guntaritho faverat, auxilii mercede fraudatum exinde infestum tyranno fuisse tunc certo testimonio compertum habemus¹¹⁴, ut cum Antala de tyranno e medio tollendo clam Artabanum egisse non sit quod negemus. Cum autem caedes ipsa haud dubie Artabano Armeniisque solis perficienda esset, ea tantum de causa Antalae amicitiam Artabani ambiisse videtur, quod rebus Africae extremo in periculo versantibus cavendum esse intellegebat, ne forte Maurorum omnium simul vis in Romanos discordia intestina laborantes ingrueret. Ut igitur antea Guntarithus Antalae totam se provinciam Byzacenam concessuram pollicitus erat¹¹⁵), ita tunc promisso simili Artabanus Maurorum principem sibi conciliasse videtur. Re feliciter peracta Artabanum promissis non stesisse, Antalamque ea de causa novas in Romanos iras perceperisse nemo mirabitur¹¹⁶).

Certe Iohannidos locorum, de quibus modo egimus, neuter, neque Athanasii laus neque Antalae ostentatio Procopii narrationem infringit vel refutat, qua Armeniorum merito, Artabani maxime fortitudine et calliditate Africam provinciam imperatori recuperatam esse docemur. Artabano Iustinianus ipse maximas gratias habuit, eumque statim Africanæ militiæ toti praefecit. Cum autem Artabanus ipse paullo post, ut

110) Proc. b. Vand. II 26 πρώτα μὲν οὖν τὸν Ἀθανάσιον μετεπέμπετο (scil. ὁ Γόνθαρης), καὶ ὅς αὐτῷ οὐδὲν μελλήσας ἦλθε. θωπεῖα τε πολλῇ χρώμενος δόκησιν παρέχετο ὡς αὐτῷ ἔτι μάλιστα ἢ πράξις ἀρέσκει. Areobindo interfecto Ἀθανασίου μέντοι ἐφείσαντο, τὸ γῆρας, οἶμαι, τοῦ ἀνθρώπου ὑπεριδόντες.

111) Proc. b. Vand. II 28 τότε (scil. Guntaritho occiso) Ἀρταβάνης τὸν Ἀθανάσιον ἐμαρτύρατο ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐν τῷ παλατίῳ χρημάτων. ὅσα γὰρ Ἀρεοβίνδῳ ἐλείπειτο, ἐνταῦθα εἶναι.

112) Cor. Ioh. VII 199 cf. proemii huius adnotationem 194.

113) Cor. Ioh. IV 367 [Antalas: ὅquam fida sit, inquit, vestra res publica]
Armenique tui docuit mihi reddita merces,
frangere quod nisus nostra virtute tyrannum
Guntarith hic potuit.

114) Proc. b. Vand. II 27 init. τὴν μὲν Ἀρεοβίνδου κεφαλὴν παρὰ τὸν Ἀντάλαν ὁ Γόνθαρης ἐπεμψε, τὰ δὲ γρήματα καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτὸν ἀποστερεῖν ἔγνω. Ἀντάλας τόνον, ἔτι τε οἱ τῶν ζυγκειμένων οὐδὲν ἐπετέλει, θεινὰ ἐποιεῖτο, καὶ τὰ ὁμωμοσμένα τῷ Γονθάρει ἐς τὸν Ἀρεοβίνδον ἐνοσῶν ἤσχαλλεν. πολλὰ γοῶν ἐν αὐτῷ λογισάμενος Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ προσχωρεῖν ἤθελε: paullo post Guntarithus Antalae bellum infert.

115) Proc. b. Vand. II 25 med.

116) Cor. Ioh. IV 359 ultra nec fallere quisquam
Antalan se posse putet. iam sufficit istud
Armenio licuisse semel.

373 Artabanum modo grata mihi, Fortuna, dedisses,
sorte nova fortis pariter cum noster Ilaguas
castra gerit gentesque ferae de finibus Austri.

Constantinopolim revocaretur. peteret, eius in locum Iohannes magister militum successus est, cuius facinora bellica Iohannide Corippus celebravit¹¹⁷).

Sed nunc, priusquam rerum gestarum seriem sequi pergamus, paullulum subsistendum, ut, quo tempore subitae illae rerum Africae mutationes inde a pugna Taciensi usque ad Iohannis in Africam adventum peractae sint, inquiramus. Iam igitur si meminerimus ita apud Victorem Tammnensem annos post Basilii consulatum (541) numerari, ut annus consulatum illum insequens (542) 'annus secundus post consulatum Basilii' dicatur, et tertius vocetur, quem alii secundum dicere soleant (543)¹¹⁸), optime inter se Procopium et Victorem convenire nec nimis ab utroque Marcellini continuatorem recedere intellegemus. Quorum omnium de temporibus indicia ad hos annos pertinentia haec tabella complectitur.

	Procopius	Victor	Marcellinus
Stutias et Iohannes Sisinnioli filius proelio Taciensi mortem optentur.		545	545
Sergio revocato Ariobindus solus Africae praeficitur.	mensibus duobus ante Ariobindi caedem.		546
Ariobindus a Guntaritho interficitur.	diebus XXXVI ante Guntarithi caedem.	546 diebus XXXVI ante Guntarithi caedem.	
Guntarithus ab Artabano trucidatur.	anno XIX ^o regni Iustiniani. 545, 6	546	
Artabanus Ariobindi viduam Constantinopolim remittit. Ipse Africae praeficitur.			547

Taciense proelium, quod Victoris et Marcellini consensu ad annum 545 refertur, certe anni huius parte extrema commissum est, si quidem anni eiusdem initio Himerius, a Stutia captus, Hadrumetum a Mauris occupatum erat et Romani his rebus adversis afflicti diu pugna abstinnerant¹¹⁹. Optime igitur anno demum 546 Sergium, quem statim (εὐθύς post pugnam Taciensem nuntiata Justinianus revocaverat, Africa decessisse Marcellinus refert. Quodsi mense fere Ianuario anni 546 exeunte Sergium ex Africa abiisse credimus, Ariobindi caedem mensis Martii sub finem, Guntarithi mense fere Maio incipiente perpetrata esse suspicabimur. Inter Guntarithi necem et Iohannis magistri in Africam adventum tempus perbreve interfuisse videtur. Apud Corippum enim Caecilides ille tribunus, qui Iohanni res ante eius adventum in Africa gestas enarrat, orationem suam Guntarithi morte memorata fuit¹²⁰. Procopius Arta-

117) Proc. b. Vand. II 28 ὃ πολλῶν δὲ ὕστερον Ἀρταβάνης μὲν ἔχρηξε βασιλέως, ὕπως αὐτὸν ἐς Βυζάντιον μεταπέμποιτο. βασιλεὺς δὲ τὴν θέσιν ἐπιτελεῖ, ἐποιεῖτο, καὶ τὸν Ἀρταβάνην μεταπεμπόμενος Ἰωάννην τὸν Πάππου ἀδελφὸν Λιβύης στρατηγὸν μόνον καταστῆσατο. b. Goth. III 31. Marcellinus comes ed. Roncalli II p. 331.

118) cf. prooemii huius p. LVII.

119) cf. prooemii huius p. XX.

120) Cor. Ioh. IV 246.

banum vixdum Africanæ militiæ præfectum, paullo post (οὐ πολλῶ ὕστερον), ut Byzantium revocaretur, ab imperatore impetrasse refert. Assentitur Marcellinus, qui Guntharilhi caede nuntiata ‘aliquantos post dies’ Iohannem in Africam missum esse testatur¹²¹). Quibus omnibus locis examinatis et perpensis facere vix possumus, quin anno iam 546 exente Iohannem in Africam transiisse statuamus.

Iohannes hic, cuius laudes posteris Corippus tradidit, ne cum ceteris permultis eiusdem nominis ducibus confundatur. Pappi frater cognominari solet¹²²), qui Pappus inter belli Vandaliæ dnces haud ignobilis iam ante annum 546 morbo correptus mortem obierat¹²³). Solum apud Iordanem alio cognomine a patria haud dubie derivato Iohannes Troglita dicitur¹²⁴). Tamen qua regni Byzantii terrarumve barbaricarum parte Iohannes oriundus fuerit, nondum exploratum est. Vivien de St. Martin, qui solus quod arbitrabatur in medium protulit, Armenios Iohannem et Pappum fuisse suspicatus est, quod haec nomina in Armenia admodum usitata fuerint¹²⁵). Quam sententiam nescio an vir doctissimus ipse reiecisset, si loci Procopiani meminisset, quo Iohannis in patria indaganda aliquantum adiuvamur. Libri alterius de bello Vandaliæ cap. XI, ubi duces omnes exercitus, quo Belisarius Vandalos devicturus erat, enumeravit, nominibus eorum haec addit: τούτων ἀπάντων Σολομῶν ἐφῶς μὲν ἐτύγγανεν ὢν ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐσχατιᾶς αὐτῆς, οὗ νῦν πόλις οἰκεῖται Δάρας, Αἰγᾶν δὲ ἦν Ματσαγγέτης γένος, οὗς νῦν Οὐννοὺς καλοῦσιν. οἱ δὲ λοιποὶ (quo in numero Iohannes et Pappus enuntiati proximo nominantur) σχεδόν τι ἅπαντες τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης χωρία ᾔχουν. Thraces igitur Iohannem et Pappum fuisse veri simillimum est. Iam quid Troglitæ cognomen Iohanni inditum sibi velit, quaerens apud Stephanum Byzantium s. v. Τρώγιλος haec invenio: Τρώγιλος. χωρίον ἐν Σικελίᾳ. ἔστι καὶ χώρα Μακεδονίας. Ab hac Macedonia regione Trogilitam vel Troglitam Iohannem appellatum esse suspicor.

Iohannes et provinciã, quam defendendam et hostem, quem profligandum a. 546 suscepit, iam noverat. Nam Belisarii expeditioni Vandaliæ et rebus a Solomone et Germano usque ad annum 537 in Africa gestis interfuerat¹²⁶). Annos deinde nonnullos belli Persici particeps Mesopotamiæ dux fuerat¹²⁷ et — Corippo si credimus¹²⁸) — victoriis clarissimis prope Nisibim et Daras hostes prostraverat. Ac Darenis quidem

121) Marcellinus Comes ed. Roncalli II p. 331. ‘eodemque anno (547) de Africa neptis imperatoris revertitur vidua occiso Areobinda a Gunthario tyranno, qui cum Stotza iuniore tractans eum occiderat. Sed Artabaes utrosque comprehensos Guntharium occidit, Iohannem idem Stotzam iuniorem vincitum transmittit ad principem. post aliquantos dies mittitur in Africam Ioannes, et Artabaes evocatus praesentale accepit magisterium’.

122) Proc. b. Vand. II 17. 28.

123) Proc. b. Vand. I 11. II 3. Cor. Ioh. I 390—403.

124) Iordan. Rom. c. 385 Momms. p. 242^b Mur.

125) Journal des savants 1828 p. 208.

126) Proc. b. Vand. I 11. II 3. 17. Cor. Ioh. I 379—391. 469—472. III 29—31. 294—301. 314—319. Solomone Africam regente aut Byzacenae aut Tripolitanae provinciae dux fuerat.

Ioh. I 470 quem novit Massyla manus Solomonis iniqui
tempore, dux nostris fueras qui proximus oris
vicinaeque maris quondam servator harenae.

127) Proc. b. Pers. II 14 Ἰωάννης, ὃς τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ στρατιωτῶν ἦρχεν. II 18 Ἰωάννην, ὃς τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ καταλόγων ἄρχων μοῖραν οὐ φαύλην τινὰ τοῦ στρατοῦ εἶχεν.

128) Cor. Ioh. I 58—109.

proelii apud Procopium mentionem frustra quaesiveris. Pugnae Nisibensi, qua a. 541 inferior Nabedes discessit, interfuisse Iohannem Procopius quoque memorat, sed non victoriae, immo periculi magni, quod Belisarii vigilantia et celeritate depulsum sit, auctorem temerarium facit¹²⁹⁾. Indutiis inter Iustinianum et Chosroëm a. 546 pacis magna certe pars exercitus, qui limitem imperii orientalem defenderat, in Europam revertit. Iohannes etiam paullo post Constantinopolim revocatus et Africanæ militiae praefectus est. Cum autem non vetere illo exercitu Africano, cuius flos ac robor eladibus tantis deletum, eius disciplina discordiis ductorum, seditionibus, inopia corrupta erat, Africa ab hostibus numero superioribus, victoriae gloria inflatis liberari posset, Iustinianus exercitum novum collegit, qui classe magna cum magistro militum Carthaginem veheretur¹³⁰⁾. Prospera navigatione usa classis Siciliae in portum Caucaea pervenit¹³¹⁾, inde in Africam traiecit brevique tempestate territa magis quam afflicta primum ad Byzacii promontorium Caput Vada (nunc Ras Kapudia . triduo post Carthaginem naves appulit anno, ut videtur, 546 exeunte)¹³²⁾.

Escensione facta quam potuit celerrime copias omnes Iohannes urbe eduxit¹³³⁾. Non magnum fuisse exercitum quamquam pluribus locis Corippus profitetur¹³⁴⁾, tamen militum numerum accurate nusquam indicat. Partes tantum exercitus quot fuerint, poëtae verbis edocemur, ubi milites ex urbe signa efferentes depingit, versu I 426

iamque novem latis erumpunt agmina portis.

Egregie cum hoc loco libri quarti versus IV 472—563 conveniunt, quibus Romanorum acies instructa ita describitur, ut eorum, qui singulis agminibus prae fuerint, nomina memorentur. Si Maurorum foederatorum Cusinae et Ifisdaiae nomina seereveris, supersunt novem: Gentius magister militum, Putzintulus, Gregorius, Geisirith, Marturius tribunus. Iohannes senior, Fronimuth, Marcentius, Tarsis. Non nominum a poëta fictorum umbras inanes, sed veras duceum, qui bellum Manricum gesserunt, personas a poëta induci ego persuasum habeo. Ceterum duo-

129) Proc. b. Pers. II 17. 18.

130) Cor. Ioh. I 125 principis imperiis oerantur milite puppes,
impensis armisque simul; pugnasque docendus
mittitur auspiciis domiturus bella magistri
tiro rudis magni.

131) Cor. Ioh. I 159—231.

132) Cor. Ioh. I 369. 415. Temporis, quo Iohannes in Africam venit, indicium invenisse mihi videor in versibus Ioh. III 23—27, quibus Iohannes magister anno 533 minore cum sudore et periculo in Africa bellatum esse affirmat, quamquam tunc anni tempore calidiore autumnali cum hostibus configendum fuerit. Inde elucere mihi videtur primam Iohannis pugnam, cuius tempore magistrum haec verba loquentem poëta facit, anni tempore frigidiore, hieme 546/7 commissam esse.

133) Proc. b. Vand. II 28 οὗτος ὁ Ἰωάννης ἐπεὶ τάχιστα ἐν Λιβύῃ ἐγένετο, Ἀντάλα τε καὶ Μαυρουσίους τοῖς ἐν Βυζακίῳ ἐς γείρας ἐλθών.

Cor. Ioh. I 417 litora vix primis flgens vestigia plantis
contigerat: campis acies exire iubebat.

134) Cor. Ioh. I 452 tu milite parvo,

iam periture, meas audes vel cernere turmas?

IV 376 quas [scil. gentes] tamen ecce parat ductor temptare Iohannes
milite enim parvo.

IV 661 milite cum parvo veniens vocat ecce Iohannes.

rum ex his ducibus Procopius etiam mentionem fecisse videtur, Marcentii, qui anno 546 incunte dux Byzacii fuerat¹³⁵), et Gregorii, qui Artabanum patrum ad Gunitarithi caedem compulerat¹³⁶). Hunc virum de imperatore optime meritum numero praefectum esse non est quod miremur. Neque alium ullum Gregorium, sed ipsum illum Armenium intellegendum esse, e verbis elucet, quibus eius patriam poeta indicavit:

tertius ille furens rapta Gregorins hasta
atque levi clipeo et telo fulgebatur Iberis.

Praeter duces hos novem, quorum quot quisque militibus imperaverit nescimus¹³⁷), vir insignis unus memoratur, qui magistrum, eius nunquam non 'lateri haeret', consilio adiuvare omnesque imperii labores allevare solet: Recinarius¹³⁸). Qui nescio an eundem in Iohannis exercitu locum tenuerit, quem in Belisarii Solomo, ὃς τὴν Βελισαρίου ἐπετρόπευε στρατηγίαν¹³⁹). Vt in bello laborum, ita post victoriam reportatam honorum eorundem, quibus Iohannem imperator ornaverit, Recinarium participem factum esse comperimus¹⁴⁰). De rebus ante bellum Mauricum initum a Recinario gestis nihil memoriae proditum est nisi bello Persico eum interfuisse annoque 544 cum Persis de pace componenda egisse¹⁴¹).

Exercitu Romano parvo Maurorum se copias ingentes victurum Iohannes vix speravisset, si Mauri universi inter se concordantes et fidam ad societatem inuncti Romanis bellum intulissent. Sed id potissimum Byzantios iuvabat, quod populi Maurici multi inter se acriores quam cum ipsis inimicitias exercebant neque unquam Maurorum reguli deerant, qui commodi cuiusdam arripiendi vel irae satiandae spe illecti cum Romanis belli societate inita finitimos consanguineos opprimere quam cum ceteris Mauris Romanos oppugnare mallent. Ac tunc quidem Antalas Maurorum Byzacenorum rex et Cusina populi Mastrociani prope Aurasium montem habitantis princeps acerbissimo inter se odio flagrasse videntur. Res enim Africanas inde a Vandalorum regni interitu

135) Proc. b. Vand. II 27 init. (ὁ Ἀντάλας) γνοῦς τε Μαρκεντίον, ὅς τῶν ἐν Βυζακίῳ καταλόγων ἦρχεν, ἐς νῆσόν τινα τῶν ταύτῃ ἐπιχειμένων καταφυγεῖν, πέμψας παρ' αὐτὸν, φράσας τε τὸν πάντα λόγον καὶ τὰ πιστὰ δοῦς, τὸν ἄνθρωπον ἐπηγάγετο. Μαρκεντίος μὲν ἔμενε ἐν τῷ Ἀντάλῳ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, στρατιῶται δέ, ὅσοι ἐν Βυζακίῳ διατριβὴν εἶχον, εὐνοικῶς βασιλεῖ ἔχοντες, Ἀδραμητῶν πόλιν ἐφύλασσον.

136) Proc. b. Vand. II 27 λάθρα δὲ (ὁ Ἀρταβάνης) ἀνελεῖν τὸν Γόνθαρην ἐβούλευετο, Γρηγορίῳ τε τῷ ἀνεψιῷ καὶ Ἀρτασίρῳ τῷ δορυφόρῳ κοινολογησάμενος τὸ βούλευμα τοῦτο. Γρηγόριος δὲ αὐτὸν ἐς τὴν πρᾶξιν ἐνάγων ἔλεξε τοιάδε Ἐρταβάνη, νῦν σοι πάρεστι μόνῳ τὸ Βελισαρίου ἀναδῆσασθαι κλέος' e. q. s.

137) Procopii historias perscrutatus ducibus singulis modo minorem modo maiorem militum numerum paruisse nemo non intellet.

138) Cor. Ioh. II 312—319. IV 583—594. VII 23—35.

139) Proc. b. Vand. II 11.

140) Cor. Ioh. II 315 hunc habet in saevis fidum sociumque periculis
et virtute virum et discreta mente levamen.
illum etiam summis victo Mavorte triumphis
tot nimios gaudet secum tolerasse labores
Martis et ad summam pariter venisse coronam.

141) Proc. b. Pers. II 27 ἀπήγγελλε Ῥεκινάριον ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ ἐκ Βυζαντίου ἔχειν.
Cor. Ioh. VII 28 novit ferus omnia Perses

facta viri, ingenium, vires, consulta, labores,
Martis opus clarum, pacemque fidemque benignam.

usque ad Iohannis expeditiones percurrens vix unquam eadem a parte hos viros stetisse invenies. Cusina a. 535 rebellante Antalas, Antala a Solomone deficiente a. 544 Cusina Romanis fidem servavit. Solomone deinde interfecto quanvis Romanas provincias simul vastarent et post pugnam Taciensem una Carthaginem peterent, tamen tunc maxime Cusina clam cum Ariobindo agens Antalae insidias struebat, qui Guntaritho seditionem paranti favebat¹⁴². Sed Ariobindo trucidato, ubi primum Antalas Guntaritho infestus factus et imperatoris ad partes transgressus est, statim Guntarithi ad amicitiam Cusina se adiunxit et suis copiis expeditionem contra Antalam susceptam adiuvit¹⁴³. Denique bello inter Byzantios et Antalam instaurato Cusina Iohannis magistri socius fidelissimus tamque strenuus fuit, ut ipse magistri militum titulo a Iustiniano ornaretur¹⁴⁴. Praeter Cusinam alius Maurorum rex, Ifsdaias, Romanis auxiliatus est. Cuius regnum quamquam certo nomine a Corippo nusquam denotatur, tamen in Numidia situm Cusinaeque agris finitimum fuisse e Iohannidos loco eo elucet, quo Cusina et Ifsdaias inter se discordantes bellum parasse feruntur¹⁴⁵. Iam igitur cum Cusina et Ifsdaias, Numidiae reges, Byzantium a partibus steterint, satis apparet, qui factum sit, ut in Maurorum gentibus rebellibus recensendis a poeta Numidiae septentrionalis neque populus ullus neque oppidum, Numidiae meridionalis ea tantum pars, quae Iaudae Aurasi montis regi pareret, memoraretur¹⁴⁶. Ac de exercitu Iohannis eiusque auxiliis haec haec tenent. Nunc de rebus ab eo gestis breviter agendum est.

Byzacium eum innumeris Maurorum praedantium turmis vexaretur¹⁴⁷), hanc provinciam Carthagine profectus Iohannes petivit¹⁴⁸). Maurorum legatione, quae ad ca-

142) Proc. b. Vand. II 25 Ἀρεόβινδος πέμψας παρὰ τὸν Κουζίναν λάθρα ἔπρασε προδοσίας πέρι. καὶ ὁ τε Κουζίνας ὁμολόγησεν, ἐπειδὴν ἐν τῷ ἔργῳ γένωνται, ἐπὶ τε Ἀντάλαν καὶ Μαυροσίους τοὺς ἐκ Βυζακίου τραπήσεσθαι. — ἀλλήλοις δὲ ἄμφοι πολέμοι τε καὶ δυσμενεῖς ταῖς γνώμαις ὄντες νῦν πονερῶς ξυνετάσσοντο.

143) Proc. b. Vand. II 27 Ἀρταβάνης δὲ καὶ Κουζίνας ἐπήγγον ἐπὶ τοῦ ἐναντίου τοῦ στρατεύμα. οὗς δὴ οὐ ξυνεγαρόντες οἱ ἦν τῷ Ἀντάλα Μαυροσίους ἐς φυγὴν ὤρμηγτο.

144) Proc. b. Vand. II 25 fin. Cor. Ioh. IV 509—514. 1095. VI 267. 268. 468. 517. VII 262—271. VIII 266—273.

145) Cor. Ioh. VII 244 namque inter sese duri iam semina belli
saevus Ifsdaias et fidus Cusina sumptis
tunc habuere odiis. bellum iam corda futurum
coeperat alterno succedere barbara motu.

146) Cor. Ioh. II 28—161. cf. prooemii huius p. XIV. XV.

147) Cor. Ioh. I 323—349.

148) Cor. Ioh. I 460 Iamque per extensos properans exercitus agros
Byzacii carpebat iter, qua Antonia castra
nomine dictus avis locus est. hic castra Iohannes
mox posuit: legati et iam venere tyranni.

Vnde Antonia castra nomen duxerint et ubi fuerint, nescire me fateor. Antonii Gordiani castra denotari arbitratus est Tauxier. Notice sur Corippe et sur la Iohannide. Rev. Afr. XX 1876 p. 296 'il se porta hors de la ville jusqu' au camp Antonien, champ de bataille situé non loin des faubourgs et témoin jadis de la défaite de Gordien I par Capellien. Là, Jean rencontra l'armée des indigènes commandée par Antalas et aussi par Jerna'. Equidem tumultu brevi, quo Gordianus periit, perpenso Herodian VI 9. Iul. Capitol. Gordiani tres 15) a Gordiano castra munita esse, quorum memoria ne VI° quidem saeculo perierit, vix crediderim. Ceterum pugna illa, qua Gordianus filius cecidit, haud dubie in via Thevestina, non in Hadrumetina commissa est. Denique ad castra Antonia Iohannem cum exercitu Maurico congressum primam victoriam reportasse nescio num Tauxier contendisset, si accuratius paullo libri secundi Iohannidos exordium inspexisset.

stra Antonia ei occurrerat, sine responsis in custodia retenta¹⁴⁹⁾ primum oram maritimam, per quam via Hadrumetina processisse videtur, ab hostibus vagantibus liberat¹⁵⁰⁾, deinde in interiora Byzacii conversus in montium, qui planitiem Byzacenam cingunt, margine Maurorum exercitum permagnum invenit¹⁵¹⁾. Neque enim Antalae tantum qui parebant Byzacii populi, sed Syrtici etiam Ierna duce, Numidiae meridionalis gentes cum Iauda rege huc concurrerant¹⁵²⁾. Priusquam ad pugnam se accinxit, Mauris extremas pacis condiciones has proposuit: ut Afri captivi redderentur, Austuriani et Laguantenses in sedes suas redirent, Antalas Iustiniani imperio se subiceret¹⁵³⁾. Quibus condicionibus reiectis Mauri e castris, quae in monte posuerant¹⁵⁴⁾, descenderunt et acie instructa cum Romanorum exercitu conflixerunt. Cum diu vario Marte pugnatum esset, tandem in fugam coniecti Mauri castra repetierunt. Sed praedae, quam totam magister exercitui promiserat¹⁵⁵⁾, spe incitati Romani castra etiam hostium irupere et diripere. 'Multa inter milia', quae in fuga perierunt, Ierna Marmaridum rex cactus est¹⁵⁶⁾. Praeter praedam ingentem splendidissima hac victoria partam Romanorum exercitus Solomonis etiam signa militaria, quae clade Cillitana Maurorum in potestatem devenerant, recuperavit¹⁵⁷⁾. Praesidiis per provincias dispositis¹⁵⁸⁾ Iohannes exercitum Carthaginem reduxit, summoque civium gaudio exceptus est, cum nemo dubitaret, quin bellum iam peractum ac sepultum esset¹⁵⁹⁾.

Nec vero diuturna tunc pax Africae contigit. Aliquanto enim post populi Syrtici bellum instaurarunt. Si quis Iohannidem solam obiter inspexerit, vixdum Carthaginem revertisse Iohannem, cum Syrticorum rebellio nuntiaretur, credere possit¹⁶⁰⁾. Sed mentes certe nonnullos quidem egisse Mauros cum Procopii e verbis (*χρόνον δὲ ὕστερον*) colligere possumus tum e temporum indicibus paucis, quae per Iohannidos librum sextum dispersa inveniuntur. Bellum enim Syrticum non hieme, qua pugna prima commissa erat, sed tempore eo quo messis instabat, exarsisse et aestate media gestum esse Corippi e narratione elucet¹⁶¹⁾. Cum igitur constet temporis aliquantum inter primam et secundam Iohannis expeditionem interfuisse, iam fieri potuisse intellegemus,

149) Cor. Ioh. I 499 ipsos privato iussit custode teneri.

150) Cor. Ioh. II 1 Pellitur interea cunctis vastator ab oris
Maurus et adverso trepidus calcatur ab hoste.
deserit obsessas fugiens conterritus urbes,
turbatusque metu montes concurrat ad altos.

151) Cor. Ioh. II 162 iam fortis properans densos exercitus hostes
montibus in summis et collibus esse videbat.

152) Cor. Ioh. II 28—161. cf. prooemii huius p. VIII—XV.

153) Cor. Ioh. II 344—347. Qui versus quamquam certa coniectura restitui vix possunt, sententiam tamen continere videntur planissimam.

154) Cor. Ioh. II 9. 163. 207. 414. IV 304. 947.

155) Cor. Ioh. IV 1054—1057.

156) Cor. Ioh. IV 1163.

157) Proc. b. Vand. II 28. Cor. Ioh. IV 1154.

158) Cor. Ioh. VI 38—52.

159) Cor. Ioh. VI 58—103.

160) Fournel Les Berbers I p. 102 'Le général romain avait à peine ramené ses troupes à Carthage qu'il apprit l'arrivée des terribles Louatah dans la Byzacène'.

161) Cor. Ioh. VI 247 sterilis nam cernitur annus.
VII 70. 71 iam tempus apertum
aequor habet.

ut tempore hoc intermedio exercitus Iohannis magna parte desumpta imminueretur. Bello enim Syrtico exoriente novem illi duces, qui primae pugnae interfuerant, non iam in Africa degisse videntur omnes. Ubique Iohannidos in libris posterioribus acies Byzantium instructa describitur, illo e numero quinque tantum memorantur: Putzintulus, Geisirith, Iohannes senior, Fronimuth, Tarasis¹⁶². Ceterorum quattuor, Gentii, qui priore in pugna primum inter duces locum tenuisse videtur, Gregorii, Marturii, Marentii nomina in libro VI°, VII°, VIII° frustra quaerimus. Casu quodam poëtam haec nomina silentio pressisse equidem, cum non poëtae magis quam historici munere Corippus fuigatur, negaverim. Veri multo similius est, hos viros quattuor eum numeris, quibus praecessent, ubi primum Africa pacata videretur, aliam in provinciam transmissos esse, in Italiam forsitan, ubi res Romanae tunc collabebantur. Cum Hisdaiac etiam auxilio destitutus a Maurorum principe nullo praeter Cusinum Iohannes adiuvaretur, minoribus multo copiis ad maiorem expeditionem aestate anni 547 magister militum profectus est.

Coniuraverant contra Romanos populi Syrtici omnes, qui Ierna Marmaridum rege interfecto Ifuracum regulum Careasan summum sibi ducem creaverant¹⁶³. Ammonis oraeculis in victoriae spem certam erecti¹⁶⁴ gentes multas finitimas, quae priore bello abstinerant, in armorum societatem adiunxere:

Ioh. VI 195 nec solus Ilaguas
aut gentes tantum egerunt quae bella priores
convenere sibi, sed si quis Syrtica rura
asper arat Nasamon, si quis Garamantidos arvis
proximus arva colit, pinguis qui margine Nili
stagna bibunt, venere viri.

Non inepte foederis Maurici increscentis magnitudinem poëta regionibus tribus electis designat, quarum una Nasamonum orientem versus, altera Maurorum, qui Garamantibus Phazaniae finitimi erant, meridiem versus, tertia occidentem versus extremos foederatorum fines indicaret. Neque enim de Nili, quos nos novimus, lacubus magnis cogitandum, sed de Mauritaniae Nmidiaeque meridionalis (Sahara algérien) stagnis, e quibus Nilum originem ducere veteres opinabantur¹⁶⁵. Magno illo e numero stagnorum certa, ad quae stagnorum Niliaeorum nomen referatur, eligi non posse doctissimi quique et studiorum horum peritissimi intellexerunt¹⁶⁶. Tantum liquet tunc Mauros meridiei maxime obnoxios inde ab oasis Syrti maiori proximis usque ad Saharam Algericam belli societatem pepigisse¹⁶⁷. Priusquam periculi ingruentis

162) Cor. Ioh. VI 518—525. VIII 370—377. Vtroque loco novus quidam dux memoratur, cui nomen Sinduit fuisse suspicatus sum.

163) Cor. Ioh. VI 144.

164) Cor. Ioh. VI 145—190.

165) Vitruv. VIII 2. 6. Plinius n. h. V 9. 51. 52. Vivien de St. Martin Le Nord de l'Afrique dans l'antiquité p. 427. 'c'est du Nil mauritanien que Corippus entend parler'.

166) Viv. de St. Martin ibidem p. 435.

167) Proc. b. Vand. II 25 οἱ Αεουθθαὶ αἰθῆς στρατῷ μεγάλῳ ἐκ τῶν ἐπὶ Τριπόλεως χωρίων ἐς Βυζάντιον ἀφικόμενοι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀντάλαν ζυγέμεζαν. Perperam certe Procopius iam tunc Antalam cum populis Syrticis castra iunxisse asseverat. Post Iohannis demum cladem Antalam rebellasse Corippus disertis verbis docet VII 286.

nuntius Carthaginem pervenit, iam Tripolitanam per provinciam Mauri vagabantur Byzacique finibus appropinquabant. Quos cum vix attigissent, Iohannis adventu celeri terri cursum verterunt et in deserta regressi sunt¹⁶⁸). Iohannes belli conficiendi cupidissimus hostem in deserta persecutus, sed post dierum paucorum iter irritum militum seditione, qui labores expeditionis per regiones calidas, aqua carentes, steriles aegre ferebant, litora repetere coactus est¹⁶⁹). Vix oram Astricum in finibus attingerat, cum hostes perinde reversi eumque assecuti sunt. Proelio tumultuario ad rivi cuiusdam ripas exorto primum Mauri Cusinae parentes, deinde Romani ipsi in fugam coniecti et dissipati sunt. Cum militum pars magna periit, tum e ducibus unus Iohannes senior ab hostibus circumventus caesusque est¹⁷⁰).

Iam rebus ipsis brevissime relatis, quibus quaeque locis gestae sint, indagemus. Byzacii a finibus recedentes Mauri

siccās superare Gadaias
nec dubitant tristesque locos, quis nullus eundi
vivendique modus.

Gadaiae ubi fuerint, frustra adhuc quaesitum est. Mazzucchellius de Gadabitanis barbaris Tripolitanae provinciae finitimis, quos Procopius memorat, cogitavit. Sed gentis huius patria a Corippo ipso (Ioh. II 117) non Gadaiae, sed Gadābis vocatur. Tauxier oppidum Ghat (28° long. or. 25° lat. sept.) a veteribus Gadaias appellatum esse suspicatur¹⁷¹). Qua coniectura ne quis decipiatur, meminisse sufficiet Ghat a Syrtis minoris litore m. p. fere DCL abesse. Tantum iter nec Maurorum turmae innumerae pecudumque greges ingentes perfecissent, nec Byzantium exercitus suscepisset. Equidem quo accuratius versum totum 'siccās superare Gadaias' examinavi, eo minus de oppido ullo hic verba facere poetam credidi. Apparet enim desertorum quasi limen quoddam hic denotari, quo superato mediis in harenis fugientes versentur. Iam vero Henrici Duveyrier librum illum egregium perscrutans, in quo desertorum, de quibus hic agitur, notitia tota fere nititur, in harenae tumulorum (*Dünen*), quibus desertorum illorum pars magna repleta est, descriptionem incidi¹⁷²). Tumuli tales, qui ventorum vi coacervantur, agitantur, propulsantur, apud Maurorum gentes nonnullas 'el guédéa' vel, ut orthographia Germanica utar, 'gedēa' vocari solent. Parum me peritum linguae Mauricae esse fateor, quam ut hac notula fretus 'Gadaias' illas harenae tumulos regionis desertae esse contendam. Tamen in re desperata, quin virorum doctorum oculos in nominum similitudinem illam adverterem, facere non potui.

Ceterum quam desertorum in partem populi Syrtici ipsi recesserint et Byzantios illexerint, dubitari nequit. Cum enim ad oram maritimam via recta reversus statim Syrtis minoris ad litora Byzantium exercitus pervenerit — quod quidem paullo infra mihi demonstrandum erit —, manifestum est eum desertorum (el Erg) angulum

168) Cor. Ioh. VI 276—291.

169) Cor. Ioh. VI 292—379.

170) Cor. Ioh. VI 437—773.

171) Rev. Afr. XXI 1877 p. 188. Les Louata s'enfoncèrent dans les solitudes brûlantes du midi, et ce fut même eux qui firent connaître aux géographes romains la ville lointaine de Gadaïas (aujourd'hui Ghât), inconnue jusque là à l'antiquité.

172) Henry Duveyrier Exploration du Sahara. Tôme I. Les Touareg du Nord Paris 1865 p. 5 sq.

Sequuntur versus duo intellectu tam difficiles, ut, num prorsus genuini sanique ad nos pervenerint, dubitem¹⁷⁵⁾.

II 78 nec cessant populos infansti mittere campi,
quos Talauteis nutrix suscepit ab arvis
Tillibaris.

Tillibari memorata tantum constat haud longe a Syrtis minoris oris poëtae cogitationes versari. Nam Tillibaris in limitis Tripolitani parte occidentali sita a Syrta minore meridiem versus spatio non nimio distabat¹⁷⁶⁾. Talantea arva inde haud longe afuisse loci Corippei conexu doceri videtur, cum Tillibaris quasi nutrix Talanteos populos suscipere dicatur. Qua re alius castelli in limite Tripolitano positi, Talalatorum, nomen hic latere suspiciatur 'Talalateis' reposui¹⁷⁷⁾. Sed maiorem, quam ex his versibus, fructum in pugnae Gallicensis loco indagando ex iis, qui iam sequuntur, percipimus.

innetasque mari distendit harenas
Marta mali genetrix, tristes quos cernere campos
vitasset Romana manus, ni fata dedissent
invida saepe, bonis licet, ultima rumpere fila.

Certe cladis, qua Iohannes ceterorum omnium procliorum victor Astrictum in finibus afflictus est, memor poëta hos gemitus mittit. Cum Marta a Corippo mali genetrix vocetur, eiusque mentione pugnae illius infelicis memoria suscitetur, vix credo quemquam dubitaturum esse, quin proxime a pugnae loco Marta afuerit. Iam vero quoniam Martam a Tacape (nunc Gabes), Syrtis minoris oppido notissimo, m. p. X meridiem versus afuisse e Tabula Peutingerana comperiamus¹⁷⁸⁾, ubi pugna illa Gallicensis Romanis adversa commissa sit, satis exploratum est.

Qua quaestione profligata ad aliam paullo magis intricatam accedamus. Exercitus Romani prope Martam victi pars, cui Iohannes ipse praecrat, in oppidum quoddam parvum vicinum se recepit¹⁷⁹⁾, pars alia fuga longiore in aliud oppidum litoris Byzaceni¹⁸⁰⁾ abrepta est, cuius nomen in codice Trivultiano modo satis perspicue 'uinci', modo ita ut et 'uinci' et 'inuci' legi possit, exaratum est¹⁸¹⁾. Similiter Ferrandi

175) Versibus 78. 79 inter se commutatis melius oratio procederet.

176) It. Ant. p. 75, 5. Not. Dign. Occ. XXV.

177) It. Ant. p. 76. Not. Dign. Occ. XXXI. Eum locum Talalatos tenuisse, quem nunc Ksar Tlalet in regno Tunetano meridionali situm viri docti crediderunt, qui tabulam geographicam Africae antiquae Franco-gallicam delineaverunt. Carte de l'Afrique sous la domination des Romains dressée au dépôt de la guerre d'après les travaux de M. Fr. Lacroix par M. Nau de Champlois Paris 1864. Sed huic coniecturae nomen tantum similitudine nixae Itinerarium non favet.

178) Tab. Peut. segm. VI D. Si nominum magis similitudini quam Tabulae numeris confidere liceret, Martam non X, sed XXV m. p. meridiem versus a Tacape afuisse suspicarer, ubi vicus haud exiguus Martae situs est, qui iam aevi medi scriptoribus memoratur. Marite apud Scheikh-et-Tidjani, Voyage dans la régence de Tunis. Journ. Asiat. série V. tome I p. 104. Marts apud Moula Ahmed. Exploration scientifique de l'Algérie IX Paris 1846 p. 267. Ceterum Martae praeter Anonymum Ravennatem scriptorum veterum nemo mentionem fecisse videtur, nisi forte hoc oppidulum nomine *Μαρθημά* denotatur in Appiani Punicis 55.

179) Cor. Ioh. VII 1—3.

180) Cor. Ioh. VII 140. 391. 392. VIII 20. 26.

181) Cor. Ioh. VII 391 uinci. 478 uicte ensibus. VII 111. 136 uinci *vel* inuci. VIII 20 uincensibus *vel* inucensibus.

codices mutant, quorum alii Vincense, alii Vivecense, alii Iuncense litus exhibent¹⁸²⁾. Alios apud scriptores oppidi Vincensis vestigium certum nullum, vestigia autem certissima oppidi Iuncensis inveni, quod non modo scriptis ecclesiasticis Latinis¹⁸³⁾, sed a Graecis etiam scriptoribus memoratur, qui litterarum confusio illi *iu* = *ui* haud obnoxii nomen Ἰούτζη vel Ἰούτζη melius servaverunt¹⁸⁴⁾. De situ oppidi huius Iuncensis quid veteres tradiderint, indagans cum in scriptis ecclesiasticis Byzacenam ad provinciam pertinuisse inveni, tum Procopii e loco tantum collegi, oppidum fuisse maritimum Byzacii meridionalis, quod a promontorio Capitis Vadorum meridiem versus spatio haud parvo distaret¹⁸⁵⁾. Tamen oppidum hoc Iuncense litoris Byzaceni cum Corippeo illo oppido Vincensi vel Iuncensi eodem in litore sito confundere non auderem, nisi Ferrandi loco accuratius examinato, ubi oppidum Vincense vel Iuncense ab eo memoratum fuerit, et quod nunc eius ruderibus nomen sit, indagare mihi contigisset. Egregia litoris Byzaceni descriptio haec apud Ferrandum extat: ‘Est — inquit — in medio vadosi maris sinu monasterium Iuncensi litori proximum, Bennefensi autem maxima ex parte contiguum, ubi neque hortos colere parvissimi scopuli limes sinit angustus, neque ligni vel potabilis aquae consolatio saltem ministratur exigua, sed rei utriusque per brevissimas naviculas quotidie sufficientia praeparatur’. Quo in monasterio degens Fulgentius ‘ex palmarum foliis flabellos saepissime contexebat’. Notis his uberrimis Iuncensis litoris situs bene denotatur. Quamquam tota Byzacii meridionalis ora inter Cercinam et Tacapen extensa vadoso mari infesta navibus est, tamen, qui sinus litoris eius scopulum monasteriumque a Ferrando descriptum continerit, tabula geographica inspecta nemo ambiget. Nullus enim Syrtis minoris totius sinus insulas minutas, scopulos aqua carentes, nec silvis nec hortis sufficientes continet nisi is, qui ‘bay of Surkenis’ in tabula Anglica nominatur¹⁸⁶⁾. Insulae Surkenis hodie desertae sunt, sed in scopulo perparvo aedium antiquarum, monasterii, ni fallor, a Ferrando memorati rudera extant¹⁸⁷⁾. Iam vero, si litori Iuncensi vel Vincensi proximum fuisse sinum vadusum, in quo monasterium illud situm esset, meminimus litorisque insulis Surkenis vicini loca oppidorum antiquorum reliquias conspersa perquirimus, propiorem nullum invenimus quam Kasr Vnga, qui locus septentrionem versus m. p. X ab insula Surkenis distat¹⁸⁸⁾. Illic oppidum Iuncense vel

182) Ferrand. vit. Fulgentii XIV 29.

183) Locos omnes, quibus oppidum episcopale Iuncense, concilium Iuncense ab episcopis provinciae Byzacena a. 524 habitum, episcopi Iuncenses quattuor memorantur, diligenter collegit Morcelli. Africa Christ. I p. 192. 193.

184) Proc. b. Vand. I 15 Ἰούτζη. Notitia episcopatum Graeca cum Hieroclii Synecdemo edita a Pindero et Partheyo Berolini 1866 p. 78. Ἰούτζη (Ἐπαρχία Βυζακίτης).

185) Proc. b. Vand. I 15 Archelaus ne ad Caput Vadorum Belisarius naves appellat, dissuadens ἦ οὐκ ἀλλοκράτε — inquit — ὡς ταύτην μὲν τὴν ἀκτὴν ἐννέα ἡμερῶν ὁδὸν, λέγω δὲ εἰς Ἰούτζην ἐκ Καρχηδόνας, κατατείνειν φασίν, ἀλλ’ ἐμὸν τε παντελῶς οὐσαν καὶ τοῖς ἀνέμοις ὕθεν ἂν ἐπιπνεύσειαν ἐκκεκλιμένην;

186) Mehediah to Ras Makhabez. London published at the Admiralty 5th March 1867. No. 249.

187) In exigua quadam ex insulis Surkenis tabula Anglica ‘ruins’ notat.

188) Kasr Vnga viderunt et descripserunt Grenville Temple. Excursions in the Mediterranean. Algiers and Tunis. London 1835 II p. 120. 121. V. Guérin Voyage arch. dans la rég. de Tunis I p. 182. 183. Aliarum aedium inter rudera basilicae Byzantiae muri etiamnunc eminent.

Vincense a Ferrando memoratum fuisse arbitror. Vtra nominis forma vera sit quaerens si loci nomen hodiernum respicio, inter Vuga et 'βούγκρη tantam video similitudinem intercedere, ut etiam apud Ferrandum lectionem 'Iuncensi litori' ceteris potiore habeam. Soli supersunt Iohannidos loci, quibus de nominis Vincensis et Iuncensis forma ambigatur. Non nego fieri potuisse, ut eodem in litore Byzacii meridionalis milium paucorum intervallo dirempta oppidula duo existerent. alterum Iuncense scriptoribus antiquis multis memoratum, alterum Vincense. cuius memoriam Corippus solus servaverit. Tamen enim ne Corippi quidem codex satis sibi constet, nonnullis locis forsam Iunei. non Vinci exhibens, deinde admitti vix posse videatur oppidum. quod bis belli eiusdem quasi sedes fuerit, ne Notitia quidem episcoporum Byzacii nominari. equidem dubitare iam desii, quin nomen Iuncense a ceteris scriptoribus commendatum in Iohannide quoque restituendum sit. Quodsi ad locum. qui nunc Kasr Vuga dicitur, omnia retuleris, quae de Vincensi vel Iuncens oppido Corippus tradidit. accuratius multo, quam adhuc fieri potuit, res, quae libris Iohannidos posterioribus enarrantur, intellegentur.

Vbi Iohannes magister, qui e clade Martensi in oppidum quoddam vicinum se receperat, magnam exercitus victi partem longius aufugisse et in oppido Iuncensi se expectare certior factus est, statim cum militibus, quos secum habebat. eo profectus copias dispersas congregavit¹⁸⁹. Nee vero exercitui pugna infelici afflicto ita confidebat, ut extemplo bellum instaurare auderet. Sed praesidiis, quae oppida munita defenderent, per provincias dispositis ipse enim reliquo exercitu septentrionem versus recedens primum oram maritimam legit, quod tutius navibus commeatus advehebatur. Brevi autem post a via litorali Carthaginiensi deflectens fines Zeugitaniae occidentales petivit¹⁹⁰, quo propius ad Numidas foederatos accederet, quorum auxiliis se sublevatum iri sperabat¹⁹¹. Mauris victoribus Africam totam Carthaginem usque percurrentibus Iohannes Laribus (nunc Lorbus) consedit, quod oppidum Iustiniani iussu egregie munitum erat¹⁹². Quam diu hic commoratus sit. parum exploratum est. Procopius paullo post (ὁ πολλῶ ὕστερον) inde ad bellum renovandum processisse asseverat¹⁹³. Sed Corippi narratione perpensa, quin per hiemem totam annorum 547 S Iohannes Laribus quietem egerit, dubitari vix potest. Auxilia enim imperata non tam celeriter, quam speraverat, advenerunt. Copiae, quas Athanasius¹⁹⁴ Africae praefectus prae-

189) Cor. Ioh. VII 110. 111. 136.

190) Cor. Ioh. VII 137—142.

191) Cor. Ioh. VII 63—69.

192) De Laribus cf. Sall. Iug. 60. Ptol. IV 3, 28. Tab. Peut. It. Ant. p. 26, 3 W. Aug. adv. Don. VI 20. Vict. Vit. II 7, 9. Proc. b. Vand. II 22. 28. Inscr. apud Henzen 5327. de vestigiis urbis Grenv. Temple Excursions in the Mediterranean II p. 272. 273. Guérin Voyage arch. dans la rég. de Tunis II p. 72. 79.

193) Proc. b. Vand. II 28.

194) Ioh. VII 199—235 poeta narrat, quam diligenter clade Martensi nuntiata Romani Iohanni subventuri Carthagine bellum paraverint. Omnium studia bellica incitasse, rexisse, ordinasse fertur vir quidam insignis, aetate propectus (v. 199—208), qui maior natu quam Iohannes magister (v. 208) summum Carthagine dignitatis locum tunc tenuisse videtur. Senem hunc laudibus summis dignum non iudiciis tantum obscuris, verbis 'pater', 'genitor', 'tantus vir', 'veneranda senectus', 'gravitas seniumque', sed nomine ipso enuntiato denotandum poetae fuisse quisvis videt. Diu frustra, ubi nominis huius vestigia laterent, quaesivi, donec in loci totius versu primo VII 199 invenirem. Cum enim in codice haec exarata vidissem:

torio festinanter Carthagine collegit collectasque ad Iohannem duxit, exiguae admodum fuisse videntur. Plus virum in Mauris foederatis erat¹⁹⁵. At infelicissime accidit, ut eorum reguli, Cusina et Ifisdaias, inter se discordes arma pararent. Iohanni Stephanidi demum, quem legatum magister in Numidiam misit, contigit, ut socios litigantes inter se conciliaret et ab utroque auxilia magna impetraret¹⁹⁶. Tandem vere, ut videtur, anni 548¹⁹⁷ Numidarum turmae ingentes ad Iohannem accurrerunt. Cusina triginta milia, Ifisdaias centum milia Maurorum adduxisse fertur¹⁹⁸. Quibus de numeris quidquid indicamus, sive veros sive iusto nimios credimus, tantum inter omnes constat, tunc in Mauricis magis quam in Romanis copiis exercitus robur victoriaeque spem positam fuisse. Praeter Cusinam et Ifisdaiam laudas, Aurasii montis rex, Iohanni suppetias venit, qui, quamquam diu Romanis infestissimus fuerat et priori Iohannis victoriae armis offecerat, tunc tamen Maurorum forsitan finitimorum viribus territus iisdem, quibus illi, partibus favebat¹⁹⁹. Locus, quo Maurorum auxilia convenerunt. Arsuris a poeta vocatur²⁰⁰. Quod nomen neque in Arzngis mutandum²⁰¹, neque pro Assuris, Zeugitaniae oppido notissimo (nunc Henschir Zanfur) accipiendum²⁰² est, sed ad Byzacii oppidulum quoddam episcopale ceteris a scriptoribus nunquam memoratum pertinet²⁰³. Ceterum non in regionem Larensem Maurorum catervas ingentes contractas esse, sed in Byzacii partem vicinam occidentalem non est quod miremur, si quidem facilius exercitus latinus dispersus alitur quam coactus in unum locum hibernis militum exhaustum.

Copiis tantis collectis Iohannes denuo concertandum ratus in planitiem magnam Byzacenam descendit, cuius in parte interiore, in campis Mammensibus²⁰⁴, et Marmaridae et Antalas, qui post pugnam Martensem bellum receperat, castra habebant²⁰⁵.

at pater alternans anas ius (vel anas ius) ordine curas,
 ego: at pater alternans Athanasius ordine curas
 facillima coniectura, litteris paucis additis restitui. Litteras 'ath' eo facilius intercidere potuisse, quod versus vocula 'at' inciperet, neminem fugiet. Favet praeterea coniecturae huic locus alius, quo idem ille Athanasius Africae praefectus praetorio a Corippo memoratur, Ioh. IV 232—239. Iisdem enim fere verbis 'pater', 'genitor', 'cana gravitas' illic Athanasius ornatur, quibus nostro loco poeta utitur.

195) Proc. b. Vaud. II 28. Jordan. Rom. c. 386 Momms. p. 242^b Mur. 'Mauros partis adversae per pacificos Mauros superatos'.

196) Cor. Ioh. VII 242—261.

197) Aestivo tempore postremam Iohannis expeditionem susceptam esse satis elucere videtur e Iohannidos VII 320—332. 351—371. VIII 84. 258. 259.

198) Cor. Ioh. VII 266. 267. 272.

199) Cor. Ioh. VII 277. VIII 126. Parum igitur accurate Procopius b. Goth. IV 17 haec narrat. Ἰωάννης) ἐνα τῶν ἐν Μαυρουσίοις ἀρχόντων ἐταιρισάμενος, Κουτζίναν ὄνομα, τὰ τε πρότερα μάχῃ τοὺς ἄλλους ἐνίκησε καὶ οὐ πολλῶ ὕστερον Ἀντάλαν καὶ Ἰάβδαν, οἱ Μαυρουσίων τῶν ἐν Βυζακίῳ καὶ Νοσυμίῳ τὸ κράτος εἶχον, ὑπογεμρίους πεποιήται. εἰποντὸ τε αὐτῶ ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ.

200) Cor. Ioh. VII 273.

201) Haupt Opusc. III 616.

202) Tauxier Rev. Afr. XX 1876 p. 298.

203) Not. prov. Byzacena 67 episcopus Arsuritanus nominatur.

204) Mammam oppidum in Byzacii limite, magnis in campis, qui montibus cingebantur, sitam fuisse e Procopii b. Vaud. II 11. de aedif. VI 6 discimus. Sunt, qui montem Burgaonem campis Mammensibus imminemtem (Proc. b. Vaud. II 11. 12) eundem esse suspicentur, qui nunc Djebel bu Ghanem vocetur (Tauxier l. l.). Sed nominis illius veteris et nominis, quod Arabes monti cuidam indiderunt, similitudini fortuitae quis fidat?

205) Cor. Ioh. VI 283—290.

Marmaridum dux Carcasan, ubi Iohannis exercitum appropinquare comperit, statim cum Romanis configendum esse censuit. Sed vicit Antalae consilium, qui itineribus magnis, aestatis caloribus, inopia fatigandum prius Romanorum exercitum, quam armis vinceretur, demonstravit²⁰⁶). Diernm igitur decem itinere per totam provinciam Byzacenam usque ad oram maritimam regressi Mauri in agro Iuncensi consederunt²⁰⁷). Eandem regionem Iohannes de hostium itinere per exploratores, de Antalae consilio captivorum verbis certior factus petivit²⁰⁸). Cum autem tunc quoque hostes proelium detrectantes a litore in regionem quandam Byzacii meridionalis montibus obsitam recederent²⁰⁹), persequi eos Iohannes destitit et in ora maritima castra munivit, ubi exercitus summa et celeritate et securitate commeatus navibus undique advectos acciperet²¹⁰). Fore enim confidebat, ut hostes e terris asperis incultisque, quas petierant, mox inopia coacti ad litora reverterentur. Hand dubie ipsa in regione maritima eos expectasset, nisi exercitus Byzantii seditione, ut belli finem acceleraret, adductus esset. Milites Romani belli periculis et laboribus continuis confecti, mercede pacta se iam dudum destitutos esse indignantes²¹¹) Iohannem, quem miseriae egestatisque suae auctorem criminabantur, armis infestis petiverunt. Vix Iohanni ipsi cum ducibus et armigeris fidis evadere castris furiosis²¹²) et Maurorum foederatorum ope²¹³) tumultum Romanorum comprimere contigit. Vbi seditionem sedavit, magister consilio mutato hostes insecutus hand longe ab iis in campis Catonis consedit²¹⁴). Sed tam bene locorum natura hostium castra munita invenit, ut expugnari posse ea desperans ipse quietem agere constitueret, donec frumenti inopia coacti e locis asperis in campos planos descenderent. Quae spes eum non fefellit²¹⁵). Paucis enim diebus post in planitie Marmaridae castra posuerunt. Brevi deinde itinere cum ad hostes proxime Iohannes accessisset²¹⁶), dominica die²¹⁷) exercitus uterque ad proelium eductus est. Congressione facta primum exercitus Romani cornu alterum, cui Cusina, Maurorum regulus, et Putzintulus dux praerant, ab hostibus vehementer pressus lababat.

206) Cor. Ioh. VII 296—310.

207) Cor. Ioh. VII 370—373. 391—393.

208) Cor. Ioh. VIII 20.

209) Cor. Ioh. VIII 39. Tauxier Rev. Afr. XX 1876 p. 298 ils se hâtèrent de décamper et de se jeter dans le massif qui borde au sud la Tripolitaine. — Non in Tripolitanam provinciam, sed in Byzacii tantum partem extremam meridionalem, in montes forsitan Tritonis lacui vicinos, Mauros recessisse inde consequitur, quod pugna, qua paullo post Iohannes Mauros ad internecionem vicit, in Byzacio commissa est. cf. Ioh. VI 181—184.

210) Cor. Ioh. VIII 26—31. 41—48. Vbi portus Lariscus, quo naves frumentarias convenire Iohannes iussit, situs fuerit, ignoramus.

211) Cor. Ioh. VIII 81. 85.

212) Cor. Ioh. VIII 111.

213) Cor. Ioh. VIII 127—129. 144. 148.

214) Cor. Ioh. VIII 165. 166. Vbi fuerint campi Catonis et unde nomen duxerint, nescire me fateor. Non prope Vticam fuisse — id quod Mazzucchellius suspicatus est — sed in Byzacio interiore constat. cf. Ioh. VI 181—184.

215) Cor. Ioh. VIII 167—179.

216) Cor. Ioh. VIII 225—230. versu 229 committere pugnam
vicinis liceat ferventi caede Lataris.

loci, quo pugnatum sit, nomen scriptoribus ceteris non notum Corippus tradidisse videtur.

217) Cor. Ioh. VIII 214. 254—257.

Putzintulus ipse fortiter pugnans mortem oppetivit²¹⁸⁾. Sed in tempore Iohannes, qui altero eorum hostes sibi oppositos profligaverat, laborantibus subvenit²¹⁹⁾. Tota tunc Maurorum acie in fugam conversa Romani victores stragem ingentem ediderunt. Praeter alios duces permultos²²⁰⁾ Careasan, Marmaridum rex summus, occisus est²²¹⁾. Cuius morte relata Iohannidos liber octavus in fine mutilus desinit. Sed Procopii ex historiis discimus tantam fuisse Maurorum eladem, tam graviter eorum vires labefactatas esse, ut multos per annos invasionibus provincias Romanas vexare non auderent. Africaeque fessae tandem aliquando pax malorumque intermissio contingeret²²²⁾.

Iohannes magister annos certe nonnullos provinciae, quam hostium incursionibus continuis liberaverat, praefuit. Anno enim p. Chr. n. 553 in Sardiniam provinciam, quae ad Africanam dioecesim pertinebat, expeditionem suseepisse fertur²²³⁾. Paulo autem post mortem obiisse videtur, eum nomen eius neque belli Gothici annis postremis neque postea unquam memoretur. Verisimillimum est superstitem eum non fuisse anno 562, quo Africae res denno turbatae sunt. Iohannes enim Rogatinus tunc Africae praefectus Maurorum regem Romanis fidissimum Cusinam dolis circumventum e medio sustulit²²⁴⁾. Perfidiae tantae ultores Cusinae filii Mauris ad arma vocatis Africam totam crudelissime vastarunt. Tunc novum bellum Mauricum exarsit, quod tam male a Byzantiis gestum est, ut regni Iustiniani annis extremis ad ultimas miseras Africa delaberetur²²⁵⁾.

PROCOPII DE BELLO VANDALICO CAPITA SELECTA.

Procopii in libro altero de bello Vandalico cum tota fere Iohannidos interpretatio historica nitatur, iis, qui Corippi libris uterentur, gratum me facturum Mommsenus indicavit, si huic prooemio Procopii capita ea, quae huic pertinent, addidissem. Cum autem ne Bonnensis quidem editio neque interpolationibus, quibus libri manu scripti multi inquinati sunt, omnino careat, neque in nominibus propriis scribendis satis sibi constet, a viro docto, qui nunc eodiceibus optimis denno excussis Procopii libris recensendis operam navat, Guilelmo Meyero Monacensi, ut e schedis suis, quae ad

218) Cor. Ioh. VIII 473—496.

219) Cor. Ioh. VIII 457—472.

220) Jordan. Rom. c. 356 Momms. p. 242^b Mur. 'una die decem et septem praefectos extinxit, pacemque totius Africae iuvante domino impetravit.

221) Cor. Ioh. VIII 627—634. VI 184—187.

222) Proc. b. Vand. II 28 fin. b. Goth. IV 17.

223) Proc. b. Goth. IV 24.

224) Ioh. Malal. Chronogr. XVIII p. 495. 496 ed. Dind.

225) Cor. laud. Iust. I 18—21. Anast. 37.

capita illa emendanda pertinerent, necum communicaret, petivi. Qui tanta liberalitate mihi morem gessit, ut non modo menda quaedam parvula editionis Dindorfianae notaret, sed horum capitum omnium lectionis varietatem notulis criticis indicaret, quas Procopii textui addere mihi licuit.

Dind. I p. 493 Proc. de b. Vand. II 19 Γερμανὸν δὲ ξὺν τε Συμμάχῳ καὶ Δουμνίῳ μεταπεμφόμενος βασιλεὺς Σολομῶνι αὐθις ἅπαντα Λιβύης τὰ πράγματα ἐνεχείρισε, τρισκαιδέκατον ἔτος τὴν αὐτοκράτορα ἔχων ἀρχὴν· στρατεύμα' τε αὐτῷ παρασχόμενος καὶ ἄρχοντας ἄλλους τε καὶ Ρουφίνον καὶ Λεόντιον τοὺς Ζάννα τοῦ Φαρεζμάνου καὶ Ἰωάννην τὸν Σισιννιόλου υἱόν. capitibus II 19, 20 Solomonis in montem

p. 501 Anrasinum expeditio enarratur, qua feliciter confecta Ζάβην τε τὴν χώραν, ἣ ὑπὲρ ὄρος τὸ Αὐράσιόν ἐστι Μαυριτανία τε ἡ πρώτη καλεῖται μητρόπολιν Σίτιφιν ἔχουσα, τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ ἐς φόρου ἀπαγωγὴν προσεποιήσατο. — καὶ ἀπ' αὐτοῦ Λίβυες ἅπαντες, οἱ Ῥωμαίων κατήκοοι ἦσαν, εἰρήνης ἀσφαλὸς τυχόντες καὶ τῆς Σολομῶνος ἀρχῆς σάφρονός τε καὶ λίαν μετρίας, ἔς τε τὸ λοιπὸν πολέμιον οὐδὲν ἐν νῷ ἔχοντες, ἐδοξάν εὐδαιμονέστατοι εἶναι ἀνθρώπων ἀπάντων.

21. τετάρτην δὲ ὕστερον ἐνιαυτῷ ἅπαντα σφίσιν ἀγαθὰ ἐς τούναντίον γενέσθαι ξυνέπεσον. ἔτος γὰρ ἔβδομόν τε καὶ δέκατον Ἰουστινιανοῦ βασιλείῳς τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντας, Κῦρός τε καὶ Σέργιος οἱ Βάχχου τοῦ Σολομῶνος ἀδελφοῦ παῖδες πόλεων τῶν ἐν Λιβύῃ πρὸς βασιλείῳς ἄρχειν ἔλαχον, Πενταπόλεως μὲν ὁ Κῦρος ὁ πρεσβύτερος, Τριπόλεως δὲ Σέργιος. Μαυρούσιοι δὲ οἱ Λευάθαι¹⁾ καλούμενοι στρατῷ μεγάλῳ ἐς Λεπτίμαγναν πόλιν παρ' αὐτὸν ἔκοντο ἐπιθρολῶντες ὅτι δὴ τούτου ἕνεκα ἤκοιεν, ὅπως ὁ Σέργιος δῶρα καὶ ἑμβόλα σφίσι τὰ νομιζόμενα δοὺς τὴν εἰρήνην κρατύνηται. barbaris nobilibus octoginta, qui fide accepta in urbem intraverant, interfectis Maurorum exercitus urbem petit et ante portas cum Romanis acie confligit.

p. 503 χρόνῳ δὲ ὕστερον οἱ μὲν βάρβαροι μίζονι παρασκευῇ ἐπὶ Ῥωμαίους ἐστράτευσαν. Σέργιος δὲ παρὰ Σολομῶνα τὸν θεῖον ἐστάλη, ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὸς μίζονι στρατῷ ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἴοι· οὗ δὴ καὶ Κῦρον τὸν ἀδελφὸν εὗρεν. οἱ τε βάρβαροι ἐς Βυζάκιον ἀφικόμενοι πλεῖστα ἐξ ἐπιδρομῆς ἐλήσαντο τῶν ἐκείνῃ χωρίων· Ἀντάλας δὲ

p. 504 (οὐπὲρ ἐν τῷ ἐμπροσθεν λόγῳ ἐμνήσθη, ἅτε Ῥωμαίους πιστοῦ διαμεμενηκότος, καὶ δι' αὐτὸ μόνου ἐν Βυζακίῳ Μαυρουσίων ἄρχοντας) ἤδη Σολομῶνι ἐκπεπολεμημένος ἐτύγχανεν, ὅτι τε τὰς σιτήσεις, αἷς αὐτὸν βασιλεὺς ἐτετιμῆκει, Σολομῶν ἀφείλετο καὶ τὸν ἀδελφὸν τὸν αὐτοῦ ἔκτεινε, ταραχὴν αὐτοῦ τινα ἐς Βυζακηνοὺς γινομένην ἐπενεγκών· τότε γοῦν²⁾ τούτους Ἀντάλας τοὺς βαρβάρους ἄσμενός τε εἶδε καὶ ὁμαιχμίαν ποιησάμενος ἐπὶ Σολομῶνά τε καὶ Καρχηδόνα σφίσιν ἠγγήσατο. Σολομῶν δέ, ἐπεὶ ταῦτα ἤκουσε, παντὶ τῷ στρατῷ ἄρας ἐπ' αὐτοὺς ἤει, καὶ καταλαβὼν ἀμφὶ πόλιν Τεβέστην, ἐξ ἡμερῶν ὁδῷ Καρχηδόνας διέχουσαν, ἐστρατοπεδεύσατο αὐτὸς τε καὶ οἱ Βάχχου τοῦ ἀδελφοῦ παῖδες, Κῦρός τε καὶ Σέργιος καὶ Σολομῶν ὁ νεώτατος. δεῖξας τε τὸ τῶν βαρβάρων πλῆθος ἔπεμψε παρὰ τῶν Λευαθῶν³⁾ τοὺς ἄρχοντας, μεμφόμενος μὲν ὅτι δὴ ἔνσπονδοὶ Ῥωμαίων ὄντες εἶτα ἐν ὕπλοις γενόμενοι ἐπ' αὐ-

1) λευκάθαι *codd.*, plerique, λεβάθαι *unus e deterioribus.*

2) *al.* οὖν.

3) λευαθῶν, λεβάνθων,

λεμάνθων *codd.*

τοὺς ἔχουσι. τὴν δὲ εἰρήνην ἀξίων ἐν σφίσι κρατύνασθαι, ὄρκους τε ὁμείσθαι τοὺς
δεινοτάτους ὑπέσχετο. ἤ μὴν ἀμνηστία τῶν πεπραγμένων ἐς αὐτοὺς χορήγασθαι⁴⁾,
χλευάζοντες δὲ τὰ εἰρημμένα οἱ βάρβαροι πάντως αὐτὸν ὁμείσθαι τὰ Χριστιανῶν λό-
για ἔφασαν. ἄπερ καλεῖν εὐαγγέλια νενομίκασιν. οὐκ οὖν ἐπειδὴ Σέργιος ταῦτα ὁμό-
σας εἶτα τοὺς πιστεύσαντας ἔκτεινε, βουλομένοις σφίσι αὐτοῖς εἶη ἐς μάχην ἰῶσι
p. 505 ἔχουσιν. ὅπως αὐτοῖς βεβαίωτατα πιστεύσαντες οὕτω δὴ ἐπὶ τὰς ξυνηθήκας καθίστῶνται.
ταῦτα Σολομῶν ἀκούσας τὰ ἐς τὴν ξυμβολὴν ἐξηγρῦετο.

τῇ δὲ ὑστεραία μοῖρᾳ τινὲ τῶν πολέμιων λείαν ὅτι πλείστην ἀγούσῃ ξυμβαλῶν
καὶ μάχῃ νικήσας ἀφελῶν τε τὴν λείαν ἐφύλασσε πᾶσαν. δυσανασχετοῦσι δὲ τοῖς
στρατιώταις καὶ δεινὰ ποιουμένοις. ὅτι δὴ αὐτοῖς οὐκ ἐδίδου τὰ λάφυρα. ἔφασκεν
ἀναμένειν τὸ τοῦ πολέμου πέρασ. ὅπως δὴ ἅπαντα τῆρικαῦτα διανεμῶνται, καθάπερ
ἂν ἐς τὴν ἀξίαν ἐπιβάλλον ἕκαστῷ φαίνεται. ἐπεὶ δὲ αὐθις οἱ βάρβαροι πάσῃ τῇ
στρατιᾷ ἐς ξυμβολὴν ὄρμητο. ἐνταῦθα Ῥωμαίων τέ τινες ἀπελείποντο⁶⁾ καὶ οἱ ἄλλοι
οὐ ξὺν προθυμίᾳ ἐς τὴν παράταξιν ἦσαν. καὶ ἴ' πρῶτα μὲν⁸⁾ ἀρχιμάχος ἐφερόναι
ἢ μάχῃ. ὕστερον δὲ πλῆθει πολλῇ ὑπερβαλλομένων τῶν Μαυρουσίων. Ῥωμαίων⁹⁾
μὲν οἱ πολλοὶ ἔφευγον. Σολομῶν δὲ καὶ ἀμφ' αὐτὸν τινες χρόνον μὲν τινα βαλλό-
μενοι ἀντείχον. ὕστερον δὲ ὑπερβιαζομένων τῶν πολέμιων σπουδῇ ἔφευγον. ἐς τε
ρύακος ἐκείνην ῥέοντος χαράδραν ἀφίκοντο. ἐνθα δὴ ὀκλάσαντος οἱ τοῦ ἵππου Σο-
λομῶν ἐκπίπτει ἐς ἕδαφος. καὶ αὐτὸν κατὰ τάχος χερσίν¹⁰⁾ οἱ δορυφόροι ἀράμενοι
ἐπὶ τοῦ ἵππου καθίζουσι. περιώδουνον δὲ γεγονότα καὶ ἀδύνατον¹¹⁾ ἔτι τοῦ χαλινοῦ
ἔχεσθαι καταλαβόντες οἱ βάρβαροι αὐτὸν τε κτείνουσι καὶ τῶν δορυφόρων πολλοὺς.
αὕτη τε τοῦ βίου τελευτὴ Σολομῶνι ἐγένετο.

p. 506 22. τελευτήσαντος δὲ Σολομῶνος, Σέργιος αὐτοῦ. ὡσπερ εἴρηται. ἀδελφιδοῦς
ῶν. ὄντος βασιλέως. παρέλαβε τὴν Λιβύης ἀρχὴν. ὅς δὴ φθορὰς πολλῆς αἰτιώτατος
τῷ Λιβύῳ γένει ἐγένετο. ἅπαντές τε αὐτοῦ τῇ ἀρχῇ ἤχθηοντο. — μάλιστα δὲ πάν-
των ὁ Σισιννιόλου Ἰωάννης τῇ Σεργίου δυνάμει χαλεπῶς εἶχε. ἀγαθὸς γὰρ ὢν τὰ
πολέμια καὶ διαφερόντως εὐδόκιμος. ἀχαρίστου τοῦ ἀνθρώπου ἀτεχνῶς ἔτυχε. διὸ
δὴ οὔτε οὔτος οὔτε ἄλλος τῶν πάντων οὐδεὶς ὄπλα ἀντάρειν τοῖς¹²⁾ πολέμοις
ἠβούλετο¹³⁾. τῷ τε Ἀντάλα οἱ τε Μαυρούσιοι σχεδόν τι ἅπαντες εἶποντο καὶ Στότζας
ἐκ Μαυριτανίας μεταπεμπτος ἤλθεν. ἐπεὶ τε οὐδεὶς σφίσι ἐπέξῃει τῶν πολέμιων,
ἤγρόν τε καὶ ἔφερον ληϊζόμενοι ἀδελῶς ἅπαντα. —

p. 509 23. Ἀντάλας δὲ καὶ ὁ τῶν Μαυρουσίων στρατὸς ξυνελέγοντο αὐθις ἐν Βυζακίῳ,
καὶ αὐτοῖς Στότζας ξυνήν, στρατιώτας τε ὀλίγους τινὰς καὶ Βανδύλους ἔχον. Ἰωάννης
δὲ ὁ Σισιννιόλου, πολλὰ λιπαρῶντων Λιβύῳ, στρατεύμα ἀγείρας ἐπ' αὐτοὺς ἤλθεν.
ἐτύγχανε δὲ Ἰμερίος Θραξ τῶν ἐν Βυζακίῳ καταλόγων ἀρχῶν. ὃν δὴ τότε Ἰωάννης
ἐκέλευε πάντας ἐπαγόμενον τοὺς ταύτη καταλόγους ξὺν τοῖς ἐκάστῳ ἡγουμένοις ἐλ-
θόντα ἐς χωρίον Μενεφέση¹⁴⁾, ὃ ἔστιν ἐν Βυζακίῳ. σφίσι ξυμμίξαι. ὕστερον δὲ
ἀκούσας ἐνταῦθα ἐστρατοπεδεῦσθαι τοὺς πολέμιους. Ἰμερίῳ ἔγραψε τὰ τε ξυμπεσόντα

4) al. χορήγασθαι.

5) al. ἀποπειράσθαι.

6) al. ἀπελείποντο.

7) al. καὶ omititur.

8) post μὲν al. οὖν additur.

9) al. Ῥωμαῖοι.

10) al. ταῖς χερσίν.

11) al. ἀδυνατοῦντα.

12) al. ἐν τοῖς.

13) al. ἠβούλοντο.

14) μενεφέση, μενεφεση, μενεφεση codd.

- δηλῶν καὶ σφίσι ἐπαγγέλλων ἐτέρωθι ἀναμείγνυσθαι, ὅπως μὴ κατὰ μόνας, ἀλλὰ κοινῇ ἅπαντες ὑπαντιάσωσι τοῖς πολεμίοις. τύχῃ δέ τινα οἱ ταῦτα τὰ γράμματα ἔχοντες ὁδῷ ἐτέρῳ χρησάμενοι τὸν Ἰμέριον εὐρεῖν οὐδαμῇ ἴσχυσαν, ἀλλὰ ξὺν τῷ στρατῷ ἐμπεπτωκῶς ἐς τὸ τῶν ἐναντίων στρατόπεδον γέγονεν ὑπὸ ταῖς ἐκείνων χειρσίν. ἦν δέ τις ἐν τούτῳ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ νεανίας Σεβηριανός Ἀσιατικῷ παῖς, Φοῖνιξ, Ἐμεσηγὸς γένος, καταλόγου (ἰππικῶ¹⁵) ἄρχων. ὅς δὲ μόνος ξὺν ταῖς ἀμφ' αὐτὸν στρατιώταις, πεντήκοντα οὔσι, τοῖς πολεμίοις ἐς χεῖρας ἤλθε. καὶ χρόνον μὲν ἀντεῖχόν τινα, ἔπειτα δὲ πολλῷ πλήθει βιαζόμενοι ἐς λόφον ἀνέδραμον ἐνταυθὰ περ ὄντα, οὗ δὲ φρούριον οὐκ ἀσφαλές ἦν. διὸ δὲ ὁμολογία σφᾶς αὐτοὺς τοῖς ἐναντίοις ἐνταυθὰ ἐπ' αὐτοὺς ἀναβεβηκόσι παρέδωκαν. οἱ δὲ οὔτε αὐτὸν¹⁶ οὔτε τῶν στρατιωτῶν τινα ἔκτειναν, ἀλλὰ ζωηρήσαντες ἅπαντας, Ἰμέριον μὲν ἐν φυλακῇ ἔσχον, τῷ τε Στότζα τοὺς στρατιώτας παρέδωσαν, ὁμολογούντας σφίσι ξὺν προθυμίᾳ πολλῇ ἐπὶ Ῥωμαίους στρατεύεσθαι¹⁷· τὸν μὲντοι Ἰμέριον, ἦν μὴ τὰ ἐπαγγελλόμενα ποιῆ, κτείνειν ἠπέιλου. ἐπὶ γὰρ ἐγγελλον δὲ πόλιν Ἀδραμητὸν ἐπιθαλασσίαν μηχανῇ τινα σφίσι ἐνδοῦναι. καὶ ἐπεὶ οἱ ἰσχυρίζετο βουλομένῳ εἶναι, ἐπὶ Ἀδραμητὸν σὺν αὐτῷ ἦσαν. τῆς¹⁸) πόλεως ἀγχοῦ γενόμενοι Ἰμέριον μὲν¹⁹) ὀλίγῳ ἔμπροσθεν ξὺν στρατιώταις τῶν Στότζα ἐπομένων τισὶν ἔπεμψαν, Μαυρουσίους θεθεμένους δὴθεν ἐφέλκοντα, αὐτοὶ δὲ ὀπίσθεν εἴποντο. καὶ τῷ Ἰμερίῳ εἰπεῖν τοῖς ἐφεστώσι ταῖς τῆς πόλεως πύλαις ἐπέστελλον, ὡς νικίῃ μὲν κατὰ κράτος ὁ βασιλέως στρατός, ἤξει δὲ Ἰωάννης αὐτίκα δὴ μάλα, πλήθος Μαυρουσίων δοριαλώτων²⁰) ἄγων ἀριθμῷ κρεῖσσον· οὕτω τε τῶν πυλῶν σφίσι ἀνοίγνυμένων, ἐντὸς τοῦ περιβόλου ξὺν τοῖς ἅμα αὐτῷ ἰούσι γενέσθαι. καὶ ὁ μὲν κατὰ ταῦτα ἐποίη. Ἀδραμητηνοὶ²¹) δὲ οὕτως ἐξαπατηθέντες (οὗ γὰρ ἀπιστεῖν τῷ πάντων ἄρχοντι τῶν ἐν Βοζακίῳ στρατιωτῶν εἶχον) τὰς πυλὰς ἀναπετάσαντες τοὺς πολεμίους ἐδέχοντο. τότε δὲ οἱ ξὺν τῷ Ἰμερίῳ ἐσβάντες σπασάμενοι τὰ ξίφη²²) τὰς πυλὰς ἐπιτιθέναι τοὺς ταύτῃ φύλακας οὐκ ἔτι εἶων, ἀλλ' ἅπαντα τῇ πόλει αὐτίκα ἐδέξαντο τὸν τῶν Μαυρουσίων στρατὸν. ληισάμενοί τε αὐτὴν οἱ βάρβαροι καὶ
- p. 511 φύλακας καταστησάμενοι ὀλίγους τινὰς ἀπηλλάσσοντο. Ῥωμαίων δὲ τῶν ζωηρηθέντων τινὲς μὲν φεύγοντες ἐς Καρχηδόνα ἤλθον, ἐν οἷς Σεβηριανός τε καὶ Ἰμέριος ἦν. ἐκ Μαυρουσίων γὰρ τοῖς φεύγειν ἐθέλουσιν οὐ χαλεπὸν ἦν. πολλοὶ δὲ καὶ ξὺν τῷ Στότζα οὐ τι ἄκοντες ἔμειναν. Paullo post (χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον) Hadrumetum Romani recuperant.
- p. 512 οἱ τε Μαυρουσίοι ἀδεέστερον, ἅτε οὐδενὸς σφίσι ἐπεξιόντος, ἤγόν τε καὶ ἔφερον ἅπαντα καὶ ξὺν αὐτοῖς ὁ Στότζας ἐν δυνάμει ὦν ἦδη. Ῥωμαῖοι γὰρ αὐτῷ
- p. 513 στρατιώται πολλοὶ εἴποντο, οἱ μὲν αὐτόμολοι ἦκοντες, οἱ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν αἰγμάλωτοι γεγεννημένοι, ἐθέλουσιν δὲ αὐτοῦ μείναντες. Ἰωάννης δέ, οὗ δὲ²³) λόγος τις ἦν ἐν Μαυρουσίαις, Σεργίῳ προσκεκρουκῶς ἐς τὰ μάλιστα ἡσυχίαν ἤγειν.
24. ἐν τούτῳ²⁴) δὲ βασιλεὺς ἄλλον ἐς Λιβύην στρατηγὸν Ἀρεόβινδον ξὺν στρατιώταις ὀλίγους τισὶν ἔπεμψεν, ἄνδρα ἐκ βουλῆς μὲν καὶ εὖ γεγονότα, ἔργων δὲ πολεμίων οὐδαμῶς ἔμπειρον· καὶ ξὺν αὐτῷ Ἀθανάσιον ὑπαρχον²⁵) ἄρτι ἐξ Ἰταλίας²⁶)

15) *al.* ἰππικῶν.16) *al.* αὐτῶν.17) *al.* στρατεύεσθαι.18) *al.* τῆς τε.19) *al.* μὲν τοι.20) *al.* δοριαλώτων.21) *al.* ἀδραμητηνοὶ.22) *al.* τὰ ξίφη *omittitur*.23) *al.* δὲ *omittitur*.24) *al.* τοῦτοις.25) *al.* ἔπαρχον.26) *al.* ἰταλῶν.

ἦγοντα ἔστειλε καὶ Ἀρμενίους ὀλίγους τινάς, ὧν Ἀρταβάνης τε καὶ Ἰωάννης ἦρχον, Ἰωάννου παῖδες. Ἀρσακίδαι μὲν γένος, ἔναγχος δὲ ἀπολιπόντες τὸ Παρσῶν στρατεύμα, ἔς τε Ῥωμαίους ξὺν²⁷⁾ τοῖς ἄλλοις Ἀρμενίοις αὐτόμολοι ἦγοντες. ξυνήν δὲ τῷ Ἀρσοβίνδῳ ἦ τε ἀδελφῇ καὶ Πρεΐέκτα ἡ γυνή, Βιλιεντίας θυγάτηρ τῆς βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ἀδελφῆς. οὐ μὴν οὐδὲ Σέργιον μεταπέμπετο, ἀλλ' αὐτὸν τε καὶ Ἀρσοβινδὸν Λιβύης στρατηγούς ἐκέλευεν εἶναι, τῆν τε χώραν καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς καταλόγους διελομένους. ἐπέβαλε²⁸⁾ δὲ Σεργίῳ μὲν τὸν πόλεμον διενεγεῖν πρὸς τοὺς ἐν Νουμιδίᾳ βαρβάρους, Ἀρσοβίνδῳ δὲ τοῖς ἐν Βυζακίῳ Μαυρουσίοις ἀεὶ διαμάχεσθαι. καταπλεύσαντός τε τοῦ στόλου τούτου ἐς Καρχηδόνα Σέργιος μὲν ἐπὶ Νουμιδίᾳ ξὺν τῇ οὐκείῳ στρατῷ ἀπιὼν ᾤχετο, Ἀρσοβίνδος δὲ Ἀνάλαν τε καὶ Στότζαν ἐνστρατοπεδεύεσθαι μαθὼν ἀμφὶ πόλιν²⁹⁾ Σικκαβενηρίαν, τριῶν ἡμερῶν ὁδῷ Καρχηδόνας διέχουσαν. Ἰωάννην τὸν Σισινιόλου ἐπ' αὐτοὺς ἐκέλευεν ἰέναι τοῦ στρατοῦ ἀπολεξάμενον εἴ τι ἄριστον ἦν· τῷ δὲ³⁰⁾ Σεργίῳ ἔγραψε τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἰωάννην ἀναμίγνυσθαι, ἐφ' ᾧ κοινῇ ἅπαντες ὁμόσε τοῖς πολεμίοις χωρήσουσι. Σέργιος μὲν οὖν τῶν τε γεγραμμένων καὶ τοῦ ἔργου τούτου ὀλιγοῦρεν ἔγνω, ὁ δὲ Ἰωάννης ξὺν ὀλίγῳ στρατῷ ἀμυθῆται ἠνάγκαστο πολεμίων πλήθει ἐς χεῖρας ἰέναι. ἦν δὲ αὐτῷ τε καὶ Στότζᾳ μέγα τι ἀεὶ ἐς ἀλλήλους ἔχθος. ἐκάτερός τε αὐτῶν³¹⁾ ἠύχετο φονεὺς ἑατέρου γενόμενος οὕτω δὲ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι. τότε γοῦν, ἐπειδὴ τάχιστα ἡ μάχη ἐν χερσὶ γίνεσθαι ἔμελλεν. ἄμφω ἐκ τῶν στρατοπέδων³²⁾ ἐλαύνοντες ἐπ' ἀλλήλους ἔλθον. ὁ μὲν οὖν Ἰωάννης ἐντεινας τὸ τόξον ἔτι προσιόντα τὸν Στότζαν κατὰ βουβῶνα τὸν δεξιὸν ἐπιτυχῶν βάλλει, ὁ δὲ καιρίαν τυπεῖς³³⁾ αὐτοῦ ἔπεσεν, οὐπω μὲν τεθνεώς, χρόνον δὲ τινα ὀλίγον ταύτῃ δὴ ἐπιβιωσόμενος τῇ πληγῇ. ἐπελθόντες δὲ πάντες αὐτίκα, ὅσοι τε αὐτῷ εἶποντο καὶ ὁ τῶν Μαυρουσίων στρατός, Στότζαν μὲν ὀλιγοψυχοῦντα ἐπὶ δένδρου τινὸς ἔθεντο, αὐτοὶ δὲ θυμῷ πολλῷ ἐπὶ τοὺς πολεμίους χωρήσαντες τὸν τε Ἰωάννην καὶ Ῥωμαίους ἅπαντας, ἅτε πλήθει πολλῷ ὑπεραίροντες. οὐδενὶ πόνῳ ἐτρέψαντο. τότε δὲ φασιν εἰπεῖν τὸν Ἰωάννην ὡς ἦδόν τινα θάνατον θνήσκωι. ἐπεὶ οἱ τὰ τῆς εὐχῆς ἀμφὶ τῷ Στότζᾳ ἐς πέρας ἀφίκται³⁴⁾, χωρὸς δὲ τις ἦν κατάντης ἐνταῦθα. οὐ δὲ αὐτὸν ἀποβάλλει ὀκλάσας ὁ ἵππος. ἐφ' ὃν αὐθις αὐτὸν ἀναθρόσκειν πειρώμενον καταλαβόντες οἱ πολέμιοι κτείνουσιν. ἄνδρα

p. 515

γενόμενον δόξῃ τε καὶ ἀρετῇ μέγαν. ὕπερ ὁ Στότζας μαθὼν ἐτελεύτησε τοσοῦτον εἰπὼν, ὡς ἴδιστα τὸ λοιπὸν θνήσκωι. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ καὶ Ἰωάννης Ἀρμένιος Ἀρταβάνου ἀδελφὸς θνήσκωι, ἔργα ἐς τοὺς πολεμίους ἐπιδειξάμενος ἀρετῆς ἄξια. βασιλεὺς δὲ ταῦτα ἀκούσας περιώδυνός τε τῇ τοῦ Ἰωάννου γερονὸς ἀρετῇ, μάλιστα ἀξίωφορόν τε νομίσας εἶναι τοῖν δυοῖν στρατηγῶν τῆν ἀρχὴν ἔχειν³⁵⁾, τὸν μὲν Σέργιον εὐθὺς μεταπεμψάμενος ἐς Ἰταλίαν ξὺν στρατῷ ἔπεμψεν³⁶⁾. Ἀρσοβίνδῳ δὲ ἅπαν τὸ Λιβύης παρέδωκε κράτος.

25. Gontharis δὲ δυοῖν μηνῶν ὕστερον ἢ Σέργιος ἐνθένδε ἀπιὼν ᾤχετο τυραννίδι ἐπέθετο τρόπῳ τοιῷδε. Gontharis Areobindo interfecto Africae dominationem usurpat. Paulo post in cena ab Artabane Armenio trucidatur.

27) al. αὐθις ξὺν. 28) al. ἐπέβαλλε. 29) al. πόλει. 30) al. τε. 31) al. αὐτοῖν.
 32) al. τοῦ στρατοπέδου. 33) al. πληγῆς. 34) al. ἀφίκται. 35) al. μάλιστα διέπειν.
 36) al. ἔστειλεν.

- p. 532 28. γέγονε δὲ ὁ τοῦ τυράννου φόνος ἕκτη καὶ τριακοστῇ ἀπὸ τῆς τυραννίδος ἡμέρᾳ. ἔνατον καὶ δέκατον ἔτος Ἰουστινιανοῦ βασιλείῳς τὴν αυτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντας.
- p. 533 Ἄρταβάνης τε ἐκ τοῦ ἔργου τούτου κλέος περιεβάλλετο μέγα ἐς πάντας ἀνθρώπους. καὶ Πρεϊέκτα μὲν εὐθὺς ἢ Ἀρεοβίνδου γυνή, μεγάλοις αὐτὸν ἐδωρήσατο χρήμασι, βασιλεὺς δὲ στρατηγὸν αὐτὸν κατεστήσατο Λιβύης ἀπάσης. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον Ἄρταβάνης μὲν ἔχρηζε βασιλείῳς ὅπως αὐτὸν ἐς Βυζάντιον μεταπέμποιτο, βασιλεὺς δὲ τὴν δέξιν ἐπιτελῆ ἐποιεῖτο. καὶ τὸν Ἄρταβάνην μεταπεμφάμενος, Ἰωάννην τὸν Πάππου ἀδελφὸν Λιβύης³⁷⁾ στρατηγὸν μόνον αὐτὸν κατεστήσατο. οὗτος ὁ³⁸⁾ Ἰωάννης ἐπεὶ τάχιστα ἐν Λιβύῃ ἐγένετο, Ἀντάλα τε καὶ Μαυρουσίους τοῖς ἐν Βυζακίῳ ἐς χεῖρας ἔλθῶν καὶ μάχῃ νικήσας τῶν τε πολέμιων πολλοὺς ἔκτεινε καὶ σημεῖα πάντα τὰ Σολομῶνος τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους ἀφελόμενος βασιλεῖ ἔπεμψεν, ἅπερ αὐτοῦ ληισάμενοι ἔτοχον. ἡνίκα Σολομῶν ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο. τοὺς δὲ λοιποὺς ὡς ἀπωτάτω ἐξήλασε τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. χρόνῳ δὲ³⁹⁾ ὕστερον οἱ Λευάθαι αὐθις στρατῷ μεγάλῳ ἐκ τῶν ἐπὶ Τριπόλεως χωρίων ἐς Βυζάντιον ἀφικόμενοι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀντάλαν ξυνέμιξαν. οἷσπερ Ἰωάννης ὑπαντίσας ἡσσηθεῖς τε τῇ ξυμβολῇ καὶ πολλοὺς τῶν οἱ ἐπομένων ἀποβαλῶν ἐς Λαρίβους φεύγει. καὶ τότε δὴ οἱ πολέμιοι μέχρι ἐς Καρχηδόνα ξύμπαντα καταθέοντες τὰ ἐκεῖνη χωρία ἀνήκεστα ἔργα Λίβυας τοὺς παραπεπτωκότας εἰργάσαντο. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον Ἰωάννης τῶν στρατιωτῶν τοὺς περιγενομένους ἀγείρας, καὶ Μαυρουσίους ἄλλους τε καὶ τοὺς
- p. 534 ἀμφὶ Κουτζιναν ἐς ξυμμαχίαν ἐπαγαγόμενος τοῖς πολέμοις ἐς χεῖρας ἦλθε καὶ αὐτοὺς ἐκ τοῦ παραδόξου ἐτρέψατο. Ῥωμαῖοί τε αὐτοῖς φεύγουσι κόσμῳ οὐδενὶ ἐπισπόμενοι μοῖραν μὲν αὐτῶν πολλὴν ἔκτεινον, οἱ δὲ λοιποὶ ἐς τῆς Λιβύης τὰς ἔσχατιὰς διέφυγον. οὕτω τε Λιβύων τοῖς περιγενομένοις, ὀλίγοις τε καὶ λίαν πτωχοῖς οὖσιν, ὅψε καὶ μόλις ἡσυχίαν τινὰ ξυνηγέχθη γενέσθαι.

II.

Flavii Cresconii Corippi¹⁾ de vita paucissima comperta habemus. Afrum fuisse et e libris ipsius²⁾ et e codicis Matritensis inscriptione, qua 'Africanus grammaticus' dicitur, satis elucet. Grammaticus autem cum tunc temporis non quivis homo litteratus appelletur, sed 'praeceptor erudiendae inventuti praesidens'³⁾, ex hoc verbo de poëtae vitae genere et condicione tantum elicere possumus, ut nihili faciamus notulam, quae in codice quodam Vallicellano extat⁴⁾: 'Concordia Canonum a Cresconio Africano episcopo digesta sub capitulis trecentis. iste nimirum Cresconius bella et victorias, quas Iohannes patricius apud Africam de Sarracenis gessit, hexametris versibus descripsit libris [VIII]'. Non e vetere testimonio de Cresconio Corippo haec manasse,

37) Λιβύης ἀπάσης *codex unus.*

38) *al. ὁ omittitur.*

39) χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ *codex unus.*

1) Cresconius *cod. Casinensis*, Crestonius *in dorso cod. Triculliani*, Corippus *cod. Matritensis*, Fl. Cresconius Gorippus *cod. Budensis*.

2) Ioh. praef. 1. 35. Anast. 37. 38.

3) Cod. Theod. XIII 3, 11. VI 21, 1. Cod. Iust. I 27, 1, 42.

4) Caes. Baronii *Annales* a. 527 n. 76. Foggini in editionis librorum in laudem Iustini praefatione p. XI (p. LXI apud Bekkerum).

sed a librario quodam, qui et Cresconii episcopi Canones et Cresconii poetae Iohannidos codicem viderat, incertissima coniectura inventa esse satis apparet e verbis, quibus Iohannidos mentionem facit. Quidquid e codice Iohannidos obiter inspecto facillime cognoscere poterat, librorum numerum, metrum heroicum, titulum (de bellis Libyis), nomen ductoris celebrati bene novit. Sed ubi plura de Iohannide et de Cresconio poeta proferre incipit, ariolatur. Bellum enim Saracenicum anno p. Chr. n. 697 in Africa a Iohanne patricio gestum Iohannide describi opinari non potuisset, si certi quidquam de poetae vita vel de tempore saltem, quo vixerat, compertum habuisset. Quare notulae codicis Vallicellani, qua idem Cresconius episcopus, qui Canones collegerit, Iohannidem scripsisse fertur, iure suo viri docti fidem denegarunt, quamvis et Fogginius eodem fere tempore, quo Iohannis, Canonum illam collectionem scriptam esse bene demonstraverit, et Mazzucchellius multa in Corippi libris inesse viderit, quae episcopum non dedeant⁵.

Aliis igitur adiumentis omnino destituti viri docti Corippi res indagantes in libris eius solis coniecturae magis lubricae quam notitiae certae ansam quaesiverunt. Iohannidos praefatione proceres Carthaginienses allocutus⁶ poeta tunc primum se carmina, quae in provincia latens pauxerit, palam urbis civibus tradere profitetur⁷. In patriae igitur municipio quodam tunc Corippus grammaticus degit naturae, regionum, populorum Africae gnarissimus auctor, rerum gestarum, quas carmine celebravit, testis. Iohannide, quam perbrevis tempore post bellum Mauriense finitum, anno 549 vel 550 scripsit⁸, viros eos, qui Africae tunc praecerant, Iohannem magistrum militum per Africam et Athanasium Africae praetorio praefectum⁹ summis laudibus extulit, Iustinianum raro admodum nec nimia unquam adulatione memoravit. Forsan hoc ipso poemate virorum clarissimorum favorem sibi ita conciliavit, ut eorum ope e loco humili et obsuro maiores ad spes evectus Byzantium mitteretur munusque id acciperet, quo Iustiniani imperatoris extremis, Iustini primis temporibus fungebatur. Altero enim, quod tempus tulit, in opere, panegyrico in laudem Iustini minoris poeta ipse se principis officium gestare fatetur¹¹. Quod officium quale fuerit non dubitavimus, nisi eum locum (laud. Iust. IV 142—190), quo poetae verbis disertis memorabatur, librarii negligentia mutilum codex Matritensis exhiberet. Corippus ibi narrat, quomodo strenas Iustinus consul dispensaverit. Primum senatores citantur, post eos deinceps viri quidam, qui senatoria dignitate inferiores iisdem tamen, quibus senatores,

5 Fogginius in editionis praefatione p. XII (p. LXII apud Bekkerum). Mazzucchellius in editionis praefatione p. IX (p. XV apud Bekkerum).

6 Ioh. praef. 1. 35.

7 Cor. Ioh. praef. 25 quid[quid ego] ignarus quondam per rura locutus,
urbis per populos carmina mitto palam.

Fuerunt, qui e versu 25 Corippum ante Iohannidem carmina bucolica scripsisse demonstrare posse sibi videntur, cf. Baehr. Gesch. der röm. Literatur I⁴ p. 650. Sed verbis 'per rura', quae urbis civibus opponuntur, nihil denotatur nisi locus, ubi antea poeta latuerat.

8 Ioh. praef. 1. 2. 13. 22. 33. I 9—13.

9 Ioh. IV 232—239. VII 199—205.

10 Ioh. I 14—22. II 24. IV 687. VII 145.

11 Anast. 47. 45.

donis ornantur. Scribarum officio hos viros functos esse poëta indicat¹²⁾. Cum autem versus, quibus accuratius titulum munusve eorum denotasse videtur, inter versum 172 et 173 intercederint — id quod Theodori Mommseni sagacitate perspectum est —, utrum de tribunis et notariis, an de scriniariis, an de utrisque simul agatur, parum certo dignosci potest. Iam vero Corippum ipsum eo in numero fuisse, tribuni igitur et notarii vel scriniarii munere functum esse ipsius verbis ita, ut dubitari nequeat, demonstratur¹³⁾. Optime cum hoc loco alius convenit, quo poëta quaestoris sacri palatii sub nomine se principis officium gestare asseverat¹⁴⁾. Quaestor enim non officium proprium habebat, sed adiutoribus e scriniis variis selectis utebatur¹⁵⁾.

Primis regni Iustini annis, quibus panegyricum in laudem Iustini scripsit, iam fessus senio¹⁶⁾ Corippus erat et insuper calamitatibus quibusdam, quae fortunam eius merserant, ita afflictus, ut non suis viribus, sed imperatoris tantum ope resurgere posse sibi videretur¹⁷⁾. Quid adversi Corippo acciderit, e paucis parumque dilucidis indiciis, quibus de infortunio suo loquitur, pro certo cognosci vix potest. Nihil constat nisi casu quodam infelici ('fortunae ira') Corippi patrimonium periisse ('nudatus propriis') eumque ab imperatore expetivisse, ut beneficio ('sine composito medicamine', 'munere') paupertatem suam sublevaret. Si quid ultra audere liceat, equidem ad locos duos respexerim, quibus Africae provinciae miseras Corippus ita lamentatur, ut ipsum eius calamitatibus oppressum esse suspiceris¹⁸⁾. Forsitan heredium, quod Corippo in patria fuerat, bello Maurico infausto sub finem regni Iustiniani funditus deletum erat. Iam ad imperatoris misericordiam confugiens, quo certius voti compos fiat, poëta ab

12) in laud. Iust. IV 151—155 namque illos donis conscriptis patribus aequos
esse dedit, cum distet honor. vigilantia noctis
hoc meruit carisque favens sapientia Musis.
doctior et princeps novit, quod littera rerum
pars magna est, magnusque labor scribentibus instat.

13) in laud. Iust. IV 173—176.

14) Anast. 47. 48.

15) Not. Dign. Orientis XII. '(Quaestor) officium non habet, sed adiutores de scriniis quos voluerit'.

16) laud. Iust. praef. 37 senio dextram pie porrigere fesso.

laud. Anast. 48 fessae miserere senectae.

17) laud. Iust. praef. 41 vince meae saevam fortunae, deprecor, iram.
vincere fortunam plus est quam vincere bella.
nudatus propriis et plurima vulnera passus
ad medicum veni, precibus pia pectora pulsans,
45 ad medicum, verbo pestem qui submovet uno
et sine composito medicamine vulnera curat.
huic ego sananti, si qua est fiducia servis,
grates semper ago et pro munere carmina porto.

18) laud. Anast. 36

generaliter orbi
quamquam provideas, miseri specialiter Afri
in te oculos atque ora ferunt, agit Africa grates,
et vestram iam sentit opem, gaudetque, quod ampla
semper Anastasii referunt solacia cives.
me quoque gaudentem, quaestorum maxime, redde.

Anastasio quaestore sacri palatii, ut imperatori res suas afflietas commendet, petit¹⁹⁾. Dignum se esse, cui beneficia Iustini obveniant, 'sacris apicibus'²⁰⁾, Iustiniani principis decreto demonstrat, quo officii diuturni praemia quaedam uactus esse videtur. De decreto honestae missionis poëtam loqui crederem, nisi ipsius verbis etiam tuic eum principis in officio fuisse compertum haberemus.

Paupertate, cui imperatorem subventurum esse sperabat, poëta extremis vitae annis, ut carmine senili Iustini laudes caneret, adductus est²¹⁾. De tempore, quo panegyricus scriptus sit, iam Fogginus in editionis praefatione tam scite et diligenter egit, ut nemo post eum hanc quaestionem tetigerit, quin eius serinia compilasse satis habuerit. Non eodem omnes libros tempore, sed quartum aliquanto post tres priores publici iuris factum esse recte Fogginus e libri tertii fine collegit, quo poëta non omnia, quae Iustinus gesserit, parvo libri eiusdem spatio comprehendere se posse, sed multa 'dilata parum, non praetereunda' in posterum relinquere fatetur. Ac tres quidem priores libros primis haud dubie mensibus regni Iustini Corippus scribere coepit. Nullo enim nisi hoc tempore, quo Iustiniani finus, Iustini coronatio, Avarum legatio irrita omnium in ore erant, hebdomas²²⁾ prima regni Iustini poëtae digna videri potuit, quae librorum trium narratione epica celebraretur. Sed sano sagaeique iudicio Fogginus iam libri primi versus duos invenit, quae anno demum secundo Iustini imperatoris (566/7) scribi potuerunt, quo Aetherius et Abdius, qui contra Iustini vitam coniuraverant, gladio percussi criminis poenas dederunt²³⁾. Eorum enim ad supplicium optimo iure Fogginus vaticinationem illam refudit, quam sacra Pietas Iustino dormienti imperium accipiendum renuntians apud Corippum portendit:

laud. Iust. I 60 quisquis erit vestrae, per se cadet, invidus aulae,
adficietque viros legum pius ensis iniquos.

Constat igitur vix ante anni 566 finem primos panegyrici libros in publicum emissos esse. Nec vero post annum 567 factum id esse e praefatione elucet, quae scripta est. priusquam Avars et Langobardi incursionibus imperium Romanum vexare coeperunt.

Quando quartus panegyrici liber publici iuris factus sit, nescimus. Veri simile est paullo post ceteros tres eum prodisse²⁴⁾, bellis deinde ingruentibus vel morte poëtae inani panegyrici ludo finem impositum esse.

19) laud. Anast. 41 me quoque gaudentem, quaestorum maxime, redde.
quod labor indulsit, quod fessis provida Musis
alma per insomnes meruit vigilantia noctes,
hi sacri monstrant apices. lege, summe magister,
et causam defende meam. tibi sanctio vestrum
commendat famulum.

20) Ne quis Fogginio adstipulatus ipsos panegyrici libros a Corippo 'sacros apices' appellari credat, paucos locos adscribo, e quibus solemne id nomen fuisse decreti imperatoris appareat. Sidon. ep. 1, 5, 6, 8. Cod. Iust. II 5, 6, XI 42, 11.

21) laud. Iust. praef. 48 grates semper ago et pro munere carmina porto.

22) In tres libros priores id cadit, quod Guillelmus Teuffelius incautius de toto Corippi panegyrico contendit: 'Die Anlage ist so weitschweifig, dass diese 4 Bücher nur die ersten acht Tage von Justin's Regierung umfassen'. Geschichte der röm. Literatur. § 484.

23) Theoph. ed. Classen I p. 373 τούτω τῷ ἔτει Αἰθέριος καὶ ὁ Ἀβδίος καὶ ὁ σὺν αὐτοῖς ἱατροὺς ἐπεβούλευσαν τῷ βασιλεῖ Ἰουστίνῳ, γνωσθέντες δὲ ἀπέθανον ξίφει.

24) In quarto etiam libro versus pauci extant, in quibus scribendis poëta coniurationis supplicique Aetherii et Abdii meminisse videtur. IV 348—363.

III.

Iohannidos Corippeae codices plures medio aevo extiterunt:

Casinensis, quem medio fere saec. XI° Desiderius abbas scribi iusserat¹⁾,

Budensis, quem Ioh. Cuspinianus vidit²⁾,

tertius codex (*Veronensis* forsàn), e quo a. MCCCXXIX^o versus pauci in Florilegium Verouense (*Veronensem* 168, antea 155) recepti sunt³⁾.

Cum autem *Casinensis* iam saeculo XVIII° frustra a Foggino quaesitus sit⁴⁾, *Budensis* post bibliothecam Corvinam directam nusquam innotuerit, tertii codicis praeter excerpta illa *Veronensia* vestigia alia inventa non sint, unus liber *Trivultianus* ad nos pervenit.

Codicibus tribus, qui perierunt, in titulo operis librorumque numero restituendis adiuvamur. Titulo enim *Trivultianus* caret, nisi quod in dorso litteris evanescentibus nomen 'Crestonius' exaratum est. *Casinensis* 'de bellis Libycis' inscriptus fuit, *Budensis* et codex is, quo Florilegii *Veronensis* auctor usus est, 'Iohannidos' titulum prae se tulerunt. Neutram inscriptionem spernendam, utramque a poeta ipso operi inditam esse iam dudum viri docti perspexerunt. At nuper demum quaestio de librorum Iohannidos numeris profligata est. In codice *Trivultiano* neque titulis disertis neque numeris, sed spatiis tantum intermissis libri singuli distinguuntur. Quae intervalla diligenter respiciens Mazzucchellius septem Iohannidos libros discrevit. Cum autem octo libros *Budensem* continuisse *Cuspiniani* testimonio constet, octavum librum periisse credere assuevimus, quamvis, quid libro eo enarratum esset, vix quisquam divinare auderet. Non vero librum octavum temporum iniquitate nobis surreptum esse, sed quartum et quintum librarii negligentia in *Trivultiano* codice in unum praegrandem⁵⁾ coaluisse, Gustavus Loewe intellexit excerptis *Veronensibus* inspectis, quibus librorum, e quibus electa sunt, numeros Florilegii auctor adscripsit. Iam locus, quem octavo e libro exscripsit. in septimo editionum, loci tres, qui libro sexto addi-

1) Petrus Diaconus Leonis Marsicani continuator in Chronicis monasterii Casinensis inter libros, 'quos Desiderius in hoc loco describi praecepit', enumerat 'Cresconium de bellis Libycis'. Mon. Germ. Hist. Script. VII p. 747.

2) Ioh. Cuspinianus. de Caesaribus et Imperatoribus 1540 p. 216. 'Bellum vero Libycum, quod Iohannes contra Aphros gessit: Fl. Cresconius Gorippus VIII libris prosequutus est, quibus titulum fecit Iohannidos, quos in Regia Bibliotheca Budae repperi. Hi sic incipiunt: Signa duces (*sequuntur quinque libri primi versus*)'. Praefatio huic codici defuisse videtur.

3) Gustav Loewe. Ueber eine verlorene Handschrift der Johannis des Corippus. Rhein. Mus. N. F. XXXIV p. 138—140. 1879. In libro manu scripto, cui titulus est 'flores moralium auctoritatum', Gustavus Loewe novem Iohannidos locos invenit: Ioh. I 146—149. 573. 574 II 111. 112. 337—339. 392. 393 VI 149—151. 231. 232. 480. 481 VIII 6. 7.

4) Fogginius (Praefatio editionis panegyrici in laudem Iustini p. X) in Indice librorum Casinensium Clementis VIIⁱ iussu confecto, qui in codice Vaticano 3961 extat, hunc titulum invenit: 'liber Cresconii. incip. Victoris'. Anno igitur MDXXXII^o in monasterio Casinensi fuisse codicem constat. Fogginium autem bibliothecae Casinensis curatorem certior fecit 'nullam ibi restare membranam, quae Cresconii nomen prae se ferat, nullam, in qua de Bellis Libycis agatur'.

5) Liber quartus editionum versus 1171 continet, primus 581, secundus 488, tertius 460, quintus 773, sextus 542, septimus 656. Etiamsi librum primum foliis duobus deperditis deminutum olim 705 fere versus continuisse, septimum lacuna magna finisque interitu brevium esse meminimus, nunquam tamen libri quarti, qui et ipse (IV 201) lacuna magna imminutus est, ambitum iusto nimium esse infitiamur.

euntur. in quinto editionum inveniuntur. Librorum igitur numeri, quos Mazzucchellius constituit, ita immutandi sunt, ut liber V^s VI^s VII^s editionum VI^s VII^s VIII^s nominentur, liber IV^s bipartitus numeris IV et V signetur. Vbi liber quartus exeat, quintus incipiat, pro certo diiudicari uequit⁶⁾.

Codicem Trivultianum, qui domus nobilissimae bibliothecam privatam inde a centum triginta fere annis exornat, ut ipse Mediolani in domo ea diligenter denuo exeuterem, Iacobus Trivultius, marchio nobilissimus, Theodoro Mommseno petenti liberaliter concessit. Plures quotidie per horas codici conferendo operam danti mihi nunquam non adfuit comes nobilissimus Iulius Porro, in quo viro egregiam eruditionem atque doctrinam inuendissimae comitati et facilitati sic inuetam vidi, ut, fructumne maiorem an delectationem eius ex sermone pereperim, ne nunc quidem dicere queam. Quandoeunque ad libri manuscripti locum difficiliorem, parum diligenter scriptum rescriptumve deueneram, consilio eum viro doctissimo collato dubitationes solvere mihi lieuit. Quotiens oculorum aniuue acie nimiam post intentionem obtusa operam paulisper intermiseram, confabulatione brevi inuendissima refeetus plena alacritate ad negotium redii. Viro tam egregie de studiis hisee merito quin publicae etiam grates agerem, facere non potui.

Trivultiano in codice non integra Iohannis inest. Iam enim in libro antiquiore, e quo Trivultianus manauit, libri octavi finis defuit. locisque compluribus modo folia, ut fallor. singula (IV 200 VIII 369), modo foliorum partes (VI 585—591 VIII 622—626. 650—656) perierant. Ne ipse Trivultianus quidem temporum iniquitatis immunis fuit. E foliis enim septuaginta, quae singula sexagenos binos fere versus Iohannidos continebant, secundum et septimum I 22. 270) intereiderunt.

Codex chartaceus a librario parum perito parumque diligenti saec. XIV apicibus minusculis scriptus est. Quid legerem, aliquotiens dubitavi. Neque enim litterae *i u n m*, ubi inter se iunctae occurrunt, certo semper dignosci possunt, et versus nonnulli secunda manu, quae a prima haud facile discernitur, ita immutati sunt, ut ne summa quidem oculorum iudicii intentione dubitationem omnem tollere possis. Ceterum secundae manus lectiones non e codice ullo manasse, sed coniecturis raro felicibus ortas esse neminem fugiet.

Iam Trivultiani codicis de *orthographia*, eius breuem conspectum viri docti Iohannidi emendandae operam navaturi requirent, pauca praefari liceat.

e ae oe nunquam, *i y* raro discernuntur

u pro *o* ponitur in his vocibus:

conglumero VI 484

contursit IV 839

emclausus I 551

cumeurro IV 1017

cumuenio II 74

cumvolvo VII 447

cuentio I 158

heulis Aeoliis II 256

lueutus praef. 25 II 336 III 12. 53

lurica VIII 493

muriturus IV 202

muuet IV 525

rubor IV 1069

rumuleus IV 893

trepulis (Tripolis) II 117

uliuu II 203 III 32. 72. 256

6) Gustavus Loewe sic librum diuidendum esse suspicatur, ut quarto versus 644, quinto 527 addicantur.

h omittitur in vocibus:

abena II 60
 arena *ubique praeter* I 92. 472 II 254.
 257 IV 955
 as I 14
 asta *passim*
 astile *passim*
 aurio, auxisse (hausisse) III 349 IV 804
 exanctus I 193 III 118
 inexanctus III 105
 erba IV 776
 erilis IV 37
 eros IV 290
 imerius IV 8
 ora VII 314
 ordea II 73

h additur vocibus:

habeo II 224
 hafer IV 232
 herinis III 37
 heris (aeris) II 249
 heulis (Aeoliis) II 256
 hilaguas II 87. 96. 106. 210. 345
 hore praef. 24
 hostendo I 519
 hosto (obsto) II 231 IV 650

p obtruditur vocibus:

almpnns I 122
 colmpna II 277
 dampno I 303
 dampnum II 302

l et *r* inter se confunduntur:

albor I 221 III 257. 325 VIII 516
 alx VI 184
 celebrmm IV 755
 elura I 307 IV 92

s et *x* inter se confunduntur:

abstruxus III 177
 extuo (aestuo) II 292
 extas II 160
 ferox (feros) III 351
 fixus (ficus) VI 188 VIII 618
 milex II 435. 455 III 321 IV 5 VI 310
 feros (ferox) II 61

ss et *x* inter se confunduntur:

auxisse (hausisse) III 349 IV 804
 bellaxe IV 206

orreo VI 392
 orreseo III 115 IV 562
 orridus I 251 II 145
 orrificus IV 1073
 orisonus (horisonus) I 163
 ortor I 159. 225 IV 262
 ortus VII 336
 baceus III 71
 caribdis I 218
 caron IV 325
 etra IV 385
 particus II 382
 phetontus III 38
 pnleer I 430
 terrintens (Tirynthius) VI 212

coheo I 216
 perhennis I 479
 perhentus (peremptus) I 189 IV 434
 proheicit I 91
 gigantheus I 453
 linthea I 274
 olimphus I 253. 259
 trophea III 299

fugiptivus I 560
 nmpntins *vel* nuptins (nuptius) I 576 II 85
 sompnus I 235. 513
 teptoria (tentoria) II 101. 430

conflactus I 357
 plora I 348
 eamarus (*alias* 'eamalus') VI 732
 fragellum III 380 VI 18

finserat IV 669
 iunsero VII 294
 disimississet I 340
 iusta (iuxta) IV 478. 489. 525
 minas (minax) III 430.
 velos IV 662
 vos (vox) IV 686

confoxus IV 1008
 implexe II 238

inxi I 113. 414 VI 295 VIII 47
 inxio VII 511
 inxus IV 533. 1054 VII 476
 obsexus I 551 IV 8

ti ponitur pro *ci* in vocibus:

auspitiū I 127
 bizatiū VI 280 VII 285
 otius I 210. 348 VI 40

u et *et* confunduntur.

attus III 97. 194
 coattus II 346
 fattus I 7 VIII 428
 defettus VI 470
 imperfettus I 407
 praevettus (praefectus) IV 837
 fletto VI 624 VII 222
 hettoreus I 185
 humetto VIII 357
 iatto III 1
 deicttus I 253 IV 1081
 delittum I 303
 matto IV 1062
 nottem IV 255 I 278
 pettus II 449 IV 798 VII 115. 176

u ponitur pro *pt* in vocibus:

atto II 129. 280 VIII 501
 cattus III 20
 inettus II 38. 187
 preectus I 116. 300 II 272 VI 503
 cectus (coeptus) I 409 II 354

Praepositionum litterae extremae in verbis compositis verborum litteris primis tantum non semper accommodantur. Praepositio *ex* ubi eum verbis a littera *s* incipientibus componitur. fluctuat codex. Semper fere *s* servatur. Sed duobus in verbis *s* eicitur:

execo VIII 542. 623

tolleraxe II 318
 fississet I 459
 lassus IV 1076
 vessare III 17 VIII 17

solatium *passim*
 sotio IV 526. 639
 sotius *passim*

rettor III 43
 erettus I 439 III 283 IV 525 VI 748
 spetto III 231. 294 VI 645 VII 5
 aspettus I 259 III 351
 exspetto II 193 (VII 111)
 tettum I 335. 464 IV 46
 vetto VI 386
 vettator III 253
 transvettus II 85
 mieto praef. 26
 imieto immitto II 77
 promieto I 508
 remieto I 493
 acentus III 57

otto IV 736
 rattus II 199 III 296
 direttus I 30 II 474
 settus I 178 III 219

exupero II 214

Panegyrici quoque in laudem Iustini minoris editio, si paucissimos locos exceperis, in uno codice nititur, sed in codice antiquiore optimae notae.

Matritii in bibliotheca nationali Cajon 11. Num. 22 liber manu scriptus asservatur. cuius de fatis in charta membranis praefixa haec enarrantur: 'Hunc codicem Gotthicum pene lacerum Vallisolefi pretio redemit Michael Ruzius Azagra imperatoris Rodolphi IIⁱ secretarius. Quo mortuo ab eius haeredibus impetravit et in hanc bibliothecam *scil.* Toletanam transtulit Iohannes Baptista Perezus Canonicus et fabricae huius ecclesiae Toletanae praefectus anno MDLXXXVII'. Saeculo IX° hunc codicem scriptum esse 'non ex coniecturis, sed fide plane certissima' sibi persuaserat Ruzius. qui plura de aetate et origine eius Dracontii in editione. quam pararet,

publici se iuris facturum promisit⁷⁾. Cum autem Dracontii recensio Ruiziana nunquam typis expressa sit, non Ruizii ipsius, sed amici eius Iohannis Perezii testimonio utimur, qui Ovetensis olim ecclesiae in libris Ruizii eodiem fuisse asseveravit⁸⁾. Vnde Ruizius et Perezius, quae de codice noverunt, hauserint, minime nos latet. Etiamnunc enim in vetustissimo libro ecclesiae Ovetensis, qui a Philippo rege in bibliothecam Escorialensem translatus est ibique etiamnunc (R II 18) asservatur, inventarium bibliothecae Ovetensis extat anno DCCCCXX^o aerae Hispanicae, DCCCLXXXII^o p. Chr. n. scriptum⁹⁾. Quo in inventario cum alia opera, quae in codice Matritensi insunt, Catonis, Dracontii, Sednii, Eugenii episcopi Toletani carmina memorantur, tum 'in laudem Iustini minoris, in laudem Anasthasii'¹⁰⁾.

Codicem Matritensem cum post Ruizium editorum Corippi nemo viderit, mihi primo denno exentiendum praebuit fortuna prospera. Viri enim insignes et liberales, quibus hodie summa rerum apud Hispanos commissa est, quod privato nemini adhuc concesserant, ut venerandae antiquitatis librum ad externos transmitterent, id monumentorum historiae Germanicae curatoribus ut denegarent non sustinuerunt. Itaque contigit, ut anni proximi aestate liber pretiosissimus Matritio Berolinum perveniret, ubi in bibliotheca regia eum excussi. Ad Corippum codicis Matritensis folia 17^b—51^a pertinent, in quibus haec insunt:

1) fol. 17^b—19^a. Periochae barbatae scriptae, nec tamen in editione praetermittendae, cum is, qui composuit, Corippi panegyricum integrum, non lacunis seotentem, viderit. Epitomes eius menda corrigere, lacunas explere editores potuerunt, cum singula eius enuntiata aliquanto breviora in margine libri iuxta panegyrici locos eos, ad quos pertinent, iterum scripta extent. Periochae in capita divisae sunt, quae eadem numeris iisdem litterisque magnis initialibus notata in panegyrico ipso librarius distinxit. Periocharum pars postrema iam in codice eo, e quo Matritensis manavit, perierat folio, ut videtur, uno intercepto, in quo praefationis etiam initium exaratum fuerat.

2) fol. 19^a—20^a sequitur praefatio Corippi initio mutila.

3) fol. 20^a—21^a commendatio carminum, quam ad Anastasium quaestorem Corippus scripsit, continetur. Cui titulus praefigitur 'panegyricum in laudem Anastasii quaestoris et magistri'.

7) Corippi de laudibus Iustini libri IV primum e tenebris in lucem asserti per Michaelem Ruizium Assagrium Celtiberum Antverpiae 1581 p. 74. 'in nostro exemplari, quod, ut alibi ad opus Dracontii poetae de Fabrica mundi, et ad carmina simul D. Eugenii Episcopi Toletani diffuse praefati sumus, non ex coniecturis, sed fide plane certissima, constat ante septingentos, et eo amplius, annos fuisse descriptum, semper *totiens et quotiens* leguntur'.

8) Perez in notis ad caput VII Isidori de viris illustribus: 'is liber, Gothicis litteris descriptus, fuit olim Ecclesiae Ovetensis, postea apud Michaelem Ruizium Azagrium amicum meum'. cf. Areali ad Dracontium prolegomena V 42 p. 35.

9) Viage de Ambrosio de Morales per orden del rey D. Phelipe II a los reynos de Leon, y Galicia, y principado de Asturias para reconocer . . . y libros manuscritos de las Cathedrales y Monasterios, dale a luz Henrique Florez. Madrid 1765 p. 94. 95. Itin. Ant. edd. Pinder et Parthey Berolini 1849 p. XX. XXI.

10) Litteris Ewaldti, qui vir doctus nuper librum Escorialensem inspexit, certior fio cum alios quosdam titulos tum verba 'in laude Iustini minoris liber' non prima manu, sed in spatio, quod vacuum prima manus omiserit, altera manu paullo recentiore saeculo, ut videatur, IX° scripta esse.

4 fol. 21^a—51^a panegyrici ipsius libri quattuor. Inter folium vicesimum primum et vicesimum alterum l 27 codicis folium unum intercidit, quod versus circiter quinquaginta quattuor continuisse videtur. Inter versus IV 172 et 173 librarii a folii 47ⁱ pagina priore ad posteriorem transecedentis neglegentia versus complures omissi sunt. Laemis ceteris, quae in fine libri quarti versus haud paucos, in medio panegyrico modo verba siugula, modo versus dimidios hauserunt, tantum non omnibus iam codice antiquiorem, e quo Matritensis descriptus est, deminutum fuisse constat.

Liber Matriteusis litteris Visigothicis pulcherrimis tamque perspicuis pietus est, ut, quid librarius scripserit, dubitari nusquam possit nisi locis iis, qui ab aliis postea immutati sunt. Manus enim recentiores tres in codice inveniuntur, quae facillime et inter se et a prima manu discernuntur. Ac de tertia quidem et quarta, quibus coniecturae paucis codicis locis additae sunt, verba facere haud operae pretium est. De secunda, quae violentius grassata saepissime ea, quae prima manu scripta erant, modo verbis additis complevit, modo immutavit, modo erasit erasaque rescripsit, quid iudicem, breviter exponam.

Locis plerisque, quos tetigit, secundam manu veram medellam attulisse vestigiis eius perlustratis nemo infitiabitur. Quarum emendationum in numero quamquam permultae insunt, quas linguae Latinae guaris quivis excogitare potuit, sunt tamen, quas ne sagaci quidem ingenio praeditus clericus monachusve ullus invenire valuerit. Exempla pauca eligo:

<i>1 m.</i>	<i>2 m.</i>
II 136 audiunt	audiit et
352 pater cui	patri qui
III 22 tura abea	tura sabea
88 quem reptā	que sarepta
183 numeris	numeris
202 anra	aëra
280 euneta	cineta
357 geniti	gentes
371 dominis	donis

Locos tales codicis ope correctos esse negare non ausus aut libro manu scripto eodem, e quo Matritensis totus descriptus est, aut apographo eius alio correctorem usum esse suspicor. Aliis enim emendandi subsidiis instructum eum non fuisse inde apparet, quod lacunas maiores omnes, minores multas vacuas reliquit. Nec vero libri illius antiquioris verba restituisset corrector satis habuit, sed sua eruditione suoque ingenio genuinam carminum Corippi formam revocare se posse confisus non modo orthographiam codicis hic illic immutavit, sed versus multos, quos mutilos invenerat, libero arbitrio explevit, alios, quos corruptos iudicavit, coniectura refluxit. Sunt loci, quibus commenta eius facillime perspiciantur perspectaque reprobentur. Exempla sufficiant haec:

<i>1 m.</i>	<i>2 m.</i>	<i>legendum.</i>
I 102 et faciem ita loci	et faciem itaque loci	et facie miranda loci
257 iaces	vel iacet	iacies
258 pectore toto	pectore tuto	pectore toto
278 neto auro	necto auro	neto auro
296 eximiis	extremis	ex imis

	<i>1 m.</i>	<i>2 m.</i>	<i>legendum.</i>
II	104 iure	sure	terrac
	166 equo	equor	echo
	200 sedens una	sedens una comes	sede sedens una
	228 qui nec	que nec	quin et
	294 lacerna	lucerna	lacerna
III	22 fragrantia	flagrantia	fragrantia
	50 istri	astris	Istri
	99 levissima gustu	lemissima gustu	levissima gustu
	246 tygres	tygrides	tigres
	351 non	nam	non
IV	99 auserat	hauserat	auxerat
	220 librant	liberat	librant

Ad quantam coniciendi audaciam manus secunda processerit, duobus praecipue e locis elucet, quos iam dudum viri docti restituissent, si codicem Matritensem inspicere iis contigisset. III 277—280 Avarum regi ne Persas quidem armis obsistere ausos esse Avarum legati his verbis iactant:

quem Persae timuere feri genibusque minantis
 admovere manus: pacem meruere precando.
 ni fieret, frustra celsis Babylonia muris
 cincta foret dominos Auares nunc ferre parata.

Ita videlicet versum 280 editores plerique constituerunt, cum nihil amplius nisi codicem dominos humeris nunc ferre parata

exhibere a Ruizio comperissent, verba quattuor postrema secunda manu in litura exarata esse nequaquam suspicarentur. Quid prima manu scriptum fuerit, parum liquet, cum apices eius altera manu adeo erasi sint, ut nihil dignoscere queas nisi

dominosq . . b

Quae frustulac tam plene cum Ovetensis fragmenti, de quo mox agam, lectione

dominosque Auares nunc patria ferret

conveniunt, ut prima manu in Matritensi

dominosque Abares nunc patria ferret

scriptum fuisse suspicer. Quo coniecturae fundamento usus iam facile versum restitues

dominosque Auares nunc Parthia ferret.

Atque hunc quidem locum, in quem mendum pusillum irrepserat, secundae manus coniectura temeraria prorsus corruptum esse vix quisquam infitiabitur.

Eadem violentia locum alium nulli unquam suspectum manus secunda interpolavit. Libri II v. 159 sqq. quomodo Iustinus a patriarcha Constantinopolitano benedictus sacroque diademate cinctus sit, Corippus enarrat.

postquam cuncta videt ritu perfecta priorum
 pontificum summus plenaque aetate venustus
 adstantem benedixit eum.

Verba 'ritu', 'venustus', 'eum' tam commode secunda manu addita sunt, ut nemo ea in dubium vocaret, nisi nomen patriarchae a poeta memoratum esse e periochae enuntiato

margini inscripto intellexeretur. 'A Iohanne pontifice Instinus imperio consecratur'¹¹. Cum autem periocharum auctor aliis fontibus usus nullis e panegyrico solo sua hauserit, quin in fine versus 160¹ Iohannis nomen intercederet, vox deinde 'venustus' secundae manus coniectura speciosa addita sit, non dubito.

Iam vero tot talibusque exemplis a secundae manus lectionibus cavendum esse haud dubie evincitur. Quod cum perspexissem, primam manum pluris facere coepi, secundae auxilio usus, quoad erroribus apertis mederetur.

Restat, ut de orthographia primae manus codicis Matritensis pauca referam:

e, ae, oe fere nusquam, *i, y* raro discernuntur.

h perperam additur vocibus:

honero II 385 (h *erasum*)
 horbis *passim*
 hos III 223 IV 245

hostrum I 326
 humerus *passim*
 hurbs *passim*

h demitur vocibus:

abeo I 88 II 82. 149. 218. 250 IV 333
 abitus I 117 III 224
 coibeo II 343
 exibeo I 222
 proibeo I 108
 arena *passim*
 aurio IV 172
 exaurio II 261. 269 III 275
 erba II 15. 95. 292 IV 205, erva I 323
 ervosus IV 199
 erus Anast. 20 Iust. I 91
 erilis II 115. 296 IV 368
 ibernus III 282
 iems I 328 III 52
 ilaris II 334 III 245 IV 144
 ireanus III 246
 irundo IV 257
 istoria III 122
 onor IV 335

ora I 293 III 2
 orresco III 242. 342 IV 21
 orribilis praef. 5
 ortor I 155
 ostis II 39 III 336
 nmanus I 273
 neor IV 339
 acat IV 369 (achates)
 baccus III 87
 bracia *passim*¹²
 carta II 363. 368. 393. 395
 clamis II 119
 corus III 43
 pulcer *passim*
 puleritudo Per. III 6
 scola III 158 IV 188
 itacus III 93
 particus II 106
 sciticus III 300

p post *m* omittitur in vocibus:

comtus *passim*
 emtus IV 14
 ademtus I 307
 redemtrix IV 298

sumsi *passim*
 sumtus I 2
 temto I 208 III 396

¹¹ Fuerunt, qui librarii coniectura inepta nomen Iohannis in periochas irrepisse crederent eo maximo argumento fusi, quod Iustiniani post mortem Eutyechius patriarchatum Constantinopoli gesserit. Sed Iohannem Scholasticum, non Eutyechium tunc temporis patriarcham fuisse satis constat. cf. Zonaras XIV 9, 10 III p. 284 Dind.). Theophanes ed. I. Classen I p. 373 Ἰουστινῶς . . . παρεβίησεν ὑπὸ Ἰωάννου πατριάρχου.

¹² Vno loco I 202 altera manu signum ꝥ spiritui aspero simile post e insertum est in verbo 'bracia'.

b in *a* mutatur in vocibus :

acernus II 379	preneo <i>passim</i>
aluus III 99	prouto II 184 IV 234
baruarius praef. 40	proutas III 225. 313
ciuus II 378	rouor IV 15. 366
denita II 389. 401 III 307	superuia III 317
erna (herba) I 323	superuus <i>passim</i>
eruosus IV 199	tiui Anast. 45
gleua II 241	ualatus IV 204
glonus II 320	uellum praef. 42 III 95
laudauilis IV 159	uernum praef. 45
liuer IV 70	uibo Anast. 13
liuertas IV 4	mancuit III 133
pleues II 279. 306. 338	superauuus (<i>pro</i> superabimus) I 256

a in *b* mutatur in vocibus :

abis III 53	lebus III 177. 201 IV 239
abitus II 175. 179	mobeo I 178. 311 II 328
estibus I 321	nibes III 282
caberna IV 25	nobus III 70. 134
cabo IV 56	pabeo II 33
cibis II 339	parbus III 106
circumballo III 195	sebus III 242
fabeo, fabor <i>passim</i>	vibo II 333
fabus IV 29	vibus IV 191
flubius III 285	-berat I 281 III 122. 200 IV 60
fobeo II 218	-bit <i>pro</i> -vit Anast. 32 Iust. I 48. 117.
fugitibus III 322	147 II 276 III 93. 211. 212. 294. 295
fulbus III 100 IV 370	IV 189. 271. 289. 318

p in *b* mutatur in vocibus :

abto I 6. 294 IV 36. 229	obtimus Anast. 17
abtus II 224	obto <i>passim</i>

c et *q* confunduntur in vocibus :

lineunt IV 25	quum (coniunctio) <i>passim</i>
secuntur IV 203. 235	vaquus I 177

n et *m* confunduntur in vocibus :

amfractus I 331	inperito IV 237
uoluntas I 54 II 286	inperium III 80
inber IV 73	inpero II 214. 426 III 38 IV 325

Praepositionum in uerbis compositis orthographia non nimis fluctuat. Raro extrinsecae praepositionum litterae primis uerborum accommodantur.

ad seruat ubique in vocibus :

adeumulo	adsto
adloquor	adsurgo
adpono	adtollo
adque	adtonitus
adsiduus	adtuli
adsigno	

ad praepositionis littera posterior semper omittitur in vocibus:

ascendo	aspicio
aspectus	

ad praepositionis littera posterior semper litterae insequenti adsimilatur in vocibus:

aeceedo	aeceitus
aececlero	annuo
aeceipio	

ad ante *f* modo servatur, modo in *f* mutatur:

adfigo III 259 IV 57	afficio I 61
adflo II 292	affligo II 377. 410
adfui III 163. 214 IV 374	afflo III 153 IV 121

cum praepositionis littera postrema

ante *l* modo in *n* modo in *l* mutatur.

ante *p* et *n* semper, ante *m* plerumque in *n* mutatur

conlaerimo Per. I 5	colligo
conmendo	conmemoro
commercium I 111	commertium II 372
committo	commotus
communis I 215	communis II 146. 255
	communis Auast. 20

in praepositio omnibus in compositis servatur.

sub praepositionis littera postrema ante *m* modo servatur, modo in *m* mutatur:

submitto II 32 IV 229	summitto Per. II 2
	summoveo praef. 45

Ac de codice Matritensi haec haecenus. Iam ad reliqua editionis huius subsidia transeamus, quae non ad totum panegyricum, sed ad libri tertii partem posteriorem pertinent. Versus enim III 271—407, quibus Avarum legatio ad Iustinum missa enarratur, separatim aliquotiens medio aevo descripti esse videntur. Editionis primae a Ruizio comparatae in margine variae versuum eorum lectiones inscriptae sunt. Quas unde sumpserit, Ruizius ipse p. 89 hac adnotatione profitetur: 'Ceterum pleraeque variae lectiones¹³ ad marginem ipsius Corippi poematis a nobis appositae ad finem usque huius tertii libri conspiciuntur, ex antiquissimo quodam volumine *Ovetensis* Ecclesiae collectae sunt, ubi duae haec orationes legati regis Avarum et Iustini imperatoris cum aliis variis operibus continentur'. Iam vero cum Ruizii ipsius testimonio lectiones illas marginales non omnes, sed plerasque e fragmento *Ovetensi* depromptas esse comperiamus, unde ceterae desumptae sint, quaeramus. Inspiciendus primum versus III 280

cineta foret dominos humeris nunc ferre parata (*Matrit. 2 m.*),

cui Ruizius in editionis margine duas lectiones inter se magnopere discrepantes adscripsit. Quarum altera

dominosque Avars nunc patria ferret

13 post verbum 'lectiones' pronomen relativum 'quae' intercidisse videtur.

emendationis certae egregium fundamentum¹⁴⁾, a genuina lectione

dominosque Avares nuue Parthia ferret

litteris tantum duabus transpositis differt, altera

didicit dominos patientia ferre

interpolatio est audacius quam ingeniosius excogitata. Atque hanc quidem lectionem perversam non eodem in libro a Ruizio inventam esse, e quo meliorem illam emendatione dignam hauserit, veri simillimum, ne dicam certum, est. Nec frustra quaeremus, utra Ovetensi debeat, utra alio e codice manaverit. Annis enim fere triginta antequam Ruizius primus Corippi panegyricum totum edidit, una cum Sidonio Apollinari anno MDLII^o ab Elia Vineto e codice Santonensi 'Epistola regis Avarum ad imperatorem Romanum' publici iuris facta erat, quae duodeviginti versibus Corippeis interpolatione audaciore inquinatis III 271—288 constabat. Sidonii editionem primam ac tunc temporis unicum quod Ruizius noverit, dubitari nequit. Epistolam regis Avarum eum inspexisse, lectionesque a codice suo discrepantes editionis in margine adnotasse, quis neget, qui ipsam illam perversam versus III 280 formam

didicit dominos patientia ferre

in Epistola regis Avarum extare viderit? Quodsi meliorem tantum illam versus III 280 lectionem Ovetensi deberi, interpolatam Santonensis codicis esse pervenimus, ceteras etiam versus III 271—288 lectiones fuitiles, quae et editionis Ruizianae in margine et in Epistola regis Avarum inveniuntur, soli Santonensi, non Ovetensi, vindicabimus. Adscribo has lectiones perperam huc usque Ovetensi addictas:

Matritensis

III 279 ni fieret, frustra celsis Babylonia muris cineta foret,
 282 hibernasque nives cursus qua frenat aquarum
 284 vidimus extensos vitrea testudine pontes
 287 cognatos latices laticum concreta tegebant

margo Ruiz (ex Santonensi)

ne forte ex celsis frustra Babylonia muris cineta foret
 hibernos cursus quando refrenat aquarum
 vidimus et tectos vitrea testudine pontes
 cognatos latices laticum cum crusta tegebat

Omnibus his lectionibus segregatis quindecim notae margini primae editionis adscriptae supersunt. Ac tribus quidem locis III 323. 346. 393 fragmenti Ovetensis lectione in textum recepta Ruizius ea, quae in suo codice (Matritensi) invenerat in marginem relegavit, duodecim locis III 276. 280. 284. 294. 344. 350. 365. 368. 371. 372. 376. 390 lectio marginalis fragmento Ovetensi debetur. Iam de 'antiquissimo illo volumine Ovetensis Ecclesiae, ubi orationes legati Avarum et Instini imperatoris continebantur', indicium latenti, si Matritensem etiam codicem Ovetensem olim fuisse meminimus, duos hos libros artissima inter se affinitate coniunctos fuisse nequaquam mirabimur. Locis quattuor Matritensis lectio prima manu exarata cum Ovetensi fragmento conspirat¹⁵⁾:

14) cf. p. LIII.

15) Ne quis forte Ruizium III 284. 344. 350 Matritensis manus primae lectionem margini adscripsisse, Ovetensem cum secunda Matritensis manu consensisse credat, meminisse iuvabit Ruizium, ubicunque Matritensis textum altera manu immutatum invenisset, alteri manui soli confidere, priorem prorsus neglegere solitum esse.

	<i>Matritensis 1 m.</i>	<i>Matritensis 2 m.</i>	<i>Ovetensis</i>
III 250	dominosq . . b	dominos humeris nunc ferre parata	dominosque Avares nunc patria ferret
254	pontes	postes	pontes
344	vidit sub nostris humiles fractosque triumphos	vidit per nostros humi- les factosque triumphos	vidit sub nostris humiles fractosque triumphis
350	grate	gratis	grate

Ceteris omnibus locis, si unum exceperis, tam exigua inter eos differentia intercedit, ut aut Ovetensem e Matritensi nondum correcto aut eodem utranque descriptum credere possis ex archetypo. cuius a lectione scriba modo hic modo ille oculi calamive lapsu paululum aberraverit. Sed mo in verbo Matritensis et Ovetensis prorsus inter se discrepant:

	<i>Matritensis</i>	<i>Ovetensis</i>
III 276	plene	potu

E lectione gemina, quam Matritensis servasse videtur, scribae unius errore altera illa, quam Ovetensis exhibuit, nasci vix potuit. Qua re perpensa librum Ovetensem, ut hominum cognationis nominibus utar, Matritensis nec filium nec fratrem, sed fratris forsitan filium fuisse suspicor. Certius multo de affinitate, quae inter codices singulos intercedat, indicarem, si fragmentum Ovetense ipsum inspicere accuratiusque examinare possemus. Nunc Ruizii in adnotationibus solis innixi, quid veri sit simillimum, reperisse satis habebimus.

Transeamus ad codices interpolatos *Santonensem* et *Laurentianum* saec. XII plut. 45, 26 fol. 115, qui Sidonii carminibus adiectos versus Corippeos duodeviginti III 271—288 continent, quibus titulus praefixus est in Santonensi 'Epistola regis Avarum ad imperatorem Romanum', in Laurentiano 'Epistola regis Avarorum directa ad imperatorem Romanorum'. Hoc Corippi fragmentum e Santonensi iam Elias Vinetus, e Laurentiano primus Bartholomaeus Kopitar¹⁶⁾ typis expressit. Laurentianum deinde iterum Aemilius Baehrens¹⁷⁾, denique huius editionis in usum amico meo Arturo Ludwichio intercedente Hieronymus Vitellius, professor illustrissimus Florentinus, diligenter exessit. Santonensis et Laurentianus ut inter se egregie consentiunt, ita interpolationibus inquinati a veteribus illis duobus codicibus, Matritensi et Ovetensi magnopere differunt. Nec vero accuratius lectiones varias perlustrantem affinitatis eiusdem, quae codices interpolatos eum Ovetensi iungit, vestigia parva latebunt. Mendis paucis, quae in Matritensem irrepserunt, et Ovetensis et interpolati codices carent et versu III 276, in quo Ovetensis a Matritensis lectione aberrat, propius ad Ovetensis lectionem interpolati libri accedunt.

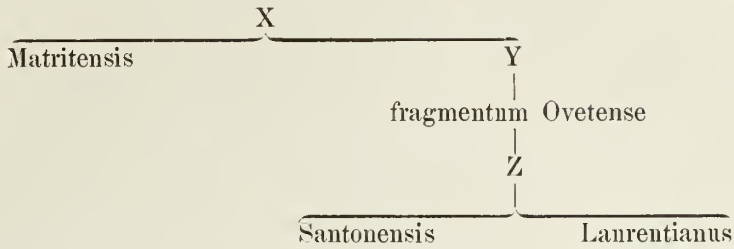
<i>Matritensis</i>	<i>Ovetensis</i>	<i>Santonensis</i>	<i>Laurentianus</i>
plene	potu	potuit	potuit.

Si fundamento tam angusto ad cognationem codicum indagandam uti licet, interpolatos

16 Bartholomaeus Kopitar, Hesychii glossographi discipulus et ἐπιγλωσσιστής Russus in ipsa Constanti-nopoli saec. XII—XIII, Vindobonae 1839 p. 65. Cum librum hunc ipsum inspicere mihi nunquam contigerit, pauca, quae de eo dicenda mihi erant, ex Hauptii Opusculis III p. 370 deprompsi.

17 E. Baehrens Handschriftliches zu Corippus. Rhein. Mus. N. F. XXXI p. 630.

libros aut ex Ovetensi ipso, aut e codice eiusdem familiae originem ducere statuerim. Stemma librorum hoc fere fuisse arbitror.

Quoniam de codicibus Corippi satis dictum, iam paucis exponam, quo modo his subsidiis editores usi sint. Panegyricum Corippem primus Ruizius (1581) e codice suo (nunc Matritensi) tam diligenter et scite descriptum, tam sobrio sanoque iudicio emendatum publici iuris fecit, ut in eo editores post eum peccasse videantur, quod Ruizio parum confisi suo ingenio indulgere quam editionis primae vestigia premere maluerunt. Quamquam enim virorum doctorum, Casparis Barthii maxime sagacitate iam saec. XVII° loci corrupti haud pauci sanati sunt, tamen editiones omnes, quae tunc prodierunt, Dempsteri (1610), Rivini (1653), Rittershusii (1664) magis magisque a textus forma genuina recesserunt. Ne de Foggini quidem editione (1777), qui locos nonnullos ingenio felicissimo restituit, plures coniecturis erudite et diligenter excogitatis frustra temptavit, aliter indices. Cautius paullo ceteris Jaegerus (1779) egit, qui editionem Ruizianam magis secutus ipse pauca sane, aliquid tamen ad panegyricum emendandum contulit. Ut Jaegerus Foggini editionem paullo ante publici iuris factam non noverat, ita ipsius editionem Immanuel Bekkerus (1836) ignoravit, qui in Corpore scriptorum historiae Byzantinae Corippum recensendum susceperat. Bekkerus in panegyrico edendo Foggini plerumque vestigiis inhaesit. Ipse hoc carmine senili non ita delectatus esse videtur, ut in eius emendationem operam magnam impenderet.

Carmine in laudem Iustini minoris explicando iam Dempsterus, Barthius, Rittershusius operam navarunt locis scriptorum antiquorum multis congestis, quibus modo poëtae genus dicendi, modo res ab eo memoratas illustrarent. Sed omnium optime de interpretatione historica panegyrici Corippi Foggini meritis est, qui de antiquitatibus aulae Byzantiae, de rebus gestis Iustini imperatoris, de viris ceteris temporis illius clarissimis multa adnotavit, de vita et scriptis poëtae praefatione verae eruditionis plena omnia exploravit, quae intellegi tunc poterant.

Necdum enim alterum eiusdem Corippi carmen epicum de bellis Libycis in lucem promptum erat, quod primus Petrus Mazzucchellius (1820), bibliothecae Ambrosianae praefectus, e codice Trivultiano edidit. Mazzucchellio difficilior multo opus quam Ruizio obvenerat. Non codicem antiquum bene pictum, sed negligentius scriptum mendisque ita scatentem invenit, ut, si quid in legendo vel in emendando parum feliciter enucleavit, haudquaquam eum vituperare, sed tota editione in iudicium vocata mirari deceat, quam accurate et diligenter munere suscepto functus sit. Adnotationibus quoque uberrimis editionem auxit, quibus et rerum Iohannide narratarum interpretationem hi-

storicam magnopere adiuvit, et poëtarum, quos Corippus legisse. expilasse, imitatus esse videtur, locos ita collegit, ut non modo litterarum historiae studiosis iudicium de poëtae ingenio promptum et apertum esset, sed etiam emendationi Iohannidos subsidia aliunde accita pararentur. Quibus studiis ut se ipsum ad Corippi Iohannidem recensendam egregie accinxerat, ita aliis viam criticam munivit. A. 1836 altera Iohannidos editio comparuit, Bekkeriana Corpori scriptorum historiae Byzantinae inserta. Debemus huic recensione enuntiatorum distinctionem multo meliorem, textum deinde diligenter purgatum et perpolitum Laehmanni et Bekkeri curis, qui coniecturis ingeniosis saepe Corippi verba genuina librariorum negligentia offuscata restituerunt, aliquoties ipsius codicis Trivultiani lectionem a primo editore parum perspectam divinaverunt. Bekkero, quem natura acumine summo, sua industria eruditione plenissima ornaverant, num in libris Corippi recensendis defuit: codicem a nullo nunquam nisi a primis editoribus inspectorum nova collatio. Nemo nunquam Corippi libros legit, quin e libris manuscriptis iterum excussis fructum hand levem perceptum iri sibi persuaderet. Nec puto plus iusto mihi sumere eam spem contendens non vanam fuisse, quique deinde carmina haec infimae sane aetatis, sed pretii non infimi tractabant, certo et stabili fundamento nsuros esse, quo adhuc studia Corippea caruerunt.

Iam opere absoluto finem scribendi qui faciam, nisi omnibus, qui in Corippo recensendo, explicando, emendando me adiuverunt, gratias publicae dixerim? Praeter ceteros viros nobilissimos et doctissimos, quos suo quemque proemii loco ita memoravi, ut, quid ad hanc editionem augendam contulerit, appareret, num ex amicis Vratislaviensibus quin grato animo hic nominem facere non possum, Hngonem Michael, gymnasii Fridericiani praeceptorem. Quoecum in rebus difficilioribus tantum non omnibus tam saepe consilium contuli, ut neque editionis librum, nec proemii partem ullam denotare possim, in qua eius auxilium mihi defuerit.

Tot tantorum virorum curis benevolis ne indigna editoris studia videantur, opto et oro.

Vratislaviae Idibus Octobribus a. 1879.

Iosephus Partsch.

INDEX NOTARVM.

T = Codex Trivultianus saec. XIV.
V = Excerpta Veronensia saec. XIV.
Mazz. = Corippi Iohannis ed. Mazzuchellius Mediolani 1820.
Lachm. = Coniecturae Laehmanni apud Bekkerum.
Bekk. = Corippus ed. Imm. Bekkerus Bonnae 1836.

M = Codex Matritensis Caion 14 Num. 22. saec. IX.
O = Fragmentum Ovetense.
S = Codex Santonensis.
L = Codex Laurentianus plut. 45, 26 fol. 15 saec. XII.
Ruiz = Corippi in laudem Iustini ed. Michael Ruizius Assagnus Celtiberus Antverpiae 1581.
Dempst. = Corippi in laudem Iustini ed. Thomas Dempsterus. Lutetiae 1610.
Barth = Casp. Barthii adversariorum commentariorum libri LX. Francofurti 1624.
Riv. = Corippi in laudem Iustini ed. Andreas Rivinus Lipsiae 1653.
Ritt. = Corippi in laudem Iustini ed. Nicolaus Rittershusius Altorfii Norieorum 1664.
Goetz = Rittershusii editio denno typis expressa et notis amplioribus aucta, indice locuplete instructa curante Andrea Goetzio Altorfii Norieorum 1743.
Vonck. Spec. = Corn. Val. Vonekius Specimen criticum. Traiecti ad Rhenum 1744.
Vonck. Lect. = Corn. Val. Vonekius Lectiones Latinae. Traiecti ad Rhenum 1745.
Fogg. = Corporis historiae Byzantinae nova Appendix. Corippi in laudem Iustini ed. Petr. Fr. Fogginius Romae 1777.
Jaeg. = Panegyrici veteres ed. Jaegerus Norimbergae 1779.
Bekk. = Corippus ed. Imm. Bekkerus Bonnae 1836.

CORIPPI
IOHANNIDOS
SEV
DE BELLIS LIBYCIS
LIBRI VIII.

PRAEFATIO.

Victoris . proecres . praesumpsit dicere lauros.
tempore pacifico carmina festa canam.
scribere me libuit magnum per bella Iohannem,
venturo generi facta legenda viri.
5 omnia nota facit longaevo littera mundo.
dum memorat veterum proelia euncta ducum.
quis magnum Aeneam . saevum quis nosset Achillem,
Heetora quis fortem , quis Diomedis equos .
quis Palamedeas acies . quis nosset Vlixem .
10 littera ni priscum commemoraret opus ?
Smyrnaeus vates fortem descripsit Achillem ,
Aeneam doctus earmine Vergilius .
meque Iohannis opus docuit describere pugnas .
eunctaque venturis acta referre viris .
15 Aeneam superat melior virtute Iohannes .
sed non Vergilio carmina digna cano .
maxima duetoris . quod sum temerarius , aeta
virtutesque viri victaque bella docent .
nutat in angustum discors fortuna poetæ :
20 laureus inde furor . pallidus inde timor .
concitat ad cantus series fidissima rerum .
inealui gestis frigidus ingenio .

Praefatio *add. Mazz.* 1 victores *T*, victoris *cod. Casinensis* 5 littera *T* 7 noscet *T* 9 palamedas *T* 12 virgilius *T* 13 pugna *T* 16 virgilio *T* 17 sim *Mazz.* 18 docent *Bekk.*,
donant *T*, canam *Mazz.* 21 tantum *Lachm.*

doctorum ingenium docto non carmine canto,
 et retinet linguam torpor in ore meam.
 25 quid * ignarus quondam per rura locutus,
 urbis per populos carmina mitto palam.
 forsitan et fracto ponetur syllaba versu,
 confiteor: Musa est rustica namque mea.
 nempe admittenda est dicendae gloria laudi.
 30 fraudabor solus munere nulla canens!
 conceitat ora magis, pulsus de pectore, terror.
 laudibus emissis sit favor ore meo.
 quos doctrina negat, confert victoria versus.
 carminibus fessum gaudia tanta levant.
 35 gaudeat in multis sic si Carthago triumphis,
 sit mihi rite favor, sit, rogo, vester amor.
 rustica Romanis dum certat Musa Camenis,
 ductorem nostrum fama per astra vehit.
 si placet, ut primi recitem mea dicta libelli,
 40 tunc meritis iussis carmina prima cano.

24 hore *T* 25 quid * *T*, quidni si *Mazz.*, quid quod ego *Teuffel*, quidquid ego *malim* lucu-
 tus *T* 26 mieto *T* 27 et *scripsi*, ex *T* 31 oro *T* 32 emissis *Mommsen*, immissis *T*
 34 lenans *T* 35 si *scripsi*, se *T* 37 certa *T* 38 doctorem *T* 40 nunc meritis *Mazz.*

LIBER PRIMVS.

Signa, duces gentesque feras Martisque ruinas,
 insidias stragesque virum durosque labores,
 et Libycas clades et fractos viribus hostes,
 indictamque famem populis laticesque uegatos,
 5 utraque letifero turbantes castra tumultu,
 turbatos stratosque cano populosque subactos,
 ductorem et magno signantem facta triumpho.
 Aeneadas rursus cupiunt resonare Camenae.
 reddita Pax Libyae bellis cessantibus astat,
 10 certior et geminis fulget Victoria pinnis.
 iam Pietas caelo terras prospexit ab alto.
 Iustitia comitante simul Concordia mundum
 laeta fovens refecit, geminis amplexa lacertis.
 has inter medius solio sublimis ab alto,
 15 Iustiniane, tuis princeps assurge triumphis.
 laetus et infractis victor da iura tyrannis.
 inclita nam cunctos calcant vestigia reges.
 laetaque Romano servit iam purpura regno,
 sub pedibusque tuis victus prosternitur hostis.
 20 et gentes fera vincla ligant, nodoque tenuaci
 post tergum implicitas stringunt retinacula palmas.
 saeva superpositis plectuntur colla catenis.

oraque per centum producant pectora cantus.
 non mihi sufficerent sensus, non omne canenti
 25 ingenium, lati volitans per devia mundi.
 summatim illa canam. summis haec laudibus apta.

Africa sub magno nutabat fessa periclo.
 nam fera barbaricis rabies exarserat armis,
 insidiis, ferro, flammis populisque superba,
 30 omnia succendens direptae moenia terrae,
 captivosque trahens cunctis e partibus Afros.

2 stragesque *cod. Budensis*, strages *T* 3 libyae *cod. Bud.* et *cod. Bud.*, ac *T* 7 fatta *T*
 8 eneades *T* 11 piceas *T* 13 refecit *T* 14 as *T* 16 et nfractis *T* 17 uestia *T*
 22—23 folium secundum codicis *T* intercidi. perierunt versus plus minus 62 26 haec *T*, et *Mazz.*
 28 barbariis *T* 30 diretta *T*

iam nullum discrimen erat. non vatibus nullis
 parcere. nec senibus potuit concedere fessis;
 quisquis omnis bestii. iacuit tunc omne cadaver
 35 confossum gladiis. natis fas non fuit illis
 corpora caesa patrum congestae subdere terrae,
 vulnera nec lacrimis permissum infundere istis.
 dum pater opprimitur, nati coninxque trahuntur,
 diripiuntur opes. virtus premit improba Martis,
 40 et pia desertae linquuntur funera terrae.
 nobilis et pauper eam rapiuntur in uno.
 Inctus ubique sonat, terror tristisque per omnes
 it metus. et dnr̄is turbantur emeta periculis.
 quis lacrimas, elades, praedas, incendia. mortes,
 45 insidias, gemitus, tormentum, vincula, raptus
 explicet, aut miseros possit numerare dolores?
 tertia pars mundi fumans perit Africa flammis.

iamque pins princepsolvebat pectore enras
 pensans, et nostras meditans quem vellet in oras
 50 ductorem mandare ducum summumque magistrum
 militiae. tantam cupiens fulcire ruinam.
 cuncta revolventi solus virtute Iohannes
 consilioque placens fortis sapiensque videtur.
 gentibus ipse feris convenire posse putatur
 55 solus et infestas acer prosternere turmas.
 quippe viri deus et praeclari signa laboris
 victaque bella placent regni graviora superbi,
 expulit ut Persas, stravit quo vulnere Parthos
 confisos turbis densisque obstare sagittis.
 60 tempore quo lati manarunt Nitzibis agri
 sanguine Persarum, Parthoque a rege secundus
 congressus Nabedes, fretus virtute feroci.
 amisit socias ipso superante catervas.
 effugiensque suas aetnae formidine portas
 65 claudere vix potuit, medianque in Nitzibis arcem
 Romanos erupit eques, victorque Iohannes
 Persarum excelsas concessit insperatae portas.
 principis ante oculos discurrunt cuncta fidelis
 fortia facta viri. pensat versatque labores,
 70 Theodosiopolin ut densus vallaverat hostis
 obsidione gravi; noctis celer ille per umbras
 ut veniens dubiae succurrat moenibus urbis,
 hostes per medios portas ingressus amicas;
 territus utque pedem muris subtraxit ab illis
 75 ingens Mermeroüs, densisque ut saevior armis

34 onus scripsi, honos T 36 surgere T 37 infundere Lachm., fundere T 43 et metus T
 periculis T 49 meditans Lachm., moderans T 55 infestas Bekk., infessas T, infensas Mazz.
 60 mandarunt nuzibis acri T 61 secundos Mazz. 62 Nabedes Bekk., nec habet T 63 ad-
 misit T 65 medianque Lachm., medieque T, mediaque Mazz. arcem Lachm., are T, arce Mazz.
 66 Romanos erupit Lachm., romanns dirupit in irupit l m. mutatum T, irrupit Romanns Mazz. 70 teo-
 dosio ypolin T uallauerit Mazz.

ardua sidereo cingentem moenia muro
 inde Daras ausus, ductor qua signa regebat.
 appetere et bello Latias temptare phalangas.
 sed postquam primam vigilans ex hostibus urbem
 80 eripuit ductor, fugientes inde secutus
 occupat ante vias atque omnes vindicat agros,
 ne popularet atrox aut quemquam laederet hostis.
 primus et obtinuit celsi munimina muri,
 nec passus differre diu. nam protinus hosti
 85 fortior in medios ausus conertere campos,
 perenlit innumeras felici Marte catervas
 egregiosque duces et iunctas foedere gentes.
 Parthorum dominum victum versumque fugavit
 Mermeroën. campis Romanum Persa sequentem
 90 tunc metuens manibus gladios phalerasque nitentes
 quisque suas medios fugiens proiecit in agros.
 indecoris cunctis ensis fulgebat harenis
 vaginaeque leves, hastae clipeique comaeque,
 corporaque et mistus sonipes telisque superbi
 95 armigeri iacuere ducis. iacnisset et ille
 prostratus campis, ni vivum prendere vellet
 ductor magnanimus. victus tamen ardua vidit
 moenia Mermeroës, paucis conitantibus intrans.
 tunc astans mediis dominum benedixit in arvis
 100 Urbicus sapiens, quem primum maximus orbis
 imperialis apex famulum rebusque fidelem
 tunc habuit lectum, quemque illas miserat oras
 noscere, quae saevi fuerant discrimina belli.
 hic ubi victores Romanos fervere vidit
 105 atque hostes vastos pavitantes ire per agros,
 extendens geninas pariter cum lumine palmas
 ad caelum sic lactus ait. 'tibi gloria semper,
 summe deus, victos tandem post tempora Persas
 cernere quod merui nostri virtute Iohannis'.
 110 hos versans princeps animo tunc saepe labores,
 hunc solum Libyam oppressam defendere posse
 matura pietate probat. nec plura moratus
 iussit ab extremis acciri partibus orbis
 ductorem. placidus finis dimittit et hostis,
 115 occiduas aditurus aquas, celerique inbentis
 implevit praecepta die, victorque recurrens
 aurea Romanae tetigit mox limina portae.

76 cingebat *Mazz.* 77 claras *T* qua *scripsi*, quasi *T*, qui *Mazz.* 82 ne *Bekk.*, neu *T*
 ledere *T* 83 occinuit *T* 84 hostis *1 m. corr. T* 85 ausus *Bekk.*, uisus est *T*, uisus *Mazz.*
 concurre *T* 89 memor enim *T* campis *T*, acies *Mazz.* Persa *scripsi*, perfusa *T*, effusa *Mazz.*
 90 gladios *T* 91 proiecit in agras *T* 92 indecoris *scripsi*, indecus in *T* 93 aste *T*, ut solet
 96 unum *T* 98 mermeros *T* 99 armis *Mazz.* 100 Urbicus *scripsi*, urbi cuius *T*, urbi-
 capus *Mazz.* 102 quemque illas *scripsi*, quem nullas *T*, quem ad multas *Mazz.*, -que in nullas (an
 eas?) *Bekk.* 103 seni fuerat *T* 110 nos *T* 111 nunc *T* 113 iuxit et *T* extre-
 mis *Lachm.*, externis *T* 115 aditurus *T* 116 praeceta *T*

principis ante pedes gaudens stetit ore sereno.
 respexit famulum. pedibus celer ille benignis
 120 oscula laeta dedit. paucis hunc orbis Eoi
 acta referre iubet. inssus. quae bella peregit,
 auribus insinuat placidis. gavisus alumno
 imperialis apex optat sic vincere semper.
 ilicet auxilio Libyam defendere mittit.
 125 principis imperiis onerantur milite puppes,
 impensis armisque simul, pugnasque docendus
 mittitur auspiciis domiturus bella magistri
 tiro rudis magni. placidus iam tempore certo
 carbasa ventus agens maturas fecerat undas.
 130 navigiumque Thetis suadebat prospera nautis.
 maximus at princeps plena pietate magistrum
 edocuit, sic verba movens. 'res publica nostra
 praemia compensat merito condigna labori
 principe me. cunctosque iuvat gradibusque potentes
 135 esse facit, quoscuque viros bene currere sentit
 pro terris populisque suis. nunc accipe dicta.
 et causas cognosce libens. ac mente teneto.
 Africa sub quantis iaceat miseranda periculis.
 auribus in nostris sonuit. succurrere fessae
 140 compellit pietas. placuit. fortissime. nostris
 et visum est animis Libyam te posse tueri.
 signa move. et celsas velox conscende carinas,
 ac miseros solitis releva virtutibus Afros.
 Laguantanque acies armis prosterne rebelles.
 145 sub nostris pedibus subiectum flectere collum,
 compressum virtute tua. tu prisea parentum
 iura tene. fessos releva. confringe rebelles.
 hic pietatis amor subiectis parere nostrae est.
 hic virtutis honos gentes domitare superbas.
 150 haec mea inssa tenens. ductor fidissime. serva.
 cetera Christus agat. noster dominusque densque,
 in melius referens, et te per cuncta gubernet
 prosperitate sua. titulis melioribus auctos
 pro meritis nos rite tuos videamus honores'.
 155 procidit ante pedes, divinisque oscula plantis
 pressa dedit. lacrimisque rigans vestigia tinxit.
 ductorem ipse pater cernens discedere princeps
 condoluit. pietasque animos concussit heriles.
 inde petens classem nautas hortatur ovantes
 160 magnanimus ductor. deducunt litore puppes.
 prima repercussis verruntur marmora fonsis.
 solvunt vela citi. magnis clamoribus urgent.

122 alumpno *T* 125 honorantur *T* 128 lytorudis *T* 129 maturas *Lachm.*, moturas *T*
 132 sic *Mazz.*, haec *T* 136 que *add. Mazz.* 138 periculis *T* 144 languentanque *T*
 147 iura *V.* laurea *T* 149 domitare *V.* domare *T* 152 melius *Bekk.*, medius *T*, manibus *Mazz.*
 153 tutulis *T*, ut titulis *dubitans Bekk.* 154 rite tuos *Mazz.*, retocius *T* 158 piceasque *T*
 concussit *T* 159 ortatur *T*

horrisonoque graves laxant stridore rudentes,
 expanduntque simis. placidis iam carbasa flabris
 165 anrae impulsa movent. abscondunt alta carinae,
 et latet angustum centum sub puppibus aequor.
 prospera maturis crebrescunt flamina Coris,
 impelluntque rates. aeratis aequora proris
 proscindunt celeres, sulcantur marmora rostris,
 170 spumea sub longis immurmurat unda carinis.
 classis Threicias angusto litore fauces,
 Seston Abydenis dirimit qua pontus ab arvis,
 Sigeasque volat ventis secura per undas,
 et legit antiquae litus lacrimabile Troiae.
 175 inclita tunc referunt Smyrnaei carmina vatis,
 significantque locos alta de puppe priorum.
 haec Priami sedes, domus haec Aeneia, longe
 arboribus quae saepta iacet. hic saevus Achilles
 traxerat Hectorem curru rapiente cadaver.
 180 Demolemni hoc victor prostravit litore magnum
 Aeneas proavis, celsae quo moenia Romae
 nomen et imperii praeclarum auctore refulget,
 atque tenet latum dominantis foedere mundum.
 cunctaque gesta canunt Argivi proelia belli,
 185 concidit Hectorea Patroclus fusus ut hasta,
 utque niger Memnon Pelidae vulnere victus.
 flevit ut Anhora ingentis pia funera nati,
 corruit ut mediis bellatrix virgo catervis
 Penthesilea suis, Rhesus qua nocte peremptus,
 190 Troilus utque puer forti congressus Achilli,
 victor Apollinea cecidit qua lege sagitta,
 quo Paris occubuit confossus vulnere raptor.
 ultima post referunt exhaestae incendia Troiae
 Aeneaeque fugam, tunc clarum nomine Iuli
 195 ut puerum patremque amissa coninge secum
 navibus evexit, tot per vada caerulea currens.
 audiit egregius narrantes proelia Petrus.
 audiit ut pueri praeclarum nomen Iuli,
 arsit amore novo pectus puerile legendi,
 200 noscere bella volens. magna pietate movetur.
 se putat Ascanium, matrem putat esse Crensam.
 filia regis erat. mater quoque filia regis.
 tunc pater Aeneas, et nunc pater ipse Iohannes.
 haec meditatur ovans. pertemptant gaudia mentem.
 205 haec patri. haec famulis, haec omnibus ipse ferebat

163 orisonoque *T* 165 ascondunt *T* 166 tentum *T* 171 Threicias *scripsi*, traicias *T*,
 traiciens *Mazz.*, cf. *Lucan. Phars. IX 954* 172 sexton *T* Abydenis *Bekk.*, abidens *T*, Abydenus *Mazz.*
 176 priorem *T* 178 setta *T* 181 proano *Lachm.* 183 acque *T* 184 Argini et proelia
 belli *Lachm.*, Argiuo proelia bello *dubitans Bekk.* 185 hettorea patroculus *T* 189 pentasilea suis
 res usqua nocte perhentus *T* 190 troiolusque husque *T* 193 exhaustae *Bekk.*, exauste *T*, ex-
 stae *Mazz.* 194 clarum *Lachm.*, clari *T* 197 narrantis *T* 198 audit *T* ut *T*, et *maluit Bekk.*
 199 legendo 2 *m. T*

per mare velivolam, genitoris gaudia magni,
 unica Romanis rebus spes altera. Petrus.
 labitur Aegaeum classis secura per aequor.
 haud secus Hadriacis undis ventisque secundis
 210 ocius alta secat. Siculas mox attingit oras.
 deserit aura rates, ventisque silentibus omne
 immoto fluctu iacuit mare. lenior unda
 litora nulla quatit. siluit tunc Seylla biformis,
 latratus siluere canum. non ora luporum
 215 compulit unda cicens ululantia reddere saxa,
 quamquam hic alternae coeant confinia terrae,
 angustoque freto litus turbetur utrumque.
 immotos fluctus nunquam placata Charybdis
 220 lintea laxa cadunt. nulloque tumentia flatu
 arboribus iunxere suis. tunc solvere funes
 praecepiens sociis 'portus intrate quietos'
 ductor ait. iussi celeres super omnia nautae
 armamenta volant. currens hic vela resoluit,
 225 colligit ille sinus, socios hortatur ovantes
 dulcibus ille sonis, et cautu mulcet aento.
 dant animos clamore viri. vox ipsa labores
 adiuvat, et vires nautis et gaudia praestat.
 Caecana Sicani iuxta iacet arva Paehyni
 230 litora curva tenens, cuius tunc ancora portus
 Romanae classis morsu perstrinxit obunco.
 et iam stelliferas maris asperat Hesperus undas,
 inducens terris taetram caligine noctem.
 hic dux magnanimus securus puppe Iohannes
 235 carpebat somnos. cautus cum forte magister
 ipse ratis placidos persensit surgere ventos.
 discurrit puppes pubes festina per omnes
 armamenta parans. solvuntque a litore funes
 non expectato iussu ducis. omnia nautae
 240 vela levant, totis pudentes lintea flabris.
 iam medium pelagus ventis impulsa tenebat
 classis, et extremo surgebat roseida caelo
 producens Aurora diem, cum tristis imago
 ductoris stetit ante pedes, cognata tenebris.
 245 Maura videbatur facies nigroque colore
 horrida et obductis contorquens lumina flammis.
 tunc sic orsa loqui. 'quas classi tendis in oras?
 in Libyam transire putas?' cui verba remittens
 ductor ait. 'cernis nostras transire carinas,
 250 neque rogas?' vultu minitans tunc tristis imago,
 horrida sulfureis contorquens lumina monstris.

208 secuta <i>T</i>	209 adriacis <i>T</i>	210 contigit 2 <i>m. T</i>	211 omne 1 <i>m.</i> , orae 2 <i>m. T</i>	216 co-
heant <i>T</i>	219 remonens <i>T</i>	221 alboribus <i>T</i>	222 intrare <i>T</i>	225 ortatur <i>T</i>
ferus <i>Mazz.</i>	umbras 1 <i>m.</i> , undas 2 <i>m. T</i>	233 terris terram <i>T</i>	235 sompnos <i>T</i>	242 sur-
gebant <i>T</i>	246 fulamis <i>T</i>	247 classes <i>T</i>	250 tuc <i>T</i>	251 orrida sulfuris <i>T</i>
				mostris <i>T</i>

'non transibis' ait. sensit, quod mente malignus
 angelus ille fuit. claro deiectus Olympo.
 nec finnit tamen ipse feras imitantia formas
 255 ora viri. sequitur fugientem, et prendere certat.
 ille manu densas aspergens ante tenebras,
 pulvere commisto, taetrae caliginis umbra
 ductoris turbabat iter. sed rursus ab alto
 aspectu placidus senior descendit Olympo,
 260 candida sidereis gestans velamina peples.
 ac stetit ante oculos quaerentis tela Iohannis,
 continuitque manum, sanctoque haec addidit ore.
 'non furor in tantas animos sic concitet iras,
 sperne malum bonitate tua. fuge: dira maligni
 265 iurgia ne timeas'. cui dux 'pater optime' dixit
 'virque dei, cernis certantem aditusque viarum
 claudere nitentem'. senior tunc mente benigna
 haec ait. 'o felix, vestigia nostra secutus
 me duce carpe viam'. sic fatus lumine magno
 270 crexit placidus fulgentes lampadis ignis

tunc vero omnis iners dubia stat mente magister,
 et ventis dat terga fugax, victamque fatetur
 artis opem, nescitque miser quo flectere puppem.
 nec breviata sinu sustentant lintea flatus.
 275 non opus est ullis. deponunt omnia nautae
 vela simul. ventisque rates undisque relinquunt.
 sparguntur vario diversa per aequora cursu.
 quo casus, quo ventus ageus. nocturnus et error
 forte trahit. saevum miseris fortuna minatur
 280 naufragium. nullam credunt superesse salutem,
 desperantque suam per aperta pericula vitam.
 ingemuit ductor. mentemque ad sidera tristis
 erigit. auxiliumque dei pietate magistra.
 ut metus ipse dabat, lacrimis inquirat abortis,
 285 promus et exorans supplex his vocibus inquit.
 'omnipotens verbi genitor rerumque creator,
 principium sine fine, deus. te cuncta fateantur
 auctorem et donium, et factorem elementa tremiscunt.
 te venti ubesque pavent. tibi militat aër.
 290 imperioque tuo nunc arduus intouat aether.
 magnaue concussi turbatur machina mundi.
 tu seis, summe pater, tu praeseis omnia nosti.
 non auri cupidus, non ullo munere lueri
 in Libyam compulsus eo: sed scindere bellum

253 claro *Mazz.*, oculo *T*, alto *malim* deiectus olimpho *T* 254 imitantia *T* 257 terre *T*
 259 aspectu *T* olimpho *T* 260 sideris *T* 262 haec *add. Mazz.* 263 concitat *T* 265 optime *T*
 267 claude renitentem *T* benignus *in benigna I m. mutatum T* 270 exexit *T* lampadas *Mazz.*
 270—271 *folium septimum codicis T intercudit. perierunt versus plus minus 62* 272 victamque *Bekk.*, uitam-
 que *T* 274 substant *T* 275 uelis *Mazz.* 278 netturmus *T* 279 forte *Bekk.*, sorte *T*
 281 suum *T* 283 erigit *T* 284 ne *T* abortis *T* 287 cuncta *T* 291 machina *T*

295 et miseris salvare animas haec sola cupido.
 hic animis amor omnis inest. huc iussio tantum
 principis alma trahit. noster te principe princeps
 imperat. ipse tibi meritum debere fatetur
 ordine servitium. tu illi nos subiecis omnes
 300 et servire iubes. tua sum praeccepta secutus.
 aspice, sancte, favens, et nostros cerne labores
 iam placidus, tantaeque pius succurre ruinae.
 sui sua peccantem damnant delicta Iohannem
 iudice te, quocunque alio me comprime leto,
 305 pro! Petro nunc parce meo. quo nomine dicto
 haesit in ore sonus, tremuerunt pectora patris,
 frigidiora gelu ceciderunt crura manusque,
 membraque cuncta labant. lacrimas tunc fluminis iustar
 fundit, et ingentes gemitus ad sidera tollit.
 310 talibus orantis fletus et verba recepit
 suscipiens dominus. validis mitescere ventis
 imperat, et clauso frangi sub monte procellae.
 effugiunt celeres tenuato vellere mbes.
 sol redit, et claro rutilanti lampade caelo
 315 emicat alta dies. explanat marmoris undas
 iussio certa dei. venti venire secundi.
 consurgunt laeti turbantes omnia nautae,
 vocibus et placidis intendunt lintea malis.
 implenturque sinus. socias tunc undique naues
 320 accipiunt, totoque refulgent carbasa ponto.
 iam propius propiusque volant, et prospera cursu
 caerula sulcantes impellunt flamina puppes.
 prospexit tandem succensae litora terrae
 ductor, et indomitas Martis cognovit habenas
 325 nec dubium (nam vera ferunt incendia) monstrum.
 volvebant venti erispanes vertice flammias,
 et fumo commista volans super astra favilla
 sciutillas temes summam spargebat in aethram.
 surgit et in medio fervet iam flamma profundum,
 330 omnia convolvens succensae roborata terrae.
 uritur alma seges cultos matura per agros.
 omnis et augetur crescentem frondibus ignem
 arbor, et in cineres sese consumpta resolvit.
 vertuntur miserae caesis cum civibus urbes,
 335 cunctaque diruptis conflagrant moenia tectis.
 haud aliter Phaëthon cunctis e partibus orbis
 non bene concessa succederat omnia curru
 flammivomis raptatus equis. ni fulmine summo

300 tu sum precetta *T* 302 succurre *T* 303 dampnant delicta *T* 305 proterio nunc, parge
 vel perge *T* 306 exit *T* 307 clura *T* 308 flimus istar *T* 311 subsicipiens *T*,
 suscipiens *dubitan* *Mazz.* 312 clauso monteque procella *T* 313 tenuato *T* 321 proprius pro-
 priusque *T* 324 harenas *Mazz.* 325 monstrum *T* 326 grispanes *T* 327 fauille *T*
 328 ethera *T* 329 et in *Mazz.*, etiam *T* 330 comburens *dubitan* *Bekk.* 333 cinerem *legit Mazz.*
 334 miserie *T* 335 direptis *malim* tectis *T* 336 feton *T* 338 in fulmine *T*

340 omnipotens genitor, terras miseratus, anhelos
 disiunxisset equos, restringens ignibus ignem,
 exarsit ductor miserae succurrere terrae,
 plus solita pietate fremens, largoque rigavit
 imbre genas. virtus solitis flagravit in armis.
 345 iraque praecipites dictabat tendere gressus
 in medios fluctus. prohibet natura volentem
 et mista virtute modus, quo cuncta regendo,
 inclita cum parvis pensans, commissa gubernat.
 ocnas adductas ad litora vertere proras
 imperat, et notae laetus successit harenas.
 350 litora Byzacii paribus non alluit undis
 opposita tellure salum. pars lenior aestu
 plana iacet. curvis statio est concessa carinis,
 efficiunt portus nimium vada salsa quietos.
 355 hic vis nulla Noti placidos extollere fluctus
 mota potest, ventus liquidum nec ferritat aequor.
 pars pelagi quassatur aquis, ripaeque relabens
 contractum scopulis latrat mare. pervia saxis
 unda sonat, nigramque super diffunditur algam.
 360 illie et Boreas tumidus graviorque procellis
 Eurus ab extremo convolvunt aequora fundo.
 tunc pereunt miserae dirupto fune carinae.
 et pelagi duros tabulae iacere per agros
 saepe ratis putresque simul per gramina prorae.
 hinc est, quod metuunt fugiuntque pericula nautae
 365 dira loci, portasque petunt vada tuta quieti.
 illo Romanae steterant in litore classes.
 tempore quo Libycas tetigit Belisarius oras.
 Vandalicas capturus opes, quos nomine portus
 alterna pro parte Caput dixere Vadorum
 370 antiqui nautae, veniens hic vela resolvit
 dux quoque magnanimus simili virtute Iohannes.
 felix ille locus, statio quo tuta Latinis
 classibus atque secunda fuit. tunc ancora morsu
 fixa suo tenuit securas litore puppes.
 375 agnovit portus ductor fortissimus illos.
 gavisusque locis digito monstravit ab undis,
 et sociis sic laetus ait. 'cum prima tenerent
 ultrices haec arva rates, hoc litore primus
 ipse solum tetigi, fretus invenilibus armis.
 380 ex duobus namque unus eram, cum sceptrum tyrannus
 Geilamir in Libycis tenuisset perfidus oris.
 has Romana manus primo pede pressit harenas.

340 disiunxisset *T* restringens *T* 341 succurre *T* 346 modus *Laclm.*, modum *T*
 348 uertice ploras *T* 350 bizarii *T* 351 opposita tellure salum *Laclm.*, o. t. saltim *T*, t. o. saltim *Mazz.*
 352 est concessa *scripsi*, est cessa *T*, concessa *Mazz.* 353 nimium salsa unda *T* 355 nec *T*, non *Mazz.*
 equo *T* 357 conflatum *T* 361 tunc *T*, hinc *Mommsen* miserie *T* 364 que *add. Mazz.*
 365 portusque *scripsi*, portisque *T*, portuque *Mazz.* quieti *scripsi*, quiete *T*, quieto *Mazz.* 373 ancora *T*
 376 abundis *T* 377 cum *Bekk.*, dum *T* 379 iuuenibus *T* 382 arenas *T*, sic fere semper

hic Libyeas potavit aquas. hoc margine fossas
 tunc posuit primis veniens exercitus armis.
 385 ille procul tumulus, vicinis proximus undis,
 cernitis ut molli congestus creseat harena
 mobilitate Noti? ductor Belisarius illic
 altius imposuit cunctis tentoria signis,
 quem circum posnere duces mistique tribuni.
 390 hoc ego. germano pariter comitante beato,
 castra loco tenui. sors, heu, durissima fati,
 humanis iniuncta bonis! o gaudia fratrum
 quanta rapit subito veniens mors saeva piorum!
 qua virtute fremens germanus perculit hostes
 395 ille meus, sociosque bonus qua mente regendo
 contumit, quantumque virum res publica flevit!
 non belli rapuit fratrem fortuna potentem.
 cum totiens victor saevo remcasset ab hoste.
 heu, superas mors dura pios! genitoris imago
 400 Pappus eras natique. mihi solacia tanti
 digna mali, victor Stygias quod despicias undas.
 haec loca me fratris memorem fecere beati,
 et lacrimas movere meas. quae bella peracta
 prisca viri! deus ipse mihi meliora secundet.
 405 sit locus hic felix, illo felicior anno
 prosperitate dei. tamen haec quo tempore castra
 imperfecta manent tanto in discrimine belli,
 quot populis subtracta salus! Victoria signis
 si faveat per bella meis, ego coepta replebo
 410 munimenta loci firmo solidata metallo.
 sic fatus doluit desertas civibus urbes
 et vacuas taenisse domos, Libyeasque ruinas
 ingenuit miserans, solvique a litore fines
 inssit, et optatis concessit lintea ventis.
 415 tertia lux Tyrios oculis post tempora muros
 obtulit, et fessae ductorem reddidit urbi.
 litora vix primis figeus vestigia plantis
 contigerat: campis acies exire iubebat,
 praecipit atque duces densas componere turmas,
 420 signaque ferre iubet. summus dolor iueitat iram.
 terrae quippe dolens, quam viderat ipse, ruinam
 castra movet. inssis parens exorta inventus
 deposito torpore micat, omnisque resumptis
 bella petit miles gladiis. tunc aere recurvo
 425 aspera raucisoni succendunt proelia cautus.
 iamque novem latis erumpunt agmina portis,
 emetaque ferratas effundunt moenia turmas.
 hinc equites veniunt, peditum pars lenta movetur

383 magine *T* 385 tumidus *T* 395 sociusque *Mazz.* 399 separas *T* 400 Pappus *scripsi*,
 lampus *T*. Pampus *Mazz.* 401 Stygias *Mazz.*, scias *T* 407 imperfetta *T* 409 cetta *T*
 414 iuxit *T* 417 primis *Bekk.*, primus *T* fingens *T* planetis *T* 425 cantu *T*

mille viis, cursuque pedum gemit arida tellus.
 430 qualiter ille favis pulchri regnator agelli
 castra movens apium densas exire catervas
 imperat et flavis agmen producere terris,
 sive parat pugnās adversi concitus ira
 forte ducis, fucosve volens arcere malignos
 435 accelerat: iussisque favens festina iuventus
 per cunctos aditus crebris alvearia linquunt
 exitibus, rancisque acuunt stridoribus hostes:
 haud secus in campos tota Carthagine miles
 exit, et erectis gaudet procedere signis.
 440 hinc seges aeratis horrescit spissa manipulis.
 hi pharetras arcusque ferunt, his lucida latis
 arma sonant umeris. hastae clipeique refulgent
 loricaeque graves et stantes vertice cristae.
 volvitur inde novus densa caligine pulvis,
 445 ventilat assiduās conculeans ungula terras,
 aëra sublatae convolvit fumus harenae.
 ipse inter primos, exhortans aguina, ductor
 fertur equo, solitisque duces succendit in armis,
 dum veteres memorat gestas in Perside pugnās.
 450 non aliter posset sensus flammare virorum,
 ut Martis landaret opus. sic Iuppiter ille,
 ut veteres aiunt gentili carmine vates,
 saeva Giganteo cum staret Phlegra tumultu,
 caelicolum turnas, quid vellent fata, monebat,
 455 sternere terrigenas posset quo fulminis ietu,
 cuspide qua Mavors transfixos funderet artus,
 verteret in montes visa quos Gorgone Pallas,
 arcitenens crebris quis ferret fata sagittis.
 quosque levis torto fixisset Delia telo.
 460 iamque per extensos properans exercitus agros
 Byzacii carpebat iter. qua Antonia castra
 nomine dictus avis locus est. hic castra Iohannes
 mox posuit. legati et iam venire tyranni.
 hos dux egregius iubet intra tecta vocari
 465 atque referre viros saevi mandata tyranni.
 tunc, cui Romanae fuerat facundia linguae,
 iussus Maccus ait. 'Lagnantan gentis acerbae
 ductor magnanimus tibi nos, Gnenfeius heros
 Antalas. haec ferre iubet. tu nempe, Iohannes,
 470 quem novit Massyla manus Solomonis iniqui
 tempore. dux nostris fueras qui proximus oris

429 pulsuque Mazz. 430 favis T, favi Mommsen 437 rancisque canunt T, cf. Verg. Aen. XII 590
 hostes T, iras Haupt Opusc. III p. 625 438 and T cartagine T 439 erectis T prodere T
 440 aratis T 441 faretas T 442 humeris T, ut solet 443 litoreeque T 445 assidue Mazz.
 447 exorta T 449 imperfide T 453 cum Bekk., dum T 454 quo Mazz. monebat Bekk., moue-
 bat T 456 arcus T 458 crebis T 459 fixisset Mazz., fississet T, fixum iret Unger Emendationes
 Horat. Hal. Sax. 1872 p. 147 461 bizarii T qua Bekk., que T, quo Mazz. 463 nix Bekk.
 etiam Mazz. 464 egregios T tetta T 465 seni T 467 Maurus dubitans Mazz. 469 amitalas T

vicinaeque maris quondam servator harenae,
 non Solomoniaeas audisti Marte catervas
 tot pariter cecidisse gravi. qua flumina clade
 475 impleret Romana manus, campisque perempti
 quot vestri iacuere viri, ductoris et ingens
 exitium per bella tui? tu gentibus audes
 invictis inferre manum? non quantus Ilagnas
 notus Marte tibi, quem tantum fama perennis
 480 prisea cauit? cuius iam Maximianus in armis
 antiquos perseusit avos. Romana per orbem
 sceptrata tenens, Latii princeps? tu milite parvo,
 iam periture, meas audes vel cernere turnas?
 aut poteris snfferre manus faciemque virorum
 485 aspicias campis, ductor Romane, meorum?
 quin potius converte pedem, vel sumpta retrorsum
 signa refer, mortemque cave. sin proelia mecum
 mittere posse putas, si te iuvat ire sub umbras,
 atque dies suprema vocat, cur signa fatigas?
 490 verba remitte mihi, quae sit tua certa voluntas;
 et venio quocumque voles, nec fata morabor.
 haec mandata dedit ductor fortissimus ille.
 tu, quaecumque placent animo, responsa remitte'.
 tunc placidus gravitate sua nec motus in hostes
 495 ductor ait. 'mihî nunc saevo responsa referre
 non opus est hosti. certis sunt ista diebus
 maturauda mihi saevi mandata tyrauni.
 post vobis mandata dabo'. sic ore loentus
 ipsos privato inssit custode teneri.
 500 fortia facta parans. illis superesse salutem
 quis potuit sperare viris? patientia magni
 quanta ducis! quanta est pietas virtusque regendi!
 barbara corda tument insano accensa furore.
 hic elementer agit moderaus gravitate Latina.
 505 voluit ulcisci praesenti morte superbos,
 sed voluit salvare humiles fractosque levare.
 sic virtus Romana manet semperque manebit.
 corripit et salvat, veniam promittit ab ira.
 extulit ut radiis rutilantes Lueifer ignes
 510 Oceani prolatus aquis, tunc castra moveri
 emeta iubet ductor deusasque exire phalangas.
 signa canens gemit horrendos fera bucina cantus
 aere cavo, dulcesque expellit pectore somnos.
 daut animos socii (clamor tentoria miscet
 515 hortanturque parem. famuli tunc fixa revellunt
 vela solo, alipedes ducunt praesepibus altis
 ornatos phaleris, atque omnia tela resumunt.

478 quantum *T* 479 notum est *Mazz.* perhennis *T* 483 nam *T* 484 facemque *T*
 487 refers *T* canes in *T* 490, 493 remitte *T* 501 qui *T* 505 presente *T* 506 salu-
 tare *T* 508 promittit *T* 510 oceani *T* prolatus *Mazz.* 513 sompnos *T* 514 so-
 cii *Lachm.*, sotiis *T*

ast ubi compositis coepit procedere turmis
 victricesque aquilas acies ostendere campis.
 520 sic bene sollicito dispensans pectore ductor
 admonet ipse duces, causas referensque docensque.
 'o Romana manus, spes o fidissima rerum,
 o virtus orbisque decus summumque levamen,
 imperiique fides et nostri palma laboris,
 525 certa licet vobis, quae sit fiducia genti, est,
 ipse tamen memorem insidias fraudesque dolosque,
 et metuenda canens et, quae peragenda, revolvens.
 proelia dura dolis nunquam caruere malignis.
 bella per insidias acies Maurusia gessit
 530 semper, et obscuris fidens subsedit in armis.
 solaque Massylas servat fallacia vires,
 et timidos bellare facit, dum saxa latebras
 montibus in summis aut altis flumina ripis
 praestant, aut ubi glauca nemus distendit oliva,
 535 arboris aut altae frondoso vertice robur
 efficit occultis acies subsidere campis.
 fraudibus his certat committere proelia Maurus,
 ut celer incautum subitans exterreat hostem
 ambiguumque prenat, fretus numeroque locoque
 540 et domitis confisus equis. tunc belliger astu
 mittitur, in planos rarus qui proelia campos
 provocet et visos fugiens exaggeret hostes.
 ille levi cursu praefixo hastilia ferro
 vibrat, et inervo nec cessat flectere gyro
 545 cornipedem domitum. sed cum properaverit hostis,
 arte fugit, comptas ut spargat callidus alas,
 dum sequitur numerosa manus victrixque putatur
 esse sibi, et totos agmen diffundit in agros.
 his agit in bellis fingens certamina Mazax
 550 insidiis, donec medios perducit in hostes
 hostile obsessis conclaustum vallibus agmen.
 tunc dolus ille patens saevas effundit habenas,
 absconsasque ciet tota de parte catervas.
 quem metus acer agit, primo fugit ille tuuultu.
 555 hunc premit elatus saevo sub vulnere Maurus,
 quem impavidum timor ipse facit. sin robore firmo
 constiterint tunc forte viri, non ulla sequetur
 audentes pugnare manus, sed colla reflectunt
 mollia quadrupedum versi. sic bella relinquunt,
 560 sic acies fugitiva cadit, sic firma resistet.
 nam timidos fortuna premet, cautosque invabit

519 aciesque *Mazz.* hostendere capis *T* 520 duce *1 m.*, ducem *2 m.* *T* 521 docetque
2 m. T in litura 525 certa licet *T*, certe liquet *Mommsen* est delet *Mommsen* 527 canens *scripsi*,
 cauens *T* 535 alde *T* 537 his certat *Bekk.*, id certat *T*, inceptat *Mazz.* 538 subitans *T*,
 subiens *Lachm.*, subeuntem *dubitans Bekk.*, subito *Mazz.* perterreat *Mazz.* 542 exaggeret *T*
 545 proparauerit *T* 546 calidus *T* 549 maxax *T* 551 obsexis cum clausum *T* 553 ascon-
 sasque ciat *T* 556 impavidum *Bekk.*, pavidum *T* 560 resistet *scripsi*, restet *T*, resistit *Mazz.*

audacesque simul. multos nam saepe revisit.
 et quanti ex ipsis palnam sumpsero periclis!
 ut decet esse duces. cauti fortesque trucesque
 565 pandite quisque suas belli in discrimine vires.
 sit labor ille animis. acies componite turnis,
 ennetaque dispositis incedant signa manipulis.
 haec sit praecipue summi cautela laboris.
 has vigiles servate vires. his vincitis hostes.
 570 ordiue quisque suo praecedant castra tribuni,
 interdumque duces, suspectas quaerere valles
 et faciles praestare vias. exercitus omnis
 his securus erit. cautum nec praeventit hostis
 vallatumque. suis at si Maurusia bellum
 575 fraudibus oenltis acies assueta parabit.
 nuntius ante levis nostras deportet ad aures
 vectus equo. cautasque facit properare cohortes.
 hoc servate, duces. veram sperate salutem'.
 dixerat haec ductor. latum eum vocibus agmen
 580 consequitur festis. laudant plauduntque faventque
 exultantque animis et laeti iussa faecessunt.

LIBER SECVNDVS.

Pellitur interea ennetis vastator ab oris
 Maurus. et adverso trepidus calcatur ab hoste.
 deserit obsessas fugiens conterritus urbes,
 turbatusque metu montes concurrit ad altos,
 5 diraque munivit posuitque mapalia silvis.
 implentur vallesque cauae collesque supini
 gentibus innumeris. camposque et flumina late
 curva tegunt. latuit densis contermina tellus
 agminibus, montesque et celsis frondea silvis
 10 tecta latent pendente casa. fugit inde ferarum
 omne genus. saevi reverens venabula Manri,
 nec potuit miserum tantas evadere pestes,
 sed iacet affixis resupino in pectore telis.
 non mitis volucer ramis permissus in altis
 15 frondibus aut mediis dulces suspendere nidos.
 arboribus religant congesto culmine caunas
 omnibus. et nullo est vacuum iam in monte cacumen,
 qualiter infusae tellus contexta pruinae
 nube latet, campique et montes arbor et omnis
 20 albet. et ipse suis artatur motibus aër,

564 cautos *Mazz.* trucesque *T* 566 amor *T* 573 nec *T*, non *V* 576 nuptius *T*
 578 sperare *T* 581 faecessunt *T*
 5 diraque *T*, castraque *Mazz.* mapalia *scripsi*. in prelia *T*, imperia *Mazz.* 6 implenturque *T*
 8 tegunt *T*, tenent *Mazz.* 11 reuerens *scripsi*, referens *T* 13 affixis *T* 15 subspondere *T*
 18 contexta *T*

eripitur crebris facies certissima rerum
inbribus, et nullis noseuntur sidera signis.

quis mihi tot populos gentesque et proelia vates
ordinet arte nova? tu, Iustiniane, favendo
25 euneta doce. admisce blanda dulcedine Musam.
temperet insuetis nutant quae carmina verbis.
nam fera barbaricae latrant sua nomina linguae.
primus init bellum, fraterna morte coactus,
Maurorum princeps, Romanis subditus olim
30 principibus, gratus ducebus fidusque magistris,
Antalas. duramque movens in proelia dextram
erexit furiale fremens, qua turbidus omnis
impulit armatas bellorum ad praemia gentes.
finibus in Libycis susepta pace fidelis
35 ille fuit, plenosque decem perfecerat annos.
heu, ducis ignavi quale indiscretio bellum
movit, et extinctas fecit recalescere flammis!
tunc furor incepti posuit plantaria Martis.
perfidiae erimen vel tantae semina mortis
40 ira dedit. gentes Libyae commovit amaras
aerios et totum turbavit caedibus orbem.
hunc consanguineis sequitur densissima turmis
Frexes, et tumida laudat eervice regentem,
fortis gens et dura viris bellicae tumultu
45 effera, seu pedes in campis praesumpta per hostes,
sive frementis equi pulsat calcaribus armos.
inde leves equitum turmae comitante Sielifan
arma ferunt. saevus medium volat ille per agmen
fusus equo, armatasque movet pulsatque phalangas.
50 Aor et indomitus latos discurrit in agros.
hinc Sinusdisae bellant per bella cohortes,
Silvaeaeque truces et saevis Naffur in armis
Sileadenitque ferus, eelsis qui vivida silvis
bella dolis metuenda parat, conterritat hostes
55 fraude loci, caecisque furens praefertur in ausis.
qui Gurubi montana colunt vallesque malignas,
Mercurios colles et densis Ifera silvis.
quis gravis Autiliten, patris non mollior ausis,
praefectus bellicae comes nullique fidelis
60 ibat, et in gentes seelerum laxabat habenas,
suecendens praedansque ferox maectansque trahensque.
Silvaizan Macaresque vagi, qui montibus altis
horrida praeruptis densisque mapalia silvis
obiectae condant securi rapis ad umbram.

22 inbribus *T* 25 amisce *T* 26 nutant quae *Mommsen*, nutantque *T*, nutantia *Mazz.* 31 ani-
talas *T* 33 aratas *T* premia *T*, proelia *Mazz.* gens *T* 38 incepti *Lachm.*, incetti *T*,
incerti *Mazz.* 39 perfide *T* 41 caedibus *Mazz.*, gentibus *T* 43 laudat *Bekk*, laudant *T*
45 presumta *T*, sic fere semper 48 ualat *T* 49 mouet pulsatque *scripsi*, mouent pulsantque *T*
50 indomitus *T* 51 hunc *T* Sinusdisae *scripsi*, sinusdisa *T*, indiuise *Mazz.* 52 saenus Nau-
fur *Mazz.* 53 uiuida *Mazz.*, iuuida *T* 57 infera *Mazz.* 58 patriis *Mazz.* Ausis *Mazz.*
60 abenas *T* 61 ferox *scripsi*, feros *T*, ferus *Mazz.* 64 abiecte *Mazz.*

65 et quos flumineis fortes intersecat undis,
 Silzaetae Caunesque leves, qua montis ab alto
 dirigit incurvis anneum per gramina ripis,
 Vadara, quem planos currentem fundit in agros,
 70 quas Agalumnus alit, venire ad proelia gentes,
 nubibus in mediis celsum qui ferre cacumen
 cernitur, et lati sustentans sidera caeli
 Maebius, gravidis quasque ipsa miserima culmis
 dumosae nutrit perstringens hordea terrae
 Sascar, et accitus longis convenit ab oris
 75 Astrices, Anaentasur, Celianus, Imaelas,
 Zersilis artatis habuit quos horrida campis,
 immittit polluta viros mox Gallica tristes,
 nec cessant populos infausti mittere campi,
 quos Talalateis nutrix suscepit ab arvis,
 80 Tillibaris; iunctasque mari distendit harenas
 Marta mali genitrix, fristes quos cernere campos
 vitasset Romana manus, ni fata dedissent
 invida saepe, bonis licet, ultima rumpere fila.
 sic tibi, summe pater, placuit, sic iussa ferebant.
 85 nuntius extremas Libyae transvectus in oras
 convocat iudomitas extrema ad proelia gentes,
 convenit innumeris unquam superatus Ilguas
 milibus, et totum volitans conterrat orbem,
 cornipedum saevus laxatis Austur habenis
 90 viribus hunc sequitur fidens, et fortis in armis
 et numero superante modum, nam belliger Austur,
 sollicitus dubias campis committere pugnas,
 collocat astrictis muros fossasque camelis,
 atque pecus varium densa vallante corona
 95 ponit, ut obicibus pugnantes implicet hostes
 ambiguosque premat, currens tunc saevus Ilguas
 mactat in angustis prosternens agmina muris,
 et campos securus adit, sequiturque premitque
 caede nova, miserumque furit vastator in agmen.
 100 est aries illis infandi machina belli,
 comptaque dispositis ponunt tentoria signis,
 horrida gens et dura viris audaxque triumphis
 innumeris, nullo bellis quae tempore cessat
 impia, crudelis, nullas timet ille ruinas,
 105 sed lieuit timuisse tamen, seu iure licebit,
 paeniteat saevisse diu, nam fortis Ilguas
 quondam per latos prostratus vulnere campos

65 quos *Mazz.*, qui *T* intersecat *scripsi*, interserit *T* 71 sustentans *T* 72 ipsa *add. Mazz.*
 73 ordea *T*, ut solet 74 cum venit *T* 76 Zerquilus *Mazz.* 77 inicit *T* mox *scripsi*, mos in
 mons *l m.*, mutatum *T*, mons *Mazz.* Gallida *legit Mazz.* 78 essat *T* 79 Talalateis *scripsi*, talanteis *T*
 80 iunctasque *scripsi*, iuctasque *T*, iucusque *legit*, iunctisque *scripsit Mazz.* maris *legit Mazz.* aen-
 nis *Mazz.* 81 Martamali *legit Mazz.* capos *T* 82 infata *T* 83 invidia *T* alima *T*
 85 numptius *T* 87 hilguas *T* 89, 91 astur *T* 96 ambiguasque *T* hilguas *T* 101 tep-
 toria *T* 105 tamen *Mazz.*, tantum *T* seu *scripsi*, se *T*, sed *Bekk.* litebit *T* 106 hilguas *T*

iuncta saeva dedit, praedis bellisque pepercit.
 Ierna ferox his ductor erat Gurzilque sacerdos.
 110 huic referunt gentes pater est quod corniger Ammon,
 bucula torva parens. tanta est insania caecis
 mentibus! ha! miseras fallunt sic numina gentes!
 Ifurac infestis venit consultus in armis.
 hic pedes iusignis clipeo telisque resultat
 115 et mucrone potens, saevum dum tendit in hostem.
 Muctuniana manus calidis descendit ab oris,
 quae Tripolis deserta colit. Gadabisque maligna
 mittit ab aere viros, et saevis moenibus horrens
 Digdiga vicinis acies dedit improba ripis.
 120 tunc, Velanideis verrunt qui stagua phaselis,
 conveniunt populi, qui currunt arte per aequor,
 infixos tremulis iactantes piscibus hamos.
 Baraei solito currunt saevire furore.
 deseruere suas et nostras quaerere terras
 125 incipiunt. his arma furor bellumque ministrat,
 et genus aere viris. clipeos gladiosque minaces
 non solito vinctos lateri, sed circulus ambit
 perstringens modicum, complexus brachia gyro.
 vaginasque aptant nudis pendere lacertis.
 130 nec tunicae manicis oruant sua brachia Mauri.
 insita non nullis stringuntur cingula bullis,
 discinetique ferae agitant in proelia turnas,
 binaque praevalido portant hastilia ferro.
 horrida substrictis dependens tragula membris
 135 ex umeris demissa iacet. tunc lintea tactrum
 palla caput stringit, nodo suffulta tenaci,
 erudaque sub nigra calcatur Maurica planta.
 Marmaridas gentes tot pertulit Africa bellis.
 quis miseram superesse putet? non sufficit istud,
 140 o superi! iam audax alternis surgit ab oris
 adversa de parte fremens dux ille ruinas,
 quas illi Romana manus per vulnera Martis
 ante dedit. tantam inde ferus nunc colligit iram.
 innumerae gentes illum comitantur euntem,
 145 quae Gemini Petram, quae Zerquilis horrida rura.
 quaeque nefanda colunt tristis montana Navusi
 desertosque locos; nutrit quos horrida tellus
 Arzugis infandae (veteres sic nomine dicunt).
 Aurasitana manus celsis descendit ab oris.
 150 non pedes illa potest acies in bella venire,
 praevalide sed pugnatur eques. tunc lancea duplex

108 iuncta *T*, ingutna *Mazz.*, lancea *Haupt Opusc. III 625*, poenas *requiritur* 109 Ierna *T* 111 bucu-
 cula *T* 112 mensibus *V* 113 ifarac *T* consultus *T*, coniunctus *malim* 115 muctone *T* 116 mu-
 camiana *legit*, macumiana *scripsit Mazz.* 117 trepulis *T* 119 digdiga *T* 123 currunt *dubitans Bekk.*,
 curant *T* 126 est *Mazz.* uirum *Mazz.* 129 attant *T* 132 discinetique *Lachm.*, distinctique *T*
 134 fargula *T* membris *T*, loris *Lachm.* 137 calcantur *Mazz.* planeta *T* 141 fremens *T*,
 sed remens *in litura* dux *Mazz.*, dulce *T* 145 geminam *Mazz.* orrida *T* 149 aurisitana *T*

iuniperum ferro validam suffigit acuto.
 caetraque saepe levis duro iacet horrida dorso
 ant lateri suspensa cadit. substrictus at ipse
 155 mero fulmineus laevo dependet ab armo.
 quique Vadis tepido messes bis tondet in anno
 Maurus arans, bino perstringit et hordea culmo.
 heu, fuit in siccâ Phoebi candentis harena.
 quantus amor praedae! toleratur fervidus ardor.
 160 sufferturque fames terrarum aestusque sitisque
 Martis amore feri turpisque cupidine lucri.
 iam fortis properans densos exercitus hostes
 montibus in summis et collibus esse videbat,
 fumantesque locos flammis silvasque latentes
 165 agmine condense nullum monstrare caecumen.
 omnia tecta latent. vox undique saeva per auras
 indiscreta sonat. hinc silvasque sonoras
 tempestate putes nimia veniente moveri,
 litore collisas frangentes aequoris undas.
 170 hinc iuvenum clamor, fremitusque ardescit equorum
 inde furens. tremulis ululatibus aethera matres
 contentim. fervet trepido tunc terra tumultu.
 pastorum ecce venit fugiens e vallibus agmen
 hostis ab adventu. pecudum per prata balatus
 175 consonat, et densa pulvis succrescit harena.
 iam sonipes campis laxis currebat habenis,
 primus et armentis praedam rapiebat ab altis.
 obvius ecce venit saevis de faucibus hostis
 raris, et in nulla comptus procedere turba
 180 cernitur, adversos nec poscere fervidus hostes.
 sed tantum clamore fuit. tum fragula crebris
 nutibus e silvis acies agitata requirit.
 auxilioque vocat Manrorum more catervas.
 convolat ergo celer prima ad certamina Frenes
 185 Marte levi, tantumque fugax armenta tuetur.
 constans nam nullis acies componitur armis.
 non tamen ineptum faso est eum sanguine bellum.
 Geisirith ille potens nam dux praecesserat agmen
 ductoris iussu, sapiens et Amantius una,
 190 hostiles temptare locos, perquirere valles
 et solito planare vias. nunc aggere celso
 Romanae sistunt acies, gentesque nefandas
 expectant oculis. magno quae ferre magistro
 mente gerunt dubia. nequeunt tolerare tumultus
 195 nec densos lustrare locos. quis cernere posset

153 catura sepe *T* 156 tepido *Bekk.*, tepide *T* 160 aestusque *Mazz.*, extusque *T* 165 mo-
 strare *T* 167 indiscreta *T* 169 littere *T* frangi vento *Hugo Michael* 170 hunc *T*
 174 euentu *T* balantum *T* 181 fragula *T* 182 et *T* 184 conuocat *T* 186 constat *T*
 187 incettum *T* 188 Geisirith *Haupt Opusc. III 616.* gersirit *T*, Geisirich *Mazz.* 191 nunc *Mommsen*,
 hunc *T*, huc *Mazz.* 193 expecttant *T* magno quae ferre *Mazz.*, magnoque ferre *T*, magnoque re-
 terre *malim* 195 cernere *T*

milia tanta virum? sic si lucusta sub astris
 Austro flante cadit Libyecos diffusa per agros
 vere sub extremo, vel eum Notus aethere ab alto
 in mare praecipitem magnoque a turbine raptam
 200 ire iubet: dubiis horreseunt corda pavore
 agricolis, segetes ne conterat horrida pestis,
 neu vastet fructus teneros hortosque virentes,
 mollibus aut ramis florentem laedat olivam.
 iamque pedem retrahens ibat Romana iuventus.
 205 ductori responsa ferens. hanc proximus hostis
 circumdat levitate sua. iam dura subibant
 agmina. conveniunt densi de montibus hostes,
 faucibus e cunctis campos funduntur in omnes.
 Austur et, indomitis ardens quae fertur in armis,
 210 Mntuniana manus. succedit fortis Ilaguas.
 iamque sub hostiles acies transmissa catervas
 innumero currebat equo. turbatque premitque,
 et magis atque magis densum stipatur in agmen.
 exuperatque viros. ipsis artatur ab hastis
 215 campus, et ingenti quassatur terra tumultu.
 sic, ubi compellunt currentia nubila venti
 murmure cum valido, tot crebris ignibus ardens
 nimbus et adversa veniens in fronte procella
 influit exactis vasto cum pondere guttis
 220 grandinis infandae: pluviis ventisque subactus
 tristia submittens iam frigidus ora viator
 dentibus infremuit, victus sic terga reflexit.
 et loca tuta petens silvis tectisque ecurrit.
 non aliter Romanus eques iam victus abibat,
 225 hoste premente gravi. surgens licet inelita virtus
 fortia facta petat, nimius tamen imprimit hostis
 conveniens. nec tela viri nec spicula possunt
 spargere lenta manu. solus vix sufficit ensis
 pellere Marte viros, clipei vix sistere contra
 230 vulnere sufficiunt. tristis tunc aethera clamor
 pulsat. susceptis regemunt obstantia telis
 seuta virum. infandis agitatur vita periculis.
 tunc Romana acies paulatim excedere pugna
 nititur, adversosque reluctat prendere colles.
 235 interea velox placidas concusserat aures
 nuntius, ingenti conturbans castra tumultu,
 descendisse feros silvis et montibus hostes
 innumeros, campos acies implesse nefandas,

196 sic si *scripsi*, sub sic *T*, vel sic *Mazz.* 198 ether *T* 199 rattam *T* 201 neu *T*
 202 uastat *T* 203 ulivam *T* 205 proximis *T* 207 conveniunt *Lachm.*, cur veniunt *T*, cum
 veniunt *Mazz.* denti *T* 208 e *Mommsen*, et *T* 209 ardensque fertur inermis *T* 210 Ma-
 cumiana *Mazz.* dilaguas *T* 214 exipperatque *T* 217 con *T* crebribus *T* 219 guttis *T*
 224 habitat *T* 226 impremit hosti *T* 228 manus *T* 229 perellere *T* clipeis *T*
 231 hostantia *T* 237 descendisse vel distendisse *T* 238 implexe *T*

240 obsessosque locos populis annisque coruscis,
 iam potuisse duces tautae succumbere pugnae.
 illicet omnis eques campo decurrit aperto.
 nam cunctos civilis amor pulsabat et ardor
 ductorisque metus. compellit terga suorum
 voce verendus agens. interdum pulsat et hasta.
 245 quos cessare videt. populos excedere castris
 imperat. auxilioque suis succurrere dicit.
 utque leves aquilas campis produxit apertis
 praecessitque duces, illos per castra morantes
 increpat et ranci sonitu conterrat aeris.
 250 bucina saepe cibus tremulo genuit horrida cantu.
 subsequitur crebris acies collecta manipulis.
 ungula sidereos contristat pulvere campos.
 et solis pallescit honos radiosque micantes
 colligit, oppositaque polus turbatur harena.
 255 praecelsis veluti surgunt de montibus Euri
 Aeolis ferventque graves, verruntque procellae
 litus harenosum, tunc tristibus aëra turbant
 flatibus. adversis scindentes nubila flabris:
 sic campos acies densis Romana catervis
 260 turbat, et absentes pulvis iam comprimit hostes.
 cantus ab adversa venientes rupe Melampus
 vidit, et ingenti turbans clamore cohortes
 barbara signa dedit. paulatim relinquere campos
 incipiunt, et tuta acies per castra reconduunt.
 265 at veniens fortis vallatus et agmine ductor
 montibus in summis astantes conspexit hostes.
 incolumesque suos gaudens suscepit ovautes.
 huic, fera quae saevis non tristia bella periculis
 gesserat illa manus. referunt faucesque malignas.
 270 praecipit ipse viris fossas et castra locare
 hand procul adverso, nimum sed proximus hosti.
 perficiunt praecepta ceteri. planumque per aequor
 caudida mox niveis figunt tentoria velis.
 hic Romana manus positis fortissima castris
 275 per varium discurrit opus. pars arma reponit
 alta locis. pensat pharetras arcusque retendit.
 arduaque excelsis sustentant vela columnis.
 ordine configunt pratibus in mollibus hastas.
 atque hastis solite per campos scuta reclinant.

239 obsessosque loco *dubians Bekk.* populi *T* 241 interdum pulsat *scripsi*, inter pulsat *T*, retro
 compulsat *Mazz.* 249 heris *T* 250 horrido *T* 252 constrictat pulvere *T* 254 turbatur *Mazz.*,
 tardatur *T* 255 praecelsis *Bekk.*, precettis *T*, praeruptis *Mazz.* 256 Aeolis *Mazz.*, heulis *T*,
cf. Ovid. Amor. III 12, 29. Verg. Aen. VIII 454 procella *Bekk.* 257 turbat *T* 258 scin-
 dentibus *T* 261 venientes *T*, uenientes *legit*, metuentes *scripsit Mazz.* 264 recedunt *Mazz.*
 265 fera quae *Mazz.*, feraque *T* non *T*, et *legit Mazz.* 270 praecipit *T* 271 aut *T* proxi-
 mus *T*, protinus *Mazz.* hosti *Mommsen*, hoste *T* 276 faretas *T* 277 ardua que excelsis
 sustentant *scripsi*, ardua que celis sustentant *T*, ardua quae celsis sustentant *Mazz.* columnis *T* 278 con-
 fligunt *T*

- 280 loricasque graves et conos pellibus aptant
 suppositis, glandes et cetera tela reponunt,
 alipedes meritos pars altera colligit ardens,
 pabula certa ferens. epulis volat ille parandis
 doctus, aëna locans flammis alimenta ministrat.
- 285 hic gelidos fontes puteo rapit, atque per herbas
 incurvos parat ille toros, et fereula ponit
 cuncta locis aptans dapibus mundansque fluentis.
 maximus interea curas sub pectore ductor
 volvebat, diversa movens gentesque locosque
- 290 captivosque simul, bellum quos gentibus Afros
 misceuit et miseros praeda raptante subegit.
 aestuat et curis, iterumque iterumque volutat
 quid faciat dubius. iam nunc committere pugnas
 virtus summa parat. pietas modo parcere dicat,
- 295 quippe ne captivos ullo discrimine quasset.
 pro quibus arma movet. sensus vigilanter oberrat.
 inter utrumque volans animus decernit et obstat.
 pectore pugna furit. pietas occurrit et ira.
 ac velut agricola inmistis cum sentibus arva
- 300 ferre videns fruges, maerenti pectore curat
 impiger infaustos agris convellere sentes,
 sed movet ipsa Ceres; pavitat damnumque repensat,
 ne male dimissi perdant aut hordea vepres,
 aut bene non pereant tristes eum frugibus herbae:
- 305 sic pater alternas pensabat pectore curas
 omnia lance probans, animus quo pondere vergat
 quidve gerat. nec stare libet nec dulce sedenti
 colloquium. tacita geminat suspiria lingua.
 dum curis agitur, pendens dum pectus anhelat,
- 310 surgit et in mediis mavult configere castris.
 itque reditque vias, animum corpusque fatigans.
 hunc paribus curis flagrans comitatur euntem
 magnanimum, ductoris honos nimiumque benignus
 consiliique decus, lateri Reëinarius haerens.
- 315 hunc habet in saevis fidum sociumque periculis,
 et virtute virum et discreta mente levamen.
 illum etiam summis victo Mavorte triumphis
 tot nimios gaudet secum tolerasse labores
 Martis et ad summam pariter venisse coronam.
- 320 et tunc ergo comes curis non impar anhelis
 ibat, et alterno placidus sermone levabat.
 ‘nutat in angustiis omni de parte periculis
 sensus’, ductor ait, ‘curis et pectus anhelat,

280 attant *T* 281 clandes *T* 285 puteo *T*, portat *Mazz.* rapit atque *Mommsen*, raptat-
 que *T*, raptimque *Lachm.* 287 cuncta *Lachm.*, conta *T*, compta *Mazz.* locis *T*, focis *Mazz.*
 fluctetis *T* 290 Afris *Mazz.* 291 praeda raptante *T*, praedam raptantibus *requiritur* 292 extuat *T*
 uoluctat *T* 295 ne captivos ullo *T*, ut captivos nullo *Mazz.* 297 bstat *T* 299 uelud *T*
 301 infaustos *Bekk.*, infaisstos, *litterae o superscripta est littera i T*, infestos *Mazz.* 302 sed movet *T*,
 ut movet *Mazz.* dampnumque *T* 303 demissi *T* 314 ricinarius *T* 315 tolleraxe *T*

dum movet in dubiis, quae sit fortuna salutis.
 325 maxima damna ferens rerum victoria non est.
 aut, ea si percant, pro quis ad proelia veni,
 quid lucrum victoris erit? me namque fatigant
 omnia mista malis. hinc damnum triste minantur,
 330 hinc laudem differre voluit: partosque triumphos
 de nostris manibus missa pietate retollunt.
 captivi pereunt misti cum gentibus Afri,
 si pugnare placet. quae nostri gloria facti,
 si miseros damus? nullus iam vincitur hostis.
 consule, quid moveat duri in discrimine belli,
 335 atque gerenda refer'. placide haec Recinarius heros
 edidit et modice plaua cum voce locutus.
 omnia dispensans misto moderamine virtus
 haec summa est. haec sola placet, haec vincere gentes
 ac placare potest. praestat quod, maxime ductor,
 340 virtutem indomitam sancta pietate revincis.
 quidquid deinde geras, nostrae est victoria partis.
 sic ordo, sic cuncta docent. modo mittere duro
 legatos opus est promissa pace tyranno.
 captivos revocent. nostris discedat ab oris
 345 ille furens Austur saevae seu gentis Ilaguas.
 principis ipse iugum solite sufferre coactus
 subiecta cervice vehat. si cesserit ille,
 omnia salva fient. ignoscet gentibus iusons,
 et placide dabitur nostris victoria rebus.
 350 at si fors tumidus steterit cervice rebellis.
 tunc armis superaudus erit. nec paenitet unquam
 pro miseris, si morte cadant. peccata Iohannes
 nulla feret. pietas animis illaesa manebit
 coepta tuis'. placere duci consulta fidelis
 355 iusta viri. curisque pater resolutus ab illis
 non vacat. alterna franguntur pectora cura.
 consilium maturum alit, et mandata superbo
 tunc iubet armigerum celerem perferre tyranno,
 talibus atque docet. 'perfer mea dicta rebeli.
 360 his monitis nostris aures contunde superbas.
 dum gentes peccant, pietas Romana remittit.
 cunctaque deletis donat delicta libellis.
 perdere non properat quaecumque in proelia gentem.
 paeniteant si bella tamen, si foedera rerum
 365 subiecti veniamque sibi pacemque requirant.
 sed princeps elementer agens sic omnia mavult

325 hic *T* 329 deferre *Mazz.* 333 demus *Mazz.* 335 placide aricinarius *T* 336 et
 modice *Mommsen.* in modice *T*, in medio *Mazz.* locutus *T* 337 dispensat *V* 339 ac *Bekk.*
 acque *T*, atque *V* placere *V* 341 nostra *T* 344 revocent *scripsi*, revocet *T*, reddat *Bekk.*
 345 saevae seu gentis *Mazz.*, saevae seu gentis *T*, saevae sociatus *malim* hilagnas *T* 346 princeps *Mazz.*
 solitae *Mazz.* 350 tumida *Mazz.* 351 paeniteat *T* 354 cetta *T* 357 et *add. Mazz.*
 360 hic monitus *T* 361 dum *T*, eum *dubitans Bekk.* 363 quaecumque *T* 364 paeniteat *Mazz.*
 366 sic *T*, haec *legit Mazz.*

esse sua, ut cunctos salvetque habeatque regatque.
 subiectos relevans, frangens virtute superbos.
 non tua sollicitus teneat modo pectora terror
 370 peccatis obstricta tuis. namque omnia prosunt,
 si redeas, veniamque tibi pacemque volentes
 ultro damus. discent, quae sit Romana potestas,
 tot populi, et quae sit pietas virtusque regendi.
 quae miserum fortuna tenet? nosterne fidelis
 375 semper eras, nostris solitus gaudere triumphis,
 tunc bene subiectus? quae te mala fata superbum
 ad fera bella trahunt? tandem iam desere facta
 turbidus in miseris quae exeres tristia terris.
 quid iuvat, infelix, Romana lacescere signa?
 380 quidve paras miseros tanta iactare ruina?
 vincere nempe putas quascumque in saecula gentes
 Romanas tu posse manus. nos Parthica regna,
 nos Lazos, Vnnos, Francosque Getasque domamus.
 quaeque sub aethereo latum sparguntur in orbem
 385 axe ferae gentes, nostris famulantur in aulis,
 principe subque pio lacti iam Marte relicto
 iussa ferunt, snavique iugo sua colla reflectunt.
 suscipe dicta citus, salvans gentesque tuosque.
 non velut imbelles nostrae mandata salutis
 390 mittimus, aut fugimus pugnas pacemque rogamus.
 captivis vobisque timet vestraeque saluti
 prospiciens miseris pietas, quae confinet orbem.
 haec mihi magna iubet perituris parcere castris.
 propter captivos veniam donare licebit.
 395 quodsi, dure, meis audes contraria dictis,
 crastina bella para, cingens munimine fossas.
 funde pecus solitum. rapiendos construe muros.
 balantum compone greges fetasque capellas
 et torvis medios clamantes vultibus hireos.
 400 non ariete cavas adducto spargere turre
 est opus. abducto potius nudabimus hostes,
 inter ovesque tuas aries praedabitur omnis,
 et bene direptos ponemus prandia muros.
 sculphilis ille, tuis cuius munimine castris
 405 prospera danda canunt, disperso robore Gurzil
 scinditur, ardentisque palam mittetur ad ignes.
 gentibus effusis campo quaeretur in illo
 montibus et cunctis, quodquod Maurasia gessit
 impietas. scelus hoc cum iusto Marte piabit
 410 nostra manus calidos prosternens aequore truncos

370 obstricta *T* 377 ad fera *Mazz.*, affera *T* 382 partica *T* 383 Lazos *Haupt Opusc. III 615*,
 laros *T*, Alanos *Mazz.* Vnnos *scripsi*, urnos *T*, Hunnos *Mazz.* 386 sub quo *T* 393 parituris *V*
 395 dure *T*, ferre *Mazz.* 396 munime *T* 397 costrue *T* 400 non ariete cavas *T*, ariete non
 altas *Mazz.* aducto *T* 401 abducto *Bekk.*, aductos *T*, adductos *vel* adducto *Mazz.* 402 aries *T*,
 acies *Bekk.* 403 bene *Bekk.*, bone *T*, prope *Mazz.* 404 sculphilis *T* monimine *T* 408 quod-
 quod *Mommsen*, quotquot *T*, quidquid *dubitans Bekk.*

verticibus raptis: disces quod proelia possunt
 nostra magis. miseros ensis dum vindicat Afros.
 et peritura cadunt dispersis agmina fossis'.
 vix ea fatus erat: missus montana tenebat.
 415 castra adversa tenens media in tentoria transit
 indubius, sedemque feri petit inde tyranni.
 humida uox caelo fulgentia sidera reddit
 palantesque polo stellas. nam Cynthia cornu
 iam vacuo, obscurae nec praebens lumina terrae.
 420 aequore mersa fuit. mensis tenuaverat ignis.
 sed non castra duem noctis sensere tenebras.
 lumina densa focis per campos clara relucent,
 perque altos montes splendet contermina tellus
 ignibus. et densae radiant in umbra silvae.
 425 quis caelum a terris illa discernere posset
 nocte ferens, quae stella nitens, quae flamma fuisset?
 omnia lumen erat. flammis hinc terra coruseat,
 inde polus stellis. quotiens scintilla eueurit
 igne volans, sidus labens in nocte putata est.
 430 quisquis ab aversis vidit tentoria campis
 inscius, intremuit crescentia sidera credens
 insolite esse polis. erravit navita campis
 aequoreis. nullisque modis cognoscere signa
 tunc valuit, cursusque reflexa puppe negavit.
 435 pervigil insomnem miles Manrusque trahebat
 armatus noctem. discurrens undique fossas
 circuit, attonita sonitus explorat et aure
 cuncta cavens. ne quis fraudes temptaret in usu
 noctis et indubiis inferret proelia castris.
 440 discurrunt, vicibusque suis tentoria servant,
 et vicibus placidum ferrati pectore somnum
 carpunt. inque sinus flectentes colla reponunt.
 hi clipeos, pharetrasque alii cervicibus aptant
 suppositas. hastasque tenent arcusque. sedentes
 445 ensibus innixi vultus in pectora curvant.
 somnus et adverso vix tangit lumina cornu
 effugiens: iterumque caput iam iamque remittunt
 nec relevare valent. oculos clauduntque moventque.
 sollicitoque cadens quassatur pectore vertex.
 450 dum vigilant variantque vias cursuque laborant.
 cetera iam somnos castris secunda inventus
 pectore carpebat placido. tantum improba Martis
 facta gerunt mentes. animos insomnia turbant
 sollicitos. variasque ostendunt nocte figuras.

411 disces *Bekk.*, discet *T* 418 palantesque *Mazz.*, pallentesque *T*, cf. *Verg. Aen. IX 21* 419 ob-
 scuret *T* 420 equora *T* ignis *T*, ignes legit *Mazz.* 429 labens *Bekk.*, balens *l m.*, balens *2 m. T.*
malens Mazz. 430 teptoria *T* 431 inscius *scripsi*, istius *T* 432 insoliti *T* 435 milix *T*
 437 expolorat *T* 438 canens neu *T* 439 in dubiis legit *Mazz.* 440 discurret *T* 442 si-
 nus *Mazz.*, suis *T* 443 que *om. Mazz.* 445 innixis *T* pectora *Bekk.*, pectore *T* 446 curru *T*
 447 effugiens *T*, effundens *malim*, cf. 457. *VII 16* 448 nolunt *T* 449 sollicitoque *T* pet-
 tore *T* 452 tm̄ *T*, *malim* tamen *tm̄* 454 obstendunt *T*

455 miles ut in tenero laxavit membra sopore .
 rore novo primus madidis mox irruit alis
 somnus, et effuso flaverunt pectora cornu.
 castra aliena rapit celsis de montibus absens.
 corpore dormit iners, animo tamen ille laborat
 460 bella gerens, vincitque trahens aut vulnerat hostem,
 aut vitat clipeo venientia vulnera cautus
 opposito. nunc dividitur sensuque manuque,
 unne utrumque movet. silvis bellare videtur
 ipse sibi. nam membra vacant languentia somno.
 465 lumina saepe vident saevum concurrere Martem,
 lumina clausa vident certamen. it horridus ira.
 vultque movere manus. languescunt fessa sopore
 membra viri. quotiens excusso dextera ferro,
 dum putat adversum, socium ferit improba pectus,
 470 et risere viri referentes proelia somnum!
 nec non in mediis acies Maurisia silvis
 praescia iam saevis agitur in invia fatis.
 castra rapi videt, et somnos iam proflat amarus.
 languet, direptosque potest nec flere camelos
 475 nec vindex surgit, totis sed currere campis
 agmina fusa videt frustra que attollere dextram.
 ast alios sterni variis per devia fatis.
 currere quisque volet, languescunt membra timore
 et somni gravitate ruit. perterritat hostis
 480 cuncta ferus, saevum gemmans in viscera ferrum.
 dum manu utraque parat violenti vulneris ictus.
 coningis excusso concussit vertice pectus.
 eripitur tunc illa magis. nam praedo superbus
 crinibus abstractam silvis rapiebat ab ipsis.
 485 sic sibi quisque videns quassantes pectora somnos
 horrebant, diram referentes nocte quietem.
 terrentur visis, gaudent sed falsa fuisse.
 donavit miseris modicum sua gaudia tempus.

LIBER TERTIVS.

At dncis invicti iactabant pectora curae,
 sollicitasque suis nullum per membra soporem
 accipit, et dulci non claudens lumina somno
 pervigil in mediis disponit lumina castris.
 5 circumquaque dnces vallantes agmine denso
 consilium pariter summis de rebus habebant,

455 miles *T* 456 mox *T*, uix *Bekk.* 461 clipeos *T* 463 silius *T* 465 saepe *T*,
 saepa *Mommsen* 466 it *Lachm.*, et *T* 468 uiri *Lachm.*, uirum *T* 471 maurisia silius *T*
 472 iam saevis *Bekk.*, iam suis *T*, iamque suis *Mazz.* 474 languet directosque *T* 476 dextra *T*
 481 manu *add. Mazz.* 486 inferentes *T* 487 horrentur uissis *vel* iussis *T* 488 domant *T*
 1 iactabant pectore *T* 4 lumina *T*, proelia *dubitans Bekk.* 5 circumquaque *Mazz.*, circumperque *T*

tractatu vario noctem sermone trahentes,
 gaudia militiae referunt tristesque labores,
 quasque Latinus agit vincens exercitus orbem,
 10 nunc bene commissas referentes ordine pugnas,
 nunc male gesta novo memorantes bella dolore.
 dum diversa canunt, ductor sic forte loentus.
 'qualis in adventu fuerat tunc Africa nostro.
 o socii, saevis esset enim maxima regnis
 15 ultio missa dei, tristem quae rite tyrannum
 Vandalicumque genus centeno perderet anno,
 Geilamir infandus quamvis vexaverat Afros
 perdideratque nocens, magnus quo tempore ductor
 sub iuga Sidonias misit Belisarius arces.
 20 principibus captam praesentans urbe tyrannum!
 quam celeri cursu summis tot bella peracta
 viribus, aut quae digna virum fortuna secuta est!
 ibat in adductas densis exercitus umbras
 arboribus, rapidi nec solis torridus ardor
 25 militiae nocuit fervens aestate perusta,
 quamquam autumnus erat, Phoebi candentis et axe
 tristia bella magis calida inferrentur harena.
 nec minus et capto, facta iam pace, tyranno
 lacta fuit. plenam Libyam cultamque reliqui.
 30 inque statu proprio me discedente remansit
 et melior. sum namque memor. fecunda, redundans
 frugibus, et fructus lumen fundentis olivae
 et latices lacti turgens referebat lacchi.
 pax erat alta locis. quae tanta insania belli.
 35 quis furor exarsit miseris insanus in arvis?
 quae movet immerito quatiens Bellona flagello
 innumeras gentes? vel quae succedit Erinys
 et Phaëthonteos commiscens gentibus ignes
 omnia sic mergit, valida labente ruina?
 40 die age, quisquis ades quaesiti temporis index'.
 Gentius egregius respondens voce magistro.
 isque magister, ait. 'digno venerande favore
 rector summe duum, nutantis destina terrae,
 spes Libyae nostrique favor virtusque triumphii.
 45 impia quae fuerit belli nascentis origo,
 nos latet abstrusis penitus contenta latebris.
 vester Caccilides illa de parte tribunus.
 si iussus coepti referat discrimina belli,
 cuncta docere potest. cuius quippe omnia novit
 50 in patria commissa sua, gentesque locosque
 auctoremque mali priscei seu temporis iram'.

7 tractato varie Bekk. 12 forte T, ore Mazz. luentus T 14 cum Bekk., dum T 17 nes-
 sanerat afrox T 20 cattum T 23 aduetas T 26 quamquam T, cumque Lachm. cantentis T
 30 discedente T 32 uline T 35 insomnis T 36 quotiens T 37 herinis T 38 phe-
 thonteos T 40 ades Bekk., es T 42 isque T, ipse Lachm. 43 rector T 46 abstrusis du-
 bitans Mazz., abstruetis T, obstructis Bekk. 51 ira T

praecipitur placidis Liberatus dicere verbis.
 paruit ille eeler, plena sic voce loentus.
 nitor, summe duem, causas narrare malorum
 55 et iussis parere tuis. dum dicere tempto,
 flamma nocens surgit, gelidus praecordia sanguis
 turbat, et attentae vix prodit fabula linguae.
 praecipis ipse meos iterum me ferre labores,
 dum refero saevum quod pertulit Africa bellum.
 60 sed quia celsa premunt dominantis iussa magistri,
 hinc proenl esto, dolor. magno iam vineeris ausu.
 parendum est iussis humilique pavore sequendum.
 principio geminas iam senserat Africa pestes.
 nunc iterum geminas sentit miseranda ruinas.
 65 finibus in nostris orta est, quae erevit in orbem.
 impietas. Guenfaui miseris est tristis origo
 Antala naseente fero. nam tempore prisco
 pax erat in emetis Libyae tutissima terris.
 gaudebat miseranda novis ornata coronis
 70 Africa. neetebant flavis gestamen aristis
 agricolae, solitoque rubens in palmito Bacehus.
 Paxque sua lactam fulgens ornabat oliva.
 usque ad ter denos Antalae floruit annos
 nascentis, nostrique potens pars maxima mundi
 75 claruit, ut toto praefulgens Lucifer axe
 stellarum flammis flamma meliore revineit.
 quae dedit in nostris proles Guenfeia terris.
 summe pater, capiti ipsorum generique reserva.
 parvulus ille feris vix contigit ubera labris:
 80 terribili monitu iam iam flammante Megaera,
 fama volat metuenda eanens. namque Ammonis ipse
 templa petit simulata pater. tunc prolis iniucae
 fata tenenda rogans, maetat de more profano
 horrida sacra Iovi. tristes et Apollinis aras
 85 inde petens, Phoebi tripodas laurusque requirit.
 funditur horrendis sanguis maestissimis aris,
 omnigenumque pecus maetat vittata sacerdos,
 fata movens. raptis primum quaesivit in extis
 inspiciens (series latuit longissima) fibras,
 90 duraque perpetuis imponit viscera flammis.
 inde ferox rapitur, subito correpta furore,
 terribilis mersosque simul per viscera cultros
 imprimit ipsa sibi. multus de corpore sanguis
 influit, et erebro geminat eum vulnere ferrum.
 95 erigit alta comas. tunc flammea lumina torquet
 subsiliens, saltusque rotat flexusque malignos

52 placide *Mazz.* Liberatus *Bekk.*, libratiss *T* 53 lucutus *T* 57 attentae *Mazz.*, actente *T*,
 attonitae *dubitans Bekk.* 62 que *add. Bekk.* 65 orbem *Bekk.*, orbe *T* 70 nectebat *T* 71 so-
 litosque *T* 72 sua *Lachm.*, suam *T* oliva *Lachm.*, uliva *T*, oliuam *Mazz.* 73 antale *T* 74 nas-
 centes *T* 79 nix *Bekk.*, mox *T* 84 apollinis iras *T* 85 laurosque *Mazz.* 88 quaesivit *Mazz.*,
 que seuit *T* 89 latuit *T*, patuit *Bekk.* 90 diraque *malim* 91 corrupta *T* 93 nullus *T*

corporis acta sui. rubor igneus inficit ora
 nminis ieta Noto. ludunt cervixque comaeque,
 inque humeros utrosque cadunt. praecordia rancis
 100 flatibus alta sonant. miscentur murmura, voces
 tunc dubiae, plenimque agitant suspiria pectus.
 non aliter primos surgens Vulcanus ad ignes
 follibus obductis tumidos concurrere ventos
 arte movet, flammisque eiens Eurosque sonantes
 105 spirat, inexhaustas renovans fornace procellas.
 tunc male facta canens dictis respondet iniquis.
 'Vandalicas, Guenfan, pariter Libycasque ruinas
 fata trahunt, Maurisque iugum frenosque resolvunt.
 Antala crescente tuo furor omnis et ira
 110 horribili miserum turbabant lampade mundum.
 flammae Tisiphone tortis saevire chelydri
 incipit, erexitque rigentes vertice crines
 aëra per vaenum. nigris infusa venenis
 ora madent, foedant oculis linguisque trisuleis
 115 temperiem, diroque horrescunt tempora tabo.
 sanguine Vandalico video decurrere rivos
 montibus. en Libycas exurunt ignibus urbes!
 en praedam exhaustis rapiunt raptamque reclaudunt!
 cur tantum, o superi, tantum turbare paratis?
 120 omnia mista simul. quid multum crescere Mauris?
 en iterum pereunt. quid invit tempore parvo
 virtute indomita partam meruisse ruinam?
 hic levat, hic perdet multas cum nomine gentes
 infaus, et vario rapiuntur tempora fato.
 125 Africa namque summi factorem fessa rogabit.
 quem colit ipsa deum, quem fas cognoscere dignos.
 tunc Orientis opes Romani maximus auctor
 nominis, hen, nostros mandat praesumptus in axes.
 classibus ecce suis totum conterrat orbem.
 130 iam puer indomitus subito pallore tremescit
 classis in adventu, iuga iam supportat anhelus.
 pondera magna domant. ardet dirumpere viacula
 indigna cervice ferens, raptisque catenis
 en iterum bellum reparat. concursus ad illum
 135 ecce venit, mundumque puer subvertere currit.
 quid iuvat hic nimium perituras surgere gentes
 orbis ab occasu? quid tantum surgit in altum.
 inde cadat rursus nostris praesumptus ab arvis?

97 acta *Lachm.*, attā *T.*, apta *Mazz.* 98 comete *T.* 100 nocis *Mazz.* 104 arte *Bekk.*,
 arta *T.* cient *T.* 105 aspirat in exaustas transremouens *T.* 106 male facta *T.*, mala fata *dubi-*
tans Bekk. 107 uandalicasque *legit Mazz.* guanfan *T.* 108 iugum *T.* 109 antela *T.*
 115 direque orescunt *T.* 118 exhaustis *T.* rapiunt raptamque *dubitans Bekk.*, rapiuntque *T.*, Afris
 rapiuntque *Mazz.* reclausam *dubitans Mazz.* 119 tantum turbare *Bekk.*, tantum turbare *T.*, regnum
 turbare *Mazz.* 120 multum *T.* 121 iuuat *Mazz.*, uiuit *T.* 122 indomitam parta *T.* ruina *T.*
 123 lauat *1 m.*, leuat *2 m. T.* luet *Mazz.* 125 rogabat *T.* 129 coterritat *T.* 134 bella *T.*
 135 subuerrere *Mazz.*, sed nertere *T.* curat *Mazz.*

en spoliis oneratus abit, tandemque reversus
 140 proluit, heu, nostro concretos sanguine campos!
 talia dicentis vultus in terga retorsit
 conensa cervice furor. subitoque tremiscens
 contienit, vastoque ad terram pondere fluxit,
 et dubium murmur defessa per ossa enarrat.
 145 sic, ubi lymphigeros deducit fistula tractus
 aere cavo, liquidus dum currens funditur amnis
 ranca sonans, placitum si fluctus sistere ductus;
 obice contorto patulum celer arte magister
 obstruit amnis iter, vertex truncatur aquarum
 150 obicibus clausis, ad fontem refluit amnis,
 et reliquis fessa transeurit rivulus unda.
 responsis sublata novis gaudetque siletque.
 namque humilis gens illa fuit. tamen omnis in illum
 spesque metusque coit. sacrum servantque foventque,
 155 promissoque sibi factorum munere gaudent.
 septimus et decimus nascentem sumpserat annus,
 cum puer infans admovit brachia furtis.
 Cacus ut Hereuleis cariturus hec lacertis.
 noctis itus metuendus init, raptamque retraxit
 160 ductorem patremque gregis, colloque levavit
 obnixus portansque furens, et pergit in antrum.
 strangulat inde premens, constricto guttore pugno.
 cornit ante pedes aries prostratus anheli,
 laniferi spes una gregis. tunc ense reclauso
 165 diripit astrictam magno cum pondere pellem.
 viscera nuda patent. frustis conciditur altis
 omne pecus, veribusque trementes conserit artus.
 rritur horrendum flamma torrente cadaver.
 ignibus in mediis seminum sorbet anhelans
 170 et trepidus, totumque fero consumpsit hiatus.
 tempore iam ex illo sacvis adulescere furtis
 incipit, obscurisque faventes pascere praedis.
 contrahit inde viros, secumque ad furta nefandus
 in mediis tacitos exhortans ire tenebris
 175 arte docet, totumque trahit iam raptor ovile
 iamque armenta bonum. celsisque abscondere praedam
 montibus abstrusisque latebras quaerere saxis
 et loca tuta parat. capta subsidere valle
 Vandalicasque latens audet temptare phalangas.
 180 quantos ille duces, quantos truncaverat hostes
 obsidione premens mediis in faucibus ense!

139 oneratus *T* 144 coocurrat *T* 147 fluctus *Mazz.*, fluxus *T* ductus *T*, ductos *dubitans Bekk.*
 151 trascurrit *T* 154 fauentque *T* 156 sumpserat *scripsi*, senserat *T* 158 Cacus *Mazz.*, cau-
 tus *T* 159 itus *T*, iter *Lachm.* 160 patrisque *T* 161 portatque *dubitans Bekk.* 172 in-
 cepit *T* 173 secumque *T* 176 bouum *T* ascendere preda *T* 177 abstruxisque *T*
 178 loca *T*, lari *legit*, lare *scripsit Mazz.* capta *T* teste *Mazzucchello*, litteras *detersas* *pt* *ego legere nequivi*
 et lare capta parat tuta *Mazz.*

- arbaricasque trahens perverso munime turmas
impius in latis prostravit euspide campis.
iam tempus miseros fatis urgebat acerbis .
185 regnaque centeno properans iam fregerat anno.
tunc primum in nostris urbes succedere terris
et populare casas et campis currere Frexes
coeperat, infensasque ausus committere pugnas.
inde movens vires tunc Naffur anhelus
190 atque omni de plebe viros
vicina de parte fremit. nos linquere terras
et dulces terrore lares sors impia pulsat.
fervet praedo ferox. nullis iam vita salutis
certa locis. aeti fatis urgemur iniquis.
195 tempore Vandalici perierunt gaudia regni
nostra. simul versos miseris tunc flere penates
contigit et tutas indignis quaerere terras.
Hildimer infaustis gessit tunc proelia signis
insuetus conferre manum. non viribus illum
200 vincere. nec tantis poterat concurrere signis.
illius adverso rumpuntur stamina fato
montibus in mediis. casus quid terret iniquus?
saepe irata piis servat fortuna nocentes.
constiterant nam signa iugis silvisque superba.
205 desuper ab scopulis acies vallaverat hostem.
nec spes ulla fugae pressis, nec fidere turbac
nec vitam sperare fuit. nec sistere contra
iam poterant. tantum scopulis tardatur iniquis
illa manus. ruptis tegitur gens impia saxis,
210 vallibus et scissis muratus cingitur hostis.
silvarum in medio locus est nemorumque malignus.
undique praecisis munitus rupibus ingens.
arduus ipse licet summoque cacumine ductus
emineat, densisque tegantur saxa salietis.
215 per ingra siderei plano eum vertice campi
funduntur. via nulla patet. vix semita, tortis
undique fraeta viis, celsi fastigia campi
sola capit. densae clauduntur devia silvae.
Hildimer ut saeptas vidit munimine fossas
220 atque in praecipiti. nullo iam tramite, pugnae
stare locos. saevum timuit temptare periculum.
tunc acies propriis densas consistere signis
ipse iubet, saeptos dubius qua tendat in hostes.
omnia perversis veniunt contraria fatis.
225 axe premens medium Phoebus iam lampade caelum

182 munime *T*, tramite *Lachm.* 188 infensasque *T* 189 validas ante vires *add. Mazz.*
190 tunc naffuga anhelus *post viros exhibet T*, quae verba e priore versu male repetita *delevit Bekk.* 191 pre-
mit in fremit *I m. mutatum T*, premit *Mazz.* nos *scripsi*, hos *T* 193 atti *T* 196 simul *scripsi*,
semel *T*, semel *Mazz.* 200 vincere nec *Mazz.*, vincere aut *T*, vinceret aut *malim* 214 tegantur *scripsi*,
tegnuntur *T* salietis *Lachm.*, relictis *T* 215 plano *dubitans Bekk.*, pleno *T* 219 nil dimer ut
settas *T* 223 qua *Bekk.*, quo *T*

fervidus omnis erat. siccis exarserat ardor
 faucibus, et uimius miseris commoverat aestus.
 forte sitis quosdam gelidas deduxit ad undas.
 post tergum rediere viri. nam longius annis
 230 tunc aberat. plenos portabant fontibus utres
 haut procul iude cava spectantes valle ministri.
 primus ut infaustas contingens Vandalus undas
 laudavit cessasse sitim, tunc cetera enrsu
 ad latices iam turba coit. sic fata trahebant,
 235 sic fortuna noceens damnauerat agmina leto.
 signifer ecce super nutandum credere signum
 ausus de summis reducees contorsit habeas
 montibus. hunc sequitur densis exercitus armis.
 inuia rupta patent. quaerunt dum prendere cantes.
 240 post tergum redeunt. fugientes credidit hostis,
 et summo de monte ruit. perterruit omnes
 easus et ille duces. raptantur signa retrorsum
 versa fuga. non campus erat, quo currere posset
 liber equus, laxisque levis transiret habenis.
 245 per rupes scopulosque metu perque ardua montis
 saxa cadunt, seseque suo iam pondere uergunt.
 fata premunt miseris, currens et territat hostis,
 ardet et insequitur. ennetis de partibus ingens
 turba cadit, seseque suis per pectora telis
 250 transfodiunt. alii veniunt in tela cadentum
 praecipites, alios pondus civile repellit.
 sic pariter turbata ruunt de montibus altis
 agmina densa virum. mistis vegetator et armis
 fortis equus, rapidi iactatus turbine cursus.
 255 confluit, et dominum vasto sub pondere frangit.
 een glaucam veniens grando destringit olivam.
 arboris excutiens concusso vertice fructus,
 tunc pariter praeceps ad terram pondere iniubi
 et tener excutitur, quassatus grandine, ramus.
 260 non virtus inimica viros, sed fata premebant
 invida, quae tantam properabant perdere gentem.
 hinc acies confracta redit, regemque trementem.
 armorum fessum numero casumque paventem
 deicit, et sceptrum saevo dedit inde tyranno.
 265 tunc doluit princeps dirupto foedere regni,
 tunc Libyam solitis quaesivit Roma triumphis.
 sed tamen in modico perierunt tempore cladis
 multa satis. dirum senserunt omnia bellum.
 namque inter geminas pressa est tunc Africa pestes.
 270 hinc fervens bellum, spolians premit inde tyrannus.
 subtrahit a miseris almae fortuna salutis

227 nimios *T* estas *T* 231 aut *T* spectantes *T*, spectant ex *Lachm.* 232 uandulus *T*
 236 credere *T*, acedere *legit*, accedere *scripsit Mazz.* 241 monte *Mazz.*, more *T* ruit *Haupt Opusc. III 626*,
 fugit *T* 253 nettator *T* 255 confluit *T*, concidit *dubitans Mazz.* 256 glauca *T* ulivam *T*
 258 preceps pariter *T* 261 invidia *T* 263 armorum *T* 264 deicit *T* 265 dirupti *T*

praesidium, mortemque alterno Marte minatur.
 quem fugiant? qua parte cadant? praedantur ubique.
 terror ubique viris. saevas sic tota per illas
 275 maxima terrarum est Libye indata rapinas,
 ut perit in dubiis puppes, heu, naufraga ventis.
 Poenorum has pestes solito miseratus ademit
 more pins princeps. Afris solacia fessis
 summa ferens, victorque malum deiecit ntrumque
 280 Sidonios patres titulis melioribus angens.
 vestra manus miseros mortis de faucibus Afros
 eripuit, fessisque ingum crudele retraxit.
 Africa surrexit vestris erecta triumphis.
 gaudia post metus terrae donastis amicae.
 285 dum premitis gentes, totum dum vincitis orbem.
 intremere feri vestra virtute subacti.
 Manrorum tunc bella duces, tunc proelia quisque
 vestra pavens, alacer frenos et infra eucurrit
 principis ultro pati. florens haec gaudia sensit
 290 nostra decem tellus plenos laxata per annos,
 et, quamvis fuerint fato pellente rebelles,
 ante magis cecidit, quam praedam tolleret, hostis.
 non mentis consensit tunc Africa bellum.
 te vigilante, pater, spectavit Leneada pugnas
 295 virtutemque tuam. pinguescunt sanguine campi,
 ossibus albescunt, feruntur vomere rapta
 ex humeris capita et sparsi per grauna trunci.
 ense tuo emetis notum est quid gesseris illo
 Marte, favente deo. tantis signare tropaeis
 300 quis potuit campos? ornasti, magne, decorans
 et Solomoniâcos auxisti saepe triumphos.
 asper et ille semel bellum temptavit iandas
 et tulit, aut tamen campos quam vidit apertos.
 et mediis tremnit Romanos currere silvis.
 305 at Stutias orsus nostra de parte duellum.
 haec nobis, haec ira fuit. haec addita rebus
 cura nefanda piis. bellum civile revixit.
 tunc Carthago feras dirupto foedere praedas
 sensit et infandum non aequo Marte periculum.
 310 sed tamen hic celeri devictus tempore cessit.
 hunc Membressa suis vidit concurrere campis,
 hunc eadem petisse fugam, cum maximus hostes
 fudisset modicis victor Belisarius armis.
 te quoque per medias vidit Victoria pugnas,
 315 fortis et irruptis truncabas agmina castris

275 Libyae *Mazz.* 276 puppis *T* 278 morte *T* 280 sidomos *T* 283 nostris erecta *T*
 290 ducem *T* 292 preda *T* 293 inops ante (tunc *add. Mazz.*, non iam mortificum sensit *requiritur*
cf. 268, 309 294 spettabit *T* 296 ratta *T* 297 sparsa *T* 299 morte *T* 300 ornasti
 magne decorans *T*, ornasti magno decorans *legit*, et magno ornare decore *scripsit Mazz.* 302 aspice ille
 simul *T* indas *T* 305 stutias orsus *T*, sentias orsus *legit*, sensit prorsus *scripsit Mazz.* 307 ne-
 fandi *T* 308 feras *T*, foras *legit Mazz.* 309 eque *T* 310 sed tamen hic *T*, Stutias hinc *Mazz.*
 312 nunc *T* 313 modicis *Mommsen*, mediis *T* libelisarius *T* 315 agmine *T*

ense gravi, similique viros virtute necabas
 Germano spargente ferum victumque tyrannum.
 te Cellas Vafari miro spectabat amore,
 te Autenti saevos mactantem viderat hostes.
 320 tunc facta est nostrae requies pinguissima terrae.
 non bellum, non praedo rapax, non miles avarus
 rustica tecta subit. temptatur nulla supellex.
 omnia plena bonis Libyae. pax tuta per orbem.
 tunc fecunda Ceres, tunc lactus pampinus nvis
 325 pietaque gemmiferis arbor splendebat olivis.
 miles et in propriis laetatus sedibus insons.
 cultor in omni parte suas plantare novellas
 coeperat, et ductos iungens ad aratra iuveneos
 arva serebat ovans, placidusque a monte canebat.
 330 musus et ad lunam laetus cantare viator.
 dives opum pax pinguis erat. mercator ubique
 quisque canit. resonant securis carmina terris
 dilecta voxque levis. gaudens hinc cantat arator,
 inde viator ovans. mulcebant ergo Camenae
 335 et variis hominum relevabant pectora Musis.
 libertas iam plena fuit, sed tempore parvo.
 invida sunt misero fatorum stamina mundo.
 cur, Lachesis, hominum tenui pendentia filo
 fata tenes? leviter pellis. iam rumpitur orbis.
 340 fortibus aut aeris referes ferrique catenis.
 euncta movens terror premeret, non rumperet ira.
 iamque novas melior reparaverat Africa vires

* * *

atque hominum vastare genus mundumque labantem
 coeperat. his nostris veniens fervebat in oris.
 345 nunquam audita fuit mortis tam tristic imago,
 non orbis novitate rudis, non tempore Pyrrhae.
 nam miseros monstris conturbans letifer annus
 misenerat superis manes, seseque videbant
 vulnera divinis homines hausisse sagittis,
 350 tum varias pestes una consurgere terra
 aspectusque feros. iam nullus terror acerbis
 mortibus. haud leto metuens sua lumina clausit,
 aetas si qua ruit. lacrimis privatur amaris
 humanum genus, et plangentia lumina non sunt,
 355 dum sibi quisque timet. nullus tunc reddidit ullum
 funeris obsequium. somnit non luctus in urbe.
 non sponsus sponsam flevit, non nupta maritum.

318 cellas *T*, cultor *Mazz.*, tellus *Haupt Opusc. III 626, sed cf. Proc. b. Vand. II 17* 319 mac-
 tantes *T* 321 milix *T* 323 Libyae *Mazz.*, pluie *T* 325 albor *T* 326 laetatur *legit Mazz.*
 333 uoxque *T*, uoxque *Mazz.* 334 mulcebunt *T* 335 musis *T*, curis *Mazz.* 339 tenens *Mazz.*
 340 referens *Mazz.*, *sed ne sic quidem sanus versus* 342—343 *versus unus intercidisse videtur* 343 la-
 beutem *T* 347 nam *Mazz.*, non *T* monstris *T* 349 hausisse *Mazz.*, auxisse *T* 351 aspet-
 tusque ferox *T* 352 martibus aut *T* 355 nullus tunc reddidit *scripsi*, nullus tunc reddit *T*, nullis
 tum redditur *Mazz.*

nulla parens natos doluit native parentem.
 o male corda novam unquam plangentia mortem!
 360 institum meruit, sed nullis lmina tectis
 effundunt lacrimas. vilis mors omnibus illa.
 iam Libyeis vacuae cessabant civibus urbes.
 rarus et in multis domibus vix nms oberrans
 divitias longa quaerebat lite parentis.
 365 inmeritus iam plenus opum, qui mille parentum
 heres erat. non notus avis patrimonia, fructus,
 argentum vestesque simul flavumque metallum
 abstulit, et tantis implevit praedia rebus
 insaturns. maguis cumulata est area sacellis.
 370 et tamen ardor inops nunquam satiatur avaris.
 coniugiis caluere novis. viduasque potentes
 accipiunt. nullis virgo quaesita maritis.
 coniugis ob nummos defuncti quaeritur uxor,
 (virginibus dos parva datur), si tempore diro
 375 nulla maritales curavit reddere luctus.
 hinc fora cuncta patent, et tristes surgere lites
 incipiunt. saevit toto discordia mundo
 iurgia saeva movens. pietas omnino recessit.
 institiam nullus compuncta mente secutus.
 380 inde est quod miseris ira dictante flagella
 omnipotens genitor, dilato tempore nullo,
 addidit, et lites cunctis iratus ademit.
 erigit a nostris nascentem finibus hostem.
 hic fratris mortem concussa mente dolebat.
 385 sed virtus non ulla fuit, qua surgere posset.
 dum tamen occultum conservant pectora bellum.
 militis innumeras fatum miserabile sensit
 diminuisse manus. gentes non laesit amaras
 Martis amica lues. metuens tamen ille cavebat,
 390 ne mala praedatae caperet contagia terrae.
 ast ubi pulsa lues. Martis succedere fervor
 coepit, et infandas acies ad bella coëgit.
 misit ad extremas Libyae sitientis harenas.
 sole ubi tellurem nimio siccaverat olim
 395 fulmine deiectus Phaëthon: populosque malignos
 edocuit nostrisque implevit cladibus ora.
 iamque ferae gentes Libyem frauduntur in axem.
 raptor ubique furens per nostras currere terras
 et vastare casas. ignemque inmittere tectis
 400 incipit, et flammis succedere fervidus urbes.

358 natum in natos *l m. mutatum T*, natum *Mazz.* 365 prelia *T* 369 cumulata *T* sa-
 cellis *T*, facellis *legit Mazz.*, *cf. Haupt Opusc. III 402* 370 inops *T*, opum *Mazz.* auarus *T*
 372 maritos *T* 373 defuncta *T* 375 curavit *T*, curabit *Mommsen* 376 fora *Mommsen*, fera *T*
 380 fragello *T* 382 ademit *T*, adauxit *Mazz.* 383 eriget *T* 388 diminuisse *T*, non mi-
 nuisse *Mazz.* 390 male *Bekk.* praedatae *scripsi*, prelate *T* 391 sol *T* 396 nostris-
 que *Bekk.*, nostrasque *T* ora *Bekk.*, oras *T* 399 causas *T*

ut Solomon vidit tantum consurgere bellum,
 Romanas acies cunctis de partibus actas
 contrahit, adversis properans concurrere fatis.
 ilicet infausto mandatur pagina cursu,
 405 et ruit ecce volans, aequo non Marte coactus,
 Maurorum ductor, miseri Solomonis amicus
 Romanis rebus nimium semperque fidelis,
 Cusina Mastracianis secum viribus ingens.
 qui Tripolis tunc ductor erat, convenit et andax
 410 Pelagius. sed gentiles duosque Meeales
 secum ad bella trahens fessis non viribus ibat.
 Ifuraces fictos suscepit nescius artis.
 mens obscura manet, quotiens, Fortuna, minaris.
 heu, Solomon miserande, tuis hos iungere castris
 415 debueras. tractus versis contraria fatis
 semper agit. nullus poterit vitare quod instat.
 ultima iamque dies nostras pervenerat oras.
 iam Libyam minitans properabat perdere fatum.
 congregitur mediis commiscens proelia silvis,
 420 impavidus fidensque suis. iam vicerat hostes.
 iamque acies adversa fugax advertere terga
 coeperat atque metum, fervens iamque ipse per hostes
 currit et eversas sequitur per devia turmas,
 cum subito dirupta fides. Fortuna retorsit
 425 vultus retro suos, Lachesis tunc stamina rupit,
 laesaque perversas retulit Victoria pinnas.
 invenero summ tunc tristia fata ministrum.
 Guntarith iufelix nostrum conterruit agmen.
 funditus hic potuit Romanas vertere vires.
 430 non victum fortuna, minax non presserat hostis,
 non metus acer agens. sed vertens mente maligna
 signa refert fugitque. fuga quem vidit ut omnis
 versa cohors trepidum, sequitur, campisque magistrum
 deserit in mediis miscentem proelia fossis.
 435 haec fors dura novas tunc hostibus addidit iras
 virtutemque simul, nostris letumque metumque
 obscenamque fugam, turpi quae perdere gentes
 Marte solet. sequitur densis iam fortior armis
 hostis acerba furens. ipse impendente tumultu
 440 occidit, heu. duris transfixo pectore telis
 immeritus Solomon. tunc omnis vertitur ordo.
 Martis more furens nullus iam rebus amicus
 mansit, sed praedam rapiens per bella cucurrit

402 actas *Mazz.*, actus *T* 405 coctus *T* 408 Cusina Mastracianis secum *Mazz.*, cosina mastra-
 cianos secum *T*, Cusina Massylis ad nos cum *malim*, *cf. IV 510. VI 517* 410 pellagins *T* 411 fe-
 stis *T* 412 Ifuraces *scripsi*, infurices in infuraces *I m. mutatum T*, infauces *legit*, in fratres *scripsit Mazz.*
 425 latesis *T* 426 pinnas *T*, palmas *Mazz.* 428 Guntarith *Haupt Opusc. III 616*, cunctarit *T*,
 Guntarich *Mazz.* 430 minas non presserat *T* 432 fugitque *T*, clamore *Mazz.*, fingitque *Bekk.*
 fuga *Mommsen*, fugam *T* 434 miscentem *Bekk.*, miscentes *T* 435 nec forsam *T* 437 turpi
 quae *Bekk.*, turque *T*, turbat quae *Mazz.* 439 ipse *Bekk.*, ipso *T* 440 accidit *T*

415 omnis amica manus. flevit tunc tristis arator
 disiunctos fugiens hostes rapuisse iuveneos,
 tunc omnes periere domus, tunc cuncta suppellex,
 nec solus pauper casu concussus in illo
 succubuit. dives pariter cum paupere mersus,
 450 post Solomonis opes libertas facta rapinis,
 nec pars ulla fuit belli secura maligni.
 raptor ubique furens urbes succendit et agros,
 nec seges aut arbor, flagrans quae solvitur igne,
 sola perit. quae peste carent. armenta peredit.
 455 omnis et a dominis calcata est Africa Mauris,
 pro dolor! in campis acies iam sistere nulla,
 nec potuit clausos miles defendere muros.
 irascente deo traduntur cuncta rapinis.
 perfidus et Stutias iterum per bella encurrit
 Antala dominante suo, meruitque tyrannus
 460 omnia sub domino praedans discurrere Mauro.

LIBER QUARTVS ET QVINTVS (QVARTVS).

Dum placet infandi nomen memorare tyranni,
 surgit ab internis. conturbans ossa, medullis
 durior ecce dolor. confusa mente retardor
 tot clades memorare duem casusque meorum
 5 atque meos. miles trepidos non fidus adegit
 tradere signa malis. longum est narrare ruina.
 sed memorem certis bellorum crimina verbis.
 dux erat obsessae servator Himerius urbis,
 moenia clausa tuens et celsas milite turres.
 10 e mediis miseros traxit fallacia muris
 et Mauris servire dedit. namque urbe sedenti
 blandior infausto mandatur epistula versu.
 nomine scripta ducis. milesque Sinonius intrans
 esse Iohannis ait. legimus mandata tyranni
 15 eredentes mandata ducis. nos saepe per illam
 hortatur mediis. ceu dux, occurrere campis
 et pariter sparsas Maurorum evertere fossas,
 attollunt animos confusa mente tribuni.
 signa movenda damus. tacita velocius aura
 20 egreditur dux ipse simul, noctisque per umbram
 currit eques sociis festinus inungere signa,
 seque putant tardasse viri. tunc ante cucurrit
 impinis ille Sinon, gentesque dolosque paravit.

416 perere *T* 448 pariter *Mazz.*, pauper *T* 449 liberta *T* 450 secuta *T* 453 caret
 armenta per eden *T*

1 dum placet *Mazz.*, ductor iacet *T* 5 milix trepidus *T* § obsessae *Bekk.*, obsexus *T*, ob-
 sessus *Mazz.* imerius *T* 11 urbe *scripsi*, urbi *T* 15 saepe *T*, nempe *dubitans Bekk.* 16 seu *T*
 18 at tollunt *T* 19 auri *T* 23 paravit *Mazz.*, putavit *T*

25 extulit ignivagos gelidis ut maestus ab undis
 Phoebus equos, patuere doli. tunc signa tyranni
 vidimus, heu, miseri nostris occurrere signis
 et totis rabidos campis fervere Mauros.
 nos pavidum revocare pedem. nam sistere contra
 quis poterat? sequitur pavidas per prata catervas
 30 Antalas Stutiasque furens. via nulla salutis,
 et densus trepidos arguens circumvolat hostis.
 mors erat ante oculos, et opem fors dura negabat.
 o utinam medio iacuissent funera campo!
 dedecens indignum nostris procul esset ab armis.
 35 erectus medius felici Marte Iohannes
 occubuit. fastus domini non pertulit hostis
 sorte pari, enses nec timuit captivus heriles.
 ergo per extensos fugiens compellitur agros
 currere fortis equus. crebro sonat ungula cornu,
 40 atque feris pavidos arguet de montibus hostis.
 ardua castra gerit campis Cepar addita apertis.
 hinc miseranda manus frenos deflexit equorum.
 cum miseris tenuit miles castella tribunis.
 dux erat et medius. nec nobis claudere portas
 45 cura fuit. tutamus equos pugnaque pedestri
 cingimur et tectis venientes pellimus hostes.
 irruerant gemini turba coeunte tyranni
 Laguantaque cohors et densus Naffur in armis.
 tunc Stutias, saevum fingens compescere bellum,
 50 in medias acies strieto volat igneus ense.
 admonet arte feros campis desistere Mauros.
 et cohibet sumptas infandis vocibus iras.
 discessere locis. stetit improbus aggere celso
 ceu placidus, blandis nutantia pectora verbis
 55 impellens ad bella. simul promittit et arguet
 hortaturque viros variis ad bella figuris.
 nunc minitans, nunc blandus adest. terrore subacti
 proiciunt sua tela viri, genibusque tyranni
 accurrunt celeres, et amica voce salutant.
 60 in ducibus iam nulla salus. quid cuncta referre?
 oramus veniam. datur illicet. egimus hostes
 per vitam iurare suam. fecere coacti.
 fluximus infandis veluti servire tyrannis.
 Instiniana polis saevis tunc tradita Mauris
 65 sorte sub ancipiti. sociorum flectere mentes
 post licuit per verba mihi. Marturius una
 consilio maturus erat. compellimus ambo

25 patueri *T* 31 circumvolat *T* 34 deletus *T* 35 erectus *T*, euectus *dubitans Bekk.*
 36 occurrit *Mazz.* 37 eriles *T* 40 montibus *Mazz.*, moribus *T* hostis *scripsi*, hostes *T*
 41 addita *scripsi*, addit *T* 43 miseri *Mazz.* tenuit miles *scripsi*, tenere miles *T*, tenere equi-
 tes *Mommsen*, tenere Milen *Mazz.* tribuni *Mazz.* 44 dux erat *Mazz.*, dixerat *T* 46 tectis *Bekk.*,
 tectis *T*, telis *Mazz.* 48 laguantaque *T* 57 terrore *Mazz.*, et errore *T* 60 in ducibus *scripsi*.
 iudicibus *T* 66 maturus *T*

nutantes animos propriis se reddere signis.
 assensere viri. castris censuere malignis
 70 paulatim temptare fugam. me noctis amicae
 eripiunt trepidum, turba comitante, tenebrae.
 perveniensque meas vidi cum coniuge sedes.
 deserit infandos fugiens Marturius hostes.
 post sequitur miles. voluit quemcumque. remansit.
 75 Iustiniana polis nocturnis panditur armis.
 proditione pia civis patefecit amicus.
 hic iuga non potuit saevi sufferre tyranni.
 signa tamen clausis servabant publica muris.
 nec potuit quisquam, campo congressus aperto,
 80 hostilem temptare manum. nec credere ductor
 iam voluit sociis Stutia vivente maligno.
 Africa dum tantis irguetur fessa periculis,
 Ariobindeis fulserunt aequora proris.
 adventu stupnere ducis. gens ferrita cessit
 85 Languantem terris. utinam non ille penates
 Poenorum vidisset iners! tunc Africa elades
 persensit graviore malo saevasque rapinas
 inter utrumque ducem. nescit commissa potestas
 aequales sufferre duos. consortis amicum
 90 saecula nulla ferunt. sic nos exempla priorum
 ipsa docent. primi sequitur pes mota secundus.
 crura pedis ritum, capitis sua membra sequuntur.
 et proprii generis fructum dant arbore rami.
 mundus adhuc rudis et parvis vix laetus aristis
 95 non potuit portare duos. non maxima rerum
 Roma, novos proprio quae sanxit sanguine muros.
 aemula dividitur confusa mente voluntas,
 despiciensque parem discors permansit uterque.
 dividitur geminas inter res publica partes.
 100 quisque suos tenere duces. dumque ille superbus
 se primum esse putat. non se tamen ille secundum.
 Africa barbaricis plauxit nudata rapinis.
 ductorum iussu, merito fortisque Iohannis.
 temptavere feros aequis non partibus hostes.
 105 sed victi petiere fugam. discordia mentis
 vicit amare viros. rursus dux ipse Iohannes
 signa movens densos vadit moriturus in hostes
 confusus virtute sua, fortesque tribunos
 secum ad bella trahens, tantis concurrere monstris
 110 non finivit. durae contempsit vulnera mortis
 pro patria contentus amor. persensit ut hostis
 adventum properare feri. non segnior ille

69 censuere *scripsi*, sensere *T* 72 perveniensque *T* 76 piam *T* civis *T*, cuius legit *Mazz.*
 profecit *Mazz.* 80 cedere *Mazz.* 81 sociis *scripsi*, socios *T* 83 Ariobindeis *Lachm.*, ariob in-
 dis *T*, Ariobindi *Mazz.* 85 languantem *T* 92 clura *T* 94 ad hunc *T* uix *Bekk.*, mox *T*
 96 sunxit *T* 101 ille *T*, iste *Mazz.* 104 faros *T* 106 amore *Mazz.* 107 vadit *scripsi*,
 vadit *T*, iuit *Mazz.* 109 secum *Mazz.*, sotii *T* 110 contenixit *T* 111 hostes *T*

sponte petit mortem. campis sua signa locavit,
 et sociis sic fretus ait. 'contemnuere vitam
 115 pro patria haec est vita magis. mors lege tonantis
 humano lata est generi, nec praeterit ullum.
 nam veniet quocunque modo. sed mortis honestae
 summus honos summusque favor dulcisque cupido est.
 hostis adest, socii. quotiens fugiemus amicum
 120 Martis opus? quotiens fugitivos rideat hostis
 imbellesque putet? nunc est temptare quid, instat
 nunc virtutis opus. semper mihi cognita virtus
 vestra, viri, semperque fides. consurgite, cives
 Romani, pro laude pii, gentesque superbas
 125 frangite. iam tantum ducibus remove te pudorem.
 fac nos velle fugam. fugitivos conterit hostis
 feminea nunc morte viros. convertite meutes,
 et procul a nostris discedat dedecus umbris.
 o utinam ferus ille meis occurreret armis
 130 nunc Stutias, ipsumque mihi fortuna dedisset!
 aut simul alterno patuissent pectora ferro,
 et raperet fors saeva duos, aut corpus arundo
 vulnere letali fixisset saeva tyranni.
 vel mecum pariter, si sic mea fata minantur,
 135 crimine civilis careat res publica belli'.

dum monet ille viros. inimicis improba signis
 ecce acies Massyla ruit, ripisque propinqui
 fluminis arte doli longo stetit ordine compta.
 tunc primum volucres pugnam movere sagittae.
 140 impia pennato figuntur corpora ferro.
 trans fluvium cedens acies inimica retrorsum
 flexit equos. sequitur, densis et flumina telis
 perrumpit levitate sua. non ille periculum
 non mortem metuens iter irremabile transit.
 145 invaditque viros, veluti vastator acerbus
 diripiens armenta leo taurosque feroces
 hunc fugat, hunc mactat. currit dispersus ubique
 grex pavitans pastorque fugax. furit ille eruentis
 dentibus et latos frangit manditque per agros.
 150 Massylas acies sic dux virtute Iohannes
 turbabat mediis prosterneus funera campis.
 hunc imitata cohors gladiis fugitiva perurguet
 agmina transfodiens. volat igneus aequore toto
 cum sociis dux ipse furens Maurosque fugaces
 155 persequitur ceu victor ovans. iam sanguine multo
 arma calent. rubrum gestat iam dextera ferrum
 pugnax militis atque ducis. pro sortis iniquae
 triste nefas! o grande malum! iam cesserat hostis
 victus, et adversas passim per prata catervas

114 sotios *T* 120 mortis *T* 121 instar *T* 128 dedecus *T* 131 simul *Bekk.*, se-
 mul *T*, semel *Mazz.* 136 mouet *vel* monet *T*, mouet *legit Mazz.* 137 massilla *T* 143 per-
 rumpit *Bekk.*, prorumpit *T* 152 imita *T* gladiis *Bekk.*, gelidus *T*, ingens *Mazz.*

160 sternebat Romanus eques victorque necabat,
 cum subito Stutias mediis e vallibus atrox
 signa movens inimica ruit, erimenque Latini
 nominis Hermogenes pariter Tanrusque feruntur.
 hos sequitur Romana manus, non nostra, rebelles.
 165 tunc iterum miseris pariter concurrere telis
 et bellum civile datum est. cognata petuntur
 pectora, cognatis funduntur viscera dextris.
 magnanimus Stutiae cognovit signa Iohannes
 primus, et inflexo contra stetit acrior arca.
 170 at socii petiere fugam, faciemque furentis
 nec potuere pati. nervo tamen ille sagittam
 imposuit ductamque sua gravitate remisit.
 perque femur duri transivit arundo tyranni
 confringens os pulsa feri. mollesque medullas
 175 contigit, et mersae rubuerunt sanguine pinnae.
 emicat inde eror, vestesque aspergit heriles.
 saucius at Stutias, letali vulnere victus,
 flexit equum post terga fugax. hunc morte cadentem
 suscipiunt socii densaque sub arbore ponunt.
 180 respiciens victor socios per prata fugaces
 vidit, et immensus duris dolor ossibus arsit.
 tunc tristis casumque dolens sic voce secutus.
 'quem fugitis, socii? vestra est victoria, cives.
 iam Stutias nostra confixus arundine bellum
 185 deseruit, prostratus humi. convertite signa.
 quo ruitis? quo vos fatum miserabile ducit?
 heu, virtus Romana, peris!' sic vocibus ille
 culpabat pavidas fatorum sorte catervas.
 sed nullus post terga redit. Maurusia virtus
 190 persequitur, trepidosque super tot milia currunt.
 alveus amnis erat mediis praeruptus in arvis.
 utraque cognatae dirimens confinia terrae.
 incidit hic fugitiva manus mortisque pavore
 per ripas fossasque eadit. miserabile letum
 195 nascitur. heu, miseros pondus civile perurgnet
 hostilisque metus. multos in tela cadentum
 impetus ipse dedit, propriis modo pectora contis
 transfodiunt. dominumque super erepitante ruina
 fortis equus veniens immani pondere frangit.
 200 sic periit miseranda manus vietique tribuni.
 dix simul

Marturius illis
 vix potuit temptare fugam. moriturus in hostes
 cum parva ruit ille manu. fortuna salutem
 praestitit audenti, duraque e morte levavit.

161 e Mazz., et T 166 latum T 170 at Bekk., ac T 172 sua add. Mazz. 173 duri T,
 durum Mommsen 182 sic scripsi, se T, est Mazz. 191 medius T 201 interciderunt versus,
 quibus mors Iohannis narrabatur 202 muriturus T

205 interea Stufias anima fugiente dolobat.
 paenituit bellasse ferrum. suspiria ducit
 eum gemitu, seseque dolens sic inerepat ipse.
 'quae mihi bellandi fuerat tam dira voluptas?
 cur rerum ingratus domino nunquamque fidelis
 210 infelix virtute mea? modo paenitet ista,
 dum miserum, mors saeva, trahis. reddam, improba, poenas,
 quas merui. furiis socius Catilina eruentis
 exagitatus adest. video iam Tartara fundo
 flammarumque globos et dira incendia volvi.
 215 perfidiae meritum eum durae crimine mortis
 hoc mihi bella ferunt. doleant caveantque Latini
 has poenas, rebusque fidem dominisque reservent'.
 dixit, et infelicem animam mors impia clausit.
 occidit ut Stufias, quamquam ducis esset acerbus
 220 morte dolor populo, Romanis crescere virtus
 coeperat, et campos acies iam nostra petebat.
 Guntarith en iterum perversa mente malignus.
 perfidus, infelix, atrox, insulsus, adulter,
 praedo, homicida, rapax, bellorum pessimus auctor.
 225 ductorem incantum crudelibus occupat armis,
 oppressumque dolo rapuit, iuransque fefellit.
 principis haud illum tanti reverentia movit,
 sumere nec timuit bellum nomenque tyranni.
 quas Tyrii elades, quae saeva pericula passi!
 230 sub gladio iacere gravi, sed tempore parvo.
 abbreviata dies infanda et pessima regni est.
 nam pater ille bonus summis Athanasius Afros
 consiliis media rapuit de caede maligni.
 hic potuit Libyam Romanis reddere fastis
 235 solus et infestum leto damnare tyrannum.
 Armenius tanti fuerat tunc ille minister
 consilii. hunc placidus eana gravitate coegit
 inमितem maectare virum. temptare periculis
 non timuit genitor pro libertate senili.
 240 Guntarith infelix, cupiens fera regna tenere.
 Armenios enses saeva inter poenula sensit,
 et madido festas maculavit sanguine mensas.
 Africa per tantas periens non ulta rapinas
 sic mersa est. te exspectat inops. succurre gementi.
 245 namque potes. virtusque tibi iam nota per orbem est,
 et vigilant sensus, et claris dextera factis'.
 talia commemorans referebat bella tribunus.
 lumina conturbans lacrimis, Libyaeque ruinas
 fataque cuncta duem luctu deflebat amaro.
 250 ingemnit ductor concussa mente benignus.

206 bellaxe *T* 207 gemitum *T* 208 fueras *T* 212 catilina furentis *T* 214 dura *T*
 222 gyuntarith *T* 227 aut *T* 231 abbreviata *scripsi*, alii breuiata *T*, nam breuiata *Mazz.*
 235 damnare *Mazz.*, clamare *T* 242 madido festas *scripsi*, male con fessas *T*, male consessas *Mazz.*,
sed cf. IV 427. 969 244 succurre *T* 246 claris *T*, claret *dubitans Bekk.*

congemuere duces. animis in proelia surgunt
 indonitis. dolor atque pudor fera corda fatigat.
 tunc maculis tinxere genas. pallentque rubentque,
 nec latet ore furor. cunctantem surgere lucem
 255 iam enpiunt, tardumque iubar Martemque requirunt.
 caerulea soleabat dirumpeus luce corusea
 Phoebus et errantes radios per nubila vibrans
 lumina subtremulis spargebat lampadis undis.
 surgebatque dies miseris gratissimus Afris.
 260 iamque duces, variis turbantes vocibus agmeu,
 urgebant fortesque viros clarosque tribunos.
 quisque suos hortatur agens. his castra movere,
 arma parare iubent, iussa spectare magistri.
 signa ferunt ornantque viri, gaudentque tientes
 265 prospera discussis ludentia flamina velis.
 at pater exurgens compuncta mente Iohannes,
 corde pio, genibus nixis et poplite flexo,
 suppliciter geminas tendens eum lumine palmas,
 ore canens haec verba refert. tibi gloria, Christe,
 270 summe parens hominum, linguis et pectore puro
 rite datur, laudesque libens gratesque resolvo.
 non alium laudare volo. tu, conditor orbis.
 tu gentes et bella domas, tu conteris arma
 impia, tu nostris solitus succurrere rebus.
 275 aspice succensas duris a gentibus urbes,
 omnipotens. agrosque vide. iam nullus arator
 arva colit. lacrimas nullus per templa sacerdos
 pro populo iam ferre potest. namque hostibus omnes
 vincula dura ferunt palmis post terga reuinctis.
 280 aspice. sancte pater, nec iam tua fulmina cessent.
 sub nostris pedibus Maurorum sterue catervas.
 eripe captivos saevis a gentibus Afros.
 Romanosque tuos solite miseratus alumnos
 cerne pius, nostrisque favens fac gaudia luctus'.
 285 haec memorans lacrimis siccas infundit harenas.
 quippe dolor pietasque movent, mentesque benignas
 conturbant, densisque agitant singulibus artus.
 ut beue compositis consummans omnia verbis
 conficit, tunc surgit ovans, rivosque fluentes
 290 luminibus tergens placidis iam vultibus heros
 respicit, armatasque iubet properare cohortes.
 ipse capit tumulum, quo summus et altior astant
 consilio cunctos relevaret more ministros.
 conveniunt lectique duces fortesque tribuni

254 lates *T* 255 martemque requirunt *scripsi*, nottemque requirunt *T*, noctemque requirunt *Mazz.*,
 noctemque queruntur *Haupt Opusc.* III 626 258 subtremulis *Mommsen*, sub tremulis *T* lampedes *T*
 262 ortatur *T* 263 inssum *Mazz.* 278 pro populo *Bekk.*, populo *T*, cum populo *Mazz.* namque
 hostibus *scripsi*, nam noctibus *T*, nam nexibus *dubitans Mazz.*, nam luctibus *Mommsen* 279 palmas *Mazz.*
 reuinctis *scripsi*, reuicti *T*, reuincti *Mazz.* 280 sancte *Mazz.*, tanta *T* fulmina *T*, flamina *legit Mazz.*
 281 sterue *Mazz.*, externa *T* 288 compositis *Mommsen*, complacitis *T* consummans, *sed dubitans an*
 confirrans *praefert Mazz.*, consumans *T* 290 eros *T* 291 lectique *Mazz.*, lectimque *T*

295 atque suo veniens condensus in agmine miles.
 undique ductorem vallant stipante caetera,
 non aliter quam examen apes per mutua nexis
 efficiunt pedibus, regem dnm saepe sequuntur:
 arboris aut apicem ductor summumque caemmen
 300 aut mediam tenuit condensis frondibus ornum,
 ipse sedet, primusque locum stridore verendus
 eligit; at eirem densus exercitus alis
 colligitur, regisque sui praecepta capessunt.
 armiger interea veniens de montibus altis
 305 eeee volat, densasque videns astare caeteras
 et celso medium fulgentem colle magistrum,
 alipedis celeris dextra contorsit habenas,
 ductoremque petens volueres per gramina cursus
 corripuit, densum et dirumpens coniecit agmen
 310 fluxit equo, pedibusque boni tunc more magistri
 oscula pressa dedit. fervens iamque omnis in illum
 turba coit, causas cupiens cognoscere rerum
 responsumque feri referentem audire tyranni.
 et metunt ne pacem oret, eum dicere iussus
 315 paruit et plaecido sic coepit Amantius ore.
 omnia quae dominus famulo praecepit adimplens,
 gentibus in mediis portans mandata eueurri,
 perveniensque ferum vidi sub rupe tyrannum
 montibus in summis. tunc evocat ille rebelles
 320 voce eiens. cursu rapido Manrusia turba
 confluit, et nigrae facies tentoria complent.
 ut quondam Ditem moturum proelia divis
 concilium fecisse ferunt et mille per amplas
 monstra vias venisse, Hydram tristemque Megaeram,
 325 atque Charona senem deserta currere cymba,
 Tisiphonem validam flammis et pondere pinum
 quassantem, Aleeto tortis saevisse chelydri,
 quaeque sub ingenti facies monstrantur Averno.
 utque ducem veniens densum circumstetit agmen,
 330 obtulit ipse sedens consessum ex agmine dignis.
 ille tamen medius sedit praefectus, et omnis
 aspiciens rapido tumidus sic intonat ore.
 legatos, proceres, dura et mandata Iohannis
 suscipiens vos nosse volo, cunctisque loquentem
 335 mandatum monstrare virum. vos auribus illum
 intentis audite palam, et decernite, si quid
 est animo fixum, pacem bellumne petamus'.

295 condense in agmine *Bekk.*, condense agmine *T.*, condense ex agmine *Mazz.* 298 effigunt *T.*
 300 condensis *Monmsen.*, contentis *T.* 301 que *add. Mazz.* 302 at *Bekk.*, ac *T.* 307 alipedes
 celeres *T.* 310 fluxit *Mazz.*, flexit *T.* 314 orent *T.* 315 sic coepit *add. Mazz.* 317 me-
 dii *T.* 320 voce *dubitans Mazz.*, qui aere *maluit*, nocte *T.*, *cf. VI 264. Verg. Aen. III 68* 324 vias
 uenisse *Lachm.*, uenisse vias *T.* 325 atque Charona *Bekk.*, ac carona *T.*, ac Charonta *Mazz.* cymba *Mazz.*,
 temba *T.* 326 tesiphone *T.* 327 aletto *T.* 329 circumstitit *T.* 330 oculit *T.* 331 pre-
 sectus *T.* 334 suscipiens *Bekk.*, subsipiens *T.*, suspiciens *Mazz.* 337 bellumne *Bekk.*, bello ne *T.*

permisere loqui, digitisque silentia linguis
 imposuere suis. docui praecepta iubentis
 340 principis et morem. pietas ut magna regentis
 omnia contineat, crebro sermone eueurri.
 virtutem indomitam mista bonitate refovi.
 saepe minas addens. Romanos parcere dixi,
 sed tamen et gentes semper fregisse superbas
 345 funditus et validos bello pressisse tyrannos,
 enumerans, quos Roma potens postque ipse subegit
 noster ab extremo temptantes proelia mundo
 princeps. asserui bellum, pacemque recurrens
 edocui, tandemque silens responsa petivi.
 350 illi inter sese fracto sermone furentes
 latratus varios, stridentibus horrida linguis
 verba ferunt seseque novo terrore revineunt.
 monte lupi medio veluti, cum nubila latis
 incumbunt terris, ululatibus aëra crebris
 355 pulsant perque cavas resonant latratibus umbras.
 ut requies facta est animis, tunc ille superbus
 talia verba mihi dictis respondit acerbis.
 'ista mihi satis est Romani cognita regni
 nuper rupta fides. ultra nec fallere quisquam
 360 Antalan se posse putet. iam sufficit istud
 Armenio licuisse semel. vos fingis amicos
 arte mihi. non vester eram? non saepe eueurri?
 non iussus merui? cautus non proelia gessi
 pro ducibus, Romane, tuis? res publica certe
 365 fida satis sanguisque tuus, germane, fatetur,
 Guarizila. ducis iussu qui fusus iniqui est.
 Armenique tui docuit mihi reddita merces.
 frangere quod, nisus nostra virtute, tyrannum
 Guntarith hic potuit. paci sic fidus amicae,
 370 sic meritis. vestris quod favi saepe triumphis,
 haec ego digna tuli: vobis quia bella peregi.
 haccine vestra fides? tales referuntur amici?
 Artabanum modo grata mihi, fortuna, dedisses,
 sorte nova fortis pariter cum noster Ilguas
 375 castra regit gentesque ferae de finibus Austri!
 quas tamen ecce parat ductor temptare Iohannes
 milite cum parvo. pacem qui quaerere nostram
 non humili cum iure putat, sed callidus arte,
 poscere quos decuit, vanis terroribus artat.
 380 tot mihi post meritos subiecto Marte triumphos.
 dextera quos tribuit, ducibus virtute peremptis.

338 promisere *T* dignisque *T* 341 eueurri *T*, recurri *Mommsen* 345 pressisse *Bekk.*, de-
 perisse *T*, periisse *Mazz.* 348 pacemque *T*, pacemue legit *Mazz.* 353 montem *T* 361 aremeio *T*
 licuisse *T*, necuisse *Mazz.* semel *T* uos scripsi, quos *T* fingis *T*, fingit legit *Mazz.* 362 mihi *T*,
 noua *Mazz.* 363 iussus merui? cautus *Mazz.*, iussis merui cautus *T*, iussis merui parens? *Mommsen*
 369 zuntarich *T* 370 meritis *Bekk.*, meritis *T* 373 dedisset *Mazz.* 375 ferae dubitans *Bekk.*,
 fore *T* 381 pereptis *T*

post Solomona ferum, primi post fata Iohannis,
 Antalan eniquam bello temptare licebit?
 terreat ergo lupum pasecus in vallibus agnus?
 385 et leo iam metnat surgentem in cornua cervum?
 vividus ore canis leporem damamque pavescat?
 et ferus accipiter mitem sub nube columbam?
 armiger ipse Iovis liquidam tremefactus in aethram
 effugiat rancanve grnem cygnumve canentem?
 390 omnis et inversis pereat natura figuris?
 Romanis totiens iterum concurrere victis
 ecce placet. rursus redeant et proelia temptent'.
 vix ea legatus: media inter verba cucurrit
 perque duces varium perque agmina fervida murmur,
 395 turbine ceu valido, prima surgente procella,
 aequora pulsa genuunt ruptis crepitantia ripis,
 congeminat tunc nuda sonos, et litora lapsu
 cuncta fremunt, erebroque resultant aspera fluctu.
 imperat crecta motaque silentia dextra
 400 dnetor. conticuere citi, intentique magistrum
 suspexere viri. facies tunc omnis in illum
 mensque coit. cupidique volunt audire iubentis
 consilium. apponunt sensus auresque loquelis.
 hortatur placida rector tunc voce cohortes
 405 attonitas, avidasque movens in proelia mentes
 talibus incendit dictis et firmat in hostes.
 'Romanis, socii, crevit sic gloria rebus,
 resque super totum regnavit publica mundum,
 dum gentes, dum bella domat. non arma ferentes
 410 Romanns tiuuit populos, aut agmina miles,
 quanta forent, metucus convertit terga retrorsum,
 fidus quippe suis et nullo pervigil astu
 et virtute potens Martis snfferre labores.
 sed quotiens dirupta fides, nec principis ullus
 415 vicit honos mentes iam sese ad bella parantes,
 dum raptus, dum praeda plaect, dum praemia miles
 Martia mente cupit nostris contraria signis,
 tunc Romana manus propriis conterrita dextris
 terga dedit gentesque feras vicisse putavit.
 420 non tamen his longos tenuit fortuna labores
 perfidiis, sed laeta ferens meliorque revisit.
 diligit illa suam fatorum munere Roman.
 hanc propter multos perdens omnino nocentes
 contrivit, rebusque dedit sua gaudia nostris.
 425 profuit insano nomen quid ferre tyranni

384 agnum *T* 387 mictem *T* 388 liquida *Mazz.* aethra *Mazz.* 397 sonum *in so-*
nus I m. mutatum T lapsu *Mazz., laxu T* 398 femunt *T* resulta *T* 399 erepta *T*
 motaque *Mommsen, mutaue T* 405 mouet *T* 408 super *scripsi, semper T, simul Mazz., ita*
per Haupt Opusc. III 615, an super dici non possit dubitans, sed cf. in laud. Iust. II 178 409 do-
 mant *T* 418 roma *T* 419 que *add. Mazz.* 420 labores *T, fauores malim* 421 perfidiis
 sed *Bekk., peridus sed T, perfida sed se Mazz.* reuissit *T* 422 munere *Bekk., numere T, numine Mazz.*

Guntarith, Armenia iacuit qui ex caede voluit?
 nonne epulas iuter vel festae pocula uensae
 exsoluit meritas pro fracto foedere poeuae?
 quid Stutiam referant profugum, tot partibus orbis
 130 errantem, dum multa cupit, dum vana requirit,
 nomen habere volens iniusto Marte tyranni?
 quas Libyae clades, quos gentibus ille furores
 addidit! aut quanto maculavit sanguine ferrum!
 tardius ille licet, digna sed morte peremptus
 135 occubuit, crimenque simul poenasque resumpsit.
 cernitis ergo, viri, quantum fortuna labore
 principibus servare fidem, quantumque secundo
 Marte gerat totum Romanis subdere mundum.
 ergo agite, et belli socii civesque fideles,
 140 pandite quisque suas in aperta pericula vires.
 Romano de more pii, gentesque malignas
 rumpite. cognoscant populi regesque subacti,
 quae rebus virtus et quae sit gloria in armis.
 cernite, sub quantis iaceant nunc signa periculis,
 145 et vigilate, viri. mediis tentoria Mauris
 vallantur. virtute salus gladioque petenda est.
 coniunctos lateri nostro quos credis amicos
 pacatosque putas, casu speculantur in isto.
 si victor Romanus erit, famulantur, adorant,
 150 et sola hos faciet victrix fortuna fideles
 conceptusque timor. nunc nunc insurgite, cives.
 haec est, quae geminas franget victoria partes.
 hi gladio pereant, hos virtus terreat hostes.
 ite, duces, numerosque locis componite vestris
 155 quisque suos. propriis iucedant signa manibus,
 et bene compositas acies in proelia ferte'.
 dixerat, et saltu sese super ardua terga
 composuit sublatus equi. sonuere verendi
 arma viri, cassisque novo splendore coruscans
 160 sole repercusso radios in limina uisit.
 loricaeque iubar rutilum per castra cucurrit.
 nou aliter nubes convexo margine caeli
 murmure mota novo, medium dum taugit Olympum,
 intonat et subito flammis per nubila vibrat.
 165 tunc omnes saluere duces omnesque tribuni,
 post imitata cohors validis iecumbit in hastis
 quadrupedesque premit. saliens super ardua celsi
 colla reteutat equi. sonipes celer aequore toto
 oppugnat frenis. dextra laevaue per herbas
 170 subsiliens. colloque manus dum sentit heriles,
 gaudet et in latos luctatur currere campos.

427 faste *T* 434 marte perhentus *T* 435 incubuit *T* 440 viros *T* 443 in armis *I m.*,
 martis 2 *m.* *T* 444 cenite *T* iaceant *Bekk.*, iactant *T* 447 coniuncti *Mazz.* 452 uir-
 toria partas *T* 451 loci *T* 461 occurrit *T* 465 saluere *Bekk.*, siluere *T* 466 ualidas *Bekk.*
 hastas *Bekk.* 467 super *Mommsen*, pars *T* 471 luctatur *Bekk.*, luctatu *T*, laetatur *Mazz.*

direxere acies. dextro regit agmina cornu
 Gentius, electis circumdans signa manipulis.
 ipse magister ovans, rutilato vertice fulgens,
 475 fertur equo, cristisque decens auroque coruscans
 per medias volitans succendit proelia turmas,
 componitque acies digna fortissimus arte.

magnanimus iuxta iuvenum Putzintulus ingens
 arma movet, densasque trahit post signa cohortes.
 480 belliger ipse supercristata casside celsus
 loricaque micans et longa pulchrior hasta
 arduus ibat equo, sociosque ex more monebat
 voce suos, superans quoniam sapientia forti
 pectore semper erat. felix, si fata dedissent
 485 longaevos in luce dies, maturus ut ille
 cana aetate foret. quantum maturior esset!

tertius ille furens rapta Gregorius hasta
 atque levi clipeo et telo fulgebat Iberis.

Geisirith hume iuxta numeros et signa movebat.
 490 ante tubam cupiens adversas rumpere fossas,
 conscius ipse sui. cunctis fulgentibus armis
 ardua tela gerit. ferrato corpore toto
 ipse nitet. squamas maenlis distinguit in auro.
 aurea cassis inest commisto flammea ferro.
 495 inde apicem cristasque iuba componit equina.
 cingula gemmiferis stringit fulgentia bullis.
 vagina gladius latus exornarat eburna.
 tunc suris ocreas, multo quas vinxerat auro
 Parthica pellis, habet rubroque includit in ostro
 500 depingens gemmis et multa callidus arte.
 omnia signa placent meliorque et maxima virtus.

inde per extensos componens agmina campos.
 consiliis melior fortis Marturius ibat,
 atque tribunicia socios virtute regebat.

505 Marcianusque potens densos perfertur in hostes.
 misturus proprio Barcaei sanguinis annem.
 nec non egregius clara de stirpe Senator
 fertur equo, comptisque nitet felicior armis.

hos sequitur fidus, densa stipante caterva,
 510 Cusina Massylis deducens agmina signis.
 ille animo Romanus erat, nec sanguine longe,
 moribus ornatus placidis, gravitate Latina.
 non illum aequiperans iaculis aut viribus esset
 vel Veneri dilectus Adon vel fortis Achilles.

515 at parte ex alia, cornu fulgente sinistro.
 nomine ductoris ductor fuit ille Iohannes
 iam senior grandisque annis. cui cruda senectus
 et virtus iuvenilis erat, qua maximus hostes

473 genius *T* 475 tristisque *T* 478 iusta *T* putzintulus *T* 488 et telo *scripsi*,
 telo *T* Ibero *Mazz.* 489 geisirith (*in margine* gersirith) *T* iusta *T* 505 martianusque *T*
 510 cusina (*in margine* cosma) *T* 518 hostes *T*, hostis *legit Mazz.*

frangere non minimo potuit sudore laborans.
 520 discolor hunc portat maculis variatus in albis
 parte niger sonipes, gemmis anroque superbus,
 ore fremens, camposque levis discurrit in omnes.
 ferreus ipse suas componens ordine turmas
 itque reditque volans, socios et firmat euntes.
 525 Frominuth erectis iuxta movet agmina signis
 impiger, et campis socians coniungit apertis.
 ipse licet medius cristis et casside fulgens
 emineat, ferrique novo splendore eoruseans
 altior adversi radios et lumina Phoebi
 530 suscipiens frangat, densae tamen nudique saeptum
 circumunt acies clipeis galeisque micantes.
 proximus inde ciens numeros Marcenius urguet.
 iussaque per latos discurrunt agmina campos.
 illius et fulvos cassis premit aurea crines
 535 aere rigens cristisque gravis, thoraxque tremendos
 suspendens humeros squamis fulgentibus ambit,
 dum sonipes gradibus componit crura superbis.
 lumbis tela gerit pharetramque arenamque sonantem
 cinctus, et aeratas referens in bella sagittas
 540 signaque terrificis munit vallata tribuuis.
 hinc Liberatus erat longa praestantior hasta.
 hinc Ulitan pulcher, variis depictus in armis,
 hic melior pilo, curvo nec signior arcu.
 flectere cornipedem placidis bene doctus habenis
 545 ibat Iisdaias, gentis praefectus et auctor.
 quem fera gens sequitur, nato comitante Bitipten.
 gens numerosa viris, et gentis vivida virtus,
 ingenioque valens fuerat dux ipse fidelis,
 militiae ducibusque placens magnoque magistro.
 550 natus et eximius sumptis praesumptior armis,
 nec genitore minor, iaculis qui vincere posset
 Persarum teneras nervo pellente sagittas.
 commissas acies dux Tarasis ante pedestres,
 ardua signa movens, variis componit in armis.
 555 ipse per obliquas distinguit proelia turmas
 vectus equo, clipeosque suis coniungere dicitat.
 tenditur in longum, nexis umbonibus horrens,
 Martia per latos acies densissima campos.
 murorum in morem celantur corpora densis
 560 tegminibus. solae apparent post scuta bipennes
 et summae galeae cristis conisque micantes.
 at super erectis horrescit ferreus hastis
 campus, resplendetque novis terroribus aër.

524 itque reditque *Mazz.*, idque redit *T* 525 frominieth (*in margine* frominich) erettis iusta munit *T*
 530 densae *Lachm.*, de se *T* 531 circumunt *T* 535 aere rigens *Bekk.*, erigens *T*, aere ingens *Mazz.*
 536 subspendens *T* 538 pharetraque *T* 539 aeratas *Mommsen*, auratas *T* 542 ulitan (*in margine*
 utilitan) *T* 545 itscelaias (*in margine* itscelias) *T* 546 bitipten (*in margine* bitimpten) *T* 552 tene-
 ras *T*, celeres *Mazz.* 553 tarasio (*in margine* taraxis) *T* 562 orrescit *T* 563 resplendet et *T*

sic pater ipse suae componens cornua pugnae
 565 arripoteus medius componit signa Iohannes,
 ordine cuncta regeus aequansque per agmina turmas.
 it bene equo medius, totis puguaret ut armis,
 in manibusque suis fortis dictator ut esset
 arma mouens populi. veluti vigilanter oberrant
 570 cauta reluctantis media inter cornua tauri
 lumina, bellantemque parant qua vulneret hostem
 parte premens, dextroque rotat laevoque miatur,
 vulnere congemmans variato verbere cornu,
 quaque iubent oculi, configunt cornua vulnus:
 575 sic acies ductor, perpensis partibus aequis,
 bella subire iubet. sic disponuntur et arte
 organa plectra lyrae digitis pulsanda magistri
 quam movet ille, sonat contactu fistula venti.
 non chordae, non aera gemunt, nisi sponte regentis
 580 carmina percussis resonent expressa cicutis.
 non aliter inssu ductoris cuncta movetur
 discretis acies concurrens ordine signis.

inuetus erat lateri claris Recinarius armis
 fulgens et paribus disponens agmina curis,
 585 ipse animo matura gerens, gravitate modestus,
 magnanimus, mitis, sapiens. fortissimus, insons,
 arripotens, belli domitor pacisque minister,
 corde humilis, quod Christus amat, pietate benignus,
 et qui dignus erat tali properare magistro.
 590 corpore nam geminos anima iunxere sub una
 non natura parens, summi sed signa favoris,
 castus amor, pietas, bonitas, sapientia, virtus.
 ergo inter medias acies praeclarus et armis
 ibat equo, et placido socios sermone movebat.

595 ipso dispositu felicia signa regentem
 fortem mirata est acies inimica Iohannem.
 bellorum at princeps nocturno tempore Ierna.
 sollicitus curis, muros per castra camelis
 construit, octono circumdans ordine campum.
 600 inde boves iungit, bis terno cornua gyro
 cornibus arte ligans, et multo callidus astu
 implicitas errore parat per devia fraudes,
 notus ut inde volans currat per proelia Maurus,
 ignarumque premat subeuntis castra per ipsas
 605 insidiae formas infensi militis agmen.
 non Labyrintheis Minoia cura latebris
 flexerat ancipites tantis anfractibus orbes,
 distorquens errore vias, quas callidus arte

567 it bene equo *scripsi*, et bene quid *T*, et bene quis *Mazz.* 568 suis fortis *Mazz.*, sui fortis *T*, suis
 omnis *requiritur* 574 quoque *T* configunt *T* 578 uenti *Bekk.*, uento *T* 583 claris *T*, cla-
 rus legit *Mazz.* ricinarius *T* 589 propiare *Mazz.* 591 natura *Mazz.*, nostra *T* 595 dispositu *Lachn.*,
 disposito *T* 596 fortem mirata *Bekk.*, fortem maturata *T*, forsitan intuita *Mazz.* 597 bellorum *T*,
 Maurorum *Mazz.* 601 calidus *T* 603 ut *Bekk.*, et *T* currat *Bekk.*, currit *T* 604 premit *Mazz.*
 606 laberinthis *T*

invenit, tento revocans vestigia filo,
 610 Aegides monitus, pectus tunc ipse biforme
 ense ferit misti generis, vomit ille cruorem
 et ruit obscurae confringens cornua terrae,
 tertia constricti formans munimina valli
 circumdat, spargitque pecus vincitque minutum
 615 impediens, medios densis astringit asellis
 arte locos, funesque ligans extendit iniquos,
 et tribulos per castra locat furcasque bicornes,
 exaenitque sudas et magnas obice cautes.
 Antalas pariter pugnas determinat arte,
 620 egrediturque suis vallatus cornibus, ardet
 in medium confisus equo, pugnaeque pedestri
 composuit solido iunctas umbone phalanges,
 sed propius tenuit munitis agmina castris,
 nec pedites voluit tristes committere pugnas
 625 longius, expertus totiens quid terror in armis
 et virtus Romana potest, tamen ordine certo
 processit geminis acies Maurusia signis,
 ante volans somipes totos concurrit in agros,
 languantemque levis campos collesque propinquos
 630 atque cavas valles silvasque et flumina complens
 it, Ierna comitante fero Brutemque superbo,
 ille secundus erat, Camalus quos deinde secutus
 ardet in adversos multos cum milibus hostes,
 Hisdreasen Ialdasque ferox et Sinzira fervens,
 635 quosque referre parans comprehendere nomina nullus
 mente potest, saevasque volens tot dicere gentes,
 his medius, fomes belli rectorque, Sidisau
 acer erat, dextrosque equites et signa regebat,
 at socians laevo Carcasan agmina cornu
 640 condensas acies campos effundit in omnes,
 Ifuraces in bella movens, pariterque Melaugus
 signa regit, Gantal Guentemque, Alacanza, Iutungum
 dirus et Autiliten velox fortisque Catubar,
 et quos mille duces misere in proelia Syrtes,
 645 iamque propinquabant adversis hostibus hostes
 signaque compositis, arcus volueresque sagittas
 depromunt pharetris, et ferrum missile vibrant,
 fuerat spatium vacui pars obvia campi,
 accessumque viris acies aliena negabat,
 650 inque suis obstans venientes fecerat hostes
 stare locis, pressisque haeserunt agmina frenis,
 prospiciens acies vidit Guenfeius hostis

613 constructi *dubitans* Mazz. 614 nicitque *T* 616 funesque *Bekk.*, linesque *T* 617 tri-
 blos *T* 618 magnos *T* 619 dexterminat *T* 620 ardens *Lachm.*, *sed cf. 633* 623 pro-
 prius *T* agmine *T* 627 genis *T* maurisia *T* 629 languantemque *in margine* languantemque *T*
 631 id *T* 634 his dreasen Ialdasque *in margine* dreasen ilabdas *T* feros *T* sinzira *T*,
 Suetira *legit Mazz.* 635 comprehendere *Mazz.*, compren *T* 639 sotias *T* catarsan *T* 642 iue-
 tungum *T* 648 pars obvia *Mazz.*, par ouia *T* 650 obstans *Mazz.*, hostans *T*

ductorem Antalas media inter signa Iohannem,
 agnovitque procul celsa inter tela suorum.
 655 egrediens tunc fertur equo, magnique magistri
 transit ante oculos, domini post terga reflectens
 cornipedem frenis. hosti tamen obvius ivit
 congressus vaeuis ductor fortissimus armis.
 arripit ille fugam. quem dux sic voce secutus.
 660 'quo fugis, Antalas? haec sunt munitantia verba?
 milite cum parvo veniens vocat ecce Iohannes.
 quo velox deflectis iter? modo iudicet ille.
 qui caelum terramque movet, qui fulmina torquet'.
 talia narranti seseque in bella vocanti
 665 erubuit, maerensque suis se immiscuit armis,
 cum magica subito taurus demittitur arte
 Maurorum e medio, taurus, quem Ierna sacerdos
 atque idem gentis rectorum maximus auctor
 finxerat, Anthonii signantem numine Gurzil
 670 omnia prima suis. celsis tunc cornibus ille
 inter utrosque furit, dubius qua rumperet hostes.
 agmina dum trepidant, cursus per Syrtica cupit
 ingrediens, iterumque ferox sua castra poposeit.
 hunc sequitur Romanus eques tremulumque sub armo
 675 missile contorquens mediis prostravit harenis.
 proelia raucisono cecinerunt cornua cantu.
 tollitur inde novus fractis ad sidera clamor
 voebus, et magnis ululatibus ardet Erinys.
 concrepat omne nemus. tunc omnis consonat echo
 680 gentibus, et varias imitatur reddere linguas.
 hinc Sinifere vocans acies Maurusia clamat
 Mastimanque ferum. Mastiman assonat echo.
 inde ferunt Gurzil. Gurzil cava saxa resultant.
 hinc Romana manus conturbans voebus aethram
 685 intonat, et quassis regemunt montana barathris.
 vox veneranda eanit. clamatur nomine Christus.
 'Iustiniane, tuis pugnet fortissimus armis.
 principis imperium nostri, pater optime, serva'.
 ad nomen tremuere poli, tremuere gementes
 690 concussa tellure, iugis et vertice silvae.
 commotae parvere quati. montesque lacusque
 rauea gemunt. orbis tremuit compage solutus,
 auctoremque suum linguis elementa fatentur.
 additus hinc furor est, animique in bella caleseunt.
 695 exhortantur equos, effundunt tela lacertis
 spissa viri, densisque iubar pallescit ab hastis.

654 agnovitque *T*, dignovitque *legit Mazz.* celsa inter *Lachm.*, celsa per *T*, celsum per *dubitans Bekk.*
 660 antalas *T* minutantia *T* 662 uelos *T* 664 narranti *Bekk.*, narrantis *T* uocanti *Bekk.*,
 uocantus *T*, uocantis *Mazz.* 666 subito *add. Mazz.* 669 finxerat *T* munine *T* 674 sub
add. Mazz. 675 massile *T* 676 concinerunt *T* 678 erins *T* 681 uocans *Mazz.*, reuo-
 cans *T* maurisia *T* 682 mastinantque *T* 685 regemunt *Mazz.*, remugiunt *T* barathris *scripsi*,
 faretri *T*, pharetris *Mazz.* 686 uos *T* 691 commoto *T* 693 alimenta *T*

sub iaculis nox atra ruit, campisque tenebras
 et super arma diem ferrum disinxit utrumque.
 obvia contortis densantur tela sagittis.
 700 alternaque hinc inde volant. tunc tristior omnis
 obscurusque subit tantis hastilibus aër:
 quantaque forserunt, totidem modo vulnera partes
 suscipiunt. mortem veniens telum omne minatur:
 sed dispar fortuna regit. nam missile tortum
 705 saepius adversa vulnus, dum currit, in hasta
 inveniens, gemino consortum pondere campo
 corruit, ac duo rapta simul mors vulnera perdit.
 inque aliis mors ipsa rubet. tunc sanguine misto
 terra madet. strident missis hastilibus aurae.
 710 Mars furit et media permistos caede virorum
 exanimis convolvit equos. coit improba virtus
 alterna de parte ruens, caecique tumultu
 atque furore viri adversis dant pectora telis.
 quique aliis inferre parant, in viscera ferrum
 715 suscipiunt, dulcesque animas per vulnera fundunt.
 acer in obnixos rumpens Recinarius hostes
 irruit, adversasque acies et signa fugavit
 Eilimare occiso, primus qui proelia miscens
 Romanas acies ausus temptare petebat.
 720 fisis equo fretusque suis. hunc maximus heros
 excipit. opposito venientis pectora ferro
 transfodiens fractis rupit vitalia costis,
 hastaque per tergum magna virtute cucurrit.
 vertit equos fugiens gelida formidine Mazax.
 725 insequitur Romana manus turbatque premedo,
 dorsaque per latos fervens Maurusia campos
 comprimit, et versos facili iam caede fatigat.
 ut pedites socios stantes a fronte paratos
 fractus eques vidit, rediens in pectora virtus
 730 flectit equos, campumque feris clamoribus implens
 currit, et in medios adversi militis ensis
 quaerit iter. summis ductor sed viribus obstat,
 confirmansque suos dictis hortatur amicis.
 'Romani proceres, rerum nostrumque levamen,
 735 experti totiens belli portare labores.
 optastis pugnam. tandem data copia pugnae est,
 unius puncti nutantis causa pericli.
 hoc spatium summis impellite viribus omnes.
 hic labor unus erit, nostrae victoria parti
 740 quo manifesta datur. summos portamus honores
 militibus. qui bella domant gentesque superbas
 frangunt, Romanisque novant sua gaudia rebus'.

697 campisque *scripsi*, capisque *T*, carpitque *Mazz.* 700 volant hinc inde *T* 703 mortem *Mazz.*,
 montem *T* 707 mos *T* 710 permistos *Mommsen*, permistus *T* 716 obnixos rupens *T*
 724 marax *T* 729 pectora *Bekk.*, pectore *T* 731 cocurrit *T* 736 ottastis *T* 737 nutantis *T*,
 nutatio *dubitans Bekk.* 739 hic *Bekk.*, his *T* victorie *T*

- dixit, et in medium dirumpens concitus agmen
 pulsat equum, magnaue fremens it voce per hostes.
 743 consequitur densis acies fortissima telis.
 pulvere cuncta latent. at campis ferreus imber
 confluit, et nervis volitans pulsatur arundo.
- Mantisynan primum ductor transmisit ad umbras,
 ense caput rapiens. nec sensit vulnus acerbum
 750 magna viri cervix, nec tardus in ossibus ensis
 sanguine tinctus erat. iacuit per gramina vertex
 luminibus patulis. truncum levis aequore portans
 currit equus, sanguisque mieat. qua colla metuntur.
 Laumasan inde ferit valido per tempora ferro.
 755 ossibus et fraetis pariter per molle cerebrum
 ensis abit, galeamque simul pallamque secutus
 luminaque et longos secuit cum fronte capillos.
 Guarsntiaeque levem coniecta comminus hasta
 fundit equum. laevo tremuit confixa sub armo
 760 fraxinus, et calido currens per viscera ferro
 perque pedem dextrum domini conserta pependit.
 corruit ob vulnus sonipes, dominumque ruina
 comprimit ipse sna et letali pondere quassat.
 Manzerasen medium rigido mnerone tremendus
 765 dividit, inque latus gemina defluxit ntrumque
 parte cadens. ingulum rapiens deiecit Iarti
 armatamque manum. ferrum tenet illa retractans,
 frigidus ille cadit. terrae tremor ingerit ictus
 excutiens calidis morientia brachia nervis.
- Mazana prospiciens ferventem caede Iohannem
 obvius, adducto tentans hastile lacerto,
 irruit: inque virum veniens ut missile torsit,
 fleetit equum domitans. fortis sed vulnera ductor
 nulla pavens, clipeo contentam deviat hastam
 775 suscipiens, ipsumque petit non territus hostem,
 et ferit intrepidus. virides cruor inficit herbas
 exiliens. tantumque iacet per rura cadaver.
- viderat ingentem deiectum vulnere fratrem
 Gardins, exitumque parans defendere fratris
 780 ecce volat, tectus clipeo telisque superbis,
 ductoremque petit. compellit conscia virtus
 germanique dolor. Indit dum poplite flexo
 subsiliens, tremulam per costas accipit hastam
 tegmine transacto, ceciditque infixus harenae.
 785 quem bonus affatur victum iam morte Iohannes.
 'hoc erat, infelix, quod nos virtute petebas,
 nescius? an fratri potius comes ire parabas?

743 dicit *T* 753 corruit *T* qua *Bekk.*, quo *T* 754 tempora *T*, ut fere solet 755 ce-
 lebrum *T* 756 pallamque *T*, pellemque *Mazz.*, sed cf. II 136. VIII 192 764 Manzerasen legit *Mazz.*
 765 defluxit *Bekk.*, deflexit *T* 766 iarti *T*, Icirti legit, inertem scripsit *Mazz.* 770 macana *l m. corr. T*
 771 tentans *T*, torquens requiritur, cf. *Verg. Aen. IX 402* 775 subsipiens *T* 776 inficit erbes *T*
 782 du *T*

en perfecta tua est, conimeta sorte, voluntas
 dure magis, praedamque simul mortemque secutus
 790 finibus a Libycis pariter cum fratre recedis'.
 protinus adversa Cullan petit arduus hasta
 persequiturque diu, campos dat terga per omnes
 Maurus eques magno fugiens conterritus hoste,
 perfurit ipse sequens, missis configit et hastis
 795 terga virum, multusque infundit sanguis harenas.
 corpora densa cadunt latum revoluta per aequor.
 terror Lagnantan impellit Martius hostem.
 agmina cuncta tremunt, invadit pectora gentis
 insolitus virtute pavor, mirantur et horrent
 800 effugiuntque virum, sic contremuere tonantem
 fulmine deiecti, fracta cervice, Gigantes.
 sic Troiana manus fortem fugiebat Achillem.
 Bruten ut expulsas campis iam vertere gentes
 terga fuga, insolitumque suos hausisse timorem
 805 vidit, et eversis acies succumbere signis,
 castraque tuta metu Mauros intrare fugaces,
 ultima fata suam credens concludere vitam
 evocat, errantesque instigat voce cohortes,
 talibus et dictis timidos ad bella reducit.
 810 'o miseranda manus, nunquam quae victa recessit.
 unde metus gelidas, aut qua virtute, catervas
 acer agit? quisquamne fuga defenditur ista?
 aut castris securus eris, quae Marte superbus
 rapturus iam victor adest? qua territa pugna,
 815 Lagnantan gens dura, fugis? quo vietus ab hoste,
 Austur equo fidens, tanta formidine curris?
 non pudeat, heu miseri, campis cessisse relictis?
 o virtus! o corda virum! nudosne reverti
 desertosque libet? calidas sic cernere Syrtes
 820 vaditis? o fugitiva manus, vel prisca memento
 bella senum pugnasque truces et nobile robur,
 imperium vicere patres, non vincere nostros
 Maximianus avos, Romani fortia regni
 sceptrum tenens, potuit, turbet nunc agmina perdeus
 825 militibus quantis aut qua cum plebe Iohannes,
 respicite, et tandem vestris succurrite natis'.
 talibus exarsit dictis Maurusia virtus,
 atque acies conversa redit, pugnamque resumit
 acrior, et densis conturbat nubila telis.
 830 turbine victa ratis cursu ceu saepe recussa
 fertur in aequoreas, Auster quo dirigit, undas,
 dum miseros turbant infensa pericula nantas,
 obvius optato veniat si flamine ventus.

788 conimeta *scripsi*, consuncta *T*, consumpta *Mazz.* sorte *scripsi*, parte *T* 789 dura *Mazz.*
 790 a *Mazz.*, ha *T* 792 diu *scripsi*, dire *T*, viros *Mazz.* 794 contugit et hostis *T* 797 terro
 ilaguaten *T* 798 pettoire *T* 804 hausisse *scripsi*, auxisse *T*, anxisse *Lachm.* 813 quae *Bekk.*
 quem *T*, quum *Mazz.* 814 qua *Mazz.*, quam *T* 815 languantan *T* 832 infessa *T*

835 assurgit laetus magno clamore magister
 exhortans socios, puppem convertit et altam.
 velaque placatis intendit prospera nautis:
 sic victos populos praefectus voce refecit,
 atque truces animos verbis ad proelia torsit.
 Brutem iu adversum contorsit missile Paulum,
 840 perque vivi calidum transivit lancea pectus
 acta tremens, rupitque vias pulmonis anhelii,
 et valido geminas confregit verbere costas.
 ense ferit Ialdas miscentem proelia Largum,
 Sinzera Crescentem, Servandum mactat Ilasan.
 845 Marcianumque petens infausto Marte tribunalium
 Hisdreasen summis excussam viribus hastam
 torsit, et adversi frontem ferit horridus ira
 fortis equi. sonipes letali vulnere victus
 corruit, atque hastam nimio sub pondere fregit.
 850 consurgit velox magna virtute tribunus,
 amisso nec fractus equo campisque pedester
 constitit et galea celsus clipeoque refulsit.
 at ferns Hisdreasen visu tremefactus eodem
 continnit sese, solus temptare nec hostem
 855 ausus retro redit. nudo tunc ense tribunus
 insequitur. domitum ferrata calce fatigans
 Hisdreasen contorsit equum, sociumque per agmen
 effugiens trepidus densis se miscuit armis.
 ut vero ille sequens auctorem attingere teli
 860 non potuit, medium sternit mucrone Merasgun.
 Suartifanque super celerem, Montana, Gamasdrum
 eripuit, mortemque miser suscepit Isaguas.
 inde furens victor victis rapit hostibus arma
 turbidus, et sociis fugientes conserit hastis
 865 acer et intrepidus. sternuntur corpora passim
 densa virum alipedesque simul, quos missile tortum
 invenit, medios casu dum currit in hostes.
 at procul Antalas celso de colle videbat
 omnia prospiciens. nam se committere primis
 870 noluit ante viris, astu sed proelia temptans
 auxilio venturus erat. tunc caede tribunalium
 non tulit ardentem. Mauris succurrere fessis
 incaluit, sparsasque acies de colle petivit.
 ergo inter socium dirumpit saevior agmen
 875 Marcianumque petens turmas per prata sequentem,
 ut leo venantem magno clamore coactus
 montibus in mediis, stimulis et verbere candae
 aspera terga cians in proelia suscitatur iras,

835 altam Mazz., arcem T 836 velaque placatis Mazz., bellaque placidis T nautis T, nentis Mazz.
 837 prenettus T 839 contorsit T 840 lancea T 842 geminans T 844 sinzera T, Sinzora legit Mazz.
 845 martianumque T 853 idreasan T 861 Gamasdrum scripsi, ganiasdrum T, gamasdrum legit Mazz.
 862 in eripuit nomen Mauri cuiusdam latere videtur suscipit T 869 nam T, non Mazz. 870 no-
 luit in noluit I m. mutatum T, noluit legit Mazz. ante Bekk., arte T 875 martianumque T

ore fremens, frangitque viros virtute potentes.
 880 concreditur viso nec territus hoste tribunus
 irruit, infensoque virum muerone petebat.
 ante sed oppositam transivit lancea parmam,
 inque viri costis lato stetit improba ferro.
 naseitur inde fragor. magnis montana resultant
 885 vocibus, et fracto erudescit pugna tumultu.
 Antalae virtus venientis suscitatur iras,
 spemque dedit victis. iterum concurrere certant.
 agmina densantur cunctis, aciesque novantur.
 ipse ubi collectis firmavit robora turmis.
 890 per medios enses quatiens acerrimus hastam
 irruit, et densos volitans perfertur in hostes.
 obvius ardenti primus sese obtulit Ornus.
 Romulea non gente satus, quem Persica mater
 edidit ad bellum, rapuit tamen Africa matri
 895 Antalae superante manu. namque arduus hastam
 viribus intorquens, clipeum transfixit et hostem.
 protinus infelix, fati oblati iniquis,
 Arsacis occurrit, crudo quem fervidus ense
 Antalas medium truneat, qua cingitur artum,
 900 extaque per geminas secuit spirantia partes.
 inde ferit pavidum conversa cuspe Maleum.
 Artemiumque furens et duro nomine Maurum
 transadigit, socioque infixus deicit ictum.
 Zudius eximiis longe praesumptior armis
 905 contempto pedes ibat equo, turbasque tribunus
 hostiles sternebat ovans. iamque ille Misantan
 fuderat et Tiseran. Tiseras de plebe rebeli,
 Mansitalas pinnatus erat. tunc mittit ad umbras
 immitem Sangin. tumidum compressit Amarum
 910 et Garafin Tilifanque duos per vulnera fratres
 stravit humi. frater morientem vidit uterque
 germanum moriens. doluerunt pectora matris
 tempore tam longo tristes passura dolores.
 hunc procul ardentem cernens a colle Sidafen
 915 obvius ire parat. tunc Syrtica contrahit arma,
 magnanimumque petit ferventem caede tribunum,
 quem numerus virtusque premit. circumfluit hostis
 densus, et iniectis perturbant undique telis.
 indignant feriantque virum. tunc mille peremptum
 920 hostes vulneribus media stravere per arva.
 verterat expulsis acies per devia signis,
 impuleratque duces terror post terga redire.

881 infessoque T 883 constis leto T 888 cunctis T, campis Mazz., contis Bekk. 889 ubi T,
 ut legit Mazz. 892 octulit T 893 romulea T non T, de Mazz. Persica Mazz., perflida T
 896 et Mazz., in T 899 artum scripsi, arcum T, arcus Mazz. 903 transadigit T 905 con-
 tento pede T 906 misantan T, Nusantan legit Mazz. post versus 906 versus unus intercidisse vi-
 detur, qui fiebatur verbo Mansitalanque 907 tiseran T 909 sanzin in sangin I m, mutatum T,
 Sangrin legit Mazz. compressit Mazz., impressit T, ut pressit Lachm., cf. 989 911 utrumque T
 919 mille Bekk., ille T, morte Mazz. perentium T

- sed ductor properans, fidis comitantibus una
 armigeris, victos socios virtute levavit.
- 925 hic primum ensipotens rumpens inimica Iohannes
 agmina fulmineo Madden per pectora pilo
 transfodiens prostravit humi fortemque Magargun
 et Taden et Meilan. tum novo porpore Fugen
 Ariarith ingentem detruncat vulnere, Mestau
 930 ense rotat magnum, et vertens per gramina collum
 corruiit Altiseræ. vultus in pectora Zambri
 percussa cervicæ ruunt, stomachoque peremptus
 flumina rubra vomit Roffas atque ilia pulsans
 extremis aulhima singultibus ore vocabat.
- 935 haud procul inde Ziper mediûm currebat in agmen,
 turbabatque viros cogens in castra redire.
 ille neci Ialdan Tusdrunque Arcanque Nadosque
 morte dedit varia, sed valle stravit in una.
 his celerem coninixit Ilan, contoque superbum
 940 Conunian mediis feriens effudit harenis.
 signiferum vocitans Vitulum Recinarius ardens
 compulit in medios signum committere Mauros.
 ipse volans pariter densos virtute per hostes
 effera castra petit. sequitur tunc cetera pubes,
 945 diffinduntque vias, et fossas rumpere temptant.
 quis dolor ille fuit, quo sic Recinarius ardens
 ibat in hostiles, prosternens agmina, montes,
 rumpere castra parans? non sic virtute tremendus
 Alcides miseræ turbavit moenia Troiæ,
 950 Laomedontiadæ agitans regemque tremendum.
 persequitur maectatque viros. hic caede furentis
 missile dura ferit contorquens pectora Lanzi.
 tunc mucrone caput terræ deturbat acerbi
 Masgucu, et rigida Nacusau ferit eminus hasta.
- 955 Macurasenis equum media prostravit harena
 vulnere confossum valido, dominumque ruentem
 desuper ipse premit. ruptis præcordia venis
 purpuream fundunt animam. tunc calcibus ipsam
 fundit humum moriens, herbasque et gramina quassat.
- 960 hic Solumuth fortis densos invaserat hostes.
 is maectat Cullen, concurrentemque Intungun
 sternit humi. ingulat pressum mucrone Meuzzen,
 Laltin equo deiecit agens, fortemque Sinisgun

925 rumpetis *T* iohannis *T* 928 nouo porpore *T*, toto corpore *Mazz.* 929 detruncat *Mazz.*,
 detegat *T*, deiecit *malim*, *cf.* 992 930 uertex *T* 932 pereptus *T* 933 ilia *Mazz.*, alia *T*
 934 aulhima *T*, Athiman *legit Mazz.* ora *T* 935 aut *T* agmen *T*, agrum *legit Mazz.*
 938 strauit *T*, secavit *legit Mazz.*, necavit *Bekk.* 941 ricinarius *T* 945 diffinduntque *scripsi*, de-
 fenduntque *T* 947 hostiles prosternens *Bekk.*, hostes prosternens *T*, hostes prosternens media *Mazz.*
 montes *T*, muris *Mazz.* 950 laumedontiadæ *T* tremendum *T*, uerendum *dubitans Bekk.*
 951 hinc *Bekk.* 951 masgue *T* 955 prostratur *T* 960 hic Solumuth *scripsi*, hic sbulum
 ut *T*, Hisbulun ut *Mazz.*, *cf.* VII 417—420 962 Meuzzen *scripsi*, menzzen *T*, menren *legit*, meur-
 ren *scripsit Mazz.*

Varinnumque ferit, quem uoudum fata trahebant.
 965 tegmina diuisit gladius, palmamque sinistram
 contigit, et summos dirupit verberare uervos.
 victus at ille fugit, pereunte per agmina palma,
 saucia dum digitis dependet laeva eruentis,
 currentisque eruo madidus vestigia piugit.
 970 Geisirith ardentem Mificum campisque furentem
 deiecit, aduersumque ferit per pectora Ceucrum.
 pinnatum Antifau Dorotis aruudine fixit,
 profinus iuflexum curvat fortissimus arcum.
 excussa que ferit fortem Maggite sagitta.
 975 voluitur ille eadeus, cursus seruavit arundo
 pulsa suos, saevi fugiens per tempora Cambri.
 Cambrus ut infelix, alieno uulnere raptus,
 corruit in frontem, aruigerum Barsippa petiuit
 protectus clipeo et librata concitus hasta
 980 subsiliens, dum ludit uaguum umbone per hostem,
 pinnigerum Barsippa leuis per viscera ferrum
 suscipit, et magno ad terram cum pondere fluxit.
 praecipitem Vuluirzisa cum per bella ruentem
 consequitur, missaque infixit comminus hasta.
 985 hinc nigrum Manouasan agit sternitque eruentum
 ense uirum, raptu motitur Vascina laerto.
 Buluitzis uucrone ferox fortisque Tamazu
 sternitur et duro confisus Martzara pilo,
 ast tor acerba furens, Germanus comprimit Arzen,
 990 at Salusis Memiden, Mestauque in rupe Iohames.
 Tanala mactat Iten, Vitalis aruudine Tizen.
 Fisculaque ingentem deiecit uulnere Freeten.
 iam gravis incubens Mavors compulsu timore
 agmina cogebat fidis succedere castris,
 995 miles et in mediis Mauros trunearu camelis
 coeperat obsessasque gravis dirumpere fossas.
 hic uero ingenti concurritur uudique pugna,
 Romanique simul fortes Maurique rebelles
 pacificique ruunt, frater nec cognitus ulli
 1000 puluere concretus, earum nec notus amicum
 cernere tunc potuit ciueme agnoscere ciuis.
 miscuerant acies nullo discrimine turuas
 Marte gravi, densisque incurruunt agmina telis.
 vix sinit obnixas confuso Marte catervas
 1005 turba mouere manus, confringuunt pectore pectus
 et clipeis clipeos, et conis proxima quassant
 fortia colla uirum, iam nescius accipit hostis

964 uarrinumque *T* 968 saucia dum *Bekk.*, sauciatu *T*, sauciatum *legit Mazz.* dependet *Bekk.*,
 dependit *T* 970 geisirich *T* 971 deiecit *T* 972 pinnata *Mazz.* 977 felix *T* 980 ludit
 dum *malim*, cf. 782 983 uulmirzisa cum *T*, Vulmir Zisacum *Mazz.*, forsan Bulmitzis Acum 985 ma-
 nouasan *T*, Manonaseu *legit Mazz.* 987 bulmizis *T* 988 marezare *T* 989 ast tor *T*, Au-
 stur *malim* 990 salusis *T*, Salius *legit Mazz.* 996 absessasque *T* 997 uero *T*, non *legit*. ta-
 men *scripsit Mazz.* 999 pacisicque *T* 1001 cognoscere *T* 1003 agmina *Bekk.*, agmine *T*

saeva per occultos confossus vulnera cultros,
 mortua condensis stipantur corpora turbis.
 1010 funera mille cadunt. sanguis perfundit harenas
 contiguo rivo, pedibus calcatur et annis
 purpurens, rubroque madeat vestigia luto.
 Ierna premit miseros arguens in proelia Mauros
 Antalasque fremens. compellunt agmina castris
 1015 e mediis exire suis, murosque per omnes
 arma ferunt. misti senibus densantur ephebi.
 omnis ad obsessas aetas concurrere fossas
 cogitur, et crescens succendit bella tumultus.
 Romanis virtus, Mauris locus addidit iras.
 1020 insidiis Martem fallax agit undique Mazax.
 currit, et in mediis intrantes castra camelis
 observat, fugiensque ferox modo comminus hostes
 missile contorto, nudo modo perentit ense,
 implicitosque premit. facto nunc agmine muris
 1025 egreditur, fortesque intentat pellere turmas.
 horrida nec solum volitans dat vulnera ferrum.
 nunc lapides torresque cadunt, modo missile robur
 spargitur, inde sudes et fracto monte molares
 in galeis clipeisque tonant, modo pondere plumbi
 1030 corpora dant animas. cernuntur fulminis instar
 saepe faces rutilis ardentes currere flammis,
 alterna quae parte volant. stat robore summo
 miles, et invicti fretus virtute magistri
 castra adversa premit. certat tamen hostis acerbus,
 1035 expugnatque viros, et fossas vindicat arcens.
 et socios ductor pulsans firmansque Iohannes
 voce tonante iuvat. conturbans territat hostes
 ille sonus, faciemque viri vocemque tremiscunt.
 horrificos veluti cum Iuppiter excitat ignes
 1040 aethere commoto, et tonitru conterritat orbis
 omne genus, fractisque tremunt praecordia nimbis:
 Marmarides acies sic magni voce Iohannis
 conturbat gelidus quassato pectore terror.
 agmina mota pavent. convertunt terga retrorsum.
 1045 insequitur Romanus agens, sternitque per ipsos
 corpora densa locos. hortatur rumpere fossas
 ductor ovans. lactisque inceudit pectora dictis.
 vicistis, socii. faciles nunc rumpite muros
 ensibus, et gentes gladiis truncate eruentis,
 1050 vindictae dum tempus adest, dum letifer hostes
 terror agit, virtus animis dum maxima vestris.
 nunc tempus. pretium, invenes, deprecite belli.
 hostibus extinctis praedam sperare licebit.

1008 confoxos vulnere T 1011 contiguos uiros T calcatus T 1012 luto T, limo *dubitans Bekk.*,
cf. in laud. Iust. II 23 1016 densatus T 1017 concurrere T 1020 meax T 1022 fu-
 gitque T 1024 fato T 1028 fracta T 1029 plumbi T 1031 flammis T 1038 tre-
 mescunt T 1040 tonitru T 1041 nimbis T, *membris legit Mazz.* 1048 rupite T 1050 uindice T

- iussa per imperii videam sic lumina Petri
 1055 inecolumis dilecta mei! Carthaginis arces
 cernere sic victor mereat! mercede laborum
 omnia militibus donamus castra volentes.
 non mihi, non ulli ductorum auferre licebit
 de praeda sociis. habeat sua gaudia raptor
 1060 miles, et in propriis laetetur fortior ausis.
 eia agite, o iuvenes! hominem, pecus, obvia quaeque
 impediunt, maetate truces. et limite largo
 implicitas planate vias. ego primus inibo.
 quod videt, ut faciat securus miles in hoste
 1065 exemplo iam quisque meo. sic fatus, et ipse
 castra petens primus magnum ferit ense camelum,
 qua pedibus vis tota feri latet insita nervis.
 tunc per utrumque femur vulnus transiit acerbum,
 et geminas secuit conciso robore coxas.
 1070 retro ruit revolutus humi stridore camelus
 horribili, geminosque impressit pondere Mauros,
 ossaque contrivit quassis male mista medullis.
 qui ducis horrifico celsam terrore sub alvum
 condiderant sese cecidit resupina duobus
 1075 eum genitis Gaetula iacens, supraque cadentes
 sarcina laxa ruit. cecidit calathusque lapisque,
 quo Cererem frangit. dirupit vincula pondus
 dissolvitque moras. turbantur castra repente,
 atque uno seissi patuerunt vulnere muri.
 1080 subductis veluti moles excelsa columnis
 eum sonitu deiceta cadit. resolutaque saxis
 fabrica magna iacet latos diffusa per agros.
 Gentius adversas alia de parte catervas
 sternit humi, et ruptos condense milite muros
 1085 turbat acerba furens. pariter Putzintulus ardens
 horrida fulmineis sternebat corpora telis.
 ceu duo turbantes currunt armenta leoues.
 persuadet quos dura fames, sic saevus in hostes
 ibat uterque suam dirumpens vulnere partem.
 1090 Fronimuth oppositum scindens ruit impiger agmen.
 castraque cuncta movet. densis Mareentius armis
 ardebat mediis prosternens agmina fossis,
 atque simul fervens roseo furit ense Iohaunes.
 adversas alia trucebat parte catervas
 1095 Cusina Romanis consanguinitate propinquas

1054 iuxta *T* 1058 non mihi *Bekk.*, nam mihi *T* ulli *Bekk.*, nulli *T*, ullis *Mazz.* 1062 mat-
 tare *T* 1067 qua *Bekk.*, quo *T* uis tota *scripsi*, uicta *T*, uis inuicta *Mazz.* 1069 rubore *T*
 1071 horribilis *T* 1073 orrifico *T* album *T* 1075 iacens errore *typographi deest apud Mazz.*,
quare ante vocem Gaetula Bekk. dubitans mater, Haupt Opusc. III 370 genetrix inseruit 1076 laxa *Bekk.*,
 lassa *T* calathusque *Mazz.*, letusque *T* 1077 pondus *Mazz.*, pende *T* 1079 patuerunt *T*,
 patuere *legit Mazz.* 1080 miles *T* 1081 consonitu cum sonito *dietta T* 1085 turbarum *T*
 putzurlus *T* 1090 frommut *T* 1094 catenas *T* 1095 Cusina Romanis *Bekk.*, cusinormans *T*,
 Cusina Romana *Mazz.*

atque fide. largum fundens super arma cruorem,
 corpora per latos sternit Maurusia campos
 densis missilibus. duro rotat ense lacertos,
 collaque multa virum nervosque obruncat equorum.
 1100 rescindunt fossas omni de parte tribuni.
 Tarasis in medios contra furit ardens hostes;
 pectora dumque ferit, fractis undantia costis
 viscera rupta natant calidoque in sanguine torpent.
 1105 fortis Ifsdaias summis cum viribus ardens
 ibat, et adversas acies per prata necabat,
 Syrtica prosternens ferventi funera ferro.
 accendit socios ductorum maxima virtus,
 conceptusque furor gladiis tunc cetera miscet.
 dirumpunt mactantque viri, rapiunt feriuntque,
 1110 efficiuntque vias sternuntque cadavera passim,
 atque truces currunt. feriant discrimine nullo.
 non aetas animos, sexus non mitigat insons.
 omnia prosternit Romanus corpora miles.
 fit sonus armorum. fractis montana resultant
 1115 tegminibus. gemitus raptis dant pectora membris.
 mistaque per latos densantur funera campos,
 qualiter, antiquae sternentes robora silvae,
 innumeri agricolae steriles succidere plantas
 certatim insistunt. tot per nemus omne bipennes
 1120 congeminant validos silvis regementibus ietus.
 sic fera dirupit Maurusia castra Iohannes
 eum sociis. eunctis stridunt de partibus enses
 atque cruore rubent. animas in vulnere reddunt
 eum gemitu; mistique ruunt per prata cadentes
 1125 nunc senibus iuvenes, nunc pressae pondere matres
 ardua eum natis inter pecuaria parvis.
 innumeros fundunt gladiis ferventibus hostes,
 sternit et innumeras morientum lapsa ruina.
 erinibus adductae pavitant fera vulnera Maurae,
 1130 dum trahit hostis ovans. infantes ille reportat
 directos ex hoste volans, mandatque ministris,
 et redit ad medias conculeans funera fossas.
 ille camelorum gaudet dirumpere vincla.
 diripit ille boves, ovibus redit ille reductis,
 1135 hic pulsat tardos conversa cuspide ascellos.
 omnia iam pereunt. Maurorum tarna nusquam.
 solus eques currit iam campis nudus apertis.
 effugit ille ferus contracto robore Ierna,
 et simulacra sui secum tulit horrida Gurzil.

1096 fide *T*, fidus legit *Mazz.* arma *T*, arua *dubitans Mazz.* 1097 maurisia *T* 1101 ar-
 duis *T* 1102 dumque ferit *scripsi*, dux *T*, dux lixit *Mazz.* 1103 ructa *T* torpens *T* 1104 ifi-
 daias *T* 1108 gladiis *T* miscens *T* 1110 efficiuntque vias *Bekk.*, effugiuntque vias *T*, effu-
 giuntque viis *Mazz.* 1114 sonitus *T* 1117 antque *T* 1118 plactas *T* 1119 tot *T*,
 tunc *dubitans Bekk.* 1122 eunctis *T* 1125 morientum *Bekk.*, morientium *T* 1132 conculsans *T*
 1134 dirupit *T* 1136 tarna nusquam *T*, tarda moueri *Mazz.*, *sed cf. VII 273* 1137 equus *Mazz.*

- 1140 huius et auxilio sperans se posse tueri.
 cornipedem infelix geminato pondere pressit
 impediens, mortemque sibi miser ipse resmittit
 quisquis is est, quem, vane, colis, quod gentibus ille
 praesidium. quae digna tibi solacia praestat.
- 1145 dum tu morte cadis, dum frangitur ille per hostes.
 dum conflant nitidum flamma solvente metallum?
 Syrtica per latos fugiebant agmina campos.
 quae circumfusus densis exercitus armis
 insequitur, sternens variis per devia fatis.
- 1150 nec potuit quisquam Romanos ferre sequentes
 morte gravis, faciemve fugax oculosve retorsit.
 proiciunt enses gelido terrore subacti,
 praecipitesque cadunt. facili iam caede trementes
 miles acerbus agit. Solomonis signa retollunt
- 1155 prisea viri, Iernaeque simul captiva reduerunt.
 horrida per cunctos sternuntur funera campos.
 per valles scopulosque ruunt. iam flumina complent
 corporibus densis, supraque cadavera calcant
 quadrupedes. quassisque rubet levis ungula membris.
- 1160 dant gemitus miseri. sanguis per gramina currit.
 in manibusque virum concretos glutinat enses
 aspersus super arma cruor. ferrum omne rubescit.
 occubuit princeps multa inter milia Ierna.
 Marmaridum rex ille ferus quondamque superbus
- 1165 confossus iacuit mediis bene nudus harenis.
 ille dies cunctis supremus gentibus esset.
 si mora praecipitem tenuisset prospera solem.
 fecit ut ante semel. iam prior ordine certo
 axis, in occiduis summersus flammiger undis.
- 1170 ex oculis gentesque fuga bellumque tenebris
 eripuit. fortesque acies in castra reduxit.

LIBER SEXTVS (QVINTVS).

- Victores placidam Romani nocte quietem
 non omnes petiere simul, sed castra vicissim
 conservant lueri vigiles, nec lumina claudunt.
 laeta per insomnes discurrunt gaudia mentes.
- 5 militis indomiti nullus post proelia membris
 torpor inest. quassos refecit victoria nervos.
 virtutemque novat captae spes addita praedae,
 et relevant animos fidi promissa magistri.

1143 quisquis is *Bekk.*, quisquis *T.*, quis quisnam *Mazz.* 1144 sibi sollatia prestet *T.* 1145 dum
 tu *Mazz.*, dumque *T.* 1146 conflant *scripsi*, conflant *T.* metallum *Mazz.*, maxillum *T.* 1148 circum-
 fusus *T.* 1149 sternens *Bekk.*, externens *T.*, terrenus *Mazz.* 1151 gravis *T.*, graues *malim* retorsit *T.*
 retraxit *legit Mazz.* 1152 subacti *Bekk.*, subacto *T.* 1160 miseris *T.* 1161 concretus *Mazz.* glutinat *T.*
 1 victoris *T.* 3 lueri *T.*, laeti et *Mazz.*

Maurorum interea noctis defensa tenebris
 10 agmina eurrebant emetis per devia terris.
 sparsa metn. nox ipsa iuvat, nox ipsa fatigat.
 eripuit mediis emctos de fauceibus Orei
 oecultans obscura viros. sed rursus easdem
 sollicitat dubias incerto Marte eatervas.
 15 effingunt pavidi, nullo post terga sequente,
 dum trepidant, strepitusque suos sonitusque suorum
 esse putant hostes, turbatique ardua quassant
 ilia cornipedum. crebris montana flagellis
 nocte silente erepant. soeium terroribus agmen
 20 exagitat solidum quaticus levis ungula eampum.
 altera Phoebeos eogebat eurrere cursus
 Oceano reserata dies. turbatur anhelis
 aequor et ardet equis, ferverent stagna profundi,
 aestuat mda tumens, et sacros parturit ignes.
 25 consurgens solita primum pietate magister
 laetus agit grates, dominum virtutis adorans
 et meritas reddens tali pro munere laudes.
 tunc laeti venere duces fortesque tribuni
 et primi procerum. medius quos ipse magister
 30 sie prior alloquitur: 'quae gens durissima vestros
 corrui ante pedes, socii! sic mortis annieam.
 sic ingulos inferre neci, sic eurrere in hostes
 non alibi populos, saeva non Perside vidi.
 nam quotiens vietos hostes dare terga subegi.
 35 intrepido totiens vultu rediere minaci
 cum fremitu saltuque fero. tamen ordine summo
 et nostri virtute dei contraeta recessit.
 mme Liby eos fines solito custode tueri
 ac celerare placet felicia regna referre.
 40 ocins in proprias numerosque reduceite sedes
 et munite locos. celsos indagine montes,
 antra, nemus, fluvios, silvarum laxa, latebras
 eingite, et obsessas cauti coneludite fances.
 tempore sub modico periet gens impia Maura
 45 deficientque fame. aut nostris se protinus armis
 subieiet paeemque petet, si milite pulso
 non valeat populare easas, aut ultima mundi
 appetet arva fugax, et nostras deseret oras.
 Byzacii geminis ducibus sit maxima cura
 50 Massylas aeies aeie turbare sequaci,
 sollicietis tristes gladiis arguere phalanges.
 et procul a nostris expellere finibus hostes'.

9 murorum *T* 11 unuat *T* 18 fragellis *T* 20 exagitant *T* 21 cursus *T*, currus *du-*
bitans Bekk. 30 quae *Mazz.*, quem *T* 33 alibi *scripsi*, albis *T*, Albis *Mazz.* perfide *T*, sae-
 nam non Persida *dubitans Bekk.* 35 intrepidi *dubitans Bekk.* quotiens *T* 39 ac celerare *scripsi*,
 accelerare *T* 41 Maura *Mazz.*, maurox *T*, forsitan *Mazz.* 46 subieient *T* petent *T*
 51 sollicitas *T* 52 et procul a nostris *Mazz.*, et nostris procul *T*

dixerat, et cuncti dicto parere fatentur.
 digressus proprias florens exercitus arces
 55 inde petit. subeunt urbes, castella locosque.
 solvitur a longo miserabilis Africa luctu,
 et placidum gaudens cantat vicisse Iohannem.
 plausibus assiduus felix Carthago magistro
 hastiniana favens geminis excepit in ulnis.
 60 panduntur portae multo iam tempore clausae.
 ingreditur victor populo gaudente triumphans
 urbem per mediam, palmas laurosque virentes
 Sidonii patres referunt. concurrit ab omni
 turba via, expectans acies intrare Latinas.
 65 conveniunt fessique senes pavidaeque puellae
 visendi studio. stantes per moenia matres
 aspiciunt, variisque modis per gaudia plangunt.
 contingunt animos saevi tot tempora belli.
 feminea pietate dolent, casusque priores
 70 commemorant, narrantque feri malefacta tyranni,
 gentibus ut dubias patefecit in ordine portas
 foedere dirupto, miseram qua mente fefellit
 fervidus aut quantis turbavit cladibus urbem.
 laudibus immensis pueri iuvenesque senesque
 75 imperiale canunt ductoris munere nomen
 exultantque aniuis. omnis miratur et aetas
 bellica signa videns, concretas pulvere vestes,
 terribilesque viros quos fecerat aspera caedes:
 loricas, conos, clipeos gladiosque minaces.
 80 cingula, frena, comas, arcus pharetrasque sonantes
 pilaque purpureum spectant gestantia ferrum
 sanguine Massylo. captivas ceruere Mauras
 ire iuvat, celsis inscripta ut fronte camelis
 impavidae sedeant, parvosque sub ubere natos
 85 contineant, ansae geminis ambire lacertis
 sarcinulas super et parvi cuuabula lecti.
 heu miserae matres! vultu maerente laborant,
 impia corda gerunt. miseris modo matribus Afris
 iam servire volunt. didicerunt corda dolores
 90 impia, paenituitque malum: sensere, quod essent
 bella cavenda nimis. damnant sortesque deosque.
 uce color ipse fuit captivis omnibus unus.
 concolor illa sedet cum nigris horrida natis,
 corvorum veluti videas nigrescere pullos
 95 matre sedente super, solitas cum porrigit escas
 ore cavo paensisque fovens complectitur alis.
 horribiles vultus parvis ostendere natis
 dum patres matresque libet sic, limina templi
 maguanimus ductor signis comitantibus intrans

54 flores *T* 57 cunctat *T* 59 excepit *T* 70 male facta *Bekk.*, mala fata *T* 71 parte
 fecit *T* 72 quam *T* 73 quantas *T* 77 bella *T* 79 canos *T* 80 frea *T* 83 ut *add.* *Mazz.*
 85 ansae *Mazz.*, alie *T* 87 laborans *T* 89 servire *Mazz.*, sentire *T* 98 lumina *T*

100 oravit dominum caeli terraeque marisque,
 obtulit et munus, summus quod more sacerdos
 pro redituque ducis pro victisque hostibus arae
 inposuit. Christoque pater libamina sanxit.
 Syrticus interea Careasan agmina ductor
 105 finibus e cunctis, terror quae sparserat ingens,
 contrahit, et tristes lacrimis affatur abortis.
 'non ita deiectos sperabam cernere Mauros,
 indonitae gentes. unquam superatus Ilaguas
 nudus adest victusque redit. matresque nurusque
 110 perdidimus natosque simul. quid deuique restat
 ni mors sola viris? quid nunc placet? esse quietos?
 an melius bellis armisque lacessere dnri
 militis arma placet? turpe et miserabile crimen
 contraetos cessasse semel. non omne decorum
 115 sublatum auxilium campis discessit in illis.
 non ita vult Ammon, non iam qui numina Gurzil
 sic violata dolet. non sic fortuna minatur,
 quae voluit servare viros. pecuaria tantum
 perdidimus. nam robur adest. discernite, quanti
 120 occubere viri. veluti cadus hauriat undas
 aequoris Oceani: numquid decreescere possit
 aut damnum sentire Thetis? tot et igne recusso
 astra cadunt: signis plenum tamen omnia caelum
 sidera semper habet. sic nostram laesio gentem
 125 contigit. haud tamen omnino fortissima sensit.
 consulite, et rebus celeres succurrite vestris'.

Bruten ut emissas persensit ab ore querelas,
 mente ferox rapuit bellum. 'pater optime', dixit,
 'ingeminans bellum nostros reparare labores,
 130 uxores natosque potes. cum funere vitam
 et bellis finire placet. quae fama per omnes
 gentis erit populos, si nostrae iniuria caedis
 indefensa manens latum referatur in orbem?
 absorptas melius subito telluris hiatu
 135 mors rapiat gentes. extendant Tartara fauces
 et nigrae pallore domus. Proserpina regnum
 patris inops teneat nigri per bella mariti.
 sunt acies, sunt arma tibi. surge, arripe bellum.
 te duce confossus ponam sine crimine vitam.
 140 haec est certa salus. tu nostrae gloria gentis,
 tu virtutis honos, tu spes fidissima Mauris'.

vix ea Bruten ait, cuncti clamore sequuntur
 Careasanque fremunt, Careasan omnibus nnum
 gentibus esse ducem linguis animisque fatentur.

100 terrisque *T* 101 minus *T* 102 uictisque *Bekk.*, uictis *T* 103 Christique patri *Mazz.*
 104 cartasan *T* 106 abortis. *T* 108 ilaguas *T* 114 decorum *T* 116 Ammon, non iam
 qui scripsi, amonon nam qui *T*, Ammon. non unquam *Mazz.*, Ammon. non, inquam *Bekk.*, sed cf. *IV 1139.*
 1145. 1146 117 dolent *Mazz.* 121 equoreis oceiani *T* 122 tetis *T* 124 habent *T*
 127 ab *add. Lachm.* 130 potest *T* cum funere *T*, nunc ponere *Mommsen* 134 absortas *T*
 135 extendat *T* 139 confossus *T*

145 ille ut conceptum populis auxisse furorem
 vidit et insani rabiem succrescere Martis.
 Marmaridum fines. habitat qua corniger Ammon.
 inde petit, durique Iovis responsa poposeit.
 semper amat miseris deceptor fallere mentes
 150 Iuppiter hic, quem, vane, rogas, in sanguine gaudet
 horridus, et enectas quaerit disperdere gentes.
 asper in adversa percussus fronte bipenni
 taurus ut oecubuit, manibus tristissima vates
 tympana rauca rapit, saltusque altaria circum
 155 eum strepitu lymphata rotat. salit ardua cervix,
 igne micant oculi, consurgunt fronte capilli.
 ac facies testata deum fervore rubescit.
 nunc maculat pallore genas, nunc lumina torquet,
 nunc caput, alta fremens, saevos dum colligit ignes.
 160 ut vero toto percepit pectore numen.
 suspicit excelsam nocturno tempore lunam
 lumine sanguineo, scrutatur fata recensens.
 ardet, anhelat, hiat, pallet, rubet, aestuat, alget,
 fatidicam dum quaerit iter, vox improba tandem
 165 prodidit ore fero fatorum arcana sub antras.
 victor Ilaguantensis acerbo Marte Latinos
 conturbabit agens, aeterno tempore Mazax
 Byzacii campos magna virtute tenebit.
 tunc erit alma quies, celsas Carthaginiis arces
 170 Careasan ductor portis ingressus apertis,
 altior et placidus, populo comitante feretur
 urbem per mediam, vultus mirabitur Afer
 terribiles, lauros errent palmasque ferentes
 huius in adventu, felix Carthago per omnes
 175 dicetur populos. Careasan terror acerbas
 subiciet gentes, et foedera pacis amabunt.
 dum canit haec vates, conturbans spiritus ora
 obstruit, et miseris mentes errore fefellit.
 his gentes fallax deceptis frandibus Ammon
 180 Massylas, dum vera canens caligine vestit
 insidiasque parat, nam Mauri tempore cuncto
 Byzacii tenere quidem semperque tenebunt
 ossibus arva suis, magni virtute Iohannis
 quae modo fracta iacent, celsas Carthaginiis arces
 185 Careasan ductor populis comitantibus altis
 per medias ibat, tunc cum cervice recisa
 infixum rigido vidit caput Africa conto.
 mentis inops nimium responsis fisis iniquis
 horrida bella parat, discurrens fama per omnes
 190 it populos, regnum eeciuit quod gentibus Ammon.

117 qua *Bekk.*, quo *T* 154 sultusque *T* 161 suscipit *T* 162 scrutatur *T* 164 iti-
 dicum *T* 166 illaguantensis *T* 167 marzax *T* 176 subiacet *T* 181 iusidieque *T*
 182 bizacium tenere *T* 184 arces *Mazz.*, alces *T* 185 carthas an *T* 186 ibit *Mazz.*
 188 fluxus *T*

excurrunt celeres calidis a Syrtibus alae,
 invitantque feras regni sub imagine gentes.
 barbara turba coit. numeris augetur et armis.
 tunc equites peditesque ruunt, altisque camelis
 195 Maurorum qui more sedent. nec solus Hagnas
 aut gentes tantum, egerunt quae bella priores,
 convenere sibi, sed si quis Syrtica rura
 asper arat Nasamon, si quis Garamantidos arvis
 proximus arva colit, pinguis qui margine Nili
 200 stagna bibunt, venere viri. quis dicere gentes
 aut numerare queat? numeres aut aequoris undas
 nimborum aut guttas. aut quantas litus harenas
 alluit. aut pelagus pisces aut terra volucres
 omnis habet, variis quot gignit campus aristas
 205 vere novo, vel totum ornant quot sidera caelum.
 viribus inde suis bellorum ductor arene
 securum fortemque putans. simulaera novavit
 signaque, et extremis acies commovit ab oris.
 plus solita virtute fremens, ac pergit in hostem.
 210 victus ut Herculeis Antaenis saepe lacertis
 contacta lapsum reparabat corpus harena,
 sponte cadens, victor donec Tiryntius artem
 noseeret, et summis complexus viribus hostem
 pensasset prorum cum magno pondere corpus,
 215 guttura saeva premens: ut terram tangere matrem
 non potuit, victrix miseri mors lumina elansit:
 sic victus vires Carcasan imovat omnes
 Syrtibus a propriis. sic et moriturus in hostem
 nesciens arma parat. tunc liquit pectora terror
 220 Martis et obscurae tot saeva pericula noctis.
 pervolat ecce levis, magno mandante Rufino.
 nuntius, et fama Libycae conterrat urbes
 iam placidas, victas iterum bellasse catervas,
 finibus occiduis equitum iam currere turmas
 225 et Tripolis vastare casas. Carthaginis altae
 Carcasan ductore feras ad moenia gentes
 ire docens, nomenque sibi promittere regni.
 missus Sidoniam miles vix contigit aulam.
 ductori mandata ferens: conecussit acerbus
 230 corda furor narrante viro. sed mentis honestae
 virtutem indomitam melior sapientia vincens
 consilium quaerit. volvuntur pectore curae,
 nec movet obtutus. mentis discurrit acumen.
 omnia prospiciens pensat discrimine causas.
 235 et videt infandum cuncta de parte periculum.

191 ala *T* 192 regnis *T* 194 peditesque ruunt *scripsi*, pedites quae runt *T*, pedites quae-
 runt *Mazz.*, sed cf. VIII 184. 382 195 ilasguas *T* 197 si quis *Bekk.*, quis *T*, quisquis *Mazz.*
 198 asper arat Nasamon *Mazz.*, asperat namason *T* si quis *T*, et qui *Mazz.* 206 arene *T*, acer-
 uum *Mazz.*, arenam et v. 207 securam *dubitans Bekk.* 212 territeus *T* 214 pensasset *dubitans Bekk.*,
 prensasset *T* 219 liquid *T* 225 casas *Lachm.*, castra *T*, agros *Mazz.* 226 carthas an *T*

tunc proceres de more vocatus consulta requirit,
 talibus et dictis animos curasque retexit.
 'vietus bella movet rursus vincendus Ilaguas,
 o socii. expertis audens concurrere signis
 210 hic Tripolis iam rura premit praedasque rebellis
 diripit. in nostros prouittens tendere fines.
 signa movere paro, tot gentibus obuius ire,
 externis cupiens committere proelia terris
 et procul a nostris prosternere iuribus hostes,
 215 Africa ne saevis iterum concussa ruinis
 plus pereat. turbant animos impensa locique
 difficiles viae. sterilis nam cernitur annus.
 perdidit ipsa suas bellis provincia vires.
 heu nimium defessa iacens. exercitus ingens
 250 non poterit sufferre famem. si admittimus hostes
 Byzacii extremos tantum contingere fines,
 iam properare volent, disperdent euncta rapinis,
 atque iterum fessam turbabunt proelia terram.
 consulite et dubios animos firmate docentes'.
 255 vix ea ductor ait: populis placet omnibus ire
 longius. atque ipsos Libyae sufferre calores
 occiduos se posse ferunt, prouittit et omnis
 turba manus mentesque feras. magnosque labores
 pro patria temptare volunt. gentesque rebelles
 260 despiciunt animosque truces
 ductor ut erectas acies virtute feroci
 vidit et intrepidas sese promittere bellis.
 signa mouenda cauit. tunc rauos bucina cautus
 acere gemit: ciet armatas vox saeva eatervas.
 265 conueniunt eunctae propriis a sedibus alae
 et pedites iussi, comitesque ducesque Latini.
 Massylasque trahens acies in bella magister
 Cusina, Romanis semper fidissimus armis.
 pergit in australem ductor fortissimus axem,
 270 qua fervens loca sicca dies sub sidere cancri
 sole perusta tenet nimium. semperque laborant
 arva siti Zephyrisque carent. namque Africus illic
 omnia flammivouis exiceat rura procellis.
 illic et sitiens calidis exerrat harenis
 275 Afer anhelus, inops Stygiis rimatur et undas.
 Fama per innumeras spargens praeconia linguas
 autem volat fortem referens properare Iohannem
 cum ducibus eunctis. vagi Ilaguantensis ad aures

237 et dictis Bekk., edictis T 238 ilaguas T 240 tripodes T 244 iuribus T, iuri-
 bus legit, finibus scripsit Mazz. 245 saenis Bekk., suis T, propriis Mazz. 246 locisque T
 247 uie reditus sterilis T 248 perfodit T suos T 249 disfessa T 250 famam T
 257 occiduos T, sed cf. 269, horrillos malim omnes T 260 acies virtute feroci, quae verba codex T
 post truces e versu insequenti male recepta exhibet, deleuit Bekk. 261 erectas T 266 comitesque Mazz.,
 comites T 267 masilasque T 268 cosma T 272 calent T ille T 278 uagi Ilaguan-
 tensis ad aures scripsi, lagila tangentis ad auras T, Abylae Tingensis ad arua Mazz.

improba tendit iter. fines iam raptor iniq̄us
 280 Byzæii vastabat eques. sic pectora rumor
 nominis incutiens magna virtute Iohannis
 terruit. innumeras acies post terga reflexit.
 iam superesse putant. acti terrore magistri
 experti trepidant. vultus memoratur acerbus
 285 signaque cuncta viri. siccas superare Gadaias
 nec dubitant tristesque locos, quis nullus eundi
 vivendique modus. non illis finibus ulla
 aëra per calidum tranat suspensa volueris.
 armiger ipse Iovis, portat qui fulminis ignis,
 290 vix inopie potest ferventis margine caeli
 flamina tosta pati, quae terror iussit adire.
 ductor ut hostiles sensit cessisse catervas
 per deserta meta, solita virtute fugaces
 insequitur, calidas terrae sitientis harenas
 295 acrior ingrediens. iussit tamen omnibus vudas
 ferre suis Cereremque sibi. praecepta magistri
 perficiunt celeres. sed quantum posset in illis
 tot populos satiare locis. quantisque diebus
 agmina tanta aleret! vaeuantur fontibus utres.
 300 iamque Ceres nusquam. siccis tunc faucibus ardent.
 deficiantque fame. heu, miles bacchatur anhelans
 et solis fervore rubeus exaestuat, ardens
 ignibus immensis; et nullis flumen harenis
 inveniens scrutatur aquas vanumque laborat,
 305 ut Danaum quondam Thebanos inclita campos
 agmina cum peterent, siccatos numine Bacchi
 expavere lacus fontesque, et flumina ductor
 Adrastus latis sitiens quaesivit in arvis.
 deposuit miseram erumpens voce querelas
 310 miles Romanus. si tristia fata minantur
 tempore nunc uno Romanam perdere gentem.
 sunt enses, sunt bella, ferae sunt gentibus irae.
 laucea transfodiat. veniant vel fulminis instar
 omnia tela simul. contortum viscera ferrum
 315 transeat, atque animas, tantum per vulnera, fuadat.
 cur nos dira fames ardorque sitisque coartans
 segnibus heu fatis, longa sic morte fatigat?
 sit gladiis sacra manus. converte retrorsum
 signa. rogat ieiuna fame haec te, o summe magister.
 320 turba. simul miserere, velis, nostrique tuique.

279 improbat *T* 280 bizatii *T* 284 trepidant *Mazz.*, tremunt *T* memoratur acerbus *Mommsen*,
 memorantur acerbos *T*, memorantur acerbi *Mazz.* 286 que *add.* *Mazz.* eundi *T* 287 illa *T*
 290 impone *T* magine *T* 291 flumina *T* tosta *Haupt Opusc. III 586*, posse *T* 295 iuxit *T*
vel iuxit T tamen *Bekk.*, tantum *T* 296 sibi *T*, sui *iunctum cum insequentibus Mazz.* 299 alat *T*
 304 scrupator *T* 306 cum *Bekk.*, dum *T* 307 expavere *T*, expetiere *Mazz.* 308 adastrus
 latis sentiens *T* 309 erumpens *Mazz.*, et rumpens *T* 310 miles armatus ait si *T* 313 ue-
 niat *T* 315 animas *Mazz.*, manus *T* 316 cur nos *Mazz.*, curuos *T* 318 gladius *T*
 319 famem *T* 320 velis *Mommsen*, illis 1 m., illis 2 m. *T*, eius legit *Mazzucchellius*, vox corrupta et
difficillima lectu

respice, magne, tuos. macies iam contrahit artus.
 ossaque nuda rigent siccis tenuata medullis.
 stringuntur nervi, cutis aret, lumine merso
 infectae pallore genae. iam mortis imago
 325 corpora nostra tenet, sitiens et spiritus ardet'.
 vix ea vulgus inops: populos pater ipse dolentes
 continuit fessosque bonus sermone refecit.
 talia saepe monens, 'o spes Romana decusque
 atque salus patriae, nimios ne sperne labores.
 330 vince sitim diramque famem, nunc dura memento
 facta patrum, vires populi sensere priorum.
 sic domuere patres propriis virtutibus orbem,
 aspera dum tolerant, summa est patientia virtus,
 haec metuumt gentes, alios haec territat hostes,
 335 dum necat hos, geminis acies inimica laborat
 exitiis, hinc sicca sitis fervorque famesque
 exagitant, hinc terror agit Romanus et instat
 solis iter temptare truces partesque negatas,
 vestros zona rubens referet testata labores
 340 confirmante polo: a magnoque Catone secundum
 me temptasse legent, vosque hanc superasse minores.
 vincat amor patriae mentem, et sitis improba cesset
 flumine purpureo, ac vester satiabitur ardor'.
 sic Latias placida muleebat voce cohortes
 345 egregius ductor, verbis ceu flumine dulci
 pectora cuncta rigans, epulis aut viscera replens.
 accidit infelix rebus fortuna Latinis.
 quassato validas quae fregit robore vires,
 quadrupedes cunctis quaerentes pabula campis
 350 errabant, nam dira fames atque ardor habebat
 omne genus, non herba virens, non frondibus ullis
 arbor erat, densis subito eua palluit herbis
 canqus et adversi rubuerunt floribus agri,
 longius optatas cernens grex improbus herbas
 355 (pulsabat nam dura fames) discurrit et omnes
 tondet ubique locos, nudas iam lambit harenas,
 nec potuit satiare famem, mala gramina pastus,
 quadrupes, ipsis nam cecidit densissimus arvis
 morte nova, pressans gelidis sub dentibus herbas,
 360 funere cornipedum fracta est Romana iuventus,
 concidit ira ferox, it tristis et anxius omnis
 miles, et ingentes conturbant pectora curae.

323 lumina mersa *Mazz.* 328 monens *T* 336 exitus *T* 337 romanis et instar *T*
 335 tentare truces *T*, tentate duces *Mazz.*, temptare truces *Mommsen* 340 a *addidi* 341 nosque hanc
 superasse *scripsi*, quoquo hanc scripsisse *T*, quoque et hanc petiisse *Mazz.* 342 mentem *T*, montem *legit*,
 mortem *scripsit Mazz.*, mente *Mommsen* 343 purpureo *Mazz.*, pusapio *T* 345 uerbis *scripsi*, nariis *T*
vocubulis transpositis locum sanandum esse Mazz. et Bekk. arbitrati sunt. egregius ductor ceu flumine pectora flumine
 dulci cuncta rigans, nariis epulis aut viscera replens, *Mazz.*, egregius ductor ceu flumine pectora dulci cuncta
 rigans, epulis nariis aut viscera replens, *Bekk.* 348 robora *T* 354 octatas *T* 355 fames et
 discurrit *T* 356 tondet *Mommsen*, tundit *T*, cf. 383

corrui hoc uno nimium conterrita casu
 virtus magna virum. primo tunc castra tumultu
 365 turbavit fortuna nocens. hoc pondere pressit.
 vidit ut hic ductor tantam evenisse ruinam
 et vires minuisse suis, ad litoris oras
 castra movens pergit, cupiens relevare dolentes
 et reparare viros. facilem iamque aëra sentit
 370 miles, et appropians vitales invenit herbas,
 flumina nulla tamen. siccis tunc faucibus ipsos
 impressant flores, faucisque ardentia tingunt
 ora, novis epulisque famem viridantibus implent,
 nec tolerare queunt. captato tempore noctis
 375 innumeri redeunt. se alii sparsere per arva,
 pabula dum quaerunt. alii pro fontibus errant.
 saeva famas alios divertere terga coëgit,
 ennetaque destituunt contempti signa magistri.
 castra locat ductor monstrati ad fluminis undam.
 380 inenbuit ripis sitiens Romana iuventus
 et liquidis solatur aquis. huc undique miles
 confluit ad lateas et dulcia flumina potat.
 panis inops tondet flores herbasque virentes.
 his cupiunt satiare famem. mandata per urbes
 385 litoreas dux ire iubet, deducere puppes
 vectantes alimenta suis. pro tristia fata!
 adversos habuere Notos. fors dura negavit
 puppibus acqueas velis transire per undas.
 proxima seiunxit. sed tunc male fida Latinis
 390 Vrecliana manus Romanis addita fatis.
 Astrices illis longo iam tempore terris
 horrentes habuere domos, gens aspera bellis
 et numerosa viris multosque illaesa per annos.
 haec ubi persentit venientis signa Iohannis
 395 finibus esse suis, adventu territa primo
 mittere legatos humilis pro pace ecurrit.
 accipit hos placidus media in tentoria ductor.
 posecentes veniam, pacem gentique salutem
 summissi fudere preces. 'tua, maxime rector,
 400 fama potens animique vigor virtusque fidesque
 antevolans gentes pariter conterrunt omnes
 et gratas ad iura trahit. cervice reflexa
 subicit ipsa tuis sese, fortissime, iussis
 Astricum gens clara virum. tua foedera patres
 405 gentis amant optantque simul: servire volentes

369 iamque aëra *Bekk.*, iam orrea *T*, iam iam aëra *Mazz.* 370 ad proprians *T* 371 ipsos *Bekk.*,
 ipsis *T*, ipsi *Mazz.* 372 faucisque *T*, succisque *legit Mazz.* tingunt *T* 375 quae inter inu et
 alii extiterunt in codice, tinctura quadam offuscata legi iam nequeunt. innumeri redeunt alii sparsere *legit Mazz.*,
 qui pro sparsere dubitans fugere proposuit. se addidi 378 destituunt contenti *T* 381 huc *Bekk.*,
 hic *T*, hinc *Mazz.* 383 tondent *T* 385 pubes *T* 386 nettantes *T* 392 horrentes *scripsi*,
 horrantes *T*, errantes *Mazz.* domus *T* 394 venientes *T* 397 accipe *T* 402 gratas *T*,
 gratos *legit Mazz.* 403 fortissima *T*

ad inga colla parant. poscentibus, inclite, paree.
oramus pacem et placidam post bella quietem'.

has inter voces ignari murmura vulgi
in castris sonuere ducis. 'quonam usque necabit
110 agmina multa fames? vitae spes nulla salusque.
conterimur miseranda manus'. ductoris ut aures
contigit ille somns, graviter commotus in aurem
sic Recinari ait. 'infaustas nunc aere querelas
militis ignavi. quoniam dementia cordis
415 praecipitat miseram confusa mente catervas?
cernunt legatos. poseunt mea foedera gentes.
stant humiles precibusque rogant. hi nostra retexunt
intima secretumque malum. pro pessima ventrem
turba colens ritu peendum vel more ferarum'!
120 illic egrediens placidis celer omnia verbis
murmura compressit, referens praecepta magistri.
postquam facta quies, legatis gnavior ipse
ductor ait. 'noster quas nunc exercitus iras
fuderit, audistis. cupidus fera proelia miles
125 per gentem transire parat, sed nostra potestas
parcere subiectis semper studet. arma tenentes
conterimus populos, humiles ascimus amicos.
ite, viri. si certa fides mea foedera poscit,
tradite vestra meis natorum pignora castris,
130 et pacem retinete meam. gens omne manebit
securam Astricum nostro sub principe pollens'.
haec fatns donis onerat. servire fatentur
Romano imperio, natos pro pignore pacis
polliciti praestare suos. virtute Latinos
435 et probitate probant. laudant viresque fidemque
principis atque ducis. composta pace recedunt.
at procul in campos squalentes fessus Ilaguas
errabat sitiens, nec tantos ferre labores
iam poterat duramque famem. via nulla salutis
440 et nullum monstratur iter. post terga Iohannes,
in faciem nimius solis calor, undique genti
mors erat ante oculos. nec tendere rectum
nec potis est revocare gradum. confusa periculis
anxia turba gemit. mortem orant. ire retrorsum
145 persuasit fortuna nocens, gentisque nefandae
infaustum divertit iter. redit improba Martis
Syrtyca sorte manus, telis non proelia poseens
sed dubiam temptare fugam. explorator ubique
Romanus currebat eques. mistusque Latinis
150 fidus erat Mazax, pariter vestigia gentis

410 litterae in multa f tinctura quadam offuscata in codice legi iam nequeunt. multa aspernatus nostra Bekk.
411 conterimur Mommsen, contrahimur T 413 ricinari T 421 cupidus T, cupiens malim 429 tradita T
430 retinere T 431 secum T 432 haec Mazz., nec T 433 nato T 435 probitate Mazz., proprietate T
437 ilaguas T 441 indique T genti Bekk., gentis T 442 usquam post nec add. Mazz. 446 mor-
tis T, cf. Verg. Aen. XI 110 447 non Bekk., in T 448 explorator Mazz., splorator T

inquireus, qua parte forent. nec fama nec ullus
 proximus hostis erat, tecta eum nocte repente
 ardentes videre focos, dubiique volutant,
 Astricesne forent an retro versus Ilaguas.
 455 fluctibus Oceani nigros Aurora iugales
 tristior extollens radios tendebat in axem,
 luctificum Titaua trahens et fata ferentes
 impia solis equos. abscondunt nubila cursus,
 obscuratque diem squalenti lumine Phoebus.
 160 nuntius ecce volans retulit sub nocte silenti
 se procul a fossis late vidisse suorum
 innumeros lucere focos, seu fessus Ilaguas
 conversus post terga redit, seu proxima tendit
 Astricum gens castra locis. manifesta relatu
 165 non fuerat vox illa. suo dum pectore ductor
 perquirat sollers angusto tempore causas
 et stupet in dubiis, veniens super ecce repente
 Cusina fidus adest multa stipante caterva,
 atque duci sic laetus ait. 'fugitivus Ilaguas
 170 hic furtim transire parat defectus inermis,
 languida castra movens. tempus venit — arripe signa,
 maxime ductorum — fessam modo perdere gentem.
 namque est militiae facilis labor. annis opacis
 alluit umbriferas viridanti margine ripas,
 175 arboribus saeptus variis et arundine glauca.
 huc gentes tendunt. primi veniamus ad undam
 atque omnes teneamus aquas'. placuere loquentis
 verba viri populo. ductor tamen ire vetabat
 defessi retinens iamdudum murmura vulgi
 180 pectore sollicito. sed quis praecepta iubentis
 certa dei superare queat vel sistere contra?
 castra movens ductor comptas iubet ire cohortes
 per numeros turmasque suas. tunc pulvis in altum
 conglomerat nubes atque aethera turbat harenis.
 185 infandum carpebat iter, collesque malignos
 tristis et infaustos monstrabat Gallica campos.
 conscendens Titan altum flammabat Olympum
 curribus igniferis, medium cum fluminis alveum
 alternae posuere acies. sed Syrticus hostis
 190 continuit terrore gradum, retroque revertens
 deseruit ripas, optataque flumina liquit.
 praecipit hic ductor fossas et castra locari,
 ac Martem differre mora pugnamque sequenti
 luce movere parans labentia flumina tantum

452 tecta *Mazz.*, treta vel creta *T.*, forsam taetra *cf. I 233* 453 dubiisque *T.* 454 ilaguas *T.*
 455 occiani *T.* 457 luctificum *T.* feta *T.* 458 abscondunt *T.* 459 squalenti *T.* 460 nuntius *T.*
 462 seu fessus *dubitans Bekk.*, seusensus *T.*, seu rursus *Mazz.* ilaguas *T.* 463 tendit *Mazz.*, ten-
 tat *T.* 464 astricum *T.* 468 cusina *T.* 469 ilaguas *T.* 470 hic *scripsi*, huc *T.*, hunc *legit*,
 hinc *scripsit Mazz.* defectus *Mazz.*, defettis *T.* 480 iubentis *T.*, iuventis *V.* 483 tunc *Mazz.*,
 te *T.* 484 conglumerans *T.*

195 et sumptis latices iussit defendere telis.
 utile consilium, si tunc Romana iubentis
 implesset praecepta manus. miserabile fatum
 andaces dedit esse viros. passimque iuventus
 per campos diffusa ruit, primique laecessunt
 500 agmina prima viri. concurrunt ordine nullo,
 non acie compti solito clamore Latini.
 non tuba belligeros cecinit clangore tumultus
 praeceptis contacta ducis, non ardua pugnae
 signa locis statuere suis. incompta per hostes,
 505 heu, male fisa manus fatis currebat iniquis.
 territa cesserunt primo certamine retro
 agmina Marmaridum. sequitur Romana iuventus,
 aspera non densis permiscens proelia telis.
 corpora certamen fugientum conscribit hastis
 510 per campos Latiaris eques, figitque premitque,
 et subigit victos inter timor ire camelos.

at procul armipotens munibat signa Iohannes
 ordine cuncta suo, fossasque et castra locari
 praeicipiens, servandam tantum ob fluminis undam
 515 rectores iuvenum fortes pugnare iubebat.
 composuere acies. dextrum latus ipse tenebat
 Cusina, Massylis saeptus telisque Latinis,
 Fronimuth hunc iuxta, Romanis fortis in armis,
 et dux ille potens, felici nomine comptus
 520 ductoris, senior, felix non sorte, Iohannes.
 at laevum tenere latus Putzintulus iugens,
 Geisirith arcitenens et celsis Sinduit armis.
 ipse loco medius ductorum maximus anctor
 stabat, et in cassum socios sermone moncbat,
 525 iam fato incumbente gravi. quem Tarasis ante
 condensas peditum cingens umbone phalanges
 veloci volitabat equo, turmasque parabat.

nuntius interea venit celer ecce magistro,
 turbatos hostes referens iam victa per agros
 530 vertere terga fuga. sed non his vocibus illum
 consilio iuvenis valuit depellere iusto.
 mens immota fuit. sed non sic iussa tremendi
 nunc voluere dei. cunctantem bella subire
 armigeri suasere ducem, fortissimus olim
 535 Ariarith et Ziper melior, duo maxima belli

496 tunc *Bekk.*, nunc *T* iuventus in iubentis *I m. mutatum T* 501 compti *Mazz.*, conti *T*
 solito *T*, subito *Mazz.* 502 glongore *T* 503 preectis *T* 505 fatis *Mazz.*, satis *T* 508 non
 densis *T*, condensis *Mazz.* 510 fugitque *T* 511 subigit *Bekk.*, subicit *T* 513 et *add. Mazz.*
 514 seruandam tantum *Mazz.*, seruandum tm *T*, tantum seruandam *Bekk.* 515 fortes pugnare *Bekk.*,
 hostes spugnare *T*, hostes expugnare *Mazz.* 517 cosina masilis *T* 518 fronimith *T* iusta *T*
 520 ductoris, senior, felix *scripsi*, litterae omnes inter duc et felix positae iam *Mazzucchellii* tempore *tinctora*
quadam deletae erant in codice T, ductor erat peditum, felix *Mazz.*, *sed cf. IV 516. VI 697* 521 lae-
 num *Mazz.*, lelum *T* butzuntulus *T* 522 grisirith *T* Sinduit *scripsi*, induit *T*, inclitus *Mazz.*,
sed cf. VIII 374 528 magistro dubitans *Bekk.*, magister *T* 530 his *Mazz.*, is *T* 534 sua-
 dere *T* 535 ariarit *T*

fulmina, Massylae quos tunc tremuere phalanges,
 et virtute pares, et fatis compar uterque.
 tunc Ziper sic orsus ait. 'succurre Latinis,
 maxime ductorum. socii fera proelia campis
 510 miscent, sed denso rari turbantur ab hoste.
 imprimi hos numerus. socios in bella sequamur.
 arma cape et succurre tuis'. hic fortis amore
 Ariarith exarsit pugnae, cogitque morantem
 signa movere ducem. fidi qua voce ministri
 515 ductoris compulsi animi. gemit horrida cantu
 bucina letifero, turmasque in proelia cogit.
 it bene compta manus frustra, quia fata premebant.
 sic placitum tibi, summe pater, cum laedere velles
 peccantes Libyae populos. delicta fuere
 550 tanti causa mali. fuerat non culpa regentis.

Carcasan longe glomerari pulvere nubem
 prospiciens proprium Nasamon ciet impiger agmen,
 talibus et dictis trepidantia pectora firmat.
 'indomitae gentes, quarum me cognita virtus
 555 Romanas acies armis temptare suasit,
 haec est illa dies, vobis qua corniger Ammon
 promisit fatale solum. nunc ite per hostes
 intrepidi. telis patrias modo pandite laudes.
 quisque manu pugnate truces, et fidite fatis.
 560 numina magna invant. dabitur victoria vobis,
 credite, certa, viri. turpem removete pavorem,
 et solitas vires animosque in proelia ferte'.
 vix ea Carcasan: clamor per castra cucurrit
 Syrtica terrificus, saevo crepitante tumultu.
 565 Marmaridae fremuere acies. sors dura furores
 incitat, et saevas stimulat Bellona catervas,
 barbara sanguineo compellens terga flagello.
 tunc rabie fera corda tument. iam linquere castra
 coeperat innumeris sonipes, camposque tenebat.
 570 annis erat medius bellorum frandibus aptus
 Massylisque dolis. densum nemus impedit arma
 frondibus implicitis. steriles tenuere myricae
 invisas valles foliisque oleaster amaris.
 Marmaridae hic acies, acies in parte Latinae
 575 adversa stabant, et tristia bella ciebant.
 militis arma nemus ferrumque volatile ramis
 impedit oppositis, tenuis nec transit arundo
 praevalida compulsa manu, nec flectit in hostes
 liber equum domitor, longo nec ludere pilo

536 maxile *T* tremuere *T*, tenere legit *Mazz.* 537 patres *T* 538 sic orsus *Bekk.*, si-
 corus *T*, securus *Mazz.* 547 id *T* comta *T* frustra, quia fata premebant *scripsi*, frustra
 fata premebant *T*, frustra quae fata premebat *Mazz.* 548 cum *Bekk.*, dum *T* 550 causa *Mazz.*,
 nostra *T* 553 et dictis *Mazz.*, edictis *T* 560 vobis *T*, nobis legit *Mazz.* 561 remote *T*
 563 carthasan *T* 566 samulat *T* 567 barba *T* 568 linquit *T* 570 aptus *Mazz.*, actus *T*
 573 folicisque *T* 575 aduersa *Bekk.*, aduerse *T*, aduersae *Mazz.*

- 580 implicitus strictis miles valet undique ramis.
sollicitos locus ille duces cantumque magistrum
abstinuit bellis, aciesque stare coëgit.
continuere gradum. non se committere quisquam
ausus in abrupta tenuit vestigia ripa.
- 585 ductor adit virtute locum
armigeris temptare parans
qua valeat transire via
condensos saltus
occultus Nasamon
- 590 et tutum servatur iter
fida manus compressa fuga
adventu properate feri, nec missile torsit.
adversum Nasamona videns fugit ilicet Austro
ocior et somno visa non tardior umbra.
- 595 certior ecce volans magno tunc fama magistro
pacificos retulit iam linqere proelia Mauros,
compulsos terrore gravi. iussuque Iohannis
auxilio Paulus sapiens et Amantius una
accelerant relevare viros. vestigia nusquam
- 600 Maurorum tunc visa. metu nec proelia Mazax
respexit fugiens, faciem nec torsit in hostem.
tunc versi fugere duces, pavidique tribuni
discedunt cuncti dimisso ad bella magistro.
insequitur sparsas acies tunc victor Ilaguas.
- 605 clamor it alta petens. tunc pars inimica resolvit
vallibus e ruptis per latos agmina campos.
dirupto credas subito telluris hiatu
surrexisse viros. circumdant signa ruentes
hinc atque hinc, sparsosque super tot milia enrrunt
- 610 densa duces; iactisque dies excluditur hastis,
et campos late noctis pressere tenebrae.
dat gemitum miseranda manus, telisque cruentis
per campos funduntur equi. furit impiger hostis
asper et immittis. posset genus omne Latinum
- 615 illa dies una pariter quassare ruina,
ni pater omnipotens caelo miseratus ab alto,
Romanas acies tanta inter milia servans,
salvasset magni fugientes voce Iohannis.
namque videns socias campis desistere turmas,
- 620 talibus ore tonans dictis exaggerat iras.
'si morimur, socii, si fors suprema Latinos
sorte trahit saevisque parat prosternere bellis,
feminea cur morte eadam? si vita superstes,

582 ibi ante stare add. Mazz. 584 ausus Mazz., absus T 585—591 hi versus ne in antiquiore
quidem codice, e quo T manavit, integri extitisse videntur 585 virtute T 588 condensos T
592 properate T, properare Bekk., sed properante veri similis, cf. IV 112 missile T 597 com-
pulsos T 599 nestia T 600 mazax T 603 demisso T 604 ilaguas T 605 id T
606 e ruptis scripsi, cruentis T, e mediis Mazz. latas T 607 diructo T 610 iactisque scripsi,
iunctisque T, innctisque Mazz. 615 iohannes T 620 exaggerat T

eur timidus fugiam? frenos iam flectite, cives.
 625 figite signa, viri. furias contemnite gentis,
 et pugna temptate truces. aut vincimus hostes,
 si deus ipse volet; vel, si delicta resistunt
 partibus aucta meis, propria non laude caremus,
 dum moriuntur. revoceate fugam. iam stringite ferrum.
 630 me, faciat, quod quisque videt'. sic fatus acerbo
 dentibus infremuit vultu, capulumque cornu
 corripuit, gladiumque furens ad vulnera traxit.
 ad vocem pars certa redit. tunc proelia surgunt
 aspera, et assiduo discurrit lancea nimbo.
 635 loricae galeaeque tonant, gemit ictibus umbo
 aereus, et ruptis inter praecordia venis
 purpuream fundunt animam. virtute superbus
 Ziper acerba furens ibat per tela, per hostes,
 Syrtica letiferis prosternens agmina telis.
 640 et Solumuth pariter, fato sed impar uterque,
 pectora multorum contra venientia longis
 transfodiunt contis. trepidum iecur inserit hasta
 corque virum. volueri findunt cava tempora ferro.
 diripit ille caput, magnum femur amputat ille.
 645 non aliter geminos spectasses ore leones
 in medios saevire greges. nunc unguibus atrox
 diripit hic praedam; nunc dentibus ille erentis
 frangit molle pecus, tepidoque in sanguine gaudet.
 at parte ex alia Bulmitzis et Ariarith ingens
 650 Dorotisque ferox atque armiger ipse Iohannes
 funera per latos contra venientia campos
 vulnere fundebant vario. mucrone superbus
 ille furit, pilo melior valet arduus ille,
 hic torquet rigidas nervo stridente sagittas,
 655 hic fremit arte potens et telis pugnat utrisque.
 ipse inter medios ductor mucrone coruscat
 fulmineo, hostiles arcens terrore phalanges.
 carmine non aliter referunt per bella Gigantes
 armatum tremuisse Iovem, cum fulminis ictus
 660 perderet horribiles flagranti vulnere fratres.
 vinceret illa manus, ni tunc fortuna negasset
 successus irata suos. iam crescit iniquis
 innumerosa manus. peditum venere catervae
 Marmaridum. densum circumvolat undique ferrum
 665 stipitis et gravidi robur, lapidesque minaces

624 flectite *Mazz.*, flectere *T* 625 contemnite *Bekk.*, concernite *T*, consternite *Mazz.* 634 asper *T*
 636 aereus *Mazz.*, arcus *T* 638 liper *T* 640 sulumur *T* 642 trepidum *Mazz.*, tritum *T*
 643 findunt *scripsi*, fundunt *T* 644 magnum *T*, medium *Mazz.* amputat *Mazz.*, impucat *T*
 645 spectasses *scripsi*, spettasset *T*, spectassent *Mazz.* ore *Bekk.*, ora *T* 646 nunc *Bekk.*, tunc *T*
 647 hic praedam *Bekk.*, ille predam *T*, ille gregem *Mazz.* 649 bulmitis et ariarith *T* 650 atque *Bekk.*,
 ac *T* Iohannis *Mazz.*, sed cf. VIII 620. 630 658 carmine *T*, carmina legit *Mazz.* 660 flagrante *T*
 661 hic versus in codicis foliis duobus bis ita exaratus est, ut in fine prioris ni nunc, in capite alterius ni
 tunc scriberetur 662 suos *Bekk.*, tuos *T* crescet *T* 663 pedum *T* 664 circumvolat *T*

fulminis instar erant. latet atro pulvere campus:
 vix sua tela potest pressus iam cernere miles.
 obnixus duetor contra omnia tela resistit,
 vertere terga vetans. magno impendente tumultu
 670 armigeri cecidere duo: cedit Ariarith ingens
 missile non uno, et centum per vulnura Zipor
 magnanimus. durus venientis comminus ictus
 ductoris transfixit equum. quod missile dextra
 aeris equi rapiens fortis de corpore ductor
 675 fregit et in faciem furibundus dirigit hostis.

hic fusos socios et iam sua vulnura cernens
 infremuit ductor. tunc se super ardua terga
 composuit sublatus equi, vultuque minaci
 terribilis densum dirupit concitus agmen.
 680 efficit ense vias inimica per agmina ductor
 eum sociis. acies pulsae terrore magistri
 post tergum redeunt. spatium sibi vindicat heros,
 atque suis iter in medios tunc dirigit hostes,
 disponens per signa viros, arcetque sagittis
 685 Massylas acies. nulli temptare furentem
 iam potuere viri. sequitur quicumque magistrum,
 vulnura converso redeuntia suscipit arcu.
 adversus quis forte petit: per pectus anhelum
 longius erecta transfixus funditur hasta.
 690 qui lateri iungunt, iaculis volitantibus acres
 dant animas, utrumque latus diffundit arundo.

tunc metuens Nasamon ductoris iungere signis
 cessat, et in latos fervens indagine campos
 spargit equos, illosque necat, qui signa fugaces
 695 deseruere, viros, et primi Martis acerbas
 extimere minas, ac versi terga dedere.

dux erat egregius, ductoris nomine fulgens,
 nec virtute minor, Romanis clarus in armis.
 hunc procul ut ductor fugientem proelia latis
 700 prospexit campis, tali sic voce secutus.
 'haec est vestra fides? sic proelia movimus', inquit,
 'ut pereat Romana manus? nunc deseris arma?
 quo ruis, infelix? per te miseranda inventus
 famaue nostra perit'. ductoris vocibus ille
 705 erubuit, durisque dolor simul ossibus arsit.
 tunc pudor infansus gentes spectare sequaces
 impulit. hostiles enpientem ruupere turmas
 urgebat mors saeva virum. defendere certat

666 atro *Haupt Opusc. III 626*, atrox *T* 667 cenere *T* 669 magno *T*, in agro *legit Mazz.*
 670 ariarth *T* 671 riper *T* 672 durus *scripsi*, duro *T* venientes *T* ictus *scripsi*, ictu *T*
intercidisse versum unum suspicatur Mommsen 677 super *Bekk.*, per *T* 678 equi *scripsi*, equo *T*,
cf. IV 458 681 pulsae *Bekk.*, pulset *T*, pulsat *Mazz.* magistri *T*, magister *legit Mazz.* 685 temp-
 tore *T* 690 iungunt *T*, veniunt *Mazz.* 691 uel *ante* utrumque *add. Bekk.* diffundit *Mazz.*,
 defundit *T* 693 cessat *scripsi*, cessit *T* feruens *scripsi*, feruens et *T*, ferus ex *Mazz.* 702 Ro-
 mana *Mazz.*, romam *T* nunc deseris *Mazz.*, quo nunc mea desit *T* 705 durisque *T*, durusque *ma-*
linu, cf. IV 2. 3

oppressos socios. victor iam sternitur hostis,
 710 eripitur victus, mutantur fata cadentum.
 audentem fors prima invat. iam caede superbus
 perfurit, et variis prosternit corpora fatis.
 mater ut Hyrcanos catulis furit orba per agros
 tigris anhela suis, raptos quos forte cubili
 715 Caucasio subtraxit eques — spectacula Persis
 regibus ille ferens, ferrata caele fatigat
 cornipedem pavidus — similis tunc illa marito
 et levior Zephyro, teneros dolet aspera fetus
 atque volat: sic dux populis concurrere certat.
 720 hic rapit ense caput morientis, missile torquens
 eminus hunc sternit, valido per pectora conto
 percutit hunc, minitans tremula transverberat hasta
 alterius clipeum pariter palmamque latusque.
 ille femur moriens despectat vulnere raptum
 725 parte cadens, iuxtaque dolet sua membra superstes.
 saucius ille iacet, casu contrafactus equino,
 confossusque super sonipes. eror emicat alte
 spumeus, et tepidis currens miscetur harenis.
 mille modis fervens spargebat vulnera victor,
 730 fortuna praebente vias. iam lassus anhelans
 fumat equus eursusque negat. Maurusia ereseit
 adveniens acies, Camalusque Ceransque sequuntur
 Stoutans atque ferox. ingens exercitus hostem
 ambit, et anterior conturbat lancea campos
 735 densa volans. iaenlis clipeus venientibus obstans
 aere gemit rauumque tonat. clamoribus instant,
 conturbantque virum. fixus contextitur umbo
 missilibus densis. ipso iam tegmine subter
 pondere telorum premitur, fessumque fatigat
 740 silva gravis, turbaque superveniente laborat.
 paulatim excedens vicinas litoris oras
 arte petit, dextrumque latus subvindicat undis
 aequoreis, laevum gradiens umbone tuctur
 tergaque. tunc telis faciem defendit iterque.
 745 ut leo venantum trepida vallante corona
 impavidus virtute fremit, rictuque tremendo
 murmura convolvit saevus, dum conentit iras
 erecta virtute furens; nec currere contra
 est animus virtusve viris, sed vocibus hostem
 750 et tantum iniectis pertemptant longius hastis:
 non secus ille furens turbis compressus abibat,
 litora curva tenens clipeoque hastilia vitans.
 est locus in mediis longe praeruptus harenis,

711 audentem *Bekk.*, ardentes *T.*, audentes *Mazz.* 716 ferrata *Mazz.*, ferra *T.* 731 maurisia *T.*
 732 camarusque *T.* 738 masillibus *T.* tegmine subut *T.* 742 subuendicat *T.* 743 leum *T.*
 746 ricuque *T.* 747 conuoluit *Bekk.*, conuoluit *T.*, conciliat *Mazz.* saeuus *scripsi*, sens *T.*, sae-
 uas *Mazz.* concutit *T.*, concitat *Mazz.* 748 eretta *T.* 750 iniectis *Bekk.*, in tectis *T.*
 752 uitas *T.* 753 longe *Mazz.*, lenge *T.*

fluminis in morem pelagi quem margine fluctus
 755 alluit, atque undis agros concludit amaris,
 egrediens. quibus alga locis limusque relabens
 atque altum tremulo putret sub gurgite caenum.
 huc ubi pervenit, nigras equus horruit algas
 et pavidus post terga redit. tunc naribus afflans
 760 erexit geminas (signum formidinis) aures.
 datque latus, fumatque ferox, oculosque retorquet
 prospiciens, nec dirum audet temptare periculum.
 fuierat spatium vitaeque viaeque repugnans
 dux, hen, magnanimus. sequitur clamoribus hostis
 765 densus agens turbausque virum. tunc caele frequenti
 pulsat equum geminans et magnos conculcit armos.
 extulit impulsus sonipes, cursuque negatam
 temptat adire viam, absorptusque voragine mersit
 ipse cadens, dominumque super gluttivit hiatu
 770 terra nefanda fero, rapuitque ex hoste receptum
 suscipiens fortuna virum, ne staret inermis
 aut humilis precibusque rogans, tribuitque sepulcrum,
 ne nudum in Libyeis iacnisset corpus harenis.

LIBER SEPTIMVS (SEXTVS).

Interea ductor mnuitis agmine signis
 iam tantum carpebat iter, sociisque reductis
 successit parvae defessus moenibus urbis.
 hic populi satiata fames. post bella salutem
 5 hic licuit spectare viris. hic ardor equorum
 pulsus aquis tristisque fames per pabula cessit.
 fovit equos olim sitiens per flumina miles,
 optatis gavisus aquis, casusque priores
 commemorans gelidis infundit corpora lymphis.
 10 percipiunt epulis parvas post tempora vires,
 lactificumque bibunt post tristia bella Lyaeum.
 nox terris nunc atra ruit, mundique labores
 distulit, obscuro confundens omnia caelo.
 hanc sequitur madidus curis solacia somnus
 15 dulcia rore ferens, tacitisque amplectitur alis.
 solverat effuso nutantia lumina cornu
 noctis amica quies. tunc corda oblita malorum
 atque sui iacere virum, nimioque labore
 cetera defessis proflabant corpora membris.

754 flumis *T*
770 ex *add. Mazz.*

2 capebat *T*
tempore *Mazz.*

15 rore ferens *scripsi*, referens *T*, tunc referens *Mazz.*, *sed cf. II 456*

757 putret *dubitans Bekk.*, nutrit *T*

5 spectare *T*, sperare *Mazz.*

11 tritia *T*

12 nunc *T*, tunc *dubitans Bekk.*

766 geminos *Mazz.*

8 gauisus *T*

prioris *T*

10 paruo post
atra *dubitans Bekk.*, acta *T*

767 exculit *T*

20 dux tamen insomnem turbato tempore noctem
 protrahit, innumeras volvens sub pectore curas.
 concussus pietate pater, tot funera deflexus,
 ingenuit lacrimasque dedit. Recinarius illic
 solamen ductoris erat sociusque laborum.
 25 hic mala mista bonis partem semperque ferebat,
 non humili eum plebe iacens, gravitatis amicus
 et virtute potens, animam qui ponere nunquam
 pro patria timuit. novit ferus omnia Perses
 facta viri, ingenium, vires, consulta, labores,
 30 Martis opus clarum, pacemque fidemque benignam.
 novit in infensis quae fecit et Africa Mauris.
 novit et ipse pater secum tolerasse labores
 saepe virum. sic crevit amor, sic grata voluntas
 inter utrumque manet. patrem putat ille Iohannem,
 35 ille putat genitum proprium de sanguine natum.
 ergo inter sese tristis narrabat uterque
 pervigil, infausti referens pia funera campi.
 dux prior haec. 'vana est hominum vigilantia certe
 non vigilante deo. propriis non viribus ullus
 40 vincere bella potest. solus qui conterit hostes,
 omnipotens, qui cuncta movet vertitque ruitque.
 non tamen excelso nimium Romana propago
 invisita domino, tanta inter milia pressos
 quod voluit salvare meos. reparare ruinam
 45 accelerare placet, pugnam temptare repente,
 dum victor securus adest, victumque fugacem
 esse putat. victi quotiens vicere superbos
 Marte viros! datur et paucis victoria maior.
 consule, care, magis nostris quid competat armis'.
 50 tunc placidus gravitate sua Recinarius ora
 solvit, amica duei referens consulta iubenti.
 'divinum spectare pium est, o summe magister,
 auxilium. pugnas iterum temptare quid instas?
 virtus nota movet magnaeque potentia dextrae.
 55 non tamen ambiguis caput obiectare periculis
 nunc opus est. hostes fecit fors saeva superbos
 audacesque iuvans. fugientum proelia semper
 frigent corda metu. mortis confracta pavore
 virtus magna timet. belli sufferre tumultus
 60 paucorum est, post bella magis, quae caede recenti
 concussere viros. sparsa est pars maxima nostra,
 sed manet incolumis. hanc, fortis, collige, ductor,
 et vires reparare iube, gentesque require
 alterna de parte ciens, quae nostra fideles

20 insomne *T* 23 ricinarius *T* 25 hic mala mista bonis partem *T*, hic mala mista bonis,
 partem *Mommsen*, hic mala mista bonis pariter *malim* 27 animam qui ponere *Bekk.*, animamque ponere *T*,
 animamque exponere *Mazz.* 28 novis *T* 31 infensis *T* 35 ille *T*, iste *Mazz.* proprium *T*,
 proprio *Mazz.*, *sed cf. in laud. Iust. II 81* 42 tamen excelso *Bekk.*, tantum celso *T* 46 abest *Bekk.*
 49 qui *T* 50 placitus *T* 56 nunc *Mazz.*, non *T* 61 pars *Mazz.*, per *T* 62 hanc, fortis *scripsi*,
 hac fortis *T*, hac fortes *legit*, nunc fortes *scripsit Mazz.*, huc fortes *Bekk.* 63 repara *T*

65 foedera semper habent. has motis praecipue caumis
 et signis properare suis. exercitus omnis
 conveniens sic tutus erit, venalia quippe
 inveniens quaecumque volet. pecuaria secum
 multa trahunt gentes. venient ad litora puppes
 70 et Cererem Bacchumque ferent. iam tempus apertum
 aequor habet. quassas reparabunt agmina vires,
 oblitaeque metus renovabunt proelia turmae'.

consilium placuit: fidiq; magister amici
 optima dicta tenens celeres mandata ministros
 75 ferre iubet cunctis. sonipes discurrit ubique
 ductoris praecepta ferens, gentesque suosque
 praecipitanter agunt. nullus per bella repulsus
 sic potuit renovare celer fera proelia ductor.
 quivit ut egregius vigilantem corde Iohannes.
 80 non illum fortuna prior Mavorte secundo
 inflatum exivit, nec tunc contraria fregit,
 immotum virtute sua. iam roscida surgens
 Oceano gelidas Aurora removerat umbras.
 ductor ut albentem vidit consurgere lucem,
 85 lavit aquis geminasque manus vultusque gerentes
 pulvere concretos hesterno Marte capillos,
 oravitque ferens palmis haec verba supinis.
 'omnipotens genitor, virtus et gloria rerum,
 certa salus mundique sator, qui foedere certo
 90 omnia disponens vertisque regisque movendo,
 tempora permutas, nec tu mutaris in illis.
 quattuor explicitum volvens successibus annum,
 bis senisque diem claudens aequalibus horis,
 ordine emeta novas, nec tu renovaris ab ullo,
 95 idem auctor dominusque manens et conditor orbis.
 credo, summe pater, tua sit quod magna potestas,
 et fateor. miseras gentes sna pessima fallant
 numina quae credunt. permittis saepe probari
 ipse tuos, pietate tamen celer erigis idem.
 100 appropia, fessisque tuis solacia praesta.
 erige Romanas acies, prosterne superbas
 Massylas, quae bella volunt: nostraeque ruinae
 festinus succurre, precor, et consule rector'.

haec orans vultus lacrimis implebat iuvandus
 105 concensus pietate pater, Libyaeque periculum
 sollicitus pensans iterumque iterumque gemebat.
 hic pater omnipotens lacrimas et verba dolentis
 suscipiens, Latias voluit revalescere vires.
 adveniunt socii, Martis quos sparserat horror

66 properare *scripsi*, aperire *T*, se aperire *Mazz.* annis *T* 69 veniet ad litore *T* 81 ene-
 xit *Bekk.*, exexit *T*, erexit *Mazz.* tunc *T*, nunc *Mazz.* 83 occiani *T* renouauerat *T*
 85 geminisque *T* 86 hesterno *Mazz.*, cristerno *T* 87 sup.... *T*, litterae paucae crasae sunt
 97 fallant *Bekk.*, fallans *T*, fallunt *Mazz.* 98 probare *T* 106 iterum iterumque *T* 107 lacri-
 mans *T* 108 suscipiens *Mazz.*, suspiciens *T* recalescere *T*

110 hostilisque metus. multos tunc esse magistro
 incolumes referunt, Vinci expectare sequentem.
 gaudia parva salus sociorum audita creavit
 solamenque mali. ductor tunc contrahit omnes
 aere ciens. rara trepidi cinxere corona.
 115 circumstant tristes, lacrimasque in pectora fundunt.
 quos bonus affatur nuti eum voce magister,
 exhortans relevansque viros, et talibus infit.
 'non lacrimis, iuvenes, animos confringere fortes
 est opus in bello. nunquam Romana iuventus
 120 frangitur adversis. nimium cur fletis, amici?
 en socii veniunt mediis ex hostibus omnes
 incolumes. alios aiunt superesse docentes.
 si vivunt socii, nihil est quod quisque sub hoste
 amisisse putet. praedam quam forte doletis
 125 nunc vobis rapuisse viros, servata manebit
 augeturque magis. tumidos quos cernitis hostes
 caede levi, discent graviter, quid proelia possunt
 Romanusque vigor. tunc vestras tollere praedas
 Maurorumque simul solita virtute iuvabit.
 130 solvite maerentes animos, expellite curas,
 indignosque metus vestris arcete, Latini,
 pectoribus. veniet rebus victoria nostris'.
 lactificans alios referebat talia ductor,
 ipse dolens vultus hilares simulabat amicis.
 135 spem dabat aspectu. curas nam corde premebat.
 inde petens Vinci Romanum contrahit agmen,
 disposuitque duces, numeros fortesque tribunos
 in proprios remeare locos, reparare fovendo
 quadrupedes fessos, pugnam sperare sequentem.
 140 corripit ipse viam, gradiens per litoris oras,
 quo socios posset victu reparare diurno.
 inde superna petit contemptis moenia ripis.
 urbs Laribus mediis surgit tutissima silvis
 et muris munita novis, quos condidit ipse
 145 Iustinianus apex, orbis dominator Eoi
 occiduique potens, Romani gloria regni.
 huc socios ductor celeres occurrere iussit
 atque duces gentesque sibi, quas ipse fideles
 noverat esse suis primo in certamine signis.
 150 nuntius infelix Tyriam concusserat urbem,
 proelia dira ferens et saevi funera campi.
 obstupuere quidem; sed spes fidissima rebus
 una fuit, salvum retulit quod fama magistrum.

111 Vinci *Bekk.*, iunci *vel* uinci *T.*, uictos *Mazz.* expectare *scripsi*, spettare *T.*, sperare *Mazz.*
 sequentem *T.*, salutem *Mazz.* 112 solus *T.* 114 are *T.* 115 circumstante *T.* pectora *Bekk.*,
 petto *T.* 117 que *add. Mazz.* 118 confringite *T.* 122 aiunt *T.*, autem *Mazz.* 129 iubet *T.*
 132 nostris *Bekk.*, uestris *T.* 134 dolens *Bekk.*, docens *T.* 136 Vinci *Bekk.*, uinci *vel* iunci *T.*,
 campum *Mazz.* 138 fouendo *Bekk.*, fauendo *T.* 141 quo *Mazz.*, quos *T.*, qua *Bekk.* 142 con-
 tentis *T.* 152 fiducia *T.* 153 quod *Mazz.*, qui *T.*

coniugis interea miseræ pervenit ad anres
 155 hæc eadem pinnata ducis. stupefacta relinquit
 corda calor, subitoque tremens oppalluit ore.
 mox miseranda cadit. caelum terramque tenebris
 eripuit cum luce dolor. tunc mortis imago
 clausa diu tenuit resolutis lumina nervis.
 160 accurrunt famulae, dominamque levare cadentem
 nituntur celeres, refovent et pectora palmis.
 spiritus in gelidis tenuis recalescere membris
 vix potuit. manibus teneris erecta resedit,
 nec movet obtutus, amens et saucia luctu
 165 immemor atque sui. mentem mox fessa recepit
 ceu dubiam. primo luctus sic orsa dolore est.
 'cor dolet, et nullas effundunt lumina guttas.
 cur miseræ nullas prorumpunt ora querelas?
 luctibus in tantis animis dolor excidit ardens?
 170 an dolor ipse magis lacrimas et verba negavit?
 mene peregrinam sors hæc miserabilis urgens
 in Libyam duxit, pelago terraque secutam
 coniugis arma mei? cur non per bella ecurri?
 nunc pariter miseros caperet fors saeva sepulcri
 175 clausa: duos raperet subitus telluris hiatus.
 dulcia consertis strinxissem pectora palmis,
 mersa essemque simul corpus complexa mariti.
 dulce mori miseris: iterum comes ire per umbras
 atque utinam fatis cupide licuisset amanti!
 180 alii miserande, iaces externus clausus harena,
 quem gentes tremuere ferae. virtutis adegit
 causa mori. quidnam populo fugiente redire
 solus et innumeras voluisti pellere turmas,
 heu nimium confise tui! quo versa recurram?
 185 quove ruam? auxilium cuius captiva rogabo?
 tu miseræ requies. tecum transire profundum
 non timui secura tui, cum fervidus Auster
 iactasset trepidas fluctu surgente carinas.
 te sine per duras potero remeare procellas,
 190 infelix coninx, tanto viduata marito?
 o mihi si medios rupissent prospera luctus
 fata, trahente die tantos nec ferre labores
 passa diu! mors saeva foret, sed sorte recenti

154—155 *intercidisse versum unum, in quo Iohannis ducis nomen infucrit, suspicatur Mommsen* 155 *re-*
linquid T 163 *manibus teneris scripsi, manibus T, manibusque suis Mazz., manibusque suarum requiri*
intellexit Bekk. erepta *T* 164 *oetutus T* lucti *T* 165 *mox T, uix Bekk.* 169 *animi Mazz.*
ardes T 174 *caperent, fors, saeva sepulcri Mazz.* 175 *claustra Mazz.* raperet subitus *scripsi,*
rupit subitus T, ruptae subito Mazz., sed cf. IV 132. VI 134 hiatus *scripsi, hiatu T* 176 *frinxissem*
pettora palmas T 177 *mersa essemque scripsi, misuissemque T, cf. VI 768* 178 *miseris iterum T,*
misero possem Mazz. 179 *cupide licuisset T, licuisset cedere Mazz.* 180 *externus T, externa Mazz.,*
extrema Bekk. 183 *turas T* 184 *recurrat T* 185 *quove Bekk., queque in quoque I m. muta-*
tum T 186 *miseræ requies Bekk., miserere quies T, miserere precor Mazz.* 187 *eum Mazz., com T*
 188 *fluctum T* 189 *duras T, diras dubitans Mazz.* 192 *nec T, me malim* 193 *possa T*

manibus ore mei frucer sociata Iohannis'.
 195 Sidoniam tantis implebat luctibus urbem
 cum laerimis miseranda gemens. ululatibus augent
 ardua tecta sonos. eunctorum lumina salsos
 effundunt fontes, gemitus pia pectora rumpunt.
 at pater alternans Athanasius ordine curas,
 200 sollicitus rerum patriaeque suaeque salutis
 agmina cuncta movet latis incedere caupis
 et forti properare duci. veneranda senectus
 evigilanter agit populos. reverentia tanti
 pulsat amorque viri. gravitas seniumque laborque
 205 verbaque blanda iuvant, tristes mulcentia mentes.
 ergo tot impensas genitor tunc ire iubebat
 et socios urgebat agens, fortique magistro
 consilium gratus senior mandabat amicus.
 nec non egregius dispensans omnia Petrus,
 210 eum foret ille senex, magno mandata parenti
 ferre iubet celeres iterumque referre ministros.
 quam reverende puer! Libyen cum patre tueri,
 an patris pietas animum movet? hoc ego quidquid
 esse putem, dicam veritus. mirabile signum est,
 215 has puer ut tenero discernas pectore curas.
 iam gentes rumore tuo pavitantque tremuntque,
 deficiuntque metu, palmis oculisque timorem
 audito parvi signantes nomine Petri.
 at famuli pariter cura praestantius omni
 220 pro rebus magnoque laborant magistro,
 pellentes dubias exire in proelia turmas.
 hortanturque viros, flectuntque moventque docendo.
 hic prece nunc socios, asper nunc increpat ille.
 odit amare moras angusto in tempore cives.
 225 quippe dolor pietasque virum magnique Iohannis
 pulsat amor mentes. placido modo pectore vultus
 versat, et absentes animis auditque videtque
 sollicitus, dominamque rogat pro nomine tanti
 proque salute ducis. pavitat secumque volutat,
 230 atque animis tam dura putans pia corda fatigat,
 quo pater ille modo, quo nunc Recinarius una.
 scilicet infando tristantur pectora casu.
 ardet adire viam. dilectas cernere turmas,
 oscula vel plantis optans libanda magistri,
 235 eunetaque disponit cura bene cautus in omni.

194 ore *T*, ire *Mazz.* 196 augent *Mazz.*, agens *T* 197 salsos *Mazz.*, salos *T* 199 Atha-
 nsius *scripsi*, anas uis *vel* anas ius *T*, anas uix *legit*, omnes uix *scripsit Mazz.*, magnas ex *Bekk.* 204 amor-
 que *Mazz.*, amor *T* 206 impensas *Bekk.*, impesas *T*, proceres *Mazz.* 208 amicus *T*, amicum *Mazz.*
 211 ferre *Mazz.*, forte *T* 212 rerende *T* 214 putem, dicam veritus *scripsi*, putem dicam neratus *T*,
 putent dicantue ratus *Mazz.* 216 rumore *Mazz.*, timore *T* 217 timorem *Mazz.*, morem *T* 220 qui-
 que *vel* quisque *ante* magistro *addi* *voluit Mazz.* 222 flectuntque *Mazz.*, flectunt *T* 225 quippe *Mazz.*,
 quodppee *T* 231 ricinarius *T* 235 in *add.* *Mazz.*

plaustra gemunt onerata viis, altisque camelis
 fervet iter. ferrum resonantia contentit aera.
 omnia per latos convectant horrea campos,
 armaque multa viris more expendenda Latinis.
 240 iamque duces hinc inde ruunt fortesque tribuni,
 vetricesque ferunt aquilas, atque agmina deusant.
 mittitur et sollers geniuas componere partes
 Stephanides invenis discreta mente Iohannes.
 namque inter sese duri iam semina belli
 245 saevus Ifisdaias et fidus Cusina sumptis
 tuuc habuere odiis. bellum iam corda futurum
 coeperat alterno succendere barbara motu,
 invidia geminante iras. hunc ergo magister
 inter utrumque inbet placidam componere pacem
 250 et sedare viros ipsasque arcessere gentes
 subsidio rerum. nec duras flectere mentes
 aut animos alius posset placare feroces.
 hic poterat rabidas verbis mansuescere tigres
 atque feros facili muleens sermone leones
 255 serpentumque malum dictis arceere venenum.
 distulit is lites alterna parte furentes,
 compressitque nefas et pactum gentibus auxit
 arte nova. quos saepe metus, quos ille labores
 inter utrumque tulit, tantas dum flecteret iras!
 260 pro patria libuit tot saeva pericula ferre.
 composuit gentes, pariterque ad proelia movit.
 convenit ergo fremens, variis ornatus in armis,
 innumerasque acies Manrorum in proelia ductor
 Cusina fidus agit. commotis omnia cannis
 265 arva gemunt. solidant latos vestigia campos.
 ille duces proprios triginta fortior armat;
 et quamvis numero milleui quemque sequantur,
 Romanis gaudet sese tamen esse magistrum
 militibus medium. quos princeps maximus orbis
 270 ipse dedit pacis socios pugnaeque ministros.
 illis fretus erat, gentesque et bella domabat.
 venit Ifisdaias centum cum milibus ardeus,
 Arsuris et latos implevit tarna campos;
 sed numerus virtute minor. tamen ornat in armis.
 275 hostiles acies visu terrente, per hostes
 proelia dum miscent densis asperrima telis.
 auxiliumque dedit rebus famulatus laudas,
 cum nato comites bis senis milibus armans.
 omnia castra simul praefectus Bezina ducit
 280 conveniens, agrosque suis pecuaribus implet.

236 honorata *T* que add. *Mazz.* 239 more *T*, mox *Mommsen* 243 sthefanides *T* 245 sump-
 tis *scripsi*, functis *T*, functi *Mazz.*, sed cf. IV 52. VIII 179 250 arcescere *T* 256 is lites *scripsi*, ille
 tñ *i. e.* ille tamen *T* 264 cosma *T* commotis *Bekk.*, commutatis *T*, comitantibus *Mazz.* carris *Mazz.*
 268 magister *T* 273 arsuris *T*, Aurasii *Mazz.*, Arzugis *Haupt Opusc. III 616* impleuit tarna (*in*
marginē cornua) campos *T*, campos compleuit et arua *Mazz.* 274 tñ ornat *T*, tanta ornat *malim*

ductor ut innumeris firmavit robora turmis,
 signa movet, gentesque feras diffundit ut amnes,
 proelia dura petens. campis Mammensibus Austur
 rustica funereis sternebat corpora telis,
 285 Byzacii partem rapiens praedamque secundam.
 Antalas rursus proprium tum iunxerat agmen
 partibus adversis, seseque in bella ferebat.
 munitia pennatis ventos transverberat alis,
 Syrtica castra petens, venientis fama magistri.
 290 cuncta per ora volat. tumidos modo terreat hostes
 aspera verba canens, tantasque ad proelia gentes
 praesidio venisse ducis, modo concitat iras,
 dum ferus imbelles Antalas esse catervas
 Maurorum, signis qui se iunxere Latinis,
 295 arte refert solita. Carcasan obvius ire
 tunc voluit fervens. revocat Guenfcus hostis
 consiliis verbisque docens. haec insuper addit.
 'vincere si quaeris Romanos, maxime rector,
 accipe dicta libens, quae sint peragenda, salutis.
 300 non opus est istis committere proelia terris.
 fortis adhuc miles nullis concussus et asper
 exitiis per bella furit. nec Marte furentes
 ferre quibus populis poteris nec stare Latinis
 ante famem. sed castra move, retroque fugaces
 305 finge vias. sequitur nostras exercitus ingens
 quippe fugas. quaecumque virent, attrivimus arva.
 ast illi nihil invenient: aut spargitur hostis
 aut fame deficiet. fera tunc si proelia temptes,
 victor eris, victosque fames ferrumque necabit'.
 310 consilium infelix placuit, fossasque levavit.
 insequitur fortis fugientia castra magister,
 ingeminans iter omne suum. iam proximus hosti
 proelia temptabat iunctis committere signis.
 sed quia ductori necdum concesserat horam.
 315 distulit arma deus melioribus apta triumphis.
 namque per extensos pergebant agmina campos,
 pulvis et adversi apparebat certius hostis
 haud procul esse viris. virtus cresecebat acerbis
 mentibus, et pugnam iam iam temptare parabant,
 320 cum subito calefacta dies. nam Phoebus anhelis
 altior ibat equis, medio libratus in axe,
 vindicat umbra duas brevior quo tempore plantas.
 Africus ignivomus terrasque exurere flabris
 incipit, et populi vires furiasque resolvit.
 325 flamine cuncta rigent igniti corpora venti.

281 robora *Mazz.*, robore *T.*, cf. *IV* 889 282 ut *Mazz.*, ubi *T.* 285 bisatii *T.* 286 iunxerat *T.*
 293 antalan *T.* 294 iunxere *T.* 300 istis *Mazz.*, his *T.* 304 famem *T.*, fame *Mazz.*
 307 ast *T.*, aut *Mazz.*, at si *Bekk.* 308 aut fame deficiet *T.*, deficietque fame *Mazz.* 313 tentabat *Bekk.*, tentabant *T.* 314 oram *T.* 315 apta *Mazz.*, acta *T.* 319 pugna *T.* 321 axem *T.*
 322 planetas *T.* 324 incepit *T.* 325 corpore *T.*

aret lingua viris, facies rubet, altus anhelat
 pectora pulmo eiens, mittitque e naribus ignem.
 aspera subtracta fervescunt ora saliva,
 et furit exustus siccis in faucibus ardor.
 330 omnis ab internis humor fluit anxius extis,
 perfunditque cutem, quem mox exiecat iniquus
 aëris ipse calor, tepidumque a corpore sumit.
 vidit ut hoc ductor, dilato Marte Iohannes
 castra super dulces posuit sitientia fontes.
 335 confluit ad gelidas ardens exercitus undas,
 incumbuntque siti. quo more canalibus horti
 innumerae densantur apes, cum sole sub alto
 iam sese e pastu referunt, rivoque fluenti
 mellificum bibit agmen aquas. sic igne perustum
 340 per ripas ruit omne genus. non frena retardant
 cornipedes domitos; non quae super ora camelos
 vinela rara tenent. mistum genus omne bibebat
 undivagos latices. ardent sitiuntque bibentes.
 hic genibus fixis, manibus bibit ille cavatis,
 345 pronus aquas alius lambit de flumine lingua.
 ille cadum potans, pateram tenet alter et urnam.
 flumina iam minuunt. ipsas impressat harenas
 belliger ore, super foedant quas saepe movendo
 quadrupedes, mistasque fimo nec respuit undas
 350 turba siti fervens. miseros sic flatus agebat.
 Syrtica castra tamen, nimio turbata pavore,
 saeva sub alternis urebat flamma periculis.
 namque super vento gravior timor ipse fatigans
 ingeminansque sitim gentes pellebat amaras
 355 ire procul, retinet sed victos Africus igne
 impediens populos. captivos comprimit Afros
 horrida mors. miseros praedo urguet, flamma retardat.
 lancea terga ferit miserorum, pectora turbat
 Africus igne calens. campis prostrata cadebat
 360 turba gemens. moritur variis per devia fatis.
 hic venti flammis, hic saevi vulnere ferri,
 hic ab utroque cadit. gladiis nam corpora fundunt,
 halitus in summo tenuis quibus ore remansit.
 iam gravior flatus veniens Maurusia turbat
 365 corpora, morte premens. misti per prata cadebant
 fessi quadrupedes. vitam sors saeva negabat.
 sed tamen infensas urgens timor ire catervas
 per deserta iubet. nec iam sua castra locare
 permittit terror, sed longas pellit ad oras
 370 Massylas gentes. bis quinos Africus ignes

332 aëris *Mazz.*, aiere *T* tepidoque *dubitans Mazz.* 334 duces *T* 336 orti *T* 338 e *Mazz.*,
 et *T* 343 sotiuntque *T* 346 potans *Mazz.*, an portans *praeferat dubitans*, potens *T* 348 ore *Mazz.*,
 ora *T*, qua *lectione servata v.* 347 ipsis -- harenis *scribi posse intellexit Mazz.* 352 sene *T*
 362 haec *T* gladii *Mazz.* nam *Bekk.*, non *T* 365 cadebunt *T* 366 sors *Bekk.*, mors *T*
 367 infensas *T* 370 ignes *Mazz.*, ingens *T*

anxerat ignivagis exurens cuncta procellis.
 tot fugiens hostes aëies inimica diebus
 se procul a fessis posuit terrore Latinis.
 ductoris inssu hostes explorare tribunus
 375 Caecilides, numero pariter comitante feroci
 victorum, egreditur, quibus hic virtute placebat.
 forma viri magno fuerat iam nota magistro,
 non minor Herenleis prosternens viribus hostes.
 hic levitate celer, nimia virtute tremendus,
 380 consilio maturus erat. Maurusia quamquam
 obsidione vias gens aspera clauserat omnes,
 ille tamen melior cautis percusserat armis
 saepe feras gentes. tremuit prostratus Ilagnas
 Marte virum, tremuit Frexes et Naffur aulhelns.
 385 Vandalicæ gentis timuit tunc ille tyrannus.
 diligit hunc fortem nimium pater ipse magister.
 ipse laborantem propriis prospexit in armis
 saepe virum. captos suseepit Marte rebelles
 illius e manibus. novit Romana iuventus
 390 fortia facta viri, tantis gavisa tropæis.
 ergo missus abit. Vinci populator iniquus
 arva tenens vicina mari, securus et errans
 omnia submissis urebat prædia flammis.
 ceperat ille suas noctis per opaca latebras,
 395 sollicitæque celer successit moenibus urbis
 hostes per medios. tanta est fiducia ferri.
 non ignota cano. timuit non ille periculum
 pro patria superare sua. sic iussa magistri
 perficere et tantos potuit sufferre labores.
 400 ingreditur portas, hostis secreta requirit,
 circuit hostiles digressus in ordine fossas,
 cognoscitque locos per amica silentia lustrans.
 hinc redit ad socios. magnum petit inde magistrum.
 iamque per innumeras evaserat ipse catervas
 405 prædonum impavidus. postquam tentoria longe
 Marmaridum vidit, saevæque pericula gentis
 non speressee suis, et passim comperit hostes
 devastare locos, animus consurgit in iram,
 et sociis sic orsus ait. 'si dicta feremus
 410 sola duci, non plena fides est. nam loca tantum,
 quæ teneant fossæ, cuncti nos seire fatemur.
 consilium gentis summo perferre magistro
 utilitas hæc rebus erit perfecta Latinis.
 tempus adest, socii, rarus iam rapiamus ab hoste,

374 ductori *T* 380 maurisia *T* 382 cautis *T*, cunctis *legit Mazz.* 383 ilasguas *T*
 384 frixes et naufur *T* 387 laborentem *T* 388 saepe virum *scripsi*, se virum *T*, nimirum *cum*
insequentibus iunctum Mazz. 392 maris *T* 393 prelia *T* 394 ceperat *scripsi*, teperat *T*, tem-
 perat *Mazz.* 395 mentibus *T* 396 ferri *T*, forti *malim* 399 et *add. Mazz.* 403 hinc
 redit *Mazz.*, hic retulit *T* inde *add. Mazz.* 412 summa *T* 414 rarus iam rapiamus ab oste *T*,
 raros iam vidimus hostes *Mazz.*, prenos rapiamus ab hoste *Bekk.*, rarum. rapiamus ab hoste *malim*

- 115 dum locus est, qui cuncta duci manifesta resolvant
 Carcasan arcana sui'. nec plura loento
 obuius ecce venit Varimus, belliger ille
 terribilis quondam nostris stipante caterva.
 hic piunatus erat, non quem placaverat ante
 120 ensipotens Solunuth. generis tamen asper uterque
 sanguine proximior sese per bella ferebat.
 hunc ubi prospiciens contra Liberatus euntem
 vidit et erectis temptantem proelia dextris.
 irruit ipse prior, turmasque invadit equestres.
 125 inde ferum Venman valido per pectora pilo
 transadigit, Marzique neci nigrumque Lamaldan
 et Zeias dedit ense gravi, fortemque Tifilan
 et Bureanta Nathunque ferit Sarzanque Tilingue
 ensiferumque Nican, comites quis mittit ad umbras
 130 terribilem Asan et vibrantem missile Dextrum.
 andacem Petrus Tafaran confixerat hasta.
 quem petit iufensis luctantem Iammada telis.
 hunc tamen exceptum Petrus muerone peremit,
 verticis alta rotans trunecatis tempora venis.
 135 Stephanus Alfisan, Tarah ferit ense Ingurtham,
 Muriferum Priseus Ielidasseuque Carosns,
 Silvatis Zembrum, Gorgius conficit Auspur,
 vulnere perfodiens contortae cuspidis inguen.
 vieta phalanx versum dederat Maurusia dorsum.
 140 victorum sequitur pubes veloxque tribunus.
 surgit ad aethereos nubes densissima campos,
 pulvere facta fugae. duro sonat ungula cornu,
 et latet aspersis campus coopertus harenis.
 cornipedum fodiens densis calcaribus armos
 145 hostis uterque volat. sequitur tunc agmina pulvis,
 significatque vias. dirupto carcere ventus
 non aliter teneras flatu convolvit harenas,
 cum tumidus Boreas. Seythica iam liber ab aula,
 perfurit in campos, turbo volat horridus ante
 150 contortus virtute Noti, gyroque eoactus
 vertit harenosas conturbans aequora terras.
 iamque secutus erat miles fugitiva per agros
 agmina Marte furens, bellatricesque catervas
 spargebat tepido fundens per gramina ferro.
 155 despiciit ipse tamen dedignaturque tribunus
 sternere caede viros, vivos sed prendere certans
 veloci volitabat equo, pilumque retorquens
 grandia percussis iactabat corpora membris.

416 carthasan T 417 Varinnus scripsi, Tarincius T. prima nominis littera 2 m. ita immutata est.
 ut nescias quid legas, Tarincus Mazz., sed cf. 463. 470. IV 960—969 418 nostris Mazz., histi T
 420 generis tamen T, gener is: tamen Mommsen, nescio an quid intercederit 430 terribile inasan vel
 terribile inasan T 431 petrum T 432 infessis T 433 nerticis Mazz., uirtutis T uenis T,
 nernis Mazz. 435 stefanus altisan T, Altisan Stephanns Mazz. 437 Gregorius infleat Mazz.
 440 pubes Bekk., pules T, miles Mazz. uelosque T 446 diructo T 447 conuoluit Mazz.,
 cum uoluit T 449 perfuris T 451 nertis T aequora Mazz., equo T

460 quattuor electos rapiens ex agmine Mauros
 vinxit, et implicitis praestrinxit brachia nodis,
 servavitque viros, magno secreta magistro
 qui referant linguisque suis arcana resolvant.
 Varinum prensis rapuit virtute capillis
 et suspendit equo. tremuit dextraque pependit
 465 infelix Nasamon. quem protinus ille remissum
 stravit humi, veloxque super fera pectora sedit,
 descendens levitate sua, tortisque lacertis
 aspera per geminas substrinxit vincula palmas.
 ducitur hinc vinctus, manibus post terga revinctis,
 470 cum sociis Varimus atrox, vultuque remisso
 ductoris stetit ante pedes. tunc omnis in illum
 turba coit currens studio Romana tuendi,
 Massylique duces cupidi condiscere causas
 et, quae sit manifesta fides. victorque referre
 475 Caecilides sic iussus ait. 'tua maxima servans
 optime iussa ducum, Christo pugnante euenri
 per medios hostes et castra feralia vidi,
 quae fixere viri miseris Vincensibus arvis.
 ingressus trepidam bellis cingentibus urbem
 480 condolui. illic magna tamen miracula vidi.
 namque iacent nullis circumdata moenia muris,
 praesidio munita dei. non turribus illam
 ardua pinnati defendunt culmina tecti.
 mansuescit gentes verbi virtute sacerdos.
 485 sic parat indociles caelestis gratia mentes.
 ille potest monitis rabidos lenire leones
 et placare feras. mansuescunt corda luporum,
 atque avidis teneros non laedant morsibus agnos.
 hortaturque simul, iubeas properare sequendo
 490 proelia Romanis confidens prospera rebus,
 si venias: lacrimis non desinet ille precando
 pro populis armisque tuis castrisque Latinis
 exorans iugiter, nostros ut conterat hostes
 omnipotens, humilesque tua virtute superbos.
 495 hos ego digressus nimio sudore rebelles
 detinui, qui cuncta tibi secreta resolvant
 gentis iniqua suae, doceantque ex ordine mentem'.
 finierat dictis, quae gesserat, acta tribunus.
 at ductor vinctos iam dudum lumine torvo
 500 despiciens iratus ait. 'qui mentibus ansus?
 dicite, fureiferi. quae vos sors dira coëgit
 hinc Libyecos bellis iterum remeare per agros,
 et vetitas temptare vias, solitisque rapinis
 Poenorum spoliare domos gentesque Latinas?

462 linguisque *T* 465 Nasamon *Mazz.*, *mamasan T* 469 reuictis *T* 474 quae *T*,
 quo *Mommsen* 476 octime iuxta *T* 478 miseris Vincensibus *scripsi*, miseris uicte ensibus *T*, miseri
 iniucite ensibus *legit Mazz.*, miseri Vincensibus *Bekk.* 481 circumdata *T* 482 non *T*, nam *legit Mazz.*
 493 exorras *T* 494 humiletque *Mazz.* 502 hinc *T*, huc *dubitans Bekk.*

505 Careasan vicisse putat? quem tempore certo
subiecit post bella deus, vinetumque videbit
plebs Romana suis captivatumque sub armis.
ante tubam memora, quis mentem terror adegit
insidias vestrosque dolos fraudesque tuorum?'

510 tunc Nasamon pinnatus ait. 'me cuncta fateri
iussio dura premit. mortem licet ipsa ninentur
verba mihi meritam, narrans tamen omnia dicam.
Careasan nostris dux est fortissimus armis.
huius in auspicio nostri spes maxima regni est,
515 et manifesta manet. cecinit sic gentibus Ammon
fatidicus, nostris donans per proelia Mauris
Byzaci campos, Careasan ire superbum
per Libycos populos et pacem reddere mundo.
Ammonis his dictis gentes Bellona coëgit
520 innumeras vestros iterum remeare per agros,
ipse quidem ductor tecum committere pugnam
iam voluit. vertens animos Guenfeius hostis
distulit arma viri mentemque a Marte reflexit,
consilio sed valde gravi. tu quippe fugaces
525 quos populos nunc rere, magis non terror acerbus
hos agitat victosve pavent. ut vestra fatiget
castra fames, fluxere fugam, vobisque labores
arte parant. gentes nostras ne crede fugaces,
si veniat princeps totumque exhauriat orbem
530 secum ad bella movens. nec Maximianus apertas
bis potuit conferre manus, cum sceptrā teneret
Romani princeps populi, victorque per omnes
Poenorum gentes bellis transiret acerbis.
at modo, cum donet responsis certior Ammon
535 prospera bella suis, Laguantan cedere signis
aut fugisse putas? velles hoc, ductor acerbe.
sed non sic tua fata volent'. tunc verba furentis
indignans saevire diu, sic ora resolvit.
'ut magis hos nostros teneatis certius agros'.
540 sic ait et quinque erectis iubet ordine lignis
stipite suspendi morientum colla bicorni.
iussu praecepti celeres fecere ministri.

506 subi. ite *T* 507 cativatumque *T* 509 tuorum *T*, tueri *Mazz.*, novare *requiritur* 510 Na-
samon *Mazz.*, sadamon *T* 511 iuxio *T* ipse *T* 521 ipse quidem *scripsi*, ipse qui *T*, ipseque
qui *Mazz.* 524 tu *T*, tum *Mazz.* 525 nunc *scripsi*, non *T* rere *T*, irre *legit*, ira *scripsit Mazz.*
526 victosue *T*, victosque *legit Mazz.* 529 veniat *Bekk.*, veniet *T* 535 signis *Mazz.*, suis *T*
536 uallas *T* acerbe *Mommsen*, acrive *T* 539—540 *versum unum intercidisse suspicatur Mommsen*
541 subspendi *T* morientum *T*, morietur *legit*, Maurorum *scripsit Mazz.* 542 iussit *T*

LIBER OCTAVVS (SEPTIMVS).

Postquam consilium ductor cognovit iniquum
 atque omnes patuere doli, gentisque nefandae
 persensit crudele nefas, tunc cuncta revolvens
 obtutu tacito mentis discurrit acumen
 5 per partes varias, quae sint peragenda, requirens.
 vincere quippe gravis melius sapientia gentes
 quam virtus armata potest. moderamine iusto
 percenset varias, relegens celer ordine, caras,
 atque animo per cuncta volat. sic praepes hirundo
 10 inquirens teneras pullis circumvolat escas:
 proximior terris virides modo conspiciit herbas,
 itque reditque locis, ramos nunc arboris altae
 explorat, tacitis proseinditque aëra pennis.
 tandem consilium pacata mente resedit,
 15 et sociis sic ductor ait. 'non viribus andet
 Carcasan nostris fretus concurrere telis,
 arte sed asper agit Latias vexare cohortes
 et fugiente parans. fugiat licet improbus astu,
 non tamen effugiet. tanta superabitur arte.
 20 castra locanda mihi mediis Vincensibus arvis,
 quae modo raptor habet. si fors committere pugnam
 ausus erit mecum, planis fundetur in arvis:
 nam melius miles campis concurret apertis
 liber equo, pilo feriens vel arundinis ictu.
 25 sin fugitiva locis gens impia cesserit illis,
 litora praecipimus, nullasque exire iubemus
 impensas terris. perient nihilominus hostes,
 nec poterunt sufferre diu, gentesque nefandas
 concutiens obscena famces sine Marte necabit.
 30 at nos aequor alit, venalia tempore certo
 cuncta ferens, Cercremque simul Bacchumque ministrat.
 castra movete, viri, cunctisque incedite signis'.
 vix ea fatus erat: campos contexerat omnes
 altus eques lentusque pedes, rumpuntque per agros
 35 agmina densa virum, fremitusque increscit equorum.
 senserat hoc cautis Carcasan monitus alis
 Antalasque ferox. subito crepitante tumultu
 castra movent. timidi planis consistere campis
 deseruere locos, fossasque in montibus altis

4 optutu *T* 8 relegans *T* 9 praiceps (*in margine*: alias praepes) *T* 10 inquirens *T*
 puluis circouolat *T* 12 idque redit *T* ramos *T* 13 que *add. Mazz.* 16 carsan *T*
 17 asper *T*, aspera *malim* uessare *T* 20 Vincensibus *Mazz.*, uincesibus *vel* iuncesibus *T*
 21 sors *T* 23 concurrere *T* 25 cesserit *scripsi*, exerit *T*, texerit *Mazz.* 26 praecipimus *T*,
 praecipiens *legit Mazz.* 29 concutiens *T* 30 ienalia *T* 32 mouere *T* 33 contexeras *T*
 34 alcus *T* 35 increscit *scripsi*, incescit *T*, incescit *Mazz.* 36 cautis carhasan monitus alis *T*,
 cautus Carcasan montibus altis *Mazz.* 37 atalasque *T*

- 40 constituere metu, et celsis vinxere camelis.
 litora Romanus densis exercitus armis
 occupat, et latos implent tentoria campos,
 Massylique duces medios posnere Latinos.
 45 hinc atque hinc cunctos caenas fixere per agros,
 atque omnis tenere vias. tunc litore ab omni
 contrahit ipse rates portuque stare Lariseo
 iussit, et inuensis socios gentesque levavit,
 dispensans per castra pater numerosque Iohannes.
 dum trahit ille dies digua fortissimus arte
 50 et gentes cruciare parat, consurgit aborta
 seditio, populosque furor per castra Latinos
 insanis urguet stimulis. iam murmure crebro
 exacuunt dubias contra sua pectora mentes.
 pro dolor! armatas revocant in viscera dextras
 55 quisque sibi, propriisque parant cervicibus enses.
 quis furor ille fuit, quo sic exarserat omnis
 funditus ipse suas Latianis perdere miles
 tunc acies? mentes miseris sors saeva trahebat.
 non metuis, Romane, duces? tot bella, tot hostes,
 60 quos circumfusos certum est patuisse, caveto.
 en Libyam per bella paras cum gentibus nua
 vertere, et infensis miseram petis, improbe, telis,
 heu pietas! ubi sancta fides? fors saeva laborat
 de manibus partos populis auferre triumphos.
 65 coeperat obliquo ductorem lumine miles
 respicieus iam dura loqui sociumque quietos
 exagitare animos auresque implere susurro.
 nec iam odiis posuere modum, sed voce nefanda
 impia verba ferunt. silvam velut ignis adurit
 70 appositus, primaque movent incendia flammae,
 cum tenuis scintilla leves succendere frondes
 incipit. aut fragiles erepitant eum fomite culmi;
 fumum atrum primum parvamque exire favillam
 saepe vides, mox se vacuas Vulcanus ad aures
 75 erigit, et densos edunt mala flamina colles:
 sic captas mentes paulatim acnere furore,
 sic rupere minas. 'quoniam, miserauda iuventus.
 huic sequeris per bella duces? quo fessa trahimur
 agmina? qua rursus miseris mors saeva paratur?
 80 heu, viles animas vario discrimine fundit,
 et merces non ulla datur. nos Marte cruento

40 vinxere Bekk., vinxere vel iunxere T, iunxere Mazz. 41 densus T 46 portuque stare T,
 portusque intrare Mazz. laristo vel lariseo T, Lariseos Mazz. 47 iuxit T 48 dispensant T
 50 aborta T 54 reneant T 56 quo Mazz., quod T 60 circumfusos T patuisse Mazz.,
 potuisse T 62 infensis T 65 ductore T 72 incepit T 73 fumum atrum Bekk., fu..ram T.
duae tresve litterae, quae inter u et r exaratae erant, prima, ut videtur, manu deletae sunt, funeream Mazz.
 76 captas Bekk., an caecas praeferat, dubitans, cepit T, coepit Mazz. acnere furore T, accendere fer-
 uor Mazz. 78 trahantur T 79 qua Bekk., quo T 80 discrimine scripsi, de semine T
 81 cruenti T

mortibus affecit. Romanus sanguis harenas
 proluit, et misto nigreseunt aequora tabo.
 nos sitis atque fames, flammis nos Africanus ussit.
 85 et meritis non ullus honos. concurrite, eives.
 saxa, faeces, gladios, quidquid furor, ira ministrat,
 diripite. infando carcat pars nostra labore
 morte ducis meriti'. diro sic castra tumultu
 exagitata fremunt, atque impia murmura crescunt.
 90 contrahitur furibunda manus, coetuque coacto
 exacuunt dubias iunctis fervoribus iras,
 decernuntque nefas. clamor tentoria miscet
 horrificus, saevis resonat clangoribus aether,
 non aliter dubiis quam ferret proelia fessis
 95 omnia conturbans Nasamon. ductoris ut aures
 contigit ille sonus, 'quisnam crepitante tumultu
 exagitat mea castra furor? perquirite', dixit
 'et celerem removete gradum'. dux Tarasis ante
 egreditur trepidus rerum condiscere causas.
 100 ut strepitus sensit dubios murmurque virorum,
 accessit placidis populos sedare loquelis.
 nec ducis hos facies nec verba precantia flectunt
 nec Romanus honos: animis reverentia cessit.
 ausi quin etiam lapides temptare minaces.
 105 irguebat sors saeva viros fatumque futura
 morte premens, miserosque dies suprema trahebat.
 vertitur ad dubium pedibus celer inde magistrum
 nuntius, et saevas insani militis iras
 exarsisse ferens bellum civile repente
 110 ortum ait. infremuit ductor, telumque verendus
 corripuit, fossasque furens et castra reliquit
 egrediens virtute sua. comitesque secuti
 atque duces et fida manus. tunc aggere celso
 constitit, atque gravi populos sic voce furens
 115 admonnit metuenda. 'ferum me nempe putabas,
 miles, acerba furens? si fas civilibus armis
 iusque datum est ensum, propera, si bella vetari
 me pereunte putas, si Martis causa Iohannes
 civibus. haecne fides? si sic Romana recessit
 120 ex animis pietas, certe iam gentibus istis
 bella geram. noster fortis semperque fidelis
 Cusina rebus erit, gentes comitesque ducesque.
 vos ignava manus nostris discedite castris.
 vadite. iam veniat commotis Cusina caemis.
 125 noster Ifsidaia propriis cum gentibus assit
 Bezinaque et velox acies famulantis laudae'.

85 meritis *T*, meritus *legit Mazz.* 86 quicquid furor ira *T*, quotquot furor arma *Mazz.* 87 di-
 ripite *Bekk.*, diripe et *T* 88 merita *Mazz.* 91 iunctis *addidi*, mediis *add. Mazz. conferens Very.*
Georg. III 154 97 exagitur *T* 98 tarsesis *T* 106 marte *T* 112 cominusque *T*
 113 agere *T* 114 constituit *T* 118 mortis *Mazz.* 121 nostris *Mazz.* 122, 124 cosina *T*
 126 uezinaque *T*

vix ea fatas erat: densis Maurasia signis
 agmina per latos ruperunt undique campos
 auxilio ventura duois. tunc saevior arma
 130 corripuit Romana manus, fossasque per omnes
 ferrati mienere viri. nec torpor acerbas
 percenssit mentes, aut densas terruit hostis.
 hos tamen aspectus proprii terrorque magistri
 atque monens placido sapiens Recinarius ore
 135 coeperat attonita restringere mente furores.
 deposuere minas. tristis discedit Erinys.
 paenituit firmisse viros. snummittere colla
 unne humili emi voce voluit, non gentibus acti.
 sed rerum memores. movit pietasque fidesque
 140 principis atque metus, gravitas virtusque magistri.
 et placidis revocans Recinarius agmina verbis
 praecipit alternas acies astare parumper
 pace sub ancipiti, mandatque haec verba Latinis.
 145 'cernite, quot gentes rerum pia inssa sequantur,
 et pndeat voluisse nefas. sin forte paratis
 aspera bella sequi mentemque implere malignam,
 dicite. cognoseam, quaenam suprema voluntas
 vestra manet, socios salvem, perdamne rebelles'.
 nec minus ut Caesar medio impendente tumultu
 150 Romanos potuit verbis terrere superbis,
 erubnit stupefacta phalanx, humilisque magistrum
 sic pia voce rogat. 'paucos furor impins egit
 hoc secleris temptare genus, quos insta nocentes
 nltio rite manet. sontes sua poena sequatur.
 155 nos humiles ductoris heri praecepta sequemur'.
 has inter voces auctores criminis insons
 turba trahit, vinetosque duoi pro crimine tanto
 tradidit, et culpam devota mente piavit.
 facta quies populis. secleris vindicta nefandi
 160 composnit mentes. ductoris maior in omnes
 hinc gentes terror. sedato milite laetns
 ingreditur fossas. devota mente fatentur
 nunc hilares socii dictis parere iubentis.
 ilicet inde iubet raueo stridentia cantu
 165 acra eiere acies. commotis litora signis
 deserit, et campis posuit sua castra Catonis.
 Syrtiens at raptor munitis tuta tenebat
 castra locis. sed dura fames iam coeperat omne
 Marmaridum turbare genus. pecnaria tantum
 170 sunt epnlis; nam nulla Ceres. cognovit ut ingens
 Romani dnetor populi, concludere gentes
 obsidione parans, certis tunc signa diebus
 abstinuit silvisque acies exclusit iniquis.

127 densi *T*
 158 deueta *T*
 164 stridente *T*

130 fessasque *T*
 161 hinc *scripsi*, he *T*, flt *Mazz.*
 168 omnem *T*

135 restringere *T*
 136 discedit *T*
 141 ricinarius *T*
 sedato *scripsi*, sed acou *T*, quando cum *Mazz.*

iamque dies alterque dies dilatus ab armis
 175 arte ducis. gentes dubias se credere campis
 efficit ipsa quies. certum putat esse pavorem
 infelix Nasamon. in planis ponere terris
 castra soluta iubet. nimium iam morte propinqua
 audaces animos et saevas sumpserat iras.
 180 convocat e mediis deducens agmina fossis
 consilium ductor. stetit aggere celsior ipse.
 tunc lecti venere duces fortesque tribuni,
 atque suo veniens condensus in agmine miles
 per numeros turmasque ruit. rebusque fidelis
 185 contrahitur Massyla uanus sic mista Latinius
 cen Romana ferox. cunctos amor ipse magistri
 terribilisque metus campis occurrere iussit.
 unanimes habitus gentes discernit utrasque.
 his tunicas ferrum, his, nudis de more lacertis,
 190 purpura pieta dabat vario pernixta colore.
 hos clipeus, hos cetra tegit. stat casside celsus
 miles et implicitae Maurus velamine pallae.
 ast alius longos removens a fronte capillos,
 missilibus nixus geminis et poplite flexo
 195 aut dura solidam defigens cuspidem terram.
 quos ductor medius dictis affatur amicis.
 'Romani comites, fessae spes mica terrae,
 certa salus Libyae vestris nunc pendet in armis.
 iam bellum finire decet duosque labores.
 200 pugnandum est'. gavisae acies gentesque Latinae
 signa movent. vox una fremit, populique ducesque
 Massylaeque manus magno cecinere fragore.
 promittunt animos, curritque per agmina lacto
 murmure cuncta sonus. non sic agitata resultant
 205 aequora venturis longe signantia ventis.
 sensit ut egregius populorum vota Iohannes,
 consilio meliore docet, quae prima salutis
 causa fuit, rebusque data est victoria summis.
 ut fremitus pressit dextraque silentia iussit,
 210 attoniti silere viri, faciemque loquentis
 suspiciunt. animi iussis anresque parantur.
 affatur socios elata sic voce magister.
 'haec, socii, transacta dies. nec crastina pugnae
 apta datur durae, dominoque sacrata per orbem est.
 215 quare agite, o proceres, Christo famulemur ovautes.
 praesidium lacrimis humiles oremus ab illo,
 et veniet, confido, citum; gentesque malignas
 confringet virtute deus, nostrosque labores
 respiciet, nostrisque dabit nova gaudia rebus.

179 sumpserit *T* 180 agmina *Mazz.*, aghimine *T* 182 lecti *scripsi*, leti *T*, laeti *Mazz.*
 184 turbasque *1 m.*, turmasque *2 m. T* 191 cetra tegit *Mazz.*, scepra regit *T* 194 massilibus *T*
 203 letus *in leto 1 m. mutatum T* 205 venturos *in venturis 1 m. mutatum T*, venturos — ventos *Mommsen*
 211 suscipiunt *T* 213 haec *T*, nec *Mazz.* 214 durae *add. Bekk.*, an pia enim *praeferret dubitans*

- 220 ast ubi perfectis caelestia munera sacris
 obtulerit domino venerandus rite sacerdos,
 votaue Romanus persolverit ordine miles,
 ponemus mensas. ne longe pascite campis
 quadrupedes, epulis quoniam de more receptis
 225 castra movere placet, non fristia mittere bella,
 sed tantum properare locis, ut luce sequenti
 — mox primo mundum consurgens margine Phoebus
 flammivomis continget equis — committere pugnam
 vicinis liceat ferventi caede Lataris.
- 230 nec longum quassabit iter, sonipesque pedesque
 fortis erit, gentesque feras virtute necabit'.
 assurgunt clamore viri, plauduntque faventque
 exultantque animis. redeunt in castra cohortes.
 nec minus et Nasamon diversa in parte rebellis,
 235 consilium infandi faciens pro tempore belli,
 impia cognatae contraxerat agmina turbae,
 atque alias Libyam bellis quas scindere gentes
 compulerat praedonis amor sortisque nefandae
 extrema iam morte dies. Gueufeius una,
 240 aspera bella cicens, animo consulta revolvit,
 impatiens differre diu. tamen ordine primus
 Carcasan sic orsus ait. 'vicina Iohannis
 castra premunt, et saeva fames iam comprimit omnes.
 gentibus una salus celerem committere pugnam,
 245 dum solidae vires membrorum robore constant.
 nam pecudum spes sola epulis et lymphigeri amnis
 sustentat suprema viros. iam farris ab omni
 defecit Nasamone genus. memorare Lyacum
 non opus est. invat unda fluens. si vincimus hostes,
 250 omnia Maurus habet, prostrato milite castra
 diripiens tot plena bonis. immota manebunt
 scenro responsa mihi, quae corniger Ammon
 sorte dedit, Latias bello superare catervas'.
 'crastina festa dies populo peragenda Latino est'.
 255 excipit Autiliten. 'Romanus proelia miles
 nulla pavet solitus sacris. tunc arma movere
 nostra iube. incomptos subito rumpamus in hostes,
 dum medio calet hora die, dum cuncta sub umbris
 corpora fessa iacent nimio lassata calore.
- 260 praeterea geminas tantum rescindere fossas
 est virtutis opus. duri primum ipsa Iohannis
 castra time, deusasque simul fortesque cohortes
 audacesque duces collectis elige signis,

223 ne *T*, nae *Mazz.*, nen *Bekk.* 224 receptis *Mazz.*, reectis *T* 226 properare *T*, propiare *Mommsen*
 227 mox *T*, cum *dubitans Bekk.* magine *T* 229 lataris *T*, laturis *legit Mazz.*, Latinis *Bekk.*
 231 nerabit *T* 234 massamon *T* 235 infandi *Mazz.*, nephandi *T* 236 agmine *T* 239 ex-
 trema iam morte *T*, extrema iam in morte *dubitans Mazz.* conferens *Verg. Aen. II 447. XI 846*, extremo iam
 Marte *Bekk.* 242 cartasan *T* 246 lymphigeri *scripsi*, lymphiger *T* 247 niris *Mazz.* 248 nas-
 samone *T* 256 solitis *dubitans Bekk.* 259 laxata *dubitans Bekk.* 260 fossa *T*

et Latias sic posee manus. ibi sanguine multo
 265 certandum est. reliquas acies, qua castra nefandus
 Cusina ductor habet, condensas Guarsana ducat.
 hic quoque certa manus Romani militis ardet.
 est etiam dux ipse ferox, disperdere gentes
 Romana pro parte parans, dum plaudit honorem
 270 inflatus titulis, dum dicitur esse magister,
 dum consanguineus genitus de matre Latina.
 hac sibi laude placeus fortis fidusque videri
 vult iniucius atrox. alios nec nominet hostes
 his victis Nasamon. cuncti tua castra sequentur.
 275 sic dabitur nostris fortis victoria signis.
 consilio asseusere viri, gentesque nefandae
 infremuere animis, acuatque in proelia mentes.
 condidit unda diem Oceano. nox atra secuta est.
 tunc Phoebus disiunxit equos, tunc Cynthia iunxit,
 280 dum renovat nostras vires. haec surgit ab undis,
 mergitur alter aquis. placidam per membra quietem
 accipit omne genus, dulcique impressa sopore
 cetera per campos fessis animalia membris
 sonuus habebat iners, pecudes variasque volucres
 285 horribilesque feras gelidosque in litore pisces,
 eum vigil iussonem, flagrans iam Marte, Iohaunes
 ducebat noctem, cautoque in pectore sollers
 voluebat magnas, dispensans ordine, curas.
 quem iuxta sapiens Recinarius horrida bella
 290 pectore pensabat placido, sensuque sagaci
 pereurrens varias relegerat in ordine causas.
 alternis animos relevabant vocibus ambo,
 mutuaeque ex oculis arebat fabula sonuos.
 o quotiens habuere preces, doniuunque potentem
 295 pro rerum, populi, Libyae propriaque salute
 eum lacrimis petiere diu! nec fundit inanes
 tristis uterque preces. orantes vidit ab alta
 sede pater, terrarum orbem qui fulmine terret,
 et finem imposuit tanto post bella labori.
 300 Maruatidum interea nocturnis dedita sacris
 castra fremunt, statuuntque aras, et inauia poseunt
 numina. producunt pecudes altaria circum,
 et fundunt miserum rivis per prata cruorem.
 hi mactant Garzil, multi tibi, corniger Aunon,
 305 hi Sinifere colunt, quem Mazax numine Martis
 accipit atque deum belli putat esse potentem,
 Mastiman alii. Maurorum hoc nomine gentes

265 qua *Bekk.*, quo *T* 266 cosma *T* 269 plaudit *Bekk.*, plaudet *T* 280 nostras *Mazz.*,
 nostra *T*, nox atra *Mommsen* surget *T* 281 placida *T* 289 iusta *T* ricinarius *T*
 291 uarias *T*, uarios *Mazz.* causas *T*, casus *Mazz.* 294 quoties *T* habuere preces *Mommsen*,
 habiere pares *T*, abiere pares *Mazz.* 296 fudit *dubitans Mazz.* 297 preceps *T* 304 hic *T*
 multi *scripsi*, mlti *T*, miti *legit Mazz.*, illi *Bekk.* 305 hi Sinifere *scripsi*, hi nifere *in hignifere I m. mu-*
tatum T, hignifero *legit*, igniferique *scripsit Mazz.*, *sed cf. IV 681* quem *scripsi*, quae *T* nu-
 mine *T*, numina *Mazz.* 306 potentem *T* 307 gentis *T*

Taenarum dixere Iovem, eni sanguine multo
 humani generis mactatur victima pesti.
 310 pro seclis infaustum! gemitus miserabilis, anras
 undique concutiens, clamoribus aethera pulsat.
 imprimis hic ferrum ingulis, et vocibus ipsum
 numen agit, dabiasque vocans exire per umbras
 solis iter temptare iubet. tunc more profano
 315 diripiunt pcedum fibras et fata requirunt.
 presserat ista deus. surdumque ad carmina numen
 omne fuit: nulli retulit responsa sacerdos.
 Phoebus ab interni resplendens margine caeli
 Oceani rumpebat aquas, meliorque resurgens
 320 lumine fulgentes radios tendebat in orbem
 felici nascente die. iamque ordine certo
 Christicolae veniunt populi, Romana inventus
 magnanimumque duces signis comitantibus una.
 dux ubi distensis habuit tentoria velis,
 325 visus enim primis media inter castra Iohannes.
 hic magnum statuit velans altare sacerdos,
 et solito sacris circumdedit undique poplis
 more patrum. instituuntque choros et dulcia psallunt
 carmina deflentes humili cum voce ministri.
 330 ast ubi sacrati tetigit dux limina templi
 ingrediens, gemitus populi ruperere dolentes.
 lumina confundunt lacrimis. vox undique caelos
 pulsat, et infensis tot conscia pectora pugnis
 percutiunt. 'delicta patrum dimitte, rogamus,
 335 nostraque, Christe' gemunt et tensis aethera palmis
 suspicunt. dominique sibi solacia poseunt.
 ipse inter primos, genibusque et corpore flexo,
 pro populo exorans motus pietate Iohannes
 ex oculis lacrimas fundebat fluminis instar,
 340 percutiensque suum geminato verbere pectus
 talia voce rogat. 'mundi sator, unica rerum
 vita salusque. deus, terrae, maris, aetheris auctor
 omnipotens, caelum et terram virtutibus implens
 undivagumque salum vel quidquid cingitur orbe,
 345 aëraque et taetrum populi pallentis Avernum,
 imperium tu solus habes: tibi summa potestas
 et laus et regnum magnaeque potentia dextrae.
 respice iam tandem Romanos, respice, summe.
 atque pius succurre. pater, gentesque superbas
 350 frange. precor, virtute tua. dominumque potentem
 te solum agnoscant populi, dum conteris hostes
 et salvas per bella tuos. unum sculptile damnat
 omne genus, verumque deum te, magne, fatemur'.

310 gemitus *Mazz.*, geminis *T* 313 nomen *T* 316 que *add. Mazz.* 325 uisa *T*
 327 solite *dubitans Bekk.* pbeplis *T* 328 salunt *T* 329 ministri *Mommsen*, magistri *T*
 334 delicta *T* 336 suscipiunt *T* 337 gentibusque *T* 350 france *T* 352 scriptile *T*
 damnat *T*, damna *Mommsen* 353 uerumque *Mazz.*, utrumque *T*

355 haec memorans terras oculorum fonte rigabat
 compulsus pietate pater, Libyaeque periculum
 mente dolens rerumque graves populique labores.
 nec minus humectans iuxta Recinarius ora
 luminibus fundebat aquas, supplexque Latinis
 360 auxilium populis vultu maerente rogabat.
 magnanimique duces humecto pectore fletus
 ad caelum misere suos fortesque tribuni,
 atque omnes pariter lacrimosa voce cohortes
 ante deum fundere preces. summusque sacerdos
 munera pro populis, onerans altare, Latinus
 365 obtulit, atque aras lacrimarum fonte rigavit.
 tunc precibus placidis patrem benedixit honorans,
 et solitas reddens Christo dedit ordine laudes.
 munus erat summi domino acceptabile caeli,
 sanctificans mundansque simul genus omne Latinum.

370 adiungens ducibus 'fortis Putzintule', dixit
 'cum numeris signisque tuis, qua Cusina fidus
 signa tenet, propera. pariter tu, Geisirith ingens,
 iunge viro socios. dignum relevare fideles.
 at tu contractis iuvenum modo, Sinduit, armis,
 375 fortis Ifisdaias ubi gentem et signa locarit,
 Romanas coniunge acies. tibi proximus ille
 Fronimuth acer erit, numerosque et signa invabit'.
 imperat ille viris: et iam sua quisque secutus
 signa per extensos acies construxerat agros
 380 miles, et hostiles properabant undique turmae.
 primaque Marmaridum clipeata his aguina campis
 cum magno clamore ruunt, hastasque reductis
 mittere temptantes vibrant in bella lacertis,
 Zabeas hic, hic Bruten erat, quos deinde secuti
 385 mille duces. celsum subtexens lancea caelum
 densa volat. clipeis venientia vulnera vitant.
 militis ora gemunt. inter tot tela furentium
 Romano nullum maculatum est sanguine ferrum.
 primus init Martem fortissimus ipse Iohannes
 390 hastam concutiens, mediosque irrumpit in hostes,
 et ferit adversi conto cava pectora Sasi.
 ille cadit revolutus equo, fluviumque cruoris
 dat specus irruptum, siccasque infundit harenas.

354 haec *Mazz.*, nec *T* 357 humectans *Bekk.*, humectatis *T*, humectis *Mazz.* ritinarius *T*
 ora *T*, orans *Mazz.* 363 fundere *T* 364 onerans *Mazz.*, honorans *T* 365 optulit *T*
 369 mundasque *T* 369—370 *intercidisse versus nonnullos intellexit Bekk.* 370 optulit *T*
 magister *Mazz.* putzintule *T* 371 qua *Bekk.*, quo *T* 374 at tu contractis *scripsi*,
 at ...tractis *I m. T.*, e quattuor litteris secunda manu in litura exaratis priores tantum duae tu dignosci possunt.
 tertiae et quartae, quae legi nequeunt, prima manu lineola, qua m et n in codice significari solent, superscripta
 est, at tu Gontractis *Mazz.* modo Sinduit *scripsi*, modos induitis *T*, modo ductus in *Mazz.*, sed cf. VI 522.
Hermes IX 269 375 gentem et *Bekk.*, gentes et *T*, gentis *Mazz.* 377 fronimith *T* 380 pro-
 perabat *T* 381 clipeata his *Mommsen*, clipeatis *T*, cf. *Verg. Aen. VII 793. 794* 384 Zabeas hinc
 hinc legit *Mazz.* 386 dense ualat *T* uitat *T* 390 asta *T* irrumpit *T* 393 dit *T*

395 protius Ifnaten sequitur, quem cuspide longa
 aversum post terga ferit, qua spina sedentis
 colligat incurvas nodorum robore costas.
 ossibus haerentem recipit dum fervidus hastam
 luctaturque din tollens, venit ecce superbus
 Mirmidonis tremulumque intentat mittere telum.
 400 ille tamen rapiens morientis missile torsit,
 conixus virtute sna, medimque per hostem
 transadigit, tetigitque novo praecordia ligno.
 ardens ingenti Tameneum perculit hasta
 et deiecit equo. Narti rapit ense sinistram
 405 cum clipeo, ingulumque premit. mucrone Samasei
 colla secat, pilo transverberat ilia Palmi.
 per faciem Calamena ferit, naresque genasque
 dentibus infractis ferro rapit. horrida quassant
 membra solum, et vasta gemmerunt arva ruina.
 410 nec procul adversum pilo ferit obvius Ancum,
 et calido figit Mauti mox pectora ferro,
 Mastimacque latus transversam compulit hastam
 per geminum virtute fremens, Salpinque supinum
 sternit humi conto. morientem desuper hostem
 415 percudit acer equo. nigro de corpore sanguis
 emicat alta petens, calidasque irrorat harenas.
 ocius Antiseran sequitur, quem cuspide fixum
 impellens deiecit humi, Caggumque Tauinque
 Altifatanque necat, pectusque impressit Anesti.
 420 mucrone Antufadin iugulat, piloque superbum
 conserit Ontisiren. Canapi caput ense rotavit,
 et rigido Tubian stravit per gramina ferro.
 compulsat post terga acies Nasamonis iniqui.
 has sequitur Romanus eques fortesque tribuni
 425 armigerique duces. medius volat ipse magister.
 invadunt turbantque viri fugitiva per agros
 agmina Marmaridum, mactant sternuntque premuntque.
 hinc redit expulsus Nasamon, atque agmine facto
 Cusina qua proprias permisto milite turmas
 430 signaque fida gerit, eunem facit. obvius ille
 ire parans dictis iuvenes affatur amicis.
 'Romani comites et gens o nostra fidelis.
 nunc fortes monstrate animos viresque fidemque.
 Laguantan sufferte minas. nec terreat hostis
 435 vos veniens. iam victor adest, en, cuncta Iohannes
 signa movens Romana simul. vos, ite per hostes.

395 anersum *Bekk.*, aduersum *T* 397 erentem recepit *T* 398 tollens *scripsi*, dolens *T*, uinens *Mazz.*
 399 Myrmidonis *Mazz.* 403 Tameneum *scripsi*, tamen eum *T*, tamen illum *Mazz.* perculit *Mazz.*,
 proculit *T* 405 samasei *T*, sumasei *legit Mazz.* 406 pilo *Bekk.*, illeti *T*, tereti *Mazz.* 412 ma-
 stumeque *T*, mastumoque *legit Mazz.* transuersa *T* asta *T* 417 ocutius *T* 419 negat *T*
 420 autufadin 1 m., autufyden 2 m. *T* 423 compulsat *dubitans Mazz.*, compulsit *T*, compulsit *it Bekk.*
 424 hanc *dubitans Bekk.* 425 natal *T* 428 fatto *T* 429 cosma *T* 431 dictis *Mazz.*, ductis *T*
 433 fidemque *Bekk.*, fidem *T*, secundas *Mazz. conferens Verg. Aen. 11 617* 434 languatan *T* 435 en *Momn-*
sen, et T

cum veniet, laudet fortes rebusque fideles.
 nota viri virtus. oenlis placuisse magistri
 lans vobis o quanta. viri! sic Cusina mentes
 440 incendens dubias socios ad bella coëgit.
 irarmuque simul per cunctos semina fudit.
 moti animi pro laude viris. fortissima campis
 irrupit Romana manus mistusque Latinis
 Maurus eques, densosque volat dux ipse per hostes
 445 militibus medius fervens, fortesque tribuni
 arma Latina ferunt. Nasamouum morte catervas
 exeipiunt, hastasque parant, et spicula tendunt.
 aspera tunc priuis miscentur proelia turmis.
 it clamor caelo. pulvis simul aethera complet
 450 obscurans cum sole diem. subtexitur aër
 missilibus densis. nervoque volatile ferrum
 spargitur, et crebris discurrit laucea nimbis.
 corpora pars. pars arva capit. ferimntque caduntque
 hinc atque hinc gentes. magna virtute premebant
 455 Marmarides. sed spes venientis fida magistri
 sola ducem comitesque simul populosque levavit.
 dnoctor ut agnovit fama volitante Iohannes.
 Cusina quod fidus camporum in parte prematur
 Marte gravi, validoque armorum pondere nutet.
 460 talibus ipse suos verbis accendit in hostes.
 'Romanum imperium, gentes quascunque fideles
 subiectasque videt, eives putat esse Latinos.
 hae pietate placens totum sibi subdidit orbem.
 dum relevat virtute humiles humilisque rebelles.
 465 Cusina bella gerit, nostris fidissimis armis.
 Marte sub aucipiti. quem si non laeserit hostis.
 nomen erit nostrae mansurum in sacenla fauae.
 eernatur Romana fides virtusque laborque.
 cia agite, o iuvenes, tanto in discrimine Martis
 470 auxilio relevate virum. gentesque superbas
 deicite et vestros, socii, salvate clientes'.
 sic ait, et motis ruperunt agmina signis.
 terga dabat iam fida manus Marmarsia campis.
 Laguantan iam victor erat. Putzintulus una
 475 Cusinaque et victis cedebat Geisirith armis.
 respiciunt subito venientis signa Iohannis,
 pereipiuntque animos, et mollia colla retorquent
 alipedum celeres: pugnam virtute repossunt.
 acer in adversos fervens Putzintulus hostes
 480 ante volat rmpitque prior. tunc sternit Inastan
 vulnere confossum valido, fortemque Nifaten
 ense ferit. nigrique secat fera colla Mamonis.

437 cum *Bekk.*, dum *T* 439 quanti *T* 442 viri *Mazz.* 446 masonum *T* morte *T*.
 Marte *dubitans Bekk.* 448 miscetur *T* 449 pulvis *scripsi*, yubilis *T*, inbilis *Mazz.* simul *Mazz.*,
 semel *T* 453 arma *T*. arma *dubitans Mazz.* 462 latinis *T* 463 hoc *T* 465 fidissimis *T*
 471 deicite *T* 474 languantan *T* 479 putezintulus *T* 480 rmpitque *Mommsen*

dividit adversi ferro caput obvius Irti.
 sanguis et immisto perfundit membra cerebro.
 485 proximus infensi veniens per guttur Amanti
 transadigit validum letali vulnere telum.
 vocis iter clausit. fluitans cruor inde per ora
 per geminumque micat subducta enspide vulnus.
 hinc procul ardentem media inter tela suorum
 490 Ifiracum videre duces. tunc agmine facto
 adversum pariter ferrum tot milia torquent
 quisque suum. clipeo venientes suscipit hastas.
 vulnera nulla pavens loriceam temperat ille.
 confisus virtute sua. dum lancea circum
 495 densa volat, dirum sentit sub pectore ferrum
 dux. heu, magnanimus. nec fractus vulnere tanto
 sic socios hortatur ovans. victoria, cives.
 vestra manet. pugnate, viri, gentesque nefandas
 inferiis mandate meis. si vincitis hostes,
 500 dum video, dum vivo, magis gaudensque per umbras
 Languantem gentes propriis aptabo triumphis.
 at vos incolumes uno nimis ardua celsis
 excipiet portis summo Carthago triumpho.
 talia dicentem comites iam vulnere fessum
 505 suscipiunt, hilaremque animis in castra reponunt.
 hic socius Deciis infernas ibat ad umbras
 felix morte sua. nomen post bella beatum
 semper erit, semperque manet memorabile caelo.
 dum fera bella legent aevo veniente minores.
 510 at Romana manus iussu ducis horrida turbans
 agmina per cunctos fertur, commoque reflexo
 stridula rancisonis compellit spicula nervis,
 condensos veluti fundunt cava umbila umbros
 grandinis et latos destringunt culta per agros:
 515 sternitur alta seges, viridis nec pampinus uvas
 viudicat ipse suas, arbor nec densior ulla
 defendit teneros foliorum tegmine ramos.
 horrida tum nervis volitans pulsatur arundo,
 vulnera certa ferens. nullum sine sanguine telum
 520 corruit, aut campo volneres cecidere sagittae.
 nunc fortis sonipes, densus nunc sternitur hostis.
 omne rubet tepidum Massylo sanguine ferrum.
 succedit pilata manus, cunctosque per agros
 corpora felici sternebant caecae tribuni.
 525 militis arma calent. nullum est sine sanguine Mauro
 Romani ferrum populi. dolor exentit iras.
 quis tot acerba ducem dederant quae funera campis,

486 transadigit *T* 491 adversum *Mommsen*, anersum *T* 493 loriceam *T* 499 si *Bekk.*,
 sic *T* 501 languantem *T* attabo *T* 507 morte *Mazz.*, marte *T* 508 manet *T*, ma-
 nens *Mazz.* celum *T* 513 umbila *Mazz.*, nebula *T* 514 destringunt *scripsi*, distringunt *T*,
cf. III 256 516 arbor *T* 517 defraudit *T* filiorum *T* 525 cadent *T* mauri *T*
 526 exentit *T*, excitat *Mazz.*

quis varias mortes aut dictis explicet hostes
 prostratos captosque ferens, quosque ipse magister
 530 deiecit virtute viros? sine nomine plebes
 Marmaridae periere simul. sed carmine paucos
 e multis signabo meo, quos fama priores
 attulit ad emetas volitans ex hostibus aures.
 armipotens, hostes cernens obstare, Iohannes
 535 irruit in densas acies, turmasque rebelles
 letifero mucrone secat, ceu messor acuta
 falce metit segetes maturo tempore sollers;
 et modo cum teneris culmos compressat aristis
 540 laeva manus, nunc dextra secat, nunc fune tenaci
 colligat immensos gaudens per rura manipulos.
 Syrticus Alfilimas ductoris vulnere victus
 corruit, exceto fusus per gramina collo.
 tunc Alacauza ruit magnum pinnatus in hostem
 missile vibrato, conturbans caecae frequenti
 545 celsum cornipedem. sed nil conterritus ille
 amputat ense caput. trimenem videre cadentem
 lumina fessa suum. morientis lingua loquelam
 rumpere non potuit, sonuit tamen. inde furem
 550 deiecit Espotredan Tamatoniumque, Ingurtham
 congressus virtute premit, Tursamque trucidat.
 Audilimanis equum retro ferit: horrida nervos
 ossaque dura pedum secuerunt vulnera ferri.
 volvitur in tergum sonipes, nec corpore toto.
 555 nam celsos necdum terrae submiserat armos.
 fortis adhuc rectaque fers cervice laborat.
 surgere pertemptans dominum deturbat harenae.
 vulnera congeminans victor per membra Iohannes
 venit in obnixum stricto mucrone verendus,
 560 en tumidum! frontemque quatit. tunc aspera ferrum
 sanguine confuso commiscuit ossa cerebro.
 hastam deinde tenens campo volat. horrida Flacci
 perfodit hic munitans transacto pectora pilo
 tergaque dura viri. sanguis per vulnus utrumque
 emicat, et calidae perfundit gramina terrae.
 565 celsior adversi conto fodit ardua membra
 Cernisati, trepidique celer praecordia Derei.
 tunc mucrone latus Gracchi ferit. inde Minisae
 colla metit, saevumque secat per tempora Cutin.
 viventem Camalium pressit. rapit ipse capillis
 570 captivumque trahit, propriis quem deinde ministris
 tradidit, atque alias sequitur per devia turmas.
 Labbas infenso torquens hastile lacerto

529 ferus *Mazz.* 532 et *T* 533 cunctas *scripsi*, *cautas T* 534 ostare *iohannis T*
 549 deiecit *T* Espotredan *Bekk.*, *esputerdan T* Ingurtham *Mazz.* 551 neruo *T* 554 nec-
 dum *T*, nondum *legit Mazz.* 562 pectora *Bekk.*, *pectore T* 565 fodit *Bekk.*, *fudit T*, *ferit Mazz.*
 566 Cernisati *Mazz.*, *cernis ait T* 567 Gracchi *Bekk.* 568 metit *Mazz.*, *mouet T* tempora *Mazz.*,
timpa T 569 camulum *T* 570 cativumque *T* 571 tradit *T* 572 labbas *T*, *forsitan Zabeas, cf. 384*

nisus magnanimum telo temptare magistrum,
 sed postquam vires veniens persensit iniquas,
 575 infelix veniam submissa voce rogabat.
 'ossa per Euantis digno bene compta sepulero,
 quae talem genere virum, per maxima Petri
 facta futura tui, cuius iam fama per hostes
 tanta volat gentesque feras et regna fatigat,
 580 perque tuae virtutis opus, quo victus Ilaguas,
 huic animae concede, precor, post crimina vitam,
 meque tuis, victor, serva post bella triumphis,
 nam tali servire iuvat', qua voce reflexus
 vulnera continuit, velox tamen illigat ambos
 585 post tergum implicitos mordaci fune laertos.
 mitis in immitem Recinarius irruit Vrtane
 perque viri pectus rigidam celer impulit hastam.
 corruit ante pedes, belli pars magna nefandi,
 magnanimus iuvenis nunquam placabilis Vrtane,
 590 atque solum diro foedavit sanguine. Meilan
 deinde petit validum, valida quem enspide victor
 deicit impulsam tepidaeque infigit harenas.
 fulmineo caput ense metens destrucit Alantas,
 et nigrum Sacoma ferit per prata cadentem.
 595 horruit acer equus, mollemque obtrivit harenam
 ungula pressa metu voluitque in terga redire.
 sed levis excusso Recinarius alta flagello
 illa concutiens latis pavidum impulit ire
 corripedem campis, vi postquam corpus ademptum
 600 transiit impulsus sonipes, tunc Marte secundo
 funera convolvens et telis Syrtica miscens
 agmina per latos volitabat fervidas agros.
 tunc celerem prosteruit Afam fortemque Nicandrum,
 asperaque infixo genuavit vulnera Suero.
 605 inde necat Tamadam, fortemque sternit Eraneum,
 ense ferit Timadam, piloque infigit Eupten.
 Bulmitzis Tamadan conto premit, inde Licurdan
 fortis agit campis, telum per terga rebellis,
 per fibras pariter discurrens pectora rripit,
 610 eelsus equo fidens fertur super agmina Suecar.
 hunc Solumath sequitur, quem cum non prendere posset,
 fraxineam torquens per campos cuius hastam
 alipedis valido transverberat illa ferro.
 vulnere quo victus sonipes gravitate ruinae
 615 confregit dominum, belli sine vulnere Suecar
 infelicem animam Stygias transmisit ad umbras.

576 Euanthis *vel* Euanti *maluit* Mazz. digna *T* 579 ferax *T* 580 ilasgnas *T* 582 nie-
 tos *T* triumphos *T* 586 in nimitem ricinarius *T* 589 magnanimi *T* 591 validum *addidi*
 quem Mazz., quae *T* 592 deiecit *T* 593 alantas *T*, Alantae *vel* Alantan *malim* 595 molem-
 que *T* 596 ungula *Mommsen*, vincula *T* metu *T*, uctant *Mazz.* noluitque *Mazz.*, uoluntque *T*
 599 ni *Mommsen*, ut *T.* at *Bekk.* 605 sternit *T*, insternit *Mazz.* 607 coto *T* 611 hunc *Mazz.*
 huc *T* Solumath *scripsi*, solumur *T*, sulumur *legit* Mazz. cum *Bekk.*, dum *T*

non illum salvavit equus levitate per hostes,
quo sibi fissus erat, nec fractum conscia virtus
eripuit fati aut sacro nomine Gurzil.

620 armiger ense caput ductoris nomine Varti
amputat ex humeris, palineque astitit enervi
mee Tiluzant Dorotis ferro necat
excecit

cornipedem Anzatal tum currens Fastita fixit
625 missile contorto. fugit ilico mille per hostes,
permistusque suis

Carcasan, tanta concussus caede suorum.
per medios hostes ductoris signa retorsit,
milia multa trahens. venientem vidit

630 heros magnanimus. felicia tela Iohannis
armigeri rapit ipse manu, piloque superbus
irruit, adversumque petit per vulnera pectus
et ferit intrepidus. sanguis per tela encurrit
vulnere summa fluens, vestesque aspergit heriles.

635 extemplo turbatae acies pereunte tyranno
Marmaridum petiere fugam. iam nullus in hostem
contorsit telum, sed laxis fertur habenis
currere compulsus sonipes. nec fidere castris

iam potuit Nasamon. latos moriturus in agros
640 currit eques mistusque pedes. Romana sequuntur
signa ducesque simul, numeri fortesque tribuni.
et laetus pariter felici Marte Iohannes
ante volat densas sternens per prata catervas.

planus erat campus, liber quo currere posset
645 miles et infensas telis effundere turmas.
invadunt, mactantque viri gentilia passim
corpora Marmaridum. poenas dat victus Ilagnas
Ifuracumque acies et mixto Naffure Frexes
dant animas gladiis. Romani militis ira

650 ey

p

l

condun

per ramosque sedent. ibi fervidus in
655 ceu venator, aves visco qui fallit et arte.
sanguinis ex omni fluitantes arbore rivi

615 fixus *T* 621 palineque *T*, Plulinaeque legit *Mazz.*, qui Plulinaeque et Enerdi pro nominibus
Mauricis, Astit et Mee pro nominibus Romanis accepit 622 dorozis *T* 627 cartasan *T* 630 io-
hannis *T*, Iohannes *Mazz.*, sed cf. 620. VI 650 632 pectus add. *Mazz.* 635 extemplo *T* 636 Mar-
maridum scripsi, marmaridem *T*, Marmaridae *Mazz.* 640 Romana sequuntur *Bekk.*, romanus equester *T*
642 latus *T* 645 infensas *T* effundere *T*, confundere *matim* 648 Naffure addidi, cf. III 187.
189. VII 384

CORIPPI
IN LAVDEM
IUSTINI AVGVSTI MINORIS
LIBRI IV.

[Periochae
praefationi praemissae.]

I Praefatio, in qua poëta Iustini imperatoris laudes exequitur.

II Dum Auares vel gentes alias subditas Iustino commemorat, ad eius laudem refertur edomita ferocitas barbarorum.

III Iustinum Sophiamque dicit dignos imperio, a quibus subiectae gentes foedus pacis expostulant.

IV Propitiari sibi vates principem deprecatur, ut fessum senio et calamitatibus implicatum praestanti regat pietatis intuitu.

In libro primo continentur haec.

III Commemoratur auctor eos, quorum exhortatione eamdem in laudem Iustini conscripserit.

I pota *M* II Auares *Ruiz*, aures *M* subdita *M* edomita *Ruiz*, et domita *M* barbarorum *M* IV bates *M* praesenti *Barth Adv. XVV 3 p. 1216* verba regat pietatis intuitu non ad periocham praefationis pertinere, sed in fine periochae capituli secundi libri primi sic fere posita fuisse suspicatur *Mommsen*: [Poëta Sapientiam innocat, ut se] regat pietatis intuitu.

in libro primo continentur haec *addidi* III commemoratur auctor *Ruiz*, commemoraretur *M* exhortatione *M*

[Periochae
margini adscriptae.]

II (praef. 4) Auares vel gentes alias Iustino subditas dicit.

III (praef. 19) Iustinum Sophiamque dignos esse describit imperio.

IV (praef. 35) Propitiari sibi poëta principem deprecatur.

In laudem Anastasii quaestoris elocutio tropicis.

I (1 1) Praeeloentio poëtae de sui carminis opere.

II (1 8) Inuocatio poëtae Sapientiam deprecantis.

III (1 15) Commemorantur exhortatores huius carminis.

III *Ruiz*, II *M* describit *M* tropicis *M*, tropicis (scil. uersibus) *Fogg.*, ex hoc verbo corrupto inscriptionem mansisse suspicor, quam *Rivinus* panegyrico in laudem Anastasii praefixit: Protrepticum numerus 1 deest numerus II ad dedicationis uersum 33 aberravit III commemoratur *M* exhortatores *M*

IV Iustiniani obitum artificiose poeta introducit, ut ex consulto senatus Iustinum avnenlo condignis laudibus

V Vbi conlaerimans Iustinus et de morte Iustiniani sollicitus: dum sopor oculis inrepsisset, per quietem vidit sanctam Mariam virginem imperium sibi decedentis avnenli subrogare.

VI De Iustini aedibus Caliniei concitatis impulsu, ut aditus daretur senatui imperatorem Iustinum eligere, et custodis ad strepitum eum indignatione responsis.

VII Descriptio domus Iustini, quam pretiosa visu et operoso fuerit labore constructa.

XVI Refert, quod univrsum vulgus fama commoverit, ut ad honorem Iustini quam prope convenirent.

XVII Quid circus vel eius apparatus significet, hic poeta admirabili ratione complectitur.

XVIII Dicit hic, quis primum quadrigas iunxit, et quod vana superstio paganorum denm solem putaverit, qui tamen honor solis postea Romanis delatus est.

IV consultu *M* commendatum successisse doceat *post* laudibus *add.* Barth XXV 3 p. 1216 V con lacrimas *M* inrepsisset *M* subrogari *M* VI Caliniei *Ruiz*, cali nili *M* VII *Bekk.*, VI *M* pretiosa *M*, speciosa *Vonck Lect.* 125 laure *M* XVI Refert quod univrsum vulgus fama commove *add.* Mommsen, in codice verba rit, ut ad onorem Iustini quam prope convenirent *perperam periochae capitis VII adiunguntur* XVII *Bekk.*, VII *M* admirabili *M* conlectitur *M* XVIII *Bekk.*, VIII *M* quis *scripsi*, qui *M* quod una supprestio *M* onor *M*

VI (1 68) De Iustini aedibus Caliniei concitatis impulsu et custodis ad strepitum eum indignatione responsis.

VII (1 97) Descriptio domus Iustini.

VIII (1 115) De conventu et persuasione patrum pro Iustini regimine.

IX (1 154) De renuntiatione Iustini summam imperii renuentis.

X (1 173) De precibus a senatu pro imperio Iustini rursus oblatis.

XI (1 197) Felix auspiciu ex gallo- rum cantu Iustino Sophiaeque conieitur.

XII (1 202) De exequiis et sollicitudine domus regiae.

XIII (1 226) Quibus exequiis Iustinianus post mortem fuerit honoratus.

XIV (1 248) De affectu Iustini erga corpus avnenli.

XV (1 272) Sophia luctum flentis viri congeminat.

XVI (1 294) Refert, quod univrsum vulgus pro Iustini honore fama commoverit.

XVII (1 314) Quid circus vel eius apparatus significet, mirabiliter disserit.

XVIII (1 331) Dicit hic, quis primum quadrigas iunxit.

VI eum indignatione *scripsi*, indignatione *M*, indignantis *Ruiz* XI Iustini *M* XV sollam *M* XVII dixerit *M* XVIII iunxit *M*

XIX Amore Iustiniani populus incitatus Iustinum heredem regni favore laudis exequitur.

In libro secundo continentur haec.

I De conventu et intentione populi cer-
nere Iustinum principem cupientis.

II Non prius Iustinus Sophiaeque regalia signa sumpserunt, nisi pia tura sanctis offerentes altaribus submissis precibus dominum exorarent.

III De apparatu vestium Augustarum vel reliquis ornamentis, quibus ad percipiendum regnum Iustinus emicuit.

IV Iuxta priorum ritum quattuor invenum manibus in clipeum Iustinus ad regnandum adtollitur.

V A Iohanne pontifice Iustinus sacro diademate coronatus imperator efficitur, et senatorum vel totius populi vocibus, cum Sophia pariter, laudibus efferuntur.

VI Quibus verbis Iustinus senatum est adloentis, postquam solium consecudit imperii.

VII Iustinus, magno stipante senatu, in publicum res, populum de emendatione operum ac futuris donis adloquitur.

VIII Iustiniani imperatoris syngrapha creditores Iustini vultibus cum lacrimis representant. quibus ille miseratus debitum persolvit avunculi, atque multos criminibus implicatos a carcerali iubet custodia relaxari.

XIX (I 345) Amore Iustiniani pro honore Iustini populus incitatur.

I (II 1) De conventu et intentione populi pro regno Iustini. — Non prius Iustinus Sophiaeque sumpserunt imperium, nisi dominum devotis precibus exorarent. — Oratio Iustini pro adsumptis honoribus.

II (II 47) Deprecatio eiusdem Iustini coniugis, quam coram Christi genetrice effundere poëta decenter enarrat.

III (II 84) De apparatu vestium Augustarum.

IV (II 137) Iuxta priorum ritum Iustinus in regnum adtollitur.

V (II 159) A Iohanne pontifice Iustinus imperio consecratur.

VI (II 175) Quibus verbis post acceptum imperium senatum Iustinus est adloentis.

VII (II 278) Iustinus populum de emendatione operum adloquitur.

VIII (II 331) Enarratio Iustini in favorem populi.

IX (II 361).

XIX *Bekk.*, IX *M* heredem *Ruiz*, erodem *M*
II sumpserunt *M*, ut solet offerentis *M* sum-
missis *M* III a gustarum *M*, ut fere solet IV iu-
sta *M* priorum *Barth XXV 3 p. 1217*, primorum *M*
V a iohanne *M* VI ueruis *M* adloquutus *M*
VII in publicum res *M*, in publicam rem *Ruiz*, sed
in publicum procedit *requiritur*, in publicum uersus
Mommsen operum *Ruiz*, eorum *M*, morum *requirit*
Barth XXV 3 p. 1217 VIII imperatoris singraua *M*
deutum *M*

I de *add. Ruiz* non *Ruiz*, en *M* ni *scripsi*,
iam *M*, quam *Ruiz* devotis precibus *scripsi*, uob
precibus *M*, uotis precibusque *Ruiz* adsumtis *M*
II *addidit Ruiz* IV iusta *M* VI accepti *M*
senatus *M* VII alloquitur *M* VIII favore *M*

In libro tertio continentur haec.

I More patrum Iustinus funus decedentis avunculi regiis opibus exornat, ehorique ministerio supremum honorem concelebrans corpus eius aureae tradidit sepulturae.

II Post luctum populus pristina laetitia iucundatur, honoris frondibus aedium postes exornat comitque limina. et in laudem Iustini Sophiaeque multiplex clamore persultat.

III Egregios apparatus imperialis convivii poeta describit, et in magno deliciarum luxu sobrietatem et temperiem Iustini, conlaudatque avunculi recordationem, nec inter epulas dilectione solita patitur oblivisci.

IV De consummatione convivii et pro re publica curis regiae sollicitudinis atque poetae precibus pro sui carminis perfectione Sapientiam implorantis.

V Exornatur Augusta domus regentis imperio, et accitis proceribus omnis ordo palatinus per officium cultumque disponitur urbis, Romanaque potentia cunctis praeminere gentibus praedicatur.

In libro quarto continentur haec.

I (III 1) More patrum Iustinus exornat funus decedentis avunculi.

II (III 62) Post luctum populus pristina laetitia iucundatur.

III (III 85) Egregii apparatus imperialis convivii referuntur.

IV (III 131) De consummatione convivii.

V (III 151) Exornatur Augusta domus regentis imperio.

VI (III 191) Pulchritudo palatii Constantinopolitani laudatur.

VII (III 231) Legatos Avarum sibi Iustinus imperat praesentari.

I (IV 1) De expectatione et opere. ubi Iustini muneri populi praeparantur.

II (IV 90) De consulatu Iustini, in quo primum senatores dictati sunt.

III (IV 206) De multitudinis populi adventum principis expectantis.

IV (IV 264) Sanctae Sophiae basilicam opere mirifico praedicat iustauratam.

V (IV 326) De Iustini in arce consensu.

I regis *M* coris quem ministerio *M* II prestina *M* quomique *M* III egregius *M* comitibus petra describit *M* oblivisci *M* IV convivii *M* curis *Barth XXV 3 p. 1217*, curas *M* adque *M*, ut fere solet perfectionem *M* V exornatus *M* imperio *M*, imperium *Ruiz* accitis *scripsi*, actis *M*, coactis *Ruiz*, cf. III 158 disponit *M* praemineri *M* in libro quarto continentur haec *addidi*

I avunculi *M* II *addidit Ruiz* populi *M* iucundatur *M*, et iucunditas *Ruiz* III comitibus *M* IV convivii *M* V exornantur *M* imperio *scripsi*, imperium *M* VI pulchritudo *M*, ut solet VII avorum *M* imperat *M*

I muneri *scripsi*, munere *M* praeparatur *M* II consulatu *M* quo *Ruiz*, quorum *M* dictati *M* IV iustaurat *M* V arce consensibus *M*

PRAEFATIO.

deus omnia regna
sub pedibus dedit esse tuis, regesque superbos
subdidit, hostilesque manus decrescere fecit.
illa colubrimodis Avarum gens dura capillis,
5 horribilis visu crudisque asperrima bellis,
imperio subiecta tuo, servire parata,
in media supplex defusis crinibus aula
exorat pacem, nec fidere milibus audet
tot numerosa suis, Romana lacescere signa.
10 quis totiens victos numeret per proelia Francos
edomitosque Getas? captos stratosque tyrannos?
Langobardorum populos Gipedumque feroces,
mutua per latos inter se vulnera campos
miscentes feritate sua, cum milite tuto
15 alternas gentes domini fortuna necaret?
pars inimicorum cecidit tam magna tuorum
perfidia punita sua. nunc Marte peracto
victores victique simul famulantur in aula.
solum excellentem conscendere iussit in arcem
20 te pater omnipotens, summaque in sede locavit.
mater consilii placidis Vigilantia vestris
semper inest oculis, quamque omni pectore gestas,
alma Augusta, tui consors Sapientia regni.
tu quoque, Iustitiae nomen de nomine sumens,
25 frena regendorum retines firmissima regum.
nominibus tribus his regitur quodcumque movetur.
certatim gentes Romana ad foedera currunt:
principe pro iusto Romanum nomen amatur,
subque pio domino cuncti bene vivere quaerunt.
30 ille etiam, solis qui se subiacet amicum,

2 sub pedibus dedit esse tuis *Ruiz*, sub sedibus dedit esse tuis *M*, sub sedes dedit esse tuas *Barth XXV 6 p. 1223* superuos *M*, sic fere semper, sed corr. plerumque 2 m. 4 dura *M*, dira *Barth XXV 6 p. 1223*
5 orribilis *M* belli *M* 9 tot *Ruiz*, to o *M* lacescere *M* 10 quis *Barth XVI 33 p. 856*,
qui *M*, quae *Ruiz* 11 edomitusque *M* 13 muta *M* 14 quum *M*, ut solet 16 pras *M*
tum *Barth XXV 6 p. 1224*, quum *M* 17 ponita *M* 18 simul add. *Baehrens Mus. Rhen. XXVII 224*,
sacra add. *Dempst.*, una add. *Caes. Baronius et Putschius teste Barthio XXV 6 p. 1224*, tua add. *dubitans Ritt.*
20 sed loca nit *M* 23 consorsapientia *M* 25 retineus *M* 26 numinibus *Ritt.* 28 iusto
Romanum *Ruiz*, iustorum manum *M*

ardua suspiciens minuentis cornua lunae,
 noctivagosque colens astrorum consulit ignes,
 urgetur terrore tuo, properatque superbum
 inclinare caput subiectaque ponere colla.
 35 quid Libyae gentes, quid Syrtica proelia dicam
 iam libris completa meis? maiora canendi
 tempus adest. senio dextram, pie, porrigere fesso.
 tu mihi materiam dicendi carminis aptam,
 ingenium studiumque dabis. eni vincere fas est
 40 indomitas gentes et barbara subdere regna,
 vince meae saevam fortunae, deprecor, iram.
 vincere fortunam plus est quam vincere bella.
 nudatus propriis et plurima vulnere passus
 ad medicum veni. precibus pia pectora pulsans,
 45 ad medicum, verbo pestem qui submovet mo
 et sine composito medicamine vulnera curat.
 huic ego sananti, si qua est fiducia servis,
 grates semper ago, et pro numere carmina porto.

PANEGYRICVM

IN LAVDEM

ANASTASII QVAESTORIS ET MAGISTRI.

Immensam silvam laudum, vir in ste, tuarum
 aspiciens celsos mitor contingere ramos
 grandiaque a summis decerpere poma racemis,
 sed parvus maiora peto, nec prendere possum
 5 mensuram transfusa meam, longeque remota
 suspicio mirorque videns, et brachia tendo
 ingenii studiique mei. stat fertilis arbor
 sacrorum in medio nemorum, pulcherrima visu.
 per mundi spatium ramos quae tendit opaeos,
 10 fructibus omnigenis etiam sine tempore plena
 et nova maturis admiscens germina pomis.
 enis apex summi contingit sidera caeli,
 et radix de fonte bibit, sacrisque fluentis
 expandit satiata comas, et umbra supra est.

31 suscipiens *M* 33 terrore *Ruiz*, terre *M* 37 pie porrigere *M* 38 mici *M* 40 barbara *M*
 42 qua *M* nella *M* 43 vulnera plurima *legit Ruiz* 44 nenio *Barth XXV 6 p. 1224* 45 nerbo
 pestem qui *Ruiz*, neruo petens quis *M* summonet *M* 47 sanantis *M* servis *M*, verbis *Haupt*
Opusc. III 626 48 agam *Barth XXV 6 p. 1225* porto *M*, posco *legit Ruiz*, pascam *Barth*

EXPLICIT FELICITER ITEM PANEGYRICVM EIVSDEM IN LAVDEM ANASTASII QVAESTORIS ET MAGISTRI *M*, Panegyricus
 in laudem Anastasii quaestoris et magistri *Dempst.*, Protrepticum i. l. A. q. e. m. *Riv.*, Dedicatio *Bekk.*, *sed*
iam Fogg. commendari, non dedicari Anastasio libros insequentibus recte intellet 6 bracia *M*, ut solet
 S pulcherrima *M*, ut solet 12 contigit *M* 13 nubit *M*

15 arboris et fontis. si fas componere magnis
 parva datur, iustas videor posuisse figuras.
 sin aliter videar, veniam petit, optime quaestor,
 simplicitas ignara mali. tu fertilis arbor
 Augusto de fonte bibens. fons maximus anlæ est
 20 communis benefactor herus, fons omnia ditans,
 qui tua per latas eduxit brachia terras
 et populos vestra requiescere fecit in umbra.
 hoc, mihi da, de fonte bibam. tu pabula praebes,
 fons mihi dulcis aquas. haec inter amoena libenter
 25 nutriar, et vestra satiatum protegar umbra,
 summe magistrorum, procerum decus, arbiter orbis.
 principis auspicio leges et iura gubernans,
 iustitiae vindex, inopum pater. omnia curans
 iudiciis relevare piis, quia munera feminis,
 30 spernis avaritiam, fulvum quod respicis aurum,
 quaestor Anastasi, quem Christi munere fidum
 cognovit princeps geminoque ornavit honore.
 felix est totus Iustino principe mundus,
 felix haec aetas, in qua Sapientia regnat,
 35 felices populi te iudice, quos facis ipse
 sub dominis gaudere piis. generaliter orbi
 quamquam provideas, miseri specialiter Africam
 in te oculos atque ora ferunt. agit Africa grates,
 et vestram iam sentit opem, gaudetque, quod ampla
 40 semper Anastasii referunt solacia cives.
 me quoque gaudentem, quaestorum maxime, redde.
 quod labor indulsit, quod fessis provida Mysis
 alma per insomnes meruit vigilantia noctes,
 hi sacri monstrant apices. lege, summe magister,
 45 et causam defende meam. tibi sanctio vestrum
 commendat famulum. vestro de fonte creatur
 rivulus iste meus, sub cuius nomine gesto
 principis officium. fessae miserere senectae,
 vulneribusque meis solita pietate medere,
 50 ut grates tibi lactus agam, sacrosque triumphos
 principis invicti felici carmine dicam.

17 obtime *M* 20 erus *M* 23 voci pabula 3 m. *M* pocula *superscripsit* praebes *scripsi*,
 preuens *M*, praebe *Putseh*, praebeas *Barth XXI 2 p. 1015* 26 aruiter *M* 27 guuernans *M*
 30 quod *M*, quia *legit Ruiz* 31 anastasi *M* 32 ornabit *M* 44 hii *M* 45 tui *M*
 46 commendat *M*, ut *solet* 47 riulus stemens *M* EXPLICIT PANIGIRICVM IN LAVDEM ANASTASII.
 INCIPIT LIBER PRIMVS CORIPPI AFRICANI GRAMATICI EDITVS IN LAVDEM IVSTINI AGVSTI MINORIS *M*

LIBER PRIMVS.

Imperii culmen rerum non motibus illis,
 non armis sumptum, non ambitione potitum
 auspicio meliorecano. licet omnia nullus
 inclita gestorum valeat monumenta piorum
 5 ordinibus numerare suis, tamen utile servis
 esse reor mentem dominis aptare fidelem
 officio quocumque datur. praecommodo linguam:
 vos, divae, date verba, et quae Vigilantia mater
 et quae summa regens Sapientia protegis orbem.
 10 vos mihi pro emetis dicenda ad carmina Musis
 sufficitis, vos quaeque latent arcana monetis.
 tuque dei genetrix sanctam mihi porrige dextram
 et fer opem, quaeso. magni mihi causa laboris
 surgit, et invalidos ad pondera tendo laertos.
 15 urguet amans dominos carmenque impellit adire
 quaestor Anastasius, sancti pars magna senatus,
 compositor morum, iuris legumque sacerdos:
 et Thomas, Libyae nutantis destina terrae.
 qui lapsam statuit, vitae spem reddidit Afris.
 20 pacem composuit, bellum sine milite pressit,
 vicit consiliis, quos nullus vicerat armis:
 nec non magnanimus, meritis et nomine Magnus,
 mente placens dominis, sacris rationibus aptus.
 rectorum Latii discessor providus orbis:
 25 successorque boni redivivaque gloria Petri
 hinc Theodorus adest, patria gravitate magister:
 hinc secreta sacrae tractans Demetrius aulae

* * *

humentes oculos pressit sopor. haut sine summi
 numinis auspicio reor hanc venisse quietem.
 30 signa futurorum sopor ostentare bonorum
 venerat ille viro, rerumque arcana docere.
 nondum plena quies victos laxaverat artus,
 cum virgo superas caeli demissa per auras,
 aspectu clemens et gressu laeta pudico,

1 imperium *Putsch teste Barthio XXI 2 p. 1015* 2 sumtum *M* petium *Dempst.* 6 ab-
 tare *M*, ut solet 8 et *Ruiz*, at *M* 12 genitrix *M* 15 dominos *Barth XXI 2 p. 1017*, dominus *M*
 16 pras *1 m.*, pars *2 m.* *M* 25 rediunaque *Fogg.*, recidiuaque *M* 26 Theodorus *Dempst.*, teodolus *M*,
Theodulus Ritt. 27—28 folium unum codicis *M* intercidit. perierunt versus plus minus 54, quibus praeter
finem loci praecedentis continebantur, quae periocha quarta libri primi sic comprehenduntur: Iustiniani obitum
 artificiose poeta introducit, ut ex consulto senatus Iustinum annuncio condignis laudibus [commendatum suc-
 cessisse doceat.] Perit etiam initium loci eius, ad quem periocha quinta pertinet: Vbi conlacrimans Iustinus
 et de morte Iustiniani sollicitus, dum sopor oculis inrepsisset, per quietem vidit sanctam Mariam virginem
 imperium sibi decedentis anneuli subrogare 32 aut *1 m.*, haut *3 m.* *M* 33 dimis sa *M*

- 35 purpureas velata comas oculisque benigna,
quantum signa dabant, sacrae Pietatis imago,
divinos stetit ante pedes, dextraque coronam
imposuit, sanctoque caput diademate cinxit,
Augustoque virum circumdans mitis amictu
10 'te decet hic habitus, regnantum maxime', dixit,
'terribilis princeps et amabilis omnibus idem,
a magno dilecte deo, divalis origo.
en ego laeta tuis occurro prima secundis,
gestorumque tibi felix praenuntia veni.
15 sustulit haec nox alma patrem. fortissime, surge.
te expectat, Iustine, dies. tu proximus heres.
te pater omnipotens divino ornavit honore,
te dominum sacrae firmavit avunculus aulae.
quid fundis lacrimas? rerum quid gaudia defles?
20 proice tristitiam. vivit pater, aethere vivit,
et fruatur meliore die. succede labori,
atque regendarum sudores suscipe rerum.
est virtus roburque tibi, praestantior aetas,
prudens consilium, stabilis meus, sancta voluntas,
55 et rerum custos vigilantia, dignaque caelo
vestra gubernatrix lati sapientia mundi.
haec ne vana putes aut credas somnia fingi,
accelera. manifesta loquor. tibi serviet orbis,
fortia virtutum miratus facta tuarum.
60 quisquis erit vestrae, per se cadet, invidus aulae.
adficietque viros legum pins ensis iniquos.
barbara Romanos augebunt bella triumphos,
regnaque sub vestris venient fortissima plantis.
ecce tuae proceres pulsantes limina portae
65 Iustinum Sophiamque rogant succedere patri'.
dixerat haec virgo, placidus cum limina somnus
deseruit, purisque volans se miscuit auris.
et iam crebra manus veloci concita pulsu
limina quassabat ductis munita catenis.
70 ad strepitum custos, cura est cui claustra tneri,
sic ait indignans. 'quisnam temerarius hic est,
qui placidos audet dominorum rumpere somnos,
tempore quo dulcem nox intempesta quietem
ingerit, et membro sopor est gratissimus omni?'
75 'si te fida movet dominorum cura tuorum,
surge citus' Caliniens ait. mox agnita vox est.
ante fores dominis Calinicum nuntiat esse.

38 sanctoque *Fogg.*, an sanctumque *praeferat dubitans*, sanctique *M* 47 diuno ornabit *M* 48 fir-
mabit *M* 50 proicere *M* 52 sudores *vet* curas nunc *Ruiz*, sudores nunc *M* 53 est *Ritt.*, et *M*
54 voluntas *M* 57 somnia *Fogg.*, omnia *M*, omina *Dempst.* 59 miratus *M*, miratur *legit Ruiz*, mira-
bitur *Vonck Spec. 14* 61 afficietque *M*, affligetque *Vonck Spec. 15* 62 romanus *1 m.*, roma-
nos *2 m. M* 69 catenis *Ruiz*, ca e *M*, nihil *crasum* 75 te fida movet *scripsi*, te fida manet *M*,
tibi fida manet *dubitans Jaey.* 76 citus *addidi*, aegidum *add. Dempst.*, eia *add. Ritt.* 77 domi-
nis *Fogg.*, domini *M*

auspicium felix illo de nomine cepit.
 prosperitas ea prima fuit fortunaque rerum
 80 tempora defesso renovans felicia mundo,
 quod primum ad limen bona tunc Victoria venit.
 orbis in Augustam dominos ut duceret aulam.
 hoc nomen sors laeta tibi, Calinice, dieavit
 pro meritis, vir clare. tuis. factusque minister
 85 tanti consilii, licet haec deus omnia fecit,
 tu quoque cum dominis, quoniam sic mente fideli
 vixisti vivesque, tuis mercede laborum
 aeternam famam laudemque et nomen habebis.
 fit inssis mora nulla dein: mox claustra resolvens
 90 ianitor excelsam stridenti cardine portam
 imperio reseravit heri. iam visio certum
 fecerat illa virum, dulcesque a pectore somnos
 expulerat, enraeque altae pia corda movebant.
 ut latae patuere fores, subit ampla senatus
 95 atria, et anrati subter fastigia tecti
 corripuit festinus iter monstrante ministro.

est domus interior tectorum in parte superna.
 luce sua radians et aperto libera caelo.
 conspicio vitrei splendens fulgore metalli.
 100 dicere si fas est, rutili non indiga solis
 vel solis dicenda domus. gratissima visu
 et facie miranda loci. pars prospicit una
 immensum pelagus, pars respicit altera portum,
 portum quem geminae complexant brachia ripae
 105 moenibus adpositis, rapidos contemnere ventos
 et faciunt, praebentque salum statione quietum.
 aequoreos frangunt obiecto marmore fluctus,
 et prohibent refluxas angustis faucibus undas.
 gratior ille fuit dominis locus, unde solebant
 110 undivagum spectare fretum curvasque carinas
 omnia vectantes gemini commercia mundi.
 illic e stratis consurgens impiger altis
 electus princeps secreta in parte sedebat,
 atque ostensa sibi carae referebat amanti.

115 dum loquitur pensatque pia cum coniuge curas,
 limina sacra patres deiectis vultibus intrant.
 ille habitus casum signis monstravit apertis.
 surrexere citi, verbisque in sede relictis
 ad medios venire locos. 'quid fertis, amici?
 120 cur tristes'? Instinus ait. 'pater inclitus orbis
 occidit an vivit'? magno tunc regia fletu

88 abebis *M* 89 inssis 1 *m.*, inssis 2 *m.* *M* dein *Haupt Opusc.* III 626, dei *M*, domus cum
insequentibus iunctum Vonck Spec. 15 91 eri *M* 94 ut *Ruiz*, et *M* 98 et *M*, ut *Barth XXIV 3*
p. 1548 102 facie miranda *Ruiz*, faciem ira 1 *m.*, faciem iraque 2 *m.* *M* 105 adpositus 1 *m.*, ad-
 positus 2 *m.* *M* rapidos *M*, rabidos *Bachrens Mus. Rhen.* XXVII 224 106 ut *faciant Foggy*.
 que *add.* 2 *m.* *M* 108 proibent *M* 111 commercia *M* 112 e *add.* 2 *m.* *M* 117 abitus *M*
 monstrabit *M* 119 amih *M* 120 pater *Ruiz*, par *M*

- ingemuit. gemitus uno Calimicus ademit
 ora premens digito, dextraque silentia fecit.
 aggere non aliter cum victo flumen inundans
 125 in latos erumpit agros, si cautior illic
 marginibus sparsas erectis colligat undas
 agricola, in sese refluus revocabitur amnis,
 praecipites frenantur aquae, redit impetus omnis.
 et clausi bibula rivi minuuntur harena.
- 130 'Romanum imperium, patri dum vita manebat.
 vestris consiliis vestrisque laboribus auctum
 et plebi notum est et nos enim plebe fatemur.
 Augustum, Iustine, genus te principe dignum.
 te dominum sacrae quis non praedixerit aulae.
- 135 cum magni regeres divina palatia patris,
 par extans emis, solo diademate dispar,
 ordine pro rerum vocitatus europalati?
 dispositu nam Caesar eras. eum sceptris teneret
 fortis adhuc senior, regni tu summa regebas
 140 consilio moderata gravi. nil ille peregit
 te sine, magnanimus seu fortia bella moveret.
 foedera seu pacis enim victis victor iniret.
 nunc idem genitor lactus plenusque diem
 funere felici caelestia regna petivit,
 145 te successorem statuens sibi. suscipe gaudeus.
 in tua iura suum transmisit avunculus orbem.
 non te cognatum sanctissimus ille putavit,
 sed genitum. te iura vocant, te sustinet aula.
 tu deus imperii lumen virtusque Latini.
- 150 in te nostra salus, in te spes tota resurgit.
 oramus. concede tuis, succede parenti.
 rumpe moras, cape dona dei, sceptrisque paternis
 utere, et Augustum, quod defuit, accipe nomen'.
 talibus orabat sacras vir fidus in aures
 155 hortans et rerum dominis emectantibus instans:
 consensusque sui manifestans vota senatus
 creber adorabat dominos, et poplite flexo
 plurima divinis supplex dabat oscula plantis.
 verbaque narrantis tacite firmabat amici.
- 160 ipse autem patris concussus sorte beati
 sceptris recusabat laerimans, largoque rigabat
 imbre genas, fletuque viri vestesque maeabant.
 tantus amor senioris erat. 'desistite'! dixit.

124 agere 1 m., aggere 2 m. M quum M, ut solet, quam Ruiz 126 sparsis erectas Dempst.
 127 amnis M 129 arena M, ut solet 130 patri Barth XXXIV 21 p. 1581, patris M 137 cura
 palatii M, europalates Dempst. 138 dispositu M, sed litterae u pars posterior ita erasa est, ut i videatur
 nam M, iam dubitans Ruiz 145 suscipe Ritt., suspice M, sed litterae p 3 m. superscripta est littera e
 147 putabit 1 m., putavit 2 m., putabat 3 m. M 150 tota M, nostra legit Ruiz 154 ornabat M
 155 ortans M 157 creber adorabat Barth XXXIV 21 p. 1582, creuerat orabat M flexa 1 m.,
 flexo 2 m. M 162 fletuque in fletusque 1 m. mutatum M, pectusque vel multusque Ruiz. lectusque Barth
 XXXIV 2 p. 1582

'duram rem petitis, frustra que instatis, amici.
 165 ergo superposita caput hoc ornabo corona,
 quando Iustinum tristem decet esse? per orbem
 flere libet. patrem res publica perdit et orbis,
 non dominum. quem non hominem pietate benigna
 170 continuit, fovit, monuit, nutrit, amavit?
 et tamen innocuo plures volvere nocere,
 non caret invidia regni locus. ibo paternas
 tristis in exequias: regalia signa recenso'.

talia dicentis pedibus prostrata iacensque
 omnis turba simul 'pius es, miserere' perorat
 175 'supplicibus, vir sancte, tuis: succurre periculis.
 omnia mox veniente die periisse videbis,
 si vacuam vulgus sine principe scuserit anlam.
 quantumcumque boni moveat dilectio patris,
 non sit amor patriae patrio minor. ipse tenere
 180 sceptrum tuus moriens te iussit avunculus ore.
 aspice quanta fuit nostrae simul urbis et orbis
 provida cura tui. pro te deus omnia fecit,
 quae fieri voluit. solium conscende paternum,
 et rege subiectum, princeps fortissime, unumquam.
 185 aurea nascetur vobis regnantibus aetas.
 nec mutans dominos Romana videbitur aula'.

vocibus his flexus cessit tandem: itur in arcem
 obsequio comitante patrum. gratissima comix
 190 subsequitur, non tunc solito stipata tumultu.
 incedunt media securam nocte per urbem
 fronte parum laeti, quamvis gaudente senatu
 imperium petere, quamquam omnia fata viderent.
 divinis animis inerat dolor ille parentis.
 195 autem pios oculos mitis versatur imago.
 illa movet mentem, penitusque in pectore utroque
 indivisa manens pia numina munus complect.

limen ut Augustae sacro pede contigit aulae,
 omnia Gallorum streperant culmina cantu.
 200 exactam noctem primum sensere volueres,
 et laetum cecinere diem. alarumque dedere
 plausibus adsiduis et acuta voce favorem.

excubiae primum, quae summa palatia servant,
 imperium felix dominis intrantibus optant,
 et enectos aditus armato milite vallant.
 205 ne quis in Augustam contrarius audeat anlam
 infensum conferre pedem. devotio tanta
 atque hominum cautela fuit sollersque honorum
 sollicitudo patrum. nam quis temptaret obesse,

164 amihī *M* 166 esse per orbem *M*, esse patre orbem *Barth*, an versus totum spurium crederet,
dubitans, esse. patrem orbis *Fogg*. 167 perdit et *M*, perdidit *Fogg*. 176 perisse *M* 177 na-
 quam *M* 178 mobeat *M* 179 teneri *M* 186 videtur *M* 189 solita *l m.*, solito *2 m.* *M*
 195 movet *M* 198 culmine *M* 201 adsiduis *l m.*, assiduis *2 m.* *M* 208 nam *M*, neu *Vonck*
Lect. 68 temptaret *M*

cum deus imperium sancto iam dixerat ore
 210 Iustino Sophiaeque dari, muroque potenti
 cinxerat atque armis totam caelestibus aulam?
 omnia disponens munivit providus arcem
 Tiberius, domini semper cui maxima cura
 utilitatis erat. namque illum maximus orbis
 215 communis benefactor alens et ab ubere matris
 suscipiens primis puerum praelegit ab amnis,
 utque pater genitum nutrit, fovit, amavit,
 paulatimque virum summa in fastigia duxit.
 hinc etiam iuvenis tota virtute laborans
 220 pro rerum dominis animam vitamque periculis
 non dubitat praebere suam, vigilatque, fidemque
 exhibet, et summum meruit dominantis amorem.
 hic bene suscepti primordia prospera regni
 discreta ratione vocans, properare fideles
 225 urgebat famulos et cuncta parare iubebat.
 aurato interea corpus sublime feretro
 inpositum turba famulorum flente iacebat,
 et flentum lacrimis iustus dolor ora rigabat.
 arbor uti mediis, avibus gratissima, campis
 230 annis victa cadens antiquum robur opacis
 servat adhuc foliis, et corpore fusa supino
 languida per latas expandit brachia terras:
 at eirem querulae volitantque sedentque volucres,
 maerentesque dolent sedem cecidisse priorem,
 235 et quaerenda novis arbor placet altera midis:
 sic suprema sae servans insignia vitae
 Iustinianus, non mutans morte colorem,
 sed solito candore nitens. quod vicerit orbem,
 mors veneranda viri signis monstravit apertis.
 240 ipse videbatur cunctis plangentibus unns
 effigie gaudere pia, diademate comptus
 purpureaque in veste iacens, requiescere somno
 credere quod possis, non duro finire, corpus.
 haut, reor, immerito sic lactus et ore benignus
 245 ille foret moriens, nisi mens sibi conscia recti
 in caelum properans securos linqueret artus,
 et tutum imperium firmato herede locaret.
 hinc ubi magnanimus sacra cum coniuge venit,
 cara per exanimum circumdans brachia corpus
 250 eum lacrimis Iustinus ait. 'Lux orbis et orbis,

210 dari *Dempst.*, dare *M*, datum *Ruiz* 211 cinxerat *M* atque *Dempst.*, et *M* 214 hor-
 bis *M*, sic fere semper, sed corr. plerumque 2 m. 215 communis *M* ubere *Ruiz*, hu be *M*, supra
 litteras be lineolam addidit 2 m. 219 etiam vel est quod *Ruiz*, est *M* tota *M*, nota *Vonck Spec. 18*
 221 preuere *M*, ut solet 222 exhibet et summumeruit *M* 224 uocans *M*, notans vel uolens vel ui-
 dens *maluit Ruiz* 229 abibus *M* 237 erat post Iustinianus *add. Ruiz* mendum *gravius latere*,
Iustiniani nomen glossema esse suspicatus est Barth XXV 13 p. 1609 238 quod *M*, quia legit *Ruiz*
 uicerit *M*, uicerat *Ritt.* 243 posses *Ritt.* 244 aut 1 m., haut 2 m. *M* 246 securos *M*, secura
 hos *malim* 247 tutum *Ritt.*, totum *M* 250 hurbis et horbis *M*, ut solet

Iustiniane pater, dilectam deseris anam?
 cognatos famulos et tantos linquis alumnos?
 contemnis terras? fesso non prospicis orbi?
 en Auares Francique truces Gipedesque Getaeque
 255 totque aliae gentes commotis undique signis
 bella movent. qua vi tantos superabimus hostes.
 enim, virtus Romana, iaces? haec patris amore
 verba loquebatur lacrimans. nam pectore toto
 bellorum iam cura fuit. iam signa ducesque
 260 dispositi, classes, acies, exercitus, arma
 consilio moderata novo faciteque parata.
 Iustini nutu gentes et regna fremiscunt:
 omnia terrificat rigidus vigor. hic pietatem
 ostendit natura suam, iustumque dolorem
 265 divinis animis nulli evitabilis auxit
 carnis condicio cunctis mortalibus aequa.
 hic pietas laudanda viri est semperque canenda.
 dicite, quis hominum lacrimis ita possit amaris
 flere senis mortem, regni successor et heres?
 270 imperat et dolet: imperium proferre parenti
 uallet quam regni solium, quam scepra tenere.
 nec minus imperii gratum patrem inelita consors
 flebat, et humanam sortem pietate dolebat.
 exequiis adiecit solito plus dona paternis.
 275 ireque contractas denso iubet agmine turbas.
 et tulit intextam pretioso murice vestem,
 Iustinianorum series ubi tota laborum
 neto auro insignita fuit gemmisque cornsea.
 illie barbaricas flexa cervice phalanges.
 280 occisos reges subiectasque ordine gentes
 pictor acu tenui multa formaverat arte.
 fecerat et fulvum distare coloribus anrum,
 omnis ut aspiciens ea corpora vera putaret.
 effigies auro, sanguis depingitur ostro.
 285 ipsum autem in media victorem pinxerat aula
 effera Vandalici calcantem colla tyranni,
 plaudentem Libyam fruges laurumque ferentem.
 addidit antiquam tendentem brachia Romam,
 exerto et nudam gestantem pectore mannam,
 290 altricem imperii libertatisque parentem.
 haec ideo fieri vivax Sapiencia inssit,
 ornatum ut propriis fuis regale triumphis
 Augustum in tumulum fatalis duceret hora.

252 tantos *M.*, cunctos *Ruiz* 254 arabes *M* gipidesque *in* gypidesque *1 m.* mutatum *M*
 255 thotque *M* 256 superauimus *1 m.*, superabimus *2 m.* *M* 257 iacens *in* iaces *1 m.* mutatum *M*,
sed litterae s 2 m. uel *t ita superscriptum est, ut iacet correctorem maluisse appareat* 258 toto *1 m.*, tuto
2 m. *M* 259 fuit *M*, furit *Mommsen* 262 tremeseunt *M*, tremiscant *Dubitan Fogg.* 266 equat *M*
 273 umanam *M* 278 neto *1 m.*, necto *2 m.* *M*, nexo *Dempst.* 279 barbarica *1 m.*, barbaricas *2 m.* *M*
 falax *1 m.*, falange *2 m.* *M* 281 formaberat *M* 283 ut omnis *M* 287 iuuam *M* fren-
 tem *1 m.*, ferentem *2 m.* *M* 289 exorto *M* 292 rigale *M* 293 ora *M*

dum famuli pia iussa parant aptantque feretrum.
 295 vox ingens facta est, plausus et gaudia surgunt,
 et fragor ex imis altum petit aethera terris,
 almaque discreto placuit concordia vulgo.
 laeta per Augustam pennis plaudentibus urbem
 Fama volans somnum populos inopina gravantem
 300 increpat, impellitque fores, et limina pulsat,
 multiplicatque suas felix praenuntia linguas.
 somnus ea veniente fugit, secumque cadentem
 traxit segnitiam, totaque excessit ab urbe.
 imminet illa favens et crebro pollice pulsat
 305 tardantes populos, et 'surgite, surgite' clamat,
 castigatque moras, et plena palatia narrat
 conventu procerum, sorti senioris adepti
 dilecti numen struerent quo nocte peracta.
 urguet, agit, stimulat, pulsat latus, imprimi, instat.
 310 accelerant, vacuantque domos, vicosque per omnes
 gaudentes currunt, et murmura prima moventur
 nondum clara metu, civemque interrogat omnem
 occurrens civis, rumorque per agmina serpit.
 solis honore novi grati spectacula circi
 315 antiqui sauxere patres, qui quattuor esse
 solis equos quadam rerum ratione putabant.
 tempora continui signantes quattuor anni,
 in quorum speciem signis numerisque modisque
 aurigas totidem, totidem posuere colores,
 320 et fecere duas studia in contraria partes,
 ut sunt aestivis brumalia frigora flammis.
 nam viridis vernis campus ceu concolor herbis.
 pinguis oliva comis, luxu nemus omne virescit:
 russeus aestatis rubra sic veste refulgens
 325 ut nonnulla rubent ardenti poma colore:
 autumnus venetus ferrugine dives et ostro
 maturas uvas, maturas signat olivas:
 aequiperans candore nives hiemisque pruinam
 albicolor viridi socio coniungitur una.
 330 ipse ingens circus, plenus ceu circulus anni.
 clauditur in teretem longis anfractibus orbem.
 amplectens geminas aequo discrimine metas
 et spatium mediae, qua se via pandit, harenae.

294 abtantque *M* 296 eximtis *1 m.*, extremis *2 m.* *M* 302 ea veniente *Ritt.*, se-
 ueniente *M* 304 fabens *M*, ut solet 307 sorte *M* adempti *M* 308 dilecti numen *M*, dilecti
 tumultum *Vonck Spec. 19*, delectum numen *Fogg.* quod in quo *1 m. mutatum M* 311 moventur *M*
 320. 321 hos versus loco motos post versum 329 inseruit *Fogg.* 321 estibus *M* 322 uernis *M*,
 ueris *Barth XXV 13 p. 1610*, uerni *Fogg.* herbis *Ruiz*, eruis *M* 323 pinguis *M*, pingit *Barth*
 324 russeus aestatis *Riv.*, roseus aestatis *M*, aestatis roseus *Ruiz* refulgens *M*, refulget *Dempst. Paralip.*
ad Rosini Antiq. Rom. V 5 p. 709 326 uenetus *Riv.*, uentus *M*, cinctus *Barth* hostro *M*
 325 iemisque *M* 329 socio scripsi, socia *M*, sociae *Barth XXXVI 5 p. 1640*, socius *Bekk.* con-
 iungitur *M* una *M*, ima *Barth*, imus *Fogg.* 329—330 nescio an versus unus pluresve intercederint,
 quibus venetus et russeus in unam factionem circensem coniuncti dicerentur 330 plenis *M* 331 am-
 fractibus *M* 332 moetas *M*

referam primas iunxisse quadrigas
 335 et curru armasse novos, Pelopemque secundum
 in soceri venisse necem. praestantior alter
 inventus gener est, plus sponsae iunctus amore.
 hunc veterum primi ritum non rite colebant,
 esse deum solem recta non mente putantes.
 340 sed factor solis postquam sub sole videri
 se voluit formamque deus de virgine sumpsit
 humani generis, tunc munere solis adempto
 principibus delatus honor munusque Latinis
 et iocunda novae circensia gaudia Romae.
 345 huc omnes populi, pueri iuvenesque senesque
 . dant agmina plausus
 vox omnibus una,
 mens eadem: nomen populis placet omnibus unum.
 ales ut exustos cum phoenix innovat artus
 350 a busto rediviva suo, concentus in unum
 stans avium spectat solem solisque voluerem.
 dum veniat, regemque novum clamore salutant:
 sic deus imperii, sanctum sic iota resurgens
 exortum est de fine suo, seniumque reponens
 355 nominis et recti Iustino in principe vivit
 Iustinianus apex: domini sic vulgus amore
 undique conveniens lactarum more voluerunt
 'tu vincas, Iustine!' eamut, ingensque tumultus
 crescit, et Augusta luctus discessit ab aula
 360 lactifera veniente nova. vox excitat omnes,
 omnia Iustino praebent elementa favorem,
 omnia congaudent. omnes clamore vocati
 conveniunt proceres: lux sacra palatia complet.
 ipsum quin etiam exanimum gaudere putares
 365 corpus, in angelicam nutatum morte figuram,
 signa dedit manifesta deus, seque ipse probavit
 Iustino claram regni imposuisse coronam.

334 lacunam certa coniectura expleri non posse intellexit Ruiz, Oenomann *add. Savaro in adnotatione ad Sidonii carm. XXIII p. 198*, Orsilochum *add. Scaliger Animadv. in Euseb. p. 26*, Cecropidem *vel* angipedem *scil. Erichthonium*) *add. Dempst.*, quid ante, Oenomann *post referam add. Barth XXXV 5 p. 1640*, quid Pro-cyclum *add. Ritt.*, Heniochum *add. Selden Varm. Oxon. p. 119*, Heniochum *hand add. Fogg.*, *sed* quid Solem *requiri videtur. cf. 314. 339. 342 referam M, referunt maluit Ruiz 335 Pelopem atque per undas Fogg. 336 alter M, illo dubitans Fogg., arte Mommsen 341 sumpsit M 344 iocunda M 346. 347 in unum versus coniuncti sunt in codice M, agmina dant plausus alacres, vox omnibus una Dempst., agmine facto edunt plausus, vox omnibus una Riv., se dant, ingeminant (vel congeminant) plausus, vox omnibus una Jaeg. 349 exustos Baehrens *Mus. Rhen. XXVII 224*, expositos M 350 rediniua *Ritt.*, recidina M concentus M, commentus dubitans Jaeg. * 359 hunc versus libri primi finem, versus 360—367 libri secundi exordium esse arbitratus est Riv., periochis in errorem abductus 361 exanimum *add. Ritt.*, functi *add. Dempst.*, functum *add. Riv.* 365 angelicam *Ritt.*, angelica M figuram *Ritt.*, figura M 366 probavit M 367 imposuisse *Ritt.*, posuisse M*

EXPLICIT CORIPPI LIBR PRIMVS INCIPIT EIVSDEM
LIBRI SECVNDVS M

LIBER SECVNDVS.

Roscida purpureos Aurora ostenderat ortus,
 imperio sacrata dei, dominisque iubebat
 sumere concessum caelesti munere regnum.
 ipse autem procerum magnis oratibus actus
 5 non primum imperii regalia signa recepit,
 ni sacrata prius supplex oracula poscens
 effusis precibus Christo sua vota dicaret.
 ilicet Angelici pergens in limina templi
 inposuit pia tura foëis cerasque micantes
 10 obtulit, et supplex lacrimis ita coepit obortis.
 'omnipotens princeps, summi pater inclite verbi.
 lux aeterna deus, rerum formator et auctor,
 cuius stelliferum fecit sapientia caelum.
 fundavit terram, vestivit floribus agros,
 15 arboribus tribuit sua germina, vallibus herbas.
 et caeli liquidos formatrix condidit ignes
 discernens a nocte diem rutilisque comantem
 ornavit solem radiis, et cornua lunae
 paulatim minui, paulatim crescere iussit.
 20 formavit varias habitu distante figuras,
 produxit pronis animalia cetera membris,
 solum hominem rectum, quem mox ratione replevit,
 vivificans siccum sacro spiramine lutum,
 cuius subtracta costis ex omnibus una
 25 perfecit facto similem, sociamque dicavit,
 hisque creaturam, claro est quae subdita caelo,
 subiectam fecit divini iussio verbi.
 quas tibi persolvi tanto pro munere grates,
 parvus homo, immensi factus factoris imago?
 30 en ego. parva creaturae pars, subditus adsto
 ante oculos. excelse, tuos. tibi servio soli
 atque meum submitto caput, cui flectitur uni
 omne genu, quem cuncta pavent, elementa tremiscunt.
 quaeque vident homines et non quae iussa videri
 35 ante oculos sunt clara tuos, famulantur, adorant,
 et laudant factoris opus. si sceptrum tenere
 me Romana iubes solimanque ascendere patris,
 si tibi complacuit populos mihi credere tantos,
 velle tuum fac posse meum. tu subicis hostes,
 40 colla superbiorum furiataque pectora frangis,

2 sacra *M* dominosque *dubitans Ritt.* 4 orantibus auctus *in oratibus actus I m. mutatum M*
 5 primum *M*, prius *Ritt.* 6 ni *M*, quam *Ritt.*, quin *Bekk.*, *sed cf. III 4* 15 erbas *M* 16 for-
 matrix *M*, firmatrix *Barth XXXVI 16 p. 1659* 18 ornabit *M* 19 minuit *M* 23 lutum *M*,
 limum *Barth XXXVI 16 p. 1659, sed cf. Ioh. IV 1012* 28 persolnet *Ritt.* 33 genu *Dempst.*,
 genus *M* pavent *M* 34 non quae iussa *M*, quae non iussa *vel non permissa vel nunquam iussa Ritt.*,
 quae non iusta *Barth XXXVI 16 p. 1660*, non quae iusta *Mommsen*

tu reges servire facis. da posse volenti.
 ut faciam placitura tibi. placere parenti
 orantis pia verba viri, genitusque precanti
 admittit, et sanctus reguato! spiritus inquit.
 45 vox arcana dei gestis fit nota peractis:
 non fierent, nisi saneta dei vox illa inberet.
 ipsa etiam summi consors castissima regni
 virginis et matris templum sublime petivit.
 cuius adoratum limen feliciter intrans
 50 ante pios vultus expansis caudida palmis
 constitit, et prouis supplex haec vultibus inquit.
 virgo creatoris genetrix sanctissima mundi.
 excelsi regina poli, specialiter una
 vera parens et virgo manens, sine semine patris
 55 quam dens elegit matrem sibi. credula verbum
 concipiens nostram genuisti feta salutem.
 o pietas miranda dei dictaque tremenda!
 caelorum factor dominus dens, unica patris
 forma dei, verae sese velamine carnis
 60 induit, et servi formam de virgine sumpsit.
 quos tibi, quos genito dignos solvemus honores
 pro tantis, benedicta, houis? te. gloria matrum.
 auxiliiumque imploro tuum: te semper adorem.
 te fatear dominam servatricemque novarum
 65 Iustini rerum. nostrum caput, inclita, serva.
 tutare imperium, vitam rege. perfice coepta.
 da, bene dispositis procedant omnia nostris.
 subde feras gentes. iusto numerone superbi
 depereant. vestro semper tutamine vivam.
 70 plurima praeterea verbis elementibus orans.
 oblati ceris, altam remeavit in aulam.
 it sacrum conitata latas pulcherrima proles,
 huc sua plenam quae possit vivere huiam,
 aequiperans numeris matrem, sic lucida cultu,
 75 sic niveis formosa genis similisque parenti.
 igne micant oculi. nomen distabat et aetas.
 non tamen egregiae distabat gratia formae:
 arboris ut matris quae de radice propago
 nascitur et celsis caput erigit ardua ramis.
 80 aequiperat novis maternam frondibus umbram,
 at mater propriam florentem germine natam
 gaudet habere parem. laetasque adtollit in auras
 felices ramos, et vertice despicit arva.

H sentire *I m.*, servirè *2 m. M* 43 genitusque *Ruiz*, genitique *I m.*, genitoque *2 m. M* pre-
 cantis *M* 44 amittit *M* reguato *Barth XXXVI 16 p. 1660*, reguator *M* 46 fierent *Barth*,
 fierit *M*, fieret *Ruiz* 52 genetrix *I m.*, genitrix *2 m. M* 56 foeta *M* 63 auxiliiumque *I m.*,
 auxiliiumque *2 m. M* 65 nostram *M* 73 q *I m.*, que *2 m. M* 74 humeris *M*, ut solt
 75 similisque *M*, similique *vel* similesque *Mommsen punctum in fine versus positum delens* 80 equiperat *M*,
 aequiparatque *Ruiz*, aequiparata *Barth VIII 1 p. 359* maternam — umbram *scripsi*, materna — umbra *M*,
 maternae — umbrae *Ruiz* 81 propriam florentem *M*, proprio florentem *Ruiz*, propriam florenti *Dempst.*,
sed cf. Ioh. VII 35 82 abere *M*

iam lactus princeps divalia tecta subibat,
 85 amplaque gaudentes implebant atria turbae.
 accelerant fidi, cura est ut enique, ministri
 obsequiis praebere manus, promuntque feruntque
 Augustas vestes pretiosaque cingula gemmis
 et capitis diadema sacri. cultu ipse priore
 90 exnuit, tantumque uno vestitus anictu
 constitit, et lumen membris regalibus auxit.
 haut secus ut, nubes cum se rescindere densa
 coeperit, et caelum monstraverit aethra serenum,
 ardentem radios mittit iubar, omnia visum
 95 congaudent elementa diem. mox erigit herba
 molle caput, vernant segetes, et gramina crescunt,
 ipsaque conspectis gratantur lumina terris.
 'haec est illa dies', laeti dixere clientes
 'quam pater ille bonus sancto praedixerat ore'.
 100 egreditur, tunicaque pius inducitur artus,
 aurata se veste tegens, qua candidus omnis
 enituit lumenque dedit, fuscasque removit
 aetherea nondum prolata luce tenebras.
 purpureo terrae resonant fulgente cothurno,
 105 loraque puniceis induxit regia vinclis,
 Parthica Campano dederant quae tergora fugo,
 quis solet edomitos victor calcare tyrannos
 Romanus princeps et barbara colla domare.
 sanguineis praelata rosis, laudata rubore,
 110 lectaque pro sacris, tactu mollissima, plantis.
 Augustis solis hoc cultu competit uti,
 sub quorum est pedibus regum error. omne profecto
 mysterium certa rerum ratione probatur.
 nobilibus gemmis et coeto lucidus auro
 115 hactenus effulgens lumbos praecinxit heriles.
 substrictoque sinu vestis divina pependit
 poplite fusa tenus, pretioso candida limbo.
 Caesareos umeros ardenti murice texit
 circumfusa chlamys, rutilo quae ornata metallo
 120 principis exerta vincebat lumina dextra.
 anrea innecturas morsu praestrinxit obunco
 fibula, et a summis gemmae nitere catenis,
 gemmae, quas Getici felix victoria belli
 praebuit atque favens dominis Ravenna revexit,

92 ut *M*, et *Ritt.*, ac *Jaeg.* densa *Bachrens Mus. Rhen. XXVII 224*, densam *M* 93 ethere *M*
 94 visum *Putsch teste Barthio VIII 1 p. 360*, visum *M*, visum *Ruiz* 95 die *Ruiz* erba *M* 97 gra-
 tantur *Putsch teste Barthio VIII 1 p. 361*, gradantur *M*, gradiuntur *Ruiz*, radiantur *Vonck Spec. 22* 100 tini-
 caque *1 m.*, tunicaque *2 m. M*, tunica atque *Mommsen* pius *Ritt.*, pius *M* indicitur *1 m.*, inducitur *2 m. M*
 104 terrae *Mommsen*, iure *1 m.*, sure *2 m. M* 105 loraque *Mommsen*, curaque *M*, cruraque *Ruiz*
 106 partica *M* tergora *M*, uellera *Barth VIII 13 p. 390* fugo *M* 107. 108 *hos versus loco*
motos post versum 110 inseruit Barth 107 quis *Vonck Spec. 23*, qui *M*, quia *Barth* solet *Ruiz*,
 soliti *1 m.*, solitus *2 m. M* 109 rubure *M* 114 cocto *M*, facto *dubitans Fogg.* auro *Ruiz*, uuro *M*,
 ostro *Vonck Spec. 23* 115 praecinxit eriles *M* 119 clamis *M* 121 prestrinxit *M* obunco *scripsi*,
 ubunco *1 m.*, ubunco *2 m. M*, adunco *Ruiz* 122 fabula *1 m.*, fibula *2 m. M* cutenis *M*

- 125 quasque a Vandalica Belisarius attulit aula.
signa triumphorum. pie Iustiniane, tuorum
sospite Iustino mundumque regente manebunt.
amborum nomen per saecula cuncta canetur.
narrabunt populi miracula vestra futuri.
- 130 Armati manibus sacrati circulus auri
inpositi in collo imperium sublime diceavit,
quod faciens ter, ter dextram cum munere tendens
'Augusti. Iustine, locum tibi confero' dixit.
'ast ego te iubeo' princeps ait 'esse tribunum'.
- 135 felix Armatus, primus qui verba loquentis
audiit et primus sollemnia dona recepit.
quattuor ingentem clipei sublimius orbem
adtollunt lecti iuvenes, manibusque levatus
ipse ministrorum supra stetit, ut sua rectus
- 140 littera, quae signo stabili non flectitur unquam.
nominibus sacrata tribus, qui viribus aequis
imperium rexere suum. genus omnibus unum,
sceptrum continuum, tempus iuge, iuncta potestas.
successu res acta suo est. iam regna duorum
- 145 in caelis translata manent, nunc maximus orbis
communis benefactor adest. cui subdita reges
colla parant, nomenque tremunt et numen adorant.
adstitit in clipeo princeps fortissimus illo
solis habens speciem. lux altera fulsit ab urbe.
- 150 mirata est pariter geminos consurgere soles
una favens eademque dies. mea carmina numme
mensurant transgressa suam? mirabere forsan,
quod dixi geminos pariter consurgere soles.
nec vacuis verbis nec inanibus ista figuris
- 155 ore ferens prolata meo, si dicta rependis.
mens iusti plus sole nitet. non mergitur indis.
non cedit tenebris, non fusca obtexitur umbra.
lux operum aeterno luceat splendore bonorum.
postquam cuncta videt ritu perfecta priorum.
- 160 pontificum summus plenaque aetate Iohannes
adstantem benedixit eum caelique potentem
exorans dominum sacro diademate iussit
Augustum sancire caput, summoque coronam

125 belisamus *M* attulit *M* 130 armati *M*, defendit *Fogg.* nomen proprium statuere velans,
Martini vel Martiani nomen hic et v. 135 restitui vult *Barth III 15 p. 395* 131 inpositi in *1 m.*,
inpositus *2 m. M* 132 ter ter dextram cum *M*, terno dextram pro dubitans *Fogg.* 133 au-
gusti *1 m.*, angustum *2 m. M* 136 audiuit *1 m.*, audiit et *2 m. M* 137 clipei *Schwarz de*
antiquo ritu elevandi principis Allorf 1730 p. 19, clipeis *M* sublimibus *Ritt.* 138 lecti *1 m.*,
lecti *2 m.*, electi *3 m. M* 140 q *1 m.*, quae *2 m. M* 142 hominibus *M*, sed prior littera i
erasa 148 fortissimum *1 m.*, fortissimus *2 m. M* 149 abens *M* speciem *Jaeg.*, specimen *M*
151 numme *Mommsen*, nomen *M*, numen *Ruiz* transgressa *1 m.*, transgressa *2 m. M* 154 ia-
nibus *1 m.*, inanibus *2 m. M* sta *1 m.*, ista *4 m. M*, acta *Ruiz* 155 ferens *Fogg.*, feras *M*
157 cedi *1 m.*, cedit *2 m. M* 159 ritu *2 m. M in litura** 160 summus *1 m.*, summus *2 m. M*
Iohannes *om. 1 m. M*, supplere *periochis*, uenustus *add. 2 m. M* 161 eum *add. 2 m. M* 162 ius-
sit *add. 2 m. M* 163 sancire *M*, uincire *Dempst.*

- imponens apici feliciter
 165 intonuit patrum subitus fragor, inde clientum
 clamores crescunt; clamoribus adsonat echo.
 laudibus innumeris regnantum nomina tollunt.
 Iustino vitam ter centum vocibus optant.
 Augustae totidem Sophiae plebs tota reclamatur.
 170 mille canunt laudes vocum discrimina mille.
 Iustinum Sophiamque pares duo lumina mundi
 esse ferunt. 'regnate pares in saecula' dicunt,
 felices amos dominis felicibus orant.
 insonuit vox illa diu, tandemque quievit.
 175 ipse coronatus solium conscendit avitum,
 atque crucis faciens signum venerabile sedit,
 erectaque manu cuncto praesente senatu
 ore pio sic orsus ait. 'super omnia regnans
 regna deus regnum nobis concessit avitum.
 180 et patrium diadema dedit, curasque regendi
 imposuit rerum genitor, quas ipse creavit.
 laudamus factoris opus, regemque tremendum
 suspicimus. grates agimus gratesque fatemur.
 ipsius est, quodcumque sumus, ratione probante,
 185 et rerum certas
 pluribus ex membris animal componitur unum,
 sed caput est, quod membra regit. deus ergo creator
 componens hominem natus
 omnibus ut membris caput imperet. utque regantur,
 190 coniuncta est capiti sapientia, corporis arcem
 quae retinens oculis speculetur membra serenis,
 et quocumque videt vigilantia lumine sollers
 peste laborantes subiecti corporis artus,
 sanet, et infestos pellat medicamine morbos.
 195 Romanum imperium corpus bene ponitur unum
 compositum multis, quod fas est dicere, membris.
 nos sumus ergo caput solidati corporis huius.
 huic sacro capiti facta est Sapientia consors,
 quae mihi commissum pariter regat inclita mundum
 200 sede sedens una. vos o mihi proxima membra,

164 apici *M*, capiti *Ritt.* feliciter *M*, feliciter insonat omnes *vel* feliciter hoc domino inquit *Dempst.*,
 'feliciter accipe' dixit *Ritt.*, an feliciter acclamavit *praeferret dubitans* 166 echo *scripsi*, equo *1 m.*,
 equor *2 m.* *M*, aether *Ruiz*, *sed cf. Ioh. IV 679. 682* 168 obtant *M* 169 totidem *M* 170 dis-
 crimina *Dempst.*, discrimine *M* 175 habitum *1 m.*, auitum *2 m.* *M* 178 orsus *anonymus teste*
Vonckio Spec. 24, orans *M*, *verbis transpositis* orans haec ait ore pio *Barth IX 12 p. 436* 179 regnum *M*,
sed uni 2 m. abiturum *1 m.*, auitum *2 m.* *M* 180 patriam *1 m.*, patrium *2 m.* *M* regenti *M*
 183 suscipimus *M* 184 summa *1 m.*, sumus *2 m.* *M* probante *Ruiz*, prouate *M*, probare *Barth*
IX 12 p. 437 185 animo moderante figuras *vel* habitu distante figuras *vel* moderatur mente figuras
add. Dempst., licet enarrare figuras *add. Barth IX 12 p. 437*, nobis praebente figuras *add. Ritt.*, posuit
 deus ipse figuras *Fogg.* 187 regit *M*, *sed it 2 m. in litura* creatur *M* 188 natus *M*, naturae
 foedere iussit *Ritt.*, naturae foedere fecit *maluit Fogg.* 189 utque *Jungermann teste Barthio IX 12 p. 437*.
 atque *M*, ipsa *dubitans Ruiz*, qua coniectura probata regantur in regenti *mutavit Dempst.* 191 peccetur *M*
 192 et *M*, ut *Barth* 196 e *1 m.*, est *2 m.* *M* 199 commissum *M* 200 sede sedens una *Ruiz*,
 sedens una *1 m.*, sedens una comes *2 m.* *M* uox *1 m.*, nos *2 m.* *M* o *add. Ruiz*.

conscripti patres, nostri spes maxima regni,
 vos estis pectus, vos brachia verticis huius,
 quorum consiliis quorumque laboribus usa
 publica res domuit gentes et regna subegit.
 205 summa regendarum cura est mihi credita rerum.
 at quia subiectum nostrum est disponere mundum,
 nos etiam vobis curas committimus orbis.
 adloquimur fidos, et vos hac voce monemus.
 imprimis deus est tota virtute colendus,
 210 semper adorandus, semper metuendus. auandus.
 omnia qui fecit pulchri miracula mundi.
 nos imitatores factoris et omnia dantis,
 in quantum natura valet, contendimus esse.
 utque deus voluit, propriis caput impero membris.
 215 iustitiam populis generaliter omnibus aequam
 et iuris servate modos. disponite plebes,
 ut decet imperii veros disponere patres,
 utque pedes proprios et membra minora fovete.
 non minor est membris cura impendenda minutis.
 220 obsequium pedibus naturae lege videmus
 adnotas praebere manus, oculosque ministros
 cernimus esse pedum, quibus inferiora tuemur.
 ante pedes planate vias. ne temnite partem
 magis officii summisque laboribus aptam,
 225 qua vehitur totum summo cum vertice corpus.
 qui pedibus rectis graditur, mala nulla veretur.
 non timet offensam: nescit via recta ruinam.
 quin et causa rei cultu est ornanda diurno.
 nullus vile putet, quod novit corporis esse.
 230 sit censura patrum, sit disciplina per orbem.
 priventur caedes, populorum iurgia cessent.
 nullus laedendi pateat locus. usus iniquae
 cesset avaritiae. subiectis parcite nostris.
 colla superborum confringite. culpa nocentes
 235 puniat ipsa suos, serventur iura quietis.
 huc anres totamque, viri, deflectite mentem.
 quaeque sit, ex dictis, vestri spes, discite nostris.
 agricolae sua rura colunt, cultuque diurno
 implorant fructus. et terram vomere findunt,
 240 dividiturque bonis gratus labor ille colonis.
 pars scindit glebas, pars sulcis semina mandat.
 pars liquidas deducit aquas hortosque virentes

203 laboribus *M*, sed boribus 2 *m*. in *litura* 204 subieit 1 *m*., subegit 2 *m*. *M* 207 con-
 mittimus *M* 214 inpero *M* 215 omnibus 2 *m*. *M*, in *litura* 218 fobete *M* 221 amo-
 tas 1 *m*., amnotas 2 *m*. *M* preuere *M* 222 inferiora *Barthii amicis IX 12 p. 438*, interiora *M*
 224 abtam 1 *m*., aptam 2 *m*. *M* 226 nulla mala *M* 228 quin et *Barth XI 14 p. 537*, qui nec 1 *m*.,
 que nec 2 *m*. *M* 233 auarities 1 *m*., auaritie 2 *m*. *M* nostris 1 *m*., sed *litterae n 3 m*. vel u *super-*
scriptum est, ut nostris correctorem maluisse pateat 237 sit 1 *m*., sint 2 *m*. *M* uestris 1 *m*., ue-
 stri 2 *m*. *M* dicite 1 *m*., discite 2 *m*. *M* 238 agricule 1 *m*., agricole 2 *m*. *M* 239 fluctus 1 *m*.,
 fructus 2 *m*. *M* terra 1 *m*., terram 2 *m*. *M* 240 diuiturque 1 *m*., diuiditurque 2 *m*. *M* 241 gle-
 nas 1 *m*., glebas 2 *m*. *M* parsulcis *M*

inrigat, ac traetis satiat pomaria rivis.
 novit enla snos tellus ditare colonos.
 245 sic bene promeritos donis res publica ditat,
 terra velut pinguis. cuius spes magna senatus
 hic floret virtute, fide, gravitate, rigore.
 hanc quicumque colunt, multum mercedis habebunt.
 quod fisei est, nullus rapiat. cognoscite fisenm
 250 ventris habere loemm, per quem omnia membra cibantur.
 venter alit corpus. fuerit si venter inanis,
 omnia deficient, tenuantur robore membra,
 et contracta rigeant arenibus ossa medullis.
 omnibus sufficiunt sacra commoda fisei,
 255 ex quibus est commune bonum, commune levamen.
 tutetur fisenis iustorum nemine laeso:
 quae sua sunt, capiat, quae sunt privata, relinquat.
 iustitiam colimus, iustos veneramus, amamus.
 hanc commendamus, hanc vos retinere iubemus.
 260 plurima sunt vivo nimium neglecta parente,
 unde tot exhanstus contraxit debita fisenis,
 reddere quae miseris moti pietate paramus.
 quod minus ob senium factumve actumve parentis,
 tempore Iustini correctum gaudeat orbis.
 265 nulla fuit iam cura senis: iam frigidus omnis
 alterius vitae solo fervebat amore.
 in caelum mens omnis erat. iam corporis huius
 immemor hanc mundi faciem transisse putabat.
 et licet exhausti vacuarit commoda fisei,
 270 illa tamen sancti mecum est benedictio patris,
 quae totum reparare potest et lapsa novare.
 nec patimur quemquam sacratum laedere fisenm.
 nec laedi quemquam simimus sub nomine fisei.
 utantur cuncti propriis, ac iure fruantur.
 275 haec postquam princeps tranquillo protulit ore,
 pronus adoravit laudans pia dicta senatus,
 et summi clamor pervenit in astra favoris.
 protinus et magni visis fastigia eirei,
 cerneret ut laetos populos plebemque moneret
 280 eloqui pietate sui. tunc ordine longo
 incedunt summi proceres fulgensque senatus.
 ipse inter primos vultu praeclarus honoro
 fratris in obsequium gaudens Marcellus abibat,

243 ac tratis *l m.*, attractis *l m. M* 244 snos *2 m. M in litura* 245 promeritos *Ritt.*, promeritis *M*
 dictat *M* 248 abebunt *M* 249 es *l m.*, est *2 m. M* 250 abere *M* 252 robore *Ruiz*, abore *M*
 254 omnibus sufficiunt *M*, omnia sufficiunt *Barth XI 14 p. 538*, omnibus officunt *et incommoda Vonck Spec. 25*,
 omnibus usui sunt *requiritur* 255 levamen *Ruiz*, libamen *M*, litamen *Dempst.* 256 tutetur *M*, ditetur
Haupt Opusc. III 626, sed. cf. Ioh. IV 45 258 veneramus *M* 260 ne lecta *l m.*, neglecta *2 m. M*
 261 exanstus *l m.*, exhaustus *2 m. M* 263 factumve actumve *Ritt.*, factum actumve *M*, factum est actum-
 ve *Dempst.*, factum tactumve *Barth XI 14 p. 538. 539*, factum aetatemve *Vonck Spec. 25* 265 senis *M*,
 seni *Bekk.* omnis *add. 2 m. M* 267 caelo *Ritt.* omnis erat *M*, transierat *navult Mommsen*, cui
 omnis *glossema esse videtur* 276 adorabit *M* 277 favoris *l m.*, fauoris *2 m. M* 278 et magni *scripsi*,
 in magni *M*, immanis *Mommsen* visis *Mommsen*, iussit *M*, surgit *Ruiz* 279 plenemque *M* 283 mar-
 cellus *M*, Marcianus *dubitans Fogg.* abibat *M*, obibat *Mommsen*

285 dispositoque novus sacrae Baduarius aulae,
 successor soceri factus mox curapalati est.
 his aetas dispar, sed par votum atque voluntas.
 ambo patricii, dilecti principis ambo
 fulgebant geminis similes radiantibus astris,
 astris, quae caelum flamma meliore perornant.
 290 solaque prolato possunt cum sole videri
 stellarum fugiente globo, quando omnia pallent
 sidera et adflatas ortum inbar aspicit herbas
 atque operit novus astra dies. praenuntius ante
 signa dedit cursor. posita de more lacerna
 295 exoritur laetum iucunda per agmina murmur.
 intentos oculos ad sedem vulgus herilem
 extulit adsurgens, quoniam plebs laeta videre
 felicem dominum summo cupiebat amore.
 egreditur cum lince sua, frontemque serenam
 300 armavit sancti faciens signacula ligni.
 utque salutato tetigit subsellia vulgo,
 auratum scandens solium sedemque paternam
 instructam plumis pulchrisque tapetibus altam.
 aspexit laetus populos, vultuque modesto.
 305 circumfusa videns plaudentum milia. risit.
 censuram servans et plebi gaudia donans.
 ut princeps solio submixus sedit in alto.
 ingens laetitiae sonuit fragor: anrea plebes
 tempora principibus centenis vocibus optat.
 310 Instino vitam partes utraque reclamant.
 Augustae Sophiae votis quampluribus orant.
 exeunt plausus, studiorum gaudia surgunt.
 alternisque sibi respondent agmina dictis.
 emittunt dextras pariter pariterque remittunt.
 315 certatim toto vulgus micat undique circo.
 ut veniunt densae manibus albae undae.
 disponunt cantus, et motum cautibus addunt.
 nunc simul erectis, pronis nunc ardua membris
 dant capita. accedunt pariter, pariterque recedunt,
 320 fertque refertque globum moles condensa virorum.
 exaltata partes placidis bene flantibus Euris
 ludere coniferae frondosa cacumina silvae,
 et flexis nutare comis, lentoque vicissim
 vertice fecundos huc illuc flectere ramos.

284 dispositosque 1 m., dispositorque 2 m. M Baduarius Ruiz, nado aurius M 285 cura pala-
 lati est 1 m., cura palatii 2 m. M, curopalates Dempst. 286 voluntas M 292 adflatus 1 m., ad-
 flatas 2 m. M erbas 1 m., herbas 2 m. M 294 curso 1 m., cursor 2 m. M lacerna 1 m.,
 lucerna 2 m. M 298 capiebat 1 m., cupiebat 2 m. M 303 instructam scripsi, structam M,
 constructam Ruiz litterae que ta 2 m. in litura exaratae sunt M 306 pleuia 1 m., plebia 2 m. M
 307 et 1 m., ut 2 m. M 309 centeni 1 m., centenis 2 m. M obtat 1 m., obtant 2 m. M
 310 utraque 1 m., utraque 2 m. M 314 pariter add. Marcellius Comment. ad Persii Sat. 1 20
 316 ut M, et Barth 317 et motum Barth, et modum M, modulos et Ruiz 320 fertque fertque 1 m.,
 fertque refertque 2 m. M globum 1 m., globum 2 m. M 321 exaltata 1 m., exaltata 2 m. M

- 325 inde dato populi fecere silentia signo,
 eunctaque clamosi tacuere sedilia circi:
 mollior ut ventis quotiens venit aura remotis.
 fluctivagum pelagus, quod tempestate movetur,
 mansuetis planatur aquis, tunc solis honore
 330 omnia clara silent tranquillis aequora ripis.
 ut clamor magnus populi strepitusque quievit,
 divinus princeps Augusta voce perorans
 haec plebi mandata dedit. 'bene vivite, cives.
 tempus gaudendi est. gaudete, hilaresque manete.
 335 contulit ista deus. nullus sua gaudia turbet.
 priventur caedes, studiorum iurgia cessent.
 et iam post duros, cunctis promitto, labores
 otia sint plebi, nobis vigilantia sollers.
 tranquillam faciam securis civibus urbem.
 340 nos curam vestri gerimus, nos vestra tuemur.
 credite, non patitur sacelorum secta meorum
 iniustos saevire diu. componite mores,
 a furtis cohibete manus, cessate nocere.
 discite iustitiam, legum praecepta tenete.
 345 iustitiam quicumque facit, fora nulla timebit.
 omnis erit iudex infimidabilis illi.
 corripiet sotes iuris vigor. este quieti.
 si socium socius, si civem civis amabit,
 non solum optati iubeo spectacula circi,
 350 praemia sed populis et maxima dona parabo.
 ditabo plebes opibus, nomenque negatum
 consulibus consul post tempora tanta novabo.
 gaudeat ut totus Iustini munere mundus,
 dona calendarum properant vicina mearum.
 355 vos vestris adstate locis, properate, parate,
 promissaque die nostras sperate curules'.
 expavit gaudens inopino nomine vulgus
 consulis audito: natus fragor, itque tumultus
 per laetos ingens fremit undique mirmur.
 360 ingeminantque cavos dulci modulamine plansus.
 interea lati spoliant subsellia circi:
 undique plorantum descendit turba virorum,
 et positis totam chartis implevit harenam
 ante ipsam domini sedem, largisque rigantes
 365 ora viri lacrimis et terrae corpora dantes

328 quo 1 m., quod 2 m. M mobetur 1 m., movetur 2 m. M 331 ut Barth. XLIII 18 p. 1963,
 et M 333 iubete 1 m., iuvite 2 m. M 337 permitto Ritt. 338 pleui 1 m., plebi 2 m. M
 339 cibibus 1 m., ciuibus 2 m. M hurbem 1 m., urbem 2 m. M 346 ille M 347 uigor
 este Dempst., uigore stote M 349 iubeo M, tribuo Barth XLIII 18 p. 1963, tribuam Fogg. 350 po-
 puli sed 1 m., populis et 2 m. M 352 tanta M, euncta legit Ruiz, multa Fogg. 355 state 1 m.,
 adstate 2 m. M 358 audita 1 m., audito 2 m. M id 1 m., itque 2 m. M, inde malim 359 et
 undique post undique add. Meursius Opera VI p. 162, Criticus Arnobianus IV 15, populi post ingens add. Dempst..
 ingens geminavit Ritt., euneos post ingens add. Haupt Opusc. III 626 363 positam 1 m., positus 2 m. M
 cartis M, ut solet arena 1 m., arenam 2 m. M

in facies cecidere suas. 'miserere, perimus'
 iusomnit vox magna diu. 'lege sacra parentis
 syngrapha, de tantis rationem collige chartis.
 iam servis succurre tuis. nos nostra iubenti
 370 ereditimus dominis. vobis quis vestra negaret,
 eum vestrum est, quod mundus habet? seis. summe regentum,
 publica quid vestro prosint commercia fiseo.
 unde tributa tuis succedent annua rebus,
 deficiet si nostra manus? tibi nullat omne,
 375 quod gerimus. nos, quae tua sunt, privata vocamus.
 vix nobis vitae constant alimenta diurnae
 afflictis, quae longa dies longoque labore
 sors quaerit, parvosque cibos sub nocte reponit'.
 flere diu tantos lacrimis non passus acerbis
 380 condoluit miserans, et se pietate subegit
 legibus ultro suis. 'aliena pecunia' dixit
 'reddenda est, vivus patri qui substitit heres'.
 thesauros fidis privatos ferre ministris
 imperat. innumerae mox advenere catervae
 385 fortia centenis oneratae brachia libris.
 deposuere umeris. turmae glomerantur in unum.
 et totus fuso circus resplenduit auro.
 tunc posita ratione palam, populoque vidente,
 debita persolvit genitoris, cauta recepit.
 390 gaudia quanta illic, quantus favor! undique lactus
 tollitur in caelum populorum clamor ovantum.
 mirantur proceres, mirantur talia plebes.
 hinc rutili luceat chartis ardentibus ignes,
 hinc radiat fulvum concertans ignibus aurum.
 395 hinc chartas flammis subigunt, hinc pondere fusos
 exaequant solidos, et lancem pollice pulsant.
 tunc sinibus plenis abeunt, quaestuaque laborant.
 elatisque oculis pro vita principis orant.
 largior inventus patre est, elementior idem,
 400 qui virtute animi mentem caleavit habendi,
 publica privato eum debita redderet auro
 sponte sua, dominus servis miseratus egenis.
 priseorum hoc uno vicit novus omnia facto
 facta pius princeps. quamvis meliora sequantur,
 405 hoc primum tamen omen erat. quod nullus avorum
 Augustos nunquam cecinit fecisse priores.

370 dominum 1 m., dominis 2 m. M, domino Ruiz 371 habet add. 3 m. M 372 quod 1 m.,
 quid 2 m. M commercia M 373 succedunt 1 m., succedent 2 m. M 377 afflictis M
 378 cuius 1 m., cibos 2 m. M 379 tantos Vonck Lect. 107, tantis M aceruus 1 m., acerbis 2 m. M
 382 pater cui 1 m., patri qui 2 m. M 385 honerati M, sed littera h erasa 386 turmae M, summae Fogg.
 388 pala 1 m., palam 2 m. M 389 denicta M, littera e erasa 390 labor M 392 alia 1 m.,
 talia 2 m. M 399 patre M, sed litterae postremae ita erasae sunt, ut pati supersit, pater legit Ruiz
 401 priuato eum debita Meursius Opera VI p. 162, Crit. Arnob. IV 15, priuato deuita 1 m., priuato quod
 deuita 2 m. M, priuato dum debita Ritt. 402 seruis — egenis 1 m., seruos — egenos 2 m. M
 404 pius Vonck, prius M 406 augustus M

line aliud pietatis opus tam grande secutum est.
 pro videtis flentes nuptae venere maritis,
 matres pro genitis. nescit servare pudorem
 410 rebus in afflictis ingens dolor. inmemor ibat
 turba sui sexus, cultu miserabilis ipso,
 per medios populos. postquam venere verendam
 Caesaris ante casam, emectae sua pectora durae
 inlidunt terrae. 'pius es, potes omnia' elamant.
 415 'cerne pias lacrimas, miserorum viuentia solve.
 matribus his natos, his nuptis redde maritos.
 omnibus haec sit laeta dies. tua gaudia princeps
 nullus agat tristis. emetorum crimina dele,
 gaudeat ut laetus miti sub principe mundus'.
 420 has pius aspexit lacrimas, precibusque dolentum
 admit, et solvi emetos a crimine inssit
 more dei. deus est, cui verbo competit uno
 iustificare malos mediaque a morte levare.
 credite simpliciter: vox haec temeraria non est.
 425 qui facit hoc, dens est: dens est in corde regentium:
 principibus princeps quidquid dens imperat, hoc est.
 terrarum dominis Christus dedit omnia posse.
 ille est omnipotens, hic omnipotentis imago.
 plurima praeterea sollemni munere donans,
 430 dimissis populis aream remeavit in altam.

LIBER TERTIVS.

Contigit ut princeps Augusti limina tecti,
 quamquam festa dies sextam consumpserat horam,
 non dulces epulas, non poenula grata petivit,
 ni patris primum sanctum et venerabile corpus
 5 ornatum exequiis tumulo mandaret opimis.
 ante fores iam pompa fuit, passimque per aulam
 porticibus longis stabat enim plebe senatus,
 interius flentes famuli, vasa aurea mille,
 mille columnarum species, argentea mille,
 10 quae superimpositis implebant atria ceris,
 ordine compta suo, patrum sic more parata.
 triste ministerium lata fervebat in aula.
 alta superpositis radiabant stramina gemmis,
 tempore quas prisco Romana potentia cepit,

407 aliud *M* 413 casam *M*, caram legit *Ruiz* 414 s 1 *m.*, es 2 *m.* *M* 419 miti sub 1 *m.*,
 mitis te 2 *m.* *M* 421 annuit *M* 425 imperat *M* 426 est *M*, fit *navult* *Mommsen* 427 do-
 minis *M*, domino *Fogg.* 429 sollemnia munera 3 *m.* *M* EXPLICIT CORIPPI AFRICANI GRAMATICI LI-
 BER SECVNDVS INCIPIT LIBER TERTIVS *M*

1 Augusti *Dempst.*, augustus *M* 2 consumserat oram *M* 3 rata *M* 6 pompa fuit *Dempst.*,
 fuit *M*, turba fuit *Ritt*, turba ruit *Fogg.* 8 lentes 1 *m.*, flentes 2 *m.* *M* 10 quae *M*, qua *Mommsen*
 11 compta *scripsi*, commota 1 *m.*, cuncta 2 *m.* *M* lata — aula *Fogg.*, letam — anlam *M*, latam —
 anlam *dubitans* *Ruiz*, leti — aula *Mommsen* fervebat 2 *m.* *M.* quid 1 *m.* *scriptum fuerit dignosci* *C.*
quit, feriebat legit *Ruiz* 14 Romana *Ruiz*, humana *M*

15 quas viridis Nereus, quas protulit Indica tellus,
 et quas Memphitica Caesar perduxit ab aula,
 quas supplex Cleopatra dedit, cum vincula fratris
 frangeret et rupto pallens custode veniret.
 ex quibus adversis cernebant fulgura mitti.
 20 sed lumen, non ignis erat. lux undique fulget
 aurea conspicui lustrans laquearia tecti.
 tura Sabaea cremant, fragrantia mella locatis
 infundunt pateris et odoro balsama succo.
 centum aliae species unguentaque mira feruntur.
 25 tempus in aeternum sacrum servantia corpus.
 supremum patri talem celebravit honorem
 Augusto melior Iustinus Caesare princeps.
 ut pius ingrediens corpus venerabile vidit,
 incubuit lacrimans, atque oscula frigida carpsit
 30 divini patris, verbisque dolentibus inquit.
 'nos flemus tristes, mentisque ardore dolemus.
 tu, pater, angelicas inter, sanctissime, turmas
 laetus abis, positoque demum iam corpore cernis,
 et frueris meliore die sub lumine solis.
 35 nox cui nulla subit. salve, pater inclite, salve.
 aeternum, pater almae, vale'. non plura moratus
 Augusti nutu tolli sublime feretrum
 imperat, et tota populus processit ab aula,
 maestaque funereas accendunt agmina ceras.
 40 omnis in exequias sexus convenit et aetas.
 quis memorare potest tantae miracula pompae?
 hinc levitarum venerabilis ordo eanentium,
 virginis tonat inde chorus: vox aethera pulsat.
 funduntur lacrimae ritu nivis: imbre madebant
 45 eunctorum vestes, proprioque in fonte natabant
 manantes oculi, vultusque simulque rigabant.
 adtonitae matres resolutis crinibus ibant.
 ante fores aliae, tectis sublimibus illae
 implentes altis turba stipante fenestras:
 50 quantus Hyperborei voluerunt concentus in Istri
 contrahitur ripas, gelidas quas linquere terras
 aspera cogit hiems. glacie nivibusque coactae
 innumerae glomerantur aves, stipantur in unum,
 innectantque moras, et flumina linquere nolunt.
 55 transitus ob causam multi pia tura cremabant.

15 indica *M*, sed littera e erasa 16 cessar *M* 18 frangere corrupto *Fogg.* 19 certa-
 bant *Borth XLIV 15 p. 2016* 20 fulgit 1 m., fulget 2 m. *M* 21 laqueari 1 m., laquearia 2 m. *M*
 22 abea 1 m., sabea 2 m. *M* fragrantia 1 m., flagrantia 2 m. *M* 23 odor 1 m., odoro 2 m. *M*
 25 pius *Barth XLIV 15 p. 2017*, prius *M* 29 obscula *M* 35 nox cui nulla subit. salve
Barth XLV 12 p. 2084, nos cui nullus ait salve *M*, nos cui nulla salus. salve *Ruiz*, nos quis nulla
 salus sine te *Dempst.* 37 augusti 1 m., agustus 2 m. *M* tolle 1 m., tolli 2 m. *M* 38 in-
 perat *M* 39 accedunt 1 m., accendunt 2 m. *M* 40 omnes in exequia 1 m., omnis in exequias 2 m. *M*
 43 tonat *M*, sonat *malim* chorus *M* 46 manantes *Kirchmann de funeribus Romanorum II 11 p. 197.*
 madentes *M* 50 iberborei 1 m., iberboreis 2 m. *M* istri 1 m., astris 2 m. *M* 51 ripas *M*, ripis *legit*
Ruiz 52 iems *M* coactis *Ruiz* 53 abes 1 m., anes 2 m. *M* 55 causa 1 m., causam 2 m. *M*

undique currebat studio plebs maesta videndi,
 omnibus unus amor, iustus dolor omnibus unus
 augebat lacrimas, et viso funere flebant,
 donec Apostolici subeuntes atria templi
 60 inclita sacro posuissent membra sepulcro,
 quod pius ipse sibi puro construxerat auro.
 postquam facta quies, totam plebs laeta per urbem
 sacra coronatis ornavit moenia tectis,
 pratorum spoliatur honor, nemus omne refertum
 65 frugibus et glaucae frondes rapiuntur olivae.
 exornant postes, et arundine limina comunt,
 festaque per euntes tendunt velamina vicos.
 ludere tunc iuvenes et laudibus addere laudes
 incipiunt, plaudunt pedibus, mollique reponunt
 70 crura gradu, mirisque modis nova carmina flectunt.
 Iustinum Sophiamque piis duo lumina dicunt.
 organa, pleetra, lyrae totam insonuere per urbem,
 mille voluptatum species, convicia mille,
 saltatus, risus, discursus, gaudia, plausus.
 75 Augustis vitam laetis clamoribus optant.
 'post senium' dicunt 'sese iuvenescere mundus
 gaudet, et antiquae repetit primordia formae.
 ferrea nunc abeunt atque aurea saecula surgunt
 temporibus, Iustine, tuis, spes urbis et orbis,
 80 Romani iubar imperii, decus addite euntes
 retro principibus, cuius sapientia victrix
 obtinuit patrii fastigia maxima regni'.
 ingeminant Sophiae nomen, lumenque secundum
 hanc dicunt, carmenque novum cum plausibus addunt.
 85 interea laetus sacra cum coniuge princeps
 coeperat Augustae felicia carpere mensae
 gaudia, regales epulas et dulcia Bacchi
 munera, quae Sarepta ferax, quae Gaza crearat,
 Ascalon et laetis dederat quae grata colonis.
 90 quaeve antiqua Tyros, quae fertilis Africa mittit,
 quae Meroë, quae Memphis habet, quae candida Cypros:
 quaeque ferunt veteres maturo robore vites,
 quas manibus propriis Ithacus plantavit Vlixes,
 pace sub Iliaca Laërtia limina servans,

61 pius *M*, prius *Ruiz* constrinxerat *Fogg.* 63 tectis *M*, textis *Barth XLVI 15 p. 2158*,
 testis *Riv.* 65 clauce *1 m.*, glauce *2 m.* *M* 68 laudibus *M*, lusibus *Barth* 70 cura gra-
 dum *1 m.*, crura gradu *2 m.* *M* noba *1 m.*, noua *2 m.* *M* 72 plectar *1 m.*, plectrum *2 m.* *M*
 lyrae *Ruiz*, lira et *M* 73 conuiuia *Ruiz* 74 discussus *M* 75 obtant *M* 76 mundum *M*
 80 inperii *M* addite *1 m.*, addita *2 m.* *M* 82 patri *1 m.*, patrii *2 m.* *M* 87 bacci *M*
 88 quem reptata *1 m.*, que sarepta *2 m.* *M* 89 grata *in greta vel gre.a 1 m. mutatum*, greca *2 m.*,
litteris ec 3 m. superscriptum est uel ai at, ut graia vel grata correctorem maluisse pateat, Graeca *edd. omnes*,
 Creta *vel Petra dubitans Jaeg.* 91 meroes *M* 92 rubore *1 m.*, robore *2 m.* *M* 93 plantabit *M*
 91 pace sub Iliaca Laërtia limina *Barth LV 2 p. 2582*, partes ubi balia lacertia lumina *M*, aliter: parte sub
 italia lerneia flumina *3 m. in margine M*, arce sub Ibalia Laërtia lumina *Ruiz*, arce sub Oebalia Laërtia lu-
 mina *Dempst.*, arte sub Icaria Laërtia limina *Jaeg.*, arte sub Icaria Laërtia culmina *Unger Electa critica Fried-*
landiae et Novi Brundenburgi 1842 p. 41—43

95 nondum Troiani vitans discrimina belli:
 quaeque Methymnaeis expressit cultor ab uvis:
 pocula quae vitreo flagrabant plena Falerno.
 prisca Palaestini miscentur dona Lyaei,
 alba colore nivis blandoque levissima gustu.
 100 fusca dabant fulvo chrysattica vina metallo,
 quae natura parit liquidi non indiga mellis,
 et Garisaei permiscent munus Iacchi.
 enmeta quis expediet, dominis quae parturit orbis,
 Romano quaequae est provincia subdita regno?
 105 haec magno luxu quamquam cumulata redundant.
 temperie solita parvus cibus ore modesto
 sumitur, et quantum capiat mens sobria potus,
 censura servante modum. cura ipsa regendi
 elementisque animus praesumere parcius escas
 110 iure facit, potusque parum sapientia quaerit.
 aurea purpureis adponunt ferenla mensis
 pondere gemmarum plus gravia. pietus ubique
 Iustinianus erat. dominis pictura placebat,
 gaudebantque sui genitoris imagine visa
 115 felices geniti. veras ibi credere posses
 sacras effigies, vivasque adstare putares.
 ars et materies animas simul addere possent,
 addendi vitam nisi ius. natura. negares.
 ingeniis hominum post mortem vivere fama
 120 concessum est: clarum servat sua gloria nomen.
 ipse triumphorum per singula vasa suorum
 barbarico historiam fieri mandaverat auro.
 tempore quo captis iniecit vincla tyrannis
 Iustinianus ovens. quarto enim consule princeps
 125 alta triumphali tereret Capitolia pompa.
 sacris principibus iuendae fabula mensae
 de divo genitore fuit: tum nomen honorum
 inter delicias et dulcia pocula summis
 laudibus adtollunt, vivumque per ora fatentur.
 130 sic decessorem regnantium nullus amavit.
 quamquam sceptrum patris natus successor haberet.
 ante oculos geniti genitor dulcissimus omni
 tempore semper erit, semperque in corde manebit.

95 uelli 1 m., belli 2 m. M 96 quaeque M, quae Dempst. medimeneis M cultura uvis 1 m.,
 cultor ab uvis 2 m. M 98 Lyaei Ruiz, lip. 1 m., Iicci 2 m. M 99 alua 1 m., alba 2 m. M
 leuissima 1 m., lenissima 2 m. M 100 fuluo chrysattica Barth LV 2 p. 2583, fulboris attica 1 m. M, fulgenti
 voci fulboris adscripsit, litterasque a b c verbis attica fusca dabant superscripsit 3 m. M, ut Attica fusca dabant
 fulgenti correctorem maluisse apparcat, fusca dabant fuluo simul Attica Dempst. 102 garisei M, Gargisaei
 Barth LV 2 p. 2583, Gaurani Fogg. munus 1 m., munera 2 m. M iacchi M 104 quaequae Mommsen,
 quaeque M 105 quemquam 1 m., quamquam 2 m. M 106 parbus M 107 potu 1 m., potus 2 m. M
 112 plus grauia M, plus grandia vel praegrandia Dempst., grauia plus Barth LV 2 p. 2583, pondus graue Fogg.
 115 credere M, cernere Fogg. 116 sacras effigies Ruiz, sacra et figies M 117 possent Vonek Spec. 18,
 possunt M 118 uitam nisi ius Mommsen, uitam nisi tu M, ueniam nisi tu Barth LV 2 p. 2584
 119 fama Ritt., famam M 122 storiam 1 m., istoriam 2 m. M mandaberat M 125 tereret Dempst.,
 t...et 1 m., terret 2 m. M 126 famula 1 m., fabula 2 m. M 127 tum M, dum Bachrens Mus. Rhen.
 XXVII 225 133 manebit M

postquam divinae sumpsere novissima cenae
 135 pocula, et excelsae siluerunt gaudia mensae,
 contulerat quae prima dies, surrexit ab alto
 laetus uterque toro secretaque tecta petivit.
 sed non in segnes solverunt pectora somnos:
 invigilant animi, quibus est pia cura regendi
 140 tot latos populos, duros domitare tyrannos,
 consiliis uti, causas disponere mundi.
 maxima pro rerum quae disposuere salute,
 admiranda magis quam connumeranda fateri
 humanum decet ingenium. quis carmine digno
 145 tot divinarum miracula pandere rerum
 sufficiat? quibus haec verbis, qua laude reponat?
 diva Augusta favens, sanctum et venerabile nomen,
 immortale bonum, nostrae Sapientia linguae,
 auspiciis haec sacro tuis. tua vota cauentem
 150 respice, et oranti clemens solacia praebe.
 septima gaudentem lux aurea viderat orbem,
 expellens placido brumalia frigora verno.
 omnia sol oriens radiis melioribus adflans
 tranquillo gelidas tepefecerat igne pruinas.
 155 gaudebant elementa simul, mollique calebant
 temperie, votisque suis nova Roma fremebat.
 ornata est Augusta domus, iussuque regentis
 acciti proceres omnes, schola quaeque palati est
 iussa suis adstare locis. iamque ordine certo
 160 turba decanorum, cursorum, in rebus agentum,
 cumque palatinis stans candida turba tribunis
 et protectorum numerus mandante magistro
 omnis sacrorum vis adfuit officiorum
 ornatu vario cultuque habituque modoque.
 165 ingens exeubitus divina palatia servans
 porticibus longis porta condensus ab ipsa
 murorum in morem laevam dextramque tegebat.
 scuta sub erectis coniungens aurea pilis.
 ense latus cineti, praestrici crura cothurnis,
 170 adstabant celsi pariter, pariterque nitebant
 extantes latis umeris durisque lacertis:
 coniferae veluti sacra inter flumina quereus,
 per quas blanda fluens rauco sonat unda susurro,
 condensam faciunt frondoso robore silvam,
 175 excluduntque diem ramis, intonsaque laetae
 adtollunt capita, alta et vertice sidera pulsant.
 et laeva dextraque acies adstare videres,

134 nobissima *M* 139 animi *I m.*, animis *2 m. M* 142 maxime *M* 143 connumeranda *M*
 146 laudi *I m.*, laude *2 m. M* 149 sacro *M*, sacra *Götz* 150 preue *I m.*, prebe *2 m. M* 153 af-
 flans *M* 154 ruinas *I m.*, pruinas *2 m. M* 156 fremebat *vel* faebat *Ruiz*, fiebat *M*, nitebat *Vonck*
Spec. 29 158 schola quaeque *Barth in Claudianum animadversiones p. 701*, scolaque *M*, scholaque alta *Dempst.*,
 scholaque ipsa *Ritt.* palatii *M* 161 turba *M*, turba *dubitans Barth* 164 habito *I m.*, habituque *2 m. M*
 168 erecti *M* 169 cura cuturnis *M* 171 extantes *Dempst.*, extantis *M* 176 alta *addidi* 177 et
 laeva *Ruiz*, lebaque *M*

multaque ancipites splendescere luce bipennes,
 terribiles aetate pares. imitatur Olympum
 180 officii Augusta domus. sic omnia clara,
 sic numeris bene compta suis, ita luce corusea.
 aurea convexi veluti rutilantia caeli
 sidera mensura, numeris et pondere cursus
 perficiunt librata suo, stabilique recessa
 185 firma manent, unumque inbar super omnia fulget;
 omnia subembut flammis melioribus astra,
 et quo tecta latent, regis pascuntur ab igne.
 haec se magnarum Romana potentia rerum
 lege tenens medias inter super omnia gentes
 190 regna micat claro tantum uni subdita caelo.
 atria praelargis extant altissima tectis,
 sole metallorum splendentia, mira paratu,
 et facie plus mira loci, cultuque superba.
 nobilitat medios sedes Augusta penates,
 195 quattuor eximiiis circumvallata columnis.
 quas super ex liquido praefulgens cymbius auro
 inmodico. simulans convexi climata caeli,
 immortale caput solimque sedentis obumbrat
 ornatum gemmis, auroque ostroque superbum.
 200 quattuor in sese nexos curvaverat arcus.
 par laevam dextramque tenens Victoria partem
 altius erectis pendebat in aëra pinnis,
 laurigeram gestans dextra fulgente coronam.
 mira pavementis stratisque tapetibus ampla
 205 planities, longoque sedilia compta tenore
 clara superpositis ornabant atria velis.
 vela tegunt postes. custodes ardua servant
 limina, et indignis intrare volentibus obstant
 condensis numeris. fastu nutuque tremendi.
 210 postquam dispositis ornata palatia turmis
 officia explerunt, adytis radiavit ab imis
 inclita lux. et consistoria tota replevit.
 egreditur princeps magno comitante senatu.
 adfuit obsequio castorum turba virorum.
 215 illis summa fides et plena licentia sacris
 deservire locis atque aurea fulera parare,
 regales mensas epulis onerare superbis,
 conservare domum sanctumque intrare cubile,
 internas munire fores, vestesque parare.

178 hunc versum ante v. 177 positum fuisse suspicor. Jaeger versuum ordinem genuinum hunc fuisse cre-
 dit: 170. 179. 172—178. 171. 180 179 terribilis M 181 comita M, ut solet 183 muneris 1 m.,
 numeris 2 m. M 195 circumvallata M 196 lido 1 m., liquido 2 m. M 197 similans M
 198 obumbrans Fogg. 200 curvaverat M 201 lebam M 202 aura 1 m., aëra 2 m. M, aëre Ruiz
 pinnis 1 m., pennis 2 m. M 203 dextera M fulgente M, sed in 2 m. in litura 204 tappeti-
 bus M ampla M, apta Mommsen 209 condensis numeris Ruiz, condens in humeris M, condensati
 humeris Dempst. fasto M 211 atitis radia bitabimis M 212 replebit M 214 turma Fogg.
 215 illi M 217 epulas 1 m., epulis 2 m. M supernis M 219 inter nos M, internas Ruiz
 munire Ruiz, munere M

- 220 armiger interea, domini vestigia lustrans,
 eminent excelsus super omnia vertice Narses
 agmina, et Augustam cultu praefulgurat anam
 comptus caesarie, formaque insignis et ore.
 aureus omnis erat, cultuque habituque modestus,
 225 et morum probitate placens, virtute verendus,
 fulmineus, cautus, vigilans noctesque diesque
 pro rerum dominis, et honora haec coruscens:
 matutina micans ut caelo stella sereno
 auratis radiis argentea sidera vincit
 230 vicinunque diem claro praenuntiat igne.
 ut laetus princeps solium conscendit in altum
 membraque purpurea praecelsus veste locavit,
 legatos Avarum inssos intrare magister
 ante fores primus divinae nuntiat aulae
 235 orantes sese vestigia sacra videre
 elementis domini, quos voce et mente benignus
 imperat admitti. miratur barbara pubes
 ingressus primos immensa atque atria lustrans
 iugentes adstare viros. seuta aurea cernunt,
 240 pilaque suscipiunt alto splendentia ferro
 aurea et auratos conos cristasque rubentes,
 horreseunt lanceas saevasque instare sceptris,
 ceteraque egregiae spectant miracula pompae.
 et eredunt aliud Romana palatia caelum.
 245 spectari gaudent, hilaresque intrare videri.
 non secus Hyrcanae quotiens spectacula tigres
 dat populis nova Roma suis, ductore magistro
 non solifa feritate fremunt, sed margine toto
 intrantes plenum populorum milia circum
 250 suscipiunt. magnoque metu mitescere discunt;
 deponunt rabiem, gaudent fera vincla subire,
 per medios intrare locos, ipsunque superbae
 quod spectantur amant, caveam turbasque faventes
 lustrant, et pronae solium regnantis adorant.
 255 verum ut contracto patuerant infima velo
 ostia, et aurati micaverunt atria tecti,
 Caesaremque caput diademate fulgere saero
 Tergazis suspexit Avar, ter poplite flexo
 pronus adoravit, terraeque adfixus inhaesit.
 260 hunc Avarum alii simili terrore secuti
 in facies cecidere suas, stratosque tapetas

223 hore *M* 224 abituque *M* 225 prouitate *M* 230 ignem *M* 232 loca *I m.*,
 locavit *2 m. M* 233 Avarum, iussos *Ruiz*, aurum iussus *M* 236 quos *M*, qui *dubitan*s *Fogg.* 238 in-
 mensa atque *Mommsen*, immensaque *M*, atque immensa *Dempst.* 240 suscipiunt altos *M* 241 auratas
 cunes criptasque *M* 242 orrescunt *M* sebasque *M* 245 ilaresque *M* 246 ircane cotiens
 ispectacula tygres *I m.*, tygrides *2 m. M* 250 suscipiunt *I m.*, suscipiunt *2 m. M* 251 rapuam *I m.*,
 rabiem *2 m. M* 253 spectantur *M*, spectentur *legit Ruiz* caueam *Ruiz*, caneant *M* 254 proni *M*
 258 tergazis *M*, ter gazis *legit Ruiz*, ter facie *Götz*, Tergitius *vel* Targitius *Vonck Lect. praef. conferens*
Menandri Exc. de legat. (Frgm. hist. Graec. coll. C. Müller IV p. 233—235), Targites *Fogg.* abar *M*
 259 que *add. Ruiz* 260 abares *M*

fronte terunt, longisque implent spatiosa capillis
 atria et Augustam membris immanibus aulam.
 ut clemens princeps legatos surgere iussit.
 265 officia stratos iussu monituque inbentis
 erexere viros. 'quod poseitis', ore sereno
 elementer regnator ait 'memorate, docete,
 et, vestri regis quae sit legatio, ferte'.
 haec postquam princeps tranquilla voce profatus.
 270 erudus et asper Avar dictis sic coepit acerbis.
 rex Avarum Cagan debellans infima mundi
 famosos stravit magna virtute tyrannos,
 innumeros populos et fortia regna subegit.
 275 cuius Threicium potis est exercitus Hebrum
 exhansto siccare laeu fluviumque bibendo
 indare et nondum plene satiatu abire.
 quem Persae timere feri, genibusque minantis
 admovere manus: pacem meruere precando.
 ni fieret, frustra celsis Babylonia muris
 280 cineta foret, dominosque Avars nunc Parthia ferret.
 rupimus Euphraten, gelidos superavimus amnes,
 hibernasque nives, cursus qua frenat aquarum
 frigus et omnigenis fit durior unda metallis.
 vidimus extensos vitrea testudine pontes
 285 stagna laeus fluviosque super fontesque iacere.
 in silicis morem vel stratae marmore terrae
 cognatos latices laticum concreta tegebant.
 plaustra super solidas stridentia duximus midas.
 illic volventium vestigia nulla rotarum,
 290 aerea nec solitos labens dedit orbita sulcos.
 nec fragilis potuit crystalli forma noceri
 praesolido stringente gelu. fremitusque sonorum
 cornipedum liquidos cen tenuit ungula campos
 insanum volvens strepitum. calcavimus imbrem,
 295 ivimus in fluctus siccio pede. praebuit amplas
 mix spatiosa vias. praeduris gentibus aere

265 officia <i>M</i> , officio <i>Fogg.</i>	266 surrexere niri <i>Fogg.</i>	269 tranquilla <i>M</i>	prouatus <i>M</i>
270 anar 1 <i>m.</i> , abar 2 <i>m.</i> <i>M</i>	271 Anarum <i>Ruiz</i> , anrum <i>M</i>	Kagan <i>L</i> , Chagan <i>Fogg.</i>	de-
bellas <i>S</i>	intima <i>M</i> , ultima <i>SL</i>	272 stravit <i>Ruiz L</i> , intravit <i>M</i> , stravi <i>S</i>	273 innumeros <i>L</i>
subegi <i>S</i>	274 treicium <i>ML</i>	potis est <i>M</i> , fortis <i>SL</i>	ebrium <i>M</i>
276 plene <i>M</i> , potu <i>margo Ruiz (ex O)</i> , potnit <i>SL</i>	277 minantes <i>M</i>	278 pacem <i>M</i> , pacem et <i>SL</i>	que <i>om. M</i>
279 ni fieret <i>M</i> , ne forte <i>SL et margo Ruiz (ex S)</i> , ni faceret <i>Dempst.</i> , ni facerent <i>Fogg.</i>	frustra celsis <i>M</i> , excelsis frustra <i>Parthia ferret scripsi</i> , dominosque avars nunc patria ferret <i>margo Ruiz (ex O)</i> , dominosque b..... 1 <i>m.</i> , dominos humeris nunc ferre parata 2 <i>m. M Ruiz</i> , didicit dominos patientia ferre <i>SL et margo Ruiz (ex S)</i>	280 cuncta furet 1 <i>m.</i> , cineta foret 2 <i>m. M</i>	dominosque
281 euphraten <i>L</i> , euphratem <i>S</i>	celidos 1 <i>m.</i> , gelidos 2 <i>m. M</i>	282 hibernasque nives	
cursus qua frenat <i>M</i> , hibernos cursus quando refrenat <i>SL et margo Ruiz (ex S)</i> , hibernos cursus tum quando refrenat <i>Fogg.</i>	284 ex tentos <i>M</i> , et tectos <i>SL et margo Ruiz (ex S)</i>	textudine <i>M</i> , tostudine <i>L</i>	
pontes 1 <i>m. MSL et margo Ruiz</i> , postes 2 <i>m. M Ruiz</i>	285 flubios 1 <i>m.</i> , fluvios 2 <i>m. M</i>	286 in silicis	
morem <i>M</i> , calcantesque nives <i>SL</i>	287 concreta tegebant <i>M</i> , cum crista tegebat <i>SL et margo Ruiz (ex S)</i>	288 solida 1 <i>m.</i> , solidas 2 <i>m. M</i>	289 illis <i>M</i>
289 illis <i>M</i>	290 aerea <i>Fogg.</i> , aurea <i>M</i> , area <i>Ruiz</i>	silens 1 <i>m.</i> ,	
sulcos 2 <i>m. M</i>	292 fremitusque sonorus <i>Fogg.</i> , fremituque souoro <i>requiritur</i>	293 caue 1 <i>m.</i> , cen 2 <i>m. M</i>	
294 calcavimus 1 <i>m.</i> , calcavimus 2 <i>m. M</i>	imbrem <i>scripsi</i> , inuorem <i>M</i> , imbrum vel ebrum <i>margo Ruiz (ex O)</i> , Hebrum vel Innon vel Imbrum <i>Dempst.</i> , Innam <i>Fogg.</i>	295 ibimus 1 <i>m.</i> , inimus 2 <i>m. M</i>	fluctu <i>Ruiz</i> .

intulimus bellum. pars altera castra locavit.
 miscuimus pugnas, munitas cepimus urbes,
 firmaque diruptis deiceimus oppida muris.
 300 nunc ripas Seythiei victor rex contigit Istri,
 densaque per latos figens tentoria campos
 ad tua nos, princeps, haec splendida moenia misit.
 annua praelargi patris solacia vestri
 sumere tempus adest. sanctus quae praebuit ille,
 305 vos etiam praebere decet. si foedera pacis
 intemerata tibi, si inavis pacta manere,
 debita quaerenti transmittes munera regi'.
 talia iactantem, nulla commotus in ira,
 tranquillus princeps oculis pietate serenis
 310 aspexit iuvenem, placidoque haec edidit ore.
 'quantum est legatis concessa licentia fandi,
 tantum legatos animo decet esse modestos
 et vitae probitate graves; quique ordine possint
 seire locis humiles quibus et quibus ora superbi
 315 expediant, nostramque petant quod mitiget iram,
 prospiciantque suae poseentes foedera vitae.
 quod tua ventosis inflata superbia verbis
 iactitat, ignavae mentis deformia nudat.
 quid profugos laudas, famaue adtollis inani
 320 extorrem populum? quae fortia regna subegit,
 effera gens Avarum proprias defendere terras
 non potuit, sedesque suas fugitiva reliquit.
 tu velut ignaris falsis rumoribus audes
 vana loqui, turpique dolo nova somnia fingis.
 325 quod tibi nunc visum est vestro adsignare labori,
 militibus nostris ludo solet esse diurno.
 hoc studium dominis, ea sunt sua seria servis.
 sanctum hoc imperium toto sic floruit orbe,
 bella gerens pacemque tuens. nos more parentum
 330 pacem diligimus, numquam fera bella timeamus.
 pax est subiectis, pereunt per bella superbi.
 pareimus innocuis, sonti non pareimus ulli.
 res Romana dei est, terrenis non eget armis.
 inre pio vivit: bellum non ingerit ultro,
 335 suscipit inlatum. vel si servire negabunt
 ingratae gentes, primum tamen admonet hostes
 more gubernandi. monitus qui suscipit istos,
 vivit et a nobis meritos expectat honores.
 quisquis amat pacem, tutus sub pace manebit:
 340 et qui bella volunt, bellorum clade peribunt.

297 pras 1 m., pars 2 m. M 299 disruptis M 300 scitici M Istri Ruiz, atri M, astri legit Ruiz
 (forsan in codice O) 304 sancte Fogg. 307 deuita 1 m., debita 2 m. M transmittes scripsi, trans-
 mitte M, transmittite legit Ruiz, transmittito Dempst. 308 in M, ab Riv. 312 modestos M, littera s crasa
 313 prouitate 1 m., probitate 2 m. M 314 locis Ruiz, loco 1 m., locos 2 m. M et Ruiz, e M supe-
 rius 1 m., superbis 2 m. M 318 iactitet 1 m., iactitat 2 m. M 322 fugitiba M 323 ignaris M et
 margo Ruiz, ignarus Ruiz (ex O) 327 sua seria M, suasoria Mommsen 335 negabunt M, negarunt Mommsen
 336 ostes M 337 tueruandi monitos 1 m., gubernandi monitus 2 m. M 339 totus 1 m., tutus 2 m. M

gens quaecumque ausa est Romana laessere signa,
 horruit extinctas inopino fulmine turmas,
 innumeros cecidisse suos, regesque superbos
 vidit sub nostris humiles fractosque triumphis.
 345 ergo signa meis Cagan contraria signis
 ferre parat, lituosque mihi camposque minatur
 gens Avarum, ni pacta damus? terrore putatis
 id nostrum fecisse patrem, miseratus egenis
 et profugis quod dona dedit? pietate regendi
 350 hoc facimus, gratisque dari provisa iubemus.
 nostra manus larga est, non prodiga: perdere nescit.
 iure suas dispensat opes, quo confinet orbem.
 sponte damus dignis, indignis sponte negamus.
 tu numeros numeris et vires viribus audes
 355 exaequare meis. nostris non fidimus armis,
 quamquam ductores, numeri fortesque tribuni,
 subiecti reges et gentes rebus abundant
 quot caelum guttas mittit, quot litus harenas.
 quod super est, munus meum speciale levamen,
 360 imperii deus est virtus et gloria nostri.
 a quo certa salus, sceptrum datur atque potestas:
 qui populos clemens super omnia regna Latinos
 constituit, pacemque suam commendat amari:
 cuius spe fruimur, cuius virtute superbos
 365 deicimus, cuius populos pietate tuemur:
 qui nostros auget mira virtute triumphos.
 ipsius laudamus opus solumque timemus;
 hunc unum colimus, rerum dominumque fatemur.
 cognoscant Avars, quoniam deus omnium hic est.
 370 fastus non patimur. gentes servire volentes
 suscipimus, donisque humiles et honore levamus.
 quisque suas mensuret opes viresque suorum,
 eum quis bella gerat, sub qua spe sumpserit arma.
 divinum sibi met plus consulat unde petatur
 375 auxilium. poterint si numina vana potentem
 oppugnare deum, si possunt sponte venire
 persculpti lapides, surdae mutaeque figurae,
 monstraque, quae variis extant conflata metallis,
 si caelo tellus bellum movet, arma feretis

341 laessere *M* 342 orruit *M* 344 uidi 1 *m.*, uidit 2 *m.* *M* sub nostris humiles fractosque triumphis *margo Ruiz* (*ex O.*), sub nostris humili fractosque triumphos 1 *m.* *M*, per nostros humiles factosque triumphos 2 *m.* *M* 346 campumque *margo Ruiz* (*ex O.*) 350 facinus 1 *m.*, facimus 2 *m.* *M* grate *margo Ruiz* (*ex O.*) et 1 *m.* *M*, gratis 2 *m.* *M* provisa *M*, promissa *Meursius Crit. Arnob. IV 15* 351 non 1 *m.*, nam 2 *m.* *M* 356 doctores numeri 1 *m.*, duces innumeri 2 *m.* *M* 357 geniti 1 *m.*, gentes 2 *m.* *M* rebus *M*, nobis *Jaeg.*, subditae *Fogg.* 358 quod 1 *m.*, quot 2 *m.* *M* (*bis*) 359 libamen *M* 360 nostre 1 *m.*, nostri 2 *m.* *M* 365 populum *margo Ruiz* (*ex O.*) 367 opus *M*, opem *dubitans Jaeg.* 368 rerum *margo Ruiz* (*ex O.*), regem *M* 369 abares 2 *m.* *M* omnium hic *M*, omnibus hic *dubitans Ruiz*, omnipotens *Fogg.* 371 dominisque (donisque 2 *m.*) humiles et hore *M*, donis humilesque in honore *margo Ruiz* (*ex O.*) 372 suam — opem *margo Ruiz* (*ex O.*) 373 sumpserit *M* 374 diuinum sibi met *Fogg.*, diuino sibi met *M*, diuinos sibi nec *dubitans Ruiz*, et domino sibi ne *dubitans Ritt.* consulat 1 *m.*, consulat 2 *m.* *M* 375 poterint *M*, poterunt *Ruiz* 376 possint *margo Ruiz* (*ex O.*) 377 persculpti 1 *m.*, persculpti 2 *m.* *M* 379 mouit *M*

- 380 vos armis adversa meis. si, barbare, nescis,
quid virtus Romana potest, antiqua require,
quae proavi, patres et avi potuere Latini.
quid noster senior potuit pater, inscie, disce,
sub quo Vandalici ceciderunt strage tyranni
385 edomitique Getae, pubes Alamannica, Franci
totque aliae gentes, famosaque regna per orbem
ardua sub nostris flectentia colla triumphis
suscipere iugum, mentes animosque dedere
servitio, nobisque manent ex hoste fideles.
390 en Sultan nostra servire paratus in aula
legatos nobis et plurima munera mittit.
quos contra ingratos offendimus, arma paramus.
obstamus dominis, profugis damus ostia servis?
legibus hoc nostris non convenit. arguo factum.
395 indignis praebemus opem. Caganque timeri
se putat, et bello mea signa lacescere temptat?
ite, licet. campos acies et castra parate,
signorumque duces certo sperate meorum.
contremuit stupefactus Avar, magnoque timore
400 dirigit. siccis vox humida faucibus haesit,
turbatusque malis Augusta ab sede recessit.
cetera consiliis quae princeps providus altis
disponit, verbis fateor comprehendere nullus
sufficit, et pleni tenor est in fine libelli.
405 haec dilata parum, non praetereunda relinquo.
quaeque suis aptata locis, rerumque favorem,
in quantum potis est, devota mente notabo.

LIBER QVARTVS.

- Iam vicina dies spectandi consulis omnes
urguebat turmas aere statione replere
et loca, quae populis praefectus deputat urbis,
consultor legum libertatisque tuendae
5 dispositor, iusti vindex, corrector iniqui,
censuram gravitate regens, multoque rigore
terribilis, mitique magis pietate tremendus.
tunc partes munire suas spatiumque parare
accelerant: medioque fori, qua divite dextra
10 egrediens princeps sacra trabeatus ab aula

382 patris heavi 1 m., patres et avi 2 m. M latine 1 m., latini 2 m. M 384 qua M
385 edomiteque M pubesque Ritt. 388 odere 1 m., dedere 2 m. M 390 en Sultan vel Sol-
tan Fogg., enscultor M, en scaldor margo Ruiz (ex O) 392 offendimus Mommsen, defendimus M, de-
prendimus conieci 393 obstamus M et margo Ruiz, optamus Ruiz (ex O) damus 1 m., dares vel da-
remus 2 m. M 394 legimus 1 m., legibus 2 m. M 395 prenemus 1 m., prebemus 2 m. M 396 la-
cescere temptat M 400 facibus 1 m., faucibus 2 m. M 401 malis M, minis Mommsen 403 compre-
hendere nullis M 404 sufficit (et pleni tenor est in fine) libellus Mommsen 405 relinco M 406 ap-
tata Fogg., aptare M
4 libertatisque M 7 mitisque M 9 mediumque forique diuite M 10 sacrata beatus M

divitias vulgo, sollemni munere donans,
 more uivis sparsurus erat, nova fabrica surgit.
 turbatur tota lignorum venditor urbe
 eniptorum munero. studio ruit aguen emendi.
 15 roborum silvarum tunc plaustra gementia ducunt
 magnis ponderibus tractu stridente rotarum.
 explicitae moles; nec sufficit arida tantum
 ligni materies: ratibus tunc ire per urbes
 finitimas, ferro virides succidere silvas.
 20 rareseunt luci, campi spoliantur opaci.
 arboribus ferrum sedit, gemit undique fessus
 concisor nemorum, crebrisque securibus ictus
 congeminant. nidis volueres fugere relictis,
 horrescunt sua lustra ferae, dulcesque latebras
 25 linquunt. concussae penitus tremuere cavernae,
 inmissaque timent tenebrosa cubilia lucem.
 densa per antiquas discurrunt agmina silvas
 more apium, quas ver tepidum nova condere castra
 et munire favos ceris iubet. aethere capto
 30 densa per herbosos errant examina campos,
 floribus insidunt variis, roremque madentem
 ore legunt onerantque umeros, cerasque liquentes
 conficiunt, dulcesque lares in pumice figunt.
 incuubunt operi, gratisque laboribus instant.
 35 profinus omnigeni caeduntur robora ligni,
 quaeque suis aptanda locis: durissima costas.
 mollia dant tabulas. quadrata caesa bipenni
 fraxinus, et crebris cadit ictibus ardua pinus,
 tunc fagi dulces et suco taxus auaro,
 40 illicaeque trabes fortes et pallida buxus,
 pulchra magis pallore suo. cecidere securi
 antiquae quereus et amictae vitibus ului,
 cedrus olens, solidum nunquamque natale robur,
 aesculus, alnus, acer, terebinthus, populus, ornus.
 45 in tenues tabulas abies montana secatur,
 iuniperi tiliacque leves et odora epressus.
 mille secant in frusta trabes: tonat aerea pulsans
 malleus, et tractae strident scabredine serrae,
 curvaeque percusso longe sonat ascia ligno.
 50 tanta nec luachides secuerunt robora plebes,

11 uulgu *Fogg.* 12 ifibus in niuis *mutatum M* spassurus *M* 13 orbe *M* 14 em-
 torum *M* 15 rouora *M* plaustra *Ruiz*, claustra *M* 17 molis *Vonck Spec. 29* 20 opaces *M*
 22 aut ictae aut v. 23 congeminat scribi voluit *Vonck Spec. 30* 23 fugere *Ruiz*, figure *M* 24 or-
 rescunt *M* 25 lincunt *M* caberne *M* 29 muniri 1 m., unuire 2 m. *M* fabos *M*
 ceris iubet aethere *Ruiz*, cerisubat. here 1 m., cerisubiet here 2 m. *M*, ceris uocat. aethere *Mommsen*
 capto *M*, captos *Ruiz*, captas vel in alto *Fogg.*, coeptos *Jaeg.* 30 arbosos erant 1 m., herbosos errant 2 m. *M*
 33 flugunt *dubitans Fogg.* 37 quadrat 1 m., quadrata 2 m. *M* 40 illicaeque *M* fortes et *Vonck*,
 an fortisque et praeferal *dubitans*, fortesque et *M* 41 cecidis. 1 m., cecidere 2 m. *M* 43 nata-
 tile *dubitans Ritt.* 44 tiritintus *M* 47 frustra *M* aerea *Mommsen*, haere *M*, litterae postremae
 a superscriptum est, aethere *Ruiz*, aethera *Muncker ad Hygin. fab. 64* 48 tractes trudent iscabredines
 erre *M* 50 inaciesecuerunt *M*

armatas classes ratibus cum mille pararent.
 illa prius laetae spectacula praebuit urbi
 fabrica. mirantur populi, studioque videndi
 omnis concurrens sexus veniebat et aetas.
 55 roboribus flexis teretes curvaverat arcus
 artificum praedocta manus, trabibusque cavatis
 adfigens tabulas pendentem struxerat aedes,
 quattuor informans molem stationibus unam,
 huxea populis aptans capitella columnis
 60 materiaque ipsa bases firmaverat imas:
 omnia roboribus sternunt loca plana politis.
 coniungunt tabulas et ferri uexibus artant,
 quae pondus strepitusque virum motusque faventis
 ferre queant populi. enuctorum terga locorum
 65 alternumque latus conclusit sectile lignum,
 undique munimen, deus et tutamina praebens.
 disponere gradus, quis staret in ordine longo
 divisum in turmas atque in sua corpora vulgus,
 posset ut exertas ad munera tendere palmas,
 70 liberius spectare oculis manibusque favere,
 et donis aptare sinus, quae plurima consul
 in plebes missurus erat, palmasque capaces
 tendere, quo veniens late pluat aureus imber.
 ut labor artificum perfecta mole quievit,
 75 atque operis tanti nituit decus, omnia late,
 quae modo lignorum squalebant fragmine, mundant.
 exornantque locos, et festa fronde coronant
 partes quique suas. fixis tabulata virebant
 palmarum ramis et amicae pacis olivae.
 80 cuncta triumphalis pendentia culmina laurus
 comit et amplectens foliis felicibus ambit.
 quos illic ludos, quae feria vulgus habebat!
 ludere nunc alios, alios spectare videres
 mille voluptatum species. velamina tendunt,
 85 ut loca quaeque decent. ut plus mirentur, obumbrant.
 quod vulgo est, vile est: quidquid latet, extat, honorat;
 quodque magis tegitur, pretii maioris habetur.
 tunc interclusos nulli transire sub arcus
 concessum est: cunctis medio via lata patere.
 90 lux octava novo nascentis lumine Christi
 in se volventis vestigia flexerat anni:
 more suo currens totum coupleverat orbem
 circulus alterius referens de fine diem

53 uiuendi *1 m.*, uideudi *2 m.* *M* 56 cabatis *1 m.*, cauatis *2 m.* *M* 57 affigens *2 m.* *M*
 60 bases ipsa *Jaeg.* firmaberat *1 m.*, firmauerat *2 m.* *M* 65 latos conlusit *M* 66 preuens *M*
 67 grados *1 m.*, gradus *2 m.* *M* 69 ut *scripsi*, et ut *M*, et *Ruiz* 70 liuerius *M* 72 palmas-
 que *M*, pallasque *Mommsen* 73 imber *M* 78 quisque *dubitans Vonck Spec. 30* 82 quae feria *M*,
 quae seria *Dempst.*, ferias quas *vel* quae festaque *malim* 85 t loca *1 m.*, ut loca *2 m.* *M*, et loca *Fogg.*
 86 honorat *M*, honorum *Ruiz* 87 quoque *dubitans Jaeg.* 88 arcus *1 m.*, arcus *2 m.* *M* 89 uiolata *M*
 patere *M*, patebat *Ruiz*

principium, teretemque rotam novus ordine mensum
 95 urgebat numerus, totum qua volvitur aevum
 et finit sine fine dies. iubar axe sereno
 emicuit, votisque pii sese obtulit orbis,
 laetificans cunctas felici lumine terras.
 clara coruscantem lux auxerat altera lucem,
 100 cum terris gaudente polo prodibat uterque,
 sol radians et consul ovans. nova Roma nitebat,
 certabantque ipsi iucunda palatia caelo.
 dona calendarum, quorum est ea cura, parabant
 officia, et turmis implent felicibus aulam.
 105 convectant rutilum sportisque capacibus aurum
 adcumulant, onerantque locos, quibus altior ipsa
 sella triumphalis firma statione locata
 iam fuerat, nondum claro tunc consule plena.
 hinc vetus argentum formas speciesque novatum
 110 in varias, pressum titulis sculptumque figuris
 excelsis portant unneris, magnisque laborant
 ponderibus, cistaeque graves funduntur in unum:
 utraque materies in magnos surgit acervos.
 aedibus in magnis miro constructa paratu
 115 extabat sedes, auro gemmisque superba,
 lumen habens sine sole suum: inlustratque propinquos
 gemmarum natura locos, rerumque colores
 mutans et Phoebi radios fulgentis obumbrans.
 miscentur teretes quadris, viridantibus albae.
 120 chrysolithi mireque micant, flammisque pyropos
 adflans et propria depellens luce tenebras.
 hanc prius in media, quam sol procederet, aula
 auratis gradibus sacrisque tapetibus altam
 conscendit princeps trabea succinctus avita,
 125 regalem ditans Augusta fronte coronam.
 censuramque piam servans gravitate resedit
 Caesareos augens habitus ritusque Gabinos.
 cuius Hydaspeis radiabat purpura gemmis
 vincens luce diem, plus maiestate sedentis
 130 lucidior meliorque sui. primumque senatus
 pronus adoravit 'vinctas, Iustine' perorans.
 'consule te felix, te principe floreat orbis.
 salve, Augustorum numeri non ordine prime,
 sed meriti, largitor opum, largitor honorum.
 135 libertatis apex, mundi caput, unica virtus
 et rerum manifesta salus, reparator optimi

94 principium *l m.*, principium *2 m.* *M* terentemque *M* 97 pii sese obtulit orbis *dubitans Jaeg.*,
 pie sese obtulit orbi *M*, pie sese obtulit orbis *Vonck Spec. 30*, an pium sese obtulit orbi *praeserut dubitans*
 99 auxerat *Barth VIII 1 p. 361*, auserat *l m.*, hauserat *2 m.* *M* 100 quum *M* polo *Ruiz*, po-
 pulo *M* 105 arum *M* 108 iam *Ruiz*, nam *M* 109 hinc *M*, huc *Jaeg.* ante formas *tertiu*,
ut videtur, manus in inculcavit 119 miscentur *l m.*, miscentur *2 m.* *M* 120 crisoliti *M* 122 hec *M*
 mediam — aulam *dubitans Ruiz* precederet *M* 127 ritusque *M*, cinctusque *Fogg.* 128 Hy-
 daspeis *Voss ad Vell. Patere. II 3*, idaspiciens *M*, cf. *Claudian. de III cons. Honor. 3. 4* 129 mage-
 state *M* 133 muneri *M*, sed litterae in pars ita erasu est, ut muneri supersit

nominis. antiqui redeunt nova saecula fasti.
 Augusti priseum renovasti Caesaris aevum.
 clarius est meliusque tuum. tua gaudia tecum
 140 hinc vester primus feliciter excipit annus,
 vota quoque plura tuis celebret nova Roma triumphis'.
 inde senatorum sacro recitantur ab albo
 nomina, conscripti patres qua voce citati
 accedunt hilares, subeuntque altissima sedis
 145 culmina, praetendunt dexteras, et praemia sumunt
 consulis et mundi domini, donisque superbi
 fulvo plena ferunt argentea vasa metallo.
 qualia fecundi convectant munera campi
 agricolae, cum prata virent, plenisque cauistris
 150 lilia caua ferunt, mediumque intermicat aurum
 floris odoriferi. primordia fertilis anni
 ferre domum gaudent, postesque et limina comant,
 et sua placandis nectunt donaria templis.
 tunc oratorum geminae facundia linguae
 155 egregias cecinit sollemni munere laudes
 consulis Augusti. dignis fortuna favorem
 praebuit, et iustis successit gratia dietis.
 o fortunati, quibus est ex rebus abundans
 laudum materies! quid non laudabile dicunt,
 160 qui vitam, tanti qui principis acta reponunt!
 quis fuit ille fragor? tantus favor unde repertus,
 tot laudatorum numerus? quibus artibus usi
 et quibus iugeniis? quanto conamine usi
 tunc phaleris phaleras et laudibus addere laudes?
 165 non potuere tamen sanctae miracula vitae
 ordinibus numerare suis. divina referre
 nec virtus hominum nec sensus sufficit ullus.
 fontis Niliaci si quisquam aut hauriat undas
 et bibat, aut bibulis rivos inducat harenis:
 170 ipse quidem satiatur aquis, satiantur et agri,
 si quos ille rigat; fontes et flumina replet,
 et praebet largas haurire volentibus undas:
 * * *
 quae circa dominos habemus vota, probamus,
 dum canimus colimusque pios, veneramur ovantes.
 175 quos dum laudamus, laudem de laude meremur,
 et fruimur maiore bono. nam diva propago

137 antiqui redeunt — fasti *M*, antiqui reddunt — fasti *Vonck Lect. 65*, antiquis redeunt — fastis *Fogg.*
 138 priseum *M*, primum legit *Ruiz* 140 excipit *M*, incipit *Fogg.*, an exigat praeferat dubitans 141 forma *I m.*,
 roma 2 *m. M* 142 indese naturum *M* 143 qui dubitans *Ritt.* 144 ilares *M* 145 et *Ruiz*, te *M*
 151 flores *M* 153 nectunt *Ritt.*, nectant *M*, uectant *Vonck Lect. 94* 159 quid *M*, sed id 2 *m. additum*
 laudauit *I m.*, laudabile 2 *m. M* 162 tot *M*, quot dubitans *Fogg.* 163 ingenuis *M* 164 faleres fa-
 lera *I m.*, faleris faleras 2 *m. M* 168 si *add. 2 m. M* quiquam *M* aut hauriat 2 *m. M in litura*
 171 si quos *M*, sic quos legit *Ruiz*, sic quis (= sic quibus) *Vonck Spec. 31*, sed quos *Fogg.* 172—173 inter-
 cidisse complura post *versum 172*, quo *codicis folii 47ⁱ pagina prior finitur, intellexit Mommsen.* perit primum
finis comparationis incohatae, qua Nilus derivatione nulla exhauriri dicebatur, deinde conclusio totius loci praecedentis de senatorum donis et exordium insequentis, quo Iustinus laudatur, quod alios quosdam, qui senatorium dignitatem non uequantes scribarum officio fungebantur, forsuri tribunos et notarios, iisdem, quibus senatores, donis ditaverit
 173 quae *M*, cum *Fogg.* habemus *M*, aptamus *Ruiz*, libamus *malim* 175 quos *M*, ast requiri arbitratu *Fogg.*

humanae nil landis eget, sed vota clientum
 pensat, devotosque sibi pietate coronat.
 fertilis hic Augusta manus felixque videri
 180 plus voluit, nullumque suo praeferre favori.
 namque illos donis conscriptis patribus aequos
 esse dedit, cum distet honor. vigilantia noctis
 hoc meruit carisque faveus sapientia Musis.
 doctior et princeps novit, quod littera rerum
 185 pars magna est magnusque labor scribentibus instat.
 profinus officiis summam tutantibus aulam,
 ordinibus propriis et prisco more notatis,
 perque scholas turmasque vocans, pia praemia gaudens
 praebuit, et fidos opibus ditavit alumnos
 190 pro meritis gradibusque suis. idem inelitus omnes
 nutrierat, vivoque etiam genitore regebat.
 uatus in imperio, media nutritus in aula
 inter alumnorum numeros coetusque fideles,
 nomina eunctorum, eunctorum noverat actus,
 195 omnes mitis amans, omnes pietate paterna
 semper alens semperque movens. rituque regendi
 continet ipse suos nutritque fovetque clientes:
 providus ut pastor, longo qui tempore tauros
 lanigerosque greges herbosis pavit in agris,
 200 omnia quae posuit taurorum nomina novit;
 crescere dilectum gaudet pecus, intrat ovile,
 discernit teneros et in unum congregat agnos
 nomina nota vocans: audita voce sequuntur,
 agnoseunt dominum, pulsanque balatibus auras,
 205 atque avidi sumunt virides, quas adtulit, herbas.
 interea populus totas compleverat aedes,
 ornatas nexis diversa ex fronde coronis.
 serica per eunctas pendebant vela columnas.
 perque arenas vicosque omnes adstabat utraque
 210 parte faveus vulgus, palmasque sinusque parabat.
 consulis adventum summa tardantis in aula
 expectant, penduntque moras, causasque morarum
 inquirunt, oculosque omnes ad regia tollunt
 limina, processumque Augusti consulis optant:
 215 haut secus ut Libyei terra sitiente coloni
 nubila suspiciunt, moto cum fulgura caelo
 prima micant, crebroque tonans Notus iuplicat aethram,
 ruricolum siccos discurrit turba per agros
 spe pluviae, mundantque locos, aditusque viarum
 220 librant, et cursus omnes moderantur aquarum,
 unde fluant liquidi per prata virentia rivi,

181 conscriptos 1 m., conscriptis 2 m. M 182 noctis M, nostris Dempst., sed cf. pancy. in laud.
 Anast. 43 184 et Foggy., est M 185 instat scripsi, instet M 188 perque scholas Dempst.,
 per scolas M, sed r s 2 m. addidit in litura 189 ditabit 1 m., ditavit 2 m. M 191 nuboque 1 m.,
 nuboque 2 m. M 199 eruosos — agros M 203 secuntur M 204 que delet Dempst., sed cf.
 Ioh. 1 174 205 erbas M 208 serica vel Syrica Ruic, sirica M 214 obtant M 215 aut M
 216 suscipiunt M 217 chram M 218 ruriculum M 220 librant 1 m., liberat 2 m. M

(cogit dura sitis) cumulosque arenæ harenæ
 obiciunt, pinguisque soli declivia claudunt.
 postquam opibus fidos consul ditavit alumnos.
 225 Augusto nutu cunctos incedere inssit,
 ut populis pia dona daret. praecepta facessunt.
 tollitur in magnum divalis sella triumphum
 mille ministrorum manibus, gratoque labori
 submittunt umeros et loris fortibus aptant
 230 electi iuvenes, aetas quibus omnibus una,
 par habitus, par forma fuit, vestisque rubebat
 concolor, atque auro lucebant cingula mundo.
 incessit laetus praeclara in veste senatus,
 pars trabeis, pars compta togis, ut cuique probatus
 235 ordo locum cultumque dabat. divina sequuntur
 officia, et primis praeco clamoribus instat
 omnibus imperitans sectis procedere turmis.
 incedunt densae mixto lictore cohortes.
 hinc armata manus dextram laevamque tuctur
 240 Caesarei lateris. clipeis pia terga tegebat
 ingens excubitus, protectorumque phalanges
 fulgebant rutilo pilis splendidibus auro.
 ipse autem consul sacro diademate fulgens.
 ornatus trabea, gemmisque ostroque nitēbat,
 245 ore mmerisque potens. et sacri luminis instar
 illius aspectus gemmas vincebat et aurum.
 angelicis oculis exaequans sidera caeli.
 contigit ut sacrae felicia limina portae,
 tramite qua recto mediam via ducit in urbem,
 250 terruit inessu populos, oculisque refulsit:
 qualis ab Oceani liquidis sol aureus undis
 splendentes mittit radios, rutilusque serenum
 fundit ubique diem mundumque inluminat omnem
 lucis honore suae. viso tunc consule plebes
 255 plausibus adsurgunt, et voces vocibus addunt.
 sic, bene quaesitas ut pullis porrigat escas,
 mitis hirundo redit: postquam sua tecta videndum
 garrula per patulas fuerit delata fenestras,
 matris in adventum nido consurgit ab omni
 260 turba loquax, flagitantque cibos fidaeque parentis
 oribus ora petunt et apertis faucibus adstant;
 illa sed inpendens nidum circumspicit omnem.
 distribuitque pias, ut cunctos nutriat, escas.
 sanxerat Augustus Sophiae cognomine templum,
 265 Romanum princeps cum Iustinianus haberet

229 abtant *M* 234 pras 1 *m.*, pars 2 *m.* *M* (*bis*) pronatus *M* 235 secuntur *M* 237 in-
 peritans *M* sectis *M*, tectis *dubitans Ruiz*, lectis *Ritt.* 238 coortes *M* 239 lebamque 1 *m.*,
 lenamque 1 *m.* *M* 240 tegebant *M* 245 hore *M* potens *M*, patens *dubitans Ruiz* sa-
 cri *add.* 2 *m.* *M* 248 sacra 1 *m.*, sacre 2 *m.* *M* 251 auoceani 1 *m.*, aboceani 2 *m.* *M* 257 irundo *M*
 sua tecta videndum *M*, sua tecta reuisum *vel* reuisens *Jaeg.*, ad sua tecta videnda *Fogg.*, sua tecta videt dum
Mommsen, in sua tecta (videndum!) *malim* 260 flagitantque cibos *M*, rogitantque cibos *Dempst.*, flagrantque
 cibo *Fogg.*, inhiantque cibos *dubitans Jaeg.* 262 illa sed *Ruiz*, illast *M* 265 romanus 1 *m.*, romanum 2 *m.* *M*

imperium, Christoque uovens sua vota dicarat
 mens Augusta, reor, iam non ignara futuri:
 aut magis ignarum recto deus ordine duxit
 ante futurorum, quam sunt, arcana bonorum
 270 aspiciis sacrare piis. Theodora regebat,
 tempore quo sacrum fundavit conditor arcem,
 et Sophiae nomen nondum regnantis habere
 arx meruit: sceptri fuerant ea signa futuri.
 ingens mysterium, magna quod mole latebat,
 275 perfectum patefecit opus. via lucida nostris
 nunc facta est oculis. manifesta luce videmus
 olim promissum caelesti munere regnum
 Iustino Sophiaeque piis. patuitque, quod ante
 clausum erat, et nullis velamen visibus obstat.
 280 rem Sophia dignam certo sapientia fecit.
 instituit pulchrum, solidavit robore templum,
 coepit, perfecit donisque ornauit et auxit.
 iam Salomoniaci sileat descriptio templi.
 cedant cunctorum miracula nota locorum.
 285 inclita praeclarum duo sunt imitantia caelum,
 consilio fundata dei, venerabile templum
 et Sophianarum splendentia tecta novarum.
 principis haec, haec aula dei. deus illud utrumque
 glorificavit opus, sed maiestatis honore
 290 plus templum terroris habet. namque ibi probatur,
 quam sit ubique deus praesens, simul omnia complens.
 internis oculis illie pia cernitur esse
 indivisa manens patris genitricque potestas
 spiritus et sanctus. substantia creditur una,
 295 tres sunt personae. subsistite! nomina fulgent.
 utque pater deus est, genitus deus aequus honore,
 spiritus et sanctus pariter deus. ex tribus una
 e caelo veniens mundi persona redemptrix
 humani generis formam de virgine sumpsit.
 300 sponte sua venit, factorque et conditor orbis
 factus homo est, verusque deus non destitit esse.
 natus, non factus, plenum de lumine lumen.
 una in naturis extaus persona duabus,
 consimilis deitate patris, hominique profecto
 305 consimilis. sine peccato peccata relaxans,
 plurima per populum faciens miracula Christus.

266 uovens 1 m., uouens 2 m. M, uolens Fogg. 267 iam add. 2 m. M 268 ignaram Riv.
 duxit Vonck Spec. 31, dueit M 269 quam dubitans Jaeg., quae M sunt M, sint Vonck Spec. 13
 270 teodora M 271 fundabit M 273 ars M 288 haec, haec Bckk., est haec M, aula atque vel haec
 atque vel aedes Fogg. 289 glorificabit M 290 namque ibi M, ibi namque Mcursius Cril. Arnob. IV 15,
 namque inde Dempst. 291 quam Ruiz, quum M, quod Fogg. 294 sancti Fogg. 295 subsistite Mommsen.
 subsistitur M, subsistunt Ruiz versuum 294 et 295 partibus posterioribus transpositis ita locum constituit
 Vonck Spec. 32: spiritus et sanctus subsistit, numine fulget. tres sunt personae, substantia creditur una
 296 utque pater est genitus deus hecus M 298 redemptrix M 299 sumpsit M 300 uenit M,
 uerus Vonck Lect. 37 304 patris, hominique Vonck Lect. 37, patris omnique M, patri, hominique Fogg.
 306 populum 1 m., populum 2 m. M

calcavit mortem moriens, vitamque resurgens
 vita dedit eunctis in se credentibus. ipse
 in caelum ascendens a dextris sedit honoris
 310 aequaeui patris, iudex venturus in orbem
 et regnum sine fine tenens. hunc mente fideli
 regnator Iustinus amans, trabeatus ab aula
 egrediens, templum primum sublime petiuit
 atque deo grates solita pietate peregit.
 315 plurima votorum sacravit dona suorum,
 immensoque pium ditavit munere templum.
 obtulit et ceras, et miti voce petiuit
 corde humilis, dextraque dei benedictus abiuit,
 plus exaltatus, plus iustificatus id ipsum,
 320 quod se humilem, stans ante deum, veramque fatetur,
 quam retinet pietate, fidem. eum diligit ipse.
 diligitur. quem Christus amat rex magnus, amatur.
 ipse regit reges, ipse et non subditur ulli.
 Iustinus princeps hoc protectore quietus
 325 imperat, hunc ipsam solum spe certus adorat.
 ut pius expletis templorum limina votis
 liquit, in ingentem uectandus consulis arcem
 conscendit gaudens et saeptus lumine sedit.
 ante pedes domini, faciunt qui iussa, elientes
 330 adstabant laeti, vultuque et veste nitabant,
 Romani populi patres sine semine facti.
 patrieius senio fulgens Calinieus honoro,
 qui pater imperii meruit iam factus haberi
 gratior, Augusti servans pia gaza sacelli.
 335 namque illi moriens mox Iustinianus honores
 contulerat, fidaeque prius narraverat auri
 eonsilii secreta sui. 'voeor', inquit 'alumne,
 et properat suprema dies, inssuque ereantis
 a regnis in regna vehor. deus omne Latinum
 340 Iustino dedit imperium. tu, fide. memento
 verborum, quae mando tibi. eum carne relicta
 spiritus ascendens claram penetraverit arcem,
 in medio procerum Iustini ad limina perge.
 invitato virum, nolit licet ille subire.
 345 sorte mea tristis renuet. consentiet istine.
 ne dubitare velis. nullus contemnere possit

309 honoris *Fogg.*, honori *M*, honore *Vonck Spec.* 32 310 eq... patri *1 m.*, equeui patris *2 m.* *M*
 316 innumquamque *1 m.*, inmensumque *2 m.* *M* 317 et *add.* *2 m.* *M* ceras et *Mommsen*, cera
 sed *1 m.*, ceras sed *2 m.* *M* miti *1 m.*, mitis *2 m.* *M* petibit *1 m.*, petiuit *2 m.* *M* 318 corde
 humilis *M*, cor humile, a *Fogg.* abibit *1 m.*, abiuit *2 m.* *M* 319 id ipsum *Jaeg.*, in ipsum *M*,
 in ipso *Fogg.* 321 pietatem *M* diligit *1 m.*, diligit *2 m.* *M* 322 quem *M*, quam *legit*,
 cum *scripsit Ruiz* amatur *Ruiz*, amator *M* 323 et non *add.* *2 m.* *M* subdit.... *1 m.*, sub-
 ditur ulli *2 m.* *M* 325 imperat *M* 327 in ingentem *Ruiz*, ingentem *1 m.*, et ingentem *2 m.* *M*
 uectandus *1 m.*, uectandi *2 m.* *M*, spectandi *Fogg.*, spectandus *malim* 333 aberi *M* 335 onores *M*
 337 uoco *1 m.*, uocor *2 m.* *M* 339 ueor *M* 341 cum *Ritt.*, dum *M* 342 clarum *M*
 343 in medium *M* iustine *1 m.*, iustini *2 m.* *M* 344 inuitate *1 m.*, inuitato *2 m.* *M* nolit
 licet *M*, uidelicet *Ruiz*, regnum ut uelit *Dempst.* 345 renuet *Fogg.*, ueniet *M*

terribilis praecepta dei. cognosceat amantes,
 quos fidos habui. mihi qui nocere nocentve,
 ipsum etiam facto simili temptare parant,
 350 ut pereant iustasque suo dent sanguine terras.
 sed pietas Augusta malos castigat alumnos
 consilii bonitate sui. dum perdere non vult.
 subiectum sibi quicquid erat, sic punit iniquas
 carne veras animas, ut mortis poena
 355 non maneat, breviusque luant. cruciantia corpus
 praeteritura pati satis est. aeterna tremiscant
 supplicia. inflicta timeant in saecula poenas.
 ultio commissum lenit scelus. illa profecto
 paucorum multis prosunt exempla malorum.
 360 quorum post mortem nostrae monumenta perhorrent
 et damnant leges. erit unius utile multis
 exitium. cessantque doli, dum poena timetur.
 legislatores statuit deus ipse per orbem.
 haec animo retinens sincera mente fidelis
 365 paruit, et domino meruit dilectus haberi.
 nec non ensipotens, membrorum robore constans
 aspectu, mentis non a gravitate benignus.
 adstabat Narses sedemque ornabat herilem
 splendida signa gerens. qualis pretiosus aethates
 370 aut medius fulvo Pharius lapis enitet auro
 artificis formante manu: sic luce coruscus,
 sic animo placidus, miti sic gratior ore,
 terga tegens domini claris fulgebat in armis.
 adfuit et sacrae domino gratissimus aulae
 375 Tiberius, curasque omnes implebat et
 implens officium nutu monituque frequenter
 obsequiis instare suis tranquillus alumnos

347 amantes Schwarz teste Goetzio, amans M, amabit dubitans Ruiz, amando Dempst., amanter Riv.
 348 nocentue scripsi, nocent M, nocent Ruiz, nocere Fogg. 349 ipsi Fogg. simile M 350 iustasque M, iustasque dubitans Vonck Spec. 32 terras M, poenas Meursius 353 s sibi M, nihil erasum, seponens sibi Dempst., suspectum sibi Ritt., subiectum sibi Fogg. erat M, erit Fogg. ini-
 quos Fogg. 354 carne veras M, carne veras vel carniuoras Ruiz, carnicis Fogg., carniiferas Mommsen,
 carne necata malim animas M, manibus Fogg. poena M, poena sequatur Dempst., poena recedat Ritt.,
 poena deinceps Mommsen 355 prebuisque M cruciantia corpus Fogg., cruciant M, cruciantia tan-
 tum Ritt. 356 praeteritura pati Ruiz, preteritur abti M haud ante satis add. Ritt. est M.
 esto Fogg. tremiscant M 358 lenitis celus M 360 perhorrent M 362 dolendum pena
 timent M 365 aberi M 366 robore M 367 aspectu M, adfectu dubitans Jaeg. mentis M,
 mitis Vonck Spec. 32 non a M, iuncta Vonck, nec non Fogg., nota vel mixta Jaeg. benignum M
 368 adstabat Ruiz, stabant M erilem M 369 acat 1 m., aethates 2 m. M 370 fulvo M
 pharius M, Pharius Dempst., pyrois Fogg., sed cf. Verg. Aen. 1 596 372 miti Ritt., mitis M, mitis Ruiz
 375 curasque M, curas qui Mommsen actus add. Ritt. 376 officia M 377 alumnos Bekk.,
 al M, alumnus Ritt.

I. INDEX GEOGRAPHICVS.

- Abydena arva Ioh. I 172
 Aegaeum aequor Ioh. I 208
 Aeolii montes Ioh. II 256
 Afer VI 275
 Afri provinciales Ioh. I 31. 143 II 290. 331. 412
 III 17. 278. 281 IV 232. 259. 282 VI 88. 172
 VII 356 Anast. 37 Iust. I 19
 Africa tertia pars mundi Ioh. I 47
 Africa provincia Ioh. I 27. 138 II 138 III 13. 59.
 63. 70. 125. 269. 283. 293. 342. 454 IV 82. 86.
 102. 243. 894 VI 56. 187. 245 VII 31 Anast.
 38 Iust. III 90 *cf.* Libya. — fertilis agris, vinetis,
 olivētis III 31—33. 70—72. 324. 325 Iust. III 90.
 Vandalis dominantibus floret Ioh. III 67—76. ex-
 tremis Hildimeri regis annis a Mauris vastari coepta
 est III 186—197. a Byzantiis occupata revalescit
 III 28—34. 283—290. 320—342. pestilentia gravi
 vexatur III 343—375. Maurorum incursionibus con-
 tinuis vastatur III 398—400. 444—454. I 27—47.
 323—340. Iustini minoris tempore misera Anast.
 37—39 Iust. I 19
 Africus ventus VI 272 VII 323. 355. 359. 370
 VIII 84
 Agalunus mons Ioh. II 69
 Alamannia pubes Iust. III 385
 Anaclitatorum populus Mauricus Ioh. II 75
 Antonia castra Ioh. I 461
 Argivum bellum Ioh. I 184
 Armenius Ioh. IV 236. 241. 361. 367. 426 *cf.* Artaba-
 banus
 Arsuris Byzacii oppidum Ioh. VII 273 (*Not. prov. Byz.*
 67)
 Arzugis tellus Ioh. II 148 *cf. prooemii p. XIV*
 Ascalon Iust. III 89
 Astrices populus Mauricus Ioh. II 75 VI 391. 404.
 431. 454. 464 *cf. prooemii p. XI. XXXII*
 Aurasitana manus Ioh. II 149 (Ἀυράσιον ὄρος *Proc.*
 b. Vand. I 8 II 12. 13. 19. 20. de aedif. VI 7)
 Auster ventus Ioh. II 197 IV 831 VI 593 VII 157
 Auster populus Syrticus Ioh. II 89. 91. 209. 345
 IV 816 VII 283 (Austoriani *Ann. Marc. XXVI*
 4, 5 *XXVIII* 6, 2. 13. Ἀυσουριανοὶ *Synes. epist.*
 57. 78. 104 *catast. p. 193. 224. 245. 300. 303 ed.*
 Petav.)
 Autenti Byzacii oppidum Ioh. III 319 (*It. Ant. p. 46, 7 W.*
 Not. prov. Byz. 104)
 Avarus Iust. praef. 4 I 254 III 233. 255. 260. 270.
 271. 280. 321. 347. 369. 399. — Avarum legatio
 III 231—401
 Babylonia Iust. III 279
 Barcaeus Ioh. II 123 IV 506
 Boreas ventus Ioh. I 359 VII 445
 Byzacium I 350. 461 VI 49. 168. 182. 251. 280
 VII 285. 517. — Byzacii litora vadosa I 350—365
 Campanus fucus Iust. II 106
 Caput Vadorum Byzacii promontorium Ioh. I 369 (*Proc.*
 b. Vand. I 14. de aedif. VI 6.)
 Carthago Ioh. praef. 35 I 438 III 308 IV 1055
 VI 169. 174. 184. 225 VIII 503. Iustiniana felix
 VI 58 (*Proc. de aedif. VI 5. Nov. Iust. 37*)
 Catonis campi Ioh. VIII 166
 Caucana Siciliae portus Ioh. I 229 (*Proc. b. Vand.*
 I 14)
 Caucasus Ioh. VI 715
 Caunes populus Mauricus Ioh. II 66
 Cebar Byzacii castellum Ioh. IV 41
 Celianus populus Mauricus Ioh. II 75
 Cellas Vaturi Ioh. III 318 (Καλλιάς βόταρος *Proc. b.*
 Vand. II 17, forsā idem vicus, qui Vaturi nomina-
 tur in Tab. Peut. III F)
 Charybdis Ioh. I 218
 Corus ventus Ioh. I 167
 Cynthia Ioh. II 418 VIII 279
 Cypros Iust. III 91
 Danai Ioh. VI 305
 Daras Mesopotamiae urbs Ioh. I 77
 Delia Ioh. I 459
 Digidiga oppidum Syrticum Ioh. II 119 (*It. Ant. p. 65*
 W. Tab. Peut. VII E. F)
 Eous Ioh. I 120 VII 145
 Euphrates Iust. III 281
 Eurus ventus Ioh. I 360 II 255 III 104 Iust. II 321
 Falernum vinum Iust. III 97
 Franci Ioh. II 383 Iust. praef. 10 I 254 III 385
 Frexes populus Mauricus Byzacii Ioh. II 43. 184 III 187
 VII 384 VIII 648. humilis gens III 153
 Gabini ritus Iust. IV 127
 Gadabis Tripolitanae provinciae regio vel vicus Ioh. II
 117 (*Proc. de aedif. VI 4*)
 Gadaiae Ioh. VI 285 *cf. prooemii p. XXXI*
 Gaetula Ioh. IV 1075
 Galliea vicus vel regio Ioh. II 77 VI 486 *cf. prooe-*
 mii p. XXXII
 Garamantis Ioh. VI 198
 Garisaeus lacchus Iust. III 102
 Gaza Iust. III 88
 Gemini Petra montis Aurasii castellum Ioh. II 145
 (Γεμινιανῶ πέτρα *Proc. b. Vand. II 20*)
 Getae Ioh. II 383 Iust. praef. 11 I 254 III 385
 Geticum bellum Iust. II 123
 Gipedes Iust. I 254. — cum Langobardis bellum gerunt
 praef. 12
 Gurubis Africae provinciae oppidum Ioh. II 56 (Cu-
 rubic *Inscr. Wilmanns* 2332. *It. Ant. p. 56, 7.*
 57, 5 W.)

- Hadriacae undae Ioh. I 209
 Hadrumetum *cf.* Iustiniana polis
 Hebrus fluvius Iust. III 274
 Hunni *cf.* Vnni
 Hydaspae gemmae Iust. IV 128
 Hyperboreus Ister Iust. III 50
 Hyrcanus Ioh. VI 713 Iust. III 246
- Iberus Ioh. IV 488, *cf.* Gregorius
 Ifera Ioh. II 57
 Ifurae populus Syrticus Ioh. II 113 III 412 IV 641 VIII 490, 648
 Iliacensis Ioh. VI 166, 278
 Iliacas populus Syrticus Ioh. I 478 II 87, 96, 106, 210, 345 IV 374 VI 108, 195, 238, 137, 454, 462, 469, 604 VII 383 VIII 580, 647 *cf.* Laguantan, Lencada. *De nomine et sedibus populi in prooemii p. XII egi*
 Iliacus Iust. III 94
 Imaclas populus Mauricus Ioh. II 75 (Mecales III 410, Μάκλας *Herod. IV 178, Μάκλας Ptol. IV 3, 26*)
 Indica tellus Iust. III 15
 Ister Iust. III 50, 300
 Ithacus Iust. III 93
 Iustiniana polis Ioh. IV 61, 75 (Hadrumetum *Nov. Iust. 37. Proc. de aedif. VI 6*)
- Laguantan populus Syrticus Ioh. I 144, 467 IV 48, 85, 629, 797, 815 VII 535 VIII 434, 474, 501 *cf.* Iliacas, Lencada. *de nomine et sedibus populi in prooemii p. XII egi*
 Langobardi Iust. praef. 12
 Laribus Africae provinciae oppidum Ioh. VII 143 (*It. Ant. p. 26, 3 W. Proc. b. Vand. II 22, 28*)
 Lariscus vel Laristus portus Syrticus Ioh. VIII 46
 Latara Ioh. VIII 229
 Latiaris Ioh. VI 510 VIII 57
 Latinus Ioh. I 372, 504 III 9 IV 216, 512 VI 64, 166, 266, 347, 389, 434, 449, 501, 517, 538, 574, 614, 621 VII 131, 239, 294, 303, 373, 413, 492, 504 VIII 43, 51, 143, 185, 200, 254, 271, 358, 364, 369, 443, 446, 462 Iust. I 149, 343 III 362, 382
 Latium Ioh. I 482
 Latius Ioh. I 78 VI 341 VII 108 VIII 17, 253, 264 Iust. I 24
 Lazi *nomen coniectura restitutum* Ioh. II 383
 Leucada populus Syrticus Ioh. III 294 *cf.* Iliacas, Laguantan
 Libya vel Libye Ioh. I 9, 111, 124, 248, 294 II 40, 85 III 29, 44, 65, 266, 275, 323? 393, 418 IV 234, 432 VI 256, 549 VII 105, 172, 212 VIII 61, 198, 237, 295, 355 Iust. I 287 *cf.* Africa
 Libycus I 3, 367, 381, 383, 412 II 34, 197 III 107, 117, 362, 397 IV 248, 790 VI 38, 222, 773 VII 502, 518 Iust. praef. 35
- Macares populus Mauricus Ioh. II 62
 Macubins mons Ioh. II 72
 Maumenses campi in Byzacio interiore siti Ioh. VII 253 (*Proc. b. Vand. II 11. de aedif. VI 6*)
 Marmaridae vel Marmarides Ioh. II 138 IV 1042, 1164 VI 147, 507, 565, 574, 664 VII 406 VIII 169, 300, 381, 427, 455, 531, 636, 647.
 Marta Byzacii oppidulum vel vicus Ioh. II 81 (*Tab. Peut. VI D*)
 Massyli Ioh. I 470, 531 IV 137, 150, 510 VI 50, 82, 180, 267, 517, 536, 571, 685 VII 102, 370, 473 VIII 43, 185, 202, 522
 Mastracianae vires *nomen parum certum* Ioh. III 408
 Maurica *scil.* solea Ioh. II 137
 Maurus Ioh. I 245, 537, 555 II 2, 11, 29, 157, 183, 435 III 108, 120, 287, 406, 454, 460 IV 11, 17, 27, 51, 64, 154, 281, 445, 603, 667, 793, 806, 872, 902, 942, 995, 998, 1013, 1019, 1071, 1129, 1136 VI 9, 44, 82, 107, 141, 181, 195, 596, 600 VII 31, 129, 263, 294, 459, 516, 541 VIII 192, 250, 307, 444, 525
 Maurusius Ioh. I 529, 574 II 408, 471 IV 189, 320, 627, 681, 726, 827, 1097 1121 VI 731 VII 364, 380, 439 VIII 127, 173
 Mazax Ioh. I 549 IV 721, 1020 VI 167, 450, 600 VIII 305
 Mecales populus Mauricus Ioh. III 410 *cf.* Imaclas
 Membressa Africae provinciae oppidum Ioh. III 311 (*It. Ant. p. 45, 6 W. Tab. Peut. IV F. Proc. b. Vand. II 15*)
 Memphis Iust. III 91
 Memphitica aula Iust. III 16
 Mercurii colles Ioh. II 57 (Mercurii promontorium *Mela I 34, Μερχούριον πῶδισμα Proc. b. Vand. I 6*)
 Meroë Iust. III 91
 Methymneae uvae Iust. III 96
 Muctuniana vel Mutuniana manus Ioh. II 116, 210
- Naffur populus Mauricus Ioh. II 52 III 189 IV 48 VII 384 VIII 648? *cf. prooemii p. IX*
 Nasamon populus Syrticus Ioh. VI 198, 552, 589, 593, 692 VII 465, 510 VIII 95, 177, 234, 248, 274, 423, 428, 446, 639
 Navusi montana Ioh. II 146
 Niliacus Iust. IV 168
 Nilus Ioh. VI 199
 Nitzibis Mesopotamiae urbs Ioh. I 60, 65
 Notus ventus Ioh. I 354, 387 II 198 III 98 VI 387 VII 450 Iust. IV 217
- Oceanus Ioh. I 510 VI 121, 455 VII 83 VIII 278 Iust. IV 251
 Oriens Ioh. III 127
- Pachynum Ioh. I 229
 Palaestinus Lyaeus Iust. III 98
 Parius lapis Iust. IV 370
 Parthi Ioh. I 58, 61, 88
 Parthia Iust. III 280
 Parthicus Ioh. II 382 IV 499 Iust. II 106
 Persae Ioh. I 58, 61, 67, 89, 108 IV 552 VI 715 VII 28 Iust. III 277
 Persicus Ioh. IV 893
 Persis Ioh. I 449 VI 33
 Petra Gemini *cf.* Gemini Petra
 Phlegra Ioh. I 453
 Poeni Ioh. III 277 IV 86 VII 504, 533
- Ravenna Iust. II 124
 Roma Ioh. I 181 IV 96, 346, — (imperium Byzantium) Ioh. III 266 IV 422
 Roma nova (Constantinopolis) Iust. I 344 III 156, 247 IV 101, 141
 Romanus Ioh. praef. 37 I 18, 66, 89, 104, 117, 207, 231, 366, 382, 466, 475, 481, 485, 507, 522 II 29, 192, 204, 224, 233, 274, 352 III 304, 402, 407, 429 IV 124, 160, 161, 187, 283, 343, 358, 364, 391, 407, 410, 418, 441, 449, 511, 674, 684, 719, 725, 734, 742, 823, 998, 1019, 1045, 1095, 1113, 1150 VI 268, 310, 311, 328, 337, 360, 380, 390, 433, 449, 496, 507, 518, 555, 617, 698, 702 VII 12, 101, 119, 128, 136, 116, 268, 298, 389, 472, 490, 507, 532 VIII 41, 59, 82, 103, 119, 130, 150, 171, 186, 197, 222, 255, 267, 269, 322, 348, 376, 388, 424, 432, 436, 443, 461, 468, 510, 526, 640, 649
- Sabaea tura Iust. III 22
 Sarepta Iust. III 88
 Sascar Ioh. II 74
 Scylla Ioh. I 213
 Seythicus Ioh. VII 448 Iust. III 300
 Sestos Ioh. I 172

- Sicanum Pachynum Ioh. I 229
 Siculae orae Ioh. I 210
 Sidonius Ioh. III 19. 280 VI 63. 228 VII 195
 Sigeae undae Ioh. I 173
 Silcadenit populus Mauricus Ioh. II 53
 Silvaceae populus Mauricus Ioh. II 52
 Silvaizan populus Mauricus Ioh. II 62
 Silzaetae populus Mauricus Ioh. II 66
 Smyrnaeus vates Ioh. praef. II 1 175
 Syrtes Ioh. IV 644. 819 VI 191. 218
 Syrticus Ioh. IV 672. 915. 1106 VI 104. 197. 447.
 564. 639 VII 289. 351 VIII 167. 541. 601 Iust.
 praef. 35
 Taenarius Iuppiter Ioh. VIII 308
 Talalatea arva Ioh. II 79 *nomen coniectura restitutum*,
cf. proemii p. XXXIII
 Tamatonius Ioh. VIII 549. *utrum nomen an patri*
Mauri cuiusdam hoc verbo indicetur, parum liquet
 Thebani campi Ioh. VI 305
 Thendusiopolis Mesopotamiae urbs Ioh. I 70
 Threicis Ioh. I 171 Iust. III 274
 Tillibaris provinciae Tripolitanae oppidum Ioh. II 80
(R. Ant. p. 75, 5)
 Tiryntius Ioh. VI 212 *cf. Alcides, Hercules*
 Tripolis Ioh. II 117 III 409 VI 225. 240
 Troia Ioh. I 174. 193 IV 949
 Troianus Ioh. IV 802 Iust. III 95
 Tyrius (Carthaginiensis) Ioh. I 415 IV 229 VII 150
 Tyros Iust. III 90
 Vnni Ioh. II 383
 Vrecliana manus Ioh. VI 390 (*Vrecliani Veget. III 23*)
 Vadara Africae fluvius Ioh. II 68
 Vadis Numidiae oppidum Ioh. II 156 (*conc. S. Cypr.*
15. Not. prov. Num. 7 vel 117) cf. proemii p. XV
 Vadorum Caput *cf. Caput Vadorum*
 Vandalicus Ioh. I 368 III 16. 107. 116. 179. 195
 VII 385 Iust. I 286 II 125 III 384
 Vandalus Ioh. III 232
 Vaturi Cellas *cf. Cellas Vaturi*
 Velanidens Ioh. II 120
 Vincensia arva Ioh. VII 478 VIII 20
 Vinci Byzacii oppidum maritimum Ioh. VII 111. 136.
 391 *de nomine et situ oppidi eius quid suspicer, in*
proemii p. XXXIII exposui
 Zephyrus ventus Ioh. VI 272
 Zerquilis montis Anrasii castellum Ioh. II 145 (*Zερ-*
βούλη Proc. b. Vand. II 19)
 Zersilis regionis Syrticae vicus Ioh. II 76

II. INDEX HISTORICVS ET MYTHOLOGVS.

- Achilles Ioh. praef. 7. 11 I 178. 190 IV 514. 802.
cf. Pelides
 Adon Ioh. IV 514
 Adrastus Ioh. VI 308
 Aegides Ioh. IV 610
 Aeneadae Ioh. I 8
 Aeneas Ioh. praef. 12. 15 I 181. 194. 203
 Aeneia domus Ioh. I 177
 Afun Maurus Ioh. VIII 303
 Alacanza Maurorum dux Ioh. IV 642 VIII 543
 Alantas Maurus Ioh. VIII 593
 Alcides Ioh. IV 949 *cf. Hercules, Tiryntius*
 Alecto Ioh. IV 327
 Altifatan Maurus Ioh. VIII 419
 Altilimas Syrticus Ioh. VIII 541
 Altisan Maurus Ioh. VII 435
 Altisera Maurus Ioh. IV 931
 Amantius armiger Iohannis Ioh. II 189. (358. 414)
 IV (304.) 315 VI 598
 Amantus Maurus Ioh. VIII 485
 Ammon Ioh. VI 116. corniger II 110 VI 147. 556
 VIII 252. 304. fatidicus III 81 VI 147. 179. 190.
 556 VII 515. 519. 534 VIII 252
 Ammonius Ioh. IV 669 *Gurzil deus, Ammonis filius*
cf. II 110
 Anastasius quaestor et magister Anast. 31. 40 Iust.
 I 16
 Ancus Maurus Ioh. VIII 410
 Anestus Maurus Ioh. VIII 419
 Angelicum templum (Michaëlis archangeli) Iust. II 8
(cf. Proc. de aedif. I 3)
 Antaeus Ioh. VI 210
 Antalas Maurorum Byzacenorum regulus I 469 II 31
 III 67. 73. 109. 459 IV 30. 360. 383. 619. 653.
 660. 868. 886. 895 VII 286. 293 VIII 37. *cf.*
Guenfeius, natus anno 500 p. Chr. n. Ioh. III 73,
patre Guenfan III 66. anno 517 rapinas agere coepit
III 156. anno 530 Hildimerum vincit III 198
—261. Byzantiis se subicit III 287—289 IV 362
—364. per annos decem pacem servat II 35 III
290. fratris Guarizilae nece exasperatus rebellat
 II 28 III 384 IV 365. 366. Solomonem vincit III
 417—441. Stutiam in belli societatem assumit III
 458—460. Himerium capit IV 8—63. Hadrumetum
 occupat IV 64. Iohannem Sisinioli filium bis
 vincit IV 105. 136—200. ab Artabano decipitur IV
 367—369. ad Iohannem Pappi fratrem legatos mittit
 I 463. pacis condiciones reicit IV 358—392. vincitur
 IV 645—1171. Mauris Syrticis, qui Iohannem
 vicerant, se adiungens rebellat VII 286. non acie.
 sed fame vinci posse Romanos intellegit VII 296—
 300. cladi magnae Maurorum interest VIII 239
 Antifan Maurus Ioh. IV 972
 Antonia castra Ioh. I 461
 Anzatal Maurus Ioh. VIII 624
 Aor Maurus Ioh. II 50
 Apollinea sagitta Ioh. I 191
 Apollo Ioh. III 84 (arciteneus I 458)
 Apostolicum templum Iust. III 59 (*Proc. de aedif.*
I 4)
 Arcan Maurus Ioh. IV 937
 Ariarith armiger Iohannis Ioh. IV 929 VI 535. 543.
 649. 670
 Ariobindeae prorae Ioh. IV 83. Ariobindus, magister
 militum per Africam, senex iners (IV 86), provin-
 ciam male defendit. trucidatur IV 225
 Armatus tribunus Iust. II 130. 135
 Arsacis Persa Ioh. IV 898
 Artabanus Armenius IV 373. — Guntarith tyrannum
 interficit Ioh. IV 236—242. 368. 369. 426. Anta-
 lam auxilii mercede fraudat IV 367—369.
 Artemius Romanus Ioh. IV 902
 Arzen Maurus Ioh. IV 989
 Asan Maurus Ioh. VII 430
 Ascanius Ioh. I 201
 Athanasius Ioh. IV 232 VII 199. — Artabano, ut
 Guntarith tyrannum interficiat, persuadet IV 232—
 239. Iohanni, qui clade magna afflictus Lares con-
 fugerat Carthagine subvenit VII 199—235 (Praefec-
 tus praetorio Africae fuisse videtur *cf. Proc. b. Goth.*
II 22. b Vand. II 25)
 Audiliman Maurus Ioh. VIII 551

- Augusta (Sophia) Iust. praef. 23 II 169 III 147
 Augusti (Iustinus et Sophia) Iust. III 75
 Augustus (Caesar (Caesaris dictatoris filius)) Iust. III 27
 IV 138
 Augustus (Iustinianus) Iust. IV 261
 Augustus (Iustinus) Iust. IV 156. 214
 Augustus (imperator) II III. 133. 406 III 37 IV 133
 Augustus (*adiective*) A. amictus Iust. I 39 A. aula
 I 82. 197. 205. 359 III 222. 263. A. caput II
 163. domus III 157. 180. A. fons Anast. 19. A.
 frons IV 125. A. genus I 133. A. maus IV 179.
 A. mens IV 267. A. mensa III 86. A. nomen I
 153. A. nutus IV 225. A. pietas IV 351. A. sa-
 cellus IV 331. A. sedes III 191. 401. A. tectum
 III 1. A. tumulus I 293. A. urbs I 298. A. vestis
 II 88. A. vox II 332
 Aurora Ioh. I 187. 243 VI 455 VII 83 Iust. II 1
 Auspur Maurus Ioh. VII 437
 Anthima *nomen Mauricum corruptum* Ioh. IV 934
 Antiliten Maurorum dux Ioh. II 58 IV 613 VIII 255
 Antiseran Maurus Ioh. VIII 417
 Antufadin vel Antufyden Maurus Ioh. VIII 420
 Avernus Ioh. IV 328 VIII 345

 Bacchus Ioh. III 71 VI 306 VII 70 Iust. III 87
 Baduarius Iustini gener curapalati Iust. II 284 (*Ban-
 darius Ioh. Bielar. Migne Patrol. LXXII p. 864*)
 Barsippa Maurus Ioh. IV 978. 981
 Belisarius magister militum ad Caput Vadorum navibus
 appulsis castra ponit Ioh. I 367. 387. Vandalorum
 dominationem evertit Ioh. III 19 Iust. II 125.
 apud Membressam Stutiam vincit Ioh. III 313
 Bellona Ioh. III 36 VI 566 VII 519
 Bezina Maurorum Romanis fidorum dux Ioh. VII 279
 VIII 126
 Bitipten Ihsdaia filius, Maurorum Romanis fidorum dux
 Ioh. IV 516
 Bruten Maurorum Syrticorum dux Ioh. IV 631. 803.
 839 VI 127. 142 VIII 384
 Bulnizis armiger, ut videtur, Iohannis Ioh. IV 987
 VI 649 VIII 607
 Burcas Maurus Ioh. VII 428

 Caecus Ioh. III 158
 Caecilides *cf. Liberatus*
 Caesar (C. Iulius) Ioh. VIII 149 Iust. III 16
 Caesar Augustus Iust. III 27 IV 138
 Caesar (imperator) Iust. I 138 II 413
 Caesareus Iust. II 118 III 257 IV 127. 240
 Cagan Avarum rex Iust. III 271. 315. 395
 Caggun Maurus Ioh. VIII 418
 Calanen Maurus Ioh. VIII 407
 Calinicus patricius Iust. I 76. 122 IV 332
 Camalus Maurorum Syrticorum dux Ioh. IV 632 VI
 732 VIII 569
 Cambrus Maurus Ioh. IV 976. 977
 Camenae Ioh. praef. 37 I 8 III 331
 Canapus Maurus Ioh. VIII 421
 Capitolia Iust. III 125
 Carcasan Ifuracum regulus IV 639 VI 104. 143. 170.
 175. 155. 217. 226. 551. 563 VII 295. 416. 505.
 513. 517 VIII 16. 36. 242. 627. — populos Syr-
 ticos clade dispersos colligit VI 104. Maurorum
 Syrticorum omnium dux summus creatur VI 143.
 Ammonis oraculum adit VI 145—176. exercitum
 magnum cogit VI 189—205. Tripolitanam provin-
 ciam vastat VI 225. usque ad Byzacii fines pro-
 greditur VI 280. in deserta cedit VI 282—291.
 in regionem mari vicinam reversus Romanos vincit
 VI 444—773. cunctandi impatiens VI 295. 296
 VIII 242. pugna magna victus interficitur VIII 389
 —633. VI 184—187
 Carosus Romanus Ioh. VII 436
 Catilina Ioh. IV 212
 Cato (minor) Ioh. VI 340
 Catonis campi VIII 166
 Catubar Maurorum dux Ioh. IV 643
 Ceraus Maurus Ioh. VI 732
 Ceres Ioh. III 324 VI 296 VII 70
 Cernisatus Maurus *nomen coniectura restitutum* Ioh. VIII
 566
 Cenerus Maurus Ioh. IV 971
 Charon Ioh. IV 325
 Christicola Ioh. VIII 322
 Christus Ioh. I 151 IV 588 686 VI 103 VII 476
 VIII 215. 335. 367 Anast. 31 Iust. II 7. 427
 IV 90. 266. 306. 322
 Cleopatra Iust. III 17
 Concordia Ioh. I 12
 Conunian Maurus Ioh. IV 940
 Crescens Romanus Ioh. IV 844
 Creusa Ioh. I 201
 Cullan vel Cullen Maurus Ioh. IV 791. 961
 Cusina Maurorum Romanis fidorum regulus III 408
 IV 510. 1095 VI 268. 468. 517 VII 245. 264
 VIII 122. 266. 371. 429. 439. 458. 475. — matre
 Romana natus VIII 271 IV 511. 1095. magister
 militum VI 267 VII 268 VIII 270. Solomoni sub-
 venit III 408. cum Ihsdaia discordat VII 245
 Cutin Maurus Ioh. VIII 568

 Decii Ioh. VIII 506
 Demetrius secreta sacrae aulae tractans Iust. I 27
 Demolens Ioh. I 180
 Diomedes Ioh. praef. 8
 Dis Ioh. IV 322
 Dorotis armiger Iohannis Ioh. IV 972 VI 650 VIII
 622

 Eilimar Maurus Ioh. IV 718
 Enipten Maurus Ioh. VIII 606
 Eraneun Maurus Ioh. VIII 605
 Erinyes Ioh. III 37 IV 678 VIII 136
 Eripnit Maurus Ioh. IV 862
 Espuredan Maurus *nomen coniectura restitutum* Ioh.
 VIII 549
 Euas vel Euanthes Iohannis magistri militum pater
 Ioh. VIII 576

 Fama Ioh. VI 276 Iust. I 299
 Fastita Romanus Ioh. VIII 624
 Fisceula Romanus Ioh. IV 992
 Flaccus Maurus *trausfuga Romanus?* Ioh. VIII 561
 Fortuna Ioh. III 413. 424
 Frecten Maurus Ioh. IV 992
 Fronimuth Romanorum dux Ioh. IV 525. 1090 VI 518
 VIII 377
 Fugen Maurus *nomen parum certum* Ioh. IV 928

 Gamadrus Maurus Ioh. IV 861
 Gantal Maurorum dux Ioh. IV 642
 Garafu Maurus Ioh. IV 910
 Gardius Maurus Ioh. IV 779
 Geilamir Vandalorum rex Ioh. I 351 III 17. (264)
 Geisirith Romanorum dux Ioh. II 188 IV 489. 970
 VI 522 VIII 372. 475
 Gentius magister militum Ioh. III 41 IV 473. 1083
 Germanus Iustini fratris filius Stutiam vincit Ioh.
 III 317
 Germanus Romanus Ioh. IV 989
 Gigantes Ioh. IV 801 VI 658
 Giganteus tumultus Ioh. I 453
 Gorgo Ioh. I 457
 Grachus Maurus Ioh. VIII 567
 Gregorius Romanorum dux armis fulgens Iberis Ioh. IV
 487 (Artabani Armenii fratris filius *Proc. b. Vand.
 II 27. 28*)
 Grogius Romanus Ioh. VII 437
 Guarizila Antalae frater Solomonis iussu interfectus
 Ioh. IV 366 (II 28 III 384)

- Gnarsana Maurorum dux Ioh. VIII 266
 Gnarsntias Maurus Ioh. IV 758
 Guenfan Antalae pater Ioh. III 66. 107
 Guenfeius (Antalas) Ioh. I 468 III 77 IV 652 VII 296. 522
 Guentan Maurorum dux Ioh. IV 642
 Guntarith Ioh. III 128 IV 222. 240. 369. 426. — Solomoni prodidisse fertur Ioh. III 128. Ariobindo trucidato dominationem Africae usurpat IV 227 VI 70—73. ab Artabano Armenio interficitur IV 240. 369. 426
 Gurzil Maurorum deus, Ammonis filius Ioh. II 109. 405 IV 669. 683. 1139 VI 116 VIII 304. 619
 Hector Ioh. praef. 8
 Hectores Ioh. I 179. 185
 Herculeus Ioh. III 158 VI 210 VII 378 *cf.* Alcides, Tiryntius
 Hermogenes transfuga Romanus Ioh. IV 163
 Hesperus Ioh. I 232
 Hildimer Vandalorum rex Ioh. III 198. 219. — ab Antala vincitur III 198—261. regno privatur III 263. 264
 Himerius Romanorum dux Hadrumeto praefectus Ioh. IV 8. capitur IV 8—63
 Hisdraesen Maurorum dux Ioh. IV 634. 846. 853. 857
 Hydra Ioh. IV 324
 Iabdas vel Iandas Maurorum Anrasitanorum regulus Ioh. III 302 VII 277 VIII 126. — a Solomone vincitur III 302—304 II 140—143 (*Proc. b. Vand. II 12. 13. 19. 20*). Iohanni subvenit VII 277 VIII 126
 Iacchus Ioh. III 33 Inst. III 102
 Ialdas Maurorum dux Ioh. IV 634. 843. 937
 Iamada Maurus Ioh. VII 432
 Iartus Maurus Ioh. IV 766
 Ielidassen Maurus Ioh. VII 436
 Ierna gentis Laguantan regulus, dei Gurzil sacerdos Ioh. II 109 IV 597. 631. 667. 1013. victus fugit 1138. 1155. caeditur 1163
 Ifsidaas Maurorum Romanis fidorum regulus Ioh. IV 545. 1104 VII 245. 272 VIII 125. 375
 Ifnaten Maurus Ioh. VIII 394
 Ilasan Maurus Ioh. IV 844
 Imastan Maurus Ioh. VIII 480
 Inachides Iust. IV 50
 Iohannes (Sisinnioli filius) Romanorum dux Ioh. IV 14. 35. 103. 106. 150. 168. 382. — ab Antala et Stutia vincitur IV 103—105. iterum acie configit IV 106. Stutiam occidit IV 168—179. ipse victus caeditur IV 201. 219. 220. 35 (*Proc. b. Vand. II 24*)
 Iohannes Pappi frater I 390—403. magister militum per Africae Ioh. praef. 15 I 52. 66. 109. 203. 234. 261. 303. 469 II 352 IV 333. 376. 565. 596. 653. 770. 925. 1042 VI 57. 183. 277. 281. 394. 512. 597. 618 VII 34. 225. 333 VIII 48. 118. 206. 242. 261. 286. 325. 338. 389. 435. 457. 476. 534. 557. — Euantis filius VIII 576. reguli cuiusdam gener I 202. rebus a Belisario, Solomone, Germano in Africa gestis interest I 379—391. 469—472 III 29—31. 294—301. 314—319. aut Byzacena aut Tripolitanae provinciae illo tempore dux fuit I 471. pugnae Nitzibensi, qua Belisarius Nabedem fugat, interest I 60—67 (*Proc. b. Pers. II 18*). Daris praefectus I 77. Theodosiopolim obsidione liberat I 70—75. apud Daras Mermeroem vincit I 77—109. a Persarum finibus revocatus Africae praeficitur I 110—124. ad Caput Vadornum naves appellit I 366—371. Carthaginem navigat I 411—416. nihil moratus copias educit I 417. 418. in Byzacio castra ponit loco, quem Antonia castra dicebant I 460—464. Mauros magna pugna vincit IV 645—1171. praesidia per provincias disponit VI 40—52. Carthaginem revertitur VI 58—103. Mauros Tripolitanae provinciam vastantes pellit VI 280—287. Mauros in deserta persequitur VI 292—360. militum seditione ad litora reverti cogitur VI 364—369. a Mauris apud Gallicam vincitur VI 455—773. Vincis exercitum dispersum colligit VII 136. praesidia per provincias disponit VII 137—139. ipse Lares se recipit VII 140—116. auxiliis ab Athanasio, Cusina, Ifsidaia. Iabda adductis exercitum refecit VII 147—149. 199—280. in campos Mammeuses procedit VII 281—285. Vincis proficiscitur VIII 20—41. militum seditionem comprimit VIII 49—163. in campis Catonis castra ponit VIII 166. magna pugna Mauros ad interuentionem vincit VIII 389—656
 Iohannes senior Romanorum dux Ioh. IV 516. 1093 VI 520. 697 VII 194. — fugit VI 697—704. in pugnam reversus ab hostibus cingitur VI 706—752. in mare immersus voluntaria morte perit VI 753—773. uxoris lamentatio VII 154—198
 Iohannes Stephanides legatus ad Cusinam et Hirsalaian missus Ioh. VII 242—261
 Iohannes armiger Iohannis VI 650 VIII 620. 630 IV 990
 Iohannes patriarcha Constantinopolitanus Iustinum coronat Iust. II 160 *Zon. XIV 9. 10. Theophan. Chron. I p. 373 Cl.*
 Irtus Maurus Ioh. VIII 483
 Isaguas Maurus Ioh. IV 862
 Iteu Maurus Ioh. IV 991
 Iugurta Maurus Ioh. VIII 549
 Iulus Ioh. I 194. 198 *cf.* Ascanius
 Iuppiter Ioh. I 451 IV 388. 800. 1039 VI 659. Taenarius VIII 308. Ammon III 81 VI 148. 150
 Iustiniana felix Carthago Ioh. VI 59 *cf.* Carthago
 Iustiniana polis Ioh. IV 64. 75. *cf.* *indicem geographicum*
 Iustinianus Ioh. I 15 II 24 IV 687 Inst. I 237. 251 II 126 III 113. 124 IV 265. 335. — Sophiae templum et Sophianae aedes extruit Iust. IV 264—290. Lares, Africae oppidum, munit Ioh. VII 143—146. eius triumphus Ioh. I 15 II 383 Inst. praef. 10—18 I 277—290 II 123—127 III 124. 383—386. eius debita Iust. II 260—262. 362—378. moritur *Periochae I 4*. sepelitur III 4—64
 Iustinianus (*adiective*) Ioh. VII 145 Inst. I 277. 356
 Iustinus Anast. 33 Inst. I 46. 65. 120. 133. 166. 210. 250. 262. 355. 358. 361. 367 II 65. 127. 133. 168. 171. 264. 310. 353 III 27. 71. 79 IV 131. 278. 312. 324. 340. 343. — Iustiniano vivo curapalati I 137. Iustiniani debita solvit II 260—262. 362—406. Avaribus tributum annum solvere recusat III 311—399. consulatum a Iustiniano abolitum restituit II 352. ipse consul Kal. Ian. anni 566 dona calendaria civibus praebet II 354 IV 1—263
 Iustitia Ioh. I 12 Inst. praef. 24
 Iutungun Maurorum dux Ioh. IV 642. 961
 Labbas Maurus Ioh. VIII 572
 Labyrinthus Ioh. IV 606
 Lachesis Ioh. III 338. 425
 Laertius Iust. III 94
 Laftin Maurus Ioh. IV 963
 Lamaldan Maurus Ioh. VII 426
 Lanzus Maurus Ioh. IV 952
 Laomedontidae Ioh. IV 950
 Largus Romanus Ioh. IV 843
 Laumasan Maurus Ioh. IV 751
 Liberatus Caecilides tribunus natione Afer Ioh. III 47. 52 IV 541 VII 375. 422. 440. 455. 475. 498
 Licurdan Maurus Ioh. VIII 607
 Lucifer Ioh. I 509 III 75
 Lyaeus Ioh. VII 11 VIII 248 Inst. III 98
 Maceus Maurus Ioh. I 467
 Macurasen Maurus Ioh. IV 955
 Madden Maurus Ioh. IV 926

- Maggite Maurus Ioh. IV 974
 Magnus sacris rationibus aptus, rectorum Latii discussor providus orbis Iust. I 22
 Maleus Romanus Ioh. IV 901
 Mamou Maurus Ioh. VIII 182
 Manonasan Maurus Ioh. IV 985
 Mansitalas Maurus Ioh. IV 908
 Mantus Maurus Ioh. VIII 411
 Mantisyuan Maurus Ioh. IV 748
 Mauzeras Maurus Ioh. IV 764
 Marcellus Iustini frater Iust. II 283 (*Proc. b. Pers. II 28*)
 Marceutius Romanorum dux Ioh. IV 532, 1091 (paullo ante quam Iohannes in Africam venit, Byzacii dux fuerat *Proc. b. Vand. II 27*)
 Marcianus tribunus Ioh. IV 505, 845, 875
 Mariae templum Iust. II 48
 Mars Ioh. I 1, 39, 86, 321, 451, 473 II 38, 142, 161, 185, 229, 319, 386, 409, 452 III 272, 299, 309, 389, 391, 405, 438, 442 IV 35, 120, 255, 380, 413, 417, 431, 438, 710, 813, 845, 1001, 1020 VI 14, 146, 166, 220, 446, 493, 695 VII 30, 48, 86, 109, 302, 333, 384, 388, 453, 523 VIII 29, 81, 239, 286, 389, 459, 466, 469, 600, 642 Iust. praef. 17 *cf. Mavors. — plantaria Martis Ioh. II 38*
 Marturius tribunus Ioh. IV 66, 73, 201, 503
 Martzara Maurus Ioh. IV 988
 Marzin Maurus Ioh. VII 426
 Masgucn Maurus Ioh. IV 954
 Mastiman Maurorum deus (Phito) Ioh. IV 682 VIII 307
 Mastuma Maurus Ioh. VIII 412
 Mavors Ioh. I 456 II 317 IV 993 VII 80
 Maximianus Africam pacat, gentem Laguantan domare nequit Ioh. VII 530—533 I 480—482 IV 822—824
 Mazana Maurus Ioh. IV 770
 Megaera Ioh. III 80 IV 324
 Meilan Maurus Ioh. IV 928
 Meilan Maurus Ioh. VIII 590
 Melangus Maurorum dux Ioh. II 261 IV 641
 Mennou Ioh. I 186
 Meniden Maurus Ioh. IV 990
 Merasgun Maurus Ioh. IV 860
 Mermeroës Persarum dux Ioh. I 75, 89, 98 (*Proc. b. Pers. I 15, 21 II 29, 30, b. Goth. IV 13, 14, 16, 17*)
 Mestan Maurus Ioh. IV 929
 Mestan Maurus Ioh. IV 990
 Meuzzen Maurus *nomen coniectura restitutum* Ioh. IV 962
 Milcus Romanus Ioh. IV 970
 Minisa Maurus Ioh. VIII 567
 Minoius Ioh. IV 606
 Mirmidonis Maurus (transfuga Romanus?) Ioh. VIII 399
 Misantan Maurus Ioh. IV 906
 Montan Maurus Ioh. IV 861
 Murifer Maurus Ioh. VII 436
 Musa Ioh. praef. 28, 37 II 25 III 335 Anast. 42 Iust. I 40 IV 183
 Nabedes Persarum dux *nomen coniectura restitutum* Ioh. I 62 *Proc. b. Pers. II 18*
 Nacusan Maurus Ioh. IV 951
 Nados Maurus Ioh. IV 937
 Narses spado cubicularius et protospatharius Iust. III 221 IV 365 (*Theophan. Chron. I p. 376 Cl.*)
 Nartus Maurus Ioh. VIII 404
 Nathum Maurus Ioh. VII 428
 Nerens Iust. III 15
 Nican Maurus Ioh. VII 429
 Nicander Maurus (transfuga Romanus?) Ioh. VIII 603
 Nifaten Maurus Ioh. VIII 481
 Olympus Ioh. I 253, 259 IV 463 VI 487 Iust. III 179
 Ontisiren Maurus Ioh. VIII 421
 Orens Ioh. VI 12
 Ornus Romanus Ioh. IV 892
 Palamedeae acies Ioh. praef. 9
 Palina Romanus *nomen parum certum* Ioh. VIII 621
 Pallas Ioh. I 157
 Palmus Maurus Ioh. VIII 406
 Pappus Romanorum dux, Iohannis frater Ioh. I 400 (*Proc. b. Vand. I 11 II 3, 17, 28*)
 Paris Ioh. I 192
 Patroclus Ioh. I 185
 Paulus armiger, ut videtur, Iohannis Ioh. VI 598
 Paulus Romanus Ioh. IV 839
 Pax Ioh. I 9 III 72
 Pelagius Tripolis ducis vicarius Ioh. III 410
 Pelides Ioh. I 186 *cf. Achilles*
 Pelops Iust. I 335
 Penthesilea Ioh. I 189
 Petrus magister officiorum Iust. I 25 (*Proc. b. Goth. II 22, hist. arc. 16, Lydus de mag. I 25, 26*)
 Petrus Iohannis filius Ioh. I 197, 207, 305 IV 1054 VII 209, 218 VIII 577
 Petrus Romanus Ioh. VII 431, 433
 Phaëthon Ioh. I 336 III 395
 Phaëthonteus Ioh. III 38
 Phoebeus Ioh. VI 24
 Phoebus Ioh. II 158 III 26, 85, 225 IV 25, 257, 529 VI 459 VII 320 VIII 227, 279, 318 Iust. IV 118
 Pietas Ioh. I 11 Iust. I 36
 Priamus Ioh. I 177
 Priscus Romanus Ioh. VII 436
 Proserpina Ioh. VI 136
 Putzintulus Romanorum dux Ioh. IV 478, 1085 VI 521 VIII 370, 474, 479
 Pyrrha Ioh. III 346
 Recinarus Ioh. II 314, 335 IV 583, 716, 941, 946 VI 113 VII 23, 50, 231 VIII 134, 141, 289, 357, 586, 597. — de pace cum Persis componenda agit VII 30 (*Proc. b. Pers. II 27*). Iohannis adiutor lateri haerens Ioh. II 314 IV 583 VII 23—35
 Rhesus Ioh. I 189
 Roffas Maurus Ioh. IV 933
 Romulea gens Ioh. IV 893
 Rullnus Tripolitanae provinciae, ut videtur, dux Ioh. VI 221 (*Proc. de b. Vand. II 19, 20*)
 Sacou Maurus Ioh. VIII 594
 Salomoniacum templum Iust. IV 283
 Salpin Maurus Ioh. VIII 413
 Salusis Romanus Ioh. IV 990
 Samaseus Maurus Ioh. VIII 405
 Sangin Maurus Ioh. IV 909
 Sapientia Iustini minoris uxor Iust. praef. 23 Anast. 34 Iust. I 9, 291 II 198 III 148, IV 280 *cf. Sophia*
 Sarzun Maurus Ioh. VII 428
 Sasfus Maurus Ioh. VIII 391
 Senator Romanus Ioh. IV 507
 Servandus Romanus Ioh. IV 844
 Siclifan Maurorum dux Ioh. II 47 *nomen corruptum, ni fallor, e Sidifan. idem enim, ut videtur, dux IV 637 Sidisan, IV 914 Sidafen nominatur*
 Sidafen Maurorum dux Ioh. IV 914 *cf. Siclifan*
 Sidisan Maurorum dux Ioh. IV 637 *cf. Siclifan*
 Silvntis Romanus Ioh. VII 437
 Sinduit Romanorum dux Ioh. VI 522 VIII 374 *nomen utroque loco coniectura restitutum nomina similia Σινδογὰλ Agathias II 7, 9, Σινδογὰς Proc. b. Goth. II 4*
 Sinifere Maurorum deus (Mars) Ioh. IV 681 VIII 305
 Sinisgun Maurus Ioh. IV 963

- Sinon Ioh. IV 23
 Sinonius Ioh. IV 13
 Sinsudisa Maurorum dux Ioh. II 51
 Sinzera vel Sinzora Maurorum dux Ioh. IV 634. 844
 Solomon praefectus praetorio et magister militum per
 Africam Ioh. I 470 III 401. 406. 414. 441. 449
 IV 382. 1154. — Iabdam vincit III 301—304. ab
 Antala victus caeditur I 473—477. III 401—449
 IV 382. 1154
 Solomoniacus Ioh. I 473 III 301
 Solumuth armiger, ut videtur, Iohannis Ioh. IV 960
 VI 640 VII 420 VIII 611
 Sophia Iustini minoris uxor Iust. I 65. 210 II 169.
 171. 311 III 71. 83 IV 272. 278. 280 *cf.* Augusta,
 Sapientia, eius filia (Arabia) II 72
 Sophiae templum Iust. IV 264—290
 Sophianae aedes Iust. IV 271—287
 Stephanides Iohannes Ioh. VII 243
 Stephanus Romanus Ioh. VII 435
 Stontaus Maurorum dux Ioh. VI 733
 Stutias rebellis perfugarum Romanorum dux Ioh. III
 305. 458 IV 30. 49. 81. 130. 161. 168. 177. 184.
 205. 219. 429. — Membressae victus III 311. ad
 Cellas Vatarî victus III 318. Solomone interfecto
 Antalae se adiungit III 458. 459. Himerium capit
 IV 25—63. cum Iohanne (Sisinnioli filio) confligit
 IV 136—171. iam victor a Iohanne interficitur IV
 171—179. 184. 205—219. 429—435
 Stygius Ioh. I 401 VI 275 VIII 616
 Suartifan Maurus Ioh. IV 861
 Sueur Maurus Ioh. VIII 610. 615
 Sucus Maurus Ioh. VIII 604
 Sultan Iust. III 390

 Taden Maurus Ioh. IV 928
 Tafaran Maurus Ioh. VII 431
 Tamatonius Maurus. *utrum nomen an patria Mauri in-*
dicetur parum liquet Ioh. VIII 549
 Tamazu Maurus Ioh. IV 957
 Tameneus Maurus Ioh. VIII 403
 Tanadus Maurus Ioh. VIII 605
 Tanala Romanus Ioh. IV 991
 Tanin Maurus Ioh. VIII 418
 Tarah Romanus Ioh. VII 435
 Tarasis Romanorum dux Ioh. IV 553. 1101 VI 525
 VIII 98
 Tartara Ioh. IV 213 VI 135
 Taurus transfuga Romanus Ioh. IV 163
 Tergazis Avarum legatus Iust. III 258 (*Γεργάζιος vel*
Ταργάζιος Menander Frgm. Hist. Graec. coll. C. Mül-
ler IV p. 233—235)

 Theodora Iustiniani nxor Iust. IV 270
 Theodorus Petri filius et successor, magister officiorum
 Iust. I 26 (*Menander Frgm. Hist. Graec. coll.*
C. Müller IV p. 248)
 Thetis Ioh. I 130 VI 122
 Thomas praefectus praetorio Africae Iust. I 18 (*Inscr.*
Maffei Mus. Ver. 460, 7)
 Tiberius comes excubitorum (Iustini minoris successor,
 Iust. I 213 IV 375
 Tifilan Maurus Ioh. VII 427
 Tilifan Maurus Ioh. IV 910
 Tilin Maurus Ioh. VII 428
 Tiluzant Maurus Ioh. VIII 622
 Tinudus Maurus Ioh. VIII 606
 Tiseras vel Tisiras transfuga Romanus Ioh. IV 907
 Tisiphone Ioh. III 111 IV 326
 Titan Ioh. VI 457. 487
 Tizen Maurus Ioh. IV 991
 Troilus Ioh. I 190
 Tubian Maurus Ioh. VIII 422
 Tumudan Maurus Ioh. VIII 607
 Tursus Maurus Ioh. VIII 550
 Tusdrun Ioh. IV 937

 Vlitan tribunus Ioh. IV 542
 Vlives Ioh. praef. 9 Iust. III 93
 Vrbcicus *nomen coniectura restitutum* Ioh. I 100
 Vrtanc Maurus Ioh. VIII 586. 589

 Varinnus Maurus Ioh. IV 964 VII 417. 463. 470
 Vartus Maurus Ioh. VIII 620
 Vascina Maurus Ioh. IV 986
 Venus Ioh. IV 514
 Vergilius Ioh. praef. 12. 16
 Veuman Maurus Ioh. VII 425
 Victoria Ioh. I 10. 408 III 314. 426 Iust. I 81
 III 201
 Vigilantia Iustini minoris mater Iust. praef. 21 I 8
 Vitalis Romanus Ioh. IV 991
 Vitulus signifer Romanus Ioh. IV 911
 Vulcanus Ioh. III 102 VIII 74
 Vulmirzisacus Maurus Ioh. IV 983

 Zabeas Maurus Ioh. VIII 384
 Zambrus Maurus Ioh. IV 931
 Zeias Maurus Ioh. VII 427
 Zembrus Maurus Ioh. VII 437
 Ziper armiger Iohannis Ioh. IV 935 VI 535. 538.
 638. 671
 Zudius tribunus Ioh. IV 904

INDEX RERVM, VERBORVM ET LOCVTIONVM.

a, ab *abundanter additum*: Ioh. II 214 artatur ab ha-
 stis campus. IV 696 densis iubar pallescit ab ha-
 stis. VI 127 emissas ab ore querelas. VII 362 hic
 ab utroque (*scil.* calore et vulnere) cadit. *insolentius*
usurpatum: Ioh. VIII 174 dies dilatus ab armis arte
 ducis. Iust. IV 367 non a (= absque, sine) gra-
 vitate benignus. *sed unum hunc locum esse pleri-*
que negant
 abbrevio *coniectura restitutum*: Ioh. IV 231 abbreviata
 dies infanda et pessima regni est. (*Hieronym. in*
Isai. IX 28, 22 ultimum iudicii diem abbreviatu-
rus est)
 abeo = eo: Ioh. IV 755 per molle cerebrum ensis abit.
 Iust. II 283 Marcellus abibat
 abies montana: Iust. IV 45

ablativus *casus insolentius positus a) omissa prae-*
positione a: Ioh. I 516 alipedes ducunt praeseptibus al-
 tis. IV 793 magno fugiens conterritus hoste. —
 b) *omissa praepositione in passim. exempla eligo*:
 aequore Ioh. IV 752. aethere Iust. I 50. arvis
 Ioh. VII 478. campis vel campo I 89. 96. 475.
 485. 536 II 45. 92. 176. 241. finibus Ioh. VI
 224. 287. 395. harenis Ioh. IV 675. 1165 VI
 303. litore Ioh. I 180. 374. 378. margine Ioh.
 IV 462 VI 199. montibus Ioh. II 62 IV 353.
 parte vel partibus Ioh. IV 429. 1032. 1094 VII 256.
 Perside Ioh. VI 33. portu Ioh. VIII 46. saxis Ioh.
 III 177. silvis Ioh. III 304 VII 143. terris Ioh.
 VI 243. 391 VII 300. nrbe Ioh. III 20 IV 11. —
 c) *ablativus materiae*: Ioh. III 116 sanguine Van-

- dalico video decurrere rivos. Ioh. VI 551 glomerari pulvere nubem. VII 441 nubes — pulvere facta fugae. d) *ablativus temporis*: Ioh. III 346 non orbis novitate rudis, non tempore Pyrrhae. e) *ablativus absolutus*: Ioh. VIII 204 agitata resultant aequora venturis longe signantia ventis. Iust. III 124 Iustinianus ovans quarto cum consule princeps alta triumphali tereret Capitolia pompa. f) *ablativus instrumentali similis*: Ioh. IV 1056 mercede laborum omnia militibus donamus castra volentes. Iust. I 57 mercede laborum aeternam famam laudemque et nomen habebis. Ioh. VIII 305 hi Sinifere colunt, quem Mazax numine Martis accipit. Ioh. IV 618 exacuitque sudes et magnas (*cogitando supple*: struit, obice cautes, nisi zeugma audacius admittimus, locus inter corruptos numerandus est. Iust. IV 51 armatas classes ratibus cum mille parent. g) Ioh. VII 277 auxiliumque dedit rebus famulatus laudas cum nato comites bis senis milibus armans
- ablativus declinationis tertiae in e exiens, ubi i requiritur*: Ioh. IV 1023 VI 671 VIII 544. 625 missile absconsis: Ioh. I 553 absconsasque ciet tota de parte catervas
- abstrusus *coniecturis restitutum*: III 46 latet abstrusis penitus contenta latebris. 177 montibus abstrusisque latebras quaerere saxis
- accedo *sequente infinitivo*: Ioh. VIII 101 accessit placidis populos sedare loquelis
- accelero *sequente infinitivo*: VI 599 accelerant relevare viros. VII 45 reparare ruinam accelerare placet. Iust. II 86 accelerant — ministri obsequiis praebere manus. Iust. IV 9 spatiumque parare accelerant acceptabilis: Ioh. VIII 368 munus erat summi domino acceptabile caeli
- acclamationes: Iust. I 352. 358 II 165—174 III 75
- accusativus a) omissa praepositione in*: Ioh. III 417 ultima ianque dies nostras pervenerat oras. I 102 quemque illas miserat oras. locus *coniectura restitutus*. b) *accusativus Graecorum more positus*: Iust. I 35 purpureas velata comas. II 384 catervae fortia centenis oneratae brachia libris. III 169 euse latus cincti. IV 319 plus instificatus id ipsum. locus *coniectura restitutus*
- accusativus pluralis declinationis tertiae in is exiens*: Ioh. I 114 finis. hostis. I 270 VI 289 ignis. II 32 VIII 45 omnis. IV 731 ensis. IV 1151 gravis
- achates: Iust. IV 369
- acta orbis Eoi Ioh. I 121. acta principis Iust. IV 160
- actus: Iust. IV 191 euectorum noverat actus
- addo: Ioh. III 382 miseris ira dictante flagella omnipotens genitor — addidit. IV 41 ardua castra gerit campis Cepar addita (i. e. imposita) apertis. locus *coniectura restitutus* (*cf. Verg. Aen. III 336 iugis hanc addidit arcem*)
- adduco: Ioh. III 23 ibat in adductas densis exercitus umbras arboribus
- adeo: carmen adire Iust. I 15
- adf- v. aff-
- adjectivum neutrius generis a) substantivi loco positum*: Ioh. II 66 montis ab alto. II 146 montana Navasi. III 215 ardua montis. IV 667 Maurorum e medio. VI 42 laxa silvarum. Iust. I 31 rerum arcana. III 271 intima mundi. III 287 laticum conereta. III 318 mentis deformia. IV 9 medio fori. 223 soli declivia. 343 in medio procerum. b) *adverbi loco positum*: Ioh. III 439 IV 989. 1085 VI 638 VIII 116 acerba furens. IV 398 resultant aspera. Ioh. IV 692 rauca gemunt. Ioh. VI 736 raucumque tonat. Ioh. IV 899 artum eiungitur. *coniectura restitutum*. Ioh. VI 159 alta fremens. Ioh. VI 301 vanumque laborat. Ioh. VI 112 tendere rectum. VII 196 miseranda gemens
- adimo. adeptus = mortuus: Ioh. VIII 599 corpus adeptum. Iust. I 307 senioris adepti
- adimpleo: Ioh. IV 316
- admitto *sequente infinitivo*: Ioh. VI 250 admittimus hostes Byzacii extremos tantum contingere fines
- adoratio imperatoris: Iust. II 147. 276 III 251. 259 IV 131
- adverbium cf. adiectivum*
- adverto terga = fugio: Ioh. III 421 acies adversa fugax advertere terga coeperat
- adytum: Iust. III 211 adytis radiavit ab imis inclita lux
- aequaeuus: Iust. IV 310 a dextris sedet honoris aequaeui patris
- aequipero *sequente semper accusativo casu*: Ioh. IV 513 non illum aequiperans iaculis. Iust. I 328 aequiperans candore nives. Iust. II 74 aequiperans numeris matrem. *restituendus igitur accusativus* Iust. II 50 aequiperat novis maternam frondibus umbram
- aereus: Iust. IV 47 tonat aerea pulsans malleus
- aes = bucina: Ioh. I 424 aere recurvo aspera rancisoni succedunt proelia cantus. II 249 ranci sonitu conterritat aeris. IV 579 non chordae, non aera gemunt. VII 114 omnes aere ciens. VIII 165 aera ciere acies
- aeternum. pater aeternae, vale Iust. III 36
- afflo: Ioh. VI 759 (equus) naribus afflans. Iust. II 292 adflatas ortum iubar aspicit herbas. Iust. III 153 omnia sol oriens radiis melioribus adflans. Iust. IV 121 flammisque pyropos adflans
- agentes in rebus: Iust. III 160
- agmen *certain quondam exercitus Romani partem significare videtur his locis*: Ioh. I 426 iamque novem latis erumpunt agmina portis (*cf. IV 172—563, ubi novem exercitus Romani duces recensentur*). Ioh. IV 295 et VIII 183 suo veniens condensus in agmine miles. Ioh. IV 566 ordine enucta regens, aequansque per agmina turmas. Ioh. VI 299 quantisque diebus agmina tanta (= tot agmina) aletet? Ioh. VII 71 quassas reparabunt agmina vires, oblitaeque metus renovabunt proelia turmae. *Aliis locis et Romanorum et Maurorum modo exercitus universi* (Ioh. I 579 II 265 III 425 — Ioh. I 548. 551 *modo exercituum putes quantaelibet* (Ioh. I 447 IV 394 — Ioh. II 9. 413. 476 VII 453. 459) *codem verbo denotantur*
- agnosco = cognosco: Ioh. VIII 457 ductor ut agnovit —, Cusina quod fidus camporum in parte prematur
- ago *sequente infinitivo*: Ioh. IV 61 egimus hostes per vitam iurare suam. VI 337 terror agit Romanus et instat solis iter temptare truces. VII 203 forti propeare duci veneranda senectus evigilanter agit populos. VIII 152 paucos furor impius egit hoc secleris temptare genus
- alae Maurorum: Ioh. VI 191 excurrunt celeres calidisa Syrtibus alae. VIII 36 cantis Carcasu monitus alis. — alae Romanorum: VI 265 conveniunt enuctae propriis a sedibus alae
- albicolor (anruga) viridi socio coniungitur una Iust. I 329
- album senatorum Iust. IV 112
- algae (in litoribus vadosis Byzacii crescentes): Ioh. I 358 VI 756. 758
- alienus: Ioh. II 458 castra aliena rapit celsis de montibus. IV 649 accessumque viris acies aliena negabat
- alipes = equus: Ioh. I 516 II 282 IV 307. 866 VIII 478. 613
- allitteratio cf. metricae res*
- altare: Ioh. VI 154 saltus altaria circum (Ammonis sacerdos) rotat. VIII 302 producunt (Mauri) pennes altaria circum. — VIII 326 (iuxta praetorium) statuit velans altare sacerdos, et solito sacris circumdedit undique pelpis. VIII 364 sacerdos munera pro populis, onerans altare. Latinius obtulit alterius *notione solita usurpatum*: Ioh. II 321 alterno placidus sermone levabat. II 356 III 272 IV 131. 700 VII 217 VIII 292 Iust. praef. 15 II 313. —

- alternus = uterque: Ioh. I 216 quamquam hic alternae coeant confinia terrae. IV 711 coit improba virtus alterna de parte reuens. VI 488 medium cum fluminis alveum alternae posuere acies. VII 352 saeva sub alternis urebat flamma periculis. VIII 142 praecipit alternas acies astare parumper. Inst. IV 65 alternumque latus conclusit sectile lignum. — alter-nus = alter, diversus: Ioh. II 140 iam audax alternis surgit ab oris aduersa de parte fremens. VII 63 gentesque require alterna de parte ciens (*utroque loco Mauri Numidium incolentes Syrticis opponuntur*). IV 1030 ceruntur fulminis instar saepe faces rutilis ardentis currere flammis, alterna quae parte volant. *huc referam etiam* Ioh. I 368 quos nomine portus alterna pro parte Caput dixere Vadorum antiqui nauatae
- altrix imperii (antiqua Roma): Inst. I 290
alumni *vocantur, qui aulae Byzantiae officii funguntur*: Inst. I 252 cognatos, famulos et tantos linquos alumnos? IV 189—193 fidos opibus ditavit alumnos pro meritis gradibusque suis. idem inclitus omnes nutrierat, vivoque etiam genitore regebat (*scil. Iustinus cnsrpalati*) natus in imperio, media nutritus in aula inter alumnorum numeros coetusque fideles. IV 224 postquam opibus fidos consilii ditavit alumnos, Augusto imo cunctos incedere iussit, ut populis pia dona daret. IV 337 vocor, inquit, alumne (*Calinicum patricium imperator alloquitur*). IV 351 pietas Augusta malos castigat alumnos. IV 377. — *lulus eiusdem verbi notio patet* Ioh. I 122, *ubi Iohannes magister militum alumnos vocatur*, et Ioh. IV 253, *ubi totus Iohannis exercitus hoc nomine comprehendi videtur*
- amans = uxor: Inst. I 114 ostensa sibi carae referebat amanti
- amo *sequente infinitivo*: Ioh. VI 149 semper amat miseris deceptor fallere mentes Iuppiter
- angelicus: Inst. I 365 corpus in angelicam mutatum morte figuram. Inst. III 32 angelicas inter turmas. Inst. IV 247 angelicis oculis exaequans sidera caeli. Inst. II 8 angelici pergens in limina templi (*Michaëlis archangeli templum significatur*)
- angelus malignus: Ioh. I 253
- animus est *sequente infinitivo*: Ioh. VI 748 nec currere contra est animus virtusque viris
- ante magis = ante: Ioh. III 292 ante magis cecidit quam praedam tolleret hostis
- anterior: Ioh. VI 733 ingens exercitus hostem ambit, et anterior conturbat lancea capos
- apertus: Ioh. VII 70 iam tempus apertum aequor habet
- apex = arboris culmen: Ioh. IV 299 Anast. 12. — apex = conus Ioh. IV 195. — apex imperialis = imperator: Ioh. I 100 queu primum maximus orbis imperialis apex famulum rebusque fidelem tunc habuit. Ioh. I 122 gavius alumno imperialis apex optat sic vincere semper. Ioh. VII 144 (muros oppidi) condidit ipse Iustinianus apex, orbis dominator Eoi occiditque potens. Inst. I 355 Iustino in principe vivit Iustinianus apex. Inst. II 163 summoque coronam imponens apici. Inst. IV 135 liberatis apex, mundi caput. — apices sacri = decretum principis: Anast. 42 quod labor indulsit, quod fessis provida Musis alma per insomnes meruit vigilantia noctes, hi sacri monstrant apices: lege, summe magister, et causam defende meam. *cf. proemii p. XLVI*
- apostolicum templum: Inst. III 59
- appareo *sequente infinitivo*: Ioh. VII 317 pulvis et aduersi apparebat certius hostis hand procul esse viris
- appono: Ioh. IV 403 apponunt sensus auresque loquelis
- appropio = appropinquo: Ioh. VI 370 appropians (ad litus) vitales inuenit herbas. Ioh. VII 100 appropia, fessisque tuis solacia praesta
- apto *sequente infinitivo*: Ioh. II 129 vaginasque aptant nudis pendere laertis
- aquila: Ioh. I 518 compositis coepit procedere turvis victricesque aquilas acies ostendere campis. Ioh. II 247 leues aquilas campis produxit apertis. Ioh. VII 241 victricesque ferunt aquilas atque agmina densant
- ara: Ioh. III 84 tristes et Apollinis aras inde petens, Phoebi tripodas laurusque requirit, funditur horrendis sanguis maestissimus aris. Ioh. VIII 301 statuuntque aras et inania poscunt numina. — Ioh. VIII 365 aras lacrimarum fonte rigavit
- arbores prope Constantinopolim crescentes *nominantur* Inst. IV 35—46
- arcitenens: Ioh. VI 522. — arcitenens = Apollo: Ioh. I 158 arcitenens crebris quis ferret fata sagittis
- arcus: Inst. IV 2 urgebat turmas arcus statione replere. IV 55 roboribus flexis teretes curuauerat arcus artificum praedocta manus. IV 58 tunc interclusos nulli transire sub arcus concessum: cunctis medio via lata patere. IV 209 perque arcus viosque omnes adstabat utraque parte favens vulgus
- ardeo = ardens procedo: Ioh. IV 620 ardet in medium confusus equo. Ioh. IV 633 ardet in aduersos multis cum milibus hostes. — *ardeo sequente infinitivo* = ardens cupio: Ioh. III 132 ardet dirumpere vincula. Ioh. VII 233 ardet adire viam
- ardesco: Ioh. II 170 fremitibus ardescit equorum
- ardus: Ioh. IV 457. 467 VI 17 a. colla, terga, ilia (equorum). Inst. III 387 a. colla (virorum). Inst. II 318 a. capita. Ioh. IV 791 a. Iohannes. IV 1101 a. Tarasis. IV 492 a. tela. II 277 a. vela (tentorii). VII 197 a. tecta. VIII 502 a. Carthago. I 290 a. aether. Inst. praef. 31 a. cornua linae. — Inst. III 207 a. (imperatoris) limina
- armiger a) = arma gerens: Ioh. VIII 424 has sequitur Romanus eques fortesque tribuni armigerique duces. b) = protospatharius: Inst. III 220 armiger interea, domini vestigia Iustrans eminet excelsus super omnia vertice Narses (*cf. ensipontis*). c) = satellites: 1) armiger Iovis *i. e.* aquila. Ioh. IV 388 armiger ipse Iovis liquidam tremefactus in aethram effugiat. Ioh. VI 289 armiger ipse Iovis, portat qui fulminis ignis. 2) satellites Mermerois Persarum ducis. Ioh. I 95 armigeri iacere ducis. 3) satellites magistri militum (*ἄρχιστρατοὶ* appelluntur Procopii locis permullis, e quibus hos eligo: b. Pers. I 9 p. 45, 12 D. 12 p. 59, 11. II 19 p. 234, 17. b. Vand. I 11 p. 360, 21. p. 362, 11. II 4 p. 425, 22. 21 p. 505, 18. 20. b. Goth. I 5 p. 26, 19. I 18 p. 88, 14. II 18 p. 218, 4). Ioh. II 357 mandata superbo tunc iubet armigerum celere perferre tyranno. IV 923 sed ductor properans fidis comitantibus nna armigeris victos socios virtute suavit. VI 533 cunctantem bella subire armigeri suavere duces. VI 585 ductor adit virtute locum [comitantibus una] armigeris temptare parans —, qua valeat transire via. VIII 630 felicia tela Iohannis armigeri rapit ipse (magister) manu. IV 301, 978 VI 650, 670 VIII 620. *idem, ni fallor*, armigeri *alias a poeta comites vocantur. cf. comes*
- armipotens: Ioh. IV 565 armipotens medius componit signa Iohannes. IV 587 armipotens Reemarinus. VI 512 armipotens munibat signa Iohannes. VIII 534 armipotens hostes ceruens obstare Iohannes
- arto: Ioh. II 20 ipse suis artatur uotibus aër (pruinae nube terrae infusa). II 76 Zerquilis artatis habuit quos horrida campis. II 214 ipsis artatur ab hastis campus. IV 379 poscere quos decuit, vanis terroribus artat. Inst. IV 62 coniungunt tabulas et ferri nexibus artant
- arx a) palatium Constantinopolitanum (*Proc. de aedif. I 4*). Inst. praef. 19 solum excellentem conscendere insit in arcem te pater omnipotens. I 187 itur (Iustinus it) in arcem obsequio comitante patrum. I 212 omnia disponens munivit providus arcem Tiberius. II 430 arcem remeavit in altam. IV 327 in ingentem vectandus consulis arcem conscendit gau-

- dens, *locus corruptus*. b) Sophianae aedes (Zon. *XIV 10*): Iust. IV 271 sacram fundavit conditor arcem et Sophiae nomen nondum regnantis habere arx meruit. c) arces = urbs, moenia: Ioh. II 117 Gadabisque maligna mittit ab arce viros. Ioh. III 19 sub iuga Sidonias misit Belisarius arces. Ioh. IV 1055 Carthaginis arces cernere sic victor mereat. *non palatium Carthaginiense* (Proc. b. *Vand. I 20. de aedif. VI 5*), *sed urbem denotari locis, qui iam sequuntur, demonstratur*. Ioh. VI 169 celsas Carthaginis arces Carcasan ductor portis ingressus aperitis — feretur urbem per median. Ioh. VI 184 celsas Carthaginis arces Carcasan ductor populis comitantibus altus per medias ibat, tunc cum cervice recisa infixum rigido vidit caput Africa conto. — d) arx = caelum: Iust. IV 341 cum carne relicta spiritus ascendens claram penetraverit arcem
- astrorum apud Persas cultus: Iust. praef. 30—32
- attendo: Ioh. III 57 attentae vix prodit fabula linguae auctor a) *notione solita*: Ioh. I 181 Aeneas proavus, celsae quo moenia Romae nomen et imperii praedictum auctore refinget. I 288 III 51 IV 224. 693. 859 VII 95 VIII 156. 342 IV 668 Ierna gentis rectorum maximus auctor. VI 523 (Iohannes, ductorum maximus auctor. b) *insolentius positum*: Ioh. III 127 Romani maximus auctor nominis (Iustinianus). Ioh. IV 545 ibat Iisdaias gentis praefectus et auctor
- augesco = angeo: Ioh. I 332 omnis et augescit crescentem frondibus ignem arbor
- aula sacra (palatium Constantinopolitanum): Ioh. II 385 Iust. praef. 7. 18. Anast. 19. Iust. I 27. 48. 60. 82. 134. 148. 177. 186. 197. 205. 211. 251. 285. 359 II 71. 284 III 6. 12. 38. 222. 234. 263. 390 IV 104. 122. 186. 192. 211. 258. 312. officia sacrae aulae (cf. eurpalati, officia, palatium): I 27 secreta sacrae tractans Demetrius aulae. II 284 dispositorque novus sacrae Iadnarius aulae successor soceri (factus mox eurpalati est). — aula Memphitica: Iust. III 16 (gemmae), quas Memphitica Caesar perduxit ab aula. — aula Vandalica: Iust. II 125 (gemmae) quasque a Vandalica Belisarius attulit aula. — aula Sidonia (palatium Carthaginiense Procop. b. *Vand. I 20. de aedif. VI 5*): Ioh. VI 228 missus Sidoniam miles vix contigit aulam ductori mandata ferens. — Ioh. VII 448 Boreas Scythica iam liber ab aula
- aureus: Iust. I 185 aurea nascetur vobis regnantibus aetas. II 308 aurea plebes tempora principibus centenis vocibus optant. III 78 ferrea nunc abeunt atque aurea saecula surgunt
- aurum: Iust. IV 150 lilia cana ferunt, mediumque intermicat aurum floris odoriferi
- auspicium: Ioh. VII 514 huius in auspicio (*scil.* in oraculo, quod Carcasan regulo venerat, nostri spes maxima regni est. Iust. IV 269 ante futurorum, quam sunt, arcana bonorum auspiciis sacrare piis. — Ioh. I 127 mittitur auspiciis comiturus bella magistri tiro. Iust. I 3 auspicio meliore cano. Iust. I 29 non sine summi numinis auspicio reor hanc venisse quietem. Iust. III 149 auspiciis haec sacro tuis. (*Sophiam alloquitur Corippus*)
- anteum in Iohanne nusquam occurrit. Iust. I 160. 285 II 4 IV 243
- axis = enrrus Phoebi: Ioh. III 26 Phoebi candentis et axe tristia bella uagis calida inferrentur harena. III 225 axe premens medium Phoebus iam lampade caelum. IV 1168 iam prunior ordine certo axis in occiduis summersus flammiger undis. VII 320 Phoebus anhelis altior ibat equis medio libratus in axe. — axis = caelum: Ioh. II 384 quaeque sub aethereo latum sparguntur in orbem axe ferac gentes. Ioh. III 75 toto praefulgens Lucifer axe. Iust. IV 96 iubar axe sereno emicuit. — axis = orbis, zona, terra: Ioh. VI 156 (Aurora tristior extollens radios tende-
- bat in axem. Ioh. VI 269 pergit in australem ductor fortissimus axem. Ioh. III 397 ferac gentes Libyeum inundantur in axem. Ioh. III 125 nostros mandat in axes
- bacchor: Ioh. VI 301 miles bacchatur anhelans
- bālantes = oves: Ioh. II 398 balantum compone greges bālatus: Ioh. II 174 pcedum per prata balatus. Iust. IV 204 pulsantque balatibus auras
- balsama: Iust. III 23 odoro balsama suco
- barathrum *vox coniectura restituta*: Ioh. IV 685 quas sis regemunt montana barathris
- barbaricus: Ioh. I 28 barbaricis rabies exarserat armis. II 27 fera barbaricae latrant sua nomina linguae. IV 102 Africa barbaricis planxit nudata rapinis. Iust. I 279 barbaricas flexa cervice phalanges. III 122 barbarico (*i. e.* barbaris adempto) historiam fieri mandaverat auro
- barbarus: Iust. III 380 si, barbare, nescis. — Ioh. I 503 VII 247 barbara corda. Ioh. II 263 b. signa. Ioh. VI 193 b. turba. Ioh. VI 567 b. terga. Iust. praef. 40 b. regna. Iust. I 62 b. bella. Iust. II 108 b. colla. Iust. III 237 b. pubes
- bāsis: Iust. IV 60 materiaque ipsa bases firmaverat imas
- beatus = mortuus: Ioh. I 390 hoc ego, germano pariter comitante beato, castra loco tenui. I 402 haec loca me fratris memorem fecere beati. Iust. I 160 ipse autem patris concussus sorte beati scepra recusabat. — beatus = clarus, celebratus: Ioh. VIII 507 nomen post bella beatum semper erit, semperque manet memorabile caelo, dum fera bella legent aevo veniente minores
- bellatrix: Ioh. I 188 cornit ut mediis bellatrix virgo catervis Pentesilea suis. VII 453 bellatricesque catervas spargebat
- belliger *substantive*: Ioh. I 540 belliger astu mittitur in planos — campos. VII 347 ipsas impressat harenas belliger ore. VII 417 Varinnus, belliger ille terribilis quondam nostris. — *adjective*: Ioh. II 91 belliger Austur. IV 450 belliger ipse (Putzintulus). VI 502 non tuba belligeros cecinit clangore tumultus
- bellum = seditio, defectio: Ioh. IV 53 (Stutias) stetit improbus aggere celso, ceu placidus, blandis nutantia pectora verbis impellens ad bella: simul promittit et arguet, hortaturque viros variis ad bella figuris. IV 224 (Guntarique) bellorum pessimus auctor. IV 228 sumere nec timuit bellum nomenque tyranni. IV 415 mentes iam sese ad bella parantes. VIII 145 sin forte paratis aspera bella sequi mentemque implere malignam, dicite. (*oratio Iohannis ad exercitum militiam recusantem*)
- bene = valde, maxime: Ioh. I 520 bene sollicito dispensans pectore. II 376 tunc bene subiectus. II 403 et bene direptos ponemus prandia muros. IV 1165 confossus iacuit mediis bene nudus harenis. VII 235 cura bene cautus in omni
- benedico = laudo, celebros: Ioh. I 99 astans meliis dominum benedixit in arvis. VIII 366 precibus placidis patrem benedixit honorans. Iust. II 61 quos tibi (*scil.* Mariae), quos genito dignos solvemus honores pro tantis, benedicta, bonis. — benedico = *segnen*: Iust. II 160 pontificum summus — adstantem benedixit eum. Iust. IV 318 dextraque dei benedictus abivit
- benefictio: Iust. II 270 sancti mecum est benedictio patris
- benefactor: Anast. 20 communis benefactor herus. Iust. I 215 communis benefactor alens. II 146 communis benefactor adest
- benignus: Ioh. I 119 pedibus celer ille benignus (imperatoris) oscula laeta dedit. Iust. I 35 oculisque benigna. I 244 laetus et ore benignus. III 236 voce et mente benignus
- bibo = accolo: Ioh. VI 199 pinguis qui margine Nili stagna bibunt

- bibulus: Iust. I 129 clausi bibula rivi minuuntur harena. IV 169 bibulis rivos inducat harenis
 bicornis: Ioh. IV 617 tribulos per castra locat furcasque bicornes. Ioh. VII 541 quinque erectis iubet ordine lignis stipite suspendi morientum colla bicorni
 biformis: Ioh. I 213 siluit tunc Scylla biformis. IV 610 pectus tunc ipse (Theseus) biforme (Minotauri) ense ferit misti generis
 bipennis: Ioh. IV 560 solae apparent post scuta bipennes. IV 1119 per nemus omne bipennes congeminant — ictus. VI 152 in adversa percussus fronte bipenni taurus ut occubuit. Iust. III 178 accipites splendescere luce bipennes. IV 37 quadrata caesa bipenni fraxinus
 bonitas: Ioh. I 264 sperne malum bonitate tua. IV 342 virtutem indomitam mista bonitate refovi. IV 592 pietas, bonitas, sapientia. Iust. IV 352 malos castigat alumnos consilii bonitate sui
 brevis: Ioh. I 274 nec breviata sinu sustentant lineae flatus
 bucina: Ioh. I 512 II 250 VI 263. 546
 bucina torva dei Gurzil mater: Ioh. II 111
 bulla: Ioh. IV 496 (Geisirth dux) cingula gemmiferis stringit fulgentia bullis. Ioh. II 131 (Manris) insita non ullis stringuntur cingula bullis
 bustum: Ioh. I 33 nec senibus potuit concedere fessis quisquis onus busti (i. e. tumuli). *locus coniectura restitutus* (cf. Verg. Aen. V 558 non te optima mater condet humi, patriove onerabit membra sepulcro. Claud. in Eutrop. II 530 qualis erat, Phrygio tegetet cum Memnona busto). Iust. I 348 ales ut exustus eum phoenix innovat artus a busto rediviva suo
 buxus: Iust. IV 40 pallida buxus
 buxeus: Iust. IV 59 buxea populeis aptans capitella columnis
 caelicola: Ioh. I 454 caelicolum turmas, quid vellent fata, monebat (Iuppiter)
 caerulus: Ioh. I 196 per vada caerula currens. I 322 caerula sulcantes impellunt flamina puppes. IV 256 caerula sulcabat dirumpens luce corusca Phoebus
 calathus *coniectura restitutus*: Ioh. IV 1076
 calco: Ioh. II 137 sub nigra calcatur Maurica planta. III 454 a dominis calcata est Africa Mauris. IV 1011 pedibus calcatur et amnis purpureus. IV 1158 supraque cadavera calcant quadrupes. — calco = vinco, triumpho de: Ioh. II 2 adverso trepidus calcatur ab hoste. Ioh. I 17 inclita nam cunctos calcant vestigia reges. Iust. I 286 Vandalici calcantem colla tyranni. Iust. II 107 solet edomitos victor calcare tyrannos. II 400 mentem calcavit habendi. IV 307 (Christus) calcavit mortem moriens
 calefio: Ioh. VII 320 subito calefacta dies
 calendarum dona: Iust. II 354 dona calendarum proferant vicina mearum. IV 103 dona calendarum, quorum est ea cura, parabant officia
 caleo: Ioh. IV 155 VIII 525 sanguine multo militis arma calent
 camelus: Ioh. VI 194 altisque camelis Maurorum qui more sedent. VII 236 altisque camelis (*quibus Athanasius Iohanni Carthagine Lares commeatum mittit*) fervet iter. VII 341 quae super ora camelos vincula rara tenent. — *camelis inter se colligatis castra munium Mauri*: Ioh. II 93 collocat astrictis muros fossasque camelis. IV 598 muros per castra camelis construit octono circumdans ordine campum. IV 1021 in mediis intrantes castra camelis observat — implicitosque premit. VI 511 subigit victos inter timor ire camelos. VIII 39 fossasque in montibus altis constituere metu et celsis vinxere camelis. cf. castra. — Ioh. II 474 IV 995. 1066. 1070. 1133 VI 83
 campus = bellum: Iust. III 346 lituosque mihi camposque minatur. III 397 campos, acies et castra parate. — campi aequorei: Ioh. II 432 erravit navita campis aequoreis. — campi liquidi = flumen: Iust. III 293 liquidos ceu terruit ungula campos. — campi aetherei = caelum: Ioh. VII 441 surgit ad aethereos nubes densissima campos. — campi siderei = caelum: Ioh. II 252 ungula siderei contristat pulvere campos. III 215 per inga siderei plano cum vertice campi funduntur
 canales horti: Ioh. VII 336 canalibus horti innumerac densantur apes. cf. *irrigatio*
 cancer: Ioh. VI 270 qua fervens loca secca dies sub sidere cancri sole perusta tenet nimium
 candens Phoebus: Ioh. II 155 III 26
 candida turba: Iust. III 161 cumque palatinis stans candida turba tribunis
 cannae = mapalia: Ioh. II 16 arboribus religant congesto culmine cannas. VII 65 has motis praecipe cannis et signis proparare suis. VII 264 commotis omnia cannis arva gemunt. VIII 44 hinc atque hinc cunctos cannas fixere per agros. VIII 124 veniat commotis Cusina cannis
 cano: Ioh. IV 676 proelia rancisono cecinerunt cornua cantu. VI 502 non tuba belligeros cecinit clangore tumultus. — cano = laudo, celebros: Ioh. I 480 Iust. II 128 amborum nomen per saecula cuncta canitur. Iust. I 267 pietas laudanda viri est semperque canenda. Iust. IV 155. — cano = vaticinor: Ioh. III 106 VI 177. 180. 190 regnum cecinit quod gentibus Ammon. VII 515 cecinit sic gentibus Ammon. — cano = dico, narro: Ioh. I 184 cunctaque gesta canunt Argivi proelia belli. I 527 et metuenda canens et quae peragenda revolvens. *locus coniectura restitutus*. II 405 sculptilis ille, tuis cuius munimine castris prospera danda canunt. III 12 dum diversa canunt, ductor sic forte locutus. IV 269 ore canens haec verba refert. VI 263 (ductor) signa movenda canit. VII 291 (fama) aspera verba canens. Iust. IV 406. — cano de *clamore dictum*, *qui proelio incipiente attollitur*: Ioh. IV 686 vox veneranda canit: clamatur nomine Christus. VIII 202 Massylaeque manus magno cecinere fragore. — cano de *acclamationibus dictum*: Iust. I 357 'tu vincas, Iustine' canunt. II 170 mille canunt laudes vocum discrimina mille
 canus: Ioh. IV 237 cana gravitate. Ioh. IV 486 cana aetate. Iust. IV 150 lilia cana
 capilli Maurorum longi: Ioh. IV 757 luminaque et longos secuit cum fronte capillos. VII 463 Varinum prensis rapuit virtute capillis et suspendit equo. VIII 193 ast alius longos removens a fronte capillos. VIII 569 viventem Camalun pressit: rapit ipse capillis captivumque trahit. — capilli Avarum longi: Iust. praef. 4 illa colubrimodis Avarum gens dura capillis. III 262 longisque implent spatiosa capillis atria
 capitellum: Iust. IV 59 buxea populeis aptans capitella columnis
 captivo: Ioh. VII 507 captivumque sub armis
 captivus: Ioh. IV 1154 Solomonis signa retollunt prisca viri, Iernaeque simul captiva reducant
 careo: Ioh. III 158 Cacus ut Herculeis cariturus luce lacertis
 caro: Iust. I 266 carnis condicio cunctis mortalibus aequa. II 59 verae sese velamine carnis (Christus) induit et servi formam de virgine sumpsit. IV 341 carne relicta spiritus ascendens. IV 354 carneveras animas. *locus laecer et corruptus*
 carpo: Ioh. I 461 VI 485 VII 2 c. iter. I 269 c. viam. I 235 II 442. 452 c. somnum vel somnos. Iust. III 29 oscula frigida c. Iust. III 86 c. gaudia mensae
 carus: Iust. I 249 cara per exanimum circumdans brachia corpus
 casa imperatoris in circo: Iust. II 413 Caesaris ante easam (supplices se prociunt). *non de palatio, sed de sede imperatoria circensi agi, apparet e verso II 430* dimissis populis arcem remeavit in altam

- castra Manrorum camelis, bobus, asellis, ovis, capellis inter se colligatis munita: Ioh. II 93—99. 396—403 IV 597—618 VIII 39. 40 *cf. Proc. b. Vand. I 8 p. 348, 13 — 349, 78 D. II 11 p. 453, 8—18 D.*. — castra = castellum: Ioh. IV 41 ardua castra gerit campis Cebar addita apertis. castra = exercitus: Ioh. VII 311 insequitur fortis fugientia castra magister. — castra apinum: Ioh. I 431 Inst. IV 28 castus vir = spado: Iust. III 214 adfuit obsequio castorum turba virorum
- catenis munitae fores: Iust. I 69 limina quassabat ductis munita catenis. *vox catenis coniectura restituta*
- cauta = syngrapha: Iust. II 389 debita persolvit genitoris, cauta recepit
- cavus: Ioh. IV 354 (lupi) ulnatis aëra crebris pulsant perque cavas resonant latratibus nubras. VIII 513 fundunt cava nubila nimbos. Inst. II 360 ingemuntque cavos dulci modulamine plausus
- cedrus: Iust. IV 43 cedrus olens
- celer: Ioh. I 115 celerique iubentis implevit praecepta die. III 310 sed tamen hic celeri devictus tempore cessit. VIII 244 gentibus una salus celerem committere pugnam
- celero *sequente infinitivo*: Ioh. VI 38 nunc Libycos fines solito custode tueri ac celerare placet felicia regna referre
- celsus: Ioh. III 60 celsa prenumt dominantis iussa magistris. IV 654 agnovitque procul celsa inter tela suorum. VI 522 celsis Sinduit armis
- censio *coniectura restituta*: Ioh. IV 69 castris censere malignis paulatim temptare fugam. *nusquam atibi apud Corippum hanc vocem inveni*
- censura: Iust. II 230 sit censura patrum, sit disciplina per orbem. II 305 circumfusa videns plaudentium milia risit, censuram servans et plebi gaudia donans. III 108 censura servante modum (bibendi). IV 6 (praefectus urbis) censuram gravitate regens. IV 126 censuramque piam servans gravitate resedit
- centenus: Ioh. III 16 Vandalicumque genus centeno perderet anno. III 185 reguaque centeno properans iam fregerat anno. — Iust. II 309. 385
- cera = cernis: Iust. II 9 cerasque micantes obtulit. II 71 oblati ceris altam remeavit in aulam. IV 317 obtulit et ceras. III 10 (vasa) quae superinpositis implebant atria ceris. III 39 maestraque funereas accendunt agmina ceras. — IV 29. 32
- certo: Ioh. praef. 37 rustica Romanis dum certat Musa Camenis. Iust. IV 102 certabantque ipsi incunda palatia caelo. — *sequente infinitivo*: Ioh. I 255 VII 456 prendere certat. I 537 fraudibus his certat committere proelia Maurus. IV 887 VI 719 concurrere certat. VI 708 defendere certat oppressos socios
- certus: Ioh. I 525 certa licet vobis, quae sit illudica genti, est. *locus suspectus*. III 193 nullis iam vita salutis certa locus
- cen: Ioh. III 256 cen glancam veniens grando destrinxit olivam. IV 395. 830. 1087 VI 345 verbis cen flumine dulci pectora cuncta rigans. VIII 655. Iust. I 322. 330. — Ioh. VII 210 ceu foret *i. e.* quasi esset ille senex. IV 16 ceu dux. IV 54. 155 VIII 186. — Iust. III 293 cornipedum liquidos cen termit ungula campos. Ioh. VII 165 mentem mox fessa recepit ceu dubiam
- charta (syngrapha): Iust. II 363 positis totam chartis implevit harenam. II 368 de tantis rationem collige chartis. II 393 lucent chartis ardentibus ignes. II 395 chartas flammis subigunt
- chelydrus: Ioh. III 111 Tisiphone tortis saevire chelydris incipit. IV 327 Alecto tortis saevisse chelydris chlamys: Iust. II 118 Caesareos humeros ardenti murice textit circumfusa chlamys
- chorda: Ioh. IV 579 non chordae, non aera gemunt
- chorus: Ioh. VIII 328 instituntque choros et dulcia psallunt carmina. Iust. III 43 virgineus sonat inde chorus
- chrysattica vina: Iust. III 100 fusca dabant fulvo chrysattica vina metallo. *cf. Alexand. Trall. II 2. IX p. 44. 196 ed. Goupyl. Plin. Val. V 9. Edict. Diocl. 2, 14. Placidi Glossae. Mai Class. Auct. III p. 443*
- chrysolithus: Iust. IV 120 chrysolithi mireque micant cibo: Iust. II 249 cognoscite fiscum ventris habere locum, per quem omnia membra cibantur
- ciuta = istula, tibia: Ioh. IV 580 carmina percussis resonent expressa cientes
- cingulum: Iust. II 88 pretiosaque cingula (imperatoris gemmis. — Ioh. IV 496 cingula gemmiferis stringit fulgentia bullis. Iust. IV 232 auro lucebant cingula mundo. — Ioh. II 131 (Mauris) insita non ullis stringuntur cingula bullis
- circulus: Ioh. II 126 clipeos gladiosque minaces non solito victos lateri, sed circulus ambit perstringens modicum complexus brachia gyro. Iust. II 130 sacerati circulus auri inpositi in collo. — Iust. I 330 plenus ceu circulus anni. IV 92 totum compleverat orbem circulus (anni) alterius referens de fine dierum principium
- circumquaque *coniectura parum certa restituta*: Ioh. III 5 circumquaque duces vallantes agmine denso consilium — habebant
- circus. ludorum factionumque circensium origo: Iust. I 314—344. imperatore novum in circo populus expectat Iust. I 345 II 278. 326. 361. 387. circenses ludos populo imperator novus promittit Iust. II 349. — III 249. — *cf. casa, color*
- civilis: Ioh. II 242 civilis amor *i. e.* amor erga commilitones Romanos III 251 IV 195 pondus civile (*i. e.* pondus commilitonum cadentium)
- civis = miles Romanus: Ioh. IV 123. 439. 451. 1001 VII 224 VIII 85. 119. 497
- clamosus: Iust. II 326 clamosi tacere sedilia circi clareo: Ioh. III 74 potens pars maxima mundi claruit (Africa)
- claudo: Ioh. IV 218 infelicem animam mors impia clausit. VII 171 nunc pariter miseris caperet fors saeva sepulcri clausa
- clientes = cives: Iust. II 98 'haec est illa dies' laeti dixere clientes. II 165 intonuit patrum subitus fragor, inde clientum clamores crevit. IV 177 vota clientum pensat (imperator). IV 197 continet ipse suos, nutritque, fovetque clientes. IV 329 ante pedes domini, faciunt qui iussa, clientes adstant laeti. — clientes = Mauri pacati: Ioh. VIII 471 vestros, socii, salvate clientes
- clima: Iust. III 197 convexi climata caeli
- clipeatus: Ioh. VIII 381 clipeata his agmina campis cum magno clamore ruunt. *locus coniectura restituta*
- clipeo attollitur imperator: Iust. II 137 quattuor ingentem clipeis sublimibus orbem adtollunt lecti invenes, manibusque levatus ipse ministrorum supra stetit
- coarto: Ioh. VI 316 cur nos dira fames ardorque sitisque coartans — latigat?
- cognatus: Ioh. I 244 (tristis imago) cognata tenebris. IV 192 (annis) utraque cognatae dirimens conluna terrae. Iust. III 287 cognatos latices laticum concreta tegebant
- cohortes a) officiorum sacrae aulae: Iust. IV 235 divina sequuntur officia, et primis praeco clamoribus instat omnibus imperitans sectis praecedere turmis. incedunt densae mixto lictore cohortes. b) cohortes militum Romanorum: Ioh. I 577 III 433 IV 152. 291. 404. 466. 479 VI 344. 482 castra movens duxet comptas iubet ire cohortes per numeros turmasque suas. VIII 17. 233. 362. c) cohortes Manrorum: Ioh. II 51. 262 IV 48. 808 VIII 262
- color Maurorum niger: Ioh. I 245 Mauri videbatur facies nigroque colore horrida. II 137 IV 321. 985 VI 92—97 VII 426 VIII 115. 482. 594. — colores factionum circensium: Iust. I 315—329. *cf. Tertull. de spect. 9. Cassiodor. Var. III 51*

- colubrimodus: Iust. praef. 4 illa colubrimodis Avarum gens dura capillis
- columna: Inst. III 9 mille columnarum species. III 195 (sedes imperatoris) quattuor eximii circumvallata columnis. IV 59 buxea populeis aptans capitella columnis. IV 208 serica per cunctas pendebant vela columnas. Ioh. IV 1050 subductis moles excelsa columnis — cadit. — columna = sustentaculum tentorii: Ioh. II 277 arduaque excelsis sustentant vela columnis
- coma = crista: Ioh. I 93 vaginaeque leves, hastae clipeique comaeque (per agros iacere). — comae = arborum folia: Anast. 14 Inst. I 323 II 323
- comans: Iust. II 17 rutilisque comantem ornavit solem radiis
- comes = comilito, miles: Ioh. VII 278 (Iaudas) cum nato comites bis senis milibus armans. VIII 197 Romani comites, fessae spes unica terrae. VIII 432 Romani comites et gens o nostra fidelis (*Cusina loquitur*). VIII 455 spes venientis fida magistri sola duces comitesque simul populosque levavit. VIII 504 talia dicentem (Putzintulum) comites iam vulnere fessum suscipiunt. — *sunt loci, quibus vocis comes notio minus late pateat*: Ioh. VI 265 conveniunt cunctae propriis a sedibus alae et pedites iussi, comitesque ducesque Latini. VIII 112 (Iohannem e castris seditiosos cedentem) comitesque secuti atque duces et fida manus. VIII 121 *seditiosos mitites allocutus Iohannes haec dicit*: noster fortis semperque fidelis Cusina rebus erit gentes comitesque ducesque. *qui fuerint comites isti ceteris militibus imperium detrectantibus magistro fidi, parum constat cogitari potest aut de militibus comitatensibus, qui a militibus limitaneis seiungebantur* (Cod. Iust. I 27, 2, 8), *aut — id quod mihi quidem magis arridet — de armigeris. cf. armiger*
- commercium: Iust. I 111 (carinae) omnia vectantes gemini commercia unandi. Iust. II 372 publica quid vestro prosint commercia fisco
- como: Iust. III 66 exornant postes et arundine limina comunt. IV 80 cuncta triumphalis pendentia culmina laurus comit. IV 152 postesque et limina comunt. — comptus: Ioh. IV 508 comptisque nitet felicior armis. VI 519 felici nomine comptus duetoris. Iust. I 241 diademate comptus. III 223 comptus caesarie. IV 234 pars trabeis, pars compta togis. — Ioh. I 546 comptas ut spargat callidus alas. II 101 comptaque dispositis ponunt tentoria signis. II 179 in nulla comptus procedere turma cernitur. VI 482 comptas iubet ire cohortes. VI 501 non acie compti. VI 547 it bene compta unanus. VIII 576 ossa per Euantis digno bene compta sepulero. — Ioh. IV 138 longo stetit ordine compta. Iust. III 11 ordine compta suo. *locus coniectura restitutus*. Iust. III 205 longoque sedilia compta tenore
- compages: Ioh. IV 692 orbis tremuit compage solutus compello *sequente infinitivo*: Ioh. I 139 succurrere fessae compellit pietas. I 214 non ora hporum compulit unda ciens ululantia reddere saxa. IV 38. 67. 942. 1014 VIII 238. 638
- compenso: Ioh. I 133 praemia compensat merito condigna labori
- compesco: Ioh. IV 49 saevum fingens compescere bellum
- competit: Ioh. VII 49 consule, care, magis nostris quid competat armis. Iust. II 111 Augustis solis hoc cultu competit uti. II 422 dens est, cui verbo competit uno iustificare malos
- complexo: Iust. I 104 portum, quem geminae complexant brachia ripae
- compositor morum: Iust. I 17 (Anastius quaestor et magister) compositor morum, iuris legumque sacerdos composita pae: Ioh. VI 436
- compresso: Ioh. VIII 538 cum teneris culmos compressat aristis laeva manus
- compulso *coniectura restitutum*: Ioh. VIII 423 compulsat post terga acies Nasamonis iniqui
- compuncta mente: Ioh. III 379 iustitiam nullas compuncta mente secutus. IV 266 at pater exurgens compuncta mente Iohannes corde pio, genibus nixit et poplite flexo (preces fundit)
- concisior nemorum: Iust. IV 22
- conclausus: Ioh. I 551 hostile obsessis conclausum vallibus agmen. *ceteris omnibus locis formis concludo, conclusi Corippus utitur*: Ioh. IV 507 VI 755 VIII 171 Iust. IV 65
- concolor: Ioh. VI 93 concolor illa sedet cum nigris horrida natis. Iust. I 322 IV 232
- concrepo: Ioh. IV 679 concrepat (clamoribus) omne nemus
- concretus: Ioh. IV 1000 VI 77 VII 86 pulvere concretus. III 140 concretos sanguine campos. IV 1161 in manibusque virum concretos glutinat enses aspersus super arma cruor. Iust. III 287 cognatos latices laticum concreta tegebant
- concutio: Ioh. VI 747 concutit iras
- condensus: Ioh. II 165 c. agmen. IV 295. 1084 VIII 183 c. (in agmine) miles. IV 640 VIII 266 c. acies. VI 526 c. phalanges. IV 1009 c. turbae. Iust. II 320 moles c. virorum. III 166 c. exebutibus. III 209 custodes c. numeris. Ioh. IV 300 condensis frondibus ornus. *locus coniectura restitutus*. Ioh. VI 588 condensi saltus. Iust. III 174 condensa frondoso robore silva. Ioh. VIII 513 condensi nimbi
- condignus: Ioh. I 133 praemia compensat merito condigna labori
- conditor orbis: Ioh. IV 272 VII 95 Iust. IV 300
- condo: Iust. II 16 caeli liquidos formatrix (sapientia dei) condidit ignes
- conficio = interficio: Ioh. VII 437 Gorgius conficit Auspur. *conficit coniectura restitutum est, cui Corippi locus suffragatur nullus*
- confido: Ioh. VII 184 heu nimium confide tui! — *confido sequente infinitivo* = audeo: Ioh. I 55 stravit quo vulnere Parthos confisos turbis densisque obstare sagittis
- configo: Ioh. IV 574 quaque iubent oculi, configunt cornua vulnus
- conflo: Ioh. IV 1146 conflant nitidum flamma solvente metallum. *locus coniectura restitutus*. Iust. III 378 monstraque quae variis extant conflata metallis
- confluo = corruo: Ioh. III 255 (equus) confluit et dominum vasto sub pondere frangit. *cf. defluo, fluo*
- confringo = collido, illido: Ioh. I 357 fractum scopulis latrat mare. IV 612 (minotaurus) ruit obscurae confringens cornua terrae. IV 1005 confringunt pectore et clipei clipeos. *locis pluribus huic verbo etiam apud Corippum notio vulgaris inest*: Ioh. III 262 IV 174. 842. 1138 VI 726 VII 58. 118 VIII 218. 615 Iust. II 234
- congaudeo: Iust. I 362 omnia congauident. II 94 omnia visum congauident elementa diem
- congemino: Ioh. IV 397 congeminat tunc unda sonos. IV 573 VIII 557 vulnera congemmans. Ioh. IV 1120 congeminant validos silvis regementibus ictus. Iust. IV 22 crebrisque securibus ictus congeminant
- conglomeratio: Ioh. VI 483 tunc pulvis in altum conglomerat nubes atque aethera turbat harenis
- conifer: Iust. II 322 ludere coniferae frondosa cacumina silvae. III 172 coniferae sacra inter flumina quercus
- consanguineus: Ioh. II 42 hunc (Antalam) consanguineis sequitur densissima turmis Fraxes. VIII 271 (Cusina) consanguineus genitus de matre Latina
- consanguinitas: Ioh. IV 1095 Cusina Romanis consanguinitate propinquus
- consciis: Iust. I 245 mens sibi conscia recti. Ioh. VIII 333 conscia (*scit.* culpae) pectora. — Ioh. IV 491 consciis ipse sui. — Ioh. IV 751 VIII 618 conscia virtus

- conscripti patres: Iust. II 201 conscripti patres, nostri spes maxima regni, vos estis pectus, vos brachia verticis huius. IV 142 inde senatorum sacro recitantur ab albo nomina, conscripti patres. IV 181
- consentio: Ioh. III 293 non mentis consensit tunc Africa bellum. *locus corruptus. ceterum verborum structurae similis* (consentio bellum) *apud Corippum exemplum extat nullum*
- consero: Ioh. III 167 veribusque trementes conserit artus. IV 864 fugientes conserit hastis. VI 509 corpora certamen fugientium conserit hastis. VIII 420 piloque superbum conserit Ontisiren. IV 706 (missile hastae concurrens, gemino consertum pondere campo corruit. IV 761 perque pedem dextrum domini conserta pependit (fraxinus). VII 176 dulcia consertis strinxisse pectora palmis
- conservo = custodio, tueor: Ioh. VI 2 castra vicissim conservant lucri vigiles. Iust. III 218 (spadonum est imperatoris) conservare domum
- consessus: Ioh. IV 330 obtulit ipse Antalas, sedens consessum ex ordine dignis
- consistorium: Iust. III 211 adytis radiavit ab imis inclita lux et consistoria tota replevit
- construo aciem: Ioh. VIII 379 per extensos acies construxerat agros
- consul: Iust. III 121 Iustinianus ovas, quarto eum consule princeps alta triumphali tereret Capitolia pompa. — consulatum a Iustiniano abolitum Iustinus restituit: Iust. II 351 nomenque negatum consulibus consul post tempora tanta uocabo. II 357 expavit gaudens inopino nomine vulgus consulis audito. IV 1. 71. 101. 108. 132. 146. 156. 211. 211. 221. 243. 254. 327 Iustinus consulatum fuit et dona calendaria distribuit
- consulo = consilium peto: Iust. praef. 32 noctivagisque colens astrorum consulit ignes. — consulo = consilium do: Ioh. II 334 consule, quid moveat duri in discrimine belli. VI 254 consulite et dubios animos firmate docentes. VII 49 consule, care, magis nostris quid competat armis. Iust. III 374 divinum sibi met plus consulat unde petatur auxilium. — consulo = curo: Ioh. VII 102 nostraeque ruinae festinus succurre, precor, et consule rector. — consultus: Ioh. II 113 Ifurac infestis venit consultus in armis. *locus suspectus.* — consulta: Ioh. II 354 VI 236 VII 29. 51 VIII 240
- consultor: Iust. IV 4 (praefectus urbis) consultor legum
- consummo: Ioh. IV 288 bene compositis consummans omnia verbis
- contactus: Ioh. IV 578 sonat contactu flstula venti
- contagia: Ioh. III 390 ne mala praedatae caperet contagia terrae
- contendo: Ioh. IV 111 pro patria contentus amor. IV 774 clipeo contentam deviat hastam
- conterminus: Ioh. II 8. 423 contermina tellus
- contero: Ioh. II 201 segetes ne conterat horrida pestis. IV 126 fugitivos conterit hostis. IV 423 nocentes conterminus. VI 427 conterminus populos. VII 40. 493 VIII 351 conterit hostes. VI 411 conterminur *coniectura restitutum*
- conterrito: Ioh. II 51 conterritat hostes fraude loci. II 88 volitans conterritat orbem. II 249 rauci sonitu conterritat aeris. III 129 classibus ecce suis totum conterritat orbem. IV 1040 tonitru conterritat orbis omne genus. VI 222 fama Libycas conterritat urbes
- contexto: Ioh. VI 737 fixus contextitur umbo missilibus densis
- contiguus: Ioh. IV 1010 sanguis perfundit harenas contiguo rivo
- contingo: Ioh. VI 68 contingunt animos (*i. e.* veniunt in mentem saevi tot tempora belli
- contra: Ioh. III 207 IV 28. 169 VI 481 sistere contra = obsistere. VI 641. 651 contra venientia = occurrentia. VI 748 currere contra = occurrere. VII 422 contra euntem = obvium
- contremisco: Iust. III 399 contremuit stupefactus Avar. — Ioh. IV 800 contremuere tonantem fulmine deieci fracta cervice Gigantes
- contristo: Ioh. II 252 magna sidereis contristat pulvere campos
- contudo: Ioh. II 360 his monitis nostris aures contunde superbas
- connumero: Iust. III 143 admiranda magis quam connumeranda
- convecto: Iust. IV 105 convectant rutilum sportisque capacibus aurum adculant. IV 148 fecundi convectant muera campi agricolae
- convenio: Ioh. VI 197 convenere sibi
- convexus: Ioh. IV 162 convexo margine caeli. Iust. III 152 convexi rutilantia caeli sidera. III 197 convexi clinata caeli
- convicium: Iust. III 73 mille voluptatum species, convicia mille
- convolvo: Ioh. I 330 flamma omnia convolvens succensae robora terrae. I 360 (venti) ab extremo convolvunt aequora fundo. I 446 aëra sublatae convolvit fumus harenae. VII 147 (ventus) flatu convolvit harenas. IV 711 exanimis convolvit equos. VIII 601 funera convolvens. VI 747 murmura convolvit (leo)
- coquo: Iust. II 114 cocto lucidus auro balteus effulgens
- corniger (Ammon): Ioh. II 110 VI 147. 556 VIII 252. 304
- cornipes = equus: Ioh. I 545 II 89 IV 544. 657. 1141 VI 360. 717 VII 341. 444 VIII 545. 599. 624
- corouatur imperator: Iust. II 159—174
- corpus: Iust. IV 68 divisum in turmas atque in sua corpora vulgus
- corrector: Iust. IV 5 insti vindex, corrector iniqui (praefectus urbis)
- corusco: Ioh. II 427 flammis hinc terra coruscat, inde polus stellis. Iust. IV 99 clara coruscantem lux auferat altera lucem. — Ioh. IV 459 cassisque novo splendore coruscans. IV 528 ferrique novo splendore coruscans. VI 656 ductor mucrone coruscat
- coruscus: Ioh. IV 256 lux cornesca. Iust. III 181. 227 IV 371 luce coruscans. Ioh. IV 475 anroque coruscans. VI 631 capulumque coruscum corripuit. Iust. I 278 gemmisque corusca
- cothurnus: Iust. II 104 purpureo terrae resonant fulgente cothurno. *locus coniectura restitutus.* III 169 praestrici crura cothurnis
- creans = creator: Iust. IV 338 inssuque creatis a regnis in regna vehor
- creator: Iust. II 52 virgo creatoris genetrix sanctissima mundi. II 157 deus creator
- creatura: Iust. II 26 hisque creaturam, claro est quae subdita caelo, subiectam fecit. II 30 en ego, parva creaturae pars
- crebresco: Ioh. I 167 prospera maturis crebrescunt flamma Cris
- credo: Iust. II 205 summa regendarum cura est mihi credita rerum. II 369 nos nostra iubenti credidimus. Ioh. VIII 175 gentes dubias se credere campis efficit ipsa quies. — Ioh. VII 98 numina quae credunt. — Iust. IV 307 vitamque resurgens vita dedit cunctis in se credentibus
- credulus = gläubig: Iust. II 55 credula verbum accipiens, nostram genuisti feta salutem
- crispo: Ioh. I 326 volvebant venti crispantes vertice flammam
- crudesco: Ioh. IV 885 fracto crudescit pugna tumultu
- crudus: Ioh. II 137 crudaque sub nigra calcatur Manrica planta. IV 517 cui cruda senectus et virtus iuvenilis erat. IV 598 crudo quem fervidus ense — truncat. Iust. praef. 5. (gens Avarum) crudis asperissima bellis. III 270 crudus et asper Avar

crux: Iust. II 176 crucis faciens signum venerabile. II 300 sancti faciens signacula ligni
 crystallum = glacies: Iust. III 291 nec fragilis potuit crystalli forma noceri
 cubile: Iust. III 218 (spadonum est) conservare domum sanctumque intrare cubile
 culpo: Ioh. IV 188 culpabat pavidas fatorum sorte caervas
 culter: Ioh. III 92 mersosque simul per viscera cultros imprimit ipsa sibi. IV 1007 iam nescius accipit hostis saeva per oculos confossus vulnera cultros
 cum *coniunctio* a) *sequente indicativo*: Ioh. IV 353 monte lupi medio veluti, cum nubila latis incumbunt terris, ululatus aëra crebris pulsant. Ioh. II 198 IV 1039 VI 95 VII 337. 448 VIII 71 Iust. I 349 II 92 IV 149. 216. — Ioh. I 545 cum properaverit hostis, arte fugit. Iust. IV 341 cum carne relicta spiritus ascendens clarum penetraverit arcem, — Iustini ad limina perge. — Ioh. I 234 securus puppe Iohannes carpebat somnos, cautus cum forte magister ipse ratis placidos persensit surgere ventos. Ioh. I 243. 579 III 157. 424 IV 161. 314. 666 VI 186. 352. 452 VII 320 Iust. I 33. 66. — Ioh. VIII 281 placidam per membra quietem accipit omne genus —, cum vigil insouemem flagrans iam Marte Iohannes ducebat noctem. — Ioh. IV 373 Artabanum modo grata mihi, Fortuna, dedisses, sorte nova fortis pariter cum noster Ilagnus castra regit. Iust. I 208 quis temptaret obsesse, cum deus imperium sancto iam dixerat ore Iustino Sophiaeque dari? I 256 qua vi tantos superabimus hostes, cum virtus Romana iaces? — Iust. II 370 vobis quis vestra negaret, cum vestrum est, quod mundus habet. IV 321 cum diligit ipse, diligitur. — b) *sequente coniunctivo*: Ioh. VII 534 cum donet responsis certior Ammon prospera bella suis, Laguantan cedere signis aut fugisse putas? Iust. IV 181 illos donis conscriptis patribus aequos esse dedit, cum distet honor. — Ioh. I 380 ex duobus namque unus eram, cum sceptrum tyrannus Geilamir in Libycis tenuisset (= teneret) perfidus oris. I 398 cum totiens victor saevo remeasset ab hoste. III 312 cum maximus hostes fudisset modicis victor Belisarius armis. VII 530 nec Maximianus apertas bis potuit conferre manus, cum sceptrum teneret Romani princeps populi. Iust. praef. 14 cum milite tuto alternas gentes domini fortuna necaret. I 135 cum magni regeres divina palatii patris. I 138 cum sceptrum teneret fortis adhuc senior, regni tu summa regebas. III 17 quas supplex Cleopatra dedit, cum vincula fratris frangeret. III 124 (iniecit vincula tyrannus), quarto cum consule princeps alta triumphali tereret Capitolia pompa. IV 51 armatas classes ratibus cum mille parent. IV 265 cum Iustinianum haberet imperium. — *locis Iohannidis septem, quibus codex Trivultianus dum exhibet, Bekkerus cum restituit. Cui coniecturae, quamquam erunt qui adversentur (cf. Halmii indicem in Victoris Vitensis historia s. v. dum), adstipulatus sum, primum quod latioris illius notionis, qua dum in codice Trivultiano usurpat, in carmine de laudibus Iustini vestigium extat nullum, deinde quod corruptelae talis plures per locos repentis alia etiam in codice Trivultiano exempla inveniuntur. cf. infessus, qua. adseribo locos emendatos*: Ioh. VIII 437 cum veniet, laudet fortes rebusque fideles. — I 377 (cf. I 380) cum prima tenerent ultrices haec arva rates, hoc litore primus ipse solum tetigi. I 453 saeva Giganteo cum staret Phlegra tumultu, caelicolum turmas, quid vellent fata, monebat (Iuppiter). III 13 qualis in adventu fuerat (= erat) tunc Africa nostro, o socii, saevus esset cum maxima regnis ultio missa dei. VI 305 Danaum quondam Thebanos inclita campos agmina cum peterent, siccato numine Bacchi expavere laeus. VI 548 sic placitum tibi, summe pater, cum laedere velles peccantes Libyae populos.

VIII 611 quem cum non prendere posset, — transverberat
 cum *praepositio abundantiae addita*: Ioh. II 336 plana cum voce locutus. II 409 scelus hoc cum iusto Marte piabit. VII 116 affatur mihi cum voce. VIII 329 psallunt carmina defentes humili cum voce ministri
cumulantur nomina et verba: Ioh. I 28 rabies exarserat armis, insidiis, ferro, flammis populisque superba. I 44. 45 quis lacrimas, clades, praedas, incendia, mortes, insidias, gemitus, tormentum, vincula, raptus explicet? II 61 succendens praedansque feroc maectansque trahensque. IV 222—224 malignus, perfidus, infelix, atrox, insulsus, adulter, praedo, homicida, rapax, bellorum pessimus auctor. IV 585—589. 592. 1109. 1110 VI 163 ardet, anhelat, hiat, pallet, rubet, aestuat, alget. Iust. I 169 continuit, fovit, monuit, nutrit, amavit. I 217. 260. 309 urguet, agit, stimulat, pulsat latus, inprimit, instat. III 74. 164 IV 44
 cupidus: Ioh. I 293 auri cupidus. VI 424 cupidus fera proelia miles (*forsan cupiens legendum*). — *sequente infinitivo*: Ioh. VII 473 cupidi condiscere causas cupressus odora: Iust. IV 46
 cura est *sequente infinitivo*: Ioh. IV 44 nec nobis claudere portas cura fuit. Iust. I 70 custos, cura est cui claustra tueri
 curapalati: Iust. I 135 cum magni regeres divina palatia patris, par extans curis, solo diademate dispar, ordine pro rerum vocitatus curapalati. II 284 dispositorque novus sacrae Baduarii aulae, successor soceri (factus mox curapalati est)
 curro *sequente infinitivo*: Ioh. II 123 Bareaei solito currunt saevire furore, currunt *coniectura restitutum*. III 135 mundumque puer subvertere currit. III 288 frenos et iura cucurrit principis ultro pati. VI 396 mittere legatos pro pace cucurrit. — *curro notione peculiarari*: Ioh. I 134 gradibusque potentes esse facit (res p.), quoscunque viros bene currere sentit pro terris populisque suis. Ioh. IV 362 non vester eram? non saepe cucurri? non iussus merui? cautus non proelia gessi? — Ioh. IV 340 pietas ut magna regentis omnia contineat, crebro sermone cucurri. *locus suspectus*
 cursor: Iust. II 293 praenuntius ante signa dedit cursor. III 160 turba decanorum, cursorum, in rebus agentum
 curules (*scil. sportulae*) = dona calendarum: Iust. II 356 promissaque die nostras sperate curules
 custos: Iust. I 70 custos, cura est cui claustra tueri. III 207 custodes ardua servant limina, et indignis intrare volentibus obstant. — custos = custodia: Ioh. I 499 (Iohannes Antalae legatos) privato iussit custode teneri. Iust. III 18 rupto custode
 cymba *coniectura restitutum*: Ioh. IV 325 Charona senem deserta currere cymba
 cymbius = *Baldachin*: Iust. III 196 quas (columnas) super ex liquido praefulgens cymbius auro inmodico, simulans convexi climata caeli, inmortalis caput soliumque sedentis obumbrat
dativus casus a) *cum passivis*: Ioh. I 411 desertas civibus urbes. III 372 nullis virgo quaesita maritis. IV 122 mihi cognita virtus. b) *loco praepositionum* in et ad: Ioh. II 16 arboribus religant congesto culmine cannas. IV 258 lumina subtremulis spargebat lampadis undis. IV 953 caput terrae deturbat acerbi. VIII 556 dominum deturbat harenae. VI 358 quadrupes ipsis cecidit densissimus arvis. VI 528 nuntius interea venit celer ecce magistro. VII 12 nox terris nunc atra ruit. VIII 534 terrae submiserat amos. c) *insolentius positus*: Ioh. IV 664 talia narranti seseque in bella vocanti erubuit. *locus coniectura restitutus*. Ioh. VI 704 ductoris vocibus ille erubuit. Iust. II 32 (deus), cui flectitur uni omne genu. *sic forsitan accipiendus etiam locus in-*

- tellectu difficilis* III 352 hand leto metuens sua lumina clausit, actas si qua ruit
 debita Iustiani a Iustino solvuntur: Iust. II 261. 389. 401. — debita munera Avarum rex petit: Iust. III 307
 decani: Iust. III 160 turba decanorum, cursorum, in rebus agentum
 deceptor: Ioh. VI 149 semper amat miseras deceptor fallere mentes (Ammon)
 dedignor *sequente infinitivo*: Ioh. VII 455 dedignaturque tribunus sternere caede viros
 defleio: Ioh. VI 45. 301 VII 308 d. fame. VII 217 d. metu. VII 470 defectus *coniectura restitutum*. — VIII 245 iam farris ab omni defecit Nasamone gemis defluo. Ioh. IV 765 inque latus gemina defluxit utrumque parte cadens
 deformis: Iust. III 315 ignavae mentis deformia nudat
 defunctus: Ioh. III 373 coniugis ob nummos defuncti quaeritur uxor
 deitas: Iust. IV 304 consimilis deitate patris (Illins)
 delictis dono libellis = ignosco: Ioh. II 361 dum gentes peccant, pietas Romana remittit, cunctaque delictis donat delicta libellis
 densus = creber: Ioh. IV 287 densisque agitant singultibus artus. VII 441 cornipedum fodiens densis calcaribus armos
 demitto *cf.* descendo
 depono querelas = queror: Ioh. VI 309 deposuit miseram erumpens voce querelas miles Romanus
 deporto: Ioh. I 576 nuntius ante levis nostros deportet ad aures
 depono = adsigno: Iust. IV 3 loca, quae populis praefectus deputat urbis
 descendo = venio: Ioh. II 116 Mucninniana manus calidus descendit ab oris. *nescio an similiter vis praepositionis de infracta sit in verbo demitto (= mitto, emitto)*: Ioh. IV 666 magica taurus demittitur arte
 desero = desino: Ioh. II 377 tandem iam desere facta turbidus in miseris quae exeres tristia terris
 desino: Ioh. VII 491 non desinet ille precando
 destina: Ioh. III 43 Iust. I 15 mutantis destina terrae
 determino: Ioh. IV 619 Antalas pariter pugnas determinat arte
 detrunco: Ioh. VIII 593 fulmineo caput ense metens detrunct Alantas
 devio *transitive*: Ioh. IV 771 clipeo contentam deviat hastam
 devius: Ioh. IV 602 implicitas errore parat per devia fraudes. IV 1149 sternens variis per devia fatis. VII 360 moritur variis per devia fatis. VIII 571 sequitur per devia turmas
 devotio: Iust. I 206 devotio tanta atque hominum cantela fuit
 devotus: Ioh. VIII 158. 162 Iust. III 407 devota mente. — Iust. IV 178
 dexter: Ioh. II 468 IV 156. 246. 381 dextera. *Iohannidos locis ceteris et carminis in laudem Iustini omnibus forma dextra potius utilis*. — Ioh. VII 122 hunc ubi prospiciens contra Liberatus enitens vidit et erectis temptantem proelia dextris (= erecta dextra)
 diadema: Iust. I 38. 241 II 89. 180. — Iust. II 162 III 257 IV 243 diademate (fulgere) sacro
 dictator = dux: Ioh. IV 568 in manibusque suis (scil. magistri) fortis dictator ut esset arma movens populi dicto. Ioh. III 380 ira dictante flagella (deus miseris addidit). — *sequente infinitivo*: Ioh. I 344 iraque praecipites dictant tendere gressus in medios fluctus. II 216 suis succurrere dictat. II 294 pietas modo parceret dictat. IV 556 clipeosque suis coniungere dictat
 dies a) *masculini generis*: Ioh. IV 259. 1166 VIII 171. 255 Iust. I 200 II 95. 293 III 230. b) *femini generis*: Ioh. I 489 VIII 106 Iust. IV 338 dies suprema. Ioh. VI 556 Iust. II 98 haec est illa dies. Iust. II 356 promissaque die. Ioh. I 315 IV 231. VI 615 VII 320 VIII 213. 254 Iust. II 151. 377. 417 III 2. 136 IV 1. — dies = solis lux: Ioh. VI 270. 610 VIII 278 Iust. II 95 III 175 IV 253. — dies = vita: Iust. I 51 III 34 mortuus fruitur meliore die
 differo *absolute*: Ioh. I 84 nec passus differre diu. VIII 241 impatiens differre diu. — Ioh. II 329 d. laudem. VII 13 d. labores. VII 315. 523 d. arma. VII 333 d. Martem. — Ioh. III 381 dilato tempore nullo. VIII 174 iamque dies atterque dies dilatans ab armis arte ducis
 diffundo *coniecturis restitutum*: Ioh. IV 945 diffunduntque vias. VI 691 latus diffundit arundo
 digitus: Ioh. IV 338 digitisque silentia linguis imposuere suis. Iust. I 122 gemis uno Calinicus ademit ora preuens digito, dextraque silentia fecit dignus *sequente infinitivo*: Ioh. IV 589 et qui dignus erat tali proferre uagistro
 dilectio: Iust. I 178 boni dilectio patris
 dimitto = relinquo: Ioh. I 114 placidus finis dimittit et hostis
 dirigesco: Iust. III 400 dirigit, sicis vox humida faucibus haesit
 discerno, discretus: Ioh. II 316 VII 243 discreta mente. Iust. I 224 discreta ratione. I 297 almaque discreto placuit concordia vulgo
 discussor: Iust. I 24 rectorum Latii discussor providus orbis
 dispono *sequente infinitivo*: Ioh. VII 137 disposuitque duces numeros fortesque tribunos in proprios remeare locos
 dispositor: Iust. II 284 dispositorque novus sacrae Baeduaris aulae. IV 4 libertatisque tuendae dispositor (praefectus urbis)
 dispositus: Ioh. IV 595 ipso dispositu felicia signa regentem. Iust. I 138 dispositu nam Caesar eras
 divalis: Iust. I 42 divalis origo (Iustinus). II 84 divalia tecta. IV 227 divalis sella
 diverto: Ioh. VI 377 saeva fames alios divertere terga coegit. VI 446 divertit iter
 divinus = Augustus: Iust. I 193. 265 d. animi. III 234 d. aula. III 134 d. cena. I 47 d. honor. IV 235 d. officia. I 135 III 165 d. palatia. III 30 d. pater. I 37 d. pedes. Ioh. I 155 Iust. I 158 d. plantae. Iust. II 332 d. princeps. III 145 d. res. II 116 d. vestis
 divus: Iust. I 8 divae (Vigantia et Sophia). III 127 d. genitor. III 147 d. Augusta. IV 176 d. propago
 do. a) do = facio: Ioh. II 142 quas ruinas illi Romana manus per vulnera Martis ante dedit. III 77 quae dedit in nostris proles Guenfeia terris, summe pater, capiti ipsorum generique reserva. Iust. III 290 aerea nec solitos labens dedit orbita sulcos. Ioh. II 333 si miseris demus. Iust. II 318 nunc simul erectis, promissis nunc ardua membris dant capita. Iust. IV 350 instasque (forsan undasque) suo dent sanguine terras. — b) do = iudico: Iust. I 36 quantum signa dabant, sacrae Pietatis imago. — c) do = conicio: Ioh. IV 197 multos in tela cadentum impetus ipse dedit. VIII 527 acerba ducum dederant quae funera campis. Iust. II 365 terrae corpora dantes in facies ceidere snas. — d) do = adverte: Ioh. I 272 IV 419. 792 VI 34 VII 439 dare terga. Ioh. VI 761 dat latus equus. — nec dirum audent temptare periculum. — e) do *sequente participio fut. pass.* = sino *sequente infinitivo*: Ioh. IV 19 signa movenda damus. — f) do *sequente infinitivo*: Ioh. IV 165 tunc iterum miseris pariter concurrere telis et bellum civile datum est. Iust. II 427 terrarum dominis Christus dedit omnia posse. — g) do *sequente concessivo cum infinitivo* = facio, ut: Ioh. II 82 ni fata dedissent invida saepe, bonis licet, ultima rumpere flia. IV 10 e mediis miseris traxit fallacia muris et Mauris servire dedit. VI 497 miserabile fatum audaces dedit esse viros. Iust. praef. I deus

- omnia regna sub pedibus dedit esse tuis. IV 181 illos domis conscriptis patribus aequos esse dedit. — h) *sequente ut vel solo coniunctivo*: Iust. II 41 da posse volenti, ut faciam placitura tibi. II 67 da bene procedant omnia
- domito: Ioh. I 149 IV 773 Iust. III 140
- domitor: Ioh. IV 587 belli domitor pacisque minister. VI 578 nec flectit in hostes liber equum domitor
- domo bella: Ioh. I 127 mittitur auspiciis domiturus bella magistri tiro. IV 273 tu gentes et bella domas. IV 741 VII 271
- donarium: Iust. IV 153 sua placandis nectunt donaria teuplis
- donec: Ioh. I 549 his agit in bellis fingens certamina Mazax insidiis, donec medios perducatur in hostes hostile obsessum conclausum vallibus agmen. VI 211 (Antaeus) contacta lapsum reparabat corpus harena, sponte cadens, victor donec Tyrynthius artem nosceret. Iust. III 58 viso funere flebant, donec Apostolici subnecent atria templi inclita sacro posnissent membra sepulcro
- dubius = periculosus: Ioh. III 276 perit in dubiis puppes heu naufragia ventis. dubius = in periculo versans: Ioh. I 72 dubiae succurrit moenibus urbis. VIII 94 non aliter dubiis quam ferret proelia fessis omnia conturbans Nasamon
- duco: Ioh. III 213 arduus ipse (mons) licet summoque cacumine ductus emineat. — *sequente infinitivo*: Iust. IV 268 ignarum recto deus ordine ducit ante futurorum, quam sunt, arcana bonorum auspiciis sacrare piis
- ductor = summus dux: Ioh. I 50. 77. 80. 97. 114. 157. 258. 324. 341. 375. 416. 447. 468. 476. 485. 495. 511. 520 *passim*. *Tantum non semper ii, penes quos summa imperii est* (Belisarius I 387 III 18, Solomo I 476, Iohannes *passim*, Cusina III 406 VII 263 VIII 266, Antalas I 468, Ierna II 109, Carcasan VI 170. 185. 206. 226 VII 521), ductores *appellatur*. *Paucissimis locis duces inferioris ordinis eodem nomine denotantur*: III 409 qui Tripolis tunc ductor erat, convenit et audax Pelagius. IV 516 nomine ductoris ductor fuit ille Iohannes iam senior grandisque annis. IV 1058 non ulli ductorum auferre licebit de praeda sociis. IV 1107 accendit socios ductorum maxima virtus. VI 523 ipse loco medius ductorum maximus auctor. *cf. dux*
- duellum: Ioh. III 305 at Stutias orsus nostra de parte duellum (= seditionem, defectionem)
- dum a) *sequente indicativo praesentis*: Ioh. praef. 6. 37 I 38. 449. 532. 547 II 115. 309. 324. 361. 412. 450. 469. 481 III 12. 55. 59. 146. 239. 285. 355. 386 IV 1. 82. 100. 136. 211. 298. 409. 416. 430. 463. 470. 537. 672. 705. 782. 832. 867. 968. 980. 1050. 1102. 1130. 1145. 1146 VI 16. 98. 159. 164. 177. 180. 333. 335. 376. 465. 629. 747 VII 46. 276. 293. 415 VIII 49. 245. 258. 269—271. 280. 351. 397. 464. 491. 500 Iust. I 115. 294 IV 174. 175. 352. 362. b) *sequentibus indicativis aliorum temporum*: Ioh. VIII 507 nomen (Putzintuli) post bella beatum semper erit, semperque manet memorabile caelo, dum fera bella legent aevo veniente minores. Iust. I 130 Romanum imperium, patri dum vita manebat, vestris consiliis vestrisque laboribus auctum (fatemur). c) *sequente coniunctivo*: Ioh. VII 258 quos ille labores inter utrumque tulit, tantas dum flecteret iras! Iust. I 349 contentus in urum stans avium spectat solem solisque volucrum, dum veniat. — *locis Iohannidos septem, quibus dum in codice Trivultiano extat, Bekker cum restituit. cf. cum*
- dumosus: Ioh. II 73 dumosae perstringens hordea terrae duplex lancea = duae lanceae: Ioh. II 151
- dux a) dux = is, *penes quem summa imperii est* Ioh. I 464. 502 II 354 III 1 *aliis locis non paucis*. — b) *locis pluribus, praesertim ubi duces superioris et inferioris ordinis sciunguntur, illi ductores, hi duces appellatur* I 389. 419. 448. 521. 564. 578 *passim*. *de numero, nominibus, rebus ducum, qui Iohannis victoriarum participes fuerunt, in proemii p. XXVI. XXVII. XXX egi.* c) *provinciarum Africanarum duces*: Ioh. VI 49 Byzacii geminis ducibus sit maxima cura Massylas acies acie turbare sequaci. *de Byzacii ducibus eorumque sedibus cf. proemii p. VII. duces Tripolitanae memorantur*: III 409 qui Tripolis tunc ductor erat, convenit et audax Pelagius (*ducis vicarius*). VI 221 pervolat ecce levis, magno nudante Rufino, nuntius. *forsan* I 471 dux nostris fueras qui proximus oris vicinaeque maris quondam servator harenac
- echo: Ioh. IV 679 tunc omnis consonat echo. IV 682 Mastiman assonat echo. Iust. II 166 clamoribus assonat echo. *locus coniectura restitutus*
- effensus: Ioh. II 45 Iust. III 321 e. gens. Ioh. IV 944 e. castra. Iust. I 286 e. colla tyranni
- officio *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. I 535 arboris aut altae frondoso vertice robur efficit occultis acies subsidere campis. VIII 175 gentes dubias se credere campis efficit ipsa quies
- effugio = fugio: Ioh. IV 358 armiger ipse Iovis liquidam tremefactus in aethram effugiat raucauave gruem cygnumve canentem? IV 799 mirantur et horrent, effugiuntque virum. IV 1138 effugit ille ferns contracto robore Ierna. — VIII 18 fugiat licet improbus astu, non tamen effugiet
- effulgeo: Iust. II 111 cocto lucidus auro balteus effulgens effundo = prosterno: Ioh. II 407 gentibus effusus campo quaeretur in illo montibus et cunctis quodquod Maurusia gessit impictas. IV 940 Conunian mediis feriens effudit harenis. VIII 645 infensas telis effundere turmas
- egredior *sequente infinitivo*: Ioh. VIII 99 egreditur trepidus rerum condiscere causas
- eia: Ioh. IV 1061 VIII 469 eia agite, o iuvenes!
- eloquium: Iust. II 280 eloquii pietate sui
- emico: Ioh. I 315 e. alta dies. Iust. IV 96 iubar aere sereno e. — Ioh. IV 176 VI 727 VIII 416. 564 e. sanguis
- enim *coniunctio apud Corippum nusquam invenitur, quam ob rem Ioh. VIII 214 lacunam verbo durae melius quam vocibus pia enim expleri arbitratus sum*
- ensifer: Ioh. VII 429 ensiferumque Nican
- ensipotens a) = ensifer: Ioh. IV 925 ensipotens rumpens inimica Iohannes agmina. VII 420 ensipotens Solumuth. b) = protospatharius: Iust. IV 366 nec non ensipotens membrorum robore constans (adstabat Narses)
- ensis legum: Iust. I 61 adficietque viros legum pius ensis iniquos
- eo *sequente infinitivo*: Ioh. VI 82 captivas cernere Mauras ire iuvat
- ephebi: Ioh. IV 1016 misti senibus densantur ephebi equinus: Ioh. VI 726 casu contractus equino (= equi casu)
- error = ambages, via inexplicabilis: Ioh. IV 602 implicitas errore parat per devia fraudes. IV 607 flexerat ancipites tantis anfractibus orbes, distortuens errore vias
- erumpo: Ioh. VI 309 deposuit miseram erumpens voce querelas. — Ioh. I 66 Romanos erupit (= effugit) eques. *cf. evado*
- et a) *in locum iusto posteriorem reiectum*: Ioh. II 437 circuit, attonita sonitus explorat et aure. III 241 perterruit omnes casus et ille duces. III 409 qui Tripolis tunc ductor erat, convenit et audax Pelagius. *aliis locis haud paucis*. Iust. I 104 portum, quem geminae complexant brachia ripae moenibus adpositis, rapidos contemnuere ventos et faciunt. b) *cum negationibus coniunctum*: Ioh. VIII 81 et merces non ulla datur. VIII 85 et meritis non ullus honos. Iust. IV 279 et nullis velamen visibus obstat. IV 323 ipse et non subditur ulli. — et nec: Ioh. I 544 et

- incurvo nec cessat flectere gyro cornipedem domitum
 evado *sequente accusativo casu*: Ioh. II 12 tantas evade pestes
 eveho: Ioh. VII 80 non illum fortuna prior Mavorte secundo inflatum exexit. *exexit coniectura restitutum*
 evertō: Ioh. III 423 eversas sequitur per devia turmas. IV 17 sparsas Maurorum evertere fossas. IV 805 eversis acies succumbere signis
 evigilanter: Ioh. VII 203 evigilanter agit populos
 evitabilis: Iust. I 265 nulli evitabilis — carnis condicio
 exaequo = aequipero: Iust. IV 247 angelicis oculis exaequans sidera caeli
 exaestuo: Ioh. VI 302 solis fervore rubens exaestuat
 exaggero *insolentius positum*: Ioh. I 541 mittitur in planos rarus qui proelia campos provocet et visos fugiens exaggeret (*i. e.* ex aggere eliciat) hostes. Ioh. VI 620 dictis exaggerat (*i. e.* effundit) iras
 exalto: Iust. II 321 exaltata putes placidis bene flantibus Euris ludere conferae frondosa cacumina silvae. IV 319 plus exaltatus, plus iustificatus
 exanimis: Ioh. IV 711 exanimis convolvit equos
 exanimus: Iust. I 249 cara per exanimum circumdans brachia corpus. I 364 *conjectura additum*
 exardeo *sequente infinitivo*: Ioh. VIII 56 quis furor ille fuit, quo sic exarserat omnis funditus ipse suas Latiaris perdere miles tunc acies?
 excubiae: Iust. I 202 excubiae primum, quae summa palatia servant, imperium felix dominis intrantibus optant
 excubitus: Iust. III 165—179 ingens excubitus divina palatia servans. IV 240 clipeis pia terga (imperatoris) tegebat ingens excubitus
 excutio: Ioh. II 468. 482 III 257. 259 IV 769. 846. 974 VIII 597. — VIII 526 dolor excutit iras. Iust. II 312 excutiunt plausus
 execo: Ioh. VIII 542 execto fusus per gramina collo. VIII 623
 exequiae imperatoris: Iust. I 172. 274 III 1—61
 exero: Iust. I 289 exerto et nudam gestantem pectore mammam. II 120 (chlamys) principis exerta vincebat lumina dextra. IV 69 exertas ad munera tendere palmas
 exerro: Ioh. VI 274 sitiens calidis exerrat harenis Afer
 exico: Ioh. VI 273 (Africanus) omnia flammivomis exiccat rura procellis. VII 331 (cutem) mox exiccat iniquus aëris ipse calor
 exoro *absolute* = oro: Ioh. I 285 pronus et exorans supplex his vocibus inft. VIII 338 pro populo exorans
 expando: Ioh. I 164 expanduntque sinus (velorum). Anast. 14 (arbor) expandit satiata comas. Iust. I 232 (arbor) per latas expandit brachia terras. II 50 ante pius vultus expansis candida palmis constitit et pronis supplex haec vultibus inft
 expavesco: Ioh. VI 306 siccatos numine Bacchi expavere lacus. Iust. II 357 expavit gaudens inopino nomine vulgus consulis auditō
 expecto *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. VI 64 expectans acies infrare Latinos
 expedit: Iust. III 103 cuncta quis expedit, dominis quae parturit orbis. III 314 locis humiles quibus et quibus ora superbi expedit
 expertus a) *active*: Ioh. IV 735 experti totiens belli portare labores. IV 625. — b) *passive*: Ioh. VI 239 expertis audens concurrere signis. VI 283 acti terrore magistri experti trepidant
 explano: Ioh. I 315 explanat marmoris undas iussio certa dei
 exprimo: Ioh. IV 580 carmina percussis resonent expressa cicutis
 exs- cf. ex-
 exto = sum: Iust. I 136 par extans curis, solo diamate dispar. III 378 monstraque, quae varils extant conflata metallis. IV 303 (Christus) una in naturis extans persona duabus
 exupero *conjectura restitutum*: Ioh. II 214
 fabrica = opus fabricatum: Ioh. IV 1050 subductis moles excelsa columnis cum sonitu deiecta cadit, resolutaque saxis fabrica magna iacet latos diffusa per agros. Iust. IV 12 nova fabrica surgit. IV 52 illa prins lactae spectacula praebuit urbi fabrica
 fabula: Ioh. III 57 attentae vix prodit fabula linguae. VIII 293 mutuaque ex oculis arcebat fabula somnos. Iust. III 126 fabula mensae de divo genitore fuit
 facio *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. I 134 gradibusque potentes esse facit. I 532 timidos bellare facit. I 577 cantasque facit properare cohortes. II 37 extinctas fecit recalescere flammae. IV 650 inque suis obstans venientes fecerat hostes stare locis. Iust. praef. 3 hostilesque manus decrescere fecit. Anast. 22 populos vestra requiescere fecit in umbra. Anast. 35 Iust. I 106. 282 II 41 III 110. — Iust. II 345 iustitiam quicumque facit, fora nulla timebit
 factor: Ioh. I 288 factorem elementa tremiscunt. — III 125 Africa namque suum factorem fessa rogabit. Iust. I 340 II 29. 36. 58. 152. 212 IV 300
 fagus: Iust. IV 39 fagi dulces et suco taxus amaro famosus: Iust. III 272 famosos stravit magna virtute tyrannos. III 356 famosaque regna
 famulor: Ioh. II 385 Iust. praef. 18 ferae gentes nostris famulantur in aulis. Ioh. IV 449 Iust. II 35 famulantur, adorant. Ioh. VII 277 rebus famulatus laudas. VIII 126 acies famulantis laudae. — Ioh. VIII 215 Christo famulemur ovantes
 famulus a) famuli (aulenses) Iust. I 225. 227. 252. 294 III 8. b) famuli Iohannis magistri militum Ioh. I 205 haec patri, haec famulis, haec omnibus ipse ferebat. VII 219 famuli — pellentes dubias exire in proelia turmas. c) famuli = calones: Ioh. I 515 famuli tunc fixa revellunt vela solo
 fas: Iust. I 100 II 196 fas est dicere. Ioh. I 35 natis fas non fuit ullis corpora caesa patrum congestae subdere terrae. Iust. praef. 39 cui vincere fas est indomitas gentes. Ioh. VIII 116 si fas civilibus armis insue datum est ensum, propra. Anast. 15 si fas componere magnis parva datnr. — Ioh. III 126 quem fas cognoscere dignos
 fasti: Ioh. IV 234 hic potuit Libyam Romanis reddere fastis solus. Iust. IV 137 antiqui redemnt, nova saccula, fasti
 fastus: Ioh. IV 36 fastus domini non pertulit hostis. Iust. III 209 fastu, nutuque tremendi. III 370 fastus non patimur
 fatidicus: Ioh. VI 164 fatidicum dum quaerit iter (sacerdos). VII 515 cecinit sic gentibus Ammon fatidicus
 faveo = plando: Iust. IV 70 manibusque favere. Iust. IV 63. 210 favens populus vel vulgus. Ioh. I 580 VIII 232 planduntque faventque
 favor = plausus: Iust. I 200 (volucres) alarumque dedere plausibus adsiduis et acuta voce favorem. II 390 gaudia quanta illic, quantus favor!
 femineus: Ioh. IV 126 fugientes conterit hostis feminea nunc morte viros. VI 623 feminea cur uorte cadam?
 feralis: Ioh. VII 477 castra feralia vidi
 feretrum: Iust. I 226 aurato corpus sublime feretro impositum turba famulorum flente iacebat. I 294 famuli pia iussa parant aptantque feretrum. III 37 tolli sublime feretrum imperat
 fēria: Iust. IV 82 quos illic Indos, quae feria vulgus habebat! *locus suspectus*
 fero = dico, nuntio: Ioh. I 205 haec omnibus ipse ferebat. I 325 vera ferunt incendia. I 169 II 193 IV 352. 683 VII 87. 151 VIII 69. 529 Iust. II 172
 ferratus: Ioh. I 427 cunctaque ferratas effundunt moenia turmas. II 441 placidum ferrati pectore somnum

- carpunt. IV 492 ferrato corpore toto. IV 856 VI 716 ferrata calce fatigans — equum. VIII 131 ferrati micuere viri
- ferreus: Ioh. IV 523 ferreus ipse (Iohannes). IV 562 at super erectis horrescit ferreus hastis campus. IV 746 ferreus imber. Iust. III 78 ferrea nunc abeunt atque aurea saecula surgunt
- ferrugo: Iust. I 326 venetus ferrugine dives et ostro fervere: Ioh. I 104 Romanos fervere vidit
- fibula: Iust. II 121 aurea iuncturas morsu praestinxit obunco fibula
- fido: Ioh. VIII 618 (equus), quo sibi fides erat
- fidus: Ioh. praef. 21 series fidissima rerum. I 522 spes fidissima rerum —
- figura: Ioh. II 454 (insomnia) varias ostendunt nocte figuris. IV 56 hortaturque viros variis ad bella figuris. IV 390 omnis et inversis percat natura figuris. Anast. 15 arboris et fontis, si cas componere magnis parva datur, instans videor postuisse figuris. Iust. II 154 nec vacuis verbis, nec inanibus ista figuris ore feres prolata meo
- filium: Ioh. II 82 ni fata dedissent invida saepe, bonis licet, ultima rumpere fila. III 338 cur, Lachesis, hominum tenui pendente filo fata tenes? IV 609 tento revocans vestigia filo (Theseus)
- figo. fictus = mendax: Ioh. III 412 Ifraeces fictos suscepti nesciunt artis
- fiscus: Iust. II 249. 254. 256. 261. 269. 272. 273. 372
- fistula: Ioh. III 145 lymphigeros deducit fistula tractus. — IV 578 sonat contactu fistula venti
- flabrum: Ioh. I 164. 240 VII 323
- flagellum: Ioh. VI 18 crebris montana flagellis nocte silente crepant. VIII 597 excusso Recinarius alta flagello ilia concutiens. — III 36 immerito quatiens Bellona flagello. VI 566 stimulat Bellona catervas, barbara sanguineo compellens terga flagello. III 380 miseris, ira dictante, flagella omnipotens genitor — addidit
- flamma = calor: Ioh. VII 352 saeva (Africi) flamma. VII 361 hic venti flammis, hic saevi vulnere ferri, hic ab utroque cadit. VIII 84 flammis nos Africae ussit. Iust. I 321 (contraria) sunt aestivis brumalia frigora flammis
- flammeus: Ioh. III 95 flammea lumina. III 111 flammea Tisiphone. IV 494 aurea cassis inest, commisto flammea ferro
- flammiger: Ioh. IV 1169 in occiduis summersus flammiger undis
- flammivomus: Ioh. I 335 VIII 228 flammivomis — equis (Phoebi). VI 273 flammivomis exiecat rura procellis (Africus)
- flavus: Ioh. I 432 f. terrae. III 70 f. aristae. III 367 f. metallum
- fleo: Ioh. I 187 flevit Aurora ingentis pia funera nati. I 396 quantumque virum res publica flevit. II 474 direptosque potest nec flere camelos. III 196. 357 Iust. I 273. — fleo *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. III 444 flevit tunc tristis arator disiunctos fugiens hostes rapuisse iuvenos
- floreo: Ioh. VI 54 florens exercitus. Iust. II 247 (senatus) floret virtute
- fluctivagus: Iust. II 328 fluctivagum pelagus
- fluentum: Ioh. II 257 mundansque fluentis. Anast. 13 sacrisque fluentis expandit satiata (arbor) comas
- fluito = fluo: Ioh. VIII 487 fluitans cruor. VIII 656 sanguinis ex omni fluitantes arbore rivi
- flumineus: Ioh. II 65 flumineis fortes intersecat undis (Vadara)
- fluo = delabor: Ioh. III 143 vastoque ad terram pondere fluxit. IV 982 magno ad terram cum pondere fluxit. IV 310 fluxit equo *coniectura restitutum*. cf. defluo
- focus: Iust. II 8 Angelici pergens in limina templi inposuit pia tura focus
- fodio = transigo: Ioh. VIII 565 conto fodit ardua membra Cernisati. — VII 444
- fomes: Ioh. VIII 72 crepitant cum fomite culmi. — IV 637 fomes belli rectorque Sidisan
- forem = essem: Ioh. VI 450 vestigia gentis inquirens, qua parte forent. VI 453 dubique volutant Astricesne forent an retro versus Ilaguas. VII 193 mors saeva foret. VII 209 dispensans omnia Petrus, cen foret ille senex. Iust. I 244 haud, reor, immerito sic laetus et ore benignus ille foret moriens, nisi mens sibi conscia recti — linqueret artus. III 279 ni fleret, frustra celsis Babylonia muris cincta foret formator: Iust. II 12 reor formator et auctor (deus) formatrix: Iust. II 16 (dei sapientia) caeli liquidos formatrix condidit ignes
- fors = fortasse: Ioh. II 350 at si fors tumidus steterit cervice rebellis, tunc armis superandus erit. VIII 21 si fors committere pugnam ausus erit mecum, planis fundetur in arvis
- forum: Ioh. III 376 fora (*coniectura restitutum*) cuncta patent, et tristes surgere lites incipiunt. Iust. II 345 institiam quicumque facit, fora nulla timebit. IV 9 medioque fori — nova fabrica surgit
- fossae: Ioh. II 93 collocat astrictis muros fossasque camelis. II 270 VI 492. 513 fossas et castra locare. VIII 111 fossasque furens et castra reliquit. — fossae = castra: Ioh. I 383 hoc margine fossas tunc posuit. VIII 39 fossasque in montibus altis constituere. II 396 III 219 cingere vel saepire munimine fossas. VII 411 loca quae teneant fossae. VIII 180 e mediis deducens agmina fossis. VII 310 fossasque levavit (= castra movit). II 413 cadunt dispersis agmina fossis. IV 17 sparsas Maurorum evertere fossas. IV 490. 945. 996. 1046 rumpere vel dirumpere fossas. IV 1100 VIII 260 rescindere fossas. II 436 III 434 IV 1017. 1035. 1132 VI 461 VII 401 VIII 130. 162
- fraterna mors = fratris mors Ioh. II 28
- fraxineus: Ioh. VIII 612 fraxineam torquens per caupos eminus hastam
- fraxinus: Iust. IV 38 caesa fraxinus. — Ioh. IV 759 tremuit confixa sub armo fraxinus (= hasta)
- fremo: Ioh. VI 159 alta fremens. — II 141 fremens dux ille ruinas, quas illi Romana manus per vulnera Martis ante dedit
- frenum: Ioh. IV 42 huc miseranda manus frenos deflexit equorum. VI 624 frenos iam flectite, cives (i. e. in proelia revertimini). IV 651 pressis haeserunt agmina frenis. — Ioh. III 108 Maurisque iugum frenosque resolvunt. III 288 frenos et iura cucurrit principis ultro pati. Iust. praef. 25 frena regendorum retines firmissima regum
- fretus *absolute*: Ioh. IV 114 sociis sic fretus ait
- frigeo: Ioh. VII 57 fugientum proelia semper frigent corda metu
- frigidus: Ioh. IV 768 frigidus ille cadit. Iust. III 29 oscula frigida carpsit. — Ioh. praef. 22 incalui gestis frigidus ingenio. Iust. II 265 nulla fuit iam cura senis, iam frigidus omnis alterius vitae solo fervebat amore
- frondeus: Ioh. II 9 celsis frondea silvis tecta latent frondosus: Ioh. I 535 frondoso vertice robur. Iust. II 322 coniferae frondosa cacumina silvae. III 174 frondoso robore silva
- frons inscripta: Ioh. VI 83 (Maurae) inscripta ut fronte camelis impavidae sedeant
- fucus: Ioh. I 433 (apium rex) adversi concitus ira forte ducis, fucosve volens arceri malignos
- fucus: Ioh. VI 372 fucisque ardentia tingunt ora
- fugax: Ioh. VII 304 retroque fugaces finge vias
- fugio: Ioh. I 264 fuge, dira maligni iurgia ne timeas fulcrum: Iust. III 216 (spadonum est) aurea fulcra parare, regales mensas epulis onerare superbis
- fulgere: Iust. III 257 Caesareumque caput diademate fulgere sacro

- fulmen: Iust. III 341 gens quaeomniquae ausa est Romana laessere signa, horruit extinctas inopino fulmine turmas. Ioh. IV 280 aspice sancte pater, nec iam tua fulmina cessent. — VI 535 Ariarith et Ziper melior, duo maxima belli fulmina
fulmineus: Ioh. IV 926 f. pilum. VI 1086 f. tela. II 155 VI 657 VIII 593 f. mucro, ensis. — Iust. III 226 (Narses) fulmineus, cantus, vigilans noctesque diesque
fumus: Ioh. I 446 aëra sublatae convolvit fumus harenae
funereus: Ioh. VII 284 rustica funereis sternebat corpora telis. Iust. III 39 funereas accendunt agmina ceras
funus Iustiniani: Iust. III 1—61. — Funus = cadaver: Ioh. IV 33 o ntinam medio iacuisse funera campo IV 151 mediis prosternens funera campis. IV 1010. 1106. 1116. 1132. 1156 VI 651 VIII 527. 601. funus = mors: Ioh. VI 360 funere cornipedum fracta est Romana iuventus. VII 22. 37. 151 Iust. I 141. 243
furca: Ioh. IV 617 tribulos per castra locat furcasque bicornes
furcifer: Ioh. VII 501 dicite, furciferi
furia: Ioh. IV 212 furiis socius Catilina erentis exagitatns adest
furialem fremens: Ioh. II 32
furo, furui: Ioh. VIII 137 paenituit furuisse viros
furor: Ioh. praef. 20 laureus inde furor, pallidus inde timor
futurum tempus, ubi praesens expectatur: Ioh. II 478 currere quisque volet. languescunt membra timore et somni gravitate ruunt. Ioh. VIII 467 nomen erit nostrae mansurum (= est mansurum, manebit) in saecula laetae. cf. forem
futurum passivi: Ioh. II 401 sculptilis ille, tuis cuius munimine castris prospera danda (i. e. datum iri) canunt, disperso robore Gurgil scinditur
gaudeo in: Ioh. praef. 35 gaudeat in multis sic si Carthago triumphis. VI 150. 645 in sanguine gaudet. — gaudeo sequente infinitivo: Ioh. I 439 erectis gaudet procedere signis. IV 1133 Iust. II S2 III 245. 251 IV 152
gaudium: Ioh. I 206 genitoris gaudia magni, unica Romanis rebus spes altera, Petrus
gaza neut. plur.: Iust. IV 334 Augusti servans pia gaza sacelli
gelidus: Ioh. III 56 gelidus praecordia sanguis turbat. VI 355 cecidit (quadrupes) densissimus arvis morte nova, pressans gelidis sub dentibus herbas. VII 162 spiritus in gelidis tenuis recalescere membris vix potuit. — IV 724 gelida formidine. IV 1043. 1152 gelidus terror
geminio: Ioh. II 308 geminat suspiria. IV 1141 geminato pondere. VII 248 invidia geminante iras. VIII 340 geminato verbere. VIII 504 asperaque inflexo geminavit vulnera Snero. — Ioh. II 480 geminans in viscera ferrum. III 94 geminat cum vulnere ferrum. VI 765 caele frequenti pulsat equum geminans et magnos concutit armos.
gemmae: Ioh. III 325 pietaque gemmiferis arbor splendebat olivis. — IV 496 cingula gemmiferis stringit fulgentia bullis
generaliter: Anast. 36 generaliter orbi quamquam provideas, miseri specialiter Afri in te oculos atque ora ferunt. Iust. II 215 iustitiam populis generaliter omnibus aequam
genetrix mali: Ioh. II 81
genitor = pater, vir actate provectus et veneratione dignus: Ioh. IV 238 temptare periculis non timuit genitor (Athanasius) pro libertate senili. VII 206 ergo tot impensas genitor tunc ire inibat (Athanasius)
gentes = gentiles, pagani Mauri: Ioh. I 477 II 110. 112. 192. 289. 290. 331. 338. 345. 361. 388. 407 passim
gentilis = paganus: Ioh. I 452 veteres aiunt gentili carmine vates. III 410 gentiles duosque Mecales secum ad bella trahens. VIII 646 invadunt mactantque viri gentilia passim corpora
gestamen: Ioh. III 70 nectebant flavis gestamen aristis agricolae
glauca: Ioh. I 534 glauca nemus distendit oliva. III 256 glaucam veniens grando destringit olivam. Iust. III 65 glaucae frondes rapiuntur olivae. Ioh. VI 475 arboribus saeptus variis et arundine glauca
globus: Ioh. IV 214 flammamque globos et dira incendia volvi. Iust. II 291 stellarum fugiente globo. II 320 fertque refertque globum moles condensae virorum
glomerio: Ioh. VI 551 glomerari pulvere nubem. Iust. III 53 innumerae glomerantur aves
gloria: Ioh. VI 140 tu nostrae gloria gentis, tu virtutis honos, tu spes fidissima Mauris. VII 88 omnipotens genitor, virtus et gloria rerum. VII 145 Iustinianus apex —, Romani gloria regni. Iust. I 25 successorque boni redivivaque gloria Petri. II 62 te, gloria matrum, auxiliumque imploro tuum. III 360 imperii dens est virtus et gloria nostri
glorifico: Iust. IV 289 (deus glorificavit opus
glutino: Ioh. IV 1161 in manibusque virum concretos glutinat enses aspersus super arma cruor
gluttio: Ioh. VI 769 dominumque super gluttivit hiatu terra nefanda fero
gnavus: Ioh. VI 422 postquam facta quies, legatis gnavior ipse ductor ait
gradior de equite dictum: Ioh. VI 743 laevum gradiens umbone tnetur
gradus: Iust. III 69 mollicie reponunt crura gradum. Ioh. VI 490. 583 continere gradum. VIII 98 removete gradum. VI 443 revocare gradum. — Ioh. I 134 cinctosque iuvat gradibusque potentes esse facit (res publica). Iust. IV 189 fidos opibus ditavit alumnos pro meritis gradibusque suis
grator coniectura restitutum: Iust. II 97 conspectis grantantur lumina terris
gravo: Iust. I 299 fama volans somnum populos inopinata gravantem increpat
gubernatrix: Iust. I 56 gubernatrix lati sapientia mundi
gyrus: Ioh. I 541 in curvo nec cessat flectere gyro cornipedem. II 128 (circulus) perstringens modicum, complexus brachia gyro. IV 600 inde boves iungit, bis terio cornua gyro cornibus arte ligans. VII 450 gyroque coactus vertit harenosas, conturbans aequora terras
ha: Ioh. II 112 ha! miseras fallunt sic numina gentes habena. Ioh. II 89. 176 III 244 laxatis cornipedum) habenis. Ioh. IV 307 alipedis celeris dextra contorsit habenas. IV 544 flectere cornipedem placidis bene doctus habenis. — Ioh. I 324 indomitas Martis cognovit habenas. I 552 tunc dolus ille patens saevas effundit habenas. II 60 in gentis scelerum laxabat habenas. III 237 se summis reduces contorsit habenas montibus
habeo: Ioh. VI 350 dira fames atque ardor habebat omne genus. VIII 283 cetera per campos fessis animalia membris somnus habebat iners. — VII 64 nostra fideles foedera semper habent. — VIII 294 habuere preces coniectura restitutum
harenosus: Ioh. II 257 litus harenosus. VII 451 terreae harenosae
haurio: Iust. IV 168. 172 haurire undas. — Ioh. III 349 vulnera divinis homines hausisse sagittis. IV 504 insolitumque suos hausisse timorem. hausisse utroque loco coniectura restitutum
herbosus: Iust. IV 30 h. campi. IV 199 h. agri
heres: Ioh. III 366. Iust. I 46 tu proximus heres. I 247 armato herede. I 269 regni successor et heres. II

- 381 'aliena pecunia' dixit 'reddenda est, vivus patri qui substitit heres'
- heriles = Augustus: Ioh. I 158 pietasque animos concussit heriles. Iust. II 115. 296 IV 368. — Ioh. IV 37 enses nec timuit captivos heriles (*i. e.* enses hostis victoris). — IV 176 VIII 634 (crur) vestes aspergit heriles. IV 470 colloque manus dum sentit heriles, gaudet (in equis)
- heros: Ioh. I 468 Gueneius heros. II 335 IV 720 Recinarius heros. IV 290 VI 682 VIII 630 (Iohannes)
- herus = Augustus: Anast. 19 fons maximus aulae est communis benefactor herus. Iust. I 90 portam imperio reseravit heri. — herus ductor: Ioh. VIII 155 humiles ductoris heri praecepta sequemur
- heu *interitio in carmine in laudem Iustini nusquam, in Iohanne pumm invenitur.* Ioh. I 391 II 36. 158 III 128. 140. 276. 414. 440 IV 26. 187. 195. 817 VI 249. 301. 317. 505. 764 VII 184 VIII 63. 80. 496
- historia: Iust. III 121 (Iustinianus) ipse triumphorum per singula vasa suorum barbarico historiam fieri mandaverat auro
- homicida: Ioh. IV 224
- honor = decus, splendor: Ioh. II 253 Iust. II 329 IV 254 solis honor. — Ioh. II 313 ductoris honos nimiumque benignus consiliique decus, lateri Recinarius haerens. VI 141 tu virtutis honos, tu spes fidissima Mauris
- honorus: Iust. II 282 vultu praeclarus honoro. III 127 nomen honorum (Iustiniani) — laudibus adtollunt. III 227 honora luce coruscus. IV 309 in caelum ascendens a dextris sedet honoris — patris. IV 332 senio fulgens Calinicus honoro
- horreum: Ioh. VII 238 omnia per latos convectant horrea campos
- horrificus: Ioh. IV 1039 horrificos veluti cum Iuppiter excitat ignes. IV 1073 ducis horifico celsam terrore sub alvum considerant sese. VIII 92 clamor tentoria miscet horrificus
- horrisonus: Ioh. I 163 horrisonoque graves laxant stridore rudentes
- hostilis: Ioh. II 190 hostiles (= hostium) temptare locos. IV 196 VII 110 hostilisque metus. IV 947 hostiles (= ab hostibus occupati) montes. VII 401 hostiles fossae
- hostis uterque: Ioh. VII 444 cornipedum fodiens densis calcaribus armis hostis uterque volat. (*et Mauri fugientes et Romani victores*)
- humanus: Ioh. I 392 humanis (= hominum) inimica bonis (sors). Iust. IV 176 diva propago humanae (= hominum) nil laudis eget
- humecto: Ioh. VIII 357 humectans iuxta Recinarius ora humectus: Ioh. VIII 360 humecto pectore fletus ad caelum misere suos
- humidus: Ioh. II 417 humida nox caelo fulgentia sidera reddit. Iust. III 400 siccis vox humida faucibus haesit
- humilo: Ioh. VII 494 humilesque tua virtute superbos. VIII 464 relevat virtute humiles humilatque rebelles
- iactio: Iust. III 317 quod tua ventosis inflata superbia verbis iactitat, ignavae mentis deformia nudat
- iacto: Ioh. II 122: i. hamos. II 380 miseros iactare ruina. III 254 iactatus turbine cursus. VII 188. 458 Iust. III 308. — *duobus Iohannidos locis in Trivultiano codice ita iacto usurputur. ut idem ac iaceo significare videatur:* Ioh. III 1 iactabant pectore curae. IV 444 cernite sub quantis iactant uunc signa periclis. *sed priore loco pectora, altero iaceant scribendum est*
- ianitor: Iust. I 90 ianitor excelsam stridenti cardine portam imperio reseravit heri
- igneus: Ioh. III 97 rubor igneus inficit ora. IV 50 stricto volat igneus ense. IV 153 volat igneus aequare toto cum sociis dux
- ignifer: Ioh. VI 487 conscendens Titan altum flammabat Olympum curribus igniferis
- ignis = fulmen, fulminis ignis: Ioh. II 217 crebris ignibus ardens nimbus. IV 1039 VI 289. — ignes solis, lunae, siderum: Iust. III 154 sol — tepescerat igne pruinas. Ioh. II 420 mensis tenuaverat ignis. Ioh. I 509 Iust. III 230 ignis stellae matutinae. Iust. praef. 32 uocativagosque colens astrorum consulit ignes. II 16 caeli liquidos formatrix (dei sapientia) condidit ignes. — ignis = calor: Ioh. VII 327 anhelat pectora pulmo ciens mittitque e naribus ignem. VII 339. 370 Africi venti ignes. — ignis (oculorum): Iust. II 76 igne micant oculi
- ignitus: Ioh. VII 325 flamine cuncta rigent igniti corpora venti
- ignivagus: Ioh. IV 24 extulit ignivagos — Phoebus equos. VII 371 (Africus) ignivagus exurens colens procellis
- ignivomus: Ioh. VII 323 Africus ignivomus
- ilicet: Ioh. I 124 II 241 III 404 IV 61 VI 420. 593 VIII 164 Iust. II 8
- iliceus: Iust. IV 40 iliceae trabes
- ilico: Ioh. VIII 625
- illaesus: Ioh. II 353 pietas animis illaesa manebit. VI 393 (gens) multos illaesa per annos
- imber (lacrimarum): Ioh. I 343 Iust. I 162 largoque rigavit imbre genas. Iust. III 44 imbre madebant cunctorum vestes. — imber = aqua fluminis: Iust. III 294 calcavimus imbrem. *locus coniecturu restitutus (cf. Verg. Georg. IV 114 ipse feraces figat humo plantas, et amicos irriget imbres. Aen. I 122 laxis laterum compagibus omnes (naves) accipiunt inimicum imbrem rimisque fatiscunt.)*
- imitator: Iust. II 212 imitatores factoris et omnia dantis
- imitor: Ioh. I 254 nec timuit tamen ipse feras imitantia formas ora viri. — *sequente infinitivo:* Ioh. IV 680 varias imitator reddere linguas
- immeritus: Ioh. III 36 immerito quatiens Bellona flagello. III 365 immeritus iam plenus opum, qui mille parentum herus erat. III 441 immeritus Solomon (occidit). Iust. I 244 haut reor immerito sic laetus et ore benignus ille foret moriens, nisi mens sibi conscia recti — securus linqueret artus
- immodicus: Iust. III 196 praefulgens cymbius auro immodico
- immotus: Ioh. I 212. 218 i. fluctus. VI 532 mens immota fuit. VII 82 immotus virtute sua. VIII 251 immota manebunt securo responsa mihi, quae corniger Aumon sorte dedit
- immurmuro: Ioh. I 170 sub longis immurmurat unda carinis
- impatiens *sequente infinitivo:* Ioh. VIII 241 impatiens differre diu
- impello *absolute:* Ioh. IV 738 hoc spatium summis impellite viribus omnes
- impensa: Ioh. I 125 onerantur milite puppes, impensis armisque simul. VI 246 turbant animos impensa locique difficilesque viae. VII 206 tot impensas genitor tunc ire iubebat. VIII 26 nullasque exire iubemus impensas terris. VIII 47 impensis socios gentesque levavit
- imperfectum coniunctivi plusquamperfecti loco positum:* Ioh. II 425 quis caelum a terris illa discernere posset nocte ferens, quae stella nitens, quae flamma fuisset? Iust. III 279 ni fleret, celsis frustra Babyloniam muris cincta foret
- imperialis: Ioh. I 101. 123 imperialis apex. VI 75 (CARTHAGINIENSES) imperiale canunt ductoris munere nomen
- imperito *sequente infinitivo:* Iust. IV 237 (praeco) omnibus imperitans sectis praecedere turmis
- impero *sequente infinitivo:* Ioh. I 311 validis mitescere ventis imperat et clauso frangi sub monte procellae. I 348 adductas ad litora vertere proras imperat. Iust. II 384. — *sequente accusativo cum infinitivo:* Ioh. I 431 apium densas exire catervas imperat (rex). II 245 populos excedere castris imperat. Iust. III 38. 237

- impietas: Ioh. II 408 quodquod Maurusia gessit impietas. III 65 inibus in nostris orta est, quae crevit in orbem, impietas. Guentfan miseris est tristis origo Antala nascente fero
- impius *plerumque notione solita in Iohannide usurpatur* II 104 III 45. 192 IV 23. 218 VI 458 VIII 89. 152. *sunt tamen loci, quibus pagannm significare videatur*: Ioh. III 209 VI 44 VIII 25 gens impia (Mauri). III 183 impius (Antalas). IV 140 impia pennato figuntur corpora ferro. IV 273 conteris arma impia. VIII 236 impia agmina
- imploro: Iust. II 63 auxiliumque imploro tuum. II 239 implorant fructus et terram vomere fundunt
- impresso: Ioh. VI 371 sicis tunc faucibus ipsos impressant flores. VII 347 ipsas impressat harenas belliger ore
- imprimo = premo: Ioh. II 226 nimius tamen imprimi hostis. IV 1071 geminosque impressit pondere Mauros. VI 541 imprimit hos numerus. VIII 282 dulcique impressa sapore cetera per campos fessis animalia membris somnus habebat iners. VIII 419 pectusque impressit Anesti. Iust. I 309 pulsat Iatus, imprimit, instat
- improbis = magnus, nimius: Ioh. I 39 IV 711 virtus improba. VI 279 fama improba
- in: a) *sequente ablativo saepe omittitur cf. ablativus. — abundantius additur*: Ioh. II 455 in tenero laxavit membra sapore. III 447 nec solus pauper casu concussus in illo. IV 520 discolor hunc portat maculis variatus in albis (sonipes). VII 262 variis ornatus in armis. Anast. 34 felix haec aetas, in qua Sapia regnat. Iust. III 45 proprioque in fonte natabant manantes oculi. III 308 nulla commotus in ira. — b) *sequente uocativo raro omittitur cf. accusativus. — in cum acc. verbo omisso*: Ioh. VI 440 post terga Iohannes, in faciem nimis solis calor. Iust. II 267 in caelum mens omnis (scil. directus) erat
- incalesco: Ioh. praef. 22 incalui gestis frigidus ingenio incompertus: Ioh. VI 504 incompta per hostes, heu, male fisa manus fatis currebat iniquis. VIII 257 incomptos rumpamus in hostes
- incumbo c. dat.: Ioh. IV 354 VII 336 Iust. IV 34. — *sequente in c. abl.*: Ioh. IV 466 cohors validis incumbit in hastis
- incentio: Ioh. VI 280 sic pectora rumor incutiens magna virtute Iohannis terruit
- indago: Ioh. VI 41 celso indagine montes, antra, nemus, fluvios, silvarum laxa, latebras cingite. VI 693 in latos fervens indagine campos spargit equos
- indeclinabilia cf. nomina propria*
- indecoris coniectura restitutum: Ioh. I 92 indecoris cunctis ensis fulgebat harenis
- indefensa: Ioh. VI 132 si nostrae iniuria caedis indefensa manens latum referatur in orbem
- index: Ioh. III 40 die age, quisquis ades quaesiti temporis index
- indicativus a) loco coniunctivi in enuntiato condicionali positus*: Ioh. I 337 Phaëthon succenderat omnia —, ni fulmine summo omnipotens genitor terras miseratus anhelos disunxisset equos. b) *loco coniunctivi in interrogationibus obliquis*: Ioh. I 103 noscere quae saevi fuerant discrimina belli. I 57—67. 70—78. 185—196 II 411 IV 625 *passim*. Iust. I 181 III 380—383. *sed saepius paulo coniunctivus eiusmodi in enuntiatu occurrit. legem certam, quae poeta modos discernat, frustra quaesiveris. quin inmo vix verbis ultis intermissis ab indicativo ad coniunctivum transitire nequaquam veretur*: Ioh. I 473 non Solomonicas audisti Marte catervas tot pariter cecidisse gravi, qua flumina clade impletur Romana manus, campisque perempti quot vestri iacuerunt viri, ductoris et ingens exitium per bella tui?
- indico: Ioh. I 4 indictamque famem populis laticesque negatos (cano)
- indignus *notione solita*: Ioh. IV 34 VII 131 Iust. III 208. 353. 395. — Ioh. III 132 ardet dirumpere vincula indigna cervice ferens. III 196 simul versos tunc flere penates contigit et tutas indignis quaerere terras indignus: Iust. I 100 rutili non indiga solis, vel solis dicenda domus. III 101 (vina) quae natura parit liquidi non indiga mellis
- indiscretio: Ioh. II 36 ducis ignavi quale indiscretio bellum movit?
- indiscretus: Ioh. II 166 vox undique saeva per anras indiscreta sonat
- indubius: Ioh. II 415 castra adversa tenens media in tentoria transit indubius. — II 438 ne quis frandes temptaret in usu noctis et indubiis (i. e. nil opinantibus) inferret proelia castris
- indulgeo: Anast. 42 quod labor indulsit, — hi sacri monstrant apices
- inexhaustus: Ioh. III 105 inexhaustas renovans fornace procellas
- inferiae: Ioh. VIII 498 pugnate, viri, gentesque nefandas inferiis mandate meis
- infero: Ioh. VI 32 iugulos inferre neci
- [infessus] *locis non paucis Iohannidos in codice extat*: Ioh. I 55 III 188 IV 832. 881 VII 31. 367. 432 VIII 62. 645. *sed iure suo Mazuchellius et Bekkerus ubique infensus vel infestus restituerunt*
- infigo: Ioh. IV 784 VIII 592 i. alqm harenae. — infigo = configo: Ioh. IV 919 infigunt feruntque virum. IV 984 missaque infigit (eum) comminus hasta. VIII 604 asperaque infixio geminavit vulnera Suco. VIII 606 piloque infigit Euphen
- infinitivus a) substantivi loco positus*: Iust. II 39 velle tuum fac posse meum. Ioh. I 148. 149. 294 *passim*. — b) *infinitivus historicus*: Ioh. I 32 non vatibus illis parcere. IV 28 nos pavidum revocare pedem. Iust. IV 58 tunc interclusos nulli transire sub arcus concessum est. cunctis medio via lata patere. — c) *infinitivus in interrogationibus insolentibus positus*: Ioh. IV 60 quid cuncta referre? I 273 nescitque miser quo flectere puppen. d) *infinitivus supini loco verba movendi et eundi sequitur. cf. accedo, accelero, ago, celero, curro, duco, egredior, mitto, moveo, venio. — e) infinitivus et accusativus cum infinitivo aut ad cum accusativo gerundii requiritur. exempla verbis singulis adscripsi*
- infit: Ioh. I 285 his vocibus infit. VII 117 talibus infit. — Iust. II 51 pronis haec vultibus infit
- informidabilis: Iust. II 346 omnis erit index informidabilis illi
- informo: Iust. IV 58 quattuor informans molem stationibus unam
- infundo = perfundo: Ioh. III 113 nigris infusa venenis ora madent. IV 255 lacrimis siccas infundit harenas. IV 795 VIII 393 sanguis infundit harenas. VII 9 gelidis infundit corpora lymphis. — infundo lacrimis = defleo: Ioh. I 37 vulnera nec lacrimis permissum infundere iustus. infundo *coniectura restitutum. — in libris in laudem Iustini voce infundo Corippus uno loco utitur, qui scriptorum aliorum a genere dicendi non abhorret*: Iust. III 22 fragrantia mella locatis infundunt pateris
- in-, in- cf. ill-, imm-
 innecto: Iust. III 51 innectuntque moras
- innocuus: Iust. I 170 innocuo plures volvere nocere. III 332 parcimus innocuis
- innovo: Ioh. VI 217 victus vires Carcasan innovat omnes. Iust. I 349 exustos phoenix innovat artus
- innumerosus: Ioh. VI 662 iam crescit iniquis innumerosa manus
- innumerus: Ioh. II 7. 87. 103. 144. 212. 238 *passim*
- inopinus in Iohannide non extat. Iust. I 299 fama volans somnum populos inopina gravantem increpat. II 357 expavit gaudens inopinum nomine vulgus. III 342 horruit extinetas inopino fulmine turmas
- inops: Ioh. III 370 ardor inops nunquam satiatur avaris

- inp- cf. iup-
 inquirō: Ioh. I 283 auxiliūque dei — lacrimis in-
 quirit (= petit) obortis
 intr- cf. irr-
 insaturus: Ioh. III 368 tantis implevit praedia rebus
 insaturus
 inscribo: Ioh. VI 82 captivas cernere Mauras ire iuvat,
 celsis inscripta ut fronte camelis impavidae sedeant
 insero (inserui): Ioh. VI 642 iecur inserit hasta
 insero (insevi): Ioh. II 131 insita non ullis stringuntur
 cingula bullis. IV 1067 qua pedibus vis tota feri
 latet insita nervis
 insidia: Ioh. IV 604 ignarumque premat subeuntis ca-
 stra per ipsas insidiae formas infensi militis agmen
 insignio: Iust. I 276 vestem, Iustinianorum series ubi
 tota laborum neto auro insignita fuit
 insignis: Iust. III 223 formaque insignis et ore. I 236
 sic suprema suae servans insignia vitae (*i. e.* corporis
 pulchritudinem) Iustinianus — non mutans morte
 colorem, sed solito candore nitens
 insinuo: Ioh. I 121 iussus, quae bella peregit, auribus
 insinuat placidis
 insolite *coniectura restitutum*: Ioh. II 431 crescentia si-
 dera credens insolite esse polis
 insolitus: Ioh. IV 798 invadit pectora gentis insolitus
 virtute pavor. IV 804
 insomnis: Ioh. VI 4 insomnes mentes. II 435 VII 20
 VIII 286 Anast. 43 insomnis nox
 insomnium: Ioh. II 453 animos insomnia turbant
 insons: Ioh. II 348 ignoscens gentibus insons. — III
 326 IV 586 VIII 156
 into *sequente infinitivo*: Ioh. VI 337 terror agit Ro-
 manus et instat solis iter temptare truces
 insuetus *sequente infinitivo*: Ioh. III 199 insuetus con-
 ferre manum
 insulsus: Ioh. IV 223 perfidus, infelix, atrox, insulsus,
 adalter
 insum: Ioh. IV 494 aurea cassis inest (*scil.* eius capiti)
 insuper: Ioh. VII 297 haec insuper addit
 intemeratus: Iust. III 305 si foedera pacis intemerata
 tibi, si mavis pacta manere
 intento *sequente infinitivo*: Ioh. IV 1025 intentat pel-
 lere turmas. VIII 399 tremulumque intentat mit-
 tere telum
 interdum *coniectura restitutum*: Ioh. II 244. — I 571
 intermico: Iust. IV 150 lilia cana ferunt, mediumque
 intermicat aurum floris odoriferi
 internus: Ioh. IV 2 surgit ab internis conturbans ossa
 medullis durior ecce dolor. VII 330 ab internis hum-
 or fluit anxius exitis. VIII 318 Phoebus ab in-
 terni resplendens margine caeli. — Iust. III 219 in-
 ternos (*scil.* cubicularios) munire fores, vestesque pa-
 rare. — IV 292 internis oculis illic pia cernitur esse
 indivisa manens patris genitque potestas
 interseco *coniectura restitutum*: Ioh. II 65 quos flumi-
 nis fortes intersecat undis (Vadara fluvius). (*cf.*
Amm. Marc. XXIX 6, 17 Tiberis media intersecans
 moenia)
 intonsus: Iust. III 175 (quercus) excluduntque diem
 ramis intonsaque laetae adtollunt capita
 intremisco: Ioh. II 430 quisquis ab aversis vidit ten-
 toria campis insecus, intremuit. III 286 intremuere
 feri vestra virtute subacti
 invigilo: Iust. III 139 invigilant animi, quibus est pia
 cura regendi
 iota: Iust. I 353 sanctum sic iota resurgens. II 138
 manibusque levatus ipse ministrorum supra stetit ut
 sua rectus littera, quae signo stabili non flectitur um-
 quam, nominibus sacrata tribus
 irremeabilis: Ioh. IV 144 iter irremeabile transit
 irrigatio hortorum: Iust. II 242 pars liquidas deducit
 aquas, hortosque virentes irrigat ac tractis satiat po-
 maria rivis. IV 168 fontis Niliaci si quisquam aut
 hauriat undas et bibat, aut bibulis rivos inducat ha-
 renis, ipse quidem satiatur aquis, satiantur et agri.
 IV 218 ruricolū (Libycorum) sicco discurret turba
 per agros spe pluviae, mundantque locos, aditusque
 viarum librant, et cursus omnes moderantur aqua-
 rum, unde fluant liquidi per prata virentia rivi
 irroro: Ioh. VIII 415 nigro de corpore sanguis emicat
 alta petens calidasque irrorat harenas
 irrumpo: Ioh. III 315 irruptis truncabas agmina castris
 iter: Ioh. III 149 annis iter. VIII 457 vocis iter.
 VI 337 hinc terror agit Romanus et instat solis iter
 (*i. e.* zonam calidam, soli maxime obnoxiam) tempta-
 re truces partesque negatas. VIII 312 (Maurus)
 vocibus ipsum numen agit, dubiasque vocans exire
 per umbras solis iter temptare (*i. e.* e tenebris in
 lucem prodire) iubet. — Ioh. VI 164 fatidicum dum
 quaerit iter
 iterum *abundanter additum*: Ioh. III 134 iterum bel-
 lum reparat. VII 211 ferre iubet celeres iterumque
 referre ministros. VII 502, 520 Libycos iterum re-
 meare per agros. — iterum = denuo: Ioh. VII 502.
 520 IV 390 Romanis totiens iterum concurrere victis
 ecce placet. — iterum = rursus: Ioh. IV 671
 (taurus) inter utrosque furit, dubius qua rumperet
 hostes. agmina dum trepidant, cursus per Syrtica ru-
 pit ingrediens iterumque ferox sua castra poposcit.
 — *insolentius positum*: Ioh. IV 221 campos acies iam
 nostra petebat. Guntarith en iterum — ductorem
 incautum crudelibus occupat armis. (*res Romanae
 Stutiae post mortem revalescentes Areobindo interfecto
 iterum in statum miserum reciderunt*). — iterumque
 iterumque Ioh. II 292 VII 106
 itus: Ioh. III 159 noctis itus metuendus init
 iubeo *sequente accusativo*: Ioh. VIII 209 silentia ius-
 sit. Iust. II 46 non fierent, nisi sancta dei vox illa
 inberet. Iust. II 349 iubeo spectacula circi. — *se-
 quente infinitivo*: Ioh. I 420 signaque ferre iubet.
 VI 495 sumptis latices iussit defendere telis. — *se-
 quente accusativo cum infinitivo*: Ioh. I 413 solvique
 a litore funes iussit. I 418, 469, 499, 511 *passim*.
 — *sequente dativo cum infinitivo*: Ioh. II 393 (pietas)
 haec mihi magna iubet perituris parere castris. IV
 262 his castra movere, arma parere iubent. VI 295
 iussit tamen omnibus undas ferre suis Cereremque
 sibi. Iust. II 2 dominisque iubebat sumere concessum
 caelesti munere regnum. — Ioh. VIII 26 litora
 praecipuum nullasque exire iubemus (= ulla exire
 vetamus) impensas terris
 iudex: Anast. 35 felices populi, te iudice (*Anastasio
 quaestorem poeta alloquitur*). — Iust. II 346 IV 310
 iudicium: Anast. 28 omnia curans iudicium relevare piis
 (Anastasio)
 iugales Aurorae maerentis nigri: Ioh. VI 455
 iūge: Iust. II 142 genus omnibus (imperatoribus Iu-
 stino, Iustiniano, Iustino minori) unum, sceptrum
 continuum, tempus iuge, iuncta potestas.
 iūgiter: Ioh. VII 493 exorans iugiter nostros ut con-
 terat hostes omnipotens
 iugulus: Ioh. VI 32 sic iugulos inferre neci. *ceteris
 locis* Ioh. IV 766 VIII 312, 405 *dignosci nequit,
 utrum formam iugulum an iugulum potioem Corippus
 habuerit*
 iunctura: Iust. II 121 aurea iuncturas morsu prae-
 strinxit obuneo fibula
 iungo = iungor (*ital.* giugnere): Ioh. I 220 lintea laxa
 cadunt, nulloque tumentia flatu arboribus iunxere
 suis. VI 690 qui lateri iungunt, iaculis volitantibus
 acres dant animas. VI 692 tunc metuens Nasamon
 ductoris iungere signis cessat
 iuniperus: Ioh. II 151 tunc lancea duplex iuniperum
 ferro validam suffigit acuto. Iust. IV 45 in tenues
 tabulas abies montana secatur, iuniperi, tiliaeque
 leves et odora cupressus
 ius: Anast. 27 principis auspicio leges et iura guber-
 nans (Anastasio quaestor). I 17 iuris legumque
 sacerdos (Anastasio). — Iust. I 146, 148 II 216,
 235, 274, 347 III 110, 334, 352. — Ioh. I 16 victor

- da iura tyrannis. I 146 tu prisea parentum iura tene. — iura = imperium: Ioh. III 285 alacer frenos et iura ecurrunt principis ultro pati. VI 400 virtusque fidesque — gentes pariter conterruit omnes et gratos ad iura trahit. — iura = fines: Ioh. VI 213 externis cupiens committere proelia terris et procul a nostris prosternere iribus hostem. *num locus sanus sit, sunt qui dubitent*
- iussio: Ioh. I 296 iussio principis alma. VII 511 (duc-toris) iussio dura premit. I 316 iussio certa dei. Iust. II 27 divini iussio verbi
- iustifico: Iust. II 422 deus est, cui verbo competit uno iustificare malos. IV 318 dextraque dei benedictus abivit, plus exaltatus, plus iustificatus
- iustitium: Ioh. III 360 iustitium meruit, sed nullis lumina tectis effundunt lacrimas
- iuvenesco: Iust. III 76 post senium, dicunt, sese iuvenescere mundus gaudet
- iuvenilis: Ioh. I 379 (Iohannes) Iretus iuvenilibus armis. IV 517 (Iohannes senior) cui cruda senectus et virtus iuvenilis erat
- iuvenis. *nomimibus iuvenes et iuventus excrevitum Romanum totum Corippus complectitur*: Ioh. II 170 IV 478. 1052. 1064 VI 515 VII 118 VIII 374. 431. 469. — I 422 II 204. 451 VI 360. 380. 498. 507. 703 VII 119. 389 VIII 77. 322
- iuvo, iuvat *sequente infinitivo*: Ioh. I 488 si te iuvat ire sub umbras. VII 128. — quid iuvat: Ioh. II 379 quid iuvat, infelix, Romana lacessere signa? III 121. 136
- labore *sequente infinitivo*: Ioh. IV 436 cernitis ergo, viri, quantum fortuna laboret principibus servare fidem. VIII 63 fors saeva laborat de manibus par-tos populis auferre triumphos
- lacerna: Iust. II 294 posita de more lacerna (in circo) lacrimabilis: Ioh. I 174 litus lacrimabile Troiae
- lacrimosus: Ioh. VIII 362 lacrimosa voce cohortes ante deum fudere preces
- lacus = aqua: Iust. III 274 cuius Threicinum potis est exercitus Hebrum exhausto siccare lacu
- laesio: Ioh. VI 124 sic nostram laesio gentem contigit
- laetifico: Ioh. VII 133 laetificans alios referebat talia ductor. Iust. IV 98 (iubar) laetificans cunctas felici lumine terras
- laetificus: Ioh. VII 11 laetificumque bibunt post tristia bella Lyaeum
- lampas: Ioh. I 269 sic fatus (angelus) lumine magno erexit placidus fulgentes lampadis ignis (i. e. solis lucem redintegravit). I 314 sol redit et claro ruti-lanti lampade caelo emicat alta dies. III 225 axe premens medium Phoebus iam lampade caelum fer-vidus omnis erat. IV 257 Phoebus et errantes ra-dios per nubila vibrans lumina subtremulis spargebat lampadis undis. — III 109 furor omnis et ira hor-ribili miserum turbabant laupade mundum
- lanifer: Ioh. III 164 (aries) laniferi spes una gregis
- laniger: Iust. IV 199 lanigerosque greges herbosis pa-vit in agris
- lanx: Iust. II 395 pondere fusos exaequant solidos et lancem pollice pulsant. — Ioh. II 305 sic pater al-ternas pensabat pectore curas omnia lance probans
- lapis: Ioh. IV 1076 (camelo cadente) sarcina laxa ruit, cecidit calathusque lapisque, quo Cererem frangit (Gafula). — Iust. III 377 persculpti lapides (i. e. deorum quos Avara credunt simulacra). — Iust. IV 370 medius fulvo Parius lapis emittit auro artillieis formante manu
- laquear: Iust. III 20 lux undique fulget aurea con-spicui lustrans laquearia tecti
- lar: Ioh. III 191 nos linquere terras et dulces terrore lares sors impia pulsat. Iust. IV 33 (apes) dulces-que lares in pumice ligunt
- largitor: Iust. IV 134 largitor opum, largitor honorum imperator)
- lasso: Ioh. VIII 259 corpora fessa iacent nimio lassata calore
- lateo: Ioh. I 166 latet angustum centum sub puppibus aequor. II 164 silvasque latentes agmine condenseo nullum monstrare cacumen. omnia tecta latent. — III 46 impia quae fuerit belli nascentis origo, nos latet abstrusis penitus contenta latebris. *enuntiata similia*: Ioh. I 478. 479 non quantus Ilaguas, notus Marte tibi? I 525 certa licet vobis, quae sit fiducia genti, est
- latex: Ioh. I 4 III 234 VI 382. 495 VII 343 Iust. III 287 latices = aqua. — Ioh. III 33 latices lacti turgens referebat lacchi
- latratus: Ioh. I 214 latratus siluere cauum (Scyllae). IV 355 perque cavas (lupi) resonant latratibus um-bras. IV 350 (Mauri) inter sese fracto sermone In-rentes latratus varios stridentibus horrida linguis verba ferunt
- latro: Ioh. I 357 confractum scopulis latrat mare. II 27 fera barbaricae latrant sua nomina linguae
- latus: Ioh. II 314 lateri Recinarius haerens. IV 583 iunctus erat lateri claris Recinarius armis fulgens. *nescio an his verbis Recinarii titulum poëta denota-verit. assessor enim vel domesticus Iohannis Reci-narius fuisse videtur. cf. Ioh. II 312—321 IV 583 —594 VII 23—35*
- lando *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. III 232 contingens Vandalus undas laudavit cessasse sitim
- laureus: Ioh. praef. 20 laureus inde furor, pallidus inde timor
- lauriger: Iust. III 203 (Victoria) laurigeram gestans dextra fulgente coronam
- laxo: Ioh. I 163 laxant stridore rudentes. II 60 in-gentes scelerum laxabat habenas. II 89 laxatis Aus-tur habenis. II 455 in tenero laxavit membra so-pore. Iust. I 32 nondum plena quies victos laxa-verat artus. — Ioh. III 290 nostra decem tellus ple-nos laxata per annos
- laxus: Ioh. I 220 lintea l. II 176 III 214 VIII 637 l. habenis. Ioh. VI 42 silvarum laxa
- lectus: Ioh. I 100 quem primum — imperialis apex fauulum rebusque fidelem tunc habuit lectum. Iust. II 110 (lora) lectaque pro sacris tactu mollissima plantis. *lectus conjectura restitutum*: IV 294 VIII 182 lecti duces. Iust. II 138 (clipeo imperatorem) ad tollunt lecti iuvenes
- legatus: Ioh. I 463 Antalas legatos mittit, qui a lo-hanne custodia privata retinentur I 499. Ioh. II 343—416 IV 304—392 Amantius armiger a Iohanne ad Antalan legatus mittitur. VI 396—436 Astricum legati cum Iohanne pacem componunt. VII 212—261 Iohannes Stephanides legatus inter Censiam et Ifsdaiam pacem conciliat. Iust. III 232—401 Avarum legati ad Iustinum missi
- leo: Ioh. IV 146. 385. 876. 1087 VI 645. 745 VII 254. 486
- legislator: Iust. IV 363 legislatores statuit deus ipse per orbem
- letalis: Ioh. IV 133. 177. 848 VIII 486 letale vulnus. IV 763 letali pondere quassat
- letifer: Ioh. III 347 l. annus. IV 1050 l. terror. VI 546 bucinae cantus l. VI 639 l. telum. VIII 536 l. mucro
- levamen: Ioh. I 522 o Romana manus — orbisque de-cus summumque levamen. II 316 (Recinarius mag-istro) discreta mente levamen. IV 734 Iust. III 359
- levis: Ioh. I 459 levis Delia. III 333 vox levis. Iust. III 99 (vina) alba colore nivis, blandoque levissima gustu
- levitae: Iust. III 42 levitarum venerabilis ordo canentum
- levo: Ioh. I 240 vela levant totis pandentes lintea fla-bris. III 160 colloque levavit (arietem). VII 160 dominamque levare cadentem. VII 310 fossasque le-vavit = castra movit. Iust. II 138 manibusque leva-tus (in clipeo stetit). — Ioh. praef. 34 carminibus

- fessum gaudia tanta levat. I 506 fractosque levare. II 321 sermone levabat. III 123 hic levat, hic perdet multus cum nomine gentes. IV 204 duraque e morte levavit. Iust. II 423 mediaque a morte levare. Ioh. IV 924 VIII 47. 456 Iust. III 371
- libamen: Ioh. VI 103 Christoque pater libamina sanxit libellus: Iust. III 404 pleni tenor est in fine libelli. — Ioh. II 361 (pietas Romana) cuncta deletis donat delicta libellis (*i. e.* ignoscit)
- liber: Iust. praef. 35 quid Libycae gentes, quid Syrticae proelia dicam iam libris completa meis. II 384 innumerae mox advenere catervae fortia centenis oneratae brachia libris (*i. e.* syngraphis)
- libo: Ioh. VII 234 oscula vel plantis optans libanda magistri
- libro: Iust. IV 219 aditusque viarum librant. — III 183 sidera mensura, numeris et pondere cursus perficiunt librata suo. Ioh. VII 320 Phoebus anhelis altior ibat equis medio libratus in axe. — Ioh. IV 979 librata concitus hasta
- licet: Ioh. II 394 veniam donare licebit. II 105 IV 66. 361. 383. 1053. 1058 VII 5. 179 VIII 229 Iust. III 397. — licet cum *coniunctivo verborum aliorum coniunctum*: Ioh. II 225 surgens licet inclita virtus fortia facta petat. III 213 IV 527 VII 511 VIII 18 Iust. I 3 II 269 IV 344. — licet cum *indicativo coniunctum*: Ioh. I 525 certa licet vobis, quae sit fiducia genti, est. Iust. I 85 licet haec deus omnia fecit. — Ioh. II 82 ni fata dedissent invida saepe, bonis licet, ultima rumpere fila. IV 434 tardius ille licet, digna sed morte peremptus
- licitor: Iust. IV 238 incedunt densae mixto licitore cohortes
- lignum = crux: Iust. II 300 sancti faciens signacula ligni
- lilium: Iust. IV 150 lilia cana
- limbus: Iust. II 117 (vestis imperatoris) pretioso candida limbo
- linus: Ioh. VI 756 quibus alga locis linusque relabens lingua Maurorum aspera: Ioh. II 26 (Musa) temperet insuetis mutant quae carmina verbis. nam fera barbaricae latrant sua nomina linguae. IV 351 latratus varios, stridentibus horrida linguis verba ferunt. IV 902 Arteminque furens et duro nomine Maurum transadigit (*i. e.* Maurum cuius nomen asperum litteris Latinis exprimi nequit). — Iust. IV 154 oratorum geminae facundia linguae (*scil.* Graecae et Latinae) egregias cecinit sollempni munere laudes consulis Augusti
- liquidi campi = flumen: Iust. III 293
- litorens: Ioh. VI 385 litoreae urbes
- littera: Iust. II 140 littera (iota), quae signo stabili non flectitur umquam, nominibus sacrata tribus (Iustini, Iustiniani, Iustini minoris). — Ioh. praef. 5 omnia nota facit longaevo littera mundo. Iust. IV 184 doctior et princeps novit, quod littera rerum pars magna est, magnusque labor scribentibus instat
- lituus: Iust. III 346 lituosque mihi camposque miuatur gens Avarum?
- locus: Ioh. VII 414 rapiamus ab hoste, dum locus est, qui cuncta duci manifesta resolvant. Iust. II 232 nullus laedendi pateat locus. — *plurale numerum modo neutrius generis* (Ioh. II 223 III 178 VI 270 VII 410 Iust. IV 3. 61) *modo masculini generis* (Ioh. II 147. 164. 190. 195. 239. 289 III 221 IV 616. 1046 VI 246. 286 VII 138. 402. 408 VIII 39 Iust. I 119 III 252 IV 77. 106. 117. 219) *ponit, generibus nequaquam certa lege discretis*
- longaevus: Ioh. praef. 5 omnia nota facit longaevo littera mundo. IV 484 felix, si fata dedissent longaevos in luce dies
- longus = longinquus: Ioh. II 74 accitus longis convenit ab oris Astrices. VII 369 longas pellit ad oras Massylas gentes
- loquela: Ioh. IV 403 apponunt sensus anresque loquelis. VIII 101 accessit placidis populos sedare loquelis. VIII 547 morientis lingua loquelam rumpere non potuit, sonuit tamen
- lorum: Iust. IV 229 loris fortibus aptant (umeros) electi iuvenes. — lorum *coniectura restitutum*: Iust. II 105 loraque puniceis induxit regia vinclis
- lucrum = praeda: Ioh. II 159 toleratur fervidus ardor, sufferturque fames terrarum acustusque sitisque Martis amore feri turpisque cupidine lucri. VI 2 castra vicissim conservant lucri vigiles, nec lumina claudunt luctificus: Ioh. VI 457 (Aurora) luctificum Titana trahens et fata ferentes impia solis equos
- luctor *sequente infinitivo*: Ioh. IV 471 in latos luctatur currere campos
- lucusta: Ioh. II 196
- ludo: Ioh. III 98 ludunt cervixque comaeque (sacerdotis). IV 265 prospera discussis ludentia flamina velis. IV 782 ludit dum poplite flexo subsiliens, tremulam per costas accipit hastam. IV 978 armigerum Barsippa petivit protectus clipeo et librata concitus hasta subsiliens. dum ludit magnum umbone per hostem, pinnigerum Barsippa levis per viscera ferrum suscipit. VI 579 longo nec ludere pilo implicitus strictis miles valet undique ramis
- luna: Ioh. VI 161 (Ammonis sacerdos) suspicit excelsam nocturno tempore lunam lumine sanguineo, scrutatur fata. Iust. praef. 31 ardua suspiciens minuentis cornua lunae noctivagosque colens astrorum consulit ignes (Persarum rex)
- lupus: Ioh. I 214 IV 353. 384 VII 487
- lustrum: Iust. IV 24 horrescunt sua lustra ferac dulcesque latebras linquunt
- lütum: Ioh. IV 1012 rubroque madent vestigia luto. Iust. II 23 vivificans sicum sacro spiramine lutum
- lympa: Ioh. VII 9 gelidis infundit corpora lymphis
- lymphatus: Ioh. VI 154 saltusque altaria circum cum strepitu lymphata rotat (sacerdos)
- lymphiger: Ioh. III 145 lymphigeros deducit fistula tractus. VIII 246 pendum spes sola epulis et lymphigeri annis sustentat suprema viros
- lyra: Ioh. IV 577 organa, plectra, lyrae digitis pulsanda magistri. Iust. III 72 organa, plectra, lyrae totam insonuere per urbem
- machina: Ioh. I 291 magnaque concussi turbatur machina mundi. II 100 est aries illis infandi machina belli
- madidus: Ioh. II 456 rore novo primus madidis vix irruit alis somnus. VII 14 hanc (noctem) sequitur madidus curis solacia somnus dulcior rore ferens
- magicus: Ioh. IV 666 magica taurus demittitur arte Maurorum e medio
- magister: a) magister militum. *hoc titulo apud Corippum ornantur*: 1) Solomon Ioh. III 433 versa cohortis trepidum sequitur, campisque magistrum deserit, in mediis miscentem proelia fossis. 2) Iohannes Pappi frater Ioh. I 50. 127. 131. 271 *passim*. 3) Gentius Ioh. III 41 Gentius egregius respondens voce magistro, isque magister, ait. IV 472 dextro regit agmina cornu Gentius electis circumdans signa manipulis. ipse magister ovans rutilato vertice fulgens fertur equo. 4) Cusina Ioh. VI 267 Massylasque trahens acies in bella magister Cusina, Romanis semper fidissimus armis. VII 266 ille (Cusina) duces proprios triginta fortior armat. et quamvis numero milleni quemque sequantur, Romanis gaudet sese tamen esse magistrum militibus medianum, quos princeps maximus orbis ipse dedit pacis socios pugnaeque ministros. VIII 269 dum (Cusina) plaudit honorum inflatus titulis, dum dicitur esse magister. — b) magister officiorum: Iust. I 25 successorque boni redivivae gloria Petri hinc Theodorus adest patria gravitate magister. III 162 mandante magistro omnis sacrorum vis adfuit officiorum. III 233 legatos Avarum iussos intrare magister ante fores primus

- divinae nuntiat aulae. — c) magister, nescio quo magistrali munere functus, Anastasius quaestor appellatur. Anast. 26 summe magistrorum, procerum decus, arbiter orbis, principis auspicio leges et iura gubernans, iustitiae vindex, inopum pater, omnia curans iudiciis relevare piis. Anast. 32 (Anastasium) princeps gemoquoque ornavit honore. Anast. 44 lege sacros apices, summe magister, et causam defende meam. — d) magister navis: Ioh. I 235 magister ipse ratis placidos pensens surgere ventos. IV 532 dum miseros turbant infensa pericula nautas, obvius optato veniat si flamine ventus, assurgit laetus magno clamore magister exhortans socios, puppem convertit et altam. — e) magister aquarum: Ioh. III 145 obice contorto patulum celer arte magister obstruit amnis iter. — f) magister musicus: Ioh. IV 577 organa, plectra, lyrae digitis pulsanda magistri. — g) magister ferarum circensium: Iust. III 246 Ilyrcanae quotiens spectacula tigres dat populis nova Roma suis ductore magistro non solita feritate fremunt, sed margine toto intrantes plenum populorum milia circum suspiciunt
- magistra: Ioh. I 283 auxiliumque dei pietate magistra — inquirat
- mando = mitto: Ioh. I 49 quem vellet in oras ductorem mandare ducum. III 128 IV 12. 335 VI 221 VIII 495. — *sequente accusativo cum infinitivo* = inbeo: Iust. III 121 triumphorum per singula vasa suorum barbarico historiam fieri mandaverat auro manica: Ioh. II 130 nec tunicae manicis ornant sua brachia Manri. Iust. II 315 vulgus micat undique circo, ut veniunt densae manieis albetibus undae manifesto: Iust. I 156 consensusque sui manifestans vota senatus creber adorabat
- maniplus: Ioh. VIII 539 nunc dextra messoris secat, nunc fune tenaei colligat innumeros gaudens per rura manipulos. — Ioh. I 440 seges aeratis horrescit spissa manipulis. I 566 IV 455 (acies compositae turmis eunctaque dispositis) incedant signa manipulis. II 251 crebris acies collecta manipulis. IV 473 electis circumdans signa manipulis
- mansuesco = mansuefacio: Ioh. VII 253 hic poterat rabidas verbis mansuescere tigres. VII 484 mansuescit gentes verbi virtute sacerdos. Iust. II 329 mansuetis planatur aquis (pelagus). — Ioh. VII 487 mansuescunt corda luporum
- mapalia: Ioh. II 62 montibus altis horrida praeruptis densisque mapalia silvis obiectae condunt seuri rupis ad umbram. II 5 diraque munivit posnitque mapalia silvis, mapalia coniectura restitutum
- maritalis: Ioh. III 375 nulla maritales curavit reddere luctus
- medius *cum dativo casu coniunctum*: Ioh. IV 637 his medius fomes belli rectorque Sidisan acer erat. VII 265 Romanis gaudet sese tamen esse magistrum militibus mediuu. VIII 445 militibus medius fervens. Iust. IV 370 medius fulvo Parius lapis enitet auro. — medium pono: Ioh. VI 485 medium — fluminis alveum alternae posuere acies. VIII 43 Massylique duces medios posuere Latinos
- mellificus: Ioh. VII 339 mellificum bibit agmen aquas
- mensura: Anast. 4 nec prendere possum mensuram transfusa meam. Iust. II 151 mea carmina numme mensuram transgressa suam? III 183
- mensuro: Iust. III 372 quisque suas mensuret opes merces: Ioh. VIII 81 merces non ulla datur. — mercede laborum: Ioh. IV 1056 m. l. omnia militibus donamus castra. Iust. I 87 m. l. aeternam famem laudemque et nomen habebis
- mereo vel mereor *sequente infinitivo*: Ioh. I 108 victos tandem post tempora Persas cernere quod merui nostri virtute Iohannis. III 459 meruitque tyrannus (Stutias) omnia sub domino praedans discurrere Mauro. IV 1055 Carthaginis arces cernere sic victor merear. Iust. IV 272 Sophiae nomen nondum regnantis habere arx meruit. IV 365 domino meruit dilectus haberi. — mereo r) = milito, famulor: Ioh. praef. 40 tunc meritus iussis carmina prima cano. IV 363 non inssus merui? cautus non proelia gessi?
- mergo = mergor: Ioh. VI 768 absorptusque voragine mersit ipse cadens. — *locis ceteris verbum mergo transitive usurpatur*: Ioh. II 420 III 39. 92. 246. 445 IV 175. 244 VI 323 VII 177
- meta: Iust. I 332 (Circus) amplectens geminas aequo discrimine metas
- metallum vitreum: Iust. I 99 vitrei splendens fulgore metalli
- metricae res*: Ioh. praef. 27 forsitan et fracto ponetur syllaba versu, confiteor; Musa est rustica namque mea. — a) *cacsura penthemimeris aliquotiens negligitur, non modo in versibus, quorum structura nominibus propriis longioribus impedita est, velut Ioh. III 408 Cusina Mastraelianis secum viribus ingens (versus coniectura parum certa restitutus), sed aliis etiam in versibus, quibus plerumque verbis paululum transpositis penthemimeris inferri possit*. Ioh. I 187 flevit ut Aurora ingentis pia funera nati. IV 980 subsiliens. dum ludit magnum umbone per hostem. VI 196 aut gentes tantum, egerunt quae bella priores. VI 514 praecipiens, servandam tantum ob fluminis undam. VII 317 pulvis et adversi apparebat certius hostis. VII 374 duetoris iussu hostes explorare tribunus. Iust. III 212 inclita lux et consistoria tota replevit. — b) *prosodia*. 1) *nominum, quae metro dactylifico repugnant, prosodia immutatur*: Ioh. I 15 *passim* Iustinianus. III 410 Pelagius. IV 487 Grégorius. VII 435 Stéphanus. VII 243 Stéphanides. Anast. I 31 Anastási *vocalivus* (Iust. I 16 Anastásius *nom.*). Iust. II 113 IV 274 mysterium. III 16 Memphisica — ab aula. III 55 transitus *genetivus*. 2) *sunt verba, quorum prosodiam poeta ignorasse videtur*: Ioh. IV 1012 Iust. II 23 Iutum (*metri causa utroque loco editores plerique Iinum scribere maluerunt*). Ioh. VII 493 iugiter. Iust. II 143 iuge. III 96 Méthymnaeis. IV 60 bases. IV 82 feria. *sed hic locus corruptus videtur*. 3) *verborum paucorum prosodia ambigua apud Corippum*: Ioh. II 174 Iust. IV 204 bálatus. Ioh. II 398 bálantum. Ioh. II 295 nē. II 201 *passim* nē. Iust. II 80 novis. II 284 *passim* novus. III 112 plus grávia. III 313 *passim* graves. IV 173 hábemus. IV 116 *passim* hábens. IV 290 íbi. III 115 íbi. *num Iust. II 80. 284 III 112 IV 173. 290 codicis lectio genuina sit, dubitatur*. 4) *vocales duo in unam syllabam coniunguntur*: Ioh. VI 488 alveum in fine *versus positum*. 5) *vocalis u pro consonanti accipitur*: Ioh. IV 69 censere *trisyllabum*, item Ioh. IV 691 parner. — c) *positio, semel negligitur*: Iust. II 254 omnibus sufficiunt sacri commoda fisci. *quem locum nescio an perperam viri docti coniecturis temptaverint*. — *positionis insolentioris exempla*: Ioh. IV 263 iussá spectare magistri. IV 920 mediá straveré per arva. IV 938 valle stravit in una. VI 582 aciesque stare coëgit. VIII 46 portuque stare Larisco. VIII 605 fortemque sternit Erancum. Iust. III 265 officia stratos. *nec vero contraria desunt exempla*: Ioh. III 30 inque statu proprio. IV 13 nomine scripta duois. — d) *allitterationis, quae vocatur, exempla*: Ioh. praef. 15 virtutesque viri victaque bella. II 172 fervet trepido tunc terra tumultu. II 174 pecudum per prata balatus. II 450 vigilant variantque vices. IV 145 invaditque viros veluti vastator. IV 170 fugam faciemque furentis. IV 312 coit causas cupiens cognoscere rerum. IV 462 nubes convexo margine caeli murmure mota novo medium duntangit Olympum. IV 1070 retro ruit revolutus. IV 1072 male mista medullis. IV 1106 ferventi funera ferro. VI 433 pro pignore pacis polliciti praestare suos. VI 675 fregit et in faciem furibundus. VI 716 ferens ferata calce fatigat. VI 743 umbone tnetur tergaque. tunc telis. VII 526 ut vestra fatiget castra fames,

- fluxere fugam. VIII 290 pectore pensabat placido sensuque sagaci. Iust. praef. 44 precibus pia pectora pulsans
- militia: Ioh. III 8 gaudia militiae referunt tristesque labores. VI 473. — militia = exercitus: Ioh. III 24 rapidi nec solis torridus ardor militiae nocuit fervens aetate perusta. IV 549 (Hisdaias) militiae ducibusque placens magnoque magistro
- milito: Ioh. I 289 tibi (*scil.* deo) militat aër. Iust. II 374 tibi (*scil.* imperatori) militat omne quod gerimus
- minister. a) ministri imperatoris: Iust. II 86 accelerant fidi, cura est ut cuique, ministri. II 383 thesauros fidis privatos ferre ministris iuperat. — II 138 (clipeo) adtollunt lecti iuvenes, manibusque levatus ipse ministrorum supra stetit. IV 227 tollitur in magnum divalis sella triumphum mille ministrorum manibus, gratoque labori submitunt umeros — electi iuvenes. b) ministri Iohannis magistri. Ioh. VI 544 fidi voce ministri (Ariarith armigeri) ductoris compulsi animi. VII 74 mandata ministros ferre iubet cunctis. VII 210 mandata parenti (Iohanni Petrus) ferre iubet celeres iterumque referre ministros. — Ioh. VIII 570 captivumque trahit, propriis quem deinde ministris tradidit, atque alias sequitur per devia turnas. — c) ministri = milites. Ioh. IV 293 consilio cunctos relevaret more ministros. VII 542. — VIII 329 *coniectura restitutum*. — d) ministri militum (calones): Ioh. III 230 plenos portabant fottibus utres — ministri (militum Vandalorum). IV 1130 infantes ille (*scil.* miles quidam Romanus) reportat direptos ex hoste volans, mandataque ministris, et redit ad medias conculcans funera fossas. — e) Ioh. III 427 invenere suum tunc tristia fata ministrum. IV 236 Iust. I 84 tanti minister consilii. Ioh. IV 587 pacis minister. VII 270 pugnae ministri. Iust. II 221 oculosque ministros cernimus esse pedum
- ministerium: Iust. III 12 triste ministerium lata fervebat in aula
- minores = posterii: Ioh. VI 341 VIII 509 legent (acvo veniente) minores
- minuo *intransitive*: Ioh. VI 366 vidit ut hic ductor tantam evenisse ruinam et vires minuisset suis. VII 347 flumina iam minuunt. Iust. praef. 31 ardua suspiciens minuens cornua lunae
- minus: Ioh. VIII 502 vos incolumes uno minus ardua celsis excipiet portis — Carthago. — minus = secus: Iust. II 263 quod minus ob senium factumve actumve parentis, tempore Iustini correctum gaudeat orbis. — nec minus ut: Ioh. VIII 149 nec minus ut Caesar medio impendente tumultu Romanos potuit verbis terrere superbis
- minutus: Ioh. IV 614 pecus minutum
- misceo: Ioh. III 434 IV 718. 843 VI 540 VII 276 VIII 448 Iust. III 298 proelia vel pugnas misceo. Ioh. I 514 VIII 92 clamor tentoria miscet. IV 1108 conceptusque furor gladiis tunc cetera miscet. VIII 601 telis Syrtica miscens agmina
- miseror *sequente dativo casu*: Iust. I 174 miserere — supplicibus, vir sancte, tuis. — *sequente genetivo*: Ioh. VI 320 miserere, velis, nostrique tuique. *locus coniectura restitutus*
- miseror *sequente dativo*: Iust. II 402 servis miseratus egenis. III 348 miseratus egenis et profugis. — *Iohannidos locis omnibus* I 339. 413 III 277 IV 283 *cum eodem verbo accusativus coniungitur*
- mitto *sequente infinitivo*: Ioh. I 102 quemque illas miserat oras noscere quae saevi fuerant discrimina belli. I 124 auxilio Libyam defendere mitti. VII 242. — mitto = committo: Ioh. I 487 sin proelia necum mittere posse putas, — cur signa fatigas? VIII 225 castra movere placet, non tristia mittere bella, sed tantum properare locis, ut luce sequenti — committere pugnam liceat
- moderamen: Ioh. II 337 misto moderamine virtus. VIII 7 moderamine iusto percenset varias, relegens celer ordine, curas
- moderor *absolute*: Ioh. I 504 hic clementer agit moderans gravitate Latina
- modulamen: Iust. II 360 ingeminantque cavos dulci modulamine plausus
- molaris = saxum: Ioh. IV 1028 sudes et fracto monte molares in galeis clipeisque tonant
- monstrum: Ioh. I 251 horrida sulfureis contorquens lumina monstris. I 325 III 347 IV 109 Iust. III 378 monumentum: Iust. I 4 omnia nullis inclita gestorum valeat monumenta piorum ordinibus numerare suis. IV 360 (malorum) post mortem nostrae monumenta perhorrent et damnant leges
- moriens = moriturus: Ioh. VI 720 rapit ense caput morientis. VII 541 (iubet) stipite suspendi morientum colla bicorni
- moveo *intransitive*: Ioh. II 324 movet in dubiis, quae sit fortuna salutis. VI 232 voluntur pectore curae, nec movet obtutus, mentis discurrit acumen. *sed hic locus, quamquam obtutus commodissime pro nominativo accipitur, aliter etiam explicari potest. — sequente infinitivo*: Ioh. III 103 Vulcanus ad ignes follibus obductis tumidos concurrere ventos arte movet
- mox, ubi vix *expectatur*: Ioh. VIII 226 luce sequenti — mox primo mundum consurgens margine Phoebus flammivomis contiget equis — committere pugnam vicinis liceat ferventi caede Lataris. mox in vix mutassem, nisi Theodoros Mommsenus hunc Anniani locum mihi indicasset XIV 10, 16: mox dicta finierat: multitudo omnis ad quae imperator voluit, promptior laudatio consensit. *forsan alio etiam Iohannidos loco III 79, ubi Bekkerus vix scripsit, codicis lectio mox servanda erat*
- multiplico: Iust. I 301 multiplicatque suas felix praenuntia linguas (fama)
- multus = magnus: Ioh. VI 468 Cusina fidus adest multa stipante caterva. — quid multum? = quid interest, quid iuvat?: Ioh. III 120 quid multum crescere Mauris? en, iterum pereunt
- munimen: Ioh. I 83 II 396. 404 III 219 IV 613 Iust. IV 66
- muratus: Ioh. III 210 vallibus et scissis muratus cingitur hostis
- muto signum = verto, refero signum: Ioh. III 236 signifer ecce super mutandum credere signum ausus de summis reduces contorsit habenas montibus
- mutuus: Ioh. VIII 293 mutuaque ex oculis arcebat fabula somnos. Iust. praef. 13 mutua per latos inter se vulnera campos milescentes. — Ioh. IV 297 examen apes per mutua nexis efficiunt pedibus
- myrica: Ioh. VI 572 steriles tenere myricae invisas valles
- mysterium: Iust. II 113 mysterium certa rerum ratione probatur. IV 274 ingens mysterium, magna quod mole latebat, perfectum patefecit opus
- nascens = natus: Ioh. III 73 usque ad ter denos Antalae floruit annos nascentis. III 156 septimus et decimus nascentem sumpserat annus. Iust. IV 90 lux octava novo nascentis lumine Christi in se volventis vestigia flexerat anni
- natabilis: Iust. IV 43 solidum numquamque nabile robur
- naufraga puppes: Ioh. III 276
- nec ad locum iusto posteriorem reiectum: Ioh. IV 854 continuit sese, solus temptare nec hostem ausus retro redit. VI 285 sicca superare Gadaias nec dubitant. *in carminibus in laudem Iustini locum similem inveni nullum. — nec minus*: Ioh. VIII 149. 357 Iust. I 272. — nec minus et: Ioh. III 28 VIII 234. — -que nec: Ioh. IV 170 faciemque furentis nec potuere pati. VII 349 mistasque fimo nec respuit undas. — nec = neu: Ioh. IV 280 aspice, sancte pater, nec iam tua fulmina cessent. IV 359 nuper

- rupta fides. ultra nec fallere quisquam Antalan se posse putet. VIII 273 alios nec nominet hostes his victis Nasamon: cuncti tua castra sequentur
 neo: Iust. I 278 neto auro insignita fuit
 nescio *sequente infinitivo*: Ioh. IV 88 nescit commissa potestas aequales sufferre duos. Iust. II 409 nescit servare pudorem rebus in adlietis ingens dolor. III 351 nostra manus larga est, non prodiga: perdere nescit
 ni: Ioh. praef. 10 I 96. 338. 451 II 82 IV 579 VI 616. 661 Iust. III 279. 347. — *insolentius, ut coniunctionis quin locum tenere videatur, positum*: Iust. II 5 non primum imperii regalia signa recepit, ni sacrata prius supplex oracula poscens effusis precibus Christo sua vota dicaret. III 3 non dulces epulas, non pocula grata petivit, ni patris primum sanctum et venerabile corpus ornatum exequiis tumulo mandaret opimis
 niger: Ioh. I 186 niger Memnon. Ioh. I 245 II 137 IV 321. 985 VII 426 VIII 415. 482. 594 Manri nigri. I 358 VI 758 algae nigrae. III 113 venena nigra. VI 136 nigrae pallore domus (Tartari). VI 137 (Proserpinae) maritus niger. VI 455 nigros Aurora iugales tristior extollens
 nigresco: Ioh. VI 94 corvorum videas nigrescere pullos matre sedente super. VIII 83 nisto nigrescunt aequora tabo
 nimbus: Ioh. II 218 III 258 VIII 513. IV 1041 fractisque tremunt praecordia nimbis. — VI 634 assiduo discurrit lancea niubo. VIII 452 crebris discurrit lancea nimbis
 nimis, nimium = valde, maxime: Ioh. I 353 efficiunt portus nimium vada salsa quietos. II 313 ductoris honos nimiumque benignus (Recinarius). III 136. 407 VI 91 VII 42. 379. 386 VIII 178
 nimius = permagnus: Ioh. II 318 tot nimios gaudet secum tolerasse labores. VI 329 nimios ne sperne labores. VII 351. 495
 niveus: Ioh. II 273 niveis figunt tentoria velis. Iust. II 75 niveis formosa genis
 nix: Iust. III 44 funduntur lacrimae ritu nivis. IV 12 more nivis sparsurus erat (dona calendaria)
 nobilis: Iust. II 114 nobilibus gemmis
 nobilito = orno: Iust. III 194 nobilitat medios sedes
 Angusta penates
 nocens *absolue* = malignus, adversus: Ioh. III 56 flamma n. Ioh. III 235 VI 365. 445 fortuna n. — nocentes = seelerati: Ioh. III 203 saepe irata piis servat fortuna nocentes. IV 423 VIII 153 Iust. II 234
 noceat: Iust. III 291 nee fragilis potuit crystalli forma noceri
 noctivagus: Iust. praef. 32 noctivagosque colens astro-
 nomum consultit ignes
 nocturna Marmaridum sacra: Ioh. VI 161 VIII 300
 nomina propria. nomina urbium pluralis formae ple-
 raque et declinatione curent et pro singularibus acci-
 piantur. modo nominativus modo accusativus vel ab-
 lativus ceterorum casuum vires agit. Ioh. I 76 cin-
 gentem moenia muro inde Daras ausus — appetere. I 229 Caucaea Sicani iuxta iacet arva Paelyni, li-
 tora curva tenens. III 318 te Cellas Vataru miro
 spectabat amore, te Autenti saevos mactantem vide-
 rat hostes. VII 110 multos tunc esse magistro in-
 columnes referunt Vinci (abl.). VII 136 inde petens
 Vinci (acc.). VII 391 Vinci (gen.) populator iniquus
 arva tenens vicina mari. VII 143 urbs Laribus
 non verbo, ad quod negotio pertinet, haud raro post-
 ponitur: Ioh. I 350 litora Byzacii paribus non (= im-
 paribus) alluit undis opposita tellure salum. II 301
 ne male dimissi perdant aut hordea vepres, aut bene
 non (= male) pereant tristes cum frugibus herbae.
 III 405 aequo non Marte coactus. IV 104 tempta-
 vere ferus aequis non partibus hostes. III 411 fessis
 non viribus ibat. Iust. I 339 recta non mente
 putantes. — Ioh. VIII 611 quem cum non prendere
 posset (= prendere non posset). — et non, -que non,
 atque non: Ioh. VII 488 atque avidis teneros non
 laedunt morsibus agnos. VIII 81 et merces non ulla
 datur. VII 85 Iust. IV 301. 323. — non ullus:
 Ioh. I 35. 557 IV 1058 VII 39 VIII 81 Iust. I I
 III 332 IV 323
 notus act. = gnarus: Ioh. IV 602 implicitas errore
 parat per devia fraudes, notus ut inde volans currat
 per proelia Maurus, ignarumque premat — infensi
 militis agmen. — notus act. et pass.: Ioh. IV 1000
 carum nec notus amicem cernere tunc potuit, eiveinve
 agnoscere civis
 novella: Ioh. III 327 cultor in omni parte suas plan-
 tare novellas coepert
 novitas: Ioh. III 346 non orbis novitate rudis, non
 tempore Pyrrhae
 nudo: Ioh. II 401 abducto (ariete) nudabimus hostes.
 III 275 IV 102 Africa (barbaricis) nudata rapinis.
 Iust. praef. 43 nudatus propriis. III 274 (Avarum
 exercitus potis est) Hebrum exhasto siccare lacu,
 fluviumque bibendo nudare. — Iust. III 318 igna-
 vae mentis deformia nudat
 numerosus: Ioh. I 547 n. manus. VI 393 Iust. praef. 9
 gens n. (viris)
 numerus a) alumnorum: Iust. IV 192 (Iustinus) media
 nutritus in aula inter alumnorum numeros coetsque
 fideles. — b) protectorum vel excubitorum: Iust. III
 162. 209 (custodes) condensi numeris. — c) militum
 Romanorum: Ioh. VI 482 comptas iubet ire cohortes
 per numeros turmasque suas. VIII 183 condensus
 in agmine miles per numeros turmasque ruit. IV 489
 VIII 371. 377 numeri et signa. VII 137 disposuit-
 que duces numeros fortesque tribunos. VIII 641
 signa ducesque simul, numeri fortesque tribuni.
 Iust. III 356 ductores numeri fortesque tribuni. *sin-*
gulis numeris tribuni praefuisse videntur. Ioh. VII
 374 ductoris iussu hostes explorare tribunos Caecil-
 ides, numero pariter comitanti feroci victorum, egre-
 ditur. *memorantur* numeri: IV 451. 532 VI 40
 VIII 48 Iust. III 354. — d) Maurorum Ioh. VI 193
 barbara turba coit, numeris augetur et armis
 numme *coniectura restitutum*: Iust. II 151 mea carmina
 numme mensuram transgressa suau?
 numquamque: Ioh. IV 209 ingratus domino nunquam-
 que fidelis. Iust. IV 43 solidum numquamque na-
 tabile robur
 nuto: Iust. II 323 (cacumina silvae) flexis nutare comis.
 — Ioh. praef. 19 nutat in angustum discors fortuna
 poëtae. II 322 nutat in angustis omni de parte per-
 riclis sensus. I 27 Africa sub magno nutabat fesso
 periculo. IV 737 (copia pugnae) unius paucti nu-
 tantis causa periculi. VIII 459 armorum pondere nu-
 tet. III 43 Iust. I 18 nutantis destina terrae. Ioh.
 II 26 nutant carmina. IV 54 nutantia pectora. IV
 68 nutantes animos
 obduco: Ioh. I 246 obductis contorquens lumina flam-
 mis (imago). III 103 (Vulcanus) foliibus obductis
 tumidos concurrere ventos arte movet
 oberro: Ioh. III 363 in multis domibus vix unus ob-
 errans. II 296 sensus vigilanter oberrat. IV 569
 vigilanter oberrant canta reluctantis media inter cor-
 nua tauri lumina
 obliquus: Ioh. IV 555 ipse per obliquas distinguit proe-
 lia turmas. — VIII 65 cooperat obliquo ductorem
 lumine miles respiciens iam dura loqui
 obseenus: Ioh. III 437 obscena fuga. VIII 29 ob-
 scena fames
 obsequium *abstractum pro concreto*: Iust. I 187 itur
 in arcem obsequio comitante patrum. — Ioh. III 356
 Iust. II 87. 220. 283 III 214 IV 377
 obtexo: Iust. II 157 (mens iusti) non fusca obtexitur
 umbra
 obuncus: Ioh. I 230 ancora portus Romanae classis
 morsu perstrinxit obneco. Iust. II 121 aurea innc-

- turas morsu praestrinxit obunco fibula. *hic locus coniectura restitutus*
- occiduus: Ioh. I 115 occiduas aditurus aquas. IV 1169 in occiduis summersus flammiger undis. VI 224 finibus occiduis equitum iam currere turmas. VII 145 orbis dominator Eoi occiduique. VI 257 sufferre caelo occiduos se posse ferunt. *vox occiduos suspecta* octonus: Ioh. IV 599 octono circumdans ordine (camellorum) campum
- odi *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. VII 224 odit amare moras angusto in tempore cives
- odorifer: Iust. IV 151 floris odoriferi
- odorus: Iust. III 23 odoro balsama suco. IV 46 odora cupressus
- offendo *coniectura restitutum*: Iust. III 392 quos contra ingratos offendimus, arma paramus
- officium: Anast. 46 vestro (Anastasio) de fonte creatur rivulus iste meus, sub cuius nomine gesto principis officium. Iust. I 6 mentem dominis aptare fidelem officio quocumque datur. IV 376. — officia (sacrae aulae): III 163 omnis sacrorum vis adfuit officiorum. III 179 imitatur Olympum officiis Augusta domus. III 210 dispositis ornata palatia turmis officia expleunt. III 265 officia stratos (legatos) iussu monituque iubentis erexere. IV 103 dona calendarum, quorum est ea cura, parabant officia. IV 186 officiis summam tutantibus aulam ordinibus propriis et prisco more notatis, perque scholas turmasque vocans, pia praemia gaudens praebuit. IV 235 divina sequuntur officia, et primis praeco clamoribus instat omnibus imperitans sectis praecedere turuis. *cf.* curapalati, magister officiorum
- oleaster: Ioh. VI 573 foliis oleaster amaris
- oliva: Ioh. I 534 glauca nemus distendit oliva. II 203 (ne) mollibus ramis florentem laedat olivam (lucustarum examen). III 256 glaucam veniens grandio destringit olivam. Iust. I 323 pinguis oliva comis (virescit). III 65 glaucae frondes rapiuntur olivae. — Ioh. III 32 fructus lumen fundentis olivae. III 325 pictaque gemmiferis arbor splendebat olivis. Iust. I 327 (venetus) maturas signat olivas. — Ioh. III 72 Paxque sua laetam fulgens ornabat oliva. Iust. IV 79 amicae pacis olivae
- omnigenus: Ioh. III 87 omnigenumque pecus mactat vittata sacerdos. Anast. 10 (arbor) fructibus omnigenis etiam sine tempore plena. Iust. III 283 (frigore) omnigenis fit durior unda metallis. IV 35 omnigeni caeduntur robora ligni
- omnipotens: Ioh. I 286. 339 III 381 IV 276 VI 616 VII 41. 88. 107. 494 VIII 343 Iust. praef. 20 I 47 II 11. 428
- onus busti *cf.* bustum
- opacus: Ioh. VII 394 ceperat ille suas noctis per opaca latebras
- opimus: Iust. III 5 ornatum (Iustiniani corpus) exequiis tumulo mandaret opimis. IV 136 reparator opimi nominis (consularis)
- oppalesco: Ioh. VII 156 tremens oppalluit ore
- oraculum = sacellum, aedes: Iust. II 6 ni sacrata prius supplex oracula poscens effusis precibus Christo sua vota dicaret. ilicet Angelici pergens in limina templi *e. q. s.*
- orator: Iust. IV 154 tunc oratorum geminae facundia linguae egregias cecinit sollempni munere laudes consulis Augusti
- oratus: Iust. II 4 procerum magnis oratibus actus
- orbita = rota: Iust. III 290 aerea nec solitos labens dedit orbita sulcos
- organum: Ioh. IV 577 Iust. III 72 organa, plectra, lyrae
- origo: Iust. I 42 (Iustinus) divalis origo
- ornus: Ioh. IV 300 condensis frondibus ornus. Iust. IV 44
- oro: Ioh. VI 100 oravit dominum caeli terraeque marisque
- osculatio pedum a) imperatoris: Ioh. I 119 pedibus celer ille (Iohannes) benignis oscula laeta dedit. I 155 divinisque oscula plantis pressa dedit. Iust. I 158 plurima divinis supplex dabat oscula plantis (senatus). — b) magistri militum: Ioh. IV 310 (Aman-tius armiger) fluxit equo, pedibusque boni tunc more magistri oscula pressa dedit fervens. VII 234 oscula vel plantis optans libanda magistri (Athanasius, *si recte nomen eius v. VII 199 restitui*)
- ostrum: Ioh. IV 499 Iust. I 284. 326 III 199 IV 244
- ovans: Ioh. I 159. 204. 225 II 267 III 329. 334 IV 155. 289. 474. 906. 1047. 1130 VIII 215. 497 Iust. II 391 III 124 IV 101. 174
- pacificus = pacatus (Ioh. IV 448): Ioh. IV 998 Maurique rebelles pacificique ruunt. VI 596 pacificos re-tulit iam linqnere proelia Mauros. — Ioh. praef. 2 tempore pacifico carmina festa canam
- paenitet: Ioh. IV 206 paenituit bellasse ferum. VIII 137 paenituit furrisse viros. — II 364 paeniteant si bella. IV 210 modo paenitet ista (virtus). VI 90 paenituitque malum. — II 351 nec paenitet unquam pro miseris si morte cadant
- pagina = epistula: Ioh. III 404 infausto mandatur pagina cursu
- palatinus: Iust. III 161 cumque palatinis stans candida turba tribunis
- palatium: Iust. I 135 III 165 divina palatia. I 202 summa palatia. I 363 sacra palatia. I 306 III 210. 244 IV 102. — III 158 schola quaeque palati. *cf.* aula, curapalati, schola
- palla (capitis velamen Mauris usitatum): Ioh. II 135 lintea taetrum palla caput stringit nodo suffulta tenaci. IV 755 per molle cerebrum ensis abit, galeamque simul pallanque secutus luminaque et longos secuit cum fronte capillos. VIII 192 implicitae Maurus velamine pallae
- palleo: Ioh. VIII 345 taetrum populi pallentis Avernum. IV 253 VI 163 Iust. II 291 III 18
- pallesco: Ioh. VI 352 densis subito cum palluit herbis campus et adversi rubuerunt floribus agri. II 253 IV 696
- pallidus: Iust. IV 40 pallida buxus, pulchra magis pallore suo
- pallor: Ioh. VI 135 extendant Tartara fauces et nigrae pallore domus. III 130 VI 158. 324 Iust. IV 41
- palma: Ioh. VI 173 lauros current palmasque ferentes. Iust. IV 78 fixis tabulata virebant palmarum ramis et amicae pacis olivae. — Ioh. I 563 et quanti ex ipsis palmam sumpsero periculis
- palma = manus: Ioh. IV 268. 279. 965 *passim*. Iust. II 50 IV 69. 72. 210. — Ioh. I 522 o Romana manus, spes o fiddissima rerum — imperlique fides et nostri palma laboris (*exercitum Iohannes alloquitur*)
- palor *coniectura restitutum*: Ioh. II 418 palantesque polo stellas
- pando: Ioh. I 240 p. lintea. I 565 IV 440 p. vires. IV 75 Iustiniana polli panditur. VI 558 patrias modo pandite laudes. Iust. I 333 qua se via pandit. III 145 divinarum miracula pandere rerum
- panegyricum (scil. carmen) *inscribitur poema, quo Anastasio quaestori libros in laudem Iustini Corippus commendat*
- pareo = videor: Ioh. IV 690 silvae commotae parere quati
- paro *sequente infinitivo*: Ioh. II 293 iam nunc committere pugnas virtus summa parat. VI 425. 470 VIII 145. 172. 269. 431 Iust. II 262 III 346 IV 349
- participium praesentis loco participii perfecti positum*: Ioh. III 73 usque ad ter denos Antalae floruit annos nascentis (= nati). III 156 septimus et decimus nascentem sumpserat annus. Iust. IV 90 Ioh. VI 221 pervolat ecce levis magno mandante Rufino (= mandatus i. e. missus a Rufino) nuntius. VII 372 tot fugiens (= postquam fugit) hostes acies inimica

- diebus se procul a fessis posuit terrore Latinis. VIII 635 extemplo turbatae acies pereunte (= occiso) tyranno. Iust. IV 370 medius fulvo Parius lapis enitet auro artificis formante uanu
- parturio = pario: Ioh. VI 24 aestuat unda tumens et sacros parturit ignes. Iust. III 103 dominis quae parturit orbis
- parvus = pauci: Ioh. I 452 tu milite parvo, iam periture meas audes vel cernere turmas? IV 377. 661 milite cum parvo. VIII 73 (incendio incipiente) fumum atrum primum parvamque exire favillam saepe vides
- pasco: Ioh. III 172 obscuris faventes pascere praedis. IV 384 VIII 223. — Iust. III 187 (astra, quo tecta latent, regis pascuntur ab igne)
- pascor: Ioh. VI 357 mala gramina pastus quadrupes
- pateo *coniectura parum certa restitutum*: Ioh. VIII 60 tot hostes, quos circumfusos certum est patuisse, caveto. *cui correcturae ceteri loci, quibus Corippus verbo pateo utitur, non suffragantur*: Ioh. I 552 III 166. 216. 239. 376 IV 25. 131. 1079 Iust. I 94 II 232 III 255 IV 275
- pater a) deus: Ioh. II 84 III 78 VI 545 VII 96 VIII 349 summus pater. VI 616 Iust. praef. 20 I 47 pater omnipotens. Ioh. IV 250 sancte pater. IV 685 VIII 298. — b) vir aetate proventus, veneratione dignus: Ioh. IV 232 VIII 199 (Athanasius). II 355 III 294 IV 266. 564 VI 103. 326 *passim* (Iohannes). VI 125 (Carcasan). — c) vir aliis patris instar consulens: Iust. I 120 pater inclitus orbis imperator. I 167 patrem r. p. perdit et orbis. — d) pater imperii *i. e.* patricius: Iust. IV 332 patricius senio fulgens Calinicus honoro, qui pater imperii meruit iam factus haberi. — patres a) maiores: Ioh. IV 822 VI 331. 332 VIII 325. 334 Iust. III 11. — b) senatores: Iust. I 116. 188. 208 II 165. — conscripti patres: Iust. II 201 IV 143. 181. — Iust. IV 331 Romani populi patres sine semine facti. — Ioh. III 280 patres Sidonii (senatores Carthaginiensis). VI 404 tua foedera patres gentis (Astricum) amant optantque simul servire volentes
- patricius: Iust. II 287 (Marcellus et Baduarius) ambo patricii, dilecti principis ambo. IV 332 patricius (Calinicus)
- paveo: Ioh. I 289 Iust. II 33 te (denum) venti nubesque pavent. Ioh. III 263 casum pavens. III 287 VIII 256 proelia (quisque vestra) pavens. IV 774 VIII 493 vulnera nulla pavens. VII 526 victosve pavent
- pavesco: Ioh. IV 386 vividus ore canis leporem damamque pavescat
- pecuaria: Ioh. IV 1126 VI 118 VII 68. 280 VIII 169
- peplum: Ioh. I 260 candida sidereis gestans velamina peplis. VIII 327 (altare) sacris circumdedit undique peplis
- percipio: Ioh. VI 160 toto percepit pectore numen (sacerdos). VII 10 percipiunt epulis parvas post tempora vires. VIII 477 percipiuntque animos
- peredo: Ioh. III 453 armenta peredit (Maurus)
- perero. *futuri temporis forma vulgaris*: Iust. III 340 peribunt. *forma peculiaris*: Ioh. VI 44 periet. VIII 27 perient
- perfodio: Ioh. VII 438 vulnere perfodiens contortae cuspidis inguen. VIII 562 perfodit hic minitans transacto pectora pilo
- perfuro: Ioh. IV 794 perfurit ipse sequens. VI 711 caede superbus perfurit. VII 448 Boreas Scythica iam liber ab aula perfurit in campos
- perhorreo *coniectura restitutum*: Iust. IV 360 quorum post mortem nostrae monumenta perhorrent et damnant leges
- permisceo: Ioh. VI 508 aspera non densis permiscens proelia telis
- permitto: Ioh. II 14 non mitis voluer ramis permissus in altis — dulces suspendere nidos. — *sequente ac-*
- cusativo cum infinitivo*: VII 98 permittis saepe probari ipse tuos
- perculpo: Iust. III 376 si possunt sponte venire perculpti lapides, surdae mutaeque figurae (*i. e.* deorum simulacra)
- persentio: Ioh. I 236 persensit surgere ventos. I 451 IV 57. 111 VI 127. 394 VIII 3. 574
- persona: Iust. IV 295 tres sunt personae. IV 298 e caelo veniens mundi persona redemptrix. IV 303 una in naturis extans persona duabus
- pertempto: Ioh. I 204 pertemptant gandia mentem. VI 749 vocibus hostem et tantum iniectis pertemptant longius hastis. VIII 556 surgere pertemptans (equus dominum deturbat harenae)
- perterrito: Ioh. II 479 perterritat hostis cuncta ferus
- perurgueo: Ioh. IV 152 cohors gladiis fugitiva perurguet agmina. IV 195 miseros pondus civile perurguet hostilisque metus
- peruro: Ioh. III 24 nec solis torridus ardor militiae nocuit fervens aestate perusta. VI 270 qua fervens loca sicca dies sub sidere cancri sole perusta tenet nimium. VII 339 igne perustum per ripas ruit omne genus
- pervigil: Ioh. II 435 III 4 VII 37. — IV 412 (miles) multo pervigil astu
- pervius *act.*: Ioh. I 357 pervia saxis unda sonat
- pestis: Ioh. VIII 307 Maurorum hoc nomine (*scil.* Mastiman) gentes Tacnarium dixerunt Iovem, cui sanguine multo humani generis maectatur victima pesti. — II 12. 201 III 63. 269. 277. 350. 453 Iust. praef. 45 II 193
- peto = oro: Ioh. VIII 294 dominumque potentem pro rerum, populi, Libyae propriae salute cum lacrimis petiere diu. Iust. IV 317 obtulit et ceras, et miti voce petivit corde humilis
- phalanx: Ioh. I 78. 511 II 49 III 179 IV 622 VI 526. 536. 657 VII 439 VIII 151 Iust. I 279 IV 241. — *acc. plur. modo* phalangas Ioh. I 78. 511 II 49 III 179, *modo* phalanges IV 622 VI 526. 657 Iust. I 279
- phalerae: Ioh. I 90 manibus gladios phalerasque nitentes quisque suas medios fugiens proiecit in agros. I 516 alipedes ducunt praesepibus altis ornatos phaleris. — Iust. IV 164 phaleris phaleras et laudibus addere laudes (oratores nituntur)
- phaselus: Ioh. II 120 verrunt qui stagna phaselis
- phoenix: Iust. I 349 ales in exstos cum phoenix innovat artus a busto rediviva suo
- pilatus: Ioh. VIII 523 pilata (= pilis armata) manus
- pinguesco: Ioh. III 295 pinguescunt sanguine campi
- pinguis: Iust. I 323 p. oliva. II 246 p. terra. IV 223 p. solum. Ioh. VI 199 p. Nilus. — Ioh. III 320 requies pinguis. III 331 dives opum pax pinguis erat
- pinnae: Ioh. IV 175 ruberunt sanguine pinnae (sagittae). — I 10 geminis fulget Victoria pinnis (*i. e.* alis). III 426 perversas retulit Victoria pinnas
- pinnatus: Ioh. VII 155. 288 (fama) pinnata. — VII 453 ardua pinnati defendunt culmina tecti. — pinnati *aliquotiens Mauri appellantur*: Ioh. IV 90 Tisseras de plebe rebelles (*i. e.* per fuga Romanus), Mansitalas pinnatus erat. IV 972 pinnatum Antifan Dorotis arundine fixit. VII 419 hic (Varinnus) pinnatus erat. VII 510 tunc Nasamon pinnatus ait. VIII 543 tunc Alacanza ruit magnum pinnatus in hostem. *quid hoc epitheto significetur, parum constat. pinnatus his locis idem valere atque alatus, ales, velox versibus* IV 905 VII 419 *perpensis negaverim. nescio an cum adiectivis comatus, braccatus magis comparandum sit, ornatumque quendam capitis pennis confectum denotet, quo Mauri insignes fuerint*
- pinniger: Ioh. IV 981 pinnigerum Barsippa levis per viscera ferrum accipit
- pinus: Iust. IV 35 ardua pinus. — pinus = fax: Ioh.

- IV 326 Tisiphonem validam flammis et pondere pinum quassantem
- placabilis: Ioh. VIII 589 magnanimus iuvenis, nunquam placabilis Vrtane
- placo: Ioh. I 218 nunquam placata Charybdis. II 338 haec (virtus) vincere gentes ac placare potest. VII 252. 487 Iust. IV 153. — placo (ἐδράμεισμός) = interficio: Ioh. VII 419 hic (Varinnus) pinnatus erat, quem non placaverat ante ensipotens Solumuth. *explicundus locus e versibus IV 960—969, quibus Varinnum Maurum militis vel armigeri, cui Solumuth nomen esset, gladio sauciatum, non interfectum (quem nondum fata trahebant) esse, poeta narrat. ceterum uterque locus coniectura restitutus est*
- plango: Ioh. III 354 plangentia lumina non sunt. III 359 corda novam nusquam plangentia mortem. IV 102 Africa barbaricis planxit nudata rapinis. VI 66 stantes per moenia matres aspiciant (exercitum victorem), variisque modis per gaudia plangunt. Iust. I 240
- plano: Ioh. II 191 IV 1063 Iust. II 223 planare vias. Iust. II 328 fluctivagum pelagus — mansuetis planatur aquis
- planta = pes: Ioh. I 155 divinisque oscula plantis pressa dedit. I 417 II 137 VII 234 Iust. I 63. 158 II 110. — planta = pes (*longitudinis mensura*): Ioh. VII 320 Phoebus anhelis altior ibat equis, medio libratus in axe, vindicat umbra duas brevior quo tempore plantas (*i. e.* meridiano tempore, quo hominis umbra brevissima, vix cubito longior est)
- plantarium: Ioh. II 38 tunc furor incepti posuit plantaria Martis
- plecto: Ioh. I 22 plectuntur colla catenis
- plenus: Iust. I 143 genitor lactus plenusque dierum — caelestia regna petivit. II 160 pontificum summus plenaque aetate Iohannes. IV 107 sella triumphalis — nondum claro tunc consule plena
- pleonasmī exemplū: Ioh. I 310 fletus et verba recepit suscipiens dominus. I 385 vicinis proximus undis. II 217 tot crebris ignibus ardens. II 371 volentes ultro damus. II 435 pervigil insomnem — trahebat noctem. III 45 belli nascentis origo. VI 149 amat misera deceptor fallere mentes. VI 179 fallax deceptit fraudibus. VI 493 differre mora. VII 469 victus palmis post terga revinctis. VII 498 finierat dictis, quae gesserat, acta tribunus. VII 539 ut magis hos nostros teneatis certius agros. III 134 VII 502. 520. III 424 IV 855 VI 490 iterum et retro *abundanter verbis* reparo, remeo, redeo, revertor *adiiciuntur*. *cf. praeterea* et, nec, que
- plus: Iust. I 274 exequiis adicit solito plus dona paternis. — Iust. I 337 gener plus sponsae iunctus amore. IV 319 plus exaltatus, plus iustificatus. III 112 (fercula) pondere gemmarum plus gravia. III 193 facie plus mira loci (atria). IV 179 felixque videri plus voluit. — IV 129 (purpura) plus maiestate sedentis lucidior
- plusquamperfectum a) *indicativi loco perfecti et imperfecti*: Ioh. I 177 haec Priami sedes (est), — hic saevus Achilles traxerat Hectoreum curru rapiente cadaver, Demoleum hic victor prostravit litore magni Aeneas. I 366 illo Romanae steterant in litore classes, tempore quo Libycas tetigit Belisarius oras. I 466 tunc, cui Romanae fuerat facundia linguae, iussus Maccus ait. I 471 III 13. 180. 185. 319. 415 IV 208. 236. 548 VI 550 VII 377. — b) *coniunctivi loco imperfecti*: Ioh. I 350 ex dulcibus namque unus eram, cum sceptrā tyrannus Geilamir in Libycis tenuisset perfidus oris. I 451—459 Iuppiter ille saeva Giganteo cum staret Phlegra tumultu, caelicolum turmas, quid vellent fata monebat, — arcitenens crebris quis ferret fata sagittis, quosque levis torto fixisset Delia telo. VI 770 rapuitque ex hoste receptum suscipiens fortuna virum, ne staret inermis aut humilis cum prece rogans; tributique sepulcrum, ne nudum in Libycis iacisset corpus harenis. II 426 VII 188. *in libris in laudem Iustini certu exempla insolentioris huius plusquamperfecti usus frustra quaesivi. sed cf. imperfectum*
- pollex: Iust. I 304 (fama) crebro pollice pulsantur populos, et 'surgite, surgite' clamat. II 396 lancem pollice pulsant
- pollutus: Ioh. II 77 immittit polluta viros mox Gallica tristes
- polus = caelum: Ioh. II 254 oppositaque polus turbatur harena. II 418 palantesque polo stellas. II 432 IV 659 VI 340 Iust. II 53 IV 100
- pono medium: Ioh. VI 488 medium fluminis alveum alternae posuere acies. VIII 43 Massylque duces medios posuere Latinos. — pono vitam = mortem oppeto: Ioh. VI 139 ponam sine crimine vitam. VII 27 animam qui ponero nunquam pro patria timuit
- pontificum summus *i. e.* patriarcha Constantinopolitanae: Iust. II 160
- populeus: Iust. IV 59 buxea populeis aptans capitella columnis (IV 44)
- populus vel populi = exercitus: Ioh. II 245 populus excedere castris imperat. IV 220. 569 VI 255. 326. 478 VII 4. 182. 203. 324. 492 VIII 51. 101. 114. 159. 201. 206. 254. 295. 322. 331. 338. 356. 359. 364. 526
- porto: Ioh. IV 735 belli portare labores. IV 740 summos portamus honores militibus
- posco = peto: Ioh. IV 673 sua castra poposcit (taurus) possum. *futurum* poterint: Iust. III 375 poterint si numina vana potentem oppugnare deum, si possunt sponte venire perculpti lapides. — II 39 velle tuum fac posse meum. II 41 da posse volenti. II 427 terrarum dominis Christus dedit omnia posse
- post. post terga = retro: Ioh. III 229. 240 IV 189. 922 VI 463. 682. 759 VIII 423 post terga redire vel ire. — post tempora: Ioh. I 108. 415 Iust. II 352
- potens *sequente infinitivo*: Ioh. IV 413 virtute potens Martis sufferre labores
- potis est = potest: Ioh. VI 442 nec tendere rectum nec potis est revocare gradum. Iust. III 274 cuius Threicium potis est exercitus Hebrum exhausto siccare lacu. — potis est = fieri potest: Iust. III 407 in quantum potis est, devota mente, notabo
- potitus *passive*: Iust. I 2 (imperii culmen) non armis sumptum, non ambitione potitum
- praeebo: Iust. I 220 vitamque periculis non dubitat praebere suam
- praecelsus: Ioh. II 255 praecelsis surgunt de montibus Enri. Iust. III 232 membraque purpurea praecelsus veste locavit
- praecipio *sequente infinitivo*: Ioh. I 221 solvere funes praecipiens sociis. II 270. — *sequente accusativo cum infinitivo* = iubeo: Ioh. I 419 praecipit atque duces densas componere turmas. III 58 praecipis ipse meos iterum me ferre labores. VI 492. 514 praecipit (hic ductor) fossas et castra locari. VII 65 VIII 142. — praecipior = iubeor: Ioh. III 52 praecipitur placidis Liberatus dicere verbis
- praecipitanter: Ioh. VII 76 gentesque suosque praecipitanter agunt
- praeco: Iust. IV 236 prius praeco clamoribus instat omnibus imperitans sectis praecedere turmis
- praecommodo: Iust. I 7 praecommodo linguam
- praeda = praedatio: Ioh. III 308 tunc Carthago feras, dirupto foedere, praedas sensit
- praedo *nomen*: Ioh. VIII 238 praedonis amor (*i. e.* praedandi amor). praedones *vocantur* Mauri: Ioh. III 193. 321 VII 357. 405
- praedo *verbum*: Ioh. II 61 III 460 praedans. II 402 inter ovesque tuas aries praedabitur omnis (= rapietur). III 273 quem fugiant? qua parte cadant? praedantur ubique. III 390 ne mala praedatae caperet contagia terrae. *versus coniectura restitutus*

- praedoctus: Iust. IV 56 artificum praedocta manus
 praedurus: Iust. III 296 praeduris gentibus acre in-
 tulimus bellum
- praefectus a) praefectus urbis: Iust. IV 3 loca, quae
 populis praefectus deputat urbis, consultor legum,
 libertatisque tuendae dispositor, iusti vindex, cor-
 rector iniqui, censuram gravitate regens. b) prae-
 fectus, Maurorum regulus vel dux: Ioh. II 59 IV
 331. 545. 837 VII 279
- praefulgeo: Ioh. III 75 toto praefulgens Lucifer axe.
 Iust. III 196 ex liquido praefulgens cymbius auro
 praefulguro: Iust. III 222 (Narses) Angustam cultu
 praefulgnrat aulam
- praelargus: Iust. III 191 atria praelargis extant lati-
 sima tectis. III 303 annua praelargi patris solacia
 vestri sumere tempus adest
- praegero: Iust. I 216 (Tiberium Iustinianus) primis
 puerum praelegit ab annis
- praescius: Ioh. I 292 tu praescius omnia nosti. II
 472
- praesolidus: Iust. III 291 nec fragilis potuit crystalli
 forma noceri praesolido stringente gelu
- praestans, praestantior: Ioh. IV 541 VII 219 Iust.
 I 53. 336
- praesumo: Iust. III 109 praesumere (= sumere) par-
 cius escas. Ioh. praef. I victoris, proceres, prae-
 sumpsi dicere lauros
- praesumptus *insolentius usurpatum* = audax: Ioh. II
 45 seu pedes it caupis praesumpta per hostes (gens).
 III 127 tunc orientis opes Romani maximus auctor
 nominis, heu, nostros mandat praesumptus in axes.
 III 137 quid tantum surgit in altum, unde cadat
 rursus, nostris praesumptus ab arvis? IV 550 exi-
 miis sumptis praesumptior armis. IV 904 Zudius
 eximiis longe praesumptior armis contempto pedes
 ibat equo
- praevalide: Ioh. II 151 praevalide sed pugnat eques
 praevalidus: Ioh. II 133 binaque praevalido portant
 hastilia ferro. VI 577 arundo praevalida compulsula
 manu
- premo: Ioh. I 156 IV 311 oscula pressa dedit. IV
 651 pressis haeserunt agmina frenis. VIII 595 molle-
 lique obtrivit harenam ungula pressa. Iust. IV
 110 vetus argentum — pressum titulis (*i. e. in-*
scriptum). — premo = teneo, insum in: Ioh. III
 225 axe premeus medium Phoebus iam lampade cae-
 lum. I 352 IV 467. 534 VI 240. 611. — premo
 = impedio: Ioh. VIII 315 diripiunt pecudum fibras
 et fata requirunt. presserat ista deus (*i. e. vaticina-*
tionem impediverat). — premo = cogo, iubeo:
 Ioh. III 60 quia celsa premunt dominantis iussa
 magistri. *sequente infinitivo*: VII 510 me cuncta fa-
 teri iussio dura premit. — fata premunt: Ioh. III
 247. 260 VI 517
- presso: Ioh. VI 359 pressans gelidis sub dentibus
 herbas
- privo: Iust. II 231. 336 priventur (*i. e. impediuntur*)
 caedes, populorum iurgia cessent
- proceres a) proceres sacri palatii: Anast. 26 summe
 magistrorum, procerum decus (*Anastasium quaestorem*
Corippus alloquitur). Iust. I 64. 307. 363 II 4.
 281 incedunt summi proceres, fulgencesque senatus.
 II 392 III 158 IV 343. — b) proceres, quorum
 consilio magister militum utitur: Ioh. IV 734 Ro-
 mani proceres, rerum nostrumque levamen. VI 28
 tunc laeti venere duces fortesque tribuni et primi
 procerum. VI 236 tunc proceres de more vocans
 consulta requirit. VIII 215 agite, o proceres, Chri-
 sto famulemur ovantes. — c) proceres urbis Cartha-
 ginis *Corippus alloquitur Ioh. praef. I. victoris,*
proceres, praesumpsi dicere lauros. cf. v. 25. 26. 35.
 — d) proceres *Antatas Maurorum duces ad consilium*
convocatos appellat: Ioh. IV 333
- profanus = gentilis, paganus: Ioh. III 83 fata tenenda
 rogans maciat de more profano horrida sacra Iovi.
- VIII 314 more profano diripiunt pecudum fibras et
 fata requirunt
- profluo: Ioh. II 473 somnos iam proflat amaros. — *ab-*
solute: VII 19 defessis proflabant corpora membris
 promitto = minor: Ioh. VI 240 hic Tripolis iam rura
 premit praedasque rebellis diripit in nostros pro-
 mittens tendere fines. — mihi promitto = spero:
 Ioh. VI 227 nomenque sibi promittere regni (gen-
 tes). — me promitto: Ioh. VI 262 (acies) vidit et
 intrepidas sese promittere bellis
- propereo = insto: Ioh. IV 112 sensit ut hostis adven-
 tum properare feri. VI 592. Iust. II 354 dona ca-
 endarum properant vicina mearum. IV 338 pro-
 perat suprema dies. — propereo alicui: Ioh. VII 201
 latis incedere campis et forti properare duci vene-
 randa senectus evigilanter agit populos. IV 589 dig-
 nus erat tali properare magistro. — propereo *sequente*
infinitivo: Ioh. II 363 III 261. 403. 418 Iust.
 praef. 33
- proprius *pronomini possessivi haud raro vices agit*:
 Ioh. VI 265 conveniunt cunctae propriis a sedibus
 alae. VI 332 sic domuere patres propriis virtutibus
 orbem. VI 552 VII 256. 387 VIII 125. 501. 570.
 — propria: Iust. praef. 43 nudatus propriis. II 274
 utantur cuncti propriis
- prorumpo: Ioh. VII 168 prorumpunt ore querelas
 prosperitas = favor: Ioh. I 152 (Christus) te per cuncta
 gubernet prosperitate sua. I 406 prosperitate dei. —
 Iust. I 79
- protectores: Iust. III 162 protectorum numerus. IV
 241 ingens excubitus protectorumque phalanges
- proximior = propior: Ioh. VII 421 sanguine proximior.
 VIII 11 (hirundo) proximior terris virides modo con-
 spicit herbas
- psallo *coniectura restitutum*: Ioh. VIII 328 instituunt-
 que choros et dulcia psallunt carmina
- publicus: Ioh. IV 78 signa tamen clausis servabant pub-
 lica muris. Iust. II 372 publica quid vestro pro-
 sint commercia fisco. II 401 publica privato cum
 debita redderet auro
- pudor = dedecus: Ioh. IV 125 tantum ducibus remo-
 vetę pudorem
- pulso: Iust. III 176 vertice sidera pulsant. Ioh. II 230
 aethera clamor pulsant. IV 355 VIII 311. 333 Iust. IV
 204. — Ioh. VII 226 pulsant amor mentes. Iust. praef.
 44 precibus pia pectora pulsans. — pulso = compello,
 moveo: Ioh. II 49 pulsataque phalanges *coniectura re-*
stitutum. II 242 cunctos civilis amor pulsabat et
 ardor. IV 744. 747. 1036. 1135 VI 355. 766 VII
 204 VIII 518. — *sequente infinitivo*: Ioh. III 191
 nos linquere terras et dulces terrore lares sors impia
 pulsant
- pumex: Iust. IV 32 (apes) cerasque liquentes confl-
 ciant, dulcesque lares in pumice flugunt
- punctum: Ioh. IV 737 unius puncti mutantis causa
 pericli
- purpura: Ioh. VIII 190 purpura picta. Iust. IV 128
 Hydaspeis radiabat purpura gemmis
- purpureus: Iust. I 242 III 232 p. vestis. II 104 p.
 cothurnus. III 111 p. mensa. — purpureus eror:
 Ioh. IV 1011 annis purpureus. VI 81 purpureum
 — ferrum sanguine Massylo. VI 342 sitis improba
 cesset flumine purpureo (*i. e. hostium sanguine*) *loc-*
us coniectura restitutus. IV 958 VI 637 purpuream
 fundunt animam. — Iust. I 35 purpureas velata
 comas
- putor mihi = mihi videor: Ioh. I 547 sequitur nume-
 rosa manus, victrixque putatur esse sibi
- putreo *coniectura restitutum*: Ioh. VI 757 altum tre-
 mulo putret sub gurgite caenum
- pyropos: Iust. IV 120 flammasque pyropos adflans
- qua: Ioh. I 77 inde Daras ausus, ductor qua signa
 regebat, appetere. I 172. 461 II 66 IV 899 VI 270
 VII 141 VIII 395. 429 Iust. I 333 III 252 IV 9.

249. *locis Iohannidos octo* III 223 IV 574. 753. 1067 VI 147 VIII 79. 265, *quibus in Trivultiano quo extat, Bekkerus qua restituit. cf. quae s. v. cum adnotavi*
- quadratus: Iust. IV 37 quadrata caesa bipenni fraxinus quadrigas quis primus iunxerit: Iust. I 334 *nomen intercidit*
- quadrupes = equus: Ioh. I 559 IV 467. 1159 VI 349. 358 VII 139. 349. 366 VIII 224
- quaero = perquiro, perscrutor: Ioh. I 570 praecedant castra tribuni, interdumque duces suspectas quaerere valles. quaero = peto: Ioh. II 124 nostras quaerere terras incipiunt. III 266 Libyam solitis quaesivit Roma triumphis. — quaero *sequente infinitivo*: Ioh. III 239 quaerunt prendere cautes. VI 151 VII 298 Iust. praef. 29
- quaestor: Anast. 17. 31. 41 Iust. I 16 quaestor Anastasius, sancti pars magna senatus, compositor morum, iuris legumque sacerdos
- qualiter: Ioh. I 430 II 18 IV 1117
- quamplures: Iust. II 311 votis quampluribus orant
- quamquam a) *sequente indicativo*: Ioh. III 26 VII 380 Iust. III 2. — b) *sequente coniunctivo*: Ioh. I 216 IV 219 Anast. 37 Iust. I 192 III 105. 131. 356. — Ioh. III 24—27 *enuntiata duo ita coniungi videntur, ut in altero indicativus, in altero coniunctivus eandem coniunctionem quamquam sequatur*: nec solis torridus ardor militiae nocuit fervens aestate perusta, quamquam autumnus erat, Phoebi candentis et axe tristia bella magis calida inferrentur harena. *sed nescio an quamquam ad prius enuntiatum solum pertineat, coniunctivus enuntiati posterioris coniunctione careat*
- quamvis a) *sequente indicativo*: Ioh. III 17 Geilamir infandus quamvis vexaverat Afros. — b) *sequente coniunctivo*: Ioh. III 291 VII 267 Iust. I 191 II 404
- quantus. quanti = quot: Ioh. I 563 quanti ex ipsis palmam sumpsere periculis! IV 702 quantaque torserunt, totidem modo vulnera partes suscipiunt. IV 825 VI 119. 202. 298. *cf. tantus*. — quantus = quantuscumque: Ioh. IV 410 non — agmina miles, quanta forent (= quantacumque erant), metuens convertit terga retrorsum
- quantuscumque *sequente coniunctivo*: Iust. I 178 quantuscumque boni moveat dilectio patris, non sit amor patriae patrio minor
- quasso: Ioh. I 356 II 215. 295. 449. 485 III 259 IV 327. 763. 959. 1006. 1043 VI 17. 348. 615 VIII 230. 408 Iust. I 69
- quatio: Ioh. I 213 III 36 IV 685. 691. 890 VI 20 VIII 559
- que *abundanter additum*: Ioh. IV 170 at socii petiere fugam, faciemque furentis nec potuere pati. VII 349 mistasque fimo nec respuit undas. — *geminatum*: Iust. I 162 largoque rigabat imbre genas, fletuque viri vestesque maderant
- quercus: Iust. III 172 coniferae sacra inter flumina quercus. IV 42 antiquae quercus
- querulus: Iust. I 233 querulae volantque sedentque volucres
- quia: Ioh. VI 547 *coniectura restitutum*. III 60 IV 371 VII 314 Anast. 29 Iust. II 206
- quicumque *sequente semper indicativo*: Ioh. I 491. 493 IV 74 VI 686 VII 306 Iust. praef. 26 I 7 II 184. 192. 248. 345 III 341
- quisquis a) *sequente indicativo*: Ioh. II 430 III 40 IV 1143 VIII 86. 344 Iust. I 60 II 426 III 339 IV 86. 353. *quodquod coniectura restitutum* Ioh. II 408 quodquod Manrusia gessit impietas, quaequae *coniectura restitutum* Iust. III 104, *restituendum fortasse* Ioh. IV 1061, *ubi legitur*: hominem, pecus, obvia quaeque impediunt, mactate. — b) *sequente coniunctivo*: Ioh. II 341 quidquid deinde geras, nostrae est victoria partii. VII 213 quidquid esse putem, dicam veritus
- quod *loco accusativi cum infinitivo* a) *sequente indicativo*: Ioh. praef. 17 I 252 II 110 VI 190 Iust. IV 184. b) *sequente coniunctivo*: Ioh. VI 90 VII 96 VIII 458 Iust. I 238
- quoniam *loco accusativi cum infinitivo*: Iust. III 369 cognoscant Avars, quoniam deus omnium hic est
- racemus = ramulus: Anast. 2 celsos nitor contingere ramos, grandiaque a summis decerpere poma racemis
- rapidus: Ioh. III 24 rapidi nec solis torridus ardor. III 254 rapidi iactatus turbine cursus. IV 320 cursu rapido Maurusia turba confluit. IV 332 rapido tumidus sic innotat ore. Iust. I 105 rapidos contemnere ventos
- raresco: Iust. IV 20 rarescunt luci
- rationes sacrae: Iust. I 23 sacris rationibus aptus, rectorum Latii discussor providus orbis (Magnus)
- raucisonus: Ioh. I 425 aspera raucisoni succedunt proelia cantus. IV 676 proelia raucisono cecinerunt cornua cautu. VIII 512 stridula raucisonis compellit spicula nervis
- raucus: Ioh. III 99 praecordia raucis flatibus alta sonant. IV 389 r. grus. I 437 r. apium stridores. II 249 VI 263 VIII 164 r. sonitus aeris (bucinae). VI 154 tympana r. VI 736 iaculis clipeus — obstans — raucum tonat. IV 692 montesque lacusque rauca gemunt. III 146 annis rauca sonans. Iust. III 173 rauco sonat unda susurro
- recalesco: Ioh. II 37 extinctas fecit recalescere flammis. VII 162 spiritus in gelidis tenuis recalescere membris vix potuit
- recido: Ioh. VI 186 cervice recisa
- reclamo: Iust. II 168 Iustino vitam ter centum vocibus optant; Augustae totidem Sophiae plebs tota reclamat. II 310 Iustino vitam partes utraque reclamant
- reclando: Ioh. III 118 praedam reclaudunt. III 164 ense reclauso
- recondo: Ioh. II 264 acies per castra recondunt
- rectum tendere: Ioh. VI 442
- redemptrix: Iust. IV 297 ex tribus una e caelo veniens mundi persona redemptrix
- redivivus *coniecturis restitutum*: Iust. I 25 successorque boni redivivaque gloria Petri. I 349 exustos — phoenix innovat artus a busto rediviva suo
- redux: Ioh. III 237 de summis reduces contorsit habenas montibus
- refero = fero: Ioh. III 31 (Africa) fecunda, redundans frugibus — latice laeti turgens referebat Iacchi. IV 539 aeratas referens in bella sagittas. VI 62 palmas laurosque virentes Sionii patres referunt. — refero = nuntio *absolute*: Ioh. VII 474 victorque referre Caecilides sic iussus ait. *restituendum forsitan* II 193 magnoque referre magistro mente gerunt dubia. — refero = dico: Ioh. IV 372 tales referuntur amici?
- refluus: Iust. I 108 prohibent refluxas angustis faucibus undas. I 127 in sese refluxus revocabitur annis
- regalis: Iust. I 172 II 5 r. signa recuso, recipio. I 292 funus r. II 91 membra r. III 87 r. epulae. III 217 r. mensae. IV 125 r. corona
- regemo: Ioh. II 231 regemunt obstantia telis scuta. IV 685 quassis regemunt montana barathris. IV 1120 congeninant validos silvis regementibus ictus
- regens = rex, imperator: Ioh. II 43 tumida laudat cervice regentem. IV 340 pietas magna regentis. Iust. II 371 summe regentum. II 425 deus est in orde regentum. III 157 iussuque regentis. — regens = ductor: Ioh. VI 550 fuerat non culpa regentis
- regina poli: Iust. II 53 excelsi regina poli (Maria)
- regnans = rex: Iust. I 40 regnantum maxime. II 167 III 130. 254
- regnator: Ioh. I 430 regnator (apium). Iust. III 267 IV 312
- regno super: Ioh. IV 408 resque super totum regnavit

- publica mundum. *locus coniectura restitutus*. Iust. II 175 super omnia regnans regna deus
- relaxo: Iust. IV 305 sine peccato peccata relaxans (Christus)
- relego: Ioh. VIII 8 percenset varias relegens celer ordine curas. VIII 291 percurrens varias relegebat in ordine causas
- religo: Ioh. II 16 arboribus religant congesto culmine cannas
- relucto: Ioh. II 234 adversosque reluctat prendere colles. IV 570 cauta reluctantis media inter cornua tauri lumina
- reparator: Iust. IV 136 reparator optimi nominis (consulatus)
- repono *sequente in cum accusativo*: Ioh. VIII 505 hilaremque animis in castra reponunt. — Iust. I 354 seniumque reponens nominis et recti Iustino in principe vivit Iustinianus apex. III 146 quibus haec verbis, qua laude reponat? IV 159 quid non laudabile dicunt, qui vitam, tanti qui principis acta reponunt?
- res = res publica, imperium Romanum: Ioh. I 101 VIII 122. 184. 437 rebus fidelis. I 522 VII 152 spes fiddissima rerum. II 364 foedera rerum subiecti veniamque sibi pacemque requirant. IV 209 rerum ingratus domino. IV 217 rebusque fidem dominisque reservent. IV 443 quae rebus virtus et quae sit gloria in armis. IV 734 rerum nostrumque levamen. VIII 139. 144. 295. 356 Iust. I 52 II 205 III 142. 357 IV 136
- resolvo: Ioh. VI 605 tunc pars inimica resolvit (*i. e.* effundit) vallibus e ruptis per latos agmina campos. VII 415. 462. 496 secreta, arcana resolvant. VII 538 ora resolvit
- resono: Ioh. I 8 Aeneadas rursus cupiunt resonare Camenae. *locus coniectura restitutus*
- resplendo. resplenduit: Iust. II 387 totus fuso circus resplenduit auro
- resulto: Ioh. II 114 pedes insignis clipeo telisque resultat. — resulto = resono *intr.*: Ioh. IV 854. 1114 montana resultant (vocibus). — resulto = resono *trans.*: Ioh. IV 398 crebroque resultant aspera fluctu (litora). IV 683 inde ferunt (Gurzil: Gurzil cava saxa resultant
- resumo = sumo: Ioh. I 123 resumtis bella petit miles gladiis. I 517 omnia tela resumunt. IV 1142 mortemque sibi miser ipse resumit
- retardor *sequente infinitivo*: Ioh. IV 3 confusa mente retardor tot clades memorare ducum
- retinaculum: Ioh. I 21 post terga implicitas stringunt retinacula palmas
- retexo = enarro: Ioh. VI 237 talibus et dictis animos curasque retexit. VI 417 hi nostra retexunt intima
- retollo: Ioh. II 329 partosque triumphos de nostris manibus missa pietate retollunt. IV 1154 Solomonis signa retollunt
- retro = post tergum: Ioh. VIII 551 Audilimanis equum retro ferit. — retro *de tempore dictum*: Iust. III 50 decus addite cunctis retro principibus. *dicendi formula sollemnis cf. Gruter. Inscr. 281, 4*
- reveho = mitto: Iust. II 124 (gemuae, quas) favens dominis Ravenna revexit
- reverendus: Ioh. VII 212 quam reverende puer!
- revivisco: Ioh. III 307 bellum civile revixit
- revoco: Ioh. II 344 captivos revocent (= reposeant). IV 25 r. pedem. IV 609 r. vestigia. VI 443 r. gradum. VI 629 r. fugam. VIII 54 armatas revocant in viscera dextras. Iust. I 127 in sese refluis revocabitur annis
- revomo *coniectura restitutum*: Ioh. I 219 (Charybdis) revomens nec sorbuit undas
- rimor: Ioh. VI 275 Stygias rimatur et undas
- ros: Ioh. II 456 rore novo primus madidis vix irruit alis somnus. VII 14 madidis curis solacia somnus dulcia rore ferens
- roscidus: Ioh. I 242 VII 82 Iust. II 1 r. Aurora
- roseus: Ioh. IV 1093 roseo furti ense Iohannes
- rota: Iust. IV 91 teretem (anni) rotam novus ordine mensum urgebat numerus
- roto: Ioh. III 96 VI 154 saltusque rotat (sacerdos. — IV 572 dextroque cornu taurus) rotat laevoque minatur. — IV 930 Mestam ense rotat magnum. IV 1095 duro rotat ense lacertos. VII 434 alta rotans truncatis tempora venis. VIII 421 Canapi caput ense rotavit
- rubens: Ioh. VI 339 zona rubens (= zona calida)
- rumpo: Iust. III 281 rupimus Euphraten. — I 72 rumpere somnos. I 152 rumpe moras. — Ioh. VII 198 gemitus pia pectora rumpunt. VIII 331 gemitus populi rupere dolentes. VIII 77 sic rupere minas. VIII 547 morientis lingua loquelam rumpere non potuit, sonuit tamen
- ruo = propero, accelero: Ioh. III 405 et ruit ecce volans — Cusina. IV 137 ecce acies Massyla ruit. IV 998 Maurique rebelles pacificae ruunt. VI 194 tunc equites peditesque ruunt. *coniectura restitutus locus*. VIII 154. 352. Iust. IV 14 studio ruit agmen emendi
- ruicola: Iust. IV 218 ruicolum siccos discurrit turba per agros
- russeus *coniectura restitutum*: Iust. I 324
- rutilo: Ioh. I 314 rutilanti lampade caelo emicat alta dies. I 509 extulit ut radiis rutilantes Lucifer ignes. Iust. III 182 rutilantia caeli sidera. — Ioh. IV 474 rutilato vertice fulgens
- sacellus: Ioh. III 369 magnis cumulata est arca sacellis. — Iust. IV 334 servans pia gaza sacelli
- sacer = Augustus, imperatorius: Iust. IV 142 s. album senatorum. Anast. 44 s. apices. Iust. IV 271 s. arx. I 27. 48. 134 IV 10. 374 s. aula. I 154 s. aures. II 89. 198 s. caput. I 248 III 85 s. coniu. III 25 s. corpus. II 162 III 257 IV 243 s. diadema. III 116 s. effigies. II 72 s. latus. I 116 s. limina. III 215 s. loca. III 163 s. officia. I 363 s. palatia. I 197 s. pes. II 110 s. plantae. IV 248 s. porta. III 126 s. principes. I 23 s. rationes. II 367 s. syngrapha. IV 123 s. tapetes. Anast. 50 s. triumpho. Iust. III 235 s. vestigia
- sacerdos a Christianorum: Ioh. IV 277 VI 101 VII 454 VIII 221. 326. 363. b paganorum: Ioh. II 109 Ierna ferox his ductor erat Gurzilque dei sacerdos. III 87 vittata sacerdos. VIII 317 nulli retulit responsa sacerdos. — iuris sacerdos: Iust. I 17 (quaestor Anastasius) iuris legumque sacerdos
- sacra a Christianorum: Ioh. VI 98—103 VIII 320—369. b Manorum: Ioh. III 81—144 VI 147—175 VIII 300—317 sacra nocturna
- sacro: Ioh. VI 318 VIII 214. 330 Iust. II 2. 6. 130. 141 III 60 IV 270. 315. — sacratus = imperatorius: Iust. II 254. 272 sacratus fiscus sagittae divinae: Ioh. III 349 vulnera divinis homines haussisse sagittis
- salio = insilio: Ioh. IV 465 omnes saluere (*i. e.* in equum insilire) duces. IV 467
- salsus: Ioh. VII 197 cunctorum lumina salsos effundunt fontes
- salutat vulgus imperator: Iust. II 301 salutato tetigit subsellia vulgo
- salvo: Ioh. I 295 miseris salvare animas. I 506. 508 II 367. 385 VI 618 VII 44 VIII 148. 352. 471. 617
- sancio: Ioh. IV 96 Roma, novos proprio quae sanxit sanguine muros. VI 103 Christoque pater libamina sanxit. Iust. I 314 spectacula circi antiqui sanxere patres. II 162 diademate iussit Augustum sancire caput. IV 264 sanxerat Augustus Sophiae cognomine templum
- sanctifico: Ioh. VIII 369 sanctificans mundansque simul genus omne Latinum
- sanctio: Anast. 44 sacri monstrant apices. lege. summe

- magister, et causam defende meam. tibi sanctio vestrum commendat famulum
- sanctus a) *de imperatore omnibusque, quae ad eum pertinent, dictum*: Iust. I 147 III 32 sanctissimus (Iustinianus). II 270 III 304 sanctus (Iustinianus). I 175 vir sancte (*Iustinum alloquitur senatus*). III 147 diva Augusta favens, sanctum et venerabile nomen. III 4 sanctum (Iustiniani) corpus. III 325 sanctum imperium. I 38 sanctum diadema. III 218 sanctum cubile. I 353 sanctum iota. — b) Iust. I 16 sancti pars magna senatus
- sanguineus: Ioh. VI 567 sanguineo compellens terga flagello. VI 161 suspicit excelsam nocturno tempore lunam lumine sanguine. — Iust. II 109 sanguineis praclata rosis, laudata rubore (lora)
- sarcina vel sarcinula Maurorum camelis imposita: Ioh. IV 1076 VI 86
- sator mundi: Ioh. VII 89 VIII 341
- scabredo: Iust. IV 45 tractae stridunt scabredine serrae
- sceptrum: Ioh. I 380. 482 III 264 IV 824 VII 531 Iust. I 138. 152. 161. 180. 271 II 36. 143 III 131 IV 273
- scholae palatinae: Iust. III 158 schola quaeque palati est iussa suis adstare locis. IV 188 perque scholas turmasque vocans pia praemia gaudens praebuit et fidos opibus ditavit alumnos. *ceterum uterque locus coniectura levi, quam non metrica tantum causa, sed res ipsa exigebat, restitutus est*
- scindo: Ioh. I 294 sc. bellum (= dirimo bellum). VIII 237 Libyam bellis quas scindere (= perdere) gentes compulerat praedonis amor
- sculptilis: Ioh. II 404 sculptilis ille, tuis cuius munimine castris prospera danda canunt, disperso robore Gurzil schinditur. VIII 352 nunc sculptile damnat omne genus, rerumque deum te, magne, fatemur. *locus coniectura restitutus*
- seco: Iust. IV 237 sectis praecedere turmis
- secreta: Iust. I 27 secreta sacrae tractans Demetrius aulae
- secta: Iust. II 341 non patitur saeculorum secta meorum iniustos saevire diu
- sectilis: Iust. IV 65 sectile lignum
- secundo: Ioh. I 403 quae bella peracta prisca viri! deus ipse mihi meliora secundet
- secundus: Ioh. I 61 Parthoque a rege secundus. VI 340 a magnoque Catone secundum me temptasse legent. *huic versus praepositionem a inserui, cum veterum locum nullum reperissem, quo idem ille ablativus, qui comparativum sequi solet, cum voce secundus coniungeretur*. Ioh. VII 285 Byzacii partem rapiens praedamque secundam. *utrum praedam novam, alteram, an prosperam poeta dicere voluerit, parum liquet*. — secunda: Iust. I 43 tuis occurro prima secundis
- securus *sequente genitivo* a) Ioh. III 450 nec pars ulla fuit belli securi maligni. b) VII 186 tecum transire profundum non timui securi tui (*i. e. tibi fisa*)
- sedes Augusta: Iust. III 194—203
- sella triumphalis: Iust. IV 107
- semiustus: Ioh. III 169 ignibus in mediis semiustum sorbet anhelans
- senatores: Iust. IV 142 senatorum sacro recitantur ab albo nomina, conscripti patres
- senatus: Iust. I 16. 94. 156. 191 II 177. 246. 276. 281 III 7. 213 IV 130. 233 *cf.* conscripti patres, patres
- senex. senes = maiores: Ioh. IV 820 prisca memento bella senum pugnascque truces et nobile robur, imperium vicere patres: non vincere nostros Maximianus avos — potuit
- senium *abstractum pro concreto* senex: Iust. praef. 37 senio dextram, pie, porrige fesso
- sentis: Ioh. II 299 velut agricola immistis cum sentibus arva ferre videns fruges, maerenti pectore curat impiger infaustos agris convellere sentes
- sequax: Ioh. VI 50 Massylas acies acie turbare sequaci. VI 706 gentes spectare sequaces
- sericus: Iust. IV 208 serica per cunctas pendebant vela columnas
- serius: Iust. III 327 hoc studium dominis. ea sunt sua seria servis. *locus suspectus*
- sero: Ioh. III 329 arva serebat ovans
- servator: Ioh. I 472 vicinaeque maris quondam servator harenae. IV 8 dux erat obsessae servator Himerius urbis
- servatrix: Iust. II 64 te (*scil.* Mariam) fatear dominam, servatricemque novarum Iustini rerum
- servus = civis (Augusti imperio parens): Iust. praef. 47 huic ego sananti, si qua est fiducia servis, grates semper ago. I 5 utile servis esse reor mentem dominis aptare fidelem. II 369 iam servis succurre tuis. II 402 sponte sua dominus servis miseratus egenis (civibus patris debita reddidit)
- si = utinam: Ioh. VII 191 o mihi si medios rupissent prospera luctus fata, trahente die tantos nec ferre labores passa diu!
- sic: Ioh. IV 1054 *verba Iohannis iurantis*. videam sic lumina Petri incolmis dilecta uel! Carthaginis arces cernere sic victor merear!
- sidereus = sideribus consitus: Ioh. I 260 (angelus) candida sidereis gestans velamina pepilis. siderei campi = caelum: Ioh. II 252 ungula sidereis contristat pulvere campos. III 215 per iuga siderei plano cum vertice campi funduntur. — sidereus = caelestis, divinus: Ioh. I 76 ardua sidereo cingentem moenia muro (*i. e. auxilio divino confidentem*) inde Daras ausus — appetere. *cf.* VII 482
- signaculum: Iust. II 300 sancti faciens signacula ligni
- signifer: Ioh. III 236 signifer ecce super mutandum credere signum ausus. IV 941 signiferum vocitans Vitulum Recinarius ardens compulit in medios signum committere Mauros
- signo: Ioh. I 7 ductorem et magno signantem facta triumpho. III 299 tantis signare tropaeis quis potuit campos? IV 669 (taurum) Ammonii signantem numine Gurzil omina prima. VIII 204 agitata resultant aequora venturis longe signantia ventis
- signum. a) signa militaria: Ioh. VI 471 signa arripere. I 439 IV 525 s. erigere. I 142 IV 19. 107. 162. 459. 554 VI 242. 263. 544 VII 282 VIII 201. 436. 472 s. movere. VIII 165 Iust. I 255 s. commovere. Ioh. I 420 IV 264 Iust. III 345 s. ferre. Ioh. IV 21 VII 313 s. iungere. IV 113 VIII 375 s. locare. IV 942 s. committere (in hostes). VI 625 s. figere. IV 185 VI 319 s. convertere. III 236 s. mutare. I 486 III 432 s. referre. III 212 s. retrorsum raptare. VI 694 s. deserere. IV 6 s. tradere. VI 205 s. novare. VI 99 VIII 323 'signis comitantibus' magister ovans deo grates acturus in templum intrat et proelium inriti milites sacris adsunt. I 1. 408 II 101 III 198. 222 IV 26. 68. 78. 136. 168. 417. 473. 479. 510. 627. 646. 717. 805. 921. 1154 VI 394. 504. 608 VII 66. 149. 294. 535 VIII 32. 127. 263. 275. 371. 372. 379. 430. 476. 641 Iust. I 259 III 398. — b) signa = exercitus: Ioh. II 379 Iust. praef. 9 III 341. 396 signa lacesso. Ioh. I 77 IV 595. 638. 642 s. rego. III 200. 204 IV 444. 565. 653 VI 239. 692 VIII 172. — *sunt loca, quibus certu quaedam exercitus pars signum appellari videatur*: Ioh. IV 582 discretis acies concurrentis ordine signis. VI 684 disponens per signa viros. — c) signa regalia: Iust. I 172 II 5. — d) signa caelestia (sidera): Ioh. II 22 nullis noscuntur sidera signis. II 433 nullisque modis cognoscere signa tunc valuit (nauta)
- silva: Anast. I inmensam silvam laudum, vir iuste, tuarum aspiciens
- simplicitas: Anast. 18 simplicitas ignara uali
- simulo. simulatus = fallax, mendax: Ioh. III 82 (Ammonis) templa petit simulata

- sol: Iust. praef. 30 solis qui se subiactat amicum (Persarum rex). — III 192 (atria) sole metallorum splendentia
- solacium = auxilium: Ioh. IV 1144 quae digna tibi solacia praestat? — solacium = beneficium: Iust III 149 tua vota canentem respice, et oranti clemens solacia praebe. III 303 anna praelargi patris solacia vestri sumere tempus adest
- solido: Ioh. I 410 munimenta loci firmo solidata metallo. VII 265 solidant latos vestigia campos. Iust. II 197 nos sumus ergo caput solidati corporis huius. IV 281 solidavit robore templum
- solite: Ioh. II 279 hastis solite per campos senta recliant. II 346 principis ipse iugum solite sufferre coactus. IV 283 tuos solite miseratus alumnos
- solum: Ioh. I 14 Iust. I 183 II 37. 302 s. paternum. II 175 s. avitum. I 271 III 198. 231. 254 cf. sedes sollicitus *sequente genitivo*: VII 200 s. rerum. — *sequente dativo*: III 2 s. suis. — *sequente infinitivo*: II 92 s. (i. e. tinens, cavens) dubias campis committere pugnas
- sonipes: Ioh. I 94 II 176 IV 468. 521. 537. 628. 762. 848 VI 569. 727 VIII 230. 521. 553. 600. 614. 638
- sono: Ioh. I 42 luctus ubique sonat. III 356 sonuit non luctus in urbe. — sonat in auribus = audio: Ioh. I 138 Africa sub quantis iaceat miseranda periculis, auribus in nostris sonuit
- sons: Ioh. VIII 154 sontes sua poena sequatur. Iust. II 347 III 332
- spargo = fugo: Ioh. III 317 Germano spargente ferum victumque tyrannum. — spargo = diruo: Ioh. II 400 non ariete cavas adducto spargere turres est opus. IV 17 sparsas Maurorum evertere fossas
- specialis: Iust. III 359 quod superest, unumque meum speciale levamen, imperii deus est virtus et gloria nostri
- specialiter: Anast. 36 generaliter orbi quamquam provideas, miseri specialiter Afri in te oculos atque ora ferunt. Iust. II 53 excelsi regina poli, specialiter una vera parens et virgo manens sine semine patris species = *Specerici*: Iust. III 22 tura Sabaea cremant, fragrantia mella locatis infundunt pateris et odoro balsama suco. centum aliae species unguentaque mira feruntur tempus in aeternum sacrum servantia corpus spectacula: Ioh. VI 715 Iust. I 314 II 349 III 246
- sperno = recuso: Ioh. VI 329 nimios ne sperne labores
- spiculum = sagitta: Ioh. II 227 nec tela viri nec spicula possunt spargere. VIII 417 hastasque parant et spicula tendunt. VIII 511 cornuque reflexo stridula raucisonis compellit spicula nervis
- spiramen: Iust. II 23 vivificans siccum sacro spiramine lutum
- spolio = vacuefacio: Iust. II 361 lati spoliant subsellia circi (i. e. surgunt)
- sporta: Iust. IV 105 convectant rutilum sportisque capacibus aurum adcumulant
- spumeus: Ioh. I 170 sp. unda. VI 728 sp. error
- statio: Iust. IV 2 arcus statione replere. IV 58 quattuor informans molem stationibus unam. IV 107 sella triumphalis firma statione locata
- stellifer: Ioh. I 232 stelliferas maris asperat Ilesperus undas. Iust. II 13 (dei) stelliferum fecit sapientia caelum
- strideo: Ioh. IV 709 strident missis bastilibus aerae. — strido: Ioh. IV 1122 cunctis stridunt de partibus enses. *eadem forma restituenda est* Iust. IV 48 tractae stridunt scabredine serrae
- stridulus: Ioh. VIII 512 stridula raucisonis compellit spicula nervis
- struo: Iust. I 306 plena palatia — conventu procerum, sorti senioris adepti dilecti nuinen struerent quo nocte per acta
- suadeo *sequente infinitivo*: Ioh. VI 533 cunctantem bella subire armigeri suasere ducem. VI 555 Romanas acies armis temptare suasit
- sub *sequente ablativo, ubi accusativus expectatur*: Iust. I 63 regnaque sub vestris venient fortissima plantis subiacto: Iust. praef. 30 ille etiam, solis qui se subiactat amicum
- subigo: Iust. II 395 chartas flammis subigunt. — *sequente infinitivo*: Ioh. VI 34 victos hostes dare terga subegi. VI 511 subigit victos inter timor ire camelos
- subito: Ioh. I 538 ut celer incautum subitans exterreat hostem. (cf. *Cypr. epist. 60*, 2 fortiores apparet nuper subitatos esse et novae atque insuetae rei pavore trepidasse)
- substantia: Iust. IV 292 illic pia cernitur esse indivisa manens patris genitique potestas. spiritus et sanctus substantia creditur una
- subtexo: Ioh. VIII 385 celsum subtexens lancea caelum densa volat. VIII 450 subtexitur aër missilibus densis
- subtraho: Ioh. I 74 pedem muris subtrahit ab illis. I 408 quot populis subtracta salus. III 271 subtrahit a miseris patris genitique potestas. spiritus et sanctus substantia creditur una
- subtremulus *coniectura restitutum*: Ioh. IV 258 Phoebus lumina subtremulis spargebat lampadis undis
- subvindico: Ioh. VI 742 dextrumque latus subvindicat undis
- sudor: Iust. I 52 regendarum sudores suscipe rerum sufficio *sequente infinitivo*: Ioh. II 228 solus vix sufficit ensis pellere Marte viros, clipei vix sistere contra vulnera sufficiunt. Iust. III 144 quis carmine digno tot divinarum miracula pandere rerum sufficiat. III 404 IV 167
- suffulcio: Ioh. II 136 palla caput stringit, nodo suffulta tenaci
- sulco: Ioh. I 169 sulcantur marmora rostris. I 322 caerula sulcantes — puppes. IV 256 caerula sulcabat dirumpens luce cornosa Phoebus
- sulfurens: Ioh. I 250 tristic imago horrida sulfureis contorquens lumina monstris
- sum. est *sequente infinitivo*. = licet: Ioh. III 206 nec fidere turbae nec vitam sperare fuit. — est *sequente infinitivo* = opus est: Ioh. IV 121 nunc est temptare quid
- summatim: Ioh. I 26 summatim illa canam
- summus: Iust. I 139 regni tu summa regebas
- sumo: Ioh. III 156 septimus et decimus nascentem sumpserat annus *coniectura restitutum*. IV 52 cohibet sumptas infandis vocibus iras. VII 244 inter sese duri iam semina belli saevus fidsdais et fidus Cusiua sumptis tunc habuere odiis. *sumptis coniectura restitutum*. VIII 179 saevas sumpserat iras
- super: Ioh. IV 190 VI 609 trepidosque (vel sparsosque) super tot milia currunt (i. e. trepidos insequuntur). cf. *superum*
- superans: Ioh. IV 483 superans quoniam sapientia forti pectore semper erat
- super cristatus: Ioh. IV 480 belliger ipse super cristata casside celsus
- superimpono: Iust. III 10 (vasa) superinpositis implebant atria ceris
- superpono: Ioh. I 22 saeva superpositis plectuntur colla catenis. Iust. I 165 superposita caput hoc ornabo corona? III 13 alta superpositis radiabant stramina gemmis. III 206 clara superpositis ornabant atria velis
- superum = insequor, iusto: Ioh. VI 283 (Mauri) iam superesse putant (Iohannem). VII 405 tentoria longe Marnaridum vidit, saevaeque pericula gentis non superesse suis
- superus: Ioh. II 140 o superi! — III 347 miseros monstris conturbans letifer annus miscuerat superis (i. e. viventibus) manes
- suspendo: Ioh. II 15 suspendere nidos. II 154 VI 288 VII 464. — suspendens *intr.*: Ioh. IV 535 thoraxque tremendos suspendens (i. e. mensus) humeros squamis fulgentibus ambit

- sustineo = expecto: Iust. I 148 te iura vocant, te sustinet aula
- syngrapha *neutr. plur.*: Iust. II 367 lege sacra parentis syngrapha. de tantis rationem collige chartis
- taeter: Ioh. I 233 (Hesperus) inducens taetram caligine noctem. *cf.* VI 452. I 257 taetrae caliginis umbra. II 135 lintea taetrum (Mauri) palla caput stringit. VIII 345 taetrum populi pallentis Avernum
- tantus, tanti = tot: Ioh. II 12 nec potuit (ferarum omne genus) tantas evadere pestes (*i. e.* tot Mauro-rum iacula). II 196 VI 617 VII 43 milia tanta. III 200. 299 IV 607. 701 Iust. I 252 II 35. 368. 379 IV 50. — tantum = saltem: Ioh. VI 314 contortum viscera ferrum transeat atque animas tantum per vulnera fundat
- tapes: Iust. II 303 (sedem) instructam plumis, pulchrisque tapetibus altam. III 204 mira pavimentis stratisque tapetibus ampla planities. III 261 stratisque tapetas fronte terunt
- tarua *vox forsitan barbara, qua Maurorum turmae significari videntur*: Ioh. IV 1136 omnia iam pereunt. Maurorum tarua nusquam. VII 273 Arsuris et latos implevit tarua campos
- taurus: Ioh. IV 666 (proelia incipiente) magica taurus demittitur arte Maurorum e medio, taurus, quem Ierna sacerdos — fluxerat, Ammonii signantem numine Gurzil omina prima suis
- taxus: Iust. IV 39 suco taxus amaro
- tegmē = scutum: Ioh. IV 559 murorum in morem celantur corpora densis tegminibus: solae apparent post scuta bipennes et summae galeae. IV 754. 965. 1115 VI 738. — VIII 517
- temno: Ioh. VIII 493 loricae temperat ille. Anast. 29 munera tenuis. Iust. II 223 ne temnite partem magnis officiis summisque laboribus aptam
- templum: Ioh. III 82 (VI 147) Ammonis templum. VI 98 limina templi (Carthaginiensis) magnanimus ductor signis comitantibus intrans. Iust. II 8 Angelicum templum. II 48 virginis et matris templum. III 59 Apostolici subeuntis atria templi. IV 153 sua placandis nectunt donaria templis. IV 264. 281. 283. 286. 290. 313. 316. 326 sanctae Sophiae templum. — templum = castrorum locus sacris faciendis determinatus: Ioh. VIII 330
- tempto: Ioh. IV 771 adducto temptans hostile lacerto. VIII 104 ausi quin etiam lapides temptare minaces
- teneo: Ioh. III 82 proli iniquae fata tenenda rogans. IV 420 non tamen his longos tenuit fortuna labores
- tener: Ioh. VII 488 Iust. IV 202 t. agnus. Ioh. VIII 538 t. arista. VIII 10 t. esca. VI 718 t. fetus. II 202 t. fructus. VII 447 t. harenae. VII 163 manus t. locus *coniectura restitutus*. VII 215 t. pectus. III 259 VIII 517 t. ramus. IV 552 Persarum t. sagittae. II 455 t. sopor
- tentorium a) tentoria Romanorum: Ioh. I 388. 514 II 273. 415. 430. 440 IV 445 VI 397 VIII 42. 92. 324. b) tentoria Maurorum: Ioh. II 101 IV 321 VII 405. c) tentoria Avarum Iust. III 301
- tenuo: Ioh. I 313 effugiunt celeres tenuato vellere nubes. II 420 mensis tenuaverat ignis. VI 322 ossaque nuda rigent siccis tenuata medullis. Iust. II 252 tenuantur robore membra
- terebinthus: Iust. IV 44
- tergum: Iust. IV 240 terga tegebat (imperatoris) ingens excubitus. IV 373 terga tegens domini (Narses). — Ioh. I 272 *passim* terga do. II 222 t. reflecto. III 421 t. adverto. IV 411 t. converto. VI 377 t. diverto. VI 530 t. verto. III 229 post tergum redeo. VIII 596 in terga redeo
- tergus: Iust. II 106 Parthica Campano dederant quae tergora fuo
- terrenus: Iust. VI 333 res Romana dei est: terrenis non eget
- terrificus: Iust. I 263 omnia terrificat rigidus vigor
- terrificus: Ioh. IV 540 signaque terrificis munit vallata tribunis. VI 563 clamor per castra cucurri
- Syrtica terrificus
- terrigena: Ioh. I 455 sternere terrigenas (*scil.* Gigantes) posset quo fulminis ictu
- territo: Ioh. I 355 ventus liquidum nec territat aequor. IV 1037 VI 334 VII 290
- testudo: Iust. III 284 vidimus extensos vitrea testudine pontes (*scil.* fluminibus congelatis)
- thesaurus: Iust. II 383 thesauros fidis privatos ferre ministris imperat
- thorax: Ioh. IV 535 thoraxque tremendos suspendens humeros squamis fulgentibus ambit
- tigris: Ioh. VI 714 VII 253 Iust. III 246
- tiliae: Iust. IV 46 tiliaeque leves
- tiro: Ioh. I 127 mittitur auspiciis domiturus bella magistri tiro rudis magui
- titulus: Ioh. I 153 titulis melioribus auctos pro meritis nos rite tuos videamus honores. III 250 Sidonios patres titulis melioribus augens. VIII 269 (Cusina) honorum inflatus titulis. — Iust. IV 109 vetus argentum formas speciesque novatum in varias. presum titulis, sculptumque figuris
- toxa: Iust. IV 234 pars trabeis, pars compta togis
- tondeo: Ioh. II 156 messes bis tondet in anno. — VI 356 *coniectura restitutum*: tondet (grex, ubique locos: nudas iam lambit harenas. VI 383 tondet flores herbasque virentes
- torris: Ioh. IV 1027 lapides torresque cadunt
- trabea: Iust. IV 124 trabea succinctus avita. IV 234 pars trabeis. pars compta togis. IV 244 ornatus trabea, gemmisque ostroque superbus
- trabeatus: Iust. IV 10 egrediens princeps sacra trabeatus ab aula, *locus coniectura restitutus*. IV 312 trabeatus ab aula egrediens
- tractatus: Ioh. III 7 tractatu vario noctem sermone trahentes
- tractus: Ioh. III 145 lymphigeros deducit fistula tractus tragula *coniecturis restitutum*: Ioh. II 134 substrictis dependens tragula membris ex humeris demissa iacet. II 181 tragula crebris nutibus e silvis acies agitata requirit
- trano: Ioh. VI 288 aëra per calidum tranat suspensa volucris
- transadigo: Ioh. IV 902 Artemiumque furens et duro nomine Maurum transadigit. VII 426 VIII 402. 486
- transfundo: Anast. 4 nec prendere possum mensuram transfusa meam
- transverbero: Ioh. VII 258 (fama) nuntia penitatis ventos transverberat alis
- tremefacio: Ioh. IV 388 liquidam tremefactus in aethram effugiat. IV 853 visu tremefactus eodem contuit sese
- tribulus: Ioh. IV 617 tribulus per castra locat furcasque bicornes
- tribunicus: Ioh. IV 504 tribunicia socios virtute regebat
- tribunus a) tribuni palatini: Iust. III 161 cumque palatinis stans candida turba tribunis. II 134. b) tribuni militum: Ioh. I 570 praecedant castra tribuni, interdumque duces suspectas quaerere valles. IV 294 VI 28 VII 240 VIII 182. 361 duces fortesque tribuni. VII 137 VIII 641 Iust. III 356 duces numeri fortesque tribuni. Ioh. IV 465 omnes saluere (*i. e.* in equos insilure) duces omnesque tribuni. IV 905 contempto pedes ibat equo turbasque tribunos hostiles sternebat ovans. I 389 III 47 IV 18. 43. 108. 200. 247. 261. 540. 845. 850. 855. 871. 880. 916. 1100 VI 602 VII 374. 440. 455. 498 VIII 424. 445. 524
- tributum: Iust. II 373 unde tributa tuis succedent annua rebus, deficiet si nostra manus?
- tristo: Ioh. VII 232 infando tristantur pectora casu
- trisuleus: Ioh. III 113 nigris infusa venenis ora madent, foedant oculis limpisque trisulcis temperiem, diroque horrescunt tempora tabo

- triumphalis: Iust. III 124 quarto cum consule princeps alta triumphali tereret Capitolia pompa. IV 50 triumphalis laurus. IV 107 sella triumphalis triumpho: Ioh. VI 61 ingreditur victor populo gaudente triumphans urbem per mediam
- triumphus: Ioh. praef. 35 gaudeat in multis sic si Carthago triumphis. I 7 ductorem magno signantem facta triumpho. II 317 illum *scil.* Recinarium etiam summis victo Mavorte triumphis tot nimios gaudet secum tolerasse labores Martis et ad summam pariter venisse coronam. VIII 501 Laguantan gentes propriis aptabo triumphis. at vos incolumes uno minus ardua celsis excipiet portis summo Carthago triumpho. VIII 582 meque tuis, victor, serva post bella triumphis. — triumphus = pompa: Iust. IV 227 tollitur in magnum divalis sella triumphum mille ministrorum manibus. — triumphus = victoria: Ioh. II 102. 329. 375 III 44. 266. 283. 301 IV 370. 380 VII 315 VIII 64 Anast. 50 Iust. I 62. 292 II 126 III 121. 344. 366. 387 IV 141
- tropaeum: Ioh. III 299 tantis *i. e.* tot signare tropaeis quis potuit campos? VII 389 novit Romana iuventus fortia facta viri, tantis gavisa tropaeis
- trunco: Ioh. III 149 vertex truncatur aquarum obicibus clausis. VII 434 verticis alta rotans truncatis tempora venis. — trunco = obrunco, trucidō: Ioh. III 180. 315 IV 899. 995. 1049. 1094
- tuba: Ioh. VI 502 non tuba belligeros cecinit clangore tumultus. — ante tubam: Ioh. IV 490 ante tubam *i. e.* priusquam classicum caneretur) cupiens adversas rumpere fossas. VII 508 ante tubam *(i. e.* priusquam classicum, supplicii sumendi signum, eanatur, memora, quis mentem terror adegit insidias vestrosque dolos fraudesque [novare]?
- tunica: Ioh. II 130 nec tunicae manicis ornant sua brachia Mauri. VIII 159 his tunicas ferrum, his, nudis de more laertis, purpura picta dabat. Iust. II 100 egreditur, tunicaque pius inducitur artus
- turgeo: Ioh. III 33 Africa, latices laeti turgens referbat lacchi
- turma a turmae militum Romanorum: Ioh. I 419. 427. 518. 566 IV 476. 523. 555. 566. 1002. 1025 VI 183. 527. 546. 619 VII 72. 221. 233. 281 VIII 184. 448 Iust. III 342. *sunt loca, quibus non modo equitum, sed etiam peditum turmae memorari videantur*: Ioh. IV 553 commissas acies dux Tarasis ante pedestres ardua signa movens variis composit in armis. ipse per obliquas distinguit proelia turmas vectus equo, clipeosque suis coniungere dictat. IV 566 aequansque per agmina turmas. VI 482 ductor comptas iubet ire cohortes per numeros turmasque suas. VI 527 Tarasis — condensas peditum cingens umbone phalanges veloci volitabat equo, turmasque parabat. VIII 183 suo veniens condensus in agmine uiles per numeros turmasque ruit. — b turmae Maurorum: Ioh. I 55. 483 II 42. 47. 132. 179 III 423 IV 875. 889 VI 224. 707 VII 183. 424 VIII 380. 429. 535. 571. 645. — c) turmae Vandalorum: Ioh. III 182. — d) turmae sacrorum officiorum: Iust. III 210 dispositis ornata palatia turmis officia experunt. IV 104 officia et turmis implent felicibus aulam. IV 188 perque scholas turmasque vocans officia, pia praemia gaudens praebuit. IV 237 praeco omnibus imperitans sectis praecedere turmis. — e) turmae populi: Iust. IV 2 vicina dies calendarum urgebat turmas arcus statione replere. IV 68 divisum in turmas atque in sua corpora vulgus. — f) Ioh. I 454 caelicolum turmae. Iust. III 32 angelicas inter turmas
- tutamē: Iust. II 69 vestro semper tutamine vivam. IV 66
- tuto: Ioh. IV 45 tutamus equos. Iust. II 256 tutetur fuscus iustorum nemine laeso
- tutor: Iust. II 66 tutare imperium, vitam rege, perfice coepta
- tympanum: Ioh. VI 154 tympana rauca rapit
- tyrannus: Ioh. I 380 III 15. 28. 264. 270 VII 385 Iust. I 286 III 123. 384 Geilamir. Ioh. I 463. 465 II 343. 358. 416 IV 47. 63. 313. 318 Antalas. III 317. 459 IV 1. 14. 25. 47. 58. 63. 77. 133. 173. 431 Stutias. IV 228. 235. 368. 425 Guntarith. — IV 345 Iust. praef. 11 II 107 III 140. 272
- ulnuus: Iust. IV 42 amictae vitibus ulmi
- ultio: Ioh. III 14 saevis esset cum maxima regnis ultio missa dei. VIII 153 iusta nocentes ultio rite manet. Iust. IV 358 ultio commissum lenit scelus ultra = posthac: Ioh. IV 359 ultra nec fallere quisquam Antalan se posse putet. iam sufficit istud Armenio licuisse semel
- ultrix: Ioh. I 377 cum prima tenerent ultrices haec arva rates
- umbrifer: Ioh. VI 474 alluit umbriferas viridanti margine ripas (amnis)
- unanimes: Ioh. VIII 188 unanimes habitus gentes discernit utrasque
- undivagus: Ioh. VII 343 u. latices. VIII 344 u. salum. Iust. I 110 u. fretum
- unguentum: Iust. III 24 unguentaque mira feruntur tempus in aeternum sacrum servantia corpus
- urbis et orbis: Iust. I 181 quanta fuit nostrae simul urbis et orbis provida cura seni. I 250 lux urbis et orbis, Iustiniane. III 79 temporibus Iustine tuis, spes urbis et orbis
- usus: Ioh. II 438 cuncta cavens, ne quis fraudes temptaret in usu noctis. Iust. II 232 usus iniquae cesset avaritiae
- ut: Ioh. VIII 149 nec minus ut Caesar
- valeo *sequente infinitivo*: Ioh. II 434 nullisque modis cognoscere signa tunc valuit. II 448 VI 47. 531. 580. 587 Iust. I 4
- vario: Ioh. II 450 vigilant variantque vices. IV 520 maculis variatus in albis parte niger sonipes
- vas: Iust. III 8 vasa aurea mille, mille columnarum species, argentea mille, quae superinpositis implebant atria ceris. III 121 (Iustinianus) ipse triumphorum per singula vasa snorum barbarico historiam fieri mandaverat auro. IV 147 fulvo plena ferunt argentea vasa metallo
- vastator: Ioh. II 1 pellitur interea cunctis vastator ab oris Maurus. II 99 IV 145
- vates: Ioh. VI 153. 177 Ammonis sacerdos fatidica). — vates = poeta: Ioh. praef. 11 I 175 Smyrnaeus vates = Homerus. I 452 II 23. — vates = sacerdos: Ioh. I 32 non vatibus ullis parcere
- vectator: Ioh. III 253 mistis vectator et armis fortis equus, rapidi iactatus turbine cursus, confluit
- velamen: Ioh. I 260 candida sidereis gestans velamina peplos. VIII 192. Iust. III 67 IV 54 velamina tendunt. — Iust. II 59 Christus verae sese velamine carnis induit et servi formam de virgine sumpsit. IV 278 patuitque, quod ante clausum erat, et nullis velamen visibus obstat
- velivolus: Ioh. I 206 mare velivolum
- venalis, venalia: Ioh. VII 67 venalia quippe inveniens quaecumque volet. VIII 30 at nos aequor alit, venalia tempore certo cuncta ferens
- venio *sequente infinitivo*: Iust. I 30 signa futurorum sopor ostentare bonorum venerat ille viro. — venturus = futurus: Ioh. praef. 4 venturo generi facta legenda viri. praef. 14 cunctaque venturis acta referre viris
- ventilo: Ioh. I 445 ventilat assiduas conculcans ungula terras
- verbum = Christus: Ioh. I 286 omnipotens verbi genitor rerumque creator. Iust. II 11 omnipotens princeps, summi pater inclite verbi. II 55 Maria credula verbum concipiens nostram genuisti feta salutem verno: Iust. II 96 vernant segetes. et gramina crescent

- vernū = ver: Iust. III 152 expellens placido brumalia frigora verno
- verro: Ioh. I 161 verrunt marmora tonsis. II 120 Velanideis verrunt qui stagna phaselis. II 256 verruntque procellae litus harenosum
- veru: Ioh. III 167 veribusque trementes conserit artus
- vester = tuus: Iust. I 131 II 69 III 305 IV 140
- videtur *sequente accusativo cum infinitivo*: Ioh. I 141 visum est animis Libyam te posse tueri
- vinco: Ioh. praef. 18 I 57 VII 40 Iust. praef. 42 vincere bella. — vincas *acclamatio sollemnis*: Iust. I 358 'tu vincas, Iustine' canunt. IV 131
- vinum, vina laudatissima *enumerantur* Iust. III 87—102
- virido: Ioh. VI 373 epulisque famem viridantibus implent. VI 474 alluit umbriferas viridanti margine ripas. Iust. IV 119 miscentur (gemmae) teretes quadris, viridantibus albae
- virtus: Ioh. III 44 spes Libyae nostrique favor virtusque triumphii (*Gentius Iohannem alloquitur*). VII 88 omnipotens genitor, virtus et gloria rerum. Iust. I 149 tu decus imperii, lumen virtusque Latini. I 257 virtus Romana, iaces (*scil. Iustinianus*). III 360 imperii deus est virtus et gloria nostri. IV 135 libertatis apex, mundi caput, unica virtus. — Ioh. VI 26 dominum virtutis adorans. — VI 37 nostri virtute dei contracta recessit. VIII 350. — Ioh. I 143 solitis releva virtutibus Afros. VIII 342 deus, terrae maris aetheris auctor omnipotens, caelum et terram virtutibus implens
- vitalis: Ioh. VI 370 vitales invenit herbas. — vitalia: Ioh. IV 722 fractis rupit vitalia costis
- vito *sequente infinitivo*: Ioh. II 81 tristes quos cernere campos vitasset Romana manus
- vitreus: Iust. I 99 vitrei splendens fulgore metalli. III 97 pocula, quae vitreo flagrabant plena Falerno. III 284 vidimus extensos vitrea testudine pontes (*scil. flumine congelato*)
- vittatus: Ioh. III 87 vittata sacerdos
- viduus: Ioh. II 53 vivida bella *coniectura restitutum*. IV 386 viduus ore canis. IV 547 gens numerosa viris et gentis vivida virtus
- vivifico: Iust. II 23 vivificans siccum sacro spiramine lutum
- vix: Ioh. I 417 litora vix primis figens vestigia plantis contigerat: campis acies exire iubebat. II 414 vix ea fatus erat: missus montana tenebat. III 79 VI 142. 228. 255. 326. 563 VIII 33. 127 *cf. mox*
- volatilis: Ioh. VI 576 VIII 451 volatile ferrum
- volo *abundantia quadam additum*: Ioh. VI 250 si admittimus hostes Byzacii extremos tantum contingere fines, iam properare volent (*i. e. properabunt*). — volo *loco futuri*: Ioh. VI 89 miseris modo matribus Afris iam servire volunt (Maurae). (*i. e. iam servient*)
- zona: Ioh. VI 339 vestros zona rubens referet testata labores

CORRIGENDA.

- Ioh. VIII 74 vacuas Vulcanus ad auras
Iust. II 46 Appar. crit. fierent *Barth*, fieret *M*
Iust. II 370 credidimus. dominis vobis quis vestra negaret,
Iust. III 219 internos munire fores
Iust. III 346 Appar. crit. campumque *Ruis* (*ex O*)
-

GETTY CENTER LIBRARY

3 3125 00653 2382

